PROCOPIUS DIN CAESAREA

ISTORIA SECRETĂ

PROCOPIUS DIN CAESAREA

ISTORIA SECRETĂ

PROCOPIUS DIN CAESAREA

ISTORIA SECRETĂ

SCRIPTORES BYZANTINI
VIII

ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΩΣ
ΑΝΕΚΔΟΤΑ

PROCOPII CAESARIENSIS
HISTORIA ARCANA

Edidit, Dacoromanice vertit, prolegomenis instruxit

H. MIHĂESCU

EDITIO ACADEMIAE REIPUBLICAE SOCIALIS ROMANIAE
1972

Digitized by Isaurius

SCRIPTORES BYZANTINI
VIII

PROCOPIUS DIN CAESAREA

ISTORIA SECRETĂ

Ediţie critică, traducere şi introducere

de

H. MIHĂESCU

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
1972

INTRODUCERE

Istoria secretă

Opera majoră a lui Procopius, intitulată *Războaiele*, a fost scrisă între anii 545—553, şi anume primele şapte cărţi între anii 545—550, iar a opta în anul 553. În anii 553—555 autorul a redactat lucrarea *Despre zidiri (De aedificiis)*, în care a înfăţişat cu elogii activitatea lui Iustinian în domeniul construcţiilor civile şi militare. *Istoria secretă*, concepută ca o completare a *Războaielor*, a fost încheiată în anul 555 şi finisată în taină pînă în anul 558. Procopius avea atunci aproximativ 58 de ani [1].

Contradicţiile dintre *Istoria secretă* şi restul operei sînt numai aparente: în cea dintîi, autorul şi-a spus cuvîntul în taină, pentru posteritate, aşa cum credea el că răspunde adevărului istoric, iar în *Războaiele* şi în *Despre zidiri* a scris pentru contemporanii săi, în felul cum putea scrie istoria un supus al împărăţiei din vremea aceea. Prin urmare operele sale se completează reciproc şi ne dau o imagine destul de veridică despre personalitatea complexă a lui Procopius.

Istoria secretă nu putea apărea cît trăiau încă Iustinian şi Velisarie, nici în timpul domniei lui Iustin II (565—578), nepotul lui Iustinian. Istoricul contemporan Agathias a ignorat-o, iar erudiţii Photios şi Constantin Porfirogenetul n-au pomenit-o în operele lor. Lexiconul *Suidas* din secolul

---

[1] F. Dahn, *Procopius von Cäsarea. Ein Beitrag zur Historiographie der Völkerwanderung und des sinkenden Römertums*, Berlin 1865; L. Ranke, *Weltgeschichte*, IV, 2, Leipzig 1883; K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Literatur*, München 1897; N. Iorga, *Médaillons d'histoire byzantine, 1. Procope*, „Byzantion", 2, 1925, p. 237—241; V. Grecu, *Bemerkungen zu Prokops Schriften*. „Académie Roumaine. Bulletin de la section historique", 28, 1947, p. 233—240; O. Veh, *Zur Geschichtsschreibung und Weltauffassung des Prokop von Cäsarea*, I—III, Bayreuth 1951—1953; B. Rubin, *Prokopius von Cäsarea*, Stuttgart 1954; Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica, I. Die byzantinischen Quellen der Türkvölker*, Berlin 1958; B. Rubin, *Das Zeitalter Iustinians*, I, Berlin 1960; H. Hunger, *Kaiser Justinian I (527—565)*, „Anzeiger der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse", 102, 1965, p. 339—356; J. A. S. Evans, *The dates of the Anecdota and the De aedificiis of Procopius*, „Classical Philology", 44, 1969, p. 29—30.

al X-lea o menţiona pentru întîia oară, cu observaţia că avem a face cu o operă „pătimaşă". Această atitudine de suspiciune faţă de *Istoria secretă* a continuat multă vreme şi a găsit adepţi izolaţi pînă în preajma epocii noastre [2]. Dar autenticitatea acestei opere şi paternitatea lui Procopius sînt dovedite de desele referiri la restul operei, de felul cum autorul judecă unele evenimente speciale, de stilul lucrării şi de folosirea unor procedee de proză metrică identice. Trecînd de la lectura *Războaielor* la *Istoria secretă* cititorul nu simte o diferenţă stilistică, ci observă numai o schimbare de atitudine faţă de unele persoane ca Iustinian şi Teodora sau Velisarie şi Antonina, pe care acum autorul nu le mai menajează, ci caută să înfăţişeze trăsăturile lor negative; iar scrierea sa capătă în felul acesta caracterul unui pamflet politic de o impresionantă sinceritate [3].

Manuscrisele Manuscrisele au fost descrise mai întîi de M. Kraşeninnikov, apoi de J. Haury. Ele sînt în număr de 15, dar numai 3 au o valoare proprie, pe cînd celelalte sînt còpii tardive după cele dintîi: primele 3 au fost notate cu siglele G, P, S, iar celelalte cu siglele a, c, d, e, f, g, m, p, α, β, γ, δ.

G = Vaticanus Graecus 1001 (olim 709) a fost descris de M. Kraşeninnikov şi J. Haury. El datează din secolul al XIV-lea, are 151 foi, scrise pe două coloane de aproximativ 25—30 de rînduri. Începutul şi sfîrşitul

---

[2] H. Eckhardt, *De Anecdotis Procopii Caesariensis*, Königsberg — Regismontani 1681; Levesque de la Ravalière, *Reflexions contre l'idée générale que Procope est l'auteur de l'Histoire secrète de Justinien*, în: *Histoire de l'Academie royale des inscriptions et belles lettres*, 21, 1754, p. 73—75; H. Reinkens, *Anecdota sintne scripta a Procopio Caesariensi inquiritur*, Vratislaviae 1858; A. K. Dimitriu, *Къ вопросу о Historia arcana*. „Лѣтопись Ист.-фил. Общества", Odesa, IV, 2, 1894, p. 258—301; V. Pancenko, *О Тайной Истории Прокопия*, „Vizantijskij Vremennik", 2 (1895) — 4 (1897); H. B. Dewing, *The Secret History of Procopius of Caesarea*. „Transactions and Proceedings of the American Philological Association", 1931, p. XL—XLII; P. Bonfante, *Il movente della Storia arcana di Procopio*. „Rendiconti della R. Accademia dei Lincei. Classe di scienze morali, storiche e filologiche", 8, 1932, p. 381—385; J. Haury, *Zu Procops Geheimgeschichte*, BZ, 34, 1934, p. 10—14; G. Soyter, *Die Glaubwürdigkeit des Geschichtschreibers Procopios von Cäsarea*, BZ, 44, 1951, p. 541—545; N. B. Tomadakis, Ὁ Προκόπιος, ἡ αὐτοκράτειρα Θεοδώρα καὶ ἡ μονὴ τῆς μετανοίας, în Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 4, 1953—1954, pp. 168—174.

[3] C. Litzica, *Das Mayerische Satzschlussgesetz in der byzantinischen Prosa mit einem Anhang über Prokop von Cäsarea*, München 1898; H. B. Dewing, *The Accentual Cursus in Byzantine Greek Prosa with special Reference to Procopius of Caesarea*, „Transactions of the Connecticut Academy of Arts and Sciences", 14, 1910, p. 415—466; Paul Maas, *Die Rhythmik der Satzschlüsse bei dem Historiker Prokopios*, BZ, 21, 1912, p. 53: „Dass die Anekdota in der Satzschlussbehandlung mit den unbezweifelten Büchern völlig übereinstimmen, wird hoffentlich die letzten Zweifler bekehren; ich war übrigens schon durch Haurys Gründe völlig überzeugt"; A. W. De Groot, *Untersuchungen zum byzantinischen Prosarhythmus (Prokopios von Cäsarea)*, Groningen 1918; K. Kumaniecki, *Zu Prokop Anecdota. Das rhythmische Klauselsetz in den Anecdota und die Echtheitsfrage*, BZ, 27, 1927, p. 19—21.

Istoriei secrete lipsesc, și anume capitolele 1, 1—13 și 30, 2—34. Textul *Istoriei secrete* se află pe foile 1—50. Acest manuscris a fost folosit de N. Alemannus, care a făcut pe margine adnotații și emendații, utile și astăzi.

P = Parisinus suppl. Graecus 1185 datează din secolul al XIV-lea, are 64 foi, fiecare de 26—28 de rînduri. *Istoria secretă* se află pe foile 1—26^v, dar îi lipsește începutul, adică primele cinci capitole. Manuscrisul este îngrijit, are unele însemnări pe margine, dar nu conține desene sau figuri. Jacob Haury, crede că el ne-a transmis cea mai fidelă copie a *Istoriei secrete.*

S = Ambrosianus G 14 sup. (olim T 73 I) din secolul al XIV-lea are 197 foi, fiecare de 25—35 de rînduri, scrise de aceeași mînă, aflat pe vremuri în posesia lui I. V. Pinellus. Acest manuscris a fost descris mai întîi de M. Krašeninnikov, apoi de J. Haury. Începutul e mutilat.

a = Ambrosianus A 182 sup. este o copie a lui G, dar are avantajul că a ajuns pînă la noi întreg și deci îl poate înlocui pe G în părțile care îi lipsesc. Acest codice a fost scris undeva în Orient, a circulat în Italia și Franța și a ajuns în sfîrșit în Biblioteca Ambrosiana din Milano.

c = Ambrosianus C 118 sup. a fost copiat în secolul al XVI-lea, are 60 de foi, fiecare de 30 de rînduri. Este o copie a lui S.

d = Ambrosianus C 121 sup. din secolul al XVI-lea are 57 foi și este o copie a lui S.

e = Ambrosianus C 171 inf. din secolul al XVI-lea are 174 foi, fiecare de 30 de rînduri. Este o copie a lui S.

f = Ambrosianus P 74 sup. din secolul al XVI-lea are 111 foi, de 29 rînduri fiecare și este o copie a lui G.

g = Vaticanus 16 datează din secolul al XIV-lea și are 404 foi. *Istoria secretă* se află pe foile 137^r—179^v, numerotate din nou cu cifrele 1—43. Pe fiecare pagină sînt cîte 30 de rînduri. Foile 1—6 au fost copiate după G și S, iar celelalte după G.

m = Florentinus Magliabecchianus Graecus XXIII 6.88 din secolul al XVIII-lea este o copie a lui G.

p = Parisinus 132 din secolul al XVI-lea are 106 foi, fiecare cu 30 de rînduri. *Istoria secretă* se află pe foile 121—210 și are unele omisiuni. Este o copie a lui G.

α = Oxoniensis Bodleianus Canonicianus 41 conține între altele scrisoarea împărătesei Teodora către Velisarie.

β = Parisinus Graec. 3023 conține între altele scrisoarea împărătesei Teodora către Velisarie. Este o copie a lui m.

γ = Londiniensis (Musei Britannici), olim Sloanensis plut. 83, conține un fragment din *Istoria secretă* și este o copie a lui m.

δ = Oxoniensis Bodleianus miscell. 187 din secolul al XVII-lea conține un fragment din *Istoria secretă*.

Manuscrisele care au o valoare pentru alcătuirea unei ediții sînt în număr de cinci și pot fi rînduite în următoarea stemă:

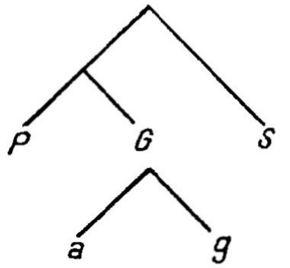

Edițiile și traducerile

Prima ediție a *Istoriei secrete* a apărut în anul 1623 la Lyon și a fost elaborată de clericul Nicolaus Alemannus, bibliotecar adjunct la Bibliotheca Vaticana [4]. Acesta a folosit în special Cod. Vat. Gr. 1001 (G), suplementat pe alocuri de Cod. Vat. Gr. 16 (g), care este o copie a celui dintîi. Ediția lui N. Alemannus, mutilată la început și fără pasajele indecente relative la Teodora, s-a dovedit o operă pozitivă și fundamentală pentru toate edițiile ulterioare. Traducerea latină, precisă și elegantă, a rămas un model pînă astăzi și a slujit pe rînd editorilor pentru reconstituirea textului original. Nicolò Alemanni s-a născut la Ancona în anul 1583, a fost secretarul cardinalului Borghese, apoi de la 1614 *custos Vaticanae Bibliothecae*, a scris lucrări de numismatică și a murit în 1625, deci la vîrsta timpurie de 42 de ani [5]. După trei ani de la publicarea acestei ediții a ieșit la lumină riposta lui Thomas Ryves, avocat englez, care încerca să apere reputația împăratului Iustinian [6].

Ediția din 1654 a lui Ioannes Eichel, jurist și profesor la Universitatea din Helmstadt, n-a contribuit cu nimic la îmbunătățirea textului lui Procopius, deoarece editorul nu cunoștea bine limba greacă, și de altfel el nu

[4] Procopii Caesariensis v. i. Ἀνέκδοτα, *Arcana Historia*, qui est liber nonus *Historiarum* ex Bibliotheca Vaticana Nicolaus Alemannus protulit, Latine reddidit, notis illustravit. Nunc primum in lucem prodit, triplici indice locupletata. Lugduni, Sumpt. Andreae Brugiotti bibliopolae Romani, 1623, în 4°. Cartea era dedicată cardinalului Ludovico Ludovisi și a fost retipărită la Colonia în 1669, adică într-o țară protestantă, unde critica aspră împotriva lui Iustinian și a Teodorei trezeau mai puține proteste.

[5] Comparetti, p. LVII–LVIII

[6] *Imperatoris Iustiniani defensio adversus Alemannum* auctore Thoma Rivio, I. C. Regis in Anglia advocato, Francoforti apud Ioannem Beyerum, 1626, 111 p.

urmărea un scop filologic, ci unul de altă natură, anume discreditarea lui Alemannus şi apărarea împăratului Iustinian [7].

Un pas înainte în publicarea operei integrale a lui Procopius a făcut fără îndoială iezuitul Claudius Maltretus, care a publicat la Paris în 1663 o ediţie îmbunătăţită a *Istoriei secrete*, însoţită de traducerea lui N. Alemannus, de note istorice, de unele completări sau emendaţii personale şi de lecţiuni culese din cîteva manuscrise necunoscute primului editor. Această ediţie a lui Maltretus a fost retipărită în anul 1729 la Veneţia [8].

În ordine cronologică au urmat ediţia lui B. de la Monnaye (Paris 1715) şi două traduceri: una anonimă, în limba engleză, tipărită în anul 1674 la Londra, şi alta germană, executată de P. Reinhard şi imprimată în 1753 la Erlangen.

Progrese hotărîtoare în stabilirea textului *Istoriei secrete* au adus abia secolele următoare. În anul 1827 a apărut la Leipzig ediţia lui Ioannes Corradus Orelli, filolog şi cleric elveţian, care a introdus pasajele indecente eliminate de N. Alemannus, a reprodus textul dat de acesta, i-a alăturat o traducere latină şi l-a însoţit cu unele note istorice şi filologice [9]. Orelli n-a utilizat nici un manuscris nou şi n-a putut îmbunătăţi textul lui Procopius decît într-o măsură limitată.

Ediţia în trei volume a lui Wilhelm Dindorf, apărută în *Corpus*-ul de la Bonn între anii 1833—1838, s-a bucurat de o largă răspîndire, dar n-a fost o operă nouă şi originală [10]. În primele două volume editorul a preluat textul stabilit de Maltretus, iar în al treilea textul ediţiei lui Alemannus. Traducerea latină aparţinea de asemenea lui Maltretus şi Alemannus. Dindorf a adăugat de la sine doar aparatul şi notele, în care au intrat şi unele emendaţii demne de luat în seamă. Apoi el a introdus diviziunea în capitole, care a rămas în uz pînă în zilele noastre, şi a folosit adnotările lui Reiske făcute în 1751 pe marginea unui exemplar al ediţiei lui Alemannus, trecut apoi în posesia Bibliotecii de stat din Copenhaga.

---

[7] 'Ανέκδοτα seu *Historia Arcana* Procopii Caesariensis Nicolao Alemanno defensore, primum ex Bibliotheca Vaticana prolata, nunc plerisque in locis συγχρόνων testimoniis falsitatis convicta a Ioanne Eichelio Franco Prof. Helmst., gemino indice locupletato. Helmstadti, Typis Henningi Mulleri Acad. Typ., 1654.

[8] Procopii Caesariensis, *Arcana Historia*, qui est liber nonus *Historiarum*. Ex Bibliotheca Vaticana Nicolaus Alemannus protulit, Latine reddidit, notis illustravit. Recognovit, varias lectiones adiecit et lacunas fere omnes implevit Claudius Maltretus Anicensis e Societate Iesu, Paris 1663, XXIV, 216 p. = p. 1—88 text şi traducere, p. 89—179 note istorice de Alemannus, p. 181—216 lectiones variae de Maltretus.

[9] Ediţia lui I. C. Orelli a fost tipărită după moartea autorului de către nepotul său I. G. Orelli, cunoscut filolog şi editor de texte clasice. Pasajele indecente privitoare la Teodora apăruseră la Paris în traducere latină încă în 1715 în Menagiana sub îngrijirea lui Ménage, iar I. C. Orelli n-a făcut altceva decît să preia această traducere.

[10] Procopius ex recensione Guilelmi Dindorfii, vol. I—III, Bonn 1833—1838.

Traducerea lui M. Isambert din 1856 este vagă, umflată și plină de greșeli de interpretare [11]. Ceea ce a folosit din această operă au fost comentariul istorico-geografic și mai ales informațiile numismatice. Pentru stabilirea textului grec toți editorii ulteriori au reținut observațiile și sugestiile lui N. Piccolos, publicate în cartea lui Isambert la paginile 535—542.

O bună ediție a *Istoriei secrete* a dat în anul 1899 Mihail Krašeninnikov, profesor la Universitatea din Dorpat (Estonia) [12]. Acesta a călătorit în Italia, a cercetat și descris 15 manuscrise, a adunat fragmentele păstrate de Suidas și din alte izvoare, a alcătuit un aparat cu indicația surselor și a lecțiunilor și a dat un text critic la înălțimea epocii sale.

Filologul care și-a închinat toată viața cercetării operei lui Procopius și a realizat o ediție magistrală, publicată în *Bibliotheca Teubneriana*, între anii 1905—1913, a fost Jakob Haury, născut în anul 1862, în 1891 profesor la gimnaziul din Augsburg, în 1892 la un gimnaziu din München, în 1893 „Oberstudiendirektor" la gimnaziul din Kaiserlautern (Oberpfalz) [13]. Opera sa a fost premiată de Academia de științe din München și a adus reale servicii specialiștilor de pretutindeni. El a citit cu grijă toate manuscrisele, a căutat să vadă care dintre ele sînt originale și care simple copii, a eliminat pe cele inutile și a alcătuit o *stemma codicum* pusă la baza ediției sale. În alegerea lecțiunilor a fost în genere conservator și a militat pentru respectarea tradiției manuscrise: n-a intervenit decît în acele cazuri unde i s-a părut că manuscrisele au greșeli sau omisiuni; iar emendațiile sau îndoielile sale, exprimate cu prudență, au tras totdeauna greu în balanța criticii conjecturale [14].

Ediția integrală inițiată de H. B. Dewing și continuată de G. Downey a apărut la Londra între anii 1916 și 1940. Ea se sprijinea pe rezultatele

---

[11] 'Ανέκδοτα ou *Histoire secrète* de Justinien traduite de Procope avec notice sur l'auteur et notes philologiques et historiques. Géographie du VIe siècle et revision de la numismatique d'après la livre de Justinien. Avec figures, cartes et cinq tables par M. Isambert, Paris 1856.

[12] Procopii Caesariensis *Anecdota* quae dicuntur edidit Michael Kraschenínnikov. Jurievi 1899, LXXIV, 205 pp. (Extras din: „Acta et commentationes Universitatis Jurievensis", 1899): textul 1—142, appendix critica 149—179, index nominum et rerum 181—202, addenda et corrigenda 203—204.

[13] Procopii Caesariensis *Opera omnia* recognovit Iacobus Haury, Leipzig 1905—1913 = vol. I *De bellis* I—IV, 1905; vol. II *De bellis* V—VIII, 1905; vol. III 1 *Historia quae dicitur arcana*, 1906; vol. III 2 *De aedificiis* cum duobus indicibus et appendice, 1913; cf. „Revue critique", 65, 1908, p. 163—164; A. Heisenberg, „Berliner Philologische Wochenschrift" 29, 1909, p. 962—976.

[14] J. Haury, *Kritisches zu Prokop*. „Philologus" 48, 1889, p. 756—760; *Procopiana I*, Augsburg 1891; *Handschriftliches zu Prokop*. „Abhandlungen aus dem Gebiete der klassischen Altertumswissenschaft W. Christ zum 60. Geburtstage dargebracht", München 1891, p. 418—421; *Procopiana II*, München 1893; *Zu Prokops Geheimgeschichte*, BZ, 34, 1934, p. 10—14; *Zu Comparettis Ausgabe der Geheimgeschichte Prokops*, BZ, 35, 1935, p. 288—298; *Prokop verweist auf seine Anekdota*, BZ, 36, 1936, p. 1—4; *Prokop und der Kaiser Justinian*, BZ, 37,1937, p. 1—9.

obţinute de J. Haury şi alţi predecesori, dar era selectivă, în sensul că folosea numai cîteva manuscrise principale şi menţiona doar lecţiunile esenţiale. Avea o traducere engleză precisă şi clară, apoi scurte note necesare unei bune înţelegeri a textului. Această ediţie a uşurat mult cunoaşterea lui Procopius în regiunile cele mai îndepărtate ale globului [15].

În colecţia „Fonti per la storia d'Italia" a ieşit în 1928 ediţia postumă a lui Domenico Comparetti, îngrijită de Domenico Bassi. Textul grec a fost stabilit după cele mai bune manuscrise, iar editorul a intervenit cu numeroase emedaţii, uneori ingenioase, dar nu totdeauna necesare. Pe margine erau notate prin sigle paginile a trei ediţii anterioare: D(indorf), K(raŝeninnikov) şi H(aury). Traducerea italiană făcută de D. Comparetti se distingea prin calităţi deosebite în ceea ce priveşte exactitatea şi eleganţa. Sumarul capitolelor, notele istorice, indicele de nume proprii şi de materie, precum şi supravegherea tipăririi se datorau lui Domenico Bassi. Acesta din urmă a controlat citatele şi trimiterile, a revăzut aparatul critic şi a pus de acord traducerea cu textul stabilit de Domenico Comparetti, deoarece acesta tălmăcise după ediţia Dindorf. Ediţia Comparetti a adus bune servicii în Italia şi a dovedit nivelul înalt al erudiţiei italiene, dar a fost prea îndrăzneaţă şi de aceea a trezit protestul lui J. Haury şi al altor recenzenţi străini [16].

Interesul pentru *Istoria secretă* se vede şi din faptul că între 1938—1966 au apărut şapte traduceri numai în limbi de largă circulaţie ca engleza (2), germana (2), italiana (2) şi rusa (1). Prin introducerile, notele şi interpretările lor, aceste versiuni au uşurat înţelegerea textului original şi au contribuit la popularizarea operei lui Procopius [17].

Ediţia Haury a apărut într-o nouă ediţie în anii 1963—1964, îngrijită de Gerhard Wirth. Acesta a lăsat neatinse textul şi aparatul critic stabilite de Haury, dar a făcut o muncă foarte utilă, şi anume a cules din publicaţiile de specialitate toate observaţiile şi emendaţiile propuse de specialişti

---

[15] Procopius *Works* with an English translation by H. B. Dewing, with the collaboration of G. Downey, vol. I—VIII, London 1914—1940 (The Loeb Classical Library).

[16] Procopio di Cesarea, *Le Inedite, libro nono delle Istorie.* Testo greco emendato sui manoscritti con traduzione italiana a cura di Domenico Comparetti. Edizione postuma licenziata da Domenico Bassi. Roma 1928, LXXX, 359 p. (Istituto Storico Italiano. Fonti per la storia d'Italia). Recenzii: J. Sykoutres, BZ, 33, 1933, p. 363—366; J. Haury, BZ, 35, 1935, p. 288—298.

[17] Procopius, *Тайная история*, перевод с греческого, „Вестник древней истории", 1938, nr. 4, p. 273—356; *Die Anekdota des Prokopios, Geheimgeschichte einer Tyrannis.* Aus dem Griechischen übertragen und eingeleitet von Emil Fuchs, Wien 1946; Procopius, *La storia arcana* tradotta da G. Astuti, Roma 1944; *Storia Segreta*, traduzione di V. Panunzio, Roma 1945; *Secret History* transl. by R. Atwater, foreword by A. E. R. Boack, Ann Arbor University of Michigan Press, 1961; *Anekdota.* Griechisch (textul după Haury) und Deutsch von Otto Veh, München, 1961; *The Secret History*, transl. with an introduction by G. A. Williamson, London 1966.

între anii 1905 și 1964. Contribuțiile criticii conjecturale au fost adăugate la sfîrșit, cu trimiteri la paginile și paragrafele respective din textul Haury. Acest procedeu, dictat de condiții tehnice și de economie, este incomod și îngreuiază consultarea. Gerhard Wirth a adăugat o introducere proprie și a completat bibliografia [18].

Ediția de față

Scopul principal al ediției de față a fost acela de a citi din nou principalele manuscrise folosite de J. Haury și de a verifica exactitatea lecturii lui, de a pune în valoare contribuțiile criticii conjecturale din ultimele cinci-șase decenii, de a face o nouă selecție a lecțiunilor aflate în discuție și de a stabili un text la nivelul cerințelor științifice ale epocii noastre. Am dispus aparatul critic pe două nivele: în cel de sus am indicat siglele și izvoarele sau corespondențele care pot contribui la o mai bună înțelegere a textului; în cel de jos am rînduit diferitele variante din manuscrise precum și emendațiile sau sugestiile propuse de editorii și exegeții de pînă acuma. Am adoptat tehnica aparatului pozitiv, pentru că acesta este mai explicit și mai comod pentru consultare.

Experiența din ultima jumătate de secol a arătat că atitudinea prea critică față de tradiția manuscrisă și dorința de a intreveni des în textul transmis de ea, spre a introduce emendații proprii, n-au dat totdeauna rezultatele cele mai bune, pentru că de multe ori cercetările ulterioare sau descoperirea altor manuscrise a confirmat exactitatea unor fapte de limbă care păreau insolite sau greșite. În consecință am respectat tradiția manuscrisă într-o măsură mai mare decît J. Haury și n-am intervenit cu emendații decît acolo unde mi s-a părut că avem în față greșeli evidente. Textul stabilit de mine se deosebește de ediția lui J. Haury în 98 de locuri, și voi arăta cîteva din motivele acestor preferințe.

După secolul al IV-lea poziția și natura accentului grecesc nu mai erau determinate de cantitatea vocalelor, deci avem dreptul să-l notăm așa ca în manuscrise: **Κουαδράτος** (GPS; 4,24; 4,26) — **Κουαδρᾶτος** (Haury), **πριβάτα** (GPS; 2,12) — **πριβᾶτα** (Haury). Neexistînd o opoziție fonologică între **ι** și **η**, între **ο** și **ω**, e preferabil să simplificăm și să scriem: **Κομητῶ, Κομητοῦς** (Reiske; 9,3; 9,9, cf. **κόμης, κόμητος**) — **Κομιτῶ, Κομιτοῦς** (GPS, Haury), **πατριμόνιον** (GPS; 22, 12) — **πατριμώνιον** (Haury), **προτίκτορες** (GPS; 24, 24) — **προτίκτωρες** (Haury).

---

[18] Procopii Caesariensis *Opera omnia* recognovit Jacobus Haury, vol. I—IV. Editio stereotypa correctior, addenda et corrigenda adiecit Gerhard Wirth, Leipzig 1963—1964.

Cînd în limba greacă există două variante morfologice, e mai bine să adoptăm varianta din manuscrise decît să introducem cealaltă variantă: τελώνιον (GPS; 25,3; 25,5) — τελωνεῖον (Haury), ὑδροχόα (GPS; 22,14) — ὑδροχόη (Haury). Dacă ambele variante apar în manuscrise, dăm varianta din manuscrisul cel mai bun: ἐσύλα (imperfect de la συλάω; P; 26,20) — ἐσύλει (imperfect de la συλέω; G; Haury).

Uneori deosebirea de accent marca o opoziție morfematică: παράπομπος „însoțitor la nuntă" — παραπομπός „însoțitor în genere". În textul nostru este vorba de primul înțeles, de aceea am urmat manuscrisele și am notat παραπόμποις (GPS; 3,5), pe cînd Haury a scris παραπομποῖς. Alteori opoziția morfematică putea fi notată grafic, dar nu era simțită în graiul vorbit, de pildă deosebirea dintre participiul prezentului și cel al aoristului: περιβαλλόμενος — περιβαλόμενος. În textul nostru este vorba de o acțiune care a avut loc în trecut, deci se recomandă să alegem forma și grafia din urmă: περιβαλόμενος (3,29; 18,40; 27,6). Între ὅδε, ἥδε și ὁ δέ, ἡ δέ se făcea ușor o confuzie grafică, dar în graiul viu accentul și sensul erau deosebite: ținînd seama de context am scris ὁ δέ, (14,9) și ἡ δέ (9,16), în timp ce Haury a ortografiat ὅδε, și ἥδε.

În manuscrise (GPS) apare forma ἐξαρτούμενος (18, 29) pe care întîi Alemannus și apoi Haury au înlocuit-o prin ἐξαρτυόμενος, deși verbele ἀναρτέομαι și ἐξαρτέομαι au fost atestate (cf. Liddell-Scott), iar expresia paralelă ἀρτέετο ἐς πόλεμον (Herodot 8,37) ne îndreptățește să apărăm textul oferit de tradiția manuscrisă.

În cuvintele οὐ γεγονὸς ἔν γε Ῥωμαίοις πρότερον τοῦτο γε „pînă atunci nu li se mai întîmplase romanilor un lucru ca acesta", Haury suprimă ultimul γε, ca fiind de prisos. De fapt avem aici un pronume emfatic de tipul οὑτοσί, τουτί, care capătă o putere de expresie sporită prin adăogirea encliticului γε, după cum se vede din exemple folosite de Aristofan în *Păsările* 894 (αὑτηίγε = αὑτηγί) și *Viespele* 781 (τουτίγε = τουτογί).

Alteori Procopius întrebuințează un acord logic, cum se întîmplă și în limba română, încît nu e nevoie să-l transformăm neapărat într-un acord gramatical strict, așa cum face Haury, înlocuind pe δεδουλωμένοι prin δεδουλωμένων în pasajul τῶν τε ἀρχόντων αἱ γνῶμαι ὥσπερ ἐκπεπληγμέναις ἐῴκεσαν, ἑνὸς ἀνδρός φόβῳ δεδουλωμένοι τὸ φρόνημα (7,32) „hotărîrile conducătorilor păreau schiloade, deoarece ei erau tulburați de teama față de un singur om".

Am păstrat textul oferit de manuscrise și în pasajul ἡ δὲ γυνὴ ἐκπεσοῦσα ἑτέρῳ ἀνδρὶ ἐς κοίτην ἦλθεν și l-am tradus prin cuvintele „femeia, după ce a căzut din starea ei veche (adică după ce a ajuns văduvă) s-a măritat cu

alt bărbat". J. Haury (BZ 35, 1935, p. 92) e de părere să adăugăm cuvintele ‹ἐς ἀμηχανίαν› şi să scriem ἡ δὲ γυνὴ ‹ἐς ἀμηχανίαν› ἐκπεσοῦσα „femeia ajunsă în încurcătură" ceea ce schimbă sensul şi nu apare justificat nici de contrastul dintre prepoziţiile ἐς — ἐκ.

Am menţinut verbul διατείνετο (12,2; GPS) înlocuit de Haury prin διέθετο, deoarece aici are sensul de „întindea, căuta, se străduia".

Păstrarea lui ταῦτα (eliminat de Haury) în λάθοι ταῦτα (13,12) se justifică prin contrastul pe care Procopius vrea să-l marcheze între τὸν οὐρανόν „cerul" şi ταῦτα „acestea de aici", adică „cele pămînteşti".

Expresia οἶμαι δ' ἄν (23,7; GPS), înlocuită de Haury prin οἶμαι ἄν, e preferabilă din motive formale şi subiective, pentru că autorul a vrut să evite hiatul.

Numele Ἰουστινιανός, introdus de Haury înainte de ὁ βασιλεύς (24,13) nu este necesar, deoarece prin ὁ βασιλεύς Procopius înţelegea de obicei pe Iustinian.

Cuvintele μίαν ἀπολιπὼν σύνταξιν (26,27; GP) pot fi traduse prin „lăsînd o singură întocmire militară", în timp ce înainte erau mai multe, adică exista o gardă mai mare: deci nu e necesar să înlocuim, împreună cu Haury, pe μίαν prin μικράν...

Pentru alte exemple de felul acesta, care arată că manuscrisele dau de multe ori o dezlegare mai bună decît emendatorii moderni, doritorii pot consulta cu atenţie aparatul critic din ediţia de faţă.

TABULA NOTARUM IN APPARATU CRITICO ADHIBITARUM

a) Libri manuscripti

G	Vaticanus Graecus 1001
P	Parisinus suppl. Graecus 1185
S	Ambrosianus G 14 sup.
a	Ambrosianus A 182 sup., qui solus continet initium Historiae arcanae
g	Vaticanus Graecus 16
*	stellula significatur unum verbum deesse
< >	quae inserenda videntur
[ ]	quae a librariis inducta et insiticia videntur
...	nonnulla desunt
add.	addidit, addiderunt
al. m.	alia manu
cf.	confer
cod. codd.	codex, codices
coni.	conieci, coniecit
ed.	edidit, editio
legend.	legendum
litt.	littera, litterae
mg.	in margine (post codicis siglum)
ms.	codex manuscriptus
om.	omisit, omiserunt
op. cit.	in opere citato
p.	pagina
praef.	praefatio
s.	saeculum

sc.	scilicet
secl.	seclusi, seclusit

b) Auctores antiqui

Agath.	Agathiae Myrinaei Historiarum libri quinque recensuit Rudolfus Keydell. Berlin 1967 (CFHB, Series Berolinensis, 2)
Ammian.	Ammiani Marcellini Rerum gestarum libri qui supersunt recensuit rhythmiceque distinxit Carolus U. Clark adiuvantibus Ludovico Traube et Guilelmo Heraeo. Vol. I—II. Berlin 1910 (1963)—1915 (1963)
Anecd. Syr.	Anecdota Syriaca collegit, edidit, explicavit I.P.N. Land. Vol. I—IV. Lugduni Batavorum 1862—1875
Anon. Vales.	Excerpta Valesiana recensuit J. Moreau. Leipzig 1961
Aristoph.	Aristophanis Nubes cum prolegomenis et commentariis edidit J. Van Leeuwen J. F. Leiden 1898
Arrian. Peripl.	Flavii Arriani quae exstant omnia edidit A. G. Roos. Vol. II = Scripta minora et fragmenta... Editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiecit G. Wirth. Leipzig 1968
Bar-Hebr	Gregorii Abulpharagii Chronicon Syriacum, Arabicum et Latinum e codicibus Bodleianis descriptum edd. P. F. Bruns et F. W. Kirsch. Vol. I—II. Leipzig 1789
Cassiod.	Cassiodori Senatoris Varia recensuit Theodorus Mommsen. Berlin 1894 (MGH, AA 12)
Cedren.	Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae ope ab Immanuele Bekkero suppletus et emendatus. Vol. I—II. Bonn 1838—1839
Chron. Min.	Chronica Minora saec. IV,V,VI,VII edidit Theodorus Mommsen. Vol. I. Berlin 1892 (MGH, AA 9)
Chron. Edess.	Ludwig Hallier, Untersuchungen über die Edessenische Chronik. Mit dem syrischen Text und einer Übersetzung herausgegeben. Leipzig 1892
Chron. Pasch.	Chronicon Paschale ad exemplar Vaticanum recensuit Ludovicus Dindorfius. Vol. I—II. Bonn 1832
Corp. iur. civ.	Corpus iuris civilis. Vol. II: Codex Iustinianus recognovit et retractavit Paulus Krueger. Berlin 1877 (1967)

Cramer, Anecd.	Anecdota Graeca e codd. mss. Bibliothecae regiae Parisiensis edidit John Anthony Cramer. Vol. I-IV. Oxford-Hildesheim 1839—1841 (1967)
Cyrill.	Cyrilli Scythopolitani Vita S. Patris nostri Savae, in: Ecclesiae Graecae Monumenta ed. J. B. Cotelerius, vol. III, pp. 220—376. Paris 1686
Euagr.	The ecclesiastical history of Euagrius with the scholia. Edited with introduction, critical notes and indices by J. Bidez and L. Parmentier. London 1898
FHG	Fragmenta historicorum Graecorum... indice plenissimo instruxerunt Carolus et Theodorus Mülleri. Vol. I-V. Paris 1841—1870
Georg. Cod. De aed. C. P.	Georgii Codini De aedificiis urbis Constantinopolitanae edidit J. Bekker. Bonn 1843
Hes. Mil.	Hesychii Milesii Fragmenta, in: FHG IV, pp. 143—177
Ioann. Antioch.	Ioannis Antiocheni Fragmenta, in: FHG IV, pp. 129—176; in: Excerpta de insidiis edidit Carolus De Boor. Berlin 1915, pp. 58—150
Ioann. Eph.	Die Kirchengeschichte des Ioannes von Ephesus, aus dem Syrischen übersetzt von Joseph Schönfelder. München 1862. Ioannis episcopi Ephesi Commentarii de beatis orientalibus ediderunt et Latine verterunt W. J. von Doumen et I. P. N. Land. Amsterdam 1889
Ioann. Lyd.	Ioannis Lydi De magistratibus populi Romani libri tres edidit Ricardus Wuensch. Leipzig 1903 (1967)
Ioannes de Niciu	Ioannes de Niciu Chronicon ex Aethiopico sermone in Francogallicum versum ab H. Zotenberg, in: Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque Nationale et autres bibliothèques, tome 24. Paris 1883
Iord.	Iordanis Romana et Getica recensuit Theodorus Mommsen. Berlin 1882 (1961)
Liber Pontific.	Gestorum pontificum Romanorum vol. I: Libri pontificalis pars prior edidit Theodorus Mommsen. Berlin 1898 (MGH, GPR 1)
Liberat.	Breviarium causae Nestorianorum et Eutychianorum, collectum a sancto Liberato archidiacono ecclesiae Carthaginensis regionis sextae, in: I. D. Mansi,

	Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, vol. IX, pp. 659—702. Florentiae 1763
Malal.	Ioannis Malalae Chronographia recensuit L. Dindorf. Bonn 1831
Marcell. Com.	Marcellini Comitis Chronicon, in: Chronica Minora saec. IV, V, VI, VII edidit Theodorus Mommsen, vol. II, pp. 39—108. Berlin 1894 (MGH, AA 11)
Mich. Syr.	V. Langlois, Chronique de Michel le Grand. Venise 1868
Müll.	v. FHG
Niceph. Callist.	Nicephori Callisti Xanthopuli Historiae libri XVIII... Graece nunc primum editi a F. Ducaeo, adiecta est Latina interpretatio Ioannis Langii. Paris 1630 (PG 145, 1865, 557—1332; 146, 1865, 9—1274; 148, 1865, 9—448)
Nov.	Novellae recognoverunt Rudolfus Schoell et Guilelmus Kroll. Berlin 1895 (1968)
PG	Patrologia Graeca ed. J. P. Migne. Paris 1857—1865.
Suid.	Suidae Lexicon edidit Ada Adler, vol. I-IV. Leipzig 1928—1935
Theod.	Excerpta ex Ecclesiastica Historia Theodori Lectoris ex ore dictantis Nicephori Callisti, Xanthopuli filii... PG 86, 1, col. 157—228. Paris 1860
Theoph.	Theophanis Chronographia recensuit Carolus De Boor. Leipzig 1883
Vict.	Victoris episcopi Tonnensis Chronica, in: Chronica Minora saec. IV, V, VI, VII edidit Theodorus Mommsen, vol. II, pp. 178—206. Berlin 1894 (MGH, AA 11)
Zach.	Zachariae episcopi Mitylenes aliorumque scripta historica collegit, edidit, explicavit I.P.N. Land. Lugduni Batavorum (Anecdota Syriaca, 3)
	Die sogenannte Kirchengeschichte des Zacharias Rhetor, in deutscher Übersetzung herausgegeben von Ahrens und Krüger. Leipzig 1899
	Zacharias Rhetor, ed. E. W. Brooks in: Corpus scriptorum christianorum orientalium. Scriptores Syri, ser. 3, vol. V-VI. London 1919—1924
Zonar.	Ioannis Zonarae Epitome historiarum edidit L. Dindorf, vol. I-VI. Leipzig 1868—1875

c) Editores vel emendatores

Alem	Procopii Caesariensis Anecdota... ed. Nicolaus Alemannus. Lyon 1623
Braun	H. Braun, Zum Texte des Prokop. BZ 2, 1893, pp. 106—109
Buech	F. Buecheler, Procopiana. RhM 63, 1908, pp. 152—155
BZ	Byzantinische Zeitschrift. München 1892—
Comp	Procopio di Cesarea, Le Inedite... ed. Domenico Comparetti. Roma 1928
Dind	Procopius ex recensione Guilelmi Dindorfii, vol. III. Bonn 1838
Hammer	Jos. von Hammer, Constantinopel und der Bosphorus, örtlich und geschichtlich beschrieben. Vol. I-II. Pesth 1822
Haury 1	J. Haury, Procopiana, Progr. Augsburg 1891
Haury 2	J. Haury, Procopiana. II. Teil, Progr. München 1893
Haury 3	J. Haury, Über Prokophandschriften, in: Sitzungsberichte der Bayerischen-Akademie der Wissenschaften. Philos.-historische Classe, 1, 1895, pp. 129—176.
Haury 4	J. Haury, Zur Beurteilung des Geschichtsschreibers Procopius von Caesarea. München 1896/1897
Heis	Aug. Heisenberg, Recensio Haury, in: Berliner Philologische Wochenschrift 29, 1909, pp. 962—976
Hermes	Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie. Berlin 1866—.
Herw	H. van Herwerden, Ad Procopium, in: Mnemosyne 34, 1906, pp. 40—58; 35, 1907, pp. 324—334
Isamb	Procope, Anecdota ou Histoire secrète de Justinien traduite... par M. Isambert. Paris 1856
Kall I, II, III	H. Kallenberg, Procopiana, in: RhM 71, 1916, pp. 246—269, 507—526; 74, 1925, pp. 155—163
Kall 1, 2, 3	H. Kallenberg, Bausteine für eine historische Grammatik der griechischen Sprache, in: RhM 72, 1917—1919, pp. 480—518; 73, 1920—1924, pp. 324—342; 74, 1925, pp. 64—114
Kraš	Procopii Caesariensis Anecdota... ed. Michael Krašeninnikov. Jurevi 1899

Kum	K. Kumaniecki, Zu Prokops Anecdota. Textkritisches, in: BZ 27, 1927, pp. 22—28
Maltr	Procopii Caesariensis Arcana Historia... recognovit, varias lectiones adiecit et lacunas fere omnes implevit Claudius Maltretus. Paris 1663
My	My, Recensio Haury, in: Revue critique 65, 1908, pp. 163—164
Orelli	I. C. Orelli, Notae criticae et grammaticae in Procopii Historiam Arcanam, in ipsius editione pp. 257—301. Leipzig 1827
Piccolos	N. Piccolos, Quelques remarques sur le texte (des Anecdota), in editione Isambertiana. Paris 1856
Reiske	Iacobi Reiskii coniecturas e Dindorfii adnotatione critica, cf. Dindorf, p. XXXIV. Bonn 1838
RhM	Rheinisches Museum für Philologie. Bonn 1845—.
Rühl	F. Rühl, Die Interpolationen in Prokops Anekdota, in: RhM 69, 1914, 284—298
Stef I	Ed. L. de Stefani, Recensio Haury. BZ 14, 1905, pp. 636—642
Stef II	Ed. L. de Stefani, Recensio Haury. BZ 17, 1908, pp. 149—152
Syk I	J. Sykoutres, Zu Prokops Anekdota. Textkritisches. BZ 27, 1927, pp. 22—28
Syk II	J. Sykoutres, Recensio Comparetti. BZ 33, 1933, pp. 363—366
Wahler	J. Haury, in: Procopii Caesariensis Opera omnia, Leipzig, 1913 (1964), vol. III 2, p. XII: „Amicus meus carissimus A. Wahler non solum omnes locos in indice nominum citatos examinavit et menda scripturae sustulit, sed etiam mecum desudavit et laboravit in plagulis corrigendis“.

ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

PROCOPIUS

ISTORIA SECRETĂ

α'

Antoninae genus et educatio. Belisario nupta dedit se adulteriis. Caede Silverii papae Theodoram Aug. sibi conciliat. Eius flagitia cum Theodosio adulescente. Deprehenditur a Belisario: in delatores saevit, Photium filium suum insidiis petit. Theodosius fit Ephesi monachus.

1 Ὅσα μὲν οὖν Ῥωμαίων τῷ γένει ἐν τοῖς πολέμοις ἄχρι δεῦρο ξυνηνέγχθη γενέσθαι, τῇδέ μοι δεδιήγεται, ᾗπερ δυνατὸν ἐγεγόνει τῶν πράξεων τὰς δηλώσεις ἁπάσας ἐπὶ καιρῶν τε καὶ χωρίων τῶν ἐπιτηδείων ἁρμοσαμένῳ· τὰ δὲ ἐνθένδε οὐκέτι μοι τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ξυγκείσεται, ἐπεὶ ἐνταῦθα γεγράψεται πάντα,
2 ὁπόσα δὴ τετύχεκε γενέσθαι πανταχόθι τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. αἴτιον δέ, ὅτι δὴ οὐχ οἷόν τε ἦν περιόντων ἔτι τῶν αὐτὰ εἰργασμένων ὅτῳ δεῖ ἀναγράφεσθαι τρόπῳ. οὔτε γὰρ διαλαθεῖν πλήθη κατασκόπων οἷόν τε ἦν οὔτε φωραθέντα μὴ ἀπολωλέναι θανάτῳ οἰκτίστῳ· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν συγγενῶν τοῖς γε οἰκειοτάτοις
3 τὸ θαρρεῖν εἶχον. ἀλλὰ καὶ πολλῶν τῶν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις εἰρημένων ἀποκρύψασθαι τὰς αἰτίας ἠναγκάσθην. τά τε δ' οὖν τέως ἄρρητα μείναντα καὶ τῶν ἔμπροσθεν δεδηλωμένων ἐνταῦθά μοι τοῦ λόγου τὰς αἰτίας σημῆναι δεήσει.

---

aG (inde ab 2 πλήθη)

---

1 ἐν τοῖς Braun: ἔν τε a: ἔν γε Kraš: ἐν τοῖσδε Comp 3,1 et p. 201 || ἐγεγόνει a: ἐγεγόνε Comp 3,5 || ἐνθένδε a, Alem: ἐνθάδε G, Comp 3,7 et p. 201: τὰ ἐνθάδε praefert Kall II 515 his documentis usus: II, 6,1; IV, 6,23; V, 24,6; Aed. IV, 8,3 || ἐπεὶ πάντα ὁπόσα δὴ ἐνθαῦτα γεγράψεται πανταχόθι τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τετύχεκε γενέσθαι Comp 3,8 et p. 201 || ἀρχῆς. ὅσα δὲ τῶν τότε πράξεων ἀνέκδοτά μοι ἐλείφθη ἐνταῦθα ἐκδύσεται. αἴτιον γὰρ κτλ. vel: ἀρχῆς, ὅσα τε τῶν τοτε καιρῶν ἀνέκδοτα παραλιπεῖν ἠναγκάσθην. αἴτιον δέ κτλ. Comp p. 202; contra haec Syk II 364 || 1 Ὅσα — 3 δεήσει: magna ex parte ex *Bell.* VIII inculcata esse putat Syk I 22; contra haec Haury BZ 34, 1934, 13 || 2 φωραθέντα a, Maltr: φωραθέντων G || αἴτιον εἶχον transponendum post 3 ἠναγκάσθην censet Rühl 287 || 2 πλήθη — 5 προγεγενημένων: Exordium magna ex parte mutilum est in G || 3 ἠναγκάσθην G: ἠναγκάσμην a, Kraš || τά τε Haury: τότε a, G: τό τε Kraš || δ' οὖν a G: γοῦν Kraš

1

Neamul și copilăria Antoninei. Ea se căsătorește cu Velisarie și îl înșală. Prin uciderea papei Silverius cîștigă încrederea împărătesei Teodora. Are legături de dragoste cu tînărul Teodosie. E prinsă de Velisarie, dar se răzbună pe cei care o dau în vileag. Uneltește împotriva fiului ei Fotie. Teodosie se călugărește în cetatea Efesului.

Am povestit, cum am putut, întîmplările petrecute pînă acuma în 1
războaiele purtate de poporul roman, rînduind toate aceste fapte după timpuri și la locurile potrivite; iar amănuntele din cartea de față vor fi scrise în alt chip, deoarece voi înfățișa lucruri care s-au desfășurat pretutindeni
în împărăția romanilor. De vină e împrejurarea că nu le puteam da la lumină, 2
cum trebuie, cîtă vreme trăiau încă cei care le făptuiseră; căci nu izbuteam să mă ascund de mulțimea iscoadelor și, dacă m-ar fi descoperit, aș fi sfîrșit cu moartea cea mai vrednică de milă, deoarece nu aveam încredere
nici în rudele mele cele mai apropiate. Apoi în multe din faptele povestite 3
în cărțile de mai înainte am căutat să las la o parte dedesubturile și pricinile; iar cele rămase nepovestite pînă azi, din cîte am scris în trecut, vor fi arătate în lucrarea de față.

---

1 Cărțile I—II din lucrarea generală intitulată „Războaiele" au fost scrise puțin după anul 545 și înfățișau evenimente petrecute în răsăritul împărăției între anii 527—531; cărțile III—IV descriau luptele cu vandalii din Africa dintre anii 534—535; cărțile V—VII prezentau evenimentele din Italia și luptele cu goții pînă în anul 540. Aceste șapte cărți au apărut în anul 551, fiind completate ceva mai tîrziu cu cartea a VIII-a, care cuprindea și evenimente din anii 551—553, o dovadă că a văzut lumina zilei după această dată, dar nu mai tîrziu de anul 555. Opera în șase cărți despre zidirile și înnoirile împăratului Iustinian a fost scrisă între anii 553—555. *Istoria secretă* a luat naștere între anii 550—555 și era o completare a operelor amintite, în sensul că adăuga pentru uzul posterității știri pe care autorul nu le putuse pune la îndemîna contemporanilor săi de teama dictaturii imperiale. Între toate aceste lucrări există o legătură strînsă, cu referiri de la una la alta, precum și o unitate stilistică incontestabilă.

Ἀλλά μοι ἐς ἀγώνισιν|ἑτέραν ἰόντι χαλεπήν τινα καὶ δεινῶς ἄμαχον τῶν
Ἰουστινιανῷ τε καὶ Θεοδώρᾳ βεβιωμένων βαμβαίνειν τε καὶ ἀναποδίζειν ἐπὶ
πλεῖστον ἐκεῖνο διαριθμουμένῳ ξυμβαίνει, ὅτι δή μοι ταῦτα ἐν τῷ παρόντι γεγρά-
ψεται τὰ μήτε πιστὰ μήτε εἰκότα φανησόμενα τοῖς ὄπισθεν γενησομένοις, ἄλλως
τε ὁπηνίκα ἐπὶ μέγα ῥεύσας ὁ χρόνος παλαιοτέραν τὴν ἀκοὴν ἀπεργάζεται, δέδοι-
κα μὴ καὶ μυθολογίας ἀποίσομαι δόξαν κἀν τοῖς τραγῳδοδιδασκάλοις τετάξομαι.
5 ἐκείνῳ μέντοι τὸ θαρρεῖν ἔχων οὐκ ἀποδειλιάσω τὸν ὄγκον τοῦ ἔργου, ὡς μοι οὐκ
ἀμαρτύρητος ὁ λόγος ἐστίν. οἱ γὰρ νῦν ἄνθρωποι δαημονέστατοι μάρτυρες τῶν
πράξεων ὄντες ἀξιόχρεῳ παραπομποὶ ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον τῆς ὑπὲρ αὐτῶν πί-
στεως ἔσονται.

6 Καίτοι με καὶ ἄλλο τι ἐς λόγον τόνδε ὀργῶντα πολλάκις ἐπὶ πλεῖστον
ἀνεχαίτισε χρόνον. ἐδόξαζον γὰρ τοῖς ἐς τὸ ἔπειτα γενησομένοις ἀξύμφορον
ἔσεσθαι τοῦτό γε, ἐπεὶ τῶν ἔργων τὰ πονηρότατα μάλιστα ξυνοίσει ἄγνωστα
χρόνῳ τῷ ὑστέρῳ εἶναι, ἢ τοῖς τυράννοις ἐς ἀκοὴν ἥκοντα ζηλωτὰ γίνεσθαι.
7 τῶν γὰρ κρατούντων ἀεὶ τοῖς πλείστοις εὔπορος ὑπὸ ἀμαθίας ἡ ἐς τῶν προγεγε-
νημένων τὰ κακὰ μίμησις, καὶ πρὸς τὰ ἡμαρτημένα τοῖς παλαιοτέροις ῥᾷόν τε καὶ
8 ἀπονώτερον ἐς ἀεὶ τρέπονται. ἀλλά με ὕστερον ἐς τῶνδε τῶν ἔργων τὴν ἱστορίαν
τοῦτο ἤνεγκεν, ὅτι δὴ τοῖς ἐς τὸ ἔπειτα τυραννήσουσιν ἔνδηλον ἔσται ὡς μάλιστα
μὲν|καὶ τὴν τίσιν αὐτοὺς τῶν ἁμαρτανομένων περιελθεῖν οὐκ ἀπεικὸς εἴη, ὅπερ
καὶ τοῖσδε τοῖς ἀνθρώποις ξυνηνέχθη παθεῖν· ἔπειτα δὲ καὶ ἀνάγραπτοι αὐτῶν αἱ
πράξεις καὶ οἱ τρόποι ἐς ἀεὶ ἔσονται, ἀπ' αὐτοῦ τε ἴσως ὀκνηρότερον παρανομή-
9 σουσι. τίς γὰρ ἂν τὸν Σεμιράμιδος ἀκόλαστον βίον ἢ τὴν Σαρδαναπάλου καὶ
Νέρωνος μανίαν τῶν ἐπιγενομένων ἀνθρώπων ἔγνω, εἰ μὴ τοῖς τότε γεγραφόσι
τὰ μνημεῖα ταῦτα ἐλέλειπτο; ἄλλως τε καὶ τοῖς τὰ ὅμοια πεισομένοις, ἂν οὕτω
10 τύχοι, πρὸς τῶν τυράννων οὐκ ἀκερδὴς αὕτη παντάπασιν ἡ ἀκοὴ ἔσται. παραμυ-
θεῖσθαι γὰρ οἱ δυστυχοῦντες εἰώθασι τῷ μὴ μόνοις σφίσι τὰ δεινὰ ξυμπεσεῖν.
διά τοι ταῦτα πρῶτα μὲν ὅσα Βελισαρίῳ μοχθηρὰ εἴργασται ἐρῶν ἔρχομαι· ὕστε-
ρον δὲ καὶ ὅσα Ἰουστινιανῷ καὶ Θεοδώρᾳ μοχθηρὰ εἴργασται ἐγὼ δηλώσω.

---

aG || 9 παντάπασιν — 14 λόγοις in mutilo codice G haec exstant: παντά * παραμυθεῖσθαι γὰρ οἱ δυστυχοῦντες εἰώθασι, τῷ μὴ μόνοις * εῖν διάτοι ταῦτα πρῶτα μὲν ὅσα Βελισσαρίῳ μοχθηρὰ * τερον δὲ καὶ ὅσα Ἰουστινιανῷ καὶ Θεοδώρᾳ μοχθηρὰ εἴργασται, ἐγὼ * δὴ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις, ἐμνήσθην πάππου* ονίκη τὸ ἔργον τοῦτο ἐνδειξαμένων. * τη τὰ πρότερα μᾶλλον τινὰ βιώσασα * οις πολλὰ ὡμιληκυῖα καὶ * αρίῳ γυνὴ γέγονε μήτηρ ἤδη * ρχῆς εἶναι. ξυγκαλύπτειν ** λόγοις

---

4 δέδοικα ‹οὖν› Piccolos || τραγῳδοδιδασκάλοις Dind: τραγῳδιδασκάλοις aG || τετάξομαι Dind: τετάξωμαι aG || 6 ἐδόξαζον aG: ἐδόξασα Dind || 8 τίσιν αὐτοὺς a: τίσιν αὐτῶν (mg. αὐτοὺς τῶν) G || παρανομήσουσι a: παρανομήσουσιν G || 9 ἔγνω εἰ μὴ...τοῖς... πεισομένοις evanuerunt in G

Pășesc acum în altă luptă, neplăcută și plină de primejdii: voi povesti 4
întîmplările trăite de Iustinian și Teodora. Dar e foarte greu să le număr
pe toate, pentru că faptele scrise de mine vor părea urmașilor noștri minci-
noase și de necrezut. Pe de altă parte, dacă va trece mult timp și va slăbi
amintirea lor, mă tem să nu dobîndesc faimă de scriitor de mituri și să fiu
rînduit printre făuritorii de tragedii. Așadar țin seama de acest lucru și mă 5
pregătesc să înfrunt greutățile, pentru că povestirea mea se sprijină pe
destule dovezi care înduplecă. Oamenii din zilele noastre sînt cei mai buni
martori ai faptelor întîmplate, iar credința lor mă va însoți cu nădejde și
în timpurile viitoare.

Mai este un lucru care m-a împiedicat în nenumărate rînduri și vreme 6
îndelungată să alcătuiesc această scriere: am socotit că ea ar putea pricinui
unele neajunsuri urmașilor noștri, deoarece se cuvine ca faptele cele mai
rușinoase să rămînă o taină pentru timpurile viitoare, spre a nu ajunge la
urechile unor stăpînitori vicleni, care vor dori să le urmeze. Totdeauna cei 7
puternici, fără să-și dea seama, cad lesne în păcatele strămoșilor și alunecă
repede și cu ușurință în greșelile oamenilor de mai înainte. Dar pe urmă 8
m-am lăsat atras de îndemnul de a povesti aceste fapte, ca să arăt stăpî-
nitorilor nevrednici din timpurile viitoare că nu vor putea scăpa de pedeapsa
ispășirii fărădelegilor săvîrșite, după cum au pățit și oamenii aceștia; iar
isprăvile și obiceiurile lor vor rămînea înfierate în scris pentru totdeauna;
și de aceea va fi mai greu ca cineva să calce în picioare legile omeniei.
Cîți dintre urmași ar mai fi auzit de desfrîul Semiramidei sau al lui Sarda- 9
napal ori de nebuniile lui Nero, dacă n-am fi avut însemnările scriitorilor de
atunci? Iar pentru cei care întîmplător vor avea de suferit de pe urma
asupritorilor, povestirea mea va fi de oarecare folos, căci năpăstuiții găsesc 10
de obicei o mîngîiere în faptul că au mai fost și alți oameni care au căzut
în asemenea nenorocire. De aceea voi începe să arăt mai întîi blestemățiile
lui Velisarie, apoi voi da în vileag fărădelegile săvîrșite de Iustinian și Teodora.

4—10 Această parte expune pe scurt ideile autorului cu privire la rolul și scopul operei literare ca mijloc de cunoaștere pentru publicul mare, dar mai ales ca un îndemn de îndreptare pentru conducătorii popoarelor. Scrisul e o misiune și o datorie pentru scriitor, care trebuie să spună adevărul, chiar dacă e amenințat uneori cu o primejdie de moarte.

9 Semiramida, soția regelui sirian Šamši-Adads al V-lea (823—810 î.e.n.), a ajuns la greci simbolul desfrîului. Știrile legendare despre grădinile suspendate din Babilon sînt un reflex al concentrării de bogății în unele centre orientale. — Sardanapal sau Assurbanipal, rege asirian între anii 668—631 î.e.n., a stăpînit în Babilon și a desfășurat o intensă activitate de cuceritor pe întinderi imense. Mitul despre viața sa destrăbălată a apărut la greci ca urmare a concentrării de bogății în Babilon și alte orașe orientale. — Împăratul Nero (54—68) a impresionat în mod nefavorabil mai ales prin unele atitudini excesive față de contemporanii săi și prin măsurile luate împotriva creștinismului, socotit atunci o primejdie pentru existența statului.

11 Ἦν τῷ Βελισαρίῳ γυνή, ἧς δὴ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην, πάππου
μὲν καὶ πατρὸς ἡνιόχων, ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ Θεσσαλονίκῃ τὸ ἔργον τοῦτο ἐνδει-
12 ξαμένων, μητρὸς |δὲ τῶν τινος ἐν θυμέλῃ πεπορνευμένων. αὕτη τὰ πρότερα μάχλον
τινὰ βιώσασα βίον καὶ τὸν τρόπον ἐξερρωγυῖα, φαρμακεῦσί τε πατρῴοις πολλὰ
ὡμιληκυῖα, καὶ τὴν μάθησιν τῶν οἱ ἀναγκαίων ποιησαμένη, ἐγγυητὴ ὕστερον
13 Βελισαρίῳ γυνὴ γέγονε, μήτηρ ἤδη παίδων γενομένη πολλῶν. εὐθὺς μὲν οὖν ἠξίου
μοιχεύτρια τὸ ἐξ ἀρχῆς εἶναι, ξυγκαλύπτειν μέντοι τοὔργον τοῦτο ἐν σπουδῇ
εἶχεν, οὐ καταδυομένη τοῖς οἰκείοις ἐπιτηδεύμασιν, οὐδέ τι πρὸς τοῦ ξυνοικοῦν-
τος δειμαίνουσα δέος (οὔτε γὰρ αἰδῶ τινα ἔργου ὁτουοῦν ἔλαβε πώποτε καὶ τὸν
ἄνδρα μαγγανείαις πολλαῖς κατείληφεν), ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς βασιλίδος ὑποπτεύουσα
14 τίσιν. λίαν γὰρ ἐς αὐτὴν ἡ Θεοδώρα ἠγριαίνετο τε καὶ ἐσεσήρει. ἐπεὶ δὲ αὐτὴν
ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ὑπουργήσασα χειροήθη πεποίηται, πρῶτα μὲν Σιλβέριον
διαχρησαμένη τρόπῳ ᾧπερ ἐν τοῖς ὄπισθεν λόγοις εἰρήσεται, ὕστερον δὲ Ἰωάν-
νην κατεργασαμένη τὸν Καππαδόκην, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις
ἐρρήθη, ἐνταῦθα δὴ ἀδεέστερόν τε καὶ οὐκέτι ἀποκρυπτομένη ἅπαντα ἐξαμαρτά-
νειν οὐδαμῆ ἀπηξίου.|

15 Ἦν δέ τις νεανίας ἐκ Θρᾴκης ἐν τῇ Βελισαρίου οἰκίᾳ, Θεοδόσιος τοὔνομα,
16 δόξης γεγονὼς ἐκ πατέρων Εὐνομιανῶν καλουμένων. τοῦτον, ἡνίκα ἐς Λιβύην
ἀποπλεῖν ἔμελλεν, ἔλουσε μὲν ὁ Βελισάριος τὸ θεῖον λουτρὸν καὶ χερσὶν ἀνε-
λόμενος ἐνθένδε οἰκείαις εἰσποιητὸν ἐποιήσατο ξὺν τῇ γυναικὶ παῖδα, ᾗπερ
εἰσποιεῖσθαι Χριστιανοῖς νόμος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἡ Ἀντωνίνα τὸν Θεοδόσιον ἅτε
παῖδα ὄντα ἱερῷ λόγῳ ἠγάπα τε ὡς τὸ εἰκὸς κἀν τοῖς μάλιστα ἐπιμελομένη ὑφ'

---

aG || 11 μητρὸς — πεπορνευμένων Suid s.v. θυμέλη || 12 αὕτη — ὡμιληκυῖα Suid s.v. μάχλος || γυνὴ τὸν τρόπον ἐξερρωγυῖα Suid s.v. ἐξερρωγυῖα || φαρμακεῦσι... ὡμιληκυῖα Suid s.v. φαρμακεύς || ἐγγυετὴ — εἶναι Suid s.v. ἐγγυήσασθαι || 13 ξυγκαλύπτειν — ἐπιτηδεύμασι Suid s.v. καταδύεται || οὐδὲ — πώποτε Suid s.v. δειμαίνει || καὶ — κατείληφεν Suid s.v. μαγγανεία || λίαν — ἐσεσήρει Suid s.v. ἐσεσήρεσαν || 14 εἰρήσεται nusquam Procopius haec narravit cf. I, 25,13 || 16 cf. I, 12,2 || τοῦτον — νόμος Suid s.v. ἔλουσε et s.v. Εὐνομιανός || οἰκείαις — νόμος Suid s.v. ᾗπερ

---

11 τῶν τινος G, Suid: τῶν τινος τῶν a || 12 τὰ πρότερα aG: τὸ πρότερον Suid || μήτηρ — πολλῶν aG: ἤδη παίδων μήτηρ Suid || 13 μὲν aG: om. Suid || ἐξ ἀρχῆς aG: ἐξῆς Suid || τοὔργον aG: τὸ ἔργον Suid || οὐ καταδυομένη aG: καταδυομένη Suid: ἐγκαταδυομένη Maltr || οὐδέ τι Suid: οὐδὲ τὸ aG || γὰρ om. Suid || ὁτουοῦν om. Suid || ἔλαβε aG: || ἐλάμβανε Suid || κατειλήφει πολλαῖς Suid || τε om. Suid || ἐσεσήρει Suid: ἐμεμήνει aG || λίαν — ἐσεσήρει cum Aristophane (Pax 603) comparat Haury app || 14 αὐτὴν ἐν τοῖς G: αὐτὴν ἐν τοῖσι a: αὐτὴν ἐν τοῖς οἱ Maltr. cf. cap. 27,6 || Σιλβέριον cf. Duchesne, L'Eglise au VI-e siècle, I, 1925, 292 || ᾧπερ aG, Haury: ὥπερ Dind, Kraš, Comp 7,4 et p. 203: ὥσπερ Alem, Maltr || 15 πατέρων aG: πατέρων ἐκ τῶν Syk I 24 || 16 ὑφ' αὐτὴν aG, praeferunt Heis 972(„unter ihren Obhut"), Syk I 24 („in ihrem Dienst"), Comp 7,24 („tenendolo seco"): ἀμφ' αὐτὴν Haury

Velisarie s-a căsătorit cu o femeie despre care am vorbit în cărţile 11
de mai înainte. Bunicul şi tatăl ei fuseseră vizitii şi-şi desfăşuraseră meseria în Bizanţ şi Tesalonic; iar mama ei a trăit în rîndurile femeilor destrăbălate
de la circ. Copila a dus mai întîi o viaţă uşuratică şi şi-a făcut de cap, 12
deprinzînd multe din mijloacele de fermecare ale tatălui ei; iar după ce a învăţat vicleniile de care avea nevoie, a ajuns mai tîrziu soţia dreaptă a
lui Velisarie, cu toate că născuse pînă atunci mai mulţi copii. Chiar de la 13
început s-a grăbit să-şi înşele bărbatul, dar avea grijă să ascundă bine lucrurile. Nu se înfunda în treburile casei şi nici nu se sfia de tovarăşul ei de viaţă, căci prea puţin îi păsa, şi-şi stăpînea bărbatul cu tot felul de mîngîieri
şi de farmece, dar se temea de răzbunarea împărătesei. De fapt Teodora 14
era foarte supărată pe dînsa şi se arăta nemulţumită, însă Antonina a ajutat-o în împrejurările cele mai anevoioase şi a făcut din ea o unealtă, după ce mai întîi a pus la cale uciderea lui Silverius, cum voi arăta în rîndurile care urmează, apoi l-a doborît pe Ioan din Capadocia, cum am amintit în cărţile de mai înainte; după aceea a prins inimă şi n-a mai ascuns nimic, ci s-a lăsat atrasă oricînd în mrejele tuturor fărădelegilor.

Trăia în casa lui Velisarie un tînăr din Tracia cu numele Teodosie, 15
care avea din părinţi credinţa aşa-zişilor eunomieni. Înainte de a porni cu 16
corăbiile spre Libia, Velisarie l-a cufundat în apa sfîntă a botezului, l-a scos cu mîinile sale şi l-a făcut părtaşul casei, împreună cu soţia, cum e obiceiul creştinilor; iar din clipa aceea Antonina l-a iubit pe Teodosie ca pe

---

11 Conducătorii carelor de la întrecerile sportive trebuiau să aibă o abilitate deosebită. Procopius pune această calitate pe seama magiei, ale cărei secrete se transmit în familie de la părinţi la copii şi nepoţi. Ea e folosită şi în dragoste, dar rămîne un meşteşug tainic, care trezeşte gelozia neiniţiaţilor. Nu ştim bine dacă scriitorul nostru e convins de această forţă ocultă sau o foloseşte numai ca un procedeu literar pentru a influenţa cititorii.

14 Papa Silverius sprijină pe regele got Vittigis şi trezeşte bănuielile cercurilor conducătoare din Bizanţ. Ioan din Capadocia, ajuns la un moment dat prea influent în treburile interne, e înlăturat cu forţa.

15 Eunomios, reprezentant de frunte al arienilor, episcop de scurtă durată în Cizic, mort în anul 394 în exil, a dat naştere la numeroase scrieri îndreptate împotriva sa, ceea ce arată că a avut o mare influenţă asupra contemporanilor. Scrierile sale s-au pierdut. El a încercat să demonstreze că fiinţa divină poate fi înţeleasă şi explicată de oameni.

16 Velisarie a cucerit Cartagina la 15 septembrie anul 533. Căsătoria sa cu Antonina avusese loc cu un an mai înainte, iar întoarcerea în Bizanţ s-a întîmplat în anul 534. El se înfăţişa aici ca învingătorul vandalilor, aducea în captivitate pe regele lor şi a fost onorat cu o primire triumfală.

17 αὐτὴν εἶχεν. εἶθ' ὕστερον ἐρασθεῖσα αὐτοῦ ἐκτόπως ἐν τῷ διάπλῳ τούτῳ καὶ κα-
τακορὴς γεγονυῖα τῷ πάθει ἀπεσείσατο μὲν θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων
δέος τε καὶ αἰδῶ ξύμπασαν, ἐμίγνυτο δὲ αὐτῷ τὰ μὲν πρῶτα ἐν παραβύστῳ, τελευ-
18 τῶσα δὲ καὶ οἰκετῶν καὶ θεραπαινίδων παρόντων. κάτοχος γὰρ ἤδη τῷ πόθῳ
τούτῳ γεγενημένη καὶ διαφανῶς ἐρωτόληπτος οὖσα οὐδὲν ἔτι τοῦ ἔργου κώλυμα
ἔβλεπε. καί ποτε ὁ Βελισάριος ἐπ' αὐτοφώρῳ τὴν πρᾶξιν λαβὼν ἐν Καρχηδόνι
19 ἐξηπάτητο πρὸς τῆς γυναικὸς ἑκών γε εἶναι. ὁ μὲν γὰρ ἄμφω ἐν δωματίῳ καταγείῳ
εὑρὼν ἐμεμήνει, ἡ δὲ οὔτε ἀποδειλιάσασα οὔτε καταδυσαμένη τῷ ἔργῳ τούτῳ,
«Ἐνταῦθα», ἔφη, «τῶν| λαφύρων τὰ τιμιώτατα σὺν τῷ νεανίᾳ κρύψουσα ἦλθον,
20 ὡς μὴ ἐς βασιλέα ἔκπυστα γένηται». ἡ μὲν οὖν ταῦτα σκηπτομένη εἶπεν, ὁ δὲ
ἀναπεισθῆναι δόξας ἀφῆκε, καίπερ τῷ Θεοδοσίῳ ἐκλελυμένον τὸν ἱμάντα ὁρῶν
τὸν ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα τὰς ἀναξυρίδας ξυνδέοντα. ἔρωτι γὰρ τῆς ἀνθρώπου ἀναγκασ-
21 θεὶς ἐβούλετό οἱ τὴν τῶν οἰκείων ὀφθαλμῶν θέαν ὡς ἥκιστα ἀληθίζεσθαι. τῆς
δὲ μαχλοσύνης ἀεὶ προϊούσης ἐς κακὸν ἄφατον οἱ μὲν ἄλλοι θεώμενοι τὰ πρατ-
τόμενα ἐν σιωπῇ εἶχον, δούλη δέ τις Μακεδονία ὄνομα ἐν Συρακούσαις, ἡνίκα
Σικελίας ἐκράτησε Βελισάριος, ὅρκοις δεινοτάτοις τὸν δεσπότην καταλαβοῦσα,
μή ποτε αὐτὴν τῇ κεκτημένῃ καταπροήσεσθαι, τὸν πάντα αὐτῷ λόγον ἐξήνεγκε,
δύο παιδάρια πρὸς μαρτυρίαν παρασχομένη, οἷς δὴ τὰ ἀμφὶ τὸν κοιτῶνα ὑπηρετεῖν
22 ἐπιμελὲς ἦν. ταῦτα μαθὼν Βελισάριος τῶν οἱ ἑπομένων τινὰς τὸν Θεοδόσιον
23 ἐκέλευσε διαχειρίσασθαι. ὁ δὲ προμαθὼν εἰς Ἔφεσον φεύγει. τῶν γὰρ ἑπομένων
οἱ πλεῖστοι τῷ ἀβεβαίῳ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γνώμης ἡγμένοι ἀρέσκειν τὴν γυναῖκα
μᾶλλον ἐν σπουδῇ εἶχον ἢ τῷ ἀνδρὶ δοκεῖν εὐνοϊκῶς ἔχειν, οἵ γε καὶ τὰ σφίσιν
24 ἐπικείμενα τότε ἀμφ' αὐτῷ προὔδοσαν. Κωνσταντῖνος δὲ Βελισάριον ὁρῶν περιώ-
δυνον γεγονότα τοῖς ξυμπεσοῦσι, τά τε ἄλλα ξυνήλγει καὶ τοῦτο ἐπεῖπεν ὡς
25 «Ἔγωγε θᾶσσον ἂν τὴν γυναῖκα ἢ τὸν νεανίαν κατειργασάμην». ὅπερ Ἀντωνίνα
μαθοῦσα, κεκρυμμένως αὐτῷ ἐχαλέπαινεν, ὅπως ἔγκοτον ἐνδείξηται τὸ εἰς|αὐτὸν
26 ἔχθος. ἦν γὰρ σκορπιώδης τε καὶ ὀργὴν σκοτεινή. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον ἢ μαγ-
γανεύσασα ἢ θωπεύσασα πείθει τὸν ἄνδρα ὡς οὐχ ὑγιὲς τὸ κατηγόρημα τὸ ταύτης

---

aGS (inde ab 20 — πεισθῆναι δόξας) || 17 εἶθ' ὕστερον — παραβύστῳ Suid s.v. ἐκτόπως || ἐν τῷ διάπλῳ — πάθει Suid s.v. κατακορής || ἠράσθη — παρόντων Suid s.v. ἐν παραβύστῳ || 18 κάτοχος — ἔβλεπε Suid s.v. κάτοχος || ὁ Βελισάριος — εἶναι Suid s.v. ἐπ' αὐτοφώρῳ || ὁ δὲ ἐξηπάτητο — εἶναι Suid s.v. ἑπόντων εἶναι || 20 καίπερ — ξυνδέοντα Suid s.v. ἀναξυρίδας || 26 ἦν δὲ ἄρα — σκοτεινή Suid s.v. σκορπιαίνεσθαι

---

17 εἶθ' ὕστερον aG, Suid, Heis, Comp: εὐθύς τε Haury || γεγονυῖα aG: γενομένη Suid || 18 πόθῳ aG: πάθει Haury, Heis || διαφανῶς aG: διαφανὴς Suid || τοῦ ἔργου aG: om. Suid || 19 δωματίῳ Dind: δωματείῳ aG || 20 ὁρῶν GS: om. Suid || ξυνδέοντα GS: δέοντα Suid || 21 τὸν S: om. G || 22 εἰς G: ἐς S || 24 Ἔγωγε Dind: ἐγώ τε GS || θᾶσσον — γυναῖκα G: τὴν γυναῖκα θᾶσσον ἂν S || 25 ὅπως — ἐνδείξηται GS: οὕπως ἐν τῷ τότε ἐνδειξαμένη τὸ εἰς αὐτὸν ἔχθος Heis 972 || [μηχανωνένη] ὅπως ‹ἂν κατα›δείξηται κτλ. Comp 9,11 et p. 204, contra haec Haury, BZ 35, 1935, 289 || ἔγκοτον Haury malit ἥκιστα: ἔγκοτα G (mg. ἔγγιστα) S: ἐν σκότῳ vel ἐν καιρῷ Herw || ἔχθος S: ἄχθος G

fiul ei, după cuvîntul sfintei scripturi; și îl ținea, se înțelege, cu cea mai mare grijă tot pe lîngă dînsa. Dar în timpul călătoriei pe mare 17
s-a îndrăgostit de dînsul din cale-afară; și cuprinsă de patimă, a îndepărtat orice sfială sau rușine de cele sfinte sau omenești și s-a unit cu dînsul, mai întîi în taină, apoi chiar cu știrea slujitorilor și sclavelor sale. Înlănțuită 18
de poftă și mîndră în chip deschis de dragostea ei, Antonina nu mai vedea nici o piedică în calea iubirii. În Cartagina Velisarie a prins-o asupra faptului, dar s-a lăsat dus cu vorba de către soție, de bună voie. El i-a găsit pe 19
amîndoi într-o încăpere subpămînteană și și-a ieșit din fire; dar ea nu și-a pierdut cumpătul și nici nu s-a rușinat de această faptă, ci i-a zis: „Am mers împreună cu tînărul să ascundem acolo lucrurile mai de preț din prada de război, ca să nu ajungă în mîinile împăratului". Așa i-a șoptit ea prefă- 20
cută, iar el s-a lăsat înduplecat și i-a îngăduit să se îndepărteze, deși văzuse că centura lui Teodosie, care strîngea hainele în jurul părților rușinoase, era desfăcută; dar subjugat de dragoste pentru soție nu voia să creadă cîtuși de puțin nici ceea ce vedea cu ochii. Apoi desfrîul femeii a ajuns pînă la o 21
obrăznicie de nedescris, iar toți ceilalți priveau la isprăvile ei și tăceau. În Siracuza, în timp ce Velisarie cucerea Sicilia, o sclavă cu numele Macedonia a smuls stăpînului jurămintele cele mai grozave, ca să n-o destăinuiască niciodată stăpînei, și i-a dezvăluit toată povestea, dînd ca martori doi tineri sclavi, rînduiți să slujească în preajma odăii de culcare. Cînd a auzit toate 22
acestea Velisarie a poruncit cîtorva dintre însoțitorii săi să pună mîna pe Teodosie; dar acesta a aflat mai din timp și a scăpat cu fuga în cetatea Efesului. Cei mai mulți însoțitori cunoșteau mintea șovăitoare a lui Velisarie 23
și căutau să facă mai degrabă pe placul femeii decît să se arate binevoitori cu bărbatul; de aceea ei au dat în vileag poruncile în legătură cu Teodosie. Văzîndu-l posomorît și nemulțumit de cele întîmplate, Constantin s-a îndu- 24
rerat și i-a zis: „Eu aș fi apucat de grumaz mai degrabă muierea decît pe tînăr". La auzul acestor cuvinte Antonina s-a înfuriat în taină și mocnea de ură, 25
căci era veninoasă din fire și foarte rea la mînie. Nu mult după aceea și-a 26
înduplecat bărbatul prin farmece și vorbe dulci că toată învinuirea acestei

21 Cucerirea Siciliei s-a făcut în cursul anului 535 și o parte a anului 536. Siracuza a fost fără îndoială un loc de odihnă pentru trupele invadatoare. Orașul Efes, așezat pe coasta de vest a Asiei Mici, în fața Atenei, era cel mai apropiat punct pentru cine dorea să scape cu fuga înspre Orient.

24 Constantin, trac de origine, ajunge conducătorul grajdurilor imperiale *(comes sacri stabuli)*, e trimis împreună cu Velisarie să lupte împotriva goților din Italia, cucerește orașele Spoletium și Perusia, apără Roma, dă dovezi de vrednicie, ia atitudine împotriva Antoninei și este ucis din ordinul lui Velisarie. Întîmplarea cu Praesidius și pumnalele, povestită în *Războiul cu goții* (VI 8, 2—8), n-a fost decît un pretext pentru această ucidere, deoarece dușmănia Antoninei îl urmărea de mai înainte. Rezultatul a fost o răcire a relațiilor dintre Velisarie și împărat.

γένοιτο· καὶ ὃς Θεοδόσιον μὲν μελλήσει οὐδεμιᾷ μετεπέμψατο, Μακεδονίαν δὲ καὶ
27 τὰ παιδία τῇ γυναικὶ ἐνδοῦναι ὑπέστη. οὓς δὲ ἅπαντας πρῶτα τὰς γλώττας, ὥσπερ
λέγουσιν, ἀποτεμοῦσα, εἶτα κατὰ βραχὺ κρεουργήσασα καὶ θυλακίοις ἐμβεβλη-
μένη ἐς τὴν θάλατταν ὀκνήσει οὐδεμιᾷ ἔρριψε, τῶν τινος οἰκετῶν Εὐγενίου ὄνομα
ὑπουργήσαντός οἱ ἐς ἅπαν τὸ ἄγος, ᾧ δὴ καὶ τὸ ἐς Σιλβέριον εἴργασται μίασμα.
28 καὶ Κωνσταντῖνον δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον Βελισάριος τῇ γυναικὶ ἀναπεισθεὶς
κτείνει. τὰ γὰρ ἀμφὶ τῷ Πραισιδίῳ καὶ τοῖς ξιφιδίοις τηνικάδε ξυνηνέχθη γε-
29 νέσθαι ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις δεδήλωται. μέλλοντος γὰρ τοῦ ἀνθρώ-
που ἀφίεσθαι, οὐ πρότερον ἀνῆκεν ἡ Ἀντωνίνα, ἕως αὐτὸν τοῦ λόγου ἐτίσατο,
30 οὗπερ ἐγὼ ἀρτίως ἐμνήσθην. καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔχθος μέγα περιεβάλετο ὁ Βελισάριος
ἔκ τε βασιλέως καὶ τῶν ἐν Ῥωμαίοις λογίμων ἁπάντων.
31 Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε κεχώρηκε. Θεοδόσιος δὲ οὐκ ἔφη ἐς Ἰταλίαν ἀφίξεσθαι
οἷός τε εἶναι, ἵνα δὴ τότε διατριβὴν εἶχον Βελισάριός τε καὶ Ἀντωνίνα, ἣν μὴ
32 Φώτιος ἐκποδὼν γένηται. ὁ γὰρ Φώτιος πρόχειρος μὲν φύσει ἐς τὸ δάκνεσθαι
ἦν, ἤν τις αὐ|τοῦ παρ' ὁτῳοῦν [αὐτῇ] δύνηται μᾶλλον, ἐν μέντοι τοῖς ἀμφὶ
Θεοδοσίῳ καὶ δικαίως ἀποπνίγεσθαί οἱ ξυνέβαινεν, ὅτι δὴ αὐτὸς μὲν καίπερ υἱὸς
ὢν ἐν οὐδενὶ ἐγίγνετο λόγῳ, ὁ δὲ δυνάμει τε πολλῇ ἐχρῆτο καὶ χρήματα μεγάλα
33 περιεβάλλετο. λέγουσι γὰρ αὐτὸν ἐκ Καρχηδόνος τε καὶ Ῥαβέννης ἐς ἑκατὸν
κεντηνάρια ἐξ ἀμφοῖν Παλατίοιν συλήσαντα ἔχειν, ἐπεὶ καὶ μόνῳ κατ' ἐξουσίαν
34 διαχειρίσαι ταῦτα ξυνέβη. ἡ δὲ Ἀντωνίνα ἐπεὶ τὴν Θεοδοσίου γνώμην ἔμαθεν,
οὐ πρότερον ἀνῆκεν ἐνεδρεύουσά τε τὸν παῖδα καὶ φονίοις τισὶν ἐπιβουλαῖς αὐ-
τὸν μετιοῦσα, ἕως καταπράξασθαι ἴσχυσεν αὐτὸν μὲν ἐνθένδε ἀπαλλαγέντα ἐς
Βυζάντιον ὁδῷ ἰέναι, οὐκέτι φέρειν τὰς ἐνέδρας οἷόν τε ὄντα, τὸν δὲ Θεοδόσιον
35 ἐς τὴν Ἰταλίαν παρ' αὐτὴν ἥκειν. οὗ δὴ κατακόρως τῆς τε τοῦ ἐρωμένου διατρι-
βῆς καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς εὐηθείας ἀπονάμενη χρόνῳ ὕστερον ξὺν ἀμφοῖν ἐς Βυ-
36 ζάντιον ἧκεν. ἔνθα δὴ Θεοδόσιον ἐδεδίσσετο τὸ συνειδέναι καὶ ἔστρεφεν αὐτοῦ
τὴν διάνοιαν. λήσειν γὰρ ἐς τὸ παντελὲς οὐδαμῇ ᾤετο, ἐπεὶ τὴν γυναῖκα ἑώρα
οὐκέτι τὸ πάθος ἐγκρυφιάζειν οἵαν τε οὖσαν, οὐδὲ κεκρυμμένως ἐξερρωγέναι,
ἀλλὰ διαρρήδην μοιχαλίδα εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι ὡς ἥκιστα ‹ἀπ›αξιοῦσαν.
37 διὸ δὴ αὖθις ἐς τὴν Ἔφεσον ἀφικόμενος καὶ ἀποθριξάμενος ᾗπερ εἴθισται ἐνέ-

GS || 28 Πραισιδίῳ cf. II 8,1—15 || 31 De hoc Photio multa profert Ioannes Eph. p. 31

26 τῇ G: τῆς S || 27 ἐς G: εἰς S || 28 Πραισιδίῳ Alem: περσιδίῳ GS || 30 περιεβάλετο S, Syk I 28: περιεβάλλετο G || 31 δὴ S: ἤδη G || Φώτιος GS: Φωτεινός Theoph. I 242,4 || 32 αὐτῇ delevit Alem || ὁτῳοῦν ‹ὡς ὁ μὲν παρ'› αὐτῇ Comp 10,13 et p. 204 || ἐγίγνετο G: ἐγίνετο S || 33 Ῥαβέννης S: Ῥαβαίνης G || συλήσαντα S: συλλήσαντα G || 34 ἐνθένδε S: ἐνθάδε G || ἐς G: εἰς S || 35 ἥκειν G: ἦλθεν S || 36 τὸ S: τῷ G || οἵαν τε G: οἷά τε S || κεκρυμμένως G: ἐγκεκρυμμένως S, cf. ἐγκρυφιάζειν Heis 971 || ‹ἀπ›αξιοῦσαν Alem: ἀξιοῦσαν GS || 37 καὶ G: om. S || ἐνέγραψεν G: ἐσέγραψεν S

sclave nu cuprinde nici un sîmbure de adevăr vrednic de luat în seamă. Velisarie a trimis cu nepăsare să-l cheme îndărăt pe Teodosie, iar pe Macedonia și pe cei doi tineri sclavi i-a dat pe mîna soției sale. Se zice că 27
dînsa le-a tăiat mai întîi limbile, apoi i-a hăcuit în bucăți, i-a pus în saci și fără nici o sfială i-a aruncat în mare, fiind ajutată la această ispravă de către unul din sclavii casei cu numele Eugen, care luase parte și la fărădelegile împotriva lui Silverius. Nu mult mai tîrziu Velisarie s-a lăsat înduplecat 28
de soție și l-a ucis pe Constantin, căci întîmplarea cu Praesidius și cu pumnalele avusese loc tocmai în răstimpul acela, după cum am arătat în cărțile de mai înainte. Omul era pe cale să fie iertat, dar Antonina a stăruit și i-a 29
plătit pentru cuvintele amintite ceva mai sus. Toate acestea au iscat multă 30
ură împotriva lui Velisarie din partea împăratului și a tuturor romanilor mai de seamă.

Așa s-au petrecut lucrurile; iar Teodosie a trimis răspuns că nu poate 31
veni în Italia, unde se aflau atunci Velisarie și Antonina, pînă ce nu va fi îndepărtat mai întîi Fotie. Acesta din urmă avea o fire supărăcioasă și se 32
simțea atins cînd altul putea să-l întreacă prin ceva; iar pe Teodosie se supărase pe bună dreptate, deoarece el însuși, ca fiu al Antoninei, era neluat în seamă, iar acela se bucura de mare trecere și avea bogății nenumărate. Se spune că răpise din cele două palate din Cartagina și Ravenna o sută 33
de mii de monede de aur și le mînuia cum voia. Cînd a aflat de hotărîrea lui 34
Teodosie, Antonina nu-l mai slăbea pe tînăr cu îndemnurile, înfruntîndu-l chiar cu amenințări de moarte, pînă ce a izbutit să-l scoată de acolo și să-l pună pe drumul Bizanțului, deoarece el nu mai putea ține piept hărțuielilor; și l-a făcut apoi pe Teodosie să vină la dînsa în Italia. După ce s-a 35
desfătat din plin cu mîngîierile dragostei și cu prostia bărbatului, ea s-a întors cu amîndoi în Bizanț. Acolo s-a ivit o tulburare în inima lui Teodosie, care 36
i-a schimbat gîndurile: el și-a dat seama că nu va putea rămînea cu totul ferit de ochii lumii, deoarece vedea că femeia nu-și înfrînează patima și nu iubește în taină, ci caută cu orice preț să fie și să treacă drept o înșelătoare fățișă a bărbatului. De aceea el s-a dus din nou în cetatea Efesului, și-a 37

33 Cele două palate regale din Cartagina și Ravenna, adică din capitala vandalilor din Africa și cea a goților din Italia. Moneda de aur *(nummus aureus)* a avut valori deosebite de la o epocă la alta.

34 Influența Antoninei era puternică și rivaliza uneori cu cea a Teodorei. Deși de origine modestă, ca și împărăteasa, Antonina lua hotărîri importante, nu numai în cadrul familiei sale, ci și în conducerea statului, și dovedea o stăruință remarcabilă.

38 γραψεν εἰς τοὺς μοναχοὺς καλουμένους αὐτόν. τότε δὴ κατ' ἄκρας ἐμάνη καὶ τὴν
ἐσθῆτα | ξὺν τῇ διαίτῃ ἐς τρόπον μεταβαλοῦσα τὸν πένθιμον περιῄει συχνὰ κατὰ
τὴν οἰκίαν κωκύουσα, ὀλολυγῇ τε κεχρημένη ὠλοφύρετο οὐκ ἀπολελειμμένου
τἀνδρός, ὁποῖον αὐτῇ ἀγαθὸν ὠλώλει, ὡς πιστόν, ὡς εὔχαριν, ὡς εὐνοϊκόν, ὡς
39 δραστήριον. τελευτῶσα δὲ καὶ τὸν ἄνδρα ἐς ταύτας δὴ ἐπαγαγομένη τὰς ὀλοφύρ-
σεις ἐκάθισεν. ἔκλαε γοῦν ὁ ταλαίπωρος τὸν ποθεινὸν ἀνακαλῶν Θεοδόσιον.
40 ὕστερον δὲ καὶ εἰς βασιλέα ἐλθών, αὐτόν τε καὶ τὴν βασιλίδα ἱκετεύων, ἀνέπεισε
Θεοδόσιον μεταπέμψασθαι ἅτε ἀναγκαῖον αὐτῷ κατὰ τὴν οἰκίαν ὄντα τε καὶ
41 ἐσόμενον. ἀλλὰ Θεοδόσιος ἀπεῖπε μηδαμῆ ἐνθένδε ἰέναι, ὡς ἀσφαλέστατα ἐμπε-
42 δώσειν ἰσχυρισάμενος τὸ τῶν μοναχῶν ἐπιτήδευμα. ἦν δὲ ἄρα ὁ λόγος κατάπλα-
στος, ὅπως ἐπειδὰν τάχιστα Βελισάριος ἐκ Βυζαντίου ἀποδημοίη, αὐτὸς παρὰ
τὴν Ἀντωνίναν ἀφίκηται λάθρα. ὅπερ οὖν καὶ ἐγένετο.

β'

Belisarius adversus Chosroem mittitur. Photium privignum suum hortatur ad necem Theodosii, ad Antoninam reversi. Res orientis, et in his culpa Belisarii. Ex epistula Theodorae Aug. ansam Chosroes carpendi Romanos arripit.

1 Αὐτίκα γὰρ Βελισάριος μὲν ὡς Χοσρόῃ πολεμήσων ξὺν τῷ Φωτίῳ ἐστέλλε-
2 το, Ἀντωνίνα δὲ αὐτοῦ ἔμεινεν, οὐκ εἰωθὸς αὐτῇ πρότερον τοῦτό γε. τοῦ γὰρ μὴ
κατὰ μόνας τὸν ἄνθρωπον καθιστάμενον ἐν αὐτῷ τε γενέσθαι καὶ τῶν ἐκείνης
μαγγανευμάτων ὀλιγωροῦντα φρονῆσαί τι ἀμφ' αὐτῇ τῶν δεόντων, πανταχόσε
3 τῆς γῆς ξὺν αὐτῷ στέλλεσθαι ἐπιμελές οἱ ἐγίνετο. ὅπως δὲ καὶ αὖθις Θεοδοσίῳ
παρὰ Ἀντωνίναν ἐσιτητὰ εἴη, Φώτιον ἐκποδὼν οἱ γενέσθαι ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο.
4 πείθει τοίνυν τῶν | Βελισαρίῳ ἑπομένων τινὰς ἐρεσχελεῖν τε αὐτὸν ἐς ἀεὶ καὶ
προπηλακίζειν, οὐδένα ἀνιέντας καιρόν· αὐτή τε γὰρ γράφουσα ἐς ἡμέραν σχε-
5 δόν τι ἑκάστην διέβαλλέ τε διηνεκὲς καὶ ἐπὶ τῷ παιδὶ πάντα ἐκίνει. οἷς δὴ ὁ
νεανίας ἀναγκασθεὶς διαβόλως ἔγνω τῇ μητρὶ χρῆσθαι, ἥκοντά τέ τινα ἐκ Βυ-
ζαντίου, ὃς δὴ ἀπήγγελλε Θεοδόσιον λάθρα ξὺν Ἀντωνίνῃ διατριβὴν ἔχειν,
6 παρὰ Βελισάριον εὐθὺς εἰσάγει, φράζειν ἐπιστείλας τὸν πάντα λόγον. ἅπερ ἐπεὶ
ὁ Βελισάριος ἔγνω, ὀξυθυμωθεὶς ὑπερφυῶς [ὡς] παρὰ τοὺς Φωτίου πόδας ἐπὶ
στόμα πίπτει, καὶ αὐτοῦ ἐδεῖτο τιμωρεῖν οἱ αὐτῷ πάσχοντι ὑφ' ὧν ἥκιστα χρῆν

GS

38 ὠλοφύρετο ‹ὡς οὐχ οἱ› ἀπολελειμμένου Comp 12,10: ἀπολελειμμένη Reiske, Herw: ἀπολομένου malit Haury || 39 ἔκλαε S: ἔκαμε G, Comp 12,4 et p. 206 || 40 δὲ g: om. GS || βασιλέα G: βασιλέως S, Heis 971 || 2 αὐτῷ g: αὐτῷ GS || 3 παρὰ G: ἐς S || ἐσιτητὰ G: εἰσιτητὰ S || σπουδῇ S: βουλῇ G || 4 ἐρεσχελεῖν G(mg.) S: ἐρεσχεῖν G || αὐτή τε γὰρ GS, Comp 13,4 et p. 206: αὐτή τε Reiske, Kraš || 5 ὃς GS: ὡς G(mg.) || ἀπήγγελλε g (mg.): ἀπαγγέλλεσθαι GSg || λάθρα S: om. G || ἐπιστείλας GS: ἐπιτείλας Alem || 6 παρὰ τοὺς Alem, Herw 35, 328, Comp 13, 10 et p. 206: ὡς παρὰ τοῦ GS || οἱ S: om. G

tuns părul, cum e obiceiul, și a trecut în rîndurile așa-zișilor monahi. Ea 38
s-a înfuriat la culme, și-a schimbat îmbrăcămintea și hrana în semn de durere
și umbla încoace și încolo prin casă plîngînd și tînguindu-se, cu toate că
doar nu-i murise bărbatul, și zicea: „Ce bunătate de om, ce tînăr credincios,
îndatoritor, cuminte și plin de viață s-a prăpădit“! Pînă în cele din urmă l-a 39
făcut și pe soțul ei să bocească în felul acesta. Plîngea nenorocitul și-l tot cheama
pe nume pe bietul Teodosie. Apoi s-a dus la împăratul și l-a rugat fier- 40
binte, atît pe el cît și pe împărăteasă, și l-a înduplecat să-l cheme îndărăt
pe Teodosie, ca unul care este și va fi de mare trebuință la palat. Dar 41
Teodosie a răspuns că nu va ieși niciodată de acolo și i-a încredințat că
va păstra cu tărie rînduiala monahilor. Era de fapt numai o vorbă goală, 42
ca să poată merge pe ascuns lîngă Antonina, îndată ce Velisarie va pleca
din Bizanț. Ceea ce s-a și întîmplat.

2

Velisarie e trimis împotriva lui Chosroe: el îl îndeamnă pe fiul său vitreg Fotie să-l ucidă pe Teodosie, care se întorsese la Antonina. Treburile din răsărit merg din ce în ce mai rău, din vina lui Velisarie. Scrisoarea împărătesei Teodora. Chosroe îi cruță pe romani.

Velisarie a fost trimis numaidecît împreună cu Fotie să lupte împo- 1
triva lui Chosroe, iar Antonina a rămas acasă, ceea ce nu obișnuia pînă
atunci: căci ea avea grijă să-l însoțească în orice parte a lumii și nu-l lăsa 2
pe om singur și lipsit de mîngîierile înșelătoare ale dragostei, ca să poată
pune la cale înșelăciuni împotriva ei. Pentru ca Teodosie să aibă din nou 3
deschisă intrarea la dînsa, Antonina s-a grăbit să-l înlăture pe Fotie. Ea a 4
înduplecat pe cîțiva dintre însoțitorii lui Velisarie să-l batjocorească mereu
și să rîdă de dînsul în orice împrejurare; iar dînsa scria în fiecare zi cîte o
scrisoare și-l bîrfea fără încetare, scornind tot felul de învinuiri împotriva
băiatului. Împins de aceste lucrături diavolești, tînărul a luat hotărîrea 5
să dea în vileag vina mamei sale. Cînd a venit cineva din Bizanț și a adus
vestea că Teodosie are întîlniri tainice cu Antonina, el s-a dus repede la
Velisarie și l-a îndemnat să asculte întreaga poveste. După ce a auzit toate 6
acestea, Velisarie s-a înfuriat peste măsură, s-a aruncat cu fața la pămînt

1 Velisarie s-a căsătorit cu Antonina în anul 532, așadar această încercare împotriva lui Chosroe a avut loc puțin înainte de plecarea spre Africa adică, în anul 533.

7 Fotie, fiul Antoninei, intrat apoi în familia lui Velisarie, obținuse deja titlul de consul, deși era încă foarte tînăr. Avuțiile aproape fabuloase ale lui Velisarie, despre care Procopius pomenește în mai multe rînduri, precum și faptul că înaltele dregătorii erau căutate și se vindeau cu bani arată că demnitarii de stat se îmbogățeau din jafuri.

ἀνόσια ἔργα· «Ὦ παῖ» λέγων «γλυκύτατε, πατέρα μὲν τὸν σὸν ὅστις ποτὲ ἦν οὐδα-
μῇ οἶσθα, ἐπεί σε ὑπὸ τιτθοῦ τρεφόμενον ἔτι καταλιπὼν ξυνεμετρήσατο τὸν ἑαυτοῦ
βίον. οὐ μὴν οὐδέ του τῶν αὐτοῦ ὤνησαι. ἦν γὰρ τὰ ἐς τὴν οὐσίαν οὐ λίαν εὐδαί-
7 μων. ὑπ' ἐμοὶ δὲ καίπερ ὄντι πατρῳῷ τραφείς, τήν τε ἡλικίαν τηλικόσδε εἶ, ὡς
σὸν εἶναι ἀμύνειν ἀδικουμένῳ μοι ἐς τὰ μάλιστα, ἔς τε ὑπάτων ἀξίωμα ἥκεις
καὶ πλούτου περιβέβλησαι τοσόνδε χρῆμα, ὥστε πατήρ τε καὶ μήτηρ καὶ τὸ ξυγ-
8 γενὲς ἅπαν ἔγωγε καλοίμην ἄν, ὦ γενναῖε, καὶ εἴην δικαίως. οὐχ αἵματι γάρ,
ἀλλὰ τοῖς ἔργοις εἰώθασι δῆτα σταθμᾶσθαι τὴν ἐς ἀλλήλους στοργὴν ἄνθρωποι.
9 ὥρα σοι τοίνυν μὴ | περιιδεῖν ἐμὲ μὲν πρὸς τῇ τῆς οἰκίας διαφθορᾷ καὶ χρημάτων
ἐστερημένον τοσούτων τὸ πλῆθος, τὴν δὲ μητέρα τὴν σὴν αἶσχος ἀναδουμένην
10 οὕτω δὴ μέγα πρὸς πάντων ἀνθρώπων. ἐνθυμοῦ τε ὡς αἱ τῶν γυναικῶν ἁμαρτάδες
οὐκ ἐπὶ τοὺς ἄνδρας ἵενται μόνον, ἀλλὰ καὶ παίδων ἅπτονται μᾶλλον, οὕς γε καὶ
δόξαν τινὰ φέρεσθαι ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον συμβήσεται, ὡς φύσει τὸν τρόπον ταῖς
11 γειναμέναις ἐοίκασιν. οὑτωσί τε λογίζου περὶ ἐμοῦ, ὡς ἐγὼ τὴν γυναῖκα τὴν ἐμαυ-
τοῦ πάνυ μὲν φιλῶ, καὶ ἤν μοι τίσασθαι τὸν διαφθορέα τῆς οἰκίας ἐξῇ, οὐδὲν
αὐτὴν ἐργάσομαι φαῦλον, περιόντος δὲ Θεοδοσίου ταύτῃ τὸ ἔγκλημα ἐπιχωρεῖν
οὐκ ἂν δυναίμην».
12 Ταῦτα ἀκούσας ὁ Φώτιος ὑπηρετήσειν μὲν ὡμολόγει ἐς ἅπαντα, δεδιέναι δὲ
μή τι λάβοι ἐνθένδε κακόν, τὸ θαρσεῖν ἐπὶ τῷ ἀβεβαίῳ τῆς Βελισαρίου γνώμης
τά γε ἐς τὴν γυναῖκα οὐ σφόδρα ἔχων· ἄλλα τε γὰρ αὐτὸν πολλὰ καὶ τὸ Μακε-
13 δονίας δυσωπεῖν πάθος. διὸ δὴ ἄμφω ἅπαντας ἀλλήλοιν ὠμοσάτην ὅσοι δὴ ἐν
Χριστιανοῖς δεινότατοι ὅρκοι εἰσί τε καὶ ὀνομάζονται, μήποτε ἀλλήλω καταπρο-
14 ήσεσθαι ἄχρι τῶν ἐς τὸν ὄλεθρον φερόντων κινδύνων. ἐν μὲν οὖν τῷ παρόντι
τῷ ἔργῳ ἐγχειρεῖν ἔδοξε σφίσιν ἀξύμφορον εἶναι, ὁπηνίκα δὲ Ἀντωνίνα ἐκ Βυ-
ζαντίου ἀφί|κηται, ἐς δὲ τὴν Ἔφεσον Θεοδόσιος ἴοι, τηνικάδε τοῦ χρόνου Φώ-
τιον ἐν τῇ Ἐφέσῳ γενόμενον Θεοδόσιόν τε καὶ τὰ χρήματα οὐδενὶ πόνῳ χειρώ-

---

GS ‖ 8 οὐ ῥήμασιν, ἄλλ' ἔργοις ἀεὶ εἰώθασι τὴν ἐς ἀλλήλους σταθμᾶσθαι στοργὴν οἱ ἄνθρωποι Suid s.v. σταθμᾶσθαι ‖ 9 ὥρα — πλῆθος Suid s.v. ὥρα ‖ αἶσχος — ἀνθρώπων Suid s.v. ἀναδούμενος ‖ 10 αἱ τῶν — ἐοίκασιν Suid s.v. ἁμαρτάδας ‖ 13 διὸ — κινδύνων Suid s.v. δεινοί ‖ ὠμοσάτην — κινδύνων Suid s.v. καταπροήσεται

---

7 τηλικόσδε Dind: τηλικοῦτος δὲ GS ‖ εἶ S: ἦ G ‖ 8 αἵματι g: ἅμα. τί GS: ῥήμασιν Suid: αἵματι: ex ἅμα τι fluxisse putat Heis 971 ‖ 9 τοίνυν GS: om. Suid ‖ τοσούτων τὸ πλῆθος S: πλῆθος τοσούτων G: τοσοῦτον πλῆθος Suid ‖ δὴ GS: om. Suid ‖ 10 ἁμαρτάδες S, Suid: ἁρματάδες G ‖ συμβήσεται G: ξυμβήσεται S ‖ τὸν τρόπον GS: τρόπου Suid ‖ 11 ἐμοῦ G: ἡμῶν superscr. οῦ S ‖ διαφθορέα G: διαφορέα S ‖ ἐξῇ Reiske: ἐξῆν GS ‖ 12 δεδιέναι GS: δέδιε, δὲ Alem: δεδιέναι δὲ ‹οἱ ξυνέβη› μὴ Comp 14,15 et p. 206 ‖ λάβοι G: λαβη S ‖ ἐνθένδε S: ἐνθέδε G ‖ 13 δὴ GS: om. Suid ‖ ἅπαντας G: om. S ‖ ἀλλήλοιν Suid: ἀλλήλοις GS ‖ ὅσοι GS pr. m. corr.: ὅσα S pr. m. ‖ δὴ ἐν GS: om. Suid ‖ εἰσί τε καὶ GS: om. Suid ‖ ἀλλήλω Kraš: ἀλλήλων GS ‖ ἄχρι ‹καὶ› supplet Syk I 25 ‖ 14 ἴοι GS: ἴῃ Wahler ‖ γενόμενον G: γινόμενον S ‖ χειρώσασθαι GS: χειρώσεσθαι ? Haury: χειρώσεσθαι aut χειρώσεσθαι ‹δυνήσεται› scribendum censet Comp 15,8 et p. 207

la picioarele lui Fotie și l-a rugat fierbinte să-i vină în ajutor împotriva unor oameni de la care nu se cuvenea cîtuși de puțin să sufere o asemenea rușine. „Copilul meu mult iubit, zise el, tu nu-l cunoști pe tatăl tău, deoarece te-a părăsit cînd erai încă prunc la sînul mamei și a plecat din viață. Nu ți-a rămas nimic de la dînsul, căci avea prea puțină avere. Ai fost cres- 7
cut de mine, tatăl tău vitreg, și ai ajuns la vîrsta cînd ești în stare să-mi fii de mare ajutor împotriva nedreptăților. Ai ajuns la cinstea de consul și ești înconjurat de atîta avuție, încît îmi poți spune tată, mamă și orice alt nume de rudă apropiată, tu vrednica mea odraslă, după cum îți și sînt de fapt pe bună dreptate. Oamenii obișnuiesc să măsoare dragostea dintre ei 8
nu după legăturile de sînge, ci după fapte. Nu sta nepăsător la prăbușirea 9
casei mele și la răvășirea atîtor bogății și nu îngădui fărădelegile mamei tale, care s-a acoperit de nespusă rușine în fața tuturor oamenilor. Gîndeș- 10
te-te că greșelile soțiilor se răsfrîng asupra bărbaților și lasă urme într-o măsură cu mult mai însemnată asupra copiilor; bunul lor nume are de suferit, deoarece prin firea lucrurilor ei seamănă la obiceiuri cu mamele care i-au adus pe lume. Așadar fii încredințat că țin mult la soția mea și 11
nu-i voi face nici un rău, dacă voi fi în stare să mă răzbun pe omul care îmi necinstește casa; dar nu pot s-o iert atîta timp cît trăiește Teodosie".

Cînd a auzit toate acestea, Fotie era gata să facă orice, dar se temea 12
să nu i se întîmple o nenorocire, deoarece nu avea temei să se încreadă în firea șovăitoare a lui Velisarie față de soție, căci era înspăimîntat de ceea ce pățise Macedonia. De aceea ei s-au legat între dînșii cu jurămintele cele mai 13
grozave din cîte sînt și au un nume între creștini, că niciodată nu vor uita unul de altul în fața primejdiilor de moarte. Au socotit că deocamdată încă 14
n-a venit timpul potrivit pentru o asemenea încercare, ci numai în clipa cînd va sosi Antonina din Bizanț și cînd Teodosie se va îndrepta spre cetatea Efesului; atunci Fotie va alerga spre Efes și va pune stăpînire fără greutate pe Teodosie și pe toate avuțiile sale. Ei au năvălit după aceea 15
cu toată oastea în țara perșilor, iar în Bizanț s-au desfășurat întîmplările

9 Tatăl lui Fotie, adică primul bărbat al Antoninei fusese sărac. Velisarie, cel de al doilea bărbat, stăpînea averi imense și se temea de prăbușirea acestei avuții din pricina purtărilor Antoninei. Ivită în condiții neobișnuite, în urma cuceririlor, această avuție era însoțită de sentimentul caducității și al neîncrederii. Din toate rezultă o impresie de nestabilitate în opera lui Procopius. Însăși domnia lui Iustinian a fost o continuă goană după jafuri și o serie neîntreruptă de prăbușiri sau de ascensiuni neașteptate.

15 σασθαι. τότε μὲν οὖν αὐτοί τε τὴν ἐσβολὴν παντὶ τῷ στρατῷ ἐς τὴν Περσίδα
πεποίηνται χώραν, ἀμφί τε Ἰωάννῃ τῷ Καππαδόκῃ ἐν Βυζαντίῳ ξυνηνέχθη γενέ-
16 σθαι ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις δεδήλωται. ἔνθα δὴ τοῦτό μοι τῷ δέει
σεσιώπηται μόνον, ὅτι γε οὐκ εἰκῇ τόν τε Ἰωάννην καὶ τὴν αὐτοῦ παῖδα ἡ Ἀντω-
νίνα ἐξηπατήκει, ἀλλ' ὅρκων αὐτοὺς πλήθει, ὧνπερ οὐδὲν φοβερώτερον ἔν γε
Χριστιανοῖς εἶναι δοκεῖ, πιστωσαμένη, μηδεμιᾷ δολερᾷ γνώμῃ ἐς αὐτοὺς χρῆσθαι.
17 ταῦτά τε διαπεπραγμένη καὶ πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῇ τῆς βασιλίδος θαρροῦσα
φιλίᾳ Θεοδόσιον μὲν ἐς Ἔφεσον στέλλει, αὐτὴ δὲ μηδὲν ὑποτοπάζουσα ἐναντίω-
18 μα ἐπὶ τὴν ἕω κομίζεται. ἄρτι δὲ Βελισαρίῳ τὸ Σισαυράνων φρούριον ἑλόντι ὁδῷ
ἰοῦσα πρός του ἀγγέλεται. καὶ ὃς τἆλλα πάντα ἐν οὐδενὶ λόγῳ πεποιημένος ὀπίσω
19 ὑπῆγε τὸ στράτευμα. ξυνηνέχθη γάρ, ᾗπέρ μοι τὰ πρότερα δεδιήγεται, καὶ ἕτερα
ἄττα ἐν τῷ στρατοπέδῳ γενέσθαι, ἅπερ αὐτὸν ἐς τὴν ἀναχώρησιν ὥρμα. τοῦτο
20 μέντοι πολλῷ ἔτι θᾶσσον ἐνταῦθα ἀνῆγεν. ἀλλ' ὅπερ τοῦδε τοῦ λόγου ἀρχόμενος
εἶπον, οὔ μοι ἀκίνδυνον τηνικάδε τοῦ χρόνου ἔδοξεν εἶναι τὰς | αἰτίας τῶν πεπραγ-
21 μένων ἁπάσας εἰπεῖν. ἔγκλημά τε ἀπ' αὐτοῦ ἐγένετο Βελισαρίῳ πρὸς πάντων
Ῥωμαίων, ὅτι δὴ τῆς πολιτείας τὰ καιριώτατα αὐτὸς περὶ ἐλάσσονος πραγμάτων
22 τῶν κατὰ τὴν οἰκίαν πεποίηται. ἀρχὴν μὲν γὰρ τῷ τῆς γυναικὸς πάθει ἐχόμενος,
ὡς ἀπωτάτω γενέσθαι τῆς γῆς Ῥωμαίων οὐδαμῇ ἤθελεν, ὅπως ἐπειδὰν τάχιστα
πύθηται τὴν γυναῖκα ἐκ Βυζαντίου ἥκειν, ἀναστρέψας αὐτίκα δὴ μάλα καταλαβεῖν
23 τε καὶ τίσασθαι οἷός τε εἴη. διὸ δὴ τοὺς μὲν ἀμφὶ Ἀρέθαν Τίγριν ποταμὸν δια-
βαίνειν ἐκέλευσεν, οἵ γε οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον διαπεπραγμένοι ἐπ' οἴκου
ἀπεκομίσθησαν, αὐτὸς δὲ οὐδὲ ὥρας ὁδῷ ἀπολελεῖφθαι ὅρων τῶν Ῥωμαίων ἐν
24 σπουδῇ εἶχε. φρούριον γὰρ τὸ Σισαυράνων διὰ μὲν πόλεως Νισίβιδος ἰόντι πλέον
ἢ ὁδῷ ἡμέρας εὐζώνῳ ἀνδρὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὁρίων διέχει, ἑτέρωθι δὲ τούτου δὴ
25 τοῦ μέτρου ξυμβαίνει τὸ μεταξὺ εἶναι. καίτοι εἰ παντὶ τῷ στρατῷ Τίγριν ποταμὸν
διαβῆναι κατ' ἀρχὰς ἤθελεν, οἶμαι ἂν αὐτὸν ξύμπαντα ληΐσασθαι τὰ ἐπὶ Ἀσσυρίας
χωρία, καὶ μέχρι ἐς Κτησιφῶντα πόλιν οὐδενὸς τὸ παράπαν ἀντιστατοῦντος σφίσιν
ἀφῖχθαι, καὶ τούς τε Ἀντιοχέων αἰχμαλώτους, ὅσοι τε Ῥωμαίων ἄλλοι ἐνταῦθα
ὄντες ἐτύγχανον, διασωσάμενον ἐπανήκειν ἐς τὰ πάτρια ἤθη. ἔπειτα δὲ καὶ Χο-

---

GS || 15 ἔμπροσθεν cf. I, 25,13 || 19 δεδιήγεται cf. II, 19,26 || 23 ἀμφὶ Ἀρέθαν cf. II, 19,15

---

16 τόν τε Reiske: τόν γε GS || τὴν a, Alem: τὸν GS || χρῆσθαι GS: χρήσεσθαι Herw || 17 θαρροῦσα φιλίᾳ G: φιλίᾳ θαρροῦσα S || ὑποτοπάζουσα G: ὑποτοπάσασα S || 18 δὲ G: om. S || Σισαυράνων Dind: ἰσαυρανῶν hic et infra codd. || 20 ὅπερ S: ὅπερ μοι G || 22 γῆς G: om. S || τῆς γῆς: γῆς τῆς Kum I 25 his documentis usus: 19,21; 117,3 || ἐπειδὰν Alem, Haury: εἰδ' ἂν GS: ἤθελεν ὅπως τάχιστα, ἐπειδὰν Comp 16,11 et p. 207; contra haec Haury BZ 35, 1935, 290 || 23 ὥρας GS, Comp 16,15 et p. 207: ἡμέρας Haury || 24 εὐζώνῳ ἀνδρὶ G: ἀνδρὶ εὐζόνῳ S: ἀνδρὶ εὐζώνῳ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὁρῶν διέχει Heis 971 || ὁρίων G: ὅρων S || διέχει G, S pr. m. corr.: ἀπέχει S pr. m. || μέτρου ‹πολὺ μεῖον› Comp 17,3 et p. 207 || μεταξὺ GS: ἥμισυ Alem Kraš || 25 ἂν S: om. G || Ἀσυρίας G: Συρίας S || μέχρι G probat Kall III 160 || πόλιν G: om. S

în legătură cu Ioan din Capadocia, pe care le-am povestit în cărţile de mai înainte. Cu acel prilej, de teamă, eu am trecut cu vederea faptul că Antonina 16
înşelase pe Ioan şi pe feciorul său, nu la întîmplare, ci după ce-l încredinţase printr-o mulţime de jurăminte dintre cele mai aprige cîte sînt la creştini că nu-i va face nici un rău. După ce a săvîrşit toate acestea şi a 17
dobîndit mai multă încredere în prietenia împărătesei, ea l-a trimis pe Teodosie în Efes şi a pornit apoi spre răsărit, fără să aibă cea mai mică bănuială de împotrivire. Velisarie tocmai luase cetatea Sisauranon, cînd i-a sosit 18
ştirea că Antonina se afla pe drum. El n-a mai ţinut seama de nimic altceva şi s-a întors cu oastea îndărăt. Din întîmplare se mai petrecuseră în tabără 19
şi alte lucruri care îl îndemnau să se întoarcă, după cum am arătat mai înainte; dar împrejurarea aceasta îl făcea să meargă şi mai repede. Aşa cum 20
am început să spun la începutul cărţii de faţă, în timpul acela îmi părea cu totul primejdios să dau în vileag dedesubturile acestor fapte. De atunci înainte Velisarie a căzut sub blestemul tuturor romanilor, deoarece pusese 21
cele mai de seamă treburi ale statului mai jos decît poftele şi dorinţele familiei sale. Împins de mînie împotriva soţiei, el s-a împotrivit de la început, 22
prin toate mijloacele, să se depărteze prea mult de pămîntul romanilor, cu gînd să facă numaidecît calea întoarsă, îndată ce va afla că femeia a plecat din Bizanţ, ca să pună mîna pe dînsa şi să se răzbune. De aceea a poruncit 23
celor din preajma lui Aretas să treacă rîul Tigru, dar ei n-au săvîrşit nimic vrednic de luat în seamă şi s-au întors în tabără; iar el însuşi n-a căutat să pătrundă dincolo de hotarele împărăţiei romane nici cel puţin cale de o zi de drum. Într-adevăr, pentru cine trece prin oraşul Nisibis, cetatea 24
Sisauranon e departe de hotarele romane cam cît drumul străbătut într-o zi de un bărbat bine pregătit; dar cînd vii din altă parte, se întîmplă că e numai jumătate din această cale. Dacă ar fi trecut de la început rîul Tigru 25
cu toată oastea, sînt încredinţat că ar fi putut pustii toate ţinuturile din Asiria şi ar fi ajuns pînă în oraşul Ctesifon, fără să întîlnească nici o împotrivire;

15 Ioan din Capadocia, omul cel mai influent din împărăţie între anii 532—541, este înfăţişat ca un individ incult, lacom, necinstit şi crud. El dobîndise o putere prea mare şi devenise incomod, de aceea era urît de Teodora, care l-a doborît cu ajutorul Antoninei. Aceasta l-a invitat la o convorbire nocturnă într-o vilă de lîngă Bizanţ, unde a venit în grabă căpitanul gărzii imperiale şi l-a arestat. Ioan a fost scos din funcţie şi exilat în Cizic, iar avuţiile sale au fost confiscate.

18 Cetatea Sisauranon din Mesopotamia se afla dincolo de Nisibis, nu departe de fluviul Tigru.

23 Aretas, fiul lui Gabalas, regele saracenilor, însoţeşte pe Velisarie în luptele împotriva perşilor şi e trimis înainte să devasteze regiunile de dincolo de fluviul Tigru.

24 Nisibis, cetate în Mesopotamia, dincolo de rîul Tigru, în apropiere de hotarele împărăţiei bizantine şi de cetatea Dara, are rezerve militare importante şi constituie un punct de sprijin al împărăţiei persane. Aici se duc mai tîrziu tratativele de pace între cele două imperii.

25 Ctesifon, cetate întemeiată de macedoneni, la răsărit de rîul Tigru. Colchida, la răsărit de Pontul Euxin, în bazinul rîului Phasis (azi Rion).

σρόῃ αἰτιώτατος γέγονεν ἀδεέστερον ἐπ' οἴκου ἀποκομίζεσθαι ἐκ τῆς Κολχίδος.
ὅντινα δὲ τρόπον τετύχεκε τοῦτο αὐτίκα δηλώσω.
26 Ἡνίκα Χοσρόης ὁ Καβά|δου εἰς γῆν ἐμβαλὼν τὴν Κολχίδα τά τε ἄλλα διε-
πράξατο, ἅπερ μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται, καὶ Πέτραν εἷλε, πολλοὺς τοῦ Μήδων
στρατοῦ διεφθάρθαι ξυνέβη τῷ τε πολέμῳ καὶ ταῖς δυσχωρίαις. δύσοδός τε γάρ,
27 ὥσπερ μοι εἴρηται, ἡ Λαζική ἐστι καὶ ὅλως κρημνώδης. καὶ μὴν καὶ λοιμοῦ
ἐπιπεσόντος σφίσι τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ ἀπολωλέναι ξυνέπεσε, πολλοὺς δὲ
28 αὐτῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων τῇ ἀπορίᾳ διεφθάρθαι ξυνέβη. ἐν τούτῳ δὲ καί τινες
ἐκ γῆς τῆς Περσίδος ἐνταῦθα ἐπιχωριάζοντες ἤγγελλον ὡς Ναβέδην μὲν Βελισά-
ριος ἀμφὶ πόλιν Νίσιβιν μάχῃ νικήσας πρόσω χωροίη, πολιορκίᾳ δὲ τὸ Σισαυ-
ράνων ἑλὼν φρούριον Βλησχάμην τε καὶ Περσῶν ἱππεῖς ὀκτακοσίους δορυαλώ-
τους πεποίηται, στράτευμα δὲ ἄλλο Ῥωμαίων ξύν γε Ἀρέθᾳ τῷ Σαρακηνῶν
ἄρχοντι πέμψειεν, ὅπερ διαβὰν ποταμὸν Τίγριν ξύμπαντα λεηλατήσειε τὰ ἐκείνῃ
29 χωρία, πρότερον ἀδῄωτα ὄντα. ἐτύγχανε δὲ καὶ στράτευμα Οὔννων ἐπὶ Ἀρμενίους
τοὺς Ῥωμαίων κατηκόους ὁ Χοσρόης στείλας, ὅπως τῇ ἐς αὐτοὺς ἀσχολίᾳ μηδε-
30 μία τοῖς ταύτῃ Ῥωμαίοις τῶν ἐν Λαζικῇ πρασσομένων αἴσθησις γένηται. τούτους
τε τοὺς βαρβάρους ἀπήγγελλον ἕτεροι Βαλεριανῷ καὶ Ῥωμαίοις ὑπαντιάσασιν
ἐς χεῖρας ἐλθόντας παρά τε πολὺ αὐτῶν ἡσσηθέντας τῇ μάχῃ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον
31 ἀπολωλέναι. ἅπερ οἱ Πέρσαι ἀκούσαντες καὶ κακοπαθείᾳ μὲν τῇ ἐν Λαζοῖς κεκα-
κωμένοι, δεδιότες δὲ μή τινι ἐν τῇ ἀποπορείᾳ ἐντυχόντες πολεμίων στρατῷ| ἐν
κρημνοῖς καὶ χωρίοις λοχμώδεσιν ἅπαντες οὐδενὶ κόσμῳ διαφθαρεῖεν, περιδεεῖς
ἀμφί τε παισὶ καὶ γυναιξὶ καὶ τῇ πατρίδι γεγενημένοι, εἴ τι καθαρὸν ἦν ἐν τῷ
Μήδων στρατῷ, Χοσρόῃ ἐλοιδοροῦντο ἐπικαλοῦντες ὡς ἔς τε τοὺς ὅρκους ἠσε-
βηκὼς καὶ τὰ κοινὰ νόμιμα πάντων ἀνθρώπων ἐσβάλοι μὲν ἐν σπονδαῖς ἐς Ῥω-
μαίων τὴν γῆν οὐδὲν προσῆκον, ἀδικοίη δὲ πολιτείαν ἀρχαίαν τε καὶ ἀξιωτάτην
πασῶν μάλιστα, ἧς τῷ πολέμῳ περιεῖναι οὐκ ἂν δύναιτο· ἔμελλον δὲ νεωτέροις
32 ἐγχειρεῖν πράγμασιν. οἷς δὴ ὁ Χοσρόης ξυνταραχθεὶς εὕρετο τοῦ κακοῦ ἴασιν
τήνδε. γράμματα γὰρ αὐτοῖς ἀνελέξατο, ἅπερ ἔναγχος ἡ βασιλὶς τῷ Ζαβεργάνῃ
33 ἐτύγχανε γράψασα. ἐδήλου δὲ ἡ γραφὴ τάδε· «Ὅπως σε, ὦ Ζαβεργάνη, διὰ σπου-
δῆς ἔχω, εὔνουν σε οἰομένη τοῖς ἡμετέροις πράγμασιν εἶναι, οἶσθα ἐπὶ πρεσβείᾳ
34 οὐ πολλῷ πρότερον ἐς ἡμᾶς ἀφιγμένος. οὐκοῦν πράττοις ἂν εἰκότα τῇ δόξῃ, ἣν

GS || 26 Πέτραν εἷλε cf. II, 17,1 ss. 19,47 || ὥσπερ μοι εἴρηται cf. II, 29,24 || 31 ἐν Λαζοῖς cf. VIII, 7,4

25 Κολχίδος G (mg.) S: Κοχλίδος G || δηλώσω S: δηλώσαιμι G || 26 εἰς G: ἐς S || ἐμβαλὼν G: ἐσβαλὼν S || Κολχίδα S: Κοχλίδα G || 27 λοιμοῦ G: λιμοῦ S || 28 Βλησχάμην S: Μλησχάμην G || λεηλατήσειε S: λεηλατήσει G || 31 ἀποπορείᾳ Dind : ἀπορίᾳ GS || οὐδενὶ S: ἐν οὐδενὶ G || διαφθαρεῖεν S: διαφθαροῖεν G || γεγενημένοι S: γεγενημένη G || οὐδὲν Piccolos: οὐδενὶ GS: οὐδέν οἱ Kraš

și după ce-i slobozea pe cei prinși din rîndurile romanilor, aflați întîmplător acolo, venea iarăși pe meleagurile părintești. Tot el a dat cel mai bun prilej lui Chosroe să se întoarcă acasă din Colchida fără nici o primejdie. Voi arăta îndată cum s-au petrecut toate acestea.

Cînd Chosroe, feciorul lui Cavad, a năvălit în Colchida și a săvîrșit cele 26
povestite de mine mai înainte, luînd și cetatea Petra, s-a întîmplat că a pierit și în război, și din pricina locurilor anevoioase, o mulțime de oameni din oastea mezilor. După cum am spus, Lazica este o țară lipsită de drumuri și cu totul muntoasă. Apoi a mai dat peste ei o molimă și s-a întîm- 27
plat să moară cea mai mare parte a oștirii, iar mulți s-au prăpădit din pricina lipsei de hrană. În vremea aceasta unii călători din țara perșilor aduceau 28
știri că Velisarie l-a răpus în luptă pe Nabed lîngă orașul Nisibis și merge înainte, că a luat prin împresurare cetatea Sisauranon și l-a prins pe Blescham împreună cu opt sute de călăreți perși și că a trimis altă oaste romană în frunte cu Aretas, căpitanul saracenilor, ca să treacă rîul Tigru și să prade toate ținuturile din părțile acelea, care rămăseseră pînă atunci neatinse. S-a mai întîmplat că Chosroe îndreptase o oaste a hunilor împotriva armeni- 29
lor, supuși ai romanilor, ca să dea de lucru romanilor și să-i facă să nu se mai gîndească deloc la ceea ce se petrecea în Lazica. Unii spuneau că 30
acești barbari s-au întîlnit cu Valerian și cu romanii și s-au încăierat, dar au fost înfrînți cu desăvîrșire în luptă și au pierit în cea mai mare parte. Perșii au aflat de aceste lucruri și, fiind strîmtorați de greutățile din țara 31
lazilor, se temeau să nu întîlnească la întoarcere o oaste dușmană și să fie măcelăriți cu toții, fără nici o rînduială, în locuri muntoase și pline de tufișuri. Ei tremurau de frică pentru pruncii, soțiile și pămîntul lor strămoșesc, iar toți cei teferi la minte din oastea mezilor îl ocărau pe Chosroe că își călcase jurămintele, înfruntase legea obștească a tuturor oamenilor și năvălise în timp de pace și fără nici un drept pe pămîntul romanilor: el înfrunta un stat vechi și cel mai vrednic dintre toate, fără să-l poată înfrînge în lupte. De aceea se pregăteau să încerce o răscoală. Chosroe s-a tulburat de aceste 32
lucruri și a găsit un leac împotriva răului în felul acesta. Le-a citit o scrisoare trimisă de împărăteasă lui Zabergan. Scrisoarea spunea așa: „Iubite 33
Zabergan, cît de mult te prețuiesc și cred în bunăvoința ta față de treburile noastre, o știi din timpul cînd ai venit la noi ca sol, acum nu de mult. De aceea 34

26 Cetatea Petra din țara lazilor, în munții Caucaz, întemeiată de Iustinian și asediată în mai multe rînduri de perși, se afla la o zi de drum de cetatea Apsarus, pe malul răsăritean al Pontului Euxin.

30 Valerian, unul dintre căpitanii lui Velisarie, luptă în Orient, în Africa și în Italia.

ἀμφὶ σοὶ ἔχω, εἴ γε βασιλέα Χοσρόην εἰρηναῖα πείθοις ἐς πολιτείαν τὴν ἡμετέ-
35 ραν βουλεύεσθαι. οὕτω γάρ σοι ἀγαθὰ μεγάλα πρὸς ἀνδρὸς ἀναδέχομαι τοὐμοῦ
36 ἔσεσθαι, ὅς γε οὐδὲν ἂν ὅ τι καὶ ἄνευ γνώμης τῆς ἐμῆς πράξειεν». ταῦτα ὁ Χοσρόης ἀναλεξάμενος, ὀνειδίσας τε Περσῶν τοῖς λογίμοις εἰ πολιτείαν οἴονται
37 εἶναι, ἣν γυνὴ διοικεῖται, τὴν τῶν ἀνδρῶν ὁρμὴν ἀναστέλλειν ἔσχεν. ἀλλὰ καὶ| ὧς ξὺν δέει πολλῷ ἐνθένδε ἀπῄει, τοὺς ἀμφὶ Βελισάριον οἰόμενος σφίσιν ἐμποδὼν στήσεσθαι. οὐδενὸς δέ οἱ τῶν πολεμίων ὑπαντιάσαντος ἄσμενος ἐς γῆν τὴν οἰκείαν ἀπεκομίσθη.

γ΄

Antoninam Belisarius in custodiam dat. Theodosius Antoninae amasius in templum confugit. Belisarius Byzantium revocatur. Photius Theodosium in vincla conicit. Theodora in amicos Belisarii saevit, Theodosium senatorem ad praesepium damnat, Antoninae Theodosium amasium reddit, Photium habet in carcere, asylum violat. Elabitur Photius monitu Zachariae prophetae in somnis visi. Fit monachus.

1 Γενόμενος δὲ ὁ Βελισάριος ἐς γῆν τὴν Ῥωμαίων εὑρίσκει τὴν γυναῖκα ἐκ Βυζαντίου ἀφικομένην. καὶ αὐτὴν μὲν ἐν ἀτιμίᾳ ἐφύλασσε, πολλάκις τε διαχειρίσασθαι αὐτὴν ἐγχειρήσας ἐμαλθακίσθη, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔρωτος ἡσσηθεὶς
2 διαπύρου τινός. φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ μαγγανείαις πρὸς τῆς γυναικὸς καταλαμβανόμενον ἐν τῷ παραυτίκα ἐκλύεσθαι. Φώτιος δὲ κατὰ τάχος ἐς τὴν Ἔφεσον στέλλεται, τῶν τινα εὐνούχων, Καλλίγονον ὄνομα, προαγωγὸν τῆς κεκτημένης ὄντα δεσμεύσας τε καὶ ξὺν αὐτῷ ἔχων, ὅσπερ αὐτῷ αἰκιζόμενος ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ἅπαν-
3 τα ἐξήνεγκε τὰ ἀπόρρητα. καὶ Θεοδόσιος μὲν προμαθὼν ἐς τὸ ἱερὸν Ἰωάννου καταφεύγει τοῦ ἀποστόλου, ὅπερ ἐνταῦθα ἁγιώτατόν ἐστι καὶ ἐπιεικῶς ἔντιμον.
4 Ἀνδρέας δὲ ὁ τῆς Ἐφέσου ἀρχιερεὺς χρήμασίν οἱ ἀναπεισθεὶς τὸν ἄνθρωπον ἐνεχείρισεν. ἐν τούτῳ ἡ Θεοδώρα ἀμφὶ τῇ Ἀντωνίνῃ δείμανουσα, ἠκηκόει γὰρ ὅσα δὴ αὐτῇ ξυνεπεπτώκει, Βελισάριον ξὺν αὐτῇ ἐς Βυζάντιον μεταπέμπεται.
5 Φώτιος δὲ ταῦτα ἀκούσας Θεοδόσιον μὲν ἐς Κίλικας πέμπει, οὗ δὴ οἱ δορυφόροι τε καὶ ὑπασπισταὶ διαχειμάζοντες ἔτυχον, τοῖς| παραπόμποις ἐπιστείλας λαθραιό-

GS || 3 τὸ ἱερὸν Ἰωάννου cf. Aed. V, 1,5, p. 150, 5—7

34 ἀμφὶ S, Heis: ἐπὶ G || βουλεύεσθαι S: βούλεσθαι G || 35 ὅ τι καὶ ‹λόγου ἄξιον› Piccolos || 36 λογίμοις Kraš: λογίοις GS, cf. VIII, 7,4 || 1 τὴν a g, Dind: τῶν GS || 2 καταλαμβανόμενον G: ἐγκαταλαμβανόμενον S || ἐκλύεσθαι GS: ἐκλελύσθαι Reiske || κατὰ τάχος Reiske: κάτοικος G: κάτοχος S: κατ‹ὰ τοὺς ὅρκου›ς Comp 20,8 et p. 208 || Καλλίγονον S: Καλίγονον G || αὐτῷ Alem: αὐτῷ GS || 3 ἁγιώτατον — ἔντιμον S: ἁγιώτατόν τε ἐπιεικῶς καὶ ἔντιμόν ἐστιν G || 4 συνεπεπτώκει S || 5 παραπόμποις GS, Heis 972: παραπομποῖς Kraš, Haury, Comp || ἐπιστείλας GS: ἐπιτείλας Alem

vei întări faima pe care o am despre tine, dacă vei îndemna pe împăratul
Chosroe să încheie pace cu statul nostru. În felul acesta, eu voi face să pri- 35
meşti daruri bogate din partea bărbatului meu, care nu începe nimic pînă
nu mă întreabă şi pe mine". După ce a citit această scrisoare, Chosroe a ocă- 36
rît pe fruntaşii perşilor şi i-a întrebat, dacă socotesc că poate dăinui mult
timp un stat condus de o femeie. Aşa a izbutit el să liniştească pornirea aces-
tor oameni. Oricum, a pornit de acolo cu multă teamă, deoarece credea că
cei din jurul lui Velisarie i se vor împotrivi; însă n-a întîlnit în drum nici 37
un duşman şi s-a întors bucuros la el în ţară.

3

Velisarie o ţine pe Antonina sub pază. Teodosie, iubitul Antoninei, fuge într-o biserică. Velisarie e chemat în Bizanţ. Fotie îl pune în lanţuri pe Teodosie. Teodora se răzbună pe prietenii lui Velisarie şi pedepseşte cu închisoare pe senatorul Teodosie. Ea îi dăruieşte Antoninei pe iubitul ei Teodosie. Împărăteasa îl închide pe Fotie şi dispreţuieşte dreptul de azil. La îndemnul profetului Zaharia, care îi apare în vis, Fotie fuge din închisoare şi se călugăreşte.

Cînd s-a întors pe pămîntul romanilor, Velisarie şi-a găsit soţia proas- 1
păt sosită din Bizanţ. El a ţinut-o sub pază, în chip ruşinos, şi în mai multe
rînduri a încercat s-o omoare, dar s-a molcomit, lăsîndu-se cuprins, îmi pare,
de patima istovitoare a dragostei. Se zice că ar fi fost îndemnat şi de far- 2
mecele femeii; şi fără întîrziere a lăsat-o slobodă. Iar Fotie a fost trimis în
grabă în cetatea Efesului. El avea cu sine pe unul dintre scopiţii mamei
sale, cu numele Caligon. Legat şi schingiuit, acesta a dat în vileag toate 3
tainele. Teodosie a aflat din timp şi a fugit în biserica apostolului Ioan, cel
mai măreţ şi mai slăvit dintre lăcaşurile sfinte din părţile acelea. Dar Andrei, 4
episcopul Efesului, s-a lăsat cumpărat cu bani şi l-a dat pe mîinile celor
care îl urmăreau. Între timp Teodora era îngrijorată de soarta lui Teodosie,
deoarece auzise de cele întîmplate, şi l-a chemat pe Velisarie în Bizanţ, împreună
cu Antonina. La auzul acestor lucruri Fotie l-a trimis pe Teodosie în Cilicia, 5
unde întîmplător îşi petreceau iarna scutierii şi lăncierii. El a dat porunci

3 Ruinele oraşului antic Efes, la gurile rîului Kaystros (azi Karasan, turceşte Kucük Menderes), la 10 km depărtare de malul mării, impresionează şi azi pe călători. Cetatea a fost zguduită de două cutremure, în anii 358 şi 365, şi a decăzut treptat începînd din secolul al VII-lea, din pricina îndepărtării treptate de malul mării şi a pierderii contactului cu restul lumii.

τατα μὲν τὸν ἄνδρα τοῦτον διακομίζειν, ἐς Κίλικας δὲ ἀφικομένους κεκρυμμένως
ἐς τὰ μάλιστα ἐν φυλακῇ ἔχειν, μηδενὶ αἴσθησιν παρεχομένοις ὅποι γῆς εἴη.
αὐτὸς δὲ ξύν τε Καλλιγόνῳ καὶ τοῖς Θεοδοσίου χρήμασιν ἁδροῖς τισιν οὖσιν ἐς
6 Βυζάντιον ἦλθεν. ἐνταῦθα ἡ βασιλὶς ἐπίδειξιν πεποίηται ἐς πάντας ἀνθρώπους,
ὅτι δὴ χάριτας φονίους εἰδείη μείζοσί τε καὶ μιαρωτέροις ἀμείβεσθαι δώροις.
7 Ἀντωνίνα μὲν γὰρ ἕνα οἱ ἔναγχος τὸν Καππαδόκην ἐχθρὸν ἐνεδρεύσασα προὔδω-
8 κεν, αὐτὴ δὲ πλῆθος ἐκείνῃ ἐγχειρίσασα ἀνδρῶν ἀνεγκλήτων ἀνήρηκε. τῶν γὰρ
Βελισαρίῳ καὶ Φωτίῳ ἐπιτηδείων τινῶν μὲν τὰ σώματα αἰκισαμένη, καὶ τοῦτο
μόνον ἐπικαλέσασα, ὅτι ἐς τὼ ἄνδρε τούτω εὐνοϊκῶς ἔχοιεν, οὕτω διέθετο ὥστε
αὐτοῖς ἐς ὅ τί ποτε ἡ τύχη ἐτελεύτα οὔπω νῦν ἴσμεν· ἄλλους δὲ φυγῇ ἐζημίωσε,
9 ταὐτὸ τοῦτο ἐπενεγκοῦσα. ἕνα μέντοι τῶν Φωτίῳ ἐς τὴν Ἔφεσον ἐπισπομένων,
Θεοδόσιον ὄνομα, καίπερ ἐς ἀξίωμα βουλῆς ἥκοντα, τὴν οὐσίαν ἀφελομένη ἐν
δωματίῳ καταγείῳ τε καὶ ὅλως ζοφώδει ἔστησεν ἐπὶ φάτνης τινὸς βρόχον οἱ τοῦ
τραχήλου ἀναψαμένη ἐς τοσόνδε βραχύν, ὥστε αὐτῷ δὴ ἐντετάσθαι καὶ χαλαρὸν
10 μηδαμῆ εἶναι. ἑστηκὼς ἀμέλει διηνεκὲς ἐπὶ ταύτης δὴ τῆς φάτνης ὁ τάλας ἤσθιέ τε
καὶ ὕπνον ᾑρεῖτο, καὶ τὰς ἄλλας ἤνυεν ἁπάσας τῆς φύσεως χρείας, ἄλλο τέ οἱ οὐδὲν
11 ἐς τὸ | τοῖς ὄνοις εἰκάζεσθαι ὅτι μὴ βρωμᾶσθαι ἐλέλειπτο. χρόνος δὲ τῷ ἀνθρώπῳ
οὐχ ἧσσον ἢ μηνῶν τεσσάρων ἐν ταύτῃ τῇ διαίτῃ ἐτρίβη, ἕως μελαγχολίας νόσῳ
ἁλοὺς μανείς τε ἐκτόπως καὶ οὕτω δὴ ταύτης τῆς εἱρκτῆς ἀφεθεὶς εἶτα ἀπέθανε.
12 καὶ Βελισάριον οὔτι ἑκούσιον Ἀντωνίνῃ τῇ γυναικὶ καταλλαγῆναι ἠνάγκασε.
Φώτιον δὲ αἰκισμοῖς τε ἄλλοις ἀνδραποδώδεσι περιβαλοῦσα καὶ ξάνασα κατά
13 τε τοῦ νώτου καὶ τῶν ὤμων πολλάς, ἐκλέγειν ἐκέλευεν ὅποι ποτὲ γῆς Θεοδόσιός
τε καὶ ὁ προαγωγὸς εἴη. ὁ δὲ καίπερ ὑπὸ τῆς βασάνου κατατεινόμενος τὰ ὀμωμοσ-
μένα ἐμπεδοῦν ἔγνω, ἀνὴρ νοσώδης μὲν καὶ ἀνειμένος γεγονὼς πρότερον, ἐς
δὲ τὴν ἀμφὶ τὸ σῶμα θεραπείαν ἐσπουδακώς, ὕβρεώς τε γενόμενος ἢ ταλαιπωρίας
14 τινὸς ἄπειρος. οὐδὲν γοῦν αὐτὸς τῶν Βελισαρίου κεκρυμμένων ἐξεῖπεν. ὕστερον
15 μέντοι ἅπαντα τὰ τέως ἀπόρρητα ἐς φῶς ἐληλούθει. καὶ Καλλίγονον μὲν ἤδ'
ἐνταῦθα εὑροῦσα τῇδε παρέδωκε, τὸν δὲ ‹Θεοδόσιον› μετακαλέσασα ἐς Βυζάντιον,
ἐπειδὴ ἀφίκετο, εὐθὺς μὲν κρύπτει ἐν Παλατίῳ, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ μεταπεμψαμένη
16 Ἀντωνίναν·« Ὦ φιλτάτη πατρικία» ἔφη «μάργαρον ἐς χεῖρας τὰς ἐμὰς τῇ προτε-
ραίᾳ ἐμπέπτωκεν, οἷον οὐδείς ποτ' ἀνθρώπων εἶδεν. καί σοι βουλομένῃ οὐκ ἂν

GS

5 ἄνδρα τοῦτον G: ἀνδρέα S || ἀφικομένους GS, Heis 973: ἀφικομένοις Kraš, Haury, Comp || κεκρυμμένως S: om. G || 7 ἕνα Reiske: ἔνθα GS || ἐγχειρίσασα G: ἐγχειρήσασα S || 9 ἐπισπομένων S: ἐπισπωμένων G || βουλῆς S: τιμῆς G || αὐτῷ δὴ G: αὐτῇ μὴ S: αὐτὸν ἀεὶ Reiske: αὐτῷ ‹τὸ› ἐ‹κ›τετάσθαι Comp 22,9 et p. 208 || 11 δὴ ταύτης G: ταύτης δὴ S || 12 τοῦ νώτου — ὤμων S: τῶν νόμων καὶ τοῦ νότου G || 13 ὀμωμοσμένα S: ὀμωσμένα G || ἄπειρος g: ἔμπειρος GS g(mg.) || 15 ἤδ' GS: ἡ δ‹έσποινα› Herw 35,328, cf. 30,26 || ‹Θεοδόσιον› add. Maltr: ‹Θεοδόσιον ἐκ Κιλίκων› Comp 23,3 et p. 209 || 16 ποτ' G: πω S

însoţitorilor să-l ducă în cea mai mare taină, iar după ce vor ajunge în Cilicia, să-l ţină ascuns şi sub pază temeinică, fără să dea nimănui de bănuit în ce parte se află. El însuşi, împreună cu Caligon şi cu averile lui Teodosie, a luat drumul Bizanţului. Acolo împărăteasa a dovedit lumii întregi că ştie 6
să răsplătească omorurile cu darurile cele mai mărete şi mai mîrşave. Anto- 7
nina o slujise de curînd, prin vicleşug, cu un singur duşman, şi anume omul din Capadocia, iar ea i-a dat pe mîini o mulţime de bărbaţi nevinovaţi, spre
a fi ucişi. Împărăteasa a schingiuit cîteva rude ale lui Velisarie şi ale lui 8
Fotie, numai pentru vina că arătaseră bunăvoinţă faţă de aceşti oameni, şi a făcut în aşa fel încît nici în ziua de azi nu ştim ce soartă au avut; iar
pe alţii i-a pedepsit cu surghiunul pentru o vină asemănătoare. Pe unul din- 9
tre însoţitorii lui Fotie spre Efes, anume Teodosie, ajuns la cinstea de senator, l-a despuiat de averi şi l-a aruncat într-o încăpere subpămînteană cu totul lipsită de lumină, înlănţuit pe un butuc; şi l-a legat de grumaz cu o funie atît de scurtă, încît nu putea nici să se întindă şi nici să şadă în voie.
Bietul om stătea mereu şi cu multă trudă pe acest butuc, unde mînca, dormea 10
şi-şi făcea nevoile trupului, încît nu mai rămînea nimic pentru a semăna cu măgarii, decît doar să zbiere. El s-a chinuit în felul acesta timp de patru luni, 11
pînă cînd a căzut în boala smintelii şi s-a înfuriat peste măsură; a fost scos
din închisoare, dar îndată după aceea a încetat din viaţă. Iar pe Velisarie 12
l-a silit să se împace cu soţia sa Antonina, împotriva voinţei sale. Pentru Fotie a pregătit schingiuiri în felul sclavilor: îl lovea mereu cu bîta la spate şi pe umeri şi-i poruncea să spună unde se află Teodosie şi însoţitorul său.
Deşi copleşit de tortură, deoarece era bolnăvicios şi şubred din fire şi căuta 13
să-şi cruţe trupul, ca unul care fusese ferit de asemenea încercări şi pînă atunci nu cunoscuse suferinţa, Fotie a ştiut să-şi apere jurămintele şi n-a
descoperit nimic din tainele lui Velisarie. Dar ceva mai tîrziu au ieşit la lumină 14
toate cele tăinuite mai înainte. Ea a descoperit acolo pe Caligon şi l-a înapoiat 15
stăpînei sale, iar pe Teodosie l-a chemat în Bizanţ. După ce a venit, l-a ascuns repede în palat, iar a doua zi a trimis s-o cheme pe Antonina şi i-a zis:
„Preascumpa mea patriciană, ieri mi-a căzut în mîini un mărgăritar, cum 16
n-au mai văzut vreodată ochii unui om. Dacă doreşti, nu mă dau îndărăt

---

5 Cilicia, regiune muntoasă în sud-estul Asiei Mici, despărţită de Siria prin munţii Amanos (azi Gâvur Daglari), unde se află strîmtoarea Beilan, poarta dintre Cilicia şi Siria. În munţii ei, Cilicia oferea loc de surghiun pentru cei pedepsiţi sau de scăpare pentru cei prigoniţi.

16 Titlul de *patricius* şi *patricia* a început să fie conferit de Constantin cel Mare, mai întîi membrilor familiei imperiale şi apoi treptat şi altor persoane. El n-avea nimic comun cu patriciatul din epoca romană veche, decît doar numele, şi era acordat de împărat, care nu ţinea seamă de origine sau avere: dovadă Antonina, născută într-o familie foarte modestă

17 φθονήσαιμι τοῦ θεάματος τούτου, ἀλλὰ ἐπιδείξω». καὶ ἡ μὲν οὐ ξυνιεῖσα τοῦ πρασ-
σομένου τὸν μάργαρόν οἱ ἐπιδεῖξαι πολλὰ ἐλιπάρει. ἡ δὲ τὸν Θεοδόσιον ἐξ
18 οἰκιδίου τῶν τινος εὐνούχων| ἐξαγαγοῦσα ἐπέδειξεν. Ἀντωνίνα δὲ τὰ μὲν πρῶτα
περιχαρὴς ἄγαν γεγονυῖα ὑφ' ἡδονῆς ἀχανὴς ἔμεινε, χάριτάς τέ οἱ δεδρακέναι
ὡμολόγει πολλάς, σώτειράν τε καὶ εὐεργέτιν ἀποκαλοῦσα καὶ δέσποιναν ὄντως.
19 τοῦτον δὲ τὸν Θεοδόσιον ἡ βασιλὶς κατασχοῦσα ἐν Παλατίῳ τρυφῆς τε καὶ
τῆς ἄλλης εὐπαθείας ἠξίου, στρατηγόν τε ἠπείλησε Ῥωμαίοις αὐτὸν οὐκ εἰς
20 μακρὰν καταστήσεσθαι. ἀλλά τις προτερήσασα δίκη νόσῳ ἁλόντα δυσεντερίας
ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἀφανίζει.
21 Ἦν δὲ οἰκίδια τῇ Θεοδώρᾳ ἀπόκρυφα μὲν καὶ ὅλως λεληθότα ζοφώδη
22 τε καὶ ἀγείτονα, ἔνθα δὴ οὔτε νυκτὸς οὔτε ἡμέρας δήλωσις γίνεται. ἐνταῦθα τὸν
Φώτιον ἐπὶ χρόνου μῆκος καθείρξασα ἐτήρει. ὅθεν δὴ αὐτῷ ξυνέβη τις τύχη
23 οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ δὶς διαφυγόντι ἀπαλλαγῆναι. καὶ τὰ μὲν πρῶτα κα-
ταφυγὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς θεοτόκου, ὅσπερ ἐν Βυζαντίοις ἁγιώτατός ἐστί τε καὶ
ὠνομάσθη, παρὰ τὴν ἱερὰν τράπεζαν ἱκέτης καθῆστο. ἐντεῦθέν τε αὐτὸν ἀνα-
24 στήσασα βίᾳ τῇ πάσῃ καθεῖρξεν αὖθις. τὸ δὴ δεύτερον ἐς τῆς Σοφίας τὸ ἱερὸν
ἥκων, ἐς αὐτήν που τὴν θείαν δεξαμενὴν ἐξαπιναίως ἐκάθισεν, ἥνπερ μάλιστα
25 πάντων νενομίκασι Χριστιανοὶ σέβειν. ἀλλὰ κἀνθένδε ἀφέλκειν αὐτὸν ἡ γυνὴ
ἴσχυσεν. χωρίον γὰρ ἀβέβηλον πώποτε ἀνέφαπτον αὐτῇ οὐδὲν γέγονεν, ἀλλ' αὐτῇ
26 βιάζεσθαι τὰ ἱερὰ ξύμπαντα οὐδὲν πρᾶγμα ἐδόκει εἶναι. καὶ ξὺν τῷ δήμῳ οἱ| τῶν
Χριστιανῶν ἱερεῖς καταπεπληγμένοι τῷ δέει ἐξίσταντο καὶ ἀνεχώρουν αὐτῇ
27 ἅπαντα. τριῶν μὲν οὖν αὐτῷ ἐνιαυτῶν χρόνος ἐν ταύτῃ τῇ διαίτῃ ἐτρίβη, ὕστερον
δὲ ὁ προφήτης αὐτῷ Ζαχαρίας ἐπιστὰς ὄναρ ὅρκοις, φασίν, ἐκέλευσε φεύγειν,
28 συλλήψεσθαί οἱ ἐν τῷ ἔργῳ τῷδε ὁμολογήσας. ταύτῃ τε τῇ ὄψει ἀναπεισθεὶς
ἀνέστη τε ἐνθένδε καὶ διαλαθὼν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἦλθε, μυρίων μὲν αὐτὸν
διερευνωμένων ἀνθρώπων, οὐδενὸς δὲ τὸν νεανίαν, καίπερ ἐντυχόντα, ὁρῶντος.
29 οὗ δὴ ἀποθριξάμενός τε καὶ τῶν μοναχῶν καλουμένων τὸ σχῆμα περιβαλόμενος
τὴν ἐκ Θεοδώρας κόλασιν διαφυγεῖν ἔσχε.
30 Βελισάριος δὲ τὰ ὀμωμοσμένα ἠλογηκώς, τιμωρεῖν τε οὐδαμῆ τούτῳ ἑλόμε-
νος πάσχοντι, ὥσπερ ἐρρήθη, ἀνόσια ἔργα, ἐς πάντα οἱ λοιπὸν τὰ ἐπιτηδεύματα

GS || 24 ἐς — ἐκάθισεν Suid s.v. δεξαμενή || 25 οἱ τῶν — ἅπαντα Suid s.v. ἐνεχώρουν || 29 ἀποθριξάμενος cf. Ioannes Eph. p. 31; Theoph. I 242,4

20 προτερήσασα GS: πρωτερήσασα Comp 23,15 || 21 τε GS: δὲ coni. Kraš || 23 εἰς G: ἐς S || ὅσπερ ἐν S: ὃς περὶ G || 24 που — ἐκάθισεν G: που ἐξαπιναίως τὴν θείαν ἐκάθισε δεξαμενὴν S || 25 κἀνθένδε S: κἀνθένδεν G || πώποτε G: om. S || 26 ἀνεχώρουν GS, Heis 971: ἐνεχώρουν G(mg.) || 27 ἐν — διαίτῃ SG(mg.): om. G || ὅρκοις: transponendum post τῷδε censet Herw 35, 328, contra haec Syk I 25: ὅρ‹θριο›ς Comp 24, 15 et p. 209 || ἐκέλευσε S: ἐκέλευε G || συλλήψεσθαι S: συλλήψασθαι G || 28 αὐτὸν G: αὐτῷ S || 29 περιβαλόμενος Piccolos, Herw 35, 32: περιβαλλόμενος GS || 30 ὀμωμοσμένα S: ὀμωσμένα G

de la această priveliște și ți-o arăt". Antonina nu bănuia ce se întîmplase 17
și o ruga cu multă stăruință să-i arate mărgăritarul, iar împărăteasa l-a scos
pe Teodosie dintr-o încăpere a scopiților și i l-a arătat. La început Anto- 18
nina fu învăluită de o nespusă fericire și rămase înlemnită de bucurie, apoi
mărturisi că i s-a făcut cel mai mare bine și începu s-o numească
„mîntuitoarea, binefăcătoarea și adevărata mea stăpînă". Împărăteasa l-a 19
oprit pe Teodosie în palat și l-a dăruit cu o viață plină de desfătări și bucu-
rie; și zicea că îl va pune în curînd conducător peste oștile romane. Dar 20
dreptatea nu s-a lăsat mult timp așteptată și l-a înlănțuit pe tînăr în durerile
unei boli de pîntece, care l-a îndepărtat din rîndurile oamenilor.

Teodora avea închisori ascunse și cu totul ferite de ochii lumii, întu- 21
necoase și de nepătruns, unde nimeni nu știa cînd începe ziua și noaptea.
Acolo l-a închis pe Fotie pentru o bucată de vreme și l-a ținut sub pază; 22
dar i s-a întîmplat acestuia să aibă noroc și să scape, nu numai o dată, ci
chiar de două ori. Întîia oară a fugit în biserica Născătoarei de Dumnezeu, 23
cel mai sfînt și mai cunoscut lăcaș din Bizanț, și s-a așezat lîngă masa din
altar, cerînd îndurare. Dar împărăteasa l-a smuls de acolo cu toată hotă-
rîrea și l-a aruncat din nou în închisoare. A doua oară s-a îndreptat spre bise- 24
rica Sfintei Înțelepciuni și s-a pitulat repede chiar în vasul primirii sfîntului
botez, pe care creștinii obișnuiesc să-l cinstească mai mult decît orice. Dar 25
femeia a îndrăznit să-l scoată și de acolo, deoarece pentru dînsa nu era nicăieri
loc sfînt și de neatins, ci socotea că nimic n-o împiedică să-și bată joc cu
trufie de toate lăcașurile lui Dumnezeu. Poporul împreună cu preoții creștini 26
au fost cuprinși de spaimă și au îngăduit orice. Timp de trei ani de zile 27
a trăit Fotie în felul acesta; dar mai pe urmă i-a apărut în vis prorocul
Zaharia și l-a îndemnat să fugă. Se zicea că i-a făgăduit cu jurămînt să-l
ajute în această faptă. Fotie s-a lăsat îndemnat de vedenie, s-a ridicat de 28
acolo și a pornit în taină spre Ierusalim, urmărit de zeci de mii de iscoade;
dar nimeni nu l-a putut zări undeva, cu toate că îl întîlnea în cale. Acolo 29
s-a tuns, a îmbrăcat straie călugărești și a scăpat de pedeapsa Teodorei.

Velisarie n-a ținut seama de jurăminte și s-a ferit să-l răzbune într-un 30
fel oarecare pe Fotie, care îndurase, cum am spus, suferințe îngrozitoare;

---

23 Biserici închinate Născătoarei de Dumnezeu erau mai multe în Bizanț, în diferite părți ale orașului și în împrejurimi.

24 Biserica Sfintei Înțelepciuni (Hagia Sofia), construită și împodobită de Iustinian, era fără îndoială cea mai importantă din Capitală și se bucura de mare prestigiu în timpul domniei acestui împărat.

27 Legenda cu apariția în somn a prorocului Zaharia amintește de fuga apostolului Petru din închisoarea lui Agripa.

28 Ierusalimul avea tradiții strălucite și era pe atunci unul dintre cele mai importante centre monahale din imperiu.

30 Deși în genere sceptic în atitudinea sa față de divinitate, Procopius punea insuccesele personale ale lui Velisarie pe seama mîniei lui Dumnezeu, o dovadă că scriitorul nu mai nutrea în vremea aceea nădejdi de îndreptare din partea fostului său protector.

πολέμια τὰ πρὸς τοῦ θεοῦ ὡς τὸ εἰκὸς εὗρεν· εὐθὺς γὰρ ἐπί τε Μήδους καὶ Χο-
31 σρόην σταλεὶς τὸ τρίτον ἐσβαλόντας ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν κακότητα ὦφλε. καίτοι
ἐδόκει τι λόγου ἄξιον διαπεπρᾶχθαι, τὸν πόλεμον ἐνθένδε ἀποσεισάμενος. ἀλλ'
ἐπεὶ Χοσρόης Εὐφράτην διαβὰς ποταμὸν Καλλίνικον πόλιν πολυάνθρωπον οὐδε-
νὸς ἀμυνομένου εἷλε ‹καὶ› μυριάδας ἠνδραπόδισε Ῥωμαίων πολλάς, Βελισάριος
δὲ οὐδὲ ὅσον ἐπισπέσθαι τοῖς πολεμίοις ἐν σπουδῇ ἔσχε, δόξαν ἀπήνεγκεν ὡς
δυοῖν θάτερον, ἢ ἐθελοκακήσας ἢ ἀποδειλιάσας, αὐτοῦ ἔμεινεν.|

δ'

Ob prolatam temere vocem, aegrotante Iustiniano, Buzes in carcerem subterraneum conicitur. Exauctoratur Belisarius. Indigna passum, tandem Theodora Antoninae condonat. Ioannina Belisarii filia Anastasio spondetur. Altera Belisarii in Italiam expeditio, infelix. Fortuna nihil aliud nisi divina providentia.

1 Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καί τι ἕτερον αὐτῷ ἐπιπεσεῖν ξυνηνέχθη τοιόνδε.
ὁ μὲν λοιμός, οὗπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην, ἐπενέμετο τοὺς ἐν Βυ-
ζαντίῳ ἀνθρώπους. βασιλεῖ δὲ Ἰουστινιανῷ χαλεπώτατα νοσῆσαι ξυνέβη, ὥστε
2 καὶ ἐλέγετο ὅτι ἀπολώλει. τοῦτον δὲ τὸν λόγον περιαγαγοῦσα ἡ φήμη διεκόμισεν
ἄχρι ἐς τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον. ἐνταῦθα ἔλεγον τῶν ἀρχόντων τινὲς ὡς, ἢν
βασιλέα Ῥωμαῖοι ἕτερόν τινα ἐν Βυζαντίῳ καταστήσωνται σφίσιν, οὐ μήποτε
3 αὐτοὶ ἐπιτρέψωσιν. ὀλίγῳ δὲ ὕστερον βασιλεῖ μὲν ῥαῖσαι ξυνέβη, τοῖς δὲ τοῦ
4 Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχουσι διαβόλοις ἐπ' ἀλλήλοις γενέσθαι. Πέτρος τε γὰρ ὁ
στρατηγὸς καὶ Ἰωάννης, ὅνπερ ἐπίκλησιν Φαγᾶν ἐκάλουν, Βελισαρίου τε καὶ
Βούζου ἐκεῖνα λεγόντων ἰσχυρίζοντο ἀκηκοέναι ἅπερ μοι ἀρτίως δεδήλωται.
5 ταῦτά γε ἡ βασιλὶς Θεοδώρα ἐπικαλέσασα ἐφ' ἑαυτῇ τοῖς ἀνθρώποις εἰρῆσθαι
6 μεστὴ ἐγεγόνει. ἅπαντας οὖν εὐθὺς μετακαλέσασα ἐς Βυζάντιον, ζήτησίν τε τοῦ
λόγου τούτου ποιησαμένη, τὸν Βούζην μετεπέμψατο εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἐξαπι-
7 ναίως, ὥς τι αὐτῷ κοινολογησομένη τῶν ἄγαν σπουδαίων. ἦν δέ τι οἴκημα ἐν
Παλατίῳ κατάγειον, ἀσφαλές τε καὶ λαβυρινθῶδες καὶ οἷον Ταρτάρῳ εἰκάζεσθαι,
8 ἵνα δὴ τοὺς προσκεκρουκότας ὡς τὰ πολλὰ καθείρξασα ἐτήρει. καὶ ὁ Βούζης
οὖν εἰς τὸ βάραθρον τοῦτο ἐμβέβληται, ἐνταῦθά τε ἀνὴρ ἐξ ὑπάτων γενόμενος
9 ἄγνωστος ἀεὶ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔμεινεν. οὔτε γὰρ αὐτὸς ἐν σκότῳ καθήμενος

GS || 30 κακότητα ὦφλε cf. II 21,20 || 31 Καλλίνικον πόλιν — εἷλε cf. II 21,30 || 1 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. II 22,1; Malal. 482,4; Euagr. IV 29; Theoph. I 222,21; Marc. Comes ad 543 || 7 οἴκημα — κατάγειον cf. Chron. Pasch. I 627,11

31 ‹καὶ› g, Kraš: om. GS || δὲ GS: δὲ ‹ὃς› Dind || 2 περιαγαγοῦσα Haury: παραγαγοῦσα GS: παραλαβοῦσα Reiske || ἢν — Βυζαντίῳ G: ἢ ἕτερόν τινα ἐν Βυζαντίῳ Ῥωμαῖοι S || ἐπιτρέψωσιν Reiske, Haury: ἐπιστρέψωσιν GS, Alem, Maltr, Comp || 5 θυμοῦ μεστὴ Alem: μεστὴ ὀργῆς Herw: 35, 328 || 6 κοινολογησομένη S: κοινολογησαμένη G || 7 ἐτήρει Herw: ἐντερῇ GS

dar în toate încercările sale războinice de mai pe urmă Velisarie a cunoscut mînia lui Dumnezeu, cum se și cuvine. Cînd a fost trimis în grabă împotriva lui Chosroe și a mezilor, care năvăleau pentru a treia oară pe pămîntul romanilor, a avut parte numai de înfrîngeri. Se părea că va face lucruri vrednice 31
de luat în seamă și va îndepărta războiul din părțile acelea; dar Chosroe n-a întîlnit nici o împotrivire, a trecut rîul Eufrat, a pus stăpînire pe orașul Calinic, unde trăia o mulțime de lume, și a luat în sclavie mii și mii de romani. Atunci s-a strecurat bănuiala că era de crezut una din două: Velisarie a rămas pe loc sau pentru că n-avea tragere de inimă sau de frică.

4

În timpul lui Iustinian, după răspîndirea unui zvon necugetat, Buzes este aruncat într-o închisoare subpămînteană. Velisarie trezește bănuieli și are de îndurat învinuiri umilitoare. În cele din urmă Teodora îl iartă, de dragul Antoninei. Ioanina, fiica lui Velisarie, este logodită cu Anastasie. A doua expediție a lui Velisarie în Italia rămîne fără rezultate. Soarta nu e altceva decît voința lui Dumnezeu.

În timpul acesta s-a întîmplat să cadă asupra lui și altă nenorocire. 1
Ciuma amintită în cărțile de mai înainte chinuia pe oamenii din Bizanț, iar împăratul s-a îmbolnăvit atît de rău, încît mergea vorba că a și murit. Acest 2
zvon s-a răspîndit și a ajuns pînă în tabăra romană. Acolo unii căpitani spuneau că nu se vor întoarce niciodată în Bizanț, dacă romanii vor pune împărat pe altcineva. Puțin mai tîrziu Iustinian s-a întremat, iar căpitanii oștirii 3
romane au început să arunce vina unii asupra altora. Conducătorul de oaste 4
Petru și Ioan, poreclit Mîncăul, mărturiseau cu tărie că ar fi auzit pe Velisarie și pe Buzes vorbind despre cele amintite mai înainte. Împărăteasa Teodora 5
a socotit că toate acestea erau îndreptate împotriva ei și s-a făcut foc de mînie împotriva acestor oameni. Ea i-a chemat pe toți în Bizanț, a făcut cercetări 6
în legătură cu zvonul și a trimis să-l aducă îndată pe Buzes în încăperea femeilor, spre a-i împărtăși un lucru de cea mai mare însemnătate. Se afla 7
undeva în palat o încăpere subpămînteană, puternic întărită, întortocheată și asemenea iadului, unde împărăteasa închidea de obicei și păstra sub pază pe cei care i se împotriveau. Buzes a fost aruncat în această hrubă. Ajuns 8
un necunoscut, după ce fusese consul, omul nostru a rămas acolo multă vreme. El stătea în întuneric și nu știa cînd vine ziua și noaptea și nici nu 9

31 Orașul Calinic din Mesopotamia, pe malul Eufratului, adăpostea o populație de limbă greacă, nu latină.

1 Ciuma din Bizanț din anul 542 e descrisă de Procopius în opera sa capitală *Războaiele*, cartea a II-a, capitolele 22 și 23. El a avut fără îndoială ca model descrierea istoricului Tucidide.

2 Velisarie a fost socotit în mai multe rînduri ca un eventual succesor al lui Iustinian, ceea ce explică și unele eclipse din cursul carierei sale.

διαγινώσκειν οἷός| τε ἐγεγόνει πότερον ἡμέρα ἢ νύκτωρ εἴη οὔτε ἄλλῳ τῳ ἐντυ-
10 χεῖν εἶχεν. ἄνθρωπος γάρ, ὅσπερ οἱ ἐς ἡμέραν ἑκάστην τὰ σιτία ἐρρίπτει, ὥσπερ
11 τι θηρίον θηρίῳ ἄφωνος ἀφώνῳ ὡμίλει. καὶ πᾶσι μὲν τετελευτηκέναι εὐθὺς ἔδοξε,
λόγον μέντοι ἢ μνήμην ποιεῖσθαι αὐτοῦ τινα ‹ἐτόλμα› οὐδείς. ἐνιαυτοῖν δὲ δυοῖν
12 ὕστερον πρὸς μησὶ τέσσαρσιν οἰκτισαμένη τὸν ἄνδρα ἀφῆκε. καὶ ὃς ὥσπερ
ἀναβεβιωκὼς ἅπασιν ὤφθη. ξυνέβη τε τῷ ἀνθρώπῳ ἐνθένδε ἀεὶ ἀμβλυώττειν τε
καὶ τὸ ἄλλο σῶμα νοσώδει εἶναι.
13 Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τῷ Βούζῃ τῇδε ἐχώρησε. Βελισάριον δὲ βασιλεύς, καίπερ
οὐδενὸς τῶν κατηγορουμένων ἁλόντα, ἐγκειμένης τῆς βασιλίδος παραλύσας ἧς
εἶχεν ἀρχῆς Μαρτῖνον ἀντ' αὐτοῦ τῆς ἑῴας στρατηγὸν κατεστήσατο, τούς τε
Βελισαρίου δορυφόρους τε καὶ ὑπασπιστάς, καὶ τῶν οἰκετῶν εἴ τι ἐν πολέμῳ
δόκιμον ἦν, τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν ἐν Παλατίῳ εὐνούχων τισὶν ἐπέστειλε δια-
14 δάσασθαι. οἱ δὲ κλήρους ἐπ' ἐκείνοις ἐμβεβλημένοι αὐτοῖς ὅπλοις ἅπαντας ἐν
15 σφίσιν αὐτοῖς διενείμαντο, ὥς πη κατατυχεῖν ἑκάστῳ συνέβη. καὶ τῶν φίλων
δὲ καὶ ἄλλως αὐτῷ τὰ πρότερα ὑπουργηκότων πολλοῖς ἀπεῖπε παρὰ Βελισάριον
16 μηκέτι ἰέναι. καὶ περιήρχετο πικρὸν θέαμα καὶ ἄπιστος ὄψις, Βελισάριος ἰδιώτης
ἐν Βυζαντίῳ, σχεδόν τι μόνος, σύννους ἀεὶ καὶ σκυθρωπὸς καὶ τὸν| ἐξ ἐπιβουλῆς
17 ὀρρωδῶν θάνατον. μαθοῦσα δὲ ἡ βασιλὶς πολλά οἱ ἐπὶ τῆς ἕω χρήματα εἶναι,
18 πέμψασα τῶν ἐν Παλατίῳ εὐνούχων τινὰ κεκόμισται πάντα. ἐτύγχανε δὲ ἡ Ἀν-
τωνίνα, ὥς μοι εἴρηται, τῷ μὲν ἀνδρὶ διάφορος γεγενημένη, τῇ δὲ βασιλίδι φιλ-
τάτη καὶ ἀναγκαιοτάτη ἐν τοῖς μάλιστα ἅτε Ἰωάννην ἔναγχος κατεργασαμένη
19 τὸν Καππαδόκην. διὸ δὴ χαρίσασθαι ἡ βασιλὶς τῇ Ἀντωνίνῃ βουλευσαμένη,
ἅπαντα ἔπραττεν ὅπως ἐξαιτήσασθαί τε τὸν ἄνδρα ἡ γυνὴ καὶ ἀπὸ ξυμφορῶν τη-
λικῶνδε ῥύσασθαι δόξειε, ταύτῃ τε οὐ μόνον τῷ ταλαιπώρῳ ἐς τὸ παντελὲς κα-
ταλλαγῆναι συμβήσεται, ἀλλὰ καὶ διαρρήδην αὐτὸν ἅτε πρὸς αὐτῆς διασεσωσμέ-
20 νον αἰχμάλωτον ἀναρπάσασθαι. ἐγένετο δὲ ὧδε. ἦλθε μέν ποτε Βελισάριος πρωῒ ἐς
21 Παλάτιον, ᾗπερ εἰώθει, ξὺν ἀνθρώποις οἰκτροῖς τε καὶ ὀλίγοις τισίν. οὐκ εὐμε-
νῶν δὲ πειρασάμενος βασιλέως τε καὶ τῆς βασιλίδος, ἀλλὰ καὶ περιυβρισμένος
ἐνταῦθα ὑπ' ἀνδρῶν μοχθηρῶν τε καὶ ἀγελαίων, οἴκαδε ἀμφὶ δείλην ὀψίαν ἀπιὼν
ᾤχετο, συχνά τε περιστρεφόμενος ἐν τῇ ἀναχωρήσει ταύτῃ καὶ πανταχόσε περι-

GS || 13 παραλύσας — ἀρχῆς Suid s.v. παραλύσας, cf. VII, 10,1 || 19 πικρὸν θέαμα cf. Auct. Marcell. Com. ad a. 545 Belisarius de oriente evocatus in offensam periculumque incurrens grave et invidiae subiacens, rursus remittitur ad Italiam. Cramer Anecd. II 324

10 ἄνθρωπος Herw: ἄνθρωπος GS || 11 ποιεῖσθαι — τινα Alem: ποιεῖσθαι ταῦτα τινὰ GS: ποιεῖσθαι ‹περὶ› ταῦτα τινὰ Comp 27,6 et p. 211 || ἐτόλμα Alem: om. GS, spatium vacuum est in S || 13 τῆς — στρατηγὸν G: στρατηγὸν τῆς ἑῴας S || 14 πη S: ποι G || συνέβη G: ξυνέβη S || 15 ἀπεῖπε Alem: ἀπεῖπον GS || Βελισάριον Kraš, Haury: Βελισαρίῳ GS || 17 οἱ S: om. G || 18 ἡ S: om. G || ἐν τοῖς Comp 28,9 et p. 211: τυγχάνουσα ἐν τοῖς GS: οὖσα ἐν τοῖς Kraš, Haury || 19 ξυμφορῶν G: συμφορῶν S || ξυμβήσεται G: συμβήσεται S || ἀναρπάσασθαι GS, Haury: ἀναρτήσασθαι Reiske, Comp p. 211 || 20 εἰώθει G: εἴθισται S || ξὺν G: om. S || 21 εὐμενῶν Reiske: εὐμενῶς GS

avea cu cine schimba o vorbă. Paznicul îi arunca hrana zilnică și trecea pe 10
alături ca un animal fără grai prin fața altui animal și ca un mut în preajma
altui mut. Toți credeau că s-a prăpădit repede și nimeni nu cuteza să spună 11
ori să amintească un cuvînt despre dînsul. După doi ani și patru luni împă-
răteasa s-a îndurat și l-a scos afară. Părea tuturora ca un ieșit din mormînt.
I s-a întîmplat să rămînă aproape orb pentru totdeauna; de altfel omul a 12
ieșit de acolo cu trupul măcinat de boală și bicisnic.
Așa s-au petrecut lucrurile în legătură cu Buzes. Velisarie a scăpat 13
teafăr de orice învinuire, dar a fost înlăturat de la conducere, la stăruința
împărătesei. În locul său împăratul l-a pus conducător al oștilor din răsărit
pe Martin; iar lăncierii, scutierii și toți slujitorii, care îl apăraseră în război,
au fost dați căpitanilor și cîtorva scopiți de la palat. Aceștia au aruncat 14
sorți asupra lor și i-au împărțit între dînșii împreună cu armele, după cum se
întîmpla să-i cadă fiecăruia. Prietenii și mulți alții, care ascultaseră pînă 15
atunci într-un fel oarecare de dînsul, au fost opriți de a mai merge în viitor
la Velisarie. S-a ivit atunci o priveliște jalnică și de necrezut: Velisarie umbla 16
prin Bizanț fără însoțitori, aproape singur, mereu închis în sine, posac și
tremurînd de frică să nu fie urmărit și ucis. Împărăteasa a aflat că el are 17
averi multe în răsărit și a trimis pe unul dintre scopiții de la palat să le aducă
pe toate. Se întîmpla că Antonina nu se înțelegea cu bărbatul ei, cum am 18
mai spus, dar era bună prietenă cu împărăteasa, deoarece o ajutase, mai cu
seamă prin felul cum pusese la cale uneltirile împotriva lui Ioan din Capa-
docia. De aceea Teodora s-a gîndit s-o sprijine pe Antonina și a făcut totul 19
să pară că femeia a cerut îndurare pentru bărbatul ei spre a-l scăpa de ase-
menea nenorocire. Prin asta Antonina izbutea nu numai să se împace cu
cel obijduit, ci îl prindea și mai mult în mrejele sale, deoarece îl scăpa de
umilință. Și iată cum s-au petrecut lucrurile. Velisarie s-a dus într-o dimi- 20
neață la palat, așa cum avea obiceiul, împreună cu cîțiva însoțitori amărîți.
El nu s-a bucurat acolo de o bună primire din partea împăratului și împără- 21
tesei și a fost chiar ocărît de niște oameni de rînd și netrebnici; tîrziu după
prînz s-a îndreptat spre casă și la întoarcere se uita mereu în jurul său, cău-

---

10 Închisorile private erau interzise de *Codex Iustinianus* IX 5,2. Cum spune Procopius însuși (*Bell.* VII, 31,51) împăratul îi ținea pe unii oameni mai de seamă în arest în palatul imperial, și nu în închisoarea de stat. Buzes a avut această soartă fără să fie judecat în prealabil de către organele de stat.

13 Martin a luptat împotriva perșilor, în Africa, în Italia, împotriva galilor și a ajuns în cele din urmă *magister militum Orientis*, adică comandant al trupelor din răsărit.

21 Îndepărtarea lui Velisarie de la conducere, amenințarea cu învinuirea de înaltă trădare, confiscarea unei bune părți din avere erau fapte grave care puteau copleși pe bărbatul cel mai puternic. Calitățile sale personale de bun general îl făceau încă indispensabil, iar relațiile Antoninei cu palatul au întărit convingerea că omul mai putea sluji cu credință.

22 σκοπούμενος, ὁπόθεν ποτὲ προσιόντας αὐτῷ τοὺς ἀπολλύντας ἴδοι. ξὺν ταύτῃ
τε τῇ ὀρρωδίᾳ εἰς τὸ δωμάτιον ἀναβὰς ἐπὶ τῆς στιβάδος καθῆστο μόνος, γενναῖον
μὲν οὐδὲν ἐννοῶν, οὐδὲ ὅτι ἀνὴρ ἐγεγόνει ἐν μνήμῃ ἔχων, ἱδρῶν δὲ ἀεὶ καὶ
ἰλιγγιῶν καὶ ξὺν τρόμῳ πολλῷ ἀπορού|μενος, φόβοις τε ἀνδραποδώδεσι καὶ με-
23 ρίμναις ἀποκναιόμενος φιλοψύχοις τε καὶ ὅλως ἀνάνδροις. Ἀντωνίνα δὲ ἅτε οὔτε
τὰ πρασσόμενα ὅλως ἐπισταμένη οὔτε τι τῶν ἐσομένων καραδοκοῦσα περιπάτους
ἐνταῦθα ἐποιεῖτο συχνοὺς ὀξυρεγμίαν σκηπτομένη· ἔτι γὰρ εἰς ἀλλήλους ὑπό-
24 πτως εἶχον. μεταξὺ δέ τις ἐκ Παλατίου, Κουαδράτος ὄνομα, ἧκεν ἤδη δεδυκότος
ἡλίου, τήν τε αὔλειον ὑπερβὰς ἐξαπιναίως παρὰ τὴν ἀνδρωνίτιδα ἔστη θύραν,
25 φάσκων πρὸς τῆς βασιλίδος ἐνταῦθα ἐστάλθαι. ὅπερ ἐπεὶ Βελισάριος ἤκουσε,
χεῖρας καὶ πόδας ἐπὶ τῆς στιβάδος ἑλκύσας ὕπτιος ἔκειτο, πρὸς τὴν ἀναίρεσιν
26 ἑτοιμότατος· οὕτως ἅπαν αὐτὸν τὸ ἀρρενωπὸν ἀπελελοίπει. οὔπω τοίνυν ὁ Κουα-
27 δράτος παρ' αὐτὸν εἰσελθὼν γράμματά οἱ τῆς βασιλίδος ἐπέδειξεν. ἐδήλου δὲ ἡ
γραφὴ τάδε· «Ἃ μὲν εἰργάσω ἡμᾶς, ὦ βέλτιστε, οἶσθα. ἐγὼ δὲ ἅτε πολλὰ ὀφεί-
λουσα τῇ σῇ γυναικί, ταῦτα δὴ τὰ ἐγκλήματά σοι ἀφεῖναι ξύμπαντα ἔγνωκα,
28 ἐκείνῃ τὴν σὴν δωρουμένη ψυχήν. τὸ μὲν οὖν ἔνθεν σοι τὸ θαρσεῖν ὑπέρ τε τῆς
σωτηρίας καὶ τῶν χρημάτων περίεστιν· ὁποῖος δὲ σὺ πρὸς αὐτὴν ἔσῃ διὰ τῶν
29 πραχθησομένων εἰσόμεθα». ταῦτα ἐπεὶ Βελισάριος ἀνελέξατο, ἅμα μὲν ὑφ' ἡδο-
νῆς ἐπὶ μέγα ἀρθείς, ἅμα δὲ κἂν τῷ παρόντι ἐπίδει|ξιν ἐθέλων ποιεῖσθαι τῆς
γνώμης, ἀναστὰς εὐθὺς παρὰ τῆς γυναικὸς τοὺς πόδας ἐπὶ στόμα πίπτει. καὶ
30 χειρὶ μὲν ἑκατέρᾳ περιλαβὼν αὐτῆς ἄμφω τὰς κνήμας, τὴν δὲ γλῶσσαν ἀεὶ τῶν
ταρσῶν τῆς γυναικὸς μεταβιβάζων, τοῦ μὲν βίου καὶ τῆς σωτηρίας αἰτίαν ἐκάλει,
31 ἀνδράποδον δὲ αὐτῆς τὸ ἐνθένδε πιστὸν ὡμολόγει καὶ οὐκ ἀνὴρ ἔσεσθαι. καὶ
τῶν χρημάτων δὲ ἡ βασιλὶς ἐς τριάκοντα χρυσοῦ κεντηνάρια τῷ βασιλεῖ δοῦσα,
τἆλλα Βελισαρίῳ ἀπέδοτο.
32 Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ Βελισαρίῳ τῷ στρατηγῷ τῇδε κεχωρήκει, ᾧπερ ἡ τύχη
33 οὐ πολλῷ πρότερον Γελίμερά τε καὶ Οὐίττιγιν δορυαλώτους παρεδεδώκει. ἐκ πα-
λαιοῦ δὲ Ἰουστινιανόν τε καὶ Θεοδώραν πλοῦτος ὁ τούτου τοῦ ἀνδρὸς ἀκριβῶς
34 ἔκνιζεν, ὑπέρογκός τε ὢν καὶ βασιλικῆς αὐλῆς ἄξιος. ἔφασκόν τε ὡς τῶν δημο-

---

GS || 23 περιπάτους — σκηπτομένη Suid s.v. ὀξυρεγμία

---

22 εἰς G: ἐς S || 23 οὔτε — οὔτε Haury: οὐδὲ — οὐδὲ GS || περιπάτους — σκηπτομένη cf. De Boor, BZ 23, 1914, 52 || ἐνταῦθα GS: om. Suid || σκηπτομένη GS: προσποιουμένη Suid || 24 τὴν ‹εἰς› Herw || ἀνδρωνίτιδα GS, Haury: ἀνδρωνίτιδος Kraš || ἔστη θύραν G: θύραν ἔστη S || 25 τῆς στιβάδος S: στοιβάδος G || ἑλκύσας GS: ἐκλύσας Alem || ἀπελελοίπει G: ἀπολελοίπει S || 26 οὔπω GS: οὔ‹περ› Comp 30,1 et p. 212: οὗτος Herw || 27 ἅτε Syk I 25: τὰ S: om G: τοι Piccolos || ταῦτα δὴ Kraš: ταύτης δὴ GS: ταύτῃ δὴ g: ταύτης δὴ ἕνεκα Alem || ταύτης δὴ χάριν Reiske: ταύ‹την› δ‹εῖν› Comp 30,4 et p. 212 || 28 ἔνθεν GS: ἐνθέν‹δε› Syk I 25, cf. 29,25 || 29 ταῦτα G: ταύτῃ S || κἂν τῷ Syk I 25 cf. 25,16: καὶ τῷ GS: καὶ ‹ἐν› τῷ Comp 30,8 et p. 212, contra haec Haury, BZ 35, 1935, 23 || 30 κνήμας GS(corr.): πόδας S || τῶν ταρσῶν GS: ‹ἐκ θατέρου ἐς θάτερον› τῶν ταρσῶν supplet Herw 35,328, cf. 30,23 || 32 παρεδεδώκει G: παραδεδώκει S

tînd în toate părțile să vadă dacă nu cumva dau năvală ucigașii să-l omoare.
Copleșit de spaimă a intrat în odaia de dormit și s-a așezat pe pat, în singu- 22
rătate: nu cugeta nimic de seamă, uitase și de faptul că era bărbat, îl treceau
mereu sudorile și aiura cuprins de cutremur mare în felul sclavilor; și cu
gîndul la grijile vieții se dovedea cu totul lipsit de bărbăție. Antonina nu înțe- 23
legea bine ce se petrecuse cu el și nici nu știa ce avea să urmeze; ea se plimba
mereu prin casă și părea stăpînită de neliniște, căci cei doi soți se mai bănuiau
încă unul pe altul. Între timp, după apusul soarelui, a sosit un om de la palat 24
cu numele Cvadrat; și după ce a străbătut curtea, a apărut pe neașteptate
la ușă, în fața încăperii bărbatului, spunînd că a fost trimis de împărăteasă.
La auzul acestor vorbe Velisarie și-a întins mîinile și picioarele pe pat și 25
stătea cu fața în sus, gata pentru înjunghiere; în așa hal pierduse orice
urmă de încredere în sine. Cvadrat a intrat și i-a înmînat o scrisoare din partea 26
împărătesei, care glăsuia așa: „Ceea ce ai pregătit pentru noi, destoinice băr- 27
bat, știi prea bine. Dar pentru că datoresc mult soției tale, m-am hotărît
să te iert pentru toate aceste greșeli și îți dăruiesc viața, de dragul ei. Deci 28
prin ea mai poți avea nădejde în anii și în avuțiile tale; iar cum te vei
purta cu dînsa, vom cunoaște după fapte". Cînd solul a isprăvit de citit, Veli- 29
sarie s-a umplut de o nespusă bucurie și dorind să-și arate numaidecît mul-
țumirea, s-a ridicat repede și a căzut cu fața la pămînt la picioarele soției
sale. I-a cuprins gleznele cu amîndouă mîinile, a sărutat de mai multe ori 30
încălțămintea femeii și-i spunea că e pricina mîntuirii sale, apoi a încredin-
țat-o că de acum înainte va fi pentru ea un sclav credincios și nu bărbat.
Cît privește averile, împărăteasa a dat împăratului treizeci de cîntare de aur, 31
iar pe toate celelalte le-a înapoiat lui Velisarie.

Deci așa s-au petrecut lucrurile în legătură cu conducătorul de oști 32
Velisarie, care cu puțin mai înainte avusese norocul să aducă în prinsoare
pe Gelimer și Vittigis. De multă vreme averile acestui om întristau amarnic 33
pe Iustinian și Teodora, deoarece erau peste măsură de mari și vrednice
de o curte împărătească. Se spunea că el tăinuise și pusese la o parte cea 34

---

27 Momentul culminant al acestei drame și deznodămîntul ei neașteptat demonstrează supleța politicii lui Iustinian, în care inteligența Teodorei juca un rol de seamă și completa în chip fericit calmul, puterea de muncă și experiența îndelungată a nepotului lui Iustin, țăran trac din Dardania, aflat în întrecere cu Velisarie, alt trac, originar din Germane (azi Separevska Banja, la sud de Sofia, pe versantul de miază-noapte al muntelui Rila).

31 *Centenarium*, tradus de noi prin „cîntar", era cantitatea compusă din o sută de monede de aur.

32 Gelimer, conducătorul vandalilor din Africa, iar Vittigis, conducătorul goților din Italia.

σίων χρημάτων Γελίμερός τε καὶ Οὐιττίγιδος τὸ πλεῖστον ἀποκρυψάμενος λάθρα
ἔτυχε, μοῖραν δὲ αὐτῶν βραχεῖάν τέ τινα καὶ οὐδαμῆ ἀξιόλογον βασιλεῖ ἔδωκε.
35 πόνους δὲ τοὺς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἔξωθεν τὴν βλασφημίαν διαριθμούμενοι,
ἅμα δὲ καὶ σκῆψιν ἀξιόχρεων ἐπ' αὐτῷ οὐδεμίαν κεκομισμένοι ἡσυχῇ ἔμενον.
36 τότε δὲ ἡ βασιλὶς αὐτοῦ λαβομένη κατωρρωδηκότος τε καὶ ἀποδειλιάσαντος ὅλως
37 πράξει μιᾷ διεπράξατο ξυμπάσης αὐτοῦ τῆς οὐσίας κυρία γενέσθαι. ἐς κῆδος
γὰρ ἀλλήλοις ξυνηλθέτην εὐθύς, Ἰωαννίνα τε ἡ Βελισαρίου θυγάτηρ, ἧσπερ μόνης
38 ἐγεγόνει πατήρ, Ἀναστασίῳ τῷ τῆς βασιλίδος θυγατριδῷ μνηστὴ | γέγονε. Βελι-
σάριος μὲν οὖν ἀρχήν τε ἀπολαβεῖν τὴν οἰκείαν ἠξίου καὶ στρατηγὸς τῆς ἑῴας
ἀποδειχθεὶς πάλιν ἐπὶ Χοσρόην καὶ Μήδους ἐξηγήσεσθαι τῷ Ῥωμαίων στρατῷ,
Ἀντωνίνα δὲ οὐδαμῶς εἴα· περιυβρίσθαι ‹γὰρ› ἐν τοῖς ἐκείνῃ χωρίοις πρὸς αὐτοῦ
ἔφασκεν, ἅπερ οὐκέτι τὸ λοιπὸν ὄψεσθαι.
39 Διὸ δὴ Βελισάριος ἄρχων τῶν βασιλικῶν καταστὰς ἱπποκόμων ἐς τὴν Ἰτα-
λίαν τὸ δεύτερον ἐστάλη, ὁμολογήσας βασιλεῖ, ὥς φασι, χρήματα μήποτε αὐτὸν
ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ αἰτήσειν, ἀλλὰ ξύμπασαν αὐτὸς τὴν τοῦ πολέμου παρασκευὴν
40 χρήμασιν οἰκείοις ποιήσεσθαι. πάντες μὲν οὖν ὑπετόπαζον τά τε ἀμφὶ τῇ γιναικὶ
ταύτῃ, ᾗπερ ἐρρήθη, Βελισάριον διοικήσασθαι καὶ βασιλεῖ ταῦτα ὁμολογῆσαι
ἀμφὶ τῷ πολέμῳ ἃ δεδιήγηται, ἀπαλλαξείοντα τῆς ἐν Βυζαντίῳ διατριβῆς, ἐπειδάν
τε τάχιστα τοῦ τῆς πόλεως περιβόλου ἐκτὸς γένηται, ἁρπάσεσθαί τε αὐτίκα τὰ
ὅπλα καί τι γενναῖον καὶ ἀνδρὶ πρέπον ἐπί τε γυναικὶ καὶ τοῖς βιασαμένοις φρο-
41 νήσειν. αὐτὸς δὲ πάντα τὰ ξυμπεσόντα ἐν ἀλογίᾳ πεποιημένος ὅρκων τε τῶν Φω-
τίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδείοις ὀμωμοσμένων ἐν λήθῃ τε πολλῇ καὶ ὀλιγωρίᾳ
γενόμενος εἵπετο τῇ γυναικί, καταστὰς ἐκτόπως εἰς αὐτὴν ἐρωτόληπτος, καὶ ταῦτα
42 ἑξήκοντα ἤδη γεγονυῖαν ἔτη. ἐπειδὴ μέντοι ἐν Ἰταλίᾳ ἐγένετο, εἰς ἡμέραν ἑκά-
στην ἀπ' ἐναντίας αὐτῷ τὰ πράγματα ἐχώρει, ἐπεί οἱ διαρρήδην τὰ ἐκ θεοῦ πολέ-
43 μια ἦν. πρῶτον μέν γε τὰ τῷ στρατηγῷ τούτῳ ἐν τοῖς ξυμπίπτουσιν ἐπί τε Θευ-
δάτον καὶ Οὐίττιγιν βουλευόμενα, καίπερ οὐκ ἐπιτηδείως τοῖς πρασσο|μένοις
δοκοῦντα ἔχειν, ἐς ξύμφορον ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐτελεύτα τέλος· ἐν δὲ τῷ ὑστέρῳ
δόξαν μὲν ἀπήνεγκεν ὅτι δὴ τὰ βελτίω βεβούλευται ἅτε καὶ τῶν κατὰ τὸν πόλε-
μον τόνδε πραγμάτων γεγονὼς ἔμπειρος, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀποβαίνουσι κακοτυχοῦντι

GS || 37 ἐς — εὐθύς Suid s.v. κῆδος || Athanasii, Theodorae nepotis, mentio fit a Ioann. Eph. 196

34 Οὐιττίγιδος Haury: Οὐίττιδος G: Οὐίττιγις S || ἔτυχε GS: ἔσχε Reiske: ἔτυχ' ἔχων Herw 35,329 || τινα G: om. S || 35 διαριθμούμενοι G: διαριθμούμενος S || 37 εὐθύς G: εὐθὺ S || Ἀναστασίῳ G: om. S || 38 μὲν G: om. S || ἐξηγήσεσθαι GS: ἐξηγήσασθαι Herw || τῷ Ῥωμαίων στρατῷ G: τῷ στρατῷ Ῥωμαίων S || εἴα Alem: εἴη GS: εἴα, ἢ περιυβρίσθαι ἐν τοῖς Buech 153 || ‹γὰρ› g Orelli, Reiske, Haury: om. GS || 39 χρήματα μήποτε G: μήποτε χρήματα S || ποιήσεσθαι Herw: ποιήσασθαι GS || 40 ἃ δεδιήγηται S: om. G || ἁρπάσεσθαι Kraš: ἁρπάσασθαι GS || φρονήσειν Kraš: φρονῆσαι GS || 42 ἐπειδὴ G: ἐπεὶ S || εἰς G: ἐς S || 43 πρῶτον μέν γε GS: πρότερον μὲν γὰρ Syk I 25

mai mare parte din avuțiile obștești ale lui Gelimer și Vittigis și nu dăduse împăratului decît o fărîmă neînsemnată. Iustinian și Teodora țineau seama 35
însă de ostenelile bărbatului și de gurile rele ale celor din afara palatului; apoi nici nu erau în stare să-i aducă vreo învinuire vrednică de crezare și de aceea tăceau. În clipa aceea împărăteasa l-a nimerit sleit sufletește și 36
cu totul copleșit de teamă; și cu o singură lovitură, a putut ajunge stăpîna întregii sale averi. Ei s-au apropiat în curînd prin legături de căsătorie: căci 37
Ioanina, singura fată a lui Velisarie, a luat de bărbat pe Anastasie, nepotul de soră al împărătesei. Velisarie a cerut conducerea avută mai înainte și a 38
fost numit din nou conducător de oști în răsărit, cu însărcinarea de a porni cu oastea romană împotriva lui Chosroe și a mezilor; dar Antonina n-a primit în ruptul capului, spunînd că nu vrea să mai vadă niciodată locurile unde fusese batjocorită de dînsul.

De aceea Velisarie a fost rînduit în fruntea călăreților din grajdurile 39
împărătești și trimis pentru a doua oară în Italia. Se zice că ar fi făgăduit împăratului să nu ceară niciodată bani pentru acest război, ci să facă toată pregătirea de luptă cu mijloacele sale. Toți credeau că el pusese la cale 40
treburile în legătură cu soția, cum am mai spus, și făgăduise toate acestea împăratului pentru războiul care începea numai spre a izbuti să iasă din Bizanț; dar că, o dată trecut de zidurile împrejmuitoare ale orașului, ar fi pus numaidecît mîna pe arme și ar fi încercat înfăptuirea unor lucruri de seamă și vrednice de un bărbat împotriva femeii și tuturor celor care îl chinuiau. Dar el nu mai 41
era cu gîndul la ceea ce se petrecuse și uitase cu totul de jurămintele făcute lui Fotie și celorlalți prieteni; și s-a lăsat cu ușurință în voia soției sale, de care era îndrăgostit peste măsură, cu toate că ea trecuse de șaizeci de ani. După ce a ajuns în Italia, lucrurile mergeau din zi în zi tot mai rău, pen- 42
tru că, fără îndoială, se împotrivea voința lui Dumnezeu. La început tre- 43
burile puse la cale de acest conducător de oști în luptele împotriva lui Teudat și Vittigis, deși nu erau totdeauna pe măsura faptelor, avuseseră din fericire, de cele mai multe ori, un sfîrșit prielnic; dar de data aceasta el lăsa să se vadă că lua cele mai bune măsuri și se pricepea în desfășurarea războiului, însă tot ce începea sfîrșea prost; și de aceea cele mai multe înfrîngeri au

37 Anastasie, nepotul de soră al împărătesei, adică fiul unei surori a Teodorei. Acesta avea pe atunci 45 de ani.

40 Velisarie pleca spre Italia numai cu patru mii de oameni. De vină era nu numai starea proastă a relațiilor personale, ci și situația financiară neîndestulătoare a imperiului. Procopius nădăjduia într-o răscoală împotriva lui Iustinian, ceea ce nu se putea face în momentele neprielnice din timpul acela.

44 τὰ πολλὰ ἐς ἀβουλίας δόκησιν αὐτῷ ἀπεκρίθη. οὕτως ἄρα οὐκ ἀνθρώπων βουλαῖς,
ἀλλὰ τῇ ἐκ θεοῦ ῥοπῇ πρυτανεύεται τὰ ἀνθρώπεια, ὃ δὴ τύχην εἰώθασι καλεῖν
ἄνθρωποι, οὐκ εἰδότες ὅτου δὴ ἕνεκα ταύτῃ πρόεισι τὰ ξυμβαίνοντα, ἧπερ αὐ-
45 τοῖς ἔνδηλα γίνεται. τῷ γὰρ ἀλόγῳ δοκοῦντι εἶναι φιλεῖ τὸ τῆς τύχης ὄνομα
προσχωρεῖν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὥς πη ἑκάστῳ φίλον, ταύτῃ δοκείτω.

ε'

Avaritia Belisarii in Italia: ab eo Ioannes se abalienat. Italiam Belisarius afflictam relinquit. Nuptiarum conciliatrix turpissima. Belisarius uxorius. Sergii perfidia ac crudelitas in legatos. Solomon Pegasium, a quo pie monebatur, occidit: ab imperatore absolutus, a Deo plectitur.

1 Βελισάριος δὲ τὸ δεύτερον ἐν Ἰταλίᾳ γενόμενος αἴσχιστα ἐνθένδε ἀπήλλα-
ξε· τῆς μὲν γὰρ γῆς ἐς πεντάετες ἀποβῆναι ‹οὐδαμῇ› ἴσχισεν, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς
ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, ὅτι μὴ ἔνθα τι ὀχύρωμα ἦν. ναυτιλλόμενος δὲ πάντα
2 τοῦτον τὸν χρόνον τὰ ἐπιθαλάσσια ‹περιῄει›. Τουτίλας δὲ λυσσῶν ‹ἦν› αὐτὸν
ἔξω τείχους λαβεῖν, οὐ μέντοι εὗρεν, ἐπεὶ ὀρρωδίᾳ πολλῇ αὐτός τε | καὶ ξύμπας
3 ὁ Ῥωμαίων στρατὸς εἴχετο. διὸ δὴ οὔτε τῶν ἀπολωλότων τι ἀνεσώσατο, ἀλλὰ καὶ
4 Ῥώμην προσαπώλεσε καὶ τἄλλα ὡς εἰπεῖν ἅπαντα. ἐγένετο δὲ φιλοχρήματος
ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πάντων μάλιστα καὶ κέρδους αἰσχροῦ ἐπιμελητὴς ἀκριβέ-
στατος ἅτε οὐδὲν ἐκ βασιλέως κεκομισμένος, Ἰταλοὺς ἀμέλει σχεδὸν πάντας,
οἵπερ ᾤκηντο ἐπί τε Ῥαβέννης καὶ Σικελίας, καὶ εἴ του ἄλλου κατατυχεῖν ἐν
ἐξουσίᾳ ἔσχεν, ἐληΐσατο οὐδενὶ κόσμῳ, λογισμοὺς δῆθεν τῶν βεβιωμένων κατα-
5 πραττόμενος. οὕτω γοῦν καὶ Ἡρωδιανὸν μετιὼν χρήματα ᾔτει. ἅπαντα τῷ ἀνθρώ-
6 πῳ ἐπανασείων. οἷς δὴ ἐκεῖνος ἀχθόμενος ἀπετάξατο μὲν τῷ Ῥωμαίων στρατῷ,
αὐτὸν δὲ εὐθὺς ξύν τε τοῖς ἑπομένοις καὶ τῷ ‹Σπολετίῳ› Τουτίλᾳ καὶ Γότθοις
7 ἐνέδωκεν. ὅπως δὲ αὐτῷ τε καὶ Ἰωάννῃ τῷ Βιταλιανοῦ ἀδελφιδῷ διχοστατῆσαι
συνέβη, ὅπερ τὰ Ῥωμαίων πράγματα μάλιστα ἔσφηλεν, αὐτίκα δηλώσω.

GS || 44 οὕτως — δοκείτω eadem fere verba invenis VIII, 13,34 || οὐκ — προσχωρεῖν Suid s.v. τύχη || τῇ τοῦ θεοῦ — ἀνθρώπεια Suid s.v. πρυτανεύεται || 1 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. VII, 35,3 || 6 Τουτίλᾳ cf. VII, 12.16

---

44 ἀλλὰ G: ἀλλὰ καὶ S || εἰώθασι καλεῖν GS: καλεῖν εἰώθασιν Suid || ἧπερ Haury: εἴπερ GS, cf. VIII, 13,34 || 45 ἀλόγῳ GS: παραλόγῳ cf. VIII, 13,34 || ταύτῃ G: οὕτω S || 1 ἀποβῆναι ‹οὐδαμῇ› Maltr, Haury: ἐπιβῆναι Dind, Comp 33, 14: ἀποβῆναι GS || ἔνθα τι Piccolos: ἔνθα πη Comp 33,15: ἐνθάδε G: ἐνταῦθα S: ἔνθα δὴ Maltr, Kraš || περιῄει add. Maltr || 2 δὲ ‹ὃς› Comp 34, 1 et p. 13 || λυσσῶν ‹ἐζήτει μὲν› Syk I 25 || ἦν g, Haury: om. GS || 4 τε S: om. G || 6 Σπολετίῳ add. Alem, in codd. spatium unius verbi vacuum est, cf. VII , 12 || 7 Τουτίλᾳ S: Τουτίλλᾳ G || Βιταλιανοῦ a, Haury: Βιταλιανῷ GS || συνέβη G: ξυνέβη S

fost socotite drept urmarea lipsei sale de voință. Toate cele omenești se desfășoară după hotărîrea lui Dumnezeu și nu cum doresc oamenii. Întîmplării fericite oamenii obișnuiesc să-i zică noroc și nu pricep care e pricina că faptele se petrec în felul cum li se înfățișează înaintea ochilor; căci ceea ce pare de neînțeles primește lesne numele de întîmplare norocoasă. Dar despre toate acestea creadă fiecare cum îi place. 44 45

5

Lăcomia lui Velisarie în Italia. Ioan se depărtează de dînsul. Velisarie lasă Italia pustiită și amărîtă. O mijlocitoare de căsătorii lipsită de rușine. Velisarie se poartă ca o muiere. Necredința și cruzimea lui Sergiu față de soli. Solomon ucide pe Pegasiu, care îi dădea îndemnuri cinstite: el este iertat de împărat, dar nu scapă de mînia lui Dumnezeu.

După cea de a doua venire în Italia, Velisarie s-a întors de acolo acoperit de rușine, căci timp de cinci ani nu putuse să coboare pe țărm decît acolo unde era vreo cetate întărită, cum am arătat în cărțile de mai înainte. Tot timpul plutea pe mare și trecea pe alături pe lîngă toate așezările de pe maluri. Tutila dorea să-l prindă în afara zidurilor, dar nu-l găsea nicăieri, deoarece Velisarie și toată oastea romană erau stăpîniți de o spaimă nespusă. De aceea el n-a fost în stare să dobîndească nimic din ceea ce-i scăpase din mîini, ci a pierdut Roma și aproape toate cuceririle făcute. În timpul acesta a ajuns de o lăcomie fără seamăn și cel mai aprig urmăritor de cîștiguri necinstite, căci nu primea nici un ajutor de la împărat: despuia la întîmplare și fără nici o rînduială pe toți locuitorii din Italia aflați între Ravena și Sicilia, oriunde avea putința să-i întîlnească; și le punea pe seamă silnicii săvîrșite mai înainte. Așa l-a înfruntat și pe Herodian: i-a cerut bani și a iscat împotriva lui tot felul de amenințări. Omul s-a lehămetit de atîtea hărțuieli, s-a desprins din oastea romanilor și s-a aruncat repede în brațele lui Tutila și a goților, împreună cu însoțitorii săi și cu cei din Spoletium. Cum s-a întîmplat că s-a despărțit și de Ioan, nepotul de frate al lui Vitalian, fapt care a adus multă pagubă romanilor, voi arăta îndată. 1 2 3 4 5 6 7

1 A doua expediție în Italia a avut loc în anii 544—549 și a sfîrșit cu un eșec complet. Procopius regreta îndeosebi pierderea cetății Perusia, întîmplată în timpul unei absențe nejustificate a lui Velisarie.

5 Herodian, unul dintre căpitanii cei mai încercați ai lui Velisarie, a capitulat în Spoletium după o lungă rezistență și nu numai din vina sa proprie.

7 Ioan, nepotul lui Vitalian, a luptat mulți ani împotriva goților, avînd tot timpul o atitudine rezervată față de Velisarie: el l-a sprijinit pe Narses și l-a ajutat în luptele hotărîtoare din anul 552.

8 Ἐς τοῦτο ἀπεχθείας Γερμανῷ ἡ βασιλὶς ἦλθεν ἐπιδηλότατόν τε ἅπασι τὸ
ἔχθος ἐποίει, ὥστε αὐτῷ κηδεύειν, καίπερ βασιλέως ἀνεψιῷ ὄντι, ἐτόλμα οὐδείς,
9 ἄνυμφοί τε αὐτῷ οἱ παῖδες διαγεγόνασι, μέχρις αὐτὴ ‹ἀπελύθη› τοῦ βίου. ἥ τε
θυγάτηρ αὐτῷ Ἰουστίνα ἐπὶ ὀκτωκαίδεκα ἔτη ἡβήσασα ἔτι ἀνυμέναιος ἦν. διά τοι
τοῦτο ἡνίκα Ἰωάννης πρὸς Βελισαρίου| σταλεὶς ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον, ἐς λό-
γους αὐτῷ καταστῆναι ὁ Γερμανὸς ἀμφὶ τῇ κηδείᾳ ἠνάγκαστο, καὶ ταῦτα λίαν
10 ἀπὸ τῆς ἀξίας τῆς αὐτοῦ ὄντι. ἐπεί τε τὸ πρᾶγμα ἤρεσκεν ἄμφω, ὅρκοις ἀλλήλους
ἔγνωσαν δεινοτάτοις καταλαβεῖν ἦ μὴν τὸ κῆδος ἐπιτελέσειν δυνάμει τῇ πάσῃ,
ἐπεὶ αὐτοῖν ἑκάτερος τὸ θαρσεῖν ἐπὶ θατέρῳ ὡς ἥκιστα εἶχεν, ὁ μὲν τῷ ξυνει-
11 δέναι ὅτι δὴ τῶν ὑπὲρ τὴν ἀξίαν ὀρέγοιτο, ὁ δὲ κηδεστοῦ ἀπορούμενος. ἡ δὲ
οὐκ ἔχουσα τίς γένηται διὰ πάσης ὁδοῦ ἰοῦσα ἑκάτερον μετιέναι μηχανῇ πάσῃ
12 οὐκ ἀπηξίου, ὅπως ἂν τὰ πραττόμενα διακωλύοι. ἐπεὶ δὲ αὐτοῖν καίπερ πολλὰ
δεδιξαμένη ἀναπείθειν οὐδέτερον ἔσχε, διαρρήδην ἀπολεῖν τὸν Ἰωάννην ἠπείλησε.
13 καὶ ἀπ' αὐτοῦ Ἰωάννης αὖθις ἐς Ἰταλίαν σταλεὶς οὐδαμῆ ξυμμῖξαι Βελισαρίῳ
ἐτόλμησε, τὴν ἐξ Ἀντωνίνης ἐπιβουλὴν δείσας, ἕως Ἀντωνίνα ἐς Βυζάντιον ἦλθε.
14 τήν τε γὰρ βασιλίδα ταύτῃ ἐπιστεῖλαι τὸν αὐτοῦ φόνον οὐκ ἄπο τοῦ εἰκότος ἄν
τις ὑπώπτευσε, καὶ τὸν Ἀντωνίνης σταθμωμένῳ τρόπον ἅπαντά τε Βελισάριον
15 ἐνδιδόναι τῇ γυναικὶ ἐπισταμένῳ δέος ἐγίνετο μέγα καὶ τὸν ἐσῄει. τοῦτο γοῦν
Ῥωμαίοις τὰ πράγματα καὶ πρότερον| ἐπὶ θατέρου σκέλους ἑστῶτα προσουδίζει
χαμαί.
16 Βελισαρίῳ μὲν οὖν ὁ Γοτθικὸς πόλεμος τῇδε ἐχώρησεν. ἀπογνοὺς δὲ βασι-
17 λέως ἐδεῖτο ὅπως οἱ ἐξῇ ἐνθένδε ὅτι τάχιστα ἀπαλλαγῆναι. καὶ ἐπεὶ ἐνδεχόμενον
βασιλέα τὴν δέησιν ἔγνω, ἄσμενος εὐθὺς ἀπιὼν ᾤχετο, χαίρειν πολλὰ τῷ τε Ῥω-
μαίων στρατῷ καὶ τοῖς Ἰταλοῖς φράσας, καὶ τὰ μὲν πλεῖστα ὑποχείρια τοῖς πολε-
μίοις ἀπολιπών, Περυσίαν δὲ πικρότατα πολιορκίᾳ πιεζομένην, ἥπερ ἔτι αὐτοῦ
ὁδῷ ἰόντος κατ' ἄκρας ἁλοῦσα ἐς πᾶσαν κακοῦ ἰδέαν ἦλθεν, ᾗπέρ μοι πρότερον
δεδιήγηται. ξυνηνέχθη δὲ καὶ κατὰ τὴν οἰκίαν τύχης ἐναντίωμα ξυμπεσεῖν τοιόνδε.
18 Θεοδώρα ἡ βασιλὶς τῆς Βελισαρίου παιδὸς ἐξεργάσεσθαι τὴν ἐγγύην ἐπει-
γομένη τῷ θυγατριδῷ, συχνὰ γράφουσα τοὺς γειναμένους τὴν κόρην ἠνώχλει.

GS || 14 δέος ἐγίνετο μέγα cf. VII, 18,25 || ἐδεῖτο ὅπως cf. VII, 31,25

8 αὐτῷ G: om. S || διαγεγόνασι S: γεγόνασι G || μέχρις GS: μέχρι Kall, Comp || αὐτὴ τοῦ βίου GS: αὐτὴ ἀπελύθη τοῦ βίου Haury: αὐτῆς τοῦ βίου Kraš, Comp 35, 1 et p. 213: ἀκμῆς τοῦ βίου Heis 973: ἐβίου Dind || 9 Βελισαρίου Alem: Βελισάριον GS || ἀπὸ S: ἄπο G || 11 ἡ δὲ Alem: τῶν GS: Θεοδώρα οὖν οὕτως διαταξαμένων αὐτῶν Reiske || 12 ἀπολεῖν g: ἀπόλλειν GS || 13 αὐτοῦ — σταλεὶς G: αὐτοῦ ἐς Ἰταλίαν αὖθις ὁ Ἰωάννης σταλεὶς S || ἐξ G: om. S || 14 ταύτῃ Alem: ταύτην GS || σταθμωμένῳ Alem: σταθμωμένη GS || Βελισάριον S: Βελισαρίῳ G || δέος GS: δέος αὐτῷ Comp 36,2 et p. 214 || τὸν ἐσῄει GS: τόπον σωτηρίας ἐζήτει Reiske: δέος ἐσῄει μέγα Dind: μή τι ἀνήκεστον καὶ ἐς αὐτὸν δράσειε Piccolos: οὐκέτι παρ' αὐτὸν ἐσῄει malit Haury: καὐτὸν ἔσωζε Herw 35,329, delendum censet Heis 973 || 17 τοῖς Ἰταλοῖς S: Ἰταλοῖς G || τὰ Alem: τῷ GS || ἔτι Alem: ἐπὶ GS || ἰόντος Dind: ἰέντος GS || 18 θυγατριδῷ Haury: θυγατριδίῳ GS

Împărăteasa mergea atît de departe cu ura împotriva lui Germanus și 8
și-o arăta în chip atît de vădit în ochii tuturora, încît nimeni nu cuteza
să se încuscrească cu dînsul, măcar că era nepotul împăratului; iar copiii
săi n-au izbutit să se căsătorească înainte de a înceta ea din viață. Iustina,
fata lui Germanus, ajunsă la vîrsta de optsprezece ani, era încă nemăritată.
De aceea, în clipa cînd Ioan a sosit în Bizanț, trimis de Velisarie, Germanus 9
a căutat să aducă vorba de căsătorie, deși era dintr-o stare cu mult mai
joasă decît dînsul. După ce amîndoi au ajuns la o înțelegere, au hotărît să 10
se lege între ei cu jurămintele cele mai grozave că vor face neapărat nunta,
deoarece fiecare din ei avea puțină încredere în celălalt: unul știa că se ridică
mai sus decît îi îngăduia starea, iar al doilea întîmpina greutăți în găsirea
unui ginere. Împărăteasa n-avea deocamdată pe cine aduce, dar a încercat 11
toate mijloacele și n-a șovăit să-i înșele pe amîndoi, prin șiretenii de tot
felul, ca să împiedice înfăptuirea acestei căsătorii. Ea n-a fost în stare să 12
înduplece pe nici unul dintre ei, cu toate că îi înspăimînta în toate chipu-
rile și de aceea amenința pe față să-l ucidă pe Ioan. Cînd a fost trimis din 13
nou în Italia, Ioan n-a îndrăznit să-l întîlnească pe Velisarie, pentru că se
temea de urmărirea Antoninei, pînă cînd acesta s-a întors în Bizanț. Oricine 14
putea vedea că împărăteasa n-ar fi stat la îndoială să trimită poruncă Anto-
ninei să-l omoare. Știind că Velisarie se afla cu totul prins în mrejele sale,
Ioan era stăpînit de mare teamă. Faptul acesta a aruncat la pămînt trebu- 15
rile romanilor, care de altfel șchiopătau și mai înainte.

O asemenea desfășurare luase războiul cu goții pentru Velisarie. Dez- 16
nădăjduit, el a cerut împăratului să-i îngăduie să plece cît mai repede de acolo.
Aflînd că împăratul i-a ascultat rugămintea, a început să facă în grabă pre- 17
gătiri de plecare și, bucuros, și-a luat rămas bun, în cîteva rînduri, de la
oastea romanilor: lăsa cele mai multe ținuturi în mîinile dușmanilor și ceta-
tea Perusia încercată de cea mai aprigă împresurare; ea a fost cucerită cu
desăvîrșire, încă în timpul cînd se afla el pe drum și a avut de îndurat
tot felul de neajunsuri, după cum am arătat mai înainte. Dar s-a întîmplat
că Velisarie a dat peste o altă nenorocire la întoarcerea acasă, în felul acesta.

Împărăteasa Teodora se silea să pună la cale nunta fetei lui Velisarie 18
cu nepotul ei de soră și trimitea mereu scrisori părinților copiilor. Aceștia 19

9 Germanus, nepotul de soră al lui Iustinian, era căsătorit cu Matasuntha, nepoata regelui got Teodorih, și se dovedise un conducător de oști iscusit și tenace. El a murit pe cînd făcea pregătiri să plece cu oștile în Italia împotriva lui Tutila.

11 Procopius povestește în *Războiul cu goții* II, 12, 11: „Ioan a rămas multă vreme în Bizanț fără să pună toate treburile la cale, dar s-a căsătorit cu fata lui Germanus, nepotul împăratului".

19 οἱ δὲ τὸ κῆδος ἀναδυόμενοι ἀπετίθεντο μὲν ἐς παρουσίαν τὴν σφετέραν τὸν γά-
μον, μεταπεμπομένης δὲ αὐτοὺς ἐς Βυζάντιον τῆς βασιλίδος, ἀδύνατοι εἶναι
20 ἀπαλάσσεσθαι τανῦν ἐξ Ἰταλίας ἐσκήπτοντο. ἡ δὲ γλιχομένη μὲν κύριον τὸν
θυγατριδοῦν τοῦ Βελισαρίου καταστήσεσθαι πλούτου, ᾔδει γὰρ ἐπίκληρον ἐσο-
μένην τὴν παῖδα, οὐκ ὄντος Βελισαρίῳ ἑτέρου του γόνου, ἐπὶ μέντοι τῇ Ἀντω-
νίνης γνώμῃ θαρσεῖν οὐδαμῇ ἔχουσα, δειμαίνουσά τε μὴ μετὰ τὴν τοῦ βίου κα-
ταστροφὴν οὐ φανεῖσα πιστὴ ἐς τὸν αὐτῆς οἶκον, καίπερ αὐτῆς οὕτω φιλανθρώ-
που ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τυχοῦσα, διασπάσηται τὰ ξυγκείμενα, ἐργάζεται ἀνό-
21 σιον ἔργον. τῷ γὰρ μειρακίῳ τὴν παιδίσκην ξυνοικίζει οὐδενὶ | νόμῳ. φασὶ δὲ
ὡς καὶ πλησιάσαι οὔτι ἑκουσίαν ἠνάγκασε κρύβδην, οὕτω τε διαπεπαρθενευμένῃ
τὸν ὑμέναιον τῇ κόρῃ ξυστῆναι, τοῦ μὴ βασιλέα ‹τὰ› πρασσόμενα διακωλῦσαι.
22 τοῦ μέντοι ἔργου ἐξειργασμένου ἔρωτι ἀλλήλοιν διαπύρῳ τινὶ ὅ τε Ἀναστάσιος
καὶ ἡ παῖς εἴχοντο, καὶ χρόνος σφίσιν οὐχ ἥσσων ἢ ὀκτὼ μηνῶν ἐν ταύτῃ τῇ
23 διαίτῃ ἐτρίβη. ἡνίκα δὲ Ἀντωνίνα τῆς βασιλίδος ἀπογενομένης ἐς Βυζάντιον
ἦλθεν, ἐπελάθετο μὲν ἐθελουσία ὧν ἐκείνη ἔναγχος εἰς αὐτὴν εἴργαστο, ὡς ἥκιστα
δὲ ὑπολογισαμένη ὡς, ἢν τῳ ἑτέρῳ ἡ παῖς αὐτῇ ξυνοικίζοιτο, πεπορνευμένη τὰ
πρότερα ἔσται, τὸν Θεοδώρας ἔκγονον κηδεστὴν ἀτιμάζει, τήν τε παῖδα ὡς μάλι-
24 στα ἀκουσίαν βιασαμένη ἀνδρὸς τοῦ ἐρωμένου ἀπέστησε. μεγάλην τε ἀγνωμο-
σύνης ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ἀπηνέγκατο δόξαν εἰς πάντας ἀνθρώπους, ἥκοντά τε
οὐδενὶ πόνῳ ἀναπείθει τὸν ἄνδρα τοῦ ἄγους αὐτῇ μεταλαχεῖν τοῦδε. ὥστε διαρ-
25 ρήδην τηνικάδε ὁ τοῦ ἀνθρώπου τρόπος ἐλήλεγκται. καίτοι διομοσάμενος Φωτίῳ
τε καὶ τῶν ἐπιτηδείων τισὶ πρότερον καὶ τὰ ὀμωμοσμένα οὐδαμῇ ἐμπεδώσας συγ-
26 γνώμης ἐτύγχανε πρὸς πάντων ἀνθρώπων. αἴτιον γὰρ τοῦ ἀπίστου ‹τ›ἀνδρὸς οὐ τὴν
27 γυναικοκράτειαν, ἀλλὰ δέος τὸ ἐκ τῆς βασιλίδος ὑπώπτευον εἶναι. ἐπεὶ δὲ καὶ
Θεοδώρας ἀπογενομένης, ὥσπερ μοι εἴρηται, οὔτε Φωτίου οὔτε ἄλλου του τῶν
οἱ ἀναγκαίων λόγος γεγένητο, ἀλλ' αὐτῷ δέσποινα μὲν ἡ γυνὴ ἐφαίνετο οὖσα,
κύριος δὲ Καλλίγονος | ὁ προαγωγὸς ἦν, τότε δὴ ἀπογνόντες αὐτοῦ ἅπαντες ἐχλεύα-
ζόν τε διαθρυλλοῦντες καὶ ἅτε ἄνοιαν ὀφλισκάνοντι ἐλοιδοροῦντο. τὰ μὲν οὖν
ἡμαρτημένα Βελισαρίῳ ἀπαρακαλύπτως εἰπεῖν ταύτῃ πῃ ἔχει.
28 Τὰ δὲ Σεργίῳ τῷ Βάκχου παιδὶ ἐπὶ Λιβύης ἡμαρτημένα διαρκῶς μὲν ἐν λό-
γοις μοι τοῖς ἐπιτηδείοις δεδήλωται, ὃς δὴ αἰτιώτατος γέγονε Ῥωμαίοις ἐνταῦθα
διαφθαρῆναι τὰ πράγματα, τά τε πρὸς Λευάθας αὐτῷ πρὸς τῶν εὐαγγελίων ὀμω-

GS || 23 ἡνίκα δὲ Ἀντωνίνα — ἦλθεν cf. VII, 31,25 || 28 ἐν λόγοις cf. IV, 21,1

19 || ἐς G: ἐς τὸ S || 21 τὰ add. Dind || 22 ἐν G: ἐπὶ S || 23 ὡς ἥκιστα GS: ἥκιστα Comp 37, 13 et p. 216 || ἔκγονον G: ἔγγονον S || τε G: om. S || 25 ὀμωμοσμένα S: ὀμωσμένα G || 26 ‹τ›ἀνδρὸς Alem: ἀνδρὸς GS || γυναικοκρατίαν Herw 35, 329 || δέος S: om. G || 27 δὲ S: om. G || οὔτε — οὔτε Dind: οὐδὲ — οὐδὲ GS ἀπογνόντες GS: καταγνόντες Reiske || 28 ὃς Alem: ὡς GS || Λευάθας Isambert: Λευεθὰ G: Λευεθᾶ S

nu voiau să facă această căsătorie și amînau mereu nunta pînă la întoarcerea
lor în Bizanț. Împărăteasa îi tot chema, dar ei dădeau de înțeles că nu pot
deocamdată pleca din Italia. Teodora ardea de nerăbdare să-l vadă așezat 20
pe nepotul ei de soră ca stăpîn peste averile lui Velisarie, deoarece știa că fata
îl va moșteni, pentru că el nu avea altă odraslă. Ea nu nădăjduia în spri-
jinul Antoninei și se temea că, după ce va muri, aceasta va arăta puțină
priință față de familia împărătesei și va zădărnici înțelegerea făcută, măcar
că îi arătase atîta dragoste de oameni în împrejurările cele mai grele. De 21
aceea n-a pregetat să săvîrșească o faptă mîrșavă și l-a îndemnat pe tînăr
să se împreuneze cu copila în afara legii. Se zice că fetița nu dorea apro-
pierea pețitorului, dar împărăteasa a silit-o pe ascuns; iar după ce tînăra
și-a pierdut fetia, au pus la cale nunta, fără ca împăratul să mai poată împie-
dica înfăptuirea ei. După ce au sfîrșit treburile, Anastasie și copila s-au 22
iubit cu dragoste aprinsă și au petrecut împreună în această unire nu mai
puțin de opt luni. Cînd s-a întors în Bizanț, după moartea împărătesei, Anto- 23
nina a lăsat să se înțeleagă că nu știe nimic de hotărîrea luată împotriva
voinței sale; și nu se gîndea că, o dată împreunată cu alt bărbat, copila
ar trece drept o femeie necinstită, care a dus o viață ușuratecă. Ea n-a ținut
seama de faptul că nepotul Teodorei a fost mire și, cu toată împotrivirea
copilei, a despărțit-o de bărbatul ei drag. Această faptă a dat în vileag, în ochii 24
tuturor, cît de mare era lipsa ei de înțelegere; însă ea și-a înduplecat fără
nici o greutate soțul, la sosire, și l-a făcut s-o sprijine în pornirea ei păti-
mașă și rușinoasă, încît s-a vădit atunci în chip lămurit slăbiciunea acestui
bărbat. Cînd jurase mai înainte lui Fotie și cîtorva prieteni apropiați și nu-și 25
ținuse cuvîntul, fusese iertat de toți; deoarece lumea bănuia că pricina lipsei 26
lui de credință fusese teama de împărăteasă și nu jugul soției sale. Dar după 27
moartea împărătesei n-a ținut seamă nici de jurămîntul dat lui Fotie și nici
de prietenii săi: și s-a văzut bine că stă sub poruncile muierii, iar stăpîn de
frunte în casă era Caligon. Atunci și-au pierdut toți încrederea într-însul
și își băteau joc sau îl ocărau ca pe un om lipsit de minte. Deci, ca să vor-
bim deschis, așa arătau greșelile săvîrșite de Velisarie.

Fărădelegile făcute în Libia de către Sergiu, feciorul lui Bacchus, au 28
fost înfățișate în amănunțime, și la locul potrivit, în cărțile de mai înainte.
Acesta a ajuns acolo cît se poate de vinovat de înfrîngerea romanilor, căci
a necinstit jurămintele date levatienilor pe sfînta evanghelie și a ucis fără
nici o vină optzeci de soli. Trebuie să mai adaug însă alte știri la cele spuse

24 Încercarea de a arunca toată vina asupra Antoninei constituie probabil un procedeu voit, menit să contribuie și mai mult la discreditarea Teodorei.

28 Sergiu a fost guvernator în Tripolis în anii 543 și 544.

μοσμένα ἐν ἀλογίᾳ πεποιημένος καὶ τοὺς ὀγδοήκοντα πρέσβεις οὐδενὶ λόγῳ
διαχρησάμενος, τοσοῦτον δέ μοι τανῦν ἐντιθέναι τῷ λόγῳ δεήσει, ὡς οὔτε νῷ
δολερῷ οἱ ἄνδρες οὗτοι παρὰ Σέργιον ἦλθον οὔτε τινὰ σκῆψιν ὁ Σέργιος ὑποψίας
περὶ αὐτοὺς εἶχεν, ἀλλὰ διώμοτος ἐπὶ θοίνην καλέσας τοὺς ἄνδρας διεχρήσατο
29 οὐδενὶ κόσμῳ. ἀφ' οὗ δὴ Σολόμωνι καὶ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ καὶ Λίβυσι πᾶσι
30 διεφθάρθαι ξυνέβη. δι' αὐτὸν γάρ, ἄλλως τε καὶ Σολόμωνος τετελευτηκότος, ὥσπερ
μοι εἴρηται, οὔτε τις ἄρχων οὔτε τις στρατιώτης ἐς πολέμου κίνδυνον ἰέναι ἠξίου.
31 μάλιστα δὲ πάντων Ἰωάννης ὁ Σισιννιόλου τῷ ἐς αὐτὸν ἔχθει ἀπόμαχος ἦν, ἕως
32 Ἀρεόβινδος ἐς Λιβύην ἀφίκετο. ἦν γὰρ ὁ Σέργιος μαλθακὸς μὲν καὶ ἀπόλεμος,
τὸ δὲ ἦθος καὶ τὴν ἡλικίαν κομιδῇ νέος, φθόνῳ τε καὶ ἀλαζονείᾳ ἐς ὑπερβολὴν
ἐχόμενος ἐς πάντας ἀνθρώπους, τεθρυμμένος τε τὴν δίαιταν καὶ τὰς γνάθους φυσῶν.
33 ἀλλ' | ἐπεὶ τῆς Ἀντωνίνης τῆς Βελισαρίου γυναικὸς ἐγγόνης ἐτύγχανε μνηστὴρ
γεγονώς, τίσιν τινὰ ἐς αὐτὸν ἡ βασιλὶς ἐξενεγκεῖν ἢ παραλύειν τῆς ἀρχῆς οὐδαμῇ
ἤθελε, καίπερ ἐνδελεχέστατα διαφθειρομένην Λιβύην ὁρῶσα, ἐπεὶ καὶ Σολόμωνα
τὸν Σεργίου ἀδελφὸν τοῦ Πηγασίου φόνου αὐτή τε καὶ βασιλεὺς ἀθῷον ἀφῆκεν.
ὅ τι τοῦτό ἐστιν αὐτίκα δηλώσω.
34 Ἐπειδὴ ὁ Πηγάσιος τὸν Σολόμωνα πρὸς τῶν Λευαθῶν ὠνήσατο καὶ οἱ
βάρβαροι ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν, ὁ μὲν Σολόμων ξύν τε Πηγασίῳ τῷ ἐωνημένῳ
καὶ στρατιώταις ὀλίγοις τισὶν εἰς Καρχηδόνα ἐστέλλετο, ἐν δὲ τῇ ὁδῷ ταύτῃ
λαβὼν ὁ Πηγάσιος ὅ τι δὴ ἀδικοῦντα Σολόμωνα χρῆναί οἱ ἔφασκεν ἐν μνήμῃ
35 εἶναι ὡς αὐτὸν ἔναγχος ἐκ τῶν πολεμίων ὁ θεὸς ῥύσαιτο. ὁ δὲ χαλεπήνας, ὅτι δή
οἱ ἅτε δορυαλώτῳ ὠνείδισε, τὸν Πηγάσιον εὐθὺς ἔκτεινε, ταῦτά τε σῶστρα τῷ
36 ἀνθρώπῳ ἀπέδωκεν. ἐπειδή τε ὁ Σολόμων ἐς Βυζάντιον ἦλθε, καθαρὸν αὐτὸν βα-
37 σιλεὺς τοῦ φόνου ἐποίει ἅτε προδότην ἀνελόντα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. γράμματά
τε αὐτῷ ἐδίδου τὴν ὑπὲρ τούτων ἀσφάλειαν παρεχόμενος. καὶ ὁ μὲν Σολόμων
οὕτω τὴν τίσιν διαφυγὼν ἐπὶ τὴν ἑῴαν ἄσμενος ᾔει, τήν τε πατρίδα καὶ γένος τὸ
38 κατὰ τὴν οἰκίαν ὀψόμενος. ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ θεοῦ τίσις ἐν ταύτῃ τῇ ὁδῷ καταλαβοῦσα
ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἀφανίζει. τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ Σολόμωνί τε καὶ Πηγασίῳ τῇδε
ἐχώρησεν.

GS(usque ad 28 ἐντιθέναι) || 30 ὥσπερ μοι εἴρηται cf. IV, 21,28 || 31 Ἰωάννης cf. IV, 22,3 || 34 ὁ Πηγάσιος cf. IV, 22,14

---

28 ἀλλὰ διώμοτος Isambert: ἀλλ' ἀδιώμοτος G || 30 οὔτε — οὔτε Dind: οὐδὲ — οὐδὲ G || 31 ἔχθει Alem: ἄχθει G || ἀπόμαχος Dind: ἀπομαχόμενος G || 32 τεθρυμμένος Alem: τεθρυλλημένος G || 37 Σολόμων Haury: Σολομῶν G || ᾔει g: εἴη G || 38 αὐτὸν Alem: αὐτῶν G || Σολόμωνί τε Maltr: Σολομῶντι G

atunci, și anume că nici oamenii aceștia nu veniseră cu gînd rău în fața lui Sergiu, nici el nu avusese vreun prilej de bănuială; ci i-a chemat cu viclenie la masă și i-a măcelărit fără nici o rînduială. S-a întîmplat că această 29
faptă a dus la înfrîngerea lui Solomon și a oștirii romane precum și a tuturor libienilor. Din pricina ei, și mai cu seamă după moartea lui Solomon, cum 30
am mai spus, nici un căpitan și nici un oștean nu mai avea tragere de inimă să înfrunte primejdia războiului. Mai mult decît toți și din ură față de dînsul 31
se ținea departe de lupte Ioan, feciorul lui Sisiniol, pînă cînd a sosit în Libia Ariobind. Sergiu era un molatic și un om nerăzboinic, după purtări și vîrstă 32
încă destul de tînăr, dar stăpînit de ură și îngîmfare nemăsurată față de toți, șubrezit din pricina felului său de trai și cu obrajii palizi. Se întîmpla că era 33
logodit cu nepoata Antoninei, soția lui Velisarie; iar împărăteasa nu voia în nici un chip să-l pedepsească sau să-i ia conducerea, cu toate că vedea cît se poate de lămurit că el a pricinuit înfrîngerea din Libia. Dar și pe Solomon, fratele lui Sergiu, împăratul și împărăteasa l-au lăsat nepedepsit pentru moartea lui Pegasiu. Voi arăta îndată cum s-a petrecut această întîmplare.

După ce Solomon a fost răscumpărat de la levatieni de către Pegasiu 34
și cînd barbarii s-au întors acasă, el împreună cu răscumpărătorul său Pegasiu și cu cîțiva oșteni au fost trimiși la Cartagina. Pe drum Pegasiu l-a prins pe Solomon cu o seamă de nedreptăți și l-a îndemnat să-și aducă aminte că Dumnezeu l-a scăpat nu de mult din mîinile dușmanilor. El s-a înfuriat 35
că îl batjocorea ca pe un prins de război și l-a ucis îndată pe Pegasiu: iată ce răsplată a dat el binefăcătorului său. După ce s-a întors în Bizanț, 36
Solomon a fost iertat de împărat pentru vina uciderii, sub cuvînt că ar fi omorît un trădător al împărăției romane. Apoi i s-a înmînat o scrisoare 37
menită să-l apere de orice neplăcere. Scăpat de urmările răzbunării, Solomon a pornit bucuros spre răsărit ca să-și vadă pămîntul strămoșesc și rudele de acasă; dar pe drum a fost ajuns de mînia lui Dumnezeu și scos din rîn- 38
dul oamenilor. Așa s-au desfășurat lucrurile în legătură cu Solomon și Pegasiu.

---

29 Solomon, fratele lui Sergiu, ajuns prizonier al tribului mauric al levaților, a fost răscumpărat printr-o sumă de bani încredințată lui Pegasiu.

31 Ioan, feciorul lui Sisiniol, a fost conducător militar în Africa și a avut conflicte continue cu Sergiu. Ariobind, soțul unei nepoate a lui Iustinian, moare în luptele date în Africa împotriva maurilor.

33 Pegasiu era originar din Laribos, oraș în Africa, și se pricepea la medicină. Acestea sînt singurele știri pe care ni le furnizează Procopius despre dînsul. Oriental după nume și loc de naștere, Solomon a murit undeva în răsărit, în drum spre patrie.

ς'

Iustini senioris genus et patria. Cum esset praetorianus, mortem evasit, Ioanne in somnis monito, ne illum occideret. Praetorianis ab Anastasio praeficitur. Fit imperator, quamvis analphabetus. Nova scriebendi ars. Lupicina Iustini uxor. Iustiniani ingenium. Auctor caedis Amantii ac Vitaliani.

1 Οἵτινες δὲ ἀνθρώπω Ἰουστινιανός τε καὶ Θεοδώρα ἤστην τρόπῳ τε ὅτῳ
2 διεσπάσαντο τὰ Ῥωμαίων πράγματα ἐρῶν| ἔρχομαι. Λέοντος ἐν Βυζαντίῳ τὴν
αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος, γεωργοὶ νεανίαι τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος, Ζίμαρχός τε
καὶ Διτύβιστος καὶ Ἰουστῖνος ὁ ἐκ Βεδεριάνης, πράγμασιν ἐνδελεχέστατα τοῖς
ἀπὸ τῆς πενίας οἴκοι μαχόμενοι τούτων τε ἀπαλλαξείοντες ἐπὶ τὸ στρατεύε-
3 σθαι ὥρμησαν. καὶ πεζῇ βαδίζοντες ἐς Βυζάντιον ᾖεσαν, σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων
αὐτοὶ φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλη-
μένοι ἀφίκοντο, ταχθέντας τε ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις βασιλεὺς αὐτοὺς
ἐς τοῦ Παλατίου τὴν φυλακὴν ἐπελέξατο. κάλλιστοι γὰρ ἅπαντες τὰ σώματα ἦσαν.
4 χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀναστασίῳ τὴν βασιλείαν παραλαβόντι πόλεμος πρὸς τὸ
5 Ἰσαύρων ἔθνος ὅπλα ἐπ' αὐτὸν ἀραμένους κατέστη. στρατιάν τε λόγου ἀξίαν ἐπ'
αὐτοὺς ἔπεμψεν, ἧσπερ Ἰωάννης ἡγεῖτο, ἐπίκλησιν Κυρτός. οὗτος Ἰωάννης τὸν
Ἰουστῖνον ἁμαρτάδος τινος ἕνεκα ἐν δεσμωτηρίῳ καθεῖρξεν, ἡμέρᾳ τε τῇ ἐπιούσῃ
ἐξ ἀνθρώπων αὐτὸν ἀφανιεῖν ἔμελλεν, εἰ μή τις μεταξὺ ἐπιγενομένη ὄψις ὀνεί-
6 ρου ἐκώλυσεν. ἔφη γάρ οἱ ἐν ὀνείρῳ ὁ στρατηγὸς ἐντυχεῖν τινα παμμεγέθη τε
7 τὸ σῶμα καὶ τἆλλα κρείσσω ἢ ἀνθρώπῳ εἰκάζεσθαι. καὶ τὸν μέν οἱ ἐπισκῆψαι
μεθεῖναι τὸν ἄνδρα, ὅνπερ καθείρξας ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐτύγχανεν· αὐτὸν δὲ τοῦ
8 ὕπνου ἐξαναστάντα ἐν ἀλογίᾳ τὴν τοῦ ὀνείρου ὄψιν ποιήσασθαι. ἐπιλαβούσης
δὲ καὶ ἑτέρας νυκτὸς ἐδόκει μέν οἱ ἐν τῷ ὀνείρῳ καὶ αὖθις τῶν λόγων ἀκούειν
ὧνπερ ἠκηκόει| τὸ πρότερον, ἐπιτελέσαι δὲ τὰ ἐπιτεταγμένα οὐδ' ὣς βεβουλῆσθαι.

GP (inde ab 1 Οἵτινες δὲ) || 2 γεωργοὶ cf. Zonar. III 265, 24 Ἰουστῖνος... γονέων μὲν ἐκφὺς ἀσήμων καὶ ἀφανῶν καὶ αὐτὸς τὸ πρότερον αὐτουργῶν ἢ βουκόλος τυγχάνων καὶ συφορβός || Ἰλλυριοὶ cf. Agath. 324,9; Malal. 409,17; 410,2; Zach. 140,6; Vict. Tonn. ad annum 518; Chron. Pasch. I 611,12; Euagr. IV 1; Theoph. I 164,18; Theod. Lect. II 37; Cedren. I 636,19; Cramer An. Par. II 318; Rubin, Zeitalter, n. 90—102 || Βεδεριάνης, Mommsen, Hermes 6,1872,369; Rubin, n. 95 || πράγμασιν — ᾖεσαν Suid s.v. ἐνδελεχισμός || 3 πεζῇ — ἀφίκοντο Suid s.v. σισύρα || σισύρας Suid s.v. δίπυρος ἄρτος || 5 Ἰωάννης ὁ Κυρτός cf. Malal. 393,15; Theoph. I 138,8; Ioann. Antioch. fr. 214 b || 6 ἐν ὀνείρῳ cf. Zonar. III 264, 23: Cedren. I 635,9

---

1 ἀνθρώπω Reiske: ἀνθρώπων GP || 2 ἐνδελεχέστατα GP: ἐνδελεχεστάτοις Suid || οἴκοι om. Suid || τὸ P, Braun: τῷ G || 3 διπύρους Suid: πυροὺς GP || ἐπελέξατο P: ἐπεξελέξατο G || 5 Ἰουστῖνον a corr: Ἰουστινιανὸν GP || ἀφανιεῖν Reiske: ἀφίειν GP || 8 μέν οἱ Piccolos: μένειν GP: μὲν Reiske

6

Neamul şi locul de baştină a lui Iustin cel Bătrîn. El slujeşte ca oştean în garda împăratului şi scapă de moarte ca prin minune, deoarece Ioan este îndemnat în vis să nu-l omoare. Apoi e rînduit de Anastasius în fruntea oştenilor de la palat şi ajunge împărat, cu toate că nu ştie carte. Foloseşte un nou meşteşug de scriere. Lupicina, soţia lui Iustin. Vrednicia lui Iustinian. El pune la cale uciderea lui Amantius şi Vitalian.

Voi arăta acum ce fel de oameni erau Iustinian şi Teodora şi cum au 1
măcinat ei împărăţia romană. Cînd stăpînea în Bizanţ împăratul Leon, 2
trei tineri ţărani din părţile ilirilor, anume Zimarh, Ditibist şi Iustin, acesta din urmă din Bederiana, luptînd neîncetat cu greutăţile sărăciei şi ca să
scape de dînsa, au hotărît să intre în oaste. Au pornit pe jos şi s-au îndreptat 3
spre Bizanţ, purtînd pe umeri desagii în care nu luaseră de acasă nimic altceva decît pîine coaptă în spuză. După ce-au ajuns şi au fost primiţi în rîndurile oştenilor, împăratul i-a pus de pază la palat, căci se întîmpla că
erau tineri chipeşi şi cu trupuri vînjoase. Puţin mai tîrziu, cînd a luat domnia 4
Anastasius, a izbucnit un război cu neamul isaurilor, care ridicaseră armele
împotriva sa. El a trimis în întîmpinarea lor o oaste destul de însemnată, 5
sub conducerea lui Ioan, poreclit Gîrbovul (Kyrtos). Acest Ioan l-a aruncat pe Iustin în închisoare, pentru o greşeală oarecare, şi a doua zi urma să-l
omoare, dacă nu-l oprea la timp o vedenie avută în vis. Conducătorul 6
oştirii povestea că i s-a arătat în vis o fiinţă cu o înfăţişare de toată măreţia şi mai puternică decît omul. Aceasta l-a îndemnat să scoată din închi- 7
soare bărbatul închis întîmplător în ziua aceea; dar după ce s-a sculat din
somn, Ioan a uitat de vedenia din vis. În noaptea următoare i s-a părut 8
că aude din nou cuvintele spuse mai înainte, dar tot n-a ţinut seama de
cele poruncite. Vedenia i-a apărut şi a treia oară în vis şi l-a ameninţat 9

2 Împăratul Leon a domnit între anii 457—474. Bederiana se afla în apropiere de Tauresium, lîngă Scupi (azi Skopje), pe malul stîng al Vardarului, pe locul actualelor sate Bader şi Taor. W. Tomaschek, RE III, 1897, p. 184 şi T. Tomski, „Živa antika", XVII, 1967, p. 233—239.

4 Împăratul Anastasius a domnit între anii 491—518 şi l-a lăsat succesor pe Iustin, care a guvernat nouă ani, pînă în 527, cînd i-a urmat Iustinian. Isauria era o regiune muntoasă în centrul Asiei Mici, la nord de Cilicia.

9 După o altă legendă, visul l-ar fi avut împăratul Anastasius pe patul de moarte, fiind îndemnat să-l lase succesor pe Iustin. Prin acest vis, în expunerea lui Procopius începe să se anunţe şi să se contureze treptat concepţia despre caracterul demonic al personalităţii lui Iustinian, care avea să aducă mai tîrziu atîtea nenorociri împărăţiei romane.

9 τρίτον τέ οἱ ἐπιστᾶσαν τὴν τοῦ ὀνείρου ὄψιν ἀπειλῆσαι μὲν τὰ ἀνήκεστα, ἢν μὴ
τὰ ἐπηγγελμένα ποιοίη, ἐπειπεῖν τε ὡς αὐτοῦ τε τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ξυγγενείας
χρέος οἱ μέγα ὀργισθησομένῳ ἐς χρόνον τὸν ὄπισθεν εἴη.
10 Τότε μὲν οὖν οὕτως Ἰουστίνῳ περιεῖναι ξυνέβη, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου
11 ἐς μέγα δυνάμεως οὗτος Ἰουστῖνος ἐχώρησεν. ἄρχοντα γὰρ αὐτὸν Ἀναστάσιος
βασιλεὺς κατεστήσατο τῶν ἐν Παλατίῳ φυλάκων. ἐπειδή τε ὁ βασιλεὺς ἐξ ἀνθρώ-
πων ἠφάνιστο, αὐτὸς τῇ τῆς ἀρχῆς δυνάμει τὴν βασιλείαν παρέλαβε, τυμβογέρων
μὲν γεγονὼς ἤδη, ἀμάθητος δὲ γραμμάτων ἁπάντων καὶ τὸ δὴ λεγόμενον ἀναλφάβη-
12 τος ὤν, οὐ γεγονὸς ἔν γε Ῥωμαίοις πρότερον τοῦτό <γε>. εἰθισμένον δὲ γράμματα
οἰκεῖα τοῖς βιβλίοις ἐντιθέναι τὸν βασιλέα, ὅσα ἂν ἐπαγγέλλοντος αὐτοῦ γίνοιτο,
αὐτὸς μέντοι οὔτε ἐπαγγέλλειν οὔτε τοῖς πρασσομένοις ξυνεπίστασθαι οἷός τε
13 ἦν. ὃς δὲ παρεδρεύειν αὐτῷ ἔλαχεν, <ἔχων> ἀρχὴν τὴν τοῦ καλουμένου κοιαίσ-
14 τωρος Πρόκλος ὄνομα, αὐτὸς δὴ αὐτονόμῳ γνώμῃ ἅπαντα ἔπρασσεν. ὅπως δὲ
μαρτυρίαν τῆς βασιλέως χειρὸς ἔχοιεν, <οἷς δ>ὴ ἐπίκειται τὸ ἔργον τοῦτο, ἐπε-
15 νοήθη τάδε. ξύλῳ εἰργασμένῳ βραχεῖ ἐγκολάψαντες μορφήν τινα γραμμάτων
τεττάρων, ἅπερ ἀναγνῶναι τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται, γραφίδα τε βαφῇ βάψαντες,
16 ᾗ βασιλεῖς γράφειν εἰώθασιν, ἐνεχειρίζοντο τῷ βασιλεῖ τούτῳ. καὶ τὸ ξύλον,
οὗπερ | ἐμνήσθην, τῷ βιβλίῳ ἐνθέμενοι, λαβόμενοί τε τῆς βασιλέως χειρός, περι-
ῆγον μὲν ξὺν τῇ γραφίδι ἐς τῶν τεττάρων γραμμάτων τὸν τύπον, ἐς πάσας τε
τὰς τοῦ ξύλου αὐτὴν περιελίξαντες ἐντομὰς οὕτω δὴ ἀπηλλάσσοντο, τοιαῦτα βα-
σιλέως γράμματα φέροντες.
17 Τὰ μὲν ἀμφὶ τῷ Ἰουστίνῳ ταύτῃ Ῥωμαίοις εἶχε. γυναικὶ δὲ ὄνομα Λουππικίνῃ
ξυνῴκει. αὕτη δὲ δούλη τε καὶ βάρβαρος οὖσα τοῦ πρόσθεν αὐτὴν ἐωνημένου παλ-
λακὴ γέγονε. καὶ αὐτὴ μὲν ξὺν Ἰουστίνῳ ἐπὶ βίου δυσμαῖς τὴν βασιλείαν ἔσχεν.
18 Ἰουστῖνος μὲν οὖν οὔτε τι πονηρὸν τοὺς ὑπηκόους ἐργάζεσθαι οὔτε ἀγαθὸν
ἴσχυεν. εὐηθείᾳ γὰρ πολλῇ εἴχετο, ἄγλωττός τε παντάπασιν ὢν καὶ ἀγροικιζόμε-

---

GPS (inde ab 17 αὐτὴν ἐωνημένου) || 11 αὐτὸς — τυμβογέρων Suid s.v. τυμβογέρων || ἀμάθητος — ἀναλφάβητος Suid s.vv. ἀμάθητος et ἀναλφάβητος cf. Malal. 410, 8, Bar-Hebr. p. 80, Ioannes de Niciu 501, Zach. 138 || 12 εἰθισμένον — ἦν Suid s.v. ἐπαγγέλλει || εἰθισμένον — ἐντιθέναι, ὅσα — γένοιτο Suid s.vv. ἐπαγγέλλειν, ἐπήγγελλεν || 13 Πρόκλος cf. I, 11,11 || 15 γραμμάτων τεττάρων i.e. legi, cf. Anon. Vales. in Chron. Min. I 326. Theodericus inlitteratus ... laminam auream iussit interrasilem fieri quattuor litteras „legi" habentem unde si subscribere voluisset, posita lamina super chartam per eam pennam ducebat, ut subscriptio eius tantum videretur. cf. Gardthausen, Griech. Palaeographie, Leipzig 1879, p. 367 || 17 Λουππικίνη cf. Theod. Lect. II 37; Theoph. I 165,2; Vict. Tonn. ad a. 518; Zonar. III 266, 22; Cedren. I 637,1; Cramer An. II, p. 108

---

11 τε GP: δὲ Piccolos || ἔν γε P: ἐν G || τοῦτό γε Haury, Comp: τοῦτο GP || 12 εἰθισμένον δὲ G: εἰθισμένον. δέον P: εἰθισμένον δὲ ὂν Suid || γίνοιτο GP: γένοιτο Suid || αὐτὸς μέντοι GP: Ἰουστῖνος ὁ βασιλεὺς Suid || ἐπαγγέλλειν Haury: ἐπήγγειλεν GP, Comp 43, 2: ἐπήγγελλεν Syk I 25 || ξυνεπίστασθαι GP, Suid, malit ξυνεπιγράψασθαι Haury: ξυνεφίστασθαι aut ξυνέπεσθαι Reiske, Syk I 25, Comp 43,2 et p. 217 || 13 ἔχων add. Haury || 14 <οἷς δ>ὴ Kraš: οἷς Maltr: ἡ GP: ᾗ <αὐτῷ ᾗ οἷς> Comp 43,6 et p. 217 || 15 ἀναγνῶναι GP, Haury malit ἀνέγνων = legi || ἐνεχειρίζοντο GP: ἐνεχείριζον Reiske, Syk I 25 || 16 τῆς G: τῆς τοῦ P || 17 μὲν GPS: μέντοι Piccolos || 18 ἴσχυεν GP: ἴσχυσεν S

cu nenorocirile cele mai grozave, dacă nu ascultă de poruncă; ea mai adăuga că omul acela, împreună cu rudele sale, îi vor fi de mare folos în viitor, cînd va cădea în năpastă.

Așa s-a întîmplat că a scăpat atunci Iustin de la moarte; dar cu tre- 10
cerea timpului acest Iustin a ajuns la mare putere; căci împăratul Anasta- 11
sius l-a rînduit conducător peste străjile palatului său și prin mijlocirea acestei conduceri, după moartea împăratului, Iustin a pus mîna pe domnie. Ajuns bătrîn, cu un picior în groapă, el nu cunoștea deloc scrisul și se dovedea, cum zicem noi, un analfabet, lucru ce nu se mai întîmplase pînă atunci
în împărăția romană. Era obiceiul ca împăratul să-și pună semnătura pe 12
hotărîrile luate în numele său, dar Iustin nu putea scrie asemenea hotărîri
și nici nu înțelegea ceva din cuprinsul lor. Sfetnicul care îl îndruma și avea 13
în seamă dregătoria scrisorilor, anume Proclos, le făcea pe toate după mintea
lui; dar ca să aibă o mărturie din mîna împăratului pentru cei care urmau 14
să ducă la îndeplinire aceste hotărîri, oamenii de la curte s-au gîndit la cele
ce urmează. Au pregătit anume pentru așa ceva o bucățică de lemn în 15
care au săpat patru litere în limba latină; înmuiau condeiul în cerneala cu
care obișnuiau să scrie împărații și îl puneau în mîna acestui împărat; potri- 16
veau scîndurica amintită deasupra hotărîrii, apoi luau mîna împăratului și o plimbau împreună cu condeiul peste cele patru litere; iar după ce o treceau prin toate cele patru găuri ale lemnișorului, o lăsau slobodă; și în chipul acesta dobîndeau semnătura împăratului.

Așa stăteau lucrurile la romani în legătură cu Iustin. El trăia cu o 17
femeie numită Lupicina. Aceasta fusese mai înainte sclavă barbară, iar după ce a fost cumpărată, a ajuns țiitoarea lui Iustin. Ea a împărățit împreună cu dînsul pînă la sfîrșitul vieții.

---

10 Rolul comandantului gărzilor imperiale în schimbările la domnie a fost totdeauna important în Bizanț.

11 Neștiința de carte a lui Iustin, ca și cea a lui Teodorich, regele goților din Italia, a fost probabil exagerată.

13 Începînd din secolul al IV-lea s-a dezvoltat treptat o cancelarie complicată sub conducerea unui *quaestor sacri Palatii*, care redacta hotărîrile importante sau corespondența cu provincia și cu puterile străine. Șeful acestei cancelarii a purtat un timp titlul de *spectabilis*, apoi de *illustris* și *clarissimus*. Unii din acești dregători au ajuns celebri, cum a fost Cassiodorus la curtea regelui Teodorich în Italia, și Tribonianus la curtea lui Iustinian. Despre Proclos povestește Procopius în *Războiul cu perșii* I, 11, 11: „Proclos, sfătuitor al împăratului și cu pricepere în alcătuirea scrisorilor, om drept, cinstit și neprimitor de daruri, se împotrivea celor care încercau să vină cu legi noi sau să le schimbe pe cele vechi". Prin urmare un conservator, spre deosebire de viitorul împărat Iustinian, criticat de Procopius.

17 Expresia „țiitoare" nu dovedește neapărat că era vorba de o conviețuire ilegală: ea s-a ivit probabil în cercurile ostile palatului în urma unei false etimologizări a numelui Lupicina, deoarece în limba latină *lupa* avea și sensul de „femeie ușoară". De aceea noua împărăteasă și-a schimbat repede numele în Eufemia, adică „cea cu bună reputație".

19 νος μάλιστα. ἀδελφιδοῦς δὲ αὐτῷ Ἰουστινιανὸς νέος ὢν ἔτι διῳκεῖτο τὴν ἀρχὴν
ξύμπασαν καὶ γέγονε Ῥωμαίοις ξυμφορῶν αἴτιος, οἵας τε καὶ ὅσας ἐς τὸν ἅπαντα
20 αἰῶνα οὐδείς που πρότερον ἀκοῇ ἔλαβεν. ἔς τε γὰρ ἀνθρώπων ἄδικον φόνον καὶ
χρημάτων ἁρπαγὴν ἀλλοτρίων ῥᾷστα ἐχώρει, καὶ οὐδὲν ἦν αὐτῷ μυριάδας πολλὰς
21 ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι, καίπερ αὐτῷ αἰτίαν οὐδεμίαν παρασχομένων. καὶ φυ-
λάσσειν μὲν τῶν καθεσταμένων οὐδὲν ἠξίου, ἅπαντα δὲ νεοχμοῦν ἐς ἀεὶ ἤθελε, καὶ
τὸ ξύμπαν εἰπεῖν, μέγιστος δὴ οὗτος διαφθορεὺς τῶν εὖ καθεστώτων ‹γέγονεν›.
22 τὸν μὲν οὖν λοιμόν, ὅσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, καίπερ ἐπισκή-
ψαντα εἰς τὴν γῆν ξύμπασαν, διέφυγον ἄνθρωποι οὐχ ἧσσους ἢ ὅσοις διαφθαρῆναι
τετύχεκεν, ἢ | οὐδαμῆ τῇ νόσῳ ἁλόντες ἢ περιγενόμενοι, ἐπειδὴ σφίσιν ἁλῶναι
23 ξυνέβη. ἄνδρα δὲ τοῦτον διαφυγεῖν ἀνθρώπῳ γε ὄντι Ῥωμαίῳ τῶν πάντων οὐδενὶ
ξυνηνέχθη, ἀλλ' ὥσπερ τι ἄλλο ἐξ οὐρανοῦ πάθος ὅλῳ τῷ γένει ἐπεισπεσὸν ἀνέ-
24 παφον οὐδένα παντελῶς εἴασε. τοὺς μὲν γὰρ ἔκτεινεν οὐδενὶ λόγῳ, τοὺς δὲ πενίᾳ
μαχομένους ἀφεὶς ἀθλιωτέρους τῶν τετελευτηκότων εἰργάζετο, εὐχομένους τὰ
παρόντα σφίσι διαλῦσαι θανάτῳ οἰκτίστῳ. τινῶν μέντοι ξὺν τοῖς χρήμασι καὶ
25 τὰς ψυχὰς εἷλεν. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἦν αὐτῷ μόνην καταλῦσαι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν,
Λιβύης τε καὶ Ἰταλίας οὐκ ἄλλου του ἕνεκα πεποιῆσθαι τὴν ἐπικράτησιν ἴσχυσεν
26 ἢ ὥστε ξὺν τοῖς πρότερον ὑφ' αὐτῷ οὖσι διολέσαι τοὺς ταύτῃ ἀνθρώπους. οὔπω
γοῦν δεκαταῖος εἰς τὴν δύναμιν γεγονὼς Ἀμάντιον τῶν ἐν Παλατίῳ εὐνούχων
ἄρχοντα ξὺν ἑτέροις τισὶν ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς ἔκτεινεν, ἄλλο οὐδὲν τῷ ἀνθρώπῳ
ἐπενεγκών, πλήν γε ὅτι ἐς Ἰωάννην τὸν τῆς πόλεως ἀρχιερέα λόγον τινὰ προπετῆ
27 εἴποι. καὶ ἀπ' αὐτοῦ φοβερώτατος γέγονεν ἀνθρώπων ἁπάντων. αὐτίκα δὲ καὶ
Βιταλιανὸν τὸν τύραννον μετεπέμψατο, ᾧ δὴ τὰ πιστὰ πρότερον ὑπὲρ τῆς ἀσφα-
28 λείας παρέσχετο, διαλαχὼν αὐτῷ τῶν ἐν Χριστιανοῖς μυστηρίων. ὀλίγῳ τε ὕστε-
ρον ἐξ ὑποψίας αὐτῷ προσκεκρουκότα ξὺν τοῖς ἐπιτηδείοις ἐν Παλατίῳ λόγῳ οὐ-
δενὶ διεχρήσατο, πίστεις οὕτω δεινοτάτας ἐμπεδῶσαι οὐδαμῆ ἀξιώσας. |

GPS || 21 καὶ — ἠξίου Suid s.v. καθεσταμένος | καὶ — ἤθελε Suid s.v. νεοχμοῦν || 22 **τὸν — τετύχεκεν** Suid s.v. ἐπισκήπτει || ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. II 22,1 || 26 Malal. 410,9 Theoph. I 165,24 Chron. Pasch. I 611, 19 Cedren. I 637,23 Euagr. IV, 2 Niceph. Call. XVII 1 Zonar. III 266, 5 Ioannes de Niciu 501 Marcell. Com. ad a. 519 (2) Vict. Tonn. ad a. 519 Iord. Rom. 360 Zach. 141,2 Cramer Anecd. II 318 || 27 Malal. 412, 13 Theoph. I 166, 19 Euagr. IV 3 Niceph. Call. XVII 1 Zonar. III 267,5 Ioannes de Niciu 502 Marcell. Com. ad a. 520 Vict. Tonn. ad a. 523 (3) Iord. Rom. 361 Zach. 142,5 Cramer Anecd. II 318

20 ἐξ del. Alem || 21 καθισταμένων GP, Suid s.v. καθισταμένος: καθεσττώτων Suid s.v. νεοχμοῦν: καθισταμένων S || νεοχμοῦν P, Suid: νεοχειλοῦν GS || γέγονεν supplet Kum I 25 his documentis usus: an. 8,33 || 22 ὅσπερ GPS: ὥσπερ Heis 973, cf. an. 7,1; 12,12 || ἢ ὅσοις Suid: ὅσοις GPS || περιγενόμενοι P(mg.): γενόμενοι GPS || ξυνέβη GP: om. S || 23 τῶν πάντων Ῥωμαίῳ G || παντελοῦς S || 24 ἔκτεινεν Alem: ἔκτενεν GPS || ἐργάζετο G(mg.)PS: εἰργάζοντο G || οἰκτίστῳ GPS: ὤκιστα Buech 154 || 25 ἴσχυσεν GPS: ἔσπευσεν Reiske || διολέσαι ‹καὶ› supplet Syk I 25 || 26 δεκαταῖος P, Alem: δεκταῖος G: δεκτέος S || Ἀμάντιον Alem: Ἀβάντιον GPS || τῶν GP: τὸν S || οὐδεμιᾶς αἰτίας P || 27 τῶν ἀνθρώπων G || ὑπὲρ GS: ὑπὸ P || 28 προσκεκρουκότων P

Iustin nu putea face supuşilor săi nici rău, nici bine, căci era de o mare 18
bunătate şi cu totul lipsit de darul vorbirii meşteşugite, păstrînd încă multe
apucături ţărăneşti. Iustinian, nepotul său de frate, a condus încă de tînăr 19
toată împărăţia şi a ajuns pentru romani pricina unor nenorociri atît de mari
şi de înspăimîntătoare cum nu se mai pomenise pînă atunci în trecerea vea-
curilor. Aluneca cu cea mai mare uşurinţă spre omoruri nedrepte şi răpirea 20
averilor străine şi credea că este un lucru de nimica să piardă mii şi mii de
oameni, cu toate că nu-i dăduseră niciodată prilej pentru asemenea faptă.
Nu se ostenea cîtuşi de puţin să păstreze datinile, ci căuta să schimbe mereu 21
toate lucrurile; şi, ca să spun pînă la capăt, el era duşmanul cel mai înver-
şunat al rînduielilor bune de altădată. În urma ciumii amintite în cărţile de 22
mai înainte, care a cuprins tot pămîntul, au scăpat mai mulţi oameni, decît
cei care au fost omorîţi de dînsul, căci unii au rămas neatinşi de boală sau
au biruit-o, după ce-au căzut în mrejele ei; dar de omul acesta n-a putut scăpa 23
nimeni dintre romani; şi ca o năpastă căzută din cer peste neamul întreg,
el semăna pretutindeni numai morminte. Pe unii i-a măcelărit fără temei, 24
iar pe alţii, prinşi în luptă cu sărăcia, i-a adus într-o stare mai rea decît pe
morţi: iar ei se rugau să le schimbe viaţa cu moartea cea mai vrednică de
plîns; unora, odată cu averile, le-a luat şi sufletele. Cînd n-a mai rămas de 25
aruncat la pămînt decît împărăţia romană, a început cucerirea Libiei şi Ita-
liei, nu pentru altă pricină decît ca să poată răpune, împreună cu cei ucişi
mai înainte, şi pe oamenii din părţile acelea. Abia trecuseră zece zile de cînd 26
ajunsese la putere şi a ucis pe Amantius, îndrumătorul scopiţilor de la palat
împreună cu alţi cîţiva, fără nici un temei: îi aducea doar învinuirea că
spusese un cuvînt ceva mai îndrăzneţ despre Ioan, episcopul cetăţii. Şi de 27
atunci înainte a ajuns omul cel mai de temut din toată lumea. A trimis
să-l cheme îndată pe răsculatul Vitalian, căruia i-a juruit mai întîi cuvînt
de credinţă să-l scape cu viaţă, după ce s-a împărtăşit cu sfintele taine ale
creştinilor; dar puţin mai tîrziu, în urma unei bănuieli căzute asupra lui şi 28
a prietenilor săi, i-a omorît în palat fără cea mai mică şovăială, arătînd în
acest fel că nu se simţea legat nici de jurămintele cele mai sfinte.

22 Ciuma din anul 542 a lovit şi sănătatea împăratului Iustinian, care i-a supravieţuit. Uciderile, răpirile de averi şi abolirea vechilor datini sînt principalele capete de acuzaţie, pe care autorul le va dezvolta pe rînd cu exemple concrete în capitolele următoare.

25 Încercarea de a cuceri Libia şi Italia a fost o greşeală atît prin marele număr de victime ivite în urma luptelor, cît şi prin sleirea mijloacelor materiale ale împărăţiei.

26 Amantius sprijinea secta monofiziţilor şi se opunea suirii pe tron a lui Iustinian.

27 Vitalian a organizat o răscoală deschisă împotriva împăratului Anastasius, pretextînd că sprijină ortodoxia împotriva înnoitorilor. Apoi s-a ajuns la o înţelegere cu papa, iar Vitalian a căpătat mare trecere la palat în timpul împăratului Iustin, fiind considerat de unii drept „al doilea om din imperiu". Aşa se explică reacţia neîntîrziată şi drastică a lui Iustinian.

ζ'

Factionum circi licentia egregie describitur. Novitas in cultu corporis. Latrocinia ac caedes. Exarmatae leges. Libido vaga. Uxoris mira in maritum fides. Iustiniani reprehensio.

1 Τοῦ δὲ δήμου ἐκ παλαιοῦ ἐς μοίρας δύο διεστηκότος, ὥσπερ μοι ἐν τοῖς
ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, μίαν αὐτὸς τὴν Βενέτων ἑταιρισάμενος, ἥ οἱ καὶ τὸ
πρότερον κατεσπουδασμένη ἐτύγχανε, ξυγχεῖν τε καὶ ξυνταράξαι ἅπαντα ἴσχυσε.
2 καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐς γόνυ ἐλθεῖν Ῥωμαίοις τὴν πολιτείαν πεποίηκεν. οὐχ ἅπαντες
δὲ οἱ Βένετοι ἐπισπέσθαι τῇ τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς γνώμῃ ἔγνωσαν, ἀλλ' ὅσοι στασιῶ-
3 ται ὄντες ἐτύγχανον. καὶ αὐτοὶ μέντοι προϊόντος ἤδη ‹τοῦ δει›νοῦ σωφρονέστατοι
ἔδοξαν εἶναι ἀνθρώπων ἁπάντων. ἐνδεεστέρως γὰρ ἢ κατὰ τὴν ἐξουσίαν ἡμάρ-
4 τανον. οὐ μὴν οὐδὲ τῶν Πρασίνων οἱ στασιῶται ἡσυχῇ ἔμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
ἔπρασσον ἀεὶ τὰ ἐγκλήματα ἐς ὅσον σφίσι δυνατὰ ἐγεγόνει, καίπερ κατὰ μόνας
5 διηνεκὲς κολαζόμενοι. ὅπερ αὐτοὺς ἐς τὸ θρασύνεσθαι πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἐς ἀεὶ
6 ἦγεν. ἀδικούμενοι γὰρ εἰώθασιν ἐς ἀπόνοιαν τρέπεσθαι ἄνθρωποι. τότε οὖν τοὺς
Βενέτους αὐτοῦ ῥιπίζοντός τε καὶ διαφανῶς ἐρεθίζοντος ἅπασα κατ' ἄκρας ἡ Ῥω-
μαίων ἀρχὴ ἐκινήθη ὥσπερ σεισμοῦ ἢ κατακλυσμοῦ ἐπιπεσόντος ἢ πόλεως ἑκά-
7 στης πρὸς τῶν πολεμίων ἁλούσης. πάντα γὰρ ἐν ἅπασι ξυνεταράχθη καὶ οὐδὲν ἐφ'
ἑαυτοῦ τὸ λοιπὸν ἔμεινεν, ἀλλ' οἵ τε νόμοι καὶ ὁ τῆς πολιτείας κόσμος ξυγχύ-
σεως ἐπιγενομένης ἐς πᾶν τοὐναντίον ἐχώρησαν.
8 Καὶ πρῶτα μὲν τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν κόμην ἐς νεώτερόν τινα μετεβέ-
9 βλητο τρό|πον. ἀπεκείροντο γὰρ αὐτὴν οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις. τοῦ
μὲν γὰρ μύστακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῇ ἥπτοντο, ἀλλ' αὐτοῖς κατακομᾶν ἐπὶ
10 πλεῖστον ὥσπερ οἱ Πέρσαι ἐς ἀεὶ ἤθελον. τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν τὰ ἔμπρο-
σθεν ἄχρι ἐς τοὺς κροτάφους ἀποτεμόμενοι τὰ ὄπισθεν ἀποκρέμασθαι σφίσιν ἐπὶ
μακρότατον λόγῳ οὐδενὶ εἴων, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται. διὸ δὴ καὶ Οὐννικὸν τὸ
τοιοῦτον εἶδος ἐκάλουν.
11 Ἔπειτα δὲ τὰ ἐς τὰ ἱμάτια εὐπάρυφοι ἠξίουν ἅπαντες εἶναι, κομπωδεστέραν
12 ἢ κατὰ τὴν ἑκάστου ἀξίαν ἐνδιδυσκόμενοι τὴν ἐσθῆτα. κτᾶσθαι γὰρ αὐτοῖς τὰ

GPS || 1 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. I, 24,2 || 3 αὐτοὶ μέντοι cf. Aed. II, 6,5 || 5 ἀδικούμενοι — ἄνθρωποι Suid s.v. ἀπόνοια || 8—11 καὶ πρῶτα — εἶναι Suid s.v. ἀπόνοια || 11 — 13 Ἔπειτα — διελεγχθείη Suid s.v. εὐπάρυφα

---

1 δύο om. Suid || Βενέτων Dind: Βένετον GPS || 2 τοῦ om. G || 3 ‹τοῦ δει›νοῦ Alem: ‹τοῦ χρό›νου supplet Kum I 25, cf. An. 6, 10; s24, 18 || 4 στασιῶται GS: στρατιῶται P || τὰ delet Syk I 25 || 5 ἐς ἀεὶ ἦγεν GPS: ἐσῆγεν Reike || οἱ ἄνθρωποι Suid || 6 αὐτοῦ Alem: αὐτὸν GPS || 7 συγχύσεως S || 8 ἐς GPS: ἀμφὶ Suid, Comp 47, 3 et p. 218 || μετεβέβλητο GPS: παραβέβληται Suid || αὐτὴν Suid: αὐτοὶ GPS || Ῥωμαίοις om. Suid || 9 αὐτοῖς GPS: αὐτὸν Suid || 10 ἄχρις ἐς S || ἀποτεμνόμενοι Suid || ἐπὶ μακρότατον Suid: om. GPS || λόγῳ GPS: νόμῳ Comp 47,8 et p. 219 || οὐδενὶ S: ἐν οὐδενί GP || ὥσπερ GPS || ὡς Suid || δὴ om. Suid || τοιοῦτον αὐτὸ Suid || τὰ ἱμάτια Suid: ταρμάτια GPS || εὐπάρυφοι et εὐπάρυφα Suid || εἶναι ἅπαντες G

7

E descrisă în chip strălucit cutezanţa unor oameni din facţiunile de la circ. Noutate în grija pentru trup. Furturi şi omoruri. Neputinţa legilor. Pofta de plăceri. Minunata credinţă a unei femei faţă de bărbatul ei. Asprimea lui Iustinian.

Din timpurile vechi poporul era împărţit în două facţiuni, cum am spus 1
în cărţile de mai înainte. Iustinian s-a apropiat de una dintre ele, de cea
a „albaştrilor", pe care îi îndrăgise mai de mult; şi a izbutit să tulbure
şi să zdruncine toate rînduielile; şi de atunci înainte a făcut în aşa fel încît
împărăţia romană a ajuns să se tîrîie în genunchi. Nu toţi „albaştrii" au pri- 2
mit să urmeze voinţa acestui om, ci numai cei doritori de răscoale. Cu cît 3
creşteau nenorocirile, cu atît păreau aceştia oamenii cei mai cumsecade
din lume şi într-adevăr ei pricinuiau mai puţine răutăţi decît erau în
stare să facă. Dar nici răzvrătiţii din rîndurile „verzilor" nu stăteau cu mîi- 4
nile în sîn, ci săvîrşeau şi ei nelegiuiri, fără încetare, cîte puteau, cu toate
că erau totdeauna judecaţi şi pedepsiţi cu de-amănuntul. Dar faptul acesta 5
îi făcea tot mai cutezători, căci de obicei oamenii nedreptăţiţi sînt împinşi
la lucruri necugetate. După ce i-a momit pe faţă şi i-a tras la sine pe „albaş- 6
tri", toată împărăţia romană a fost răscolită din temelii, ca zguduită de un
cutremur sau potop, ca şi cum fiecare cetate ar fi ajuns în mîinile vrăj-
maşilor. Toate au fost întoarse pe dos, pretutindeni, şi nimic n-a rămas la lo- 7
cul lui, ci legile şi rînduiala cetăţii împărăteşti au fost împinse în învălmăşeală
şi au luat cu totul altă înfăţişare.

Mai întîi răzvrătiţii şi-au lăsat plete, într-un chip cu totul deosebit, 8
căci nu-şi mai tundeau părul ca ceilalţi romani. Nu-şi rădeau mustăţile şi 9
barba, ci ţineau să fie cît mai păroşi, întocmai ca perşii. Îşi tăiau părul numai 10
în partea dinainte a capului, pînă la tîmple, iar în partea dindărăt îl lăsau
să atîrne cît de lung, fără nici un temei, ca masageţii. De aceea noul obicei
se mai numea şi „modă hunică".

Apoi toţi căutau să poarte straie arătoase şi îmbrăcau haine mai impo- 11
dobite decît era starea fiecăruia, deoarece puteau să le dobîndească prin mij- 12

1 Facţiunile „verzilor" (Prasinoi) şi „albaştrilor" (Venetoi), numite astfel după culoarea carelor de alergare din circ, au dominat toată viaţa sportivă a cetăţilor bizantine din secolul al VI-lea. Deşi relativ puţini la număr în raport cu restul populaţiei, ei erau bine organizaţi şi puteau influenţa viaţa politică a vremii, după cum s-a văzut în celebra răscoală numită Nika („Învinge") din anul 532, care a periclitat tronul lui Iustinian.

10 Cu perşii, hunii şi masageţii, prin care trebuie să înţelegem unele triburi mai înapoiate, bizantinii au luat contact nu numai pe cîmpurile de luptă, ci şi în capitala lor, cu prilejul diverselor solii. Apoi existau schimburi comerciale aproape regulate, dorite şi promovate de ambele părţi, iar îmbrăcămintea şi podoabele erau cele dintîi obiecte venite pe această cale. A avut loc şi o influenţă asupra artei militare bizantine, în special în domeniul strategiei, şi au apărut unele arme noi, cu nume noi, după cum rezultă din tratatul lui Mauricius, redactat aproximativ în primele trei decade ale secolului al VII-lea.

τοιαῦτα ἐξ οὐ προσηκόντων παρῆν. τοῦ δὲ χιτῶνος τὸ ἀμφὶ τὼ χεῖρε μέρος
[αὐτοῖς] τὰ μὲν ἐς τὸν καρπὸν ξυνῄει σφίσιν ἐν στενῷ μάλιστα, τὰ δὲ ἐνθένδε
13 ἄχρι ἐς ὦμον ἑκάτερον ἐς ἄφατόν τι εὔρους διεκέχυτο χρῆμα. ὁσάκις τε αὐτοῖς
ἡ χεὶρ σείοιτο ἀναβοῶσιν ἐν τοῖς θεάτροις τε καὶ ἱπποδρομίοις, ἢ ἐγκελευμένοις,
ᾗπερ εἰώθει, ἐς ὕψος αὐτοῖς τοῦτο τὸ μέρος ἀτεχνῶς ᾔρετο, αἴσθησιν παρεχό-
μενον τοῖς ἀνοήτοις, ὅτι δὴ αὐτοῖς οὕτω καλόν τε τὸ σῶμα καὶ ἁδρὸν εἴη [ἂν]
ὥστε δεῖν γε αὐτοῖς πρὸς τῶν τοιούτων ἱματίων καλύπτεσθαι, οὐκ ἐννοοῦσιν ὅτι
δὴ αὐτοῖς τῷ τῆς ἐσθῆτος ἠραιωμένῳ τε καὶ κενῷ πολλῷ ἔτι μᾶλλον τὸ τοῦ σώ-
14 ματος ἐξίτηλον διελεγχθείη. αἱ ἐπωμίδες δὲ | καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων
τὰ πλεῖστα ἐς τῶν Οὔννων τό τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπεκέκριτο σφίσιν.
15 Ἐσιδηροφόρουν δὲ νύκτωρ μὲν τὰ πρῶτα ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἅπαντες σχεδόν,
ἐν δέ γε ἡμέρᾳ ξιφίδια παρὰ τὸν μηρὸν δίστομα ὑπὸ τῷ ἱματίῳ ἀποκρυψάμενοι,
ξυνιστάμενοί τε κατὰ συμμορίας, ἐπειδὰν ξυσκοτάζοι, ἐλωποδύτουν τοὺς ἐπιει-
κεστέρους ἔν τε ὅλῃ ἀγορᾷ κἂν τοῖς στενωποῖς, ἀφαιρούμενοι τοὺς παραπεπτω-
κότας τά τε ἱμάτια καὶ ζώνας τε καὶ περόνας χρυσᾶς καὶ εἴ τι ἄλλο ἐν χερσίν
16 ἔχοιεν. τινὰς δὲ πρὸς τῇ ἁρπαγῇ καὶ κτείνειν ἠξίουν, ὅπως μηδενὶ τὰ ξυμπεσόντα
17 σφίσιν ἀναγγείλωσιν. οἷς δὴ ἅπαντες καὶ τῶν Βενέτων οἱ μὴ στασιῶται μάλιστα
18 ἤχθοντο, ἐπεὶ οὐδὲ αὐτοὶ ἀπαθεῖς ἔμενον. καὶ ἀπ' αὐτοῦ χαλκαῖς τὸ λοιπὸν ζώ-
ναις τε καὶ περόναις καὶ ἱματίοις πολλῷ ἐλασσόνως ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν ὡς πλεῖ-
στοι ἐχρῶντο, ὅπως δὴ μὴ τῷ φιλοκάλῳ ἀπόλωνται, καὶ οὔπω δεδυκότος ἡλίου
19 ἐς τὰς οἰκίας ἀναχωροῦντες ἐκρύπτοντο. μηκυνομένου δὲ τοῦ κακοῦ καὶ οὐδεμιᾶς
ἐπιστροφῆς ἐς τοὺς ἡμαρτηκότας πρὸς τῆς τῷ δήμῳ ἐφεστώσης ἀρχῆς γινομένης
20 ἐπὶ μέγα τὸ τῶν ἀνδρῶν θράσος ἐς ἀεὶ ᾔρετο. ἁμαρτία γὰρ παρρησίας ἀξιωθεῖσα
ἐπ' ἄπειρον φέρεσθαι πέφυκεν, ἐπεὶ καὶ κολαζόμενα τὰ ἐγκλήματα φιλεῖ οὐκ ἐς
21 τὸ παντελὲς ἀποκόπτεσθαι. φύσει γὰρ οἱ πλεῖστοι ἐς τὸ ἁμαρτάνειν εὐπετῶς τρέ-
πονται.
22 Τὰ μὲν οὖν τῶν Βενέτων ἐφέρετο τῇδε. τῶν δὲ ἀντιστασιωτῶν οἱ μὲν ἐς
τὴν ἐκείνων ἀπέκλινον μοῖραν, ἐπιθυμίᾳ τοῦ ξυναμαρτάνειν τε | καὶ μὴ δοῦναι

GPS || 14 αἱ — σφίσιν Suid s.v. ἐπωμίς

---

12 τὸ ἀμφὶ GPS: τοῦ ἀμφὶ Suid || αὐτοῖς del. Alem || ξυνίει Suid || μάλιστα S: μάλιστα δὲ GP: μάλιστα δὴ Reiske || ἄχρις ἐς S || εὖρος Suid || 13 τε om. Suid || αὐτοῖς ἡ χεὶρ Suid, Heis: ἡ χεὶρ αὐτοῖς GPS || ἱπποδρομίαις Suid || τοῦτο δὴ Suid, Kraš || τοῦτο — τοῖς Suid: om. GPS || ἂν del. Syk I 25: ἂν εἴη Suid || οὐκ ἐννοοῦσιν GPS: καὶ οὐκ ἐνενόουν Suid || ἠραιωμένῳ Suid: ἠρημωμένῳ GPS || κενῷ GPS: καινῷ Suid || διελεγχθείη Suid: διελεγχθῇ GPS || 14 δὲ GS: τε P || ἀποκέκριται Suid || 15 σχεδόν τι ἅπαντες Kraš || διστώματα S || ξυμμορίας S || συσκοτάζοι G || τε GPS: τῇ Reiske || ὅλῃ GPS: πληθούσῃ Piccolos: μεγάλῃ Comp 48,11 || ἀφαιρούμενοι Alem: ἀφανιοῦμενοι GPS || 16 τῇ ἁρπαγῇ GPS: ἁρπάζειν Comp 48,13 || 17 ἅπαντες GP: ἅπασι S, Heis 972 || ἐπεὶ δὲ G || 20 ἀποκόπτεσθαι GP: ἀποτέμνεσθαι S || 22 εἰς G || τοῦ — μὴ Haury: τοῦ ξυναμαρτάνοντος δήμου GPS: τοῦ ξυναμαρτάνοντες δὴ μὴ Kraš, Herw 35,329, Syk I 25: τοῦ ξυναμαρτάνοντας μηδαμοῦ Piccolos

loace neîngăduite. Mînecile tunicilor pînă la cot erau înguste de tot, iar de acolo în sus, pînă la umeri, se lărgeau peste măsură. Ori de cîte ori înălțau 13
mîinile în sus, la strigătele din teatre și la alergările de cai, sau le țineau mereu ridicate, cum e obiceiul la îndemnuri, voiau să dovedească celor nepricepuți că în felul acesta arată mai trupeși și mai puternici, cum s-ar și cuveni unor oameni care poartă o asemenea îmbrăcăminte; dar nu-și dădeau seama că în aceste haine umflate și goale ieșea mai lesne în vileag bicisnicia lor trupească. Straiul de pe umeri, pantalonii și cea mai mare parte a încălțămintei 14
aveau la ei tăietură și nume hunice.

La început aproape toți purtau la vedere arme de fier, dar numai 15
noaptea; iar în timpul zilei își ascundeau pumnalele în buzunarele de la șolduri. Cînd se întuneca, se adunau în cete și năvăleau asupra oamenilor mai înstăriți, în plin tîrg sau în îngustimile ulițelor, răpind de la cei întîlniți în cale îmbrăcăminte, cingători, agrafe de aur și tot ce puteau găsi la dînșii. Dacă furau, se grăbeau să-i ucidă pe unii, spre a nu vesti nimănui cele întîm- 16
plate. Toată lumea era cît se poate de nemulțumită de aceste isprăvi; la fel 17
nerăzvrătiții din rîndurile „albaștrilor", pentru că și ei aveau de suferit împreună cu ceilalți. De aceea, de atunci încoace, cei mai mulți purtau cingă- 18
tori și agrafe de bronz și îmbrăcăminte mai simplă decît le era starea, ca să nu cadă jertfă celor îndrăgostiți de lucrurile frumoase; apoi se întorceau acasă înainte de apusul soarelui și se ascundeau în căminele lor. Nenorocirile se 19
prelungeau, dar conducerea de stat nu lua măsuri împotriva răufăcătorilor, încît îndrăzneala acestor oameni a ajuns din ce în ce mai cutezătoare; căci 20
fărădelegea neluată în seamă se lățește mereu și nu cunoaște margini. Nici 21
greșelile pedepsite nu pot fi cu totul înlăturate și prin firea lucrurilor cei mai mulți oameni cad cu ușurință în păcate.

Așa stăteau lucrurile cu „albaștrii". Cei care se împotriveau treceau 22
de partea lor din dorința de a lua parte la fărădelegi și de a scăpa de pedeapsă, sau fugeau și de ascundeau în țări străine. Mulți au fost prinși și ucisi de duș-

14 În tratatul de strategie al lui Mauricius găsim menționate următoarele obiecte de import: mantale bulgare (XII, 8, 1), încălțăminte și straie gotice (XII, 8, 1), sulițe slave (XII, 8, 5).

15 Iustinian n-a apelat la sprijinul aristocrației, dar nici n-a apărat-o: de aici nemulțumirea lui Procopius, care făcea parte din rîndurile ei. El conchide cu o reflecție sceptică de natură generală asupra condiției umane.

τὴν δίκην, οἱ δὲ φυγῇ ἐχόμενοι ἐς ἑτέρας τινὰς ἐλάνθανον χώρας· πολλοὶ δὲ καὶ
αὐτοῦ καταλαμβανόμενοι διεφθείροντο πρὸς τῶν ἐναντίων ἢ πρὸς τῆς ἀρχῆς
23 κολαζόμενοι. καὶ ἄλλοι δὲ νεανίαι πολλοὶ ἐς ταύτην δὴ τὴν ἑταιρίαν ξυνέρρεον
οὐδεπώποτε πρότερον περὶ ταῦτα ἐσπουδακότες, ἀλλὰ δυνάμεώς τε καὶ ὕβρεως
24 ἐξουσίᾳ ἐνταῦθα ἠγμένοι. οὐ γάρ εστιν οὐδὲν μίασμα ὑπὸ ἀνθρώπων ὠνομασμένον,
25 ὅπερ οὐχ ἡμαρτήθη τε ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ τιμωρίας ἐκτὸς ἔμεινε. πρῶτον
μὲν οὖν σφῶν τοὺς ἀντιστασιώτας διέφθειρον, προϊόντες δὲ καὶ τοὺς οὐδὲν προσ-
26 κεκρουκότας αὐτοῖς ἔκτεινον. πολλοὶ δὲ καὶ χρήμασιν αὐτοὺς ἀναπείσαντες
ἀπεδείκνυον τοὺς σφετέρους ἐχθρούς, οὕσπερ ἐκεῖνοι διεχρῶντο εὐθὺς ὄνομα
27 μὲν Πρασίνων αὐτοῖς ἐπενεγκόντες, ἀγνῶτας δὲ σφίσι παντάπασιν ὄντας. καὶ
ταῦτα οὐκ ἐν σκότῳ ἔτι οὐδ' ἐν παραβύστῳ ἐγένετο, ἀλλ' ἐν ἅπασι μὲν τῆς ἡμέρας
καιροῖς, ἐν ἑκάστῳ δὲ τῆς πόλεως χώρῳ, ἀνδράσι τοῖς λογιμωτάτοις τῶν πρασ-
28 σομένων, ἂν οὕτω τύχοι, ἐν ὀφθαλμοῖς ὄντων. οὐδὲ γὰρ ἐπικαλύπτειν ἐδέοντο
τὰ ἐγκλήματα, ἐπεί τοι αὐτοῖς οὐκ ἐπέκειτο κολάσεως δέος, ἀλλά τις προσῆν
καὶ φιλοτιμίας ἀξίωσις, ἰσχύος τε καὶ ἀνδρείας ἐμποιουμένοις ἐπίδειξιν, ὅτι δὴ
πληγῇ μιᾷ τῶν τινα παραπεπτωκότων γυμνὸν ἔκτεινον, ἐλπίς τε οὐδενὶ τοῦ ἔτι
29 βιώσεσθαι ἐν τῷ τῆς διαίτης σφαλερῷ ἔμενε. πάντες γὰρ ἐγκεῖσθαι σφίσι τὸν
θάνατον τῷ περιδεεῖς εἶ|ναι ὑπώπτευον, καὶ οὔτε τόπος τις ὀχυρὸς οὔτε καιρὸς
ἐχέγγυός τινι ἐς τὴν σωτηρίαν ἔδοξεν εἶναι, ἐπεὶ κἀν τοῖς τῶν ἱερῶν τιμιωτάτοις
κἀν ταῖς πανηγύρεσι λόγῳ οὐδενὶ διεφθείροντο, πίστις τε οὐδεμία πρός τε τῶν
φίλων καὶ τῶν ξυγγενῶν ἔτι ἐλέλειπτο. πολλοὶ γὰρ καὶ τῇ τῶν οἰκειοτάτων ἐπι-
βουλῇ ἔθνησκον.

30 Ζήτησις μέντοι οὐδεμία τῶν πεπραγμένων ἐγίνετο. ἀλλὰ τὰ πάθη ἀπροσδό-
31 κητα πᾶσιν ἔπιπτεν καὶ τοῖς πεπτωκόσιν οὐδεὶς ἤμυνε. νόμου δέ τινος ἢ συμβολαίου
δύναμίς τις ἐν τῷ βεβαίῳ τῆς τάξεως οὐκέτι ἐλέλειπτο, ἀλλ' ἐπὶ τὸ βιαιότερον
ἅπαντα τετραμμένα ξυνεταράχθη, τυραννίδι τε ἦν πολιτεία ἐμφερὴς μάλιστα,
οὐ καθεστώσῃ μέντοι γε, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην τε ἀμειβομένῃ καὶ ἀεὶ ἀρχομένῃ.
32 τῶν τε ἀρχόντων αἱ γνῶμαι ὥσπερ ἐκπεπληγμέναις ἐῴκεσαν, ἑνὸς ἀνδρὸς φόβῳ
δεδουλωμένοι τὸ φρόνημα, οἵ τε δικάζοντες τὰς ὑπὲρ τῶν ἀντιλεγομένων ποιού-
μενοι γνώσεις τὰς ψήφους ἐδίδοσαν, οὐχ ᾗπερ αὐτοῖς ἐδόκει δίκαιά τε καὶ νόμιμα
εἶναι, ἀλλ' ὥσπερ τῶν διαφερομένων ἑκάστῳ τὰ ἐκ τῶν στασιωτῶν δυσμενῆ τε
καὶ φίλα ἐτύγχανεν ὄντα. δικαστῇ γὰρ ὠλιγορηκότι τῆς ἐκείνων προρρήσεως
θάνατος ἡ ζημία ἐπέκειτο.

GPS

---

22 ἐχόμενοι GPS: χρώμενοι Herw 35, 329: οἰχόμενοι Syk I 25 || 24 οὐδὲν PS: οὐδὲ G || ἔκτεινον PS: διέφθειρον G || 27 ἔτι οὐδ' S: ἤδη ἢ G: ἔτι ἢ P || 28 οὐδὲ G, Syk I 25: οὐδὲν PS, Haury || τοι GS: τι P || ἐπίδειξιν GP: ἀπόδειξιν S || 29 οὔτε — οὔτε: coni. Kraš in apparatu critico: οὐδὲ — οὐδὲ GPS || ἐγχέγγυός G || 30 μέντοι GP: τε S || ἔπιπτεν GPS: ἐπέπιπτε Reiske, Comp 51,2 et p. 220 || 31 ξυμβολαίου S || ἦν GPS, Comp 51,5: ἦν ἡ Kraš, Haury || καθεστώσα P || τε GP: μὲν S || 32 δεδουλωμένοι GPS, Comp 51,8 et p. 220: δεδουλωμένων Alem, Haury: δεδουλωμέναι Dind || γνώσεις S: γνώμας GP || στασιωτῶν a(mg.), Alem: στρατιωτῶν GPSa || φίλα GP: φίλια S || γὰρ PS: om. G || ἐπέκειτο S: ἐπέκριτο GP

mani sau de conducerea de stat. Un număr mare de tineri s-au adunat în 23
această ceată, cu care nu avuseseră nimic de a face mai înainte, împinşi
numai de pofta puterii şi de cutezanţă. Nici nu poţi pomeni vreo fărădelege 24
iscată de oameni care să nu fi fost săvîrşită în timpul acela şi să-şi fi pri-
mit pedeapsa. Ei au înlăturat mai întîi pe cei care li se împotriveau, apoi cu 25
timpul şi pe cei care nu le făceau nici un rău. Unii îi cumpărau cu bani 26
şi le dădeau pe mîini duşmanii, iar ei îi măcelăreau numaidecît sub cuvînt
că fac parte din rîndurile „verzilor", cu toate că nici nu-i cunoşteau. Asemenea 27
isprăvi se petreceau, nu în timpul nopţii sau în taină, ci în orice clipă din
zi şi în toate părţile cetăţii, uneori şi sub privirile bărbaţilor celor mai de seamă.
Nu erau nevoiţi să-şi acopere fărădelegile, căci puţin le păsa de pedeapsă, 28
ci socoteau drept o faptă vrednică de cinste şi o dovadă de vlagă şi băr-
băţie să ucidă cu o singură lovitură omul lipsit de apărare care le ieşea în
cale. Nimeni nu trăgea nădejde să scape din asemenea primejdie. Stăpîniţi 29
de spaimă, toţi îşi vedeau moartea înaintea ochilor: nici un loc nu le părea
destul de întărit, nici o clipă destul de prielnică spre a rămînea teferi, căci
erau măcelăriţi chiar în lăcaşurile sfinte şi în adunări; şi nici nu aveau încre-
dere în prieteni sau în cei de un neam cu dînşii, deoarece mulţi mureau răpuşi
de rudele cele mai apropiate.

Nu avea loc o cercetare a faptelor, ci năpasta cădea pe neaşteptate 30
asupra tuturor şi nimeni nu venea în ajutorul celor căzuţi. N-a rămas în rîn- 31
duială deplină nici lege şi nici înţelegere, ci totul a fost siluit şi destrămat,
iar statul arăta ca o stăpînire cruntă, neîntemeiată, schimbătoare şi mereu
întoarsă pe dos şi luată de la capăt. Hotărîrile conducătorilor păreau schi- 32
loade, deoarece minţile lor erau tulburate de teama faţă de un singur om.
Cei care judecau plîngerile împricinaţilor hotărau, nu după dreptate şi lege,
ci după cum pricinile erau sau nu pe placul răzvrătiţilor, iar judecătorul
care nu ţinea seamă de spusele lor ajungea în primejdie de moarte.

---

26 Luptele dintre facţiunile din circ au fost şi mai sînt obiectul a numeroase cercetări ştiinţifice, însă cauzele lor n-au fost încă lămurite pe deplin. Din punct de vedere religios „albaştrii" apărau concepţia ortodoxă susţinută de conducerea de stat, iar „verzii" militau pentru credinţa monofiziţilor. Iustinian şi Teodora manevrau cu abilitate pasiunile din aceste dispute, pe care nu le-au ocolit, folosind principiul: „Divide et impera".

31 Din toate acestea rezultă nu o stare de haos şi anarhie, cît o anumită tehnică de exercitare a puterii: oamenii simpli din cetăţi şi tinerii erau aţîţaţi unii împotriva altora, proprietarii de pămînturi formau o minoritate restrînsă şi neputincioasă, iar deasupra, ajutat de forţa publică organizată, împăratul şi cîţiva indivizi venali exploatau şi strîngeau averi fabuloase, care trezeau invidii şi treceau apoi în mîinile altor persoane tot atît de necinstite.

33 Καὶ πολλοὶ μὲν δανεισταὶ τὰ γραμματεῖα τοῖς ὠφληκόσι ξὺν βίᾳ πολλῇ
οὐδὲν τοῦ ὀφλήματος κεκομισμένοι ἀπέδοντο, πολλοὶ δὲ οὔτι ἑκούσιοι ἐλευθέ-
34 ρους τοὺς οἰκέτας ἀφῆκαν. φασὶ δὲ καὶ γυναῖκάς τινας πολλὰ ὧν οὐκ ἐβούλοντο
35 τοῖς αὐτῶν δούλοις ἀναγκασθῆναι. ἤδη | δὲ καὶ παῖδες οὐκ ἀφανῶν ἀνδρῶν τούτοις
δὴ τοῖς νεανίαις ἀναμιχθέντες τοὺς πατέρας ἠνάγκαζον ἄλλα τε πολλὰ οὔτι ἐθε-
36 λουσίους ποιεῖν καὶ τὰ χρήματα σφίσι προΐεσθαι. πολλοὶ δὲ καὶ ἀκούσιοι παῖδες
τοῖς στασιώταις ἐς κοίτην ἀνοσίαν οὐκ ἀγνοούντων ἠναγκάσθησαν τῶν πατέρων
37 ἐλθεῖν. καὶ γυναιξὶ μέντοι ἀνδράσι ξυνοικούσαις ταὐτὸν τούτῳ ξυνέβη παθεῖν.
καὶ λέγεται γυνὴ μία κόσμον περιβεβλημένη πολὺν πλεῖν μὲν ξὺν τῷ ἀνδρὶ ἐπί τι
προάστειον τῶν ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ· ἐντυχόντων δὲ σφίσιν ἐν τῷ διάπλῳ
τούτῳ τῶν στασιωτῶν, καὶ τοῦ μὲν ἀνδρὸς αὐτὴν ξὺν ἀπειλῇ ἀφαιρουμένων, ἐς δὲ
ἄκατον τὴν οἰκείαν ἐμβιβασάντων, ἐσελθεῖν μὲν ἐς τὴν ἄκατον ξὺν τοῖς νεανίαις,
ἐγκελευσαμένην τῷ ἀνδρὶ λάθρα ἀλλὰ θαρσεῖν τε καὶ μηδὲν ἐπ' αὐτῇ δεδιέναι
38 φαῦλον· οὐ γάρ τι ξυμβήσεσθαι ἐς τὸ σῶμα αὐτῇ ὑβρισθῆναι· ἔτι δὲ τοῦ ἀνδρὸς
ξὺν πένθει μεγάλῳ ἐς αὐτὴν βλέποντος ἔς τε τὴν θάλασσαν καθεῖναι τὸ σῶμα
καὶ αὐτίκα μάλα ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι.
39 Τοιαῦτα μὲν ἦν τὰ τούτοις δὴ τότε τοῖς στασιώταις ἐν Βυζαντίῳ τετολμη-
μένα. ἧσσον δὲ ταῦτα τοὺς παραπεπτωκότας ἠνία ἢ τὰ πρὸς Ἰουστινιανοῦ ἐς
τὴν πολιτείαν ἁμαρτηθέντα, ἐπεὶ τοῖς παρὰ τῶν κακούργων πεπονθόσι τὰ χαλε-
πώτατα μέρος ἀφαιρεῖται τὸ πλεῖστον τῆς διατάξεως ‹κακῆς› ἐμβάσης ἀνίας
40 τὸ προσδοκᾶν ἀεὶ τὴν πρὸς τῶν νόμων τε καὶ τῆς ἀρχῆς τίσιν. ἐν γὰρ τῷ πρὸς
τὰ μέλλοντα εὐέλπιδες εἶναι ῥᾷόν τε καὶ ἀπονώτερον τὰ παρόντα σφίσι φέρουσιν
ἄνθρωποι, βιαζό | μενοι δὲ πρὸς τῆς τῇ πολιτείᾳ ἐφεστώσης ἀρχῆς τοῖς τε ξυμπε-
σοῦσιν ἔτι μᾶλλον, ὡς τὸ εἰκός, περιαλγοῦσι καὶ ἐς τὴν ἀπόγνωσιν τῷ ἀπροσδο-
41 κήτῳ τῆς τιμωρίας ἐς ἀεὶ τρέπονται. ἡμάρτανε δὲ οὐχ ὅτι μόνον προσποιεῖσθαι
τοὺς κακουμένους ἥκιστα ἤθελεν, ἀλλ' ὅτι προστάτης τῶν στασιωτῶν ἐκ τοῦ
42 ἐμφανοῦς καθίστασθαι οὐδαμῇ ἀπηξίου· χρήματά τε γὰρ μεγάλα τοῖς νεανίαις
τούτοις προΐετο, καὶ πολλοὺς μὲν ἀμφ' αὐτὸν εἶχε, τινὰς δὲ αὐτῶν ἔς τε τὰς ἀρχὰς
καὶ τὰ ἄλλα ἀξιώματα καλεῖν ἐδικαίου.

GPS || 39 ἧσσον — πολιτείαν Suid s.v. ἧσσον

---

34 πολλὰ GPS: πρὸς πολλὰ Reiske: post ἐβούλοντο inserendum videtur πρᾶξαι Haury || ἀναγκασθῆναι παρέχων Comp 51,16 et p. 220 || 37 τούτῳ GP: τοῦτο S || γυνὴ νέα Comp 52,5 || μία Herw: μὴ GPS || σὺν G || ἐγκελευσαμένην GPS, Heis 973: ἐγκελευσαμένη Haury, My 163 || 38 τι PS: τοι G || μεγάλᾳ Comp 52,12 || 39 τετολμημένα ἐν Βυζαντίῳ S || Ἰουστινιανὸν Suid || πολιτείαν GPS: πόλιν Suid || παρὰ PS: περὶ G || κακουργούντων G || διατάξεως GPS: δι' ἀταξίας Reiske: δὴ ἀναξίως Piccolos: διὰ τῶν ἔξω Alem: διὰ τάξεως Buech 154 || 41 ἐμφανοῦς Alem: ἀφανοῦς GPS || 42 γὰρ PS: om. G

Mulți împrumutători au dat îndărăt datornicilor dovezile de împrumut 33
fără să primească vreo dobîndă; o sumedenie de stăpîni și-au slobozit slujitorii de nevoie. Se spune că o mulțime de femei au fost silite de sclavii lor 34
să facă ceea ce nu doreau. Odraslele unor oameni de seamă s-au împrietenit 35
cu acești tineri și îndemnau părinții să pună la cale lucruri neplăcute, între altele, să lase avuțiile pe seama lor. Mulți alții se vedeau nevoiți să 36
intre în așternuturile răzvrătiților, cu rușine și împotriva voinței părinților. S-a întîmplat că au pățit așa și o seamă de femei măritate. Se zice că o soție 37
deosebit de frumoasă plutea cu barca împreună cu soțul ei înspre partea cetății aflată pe țărmul de dincolo. În timpul plutirii au dat peste niște răzvrătiți, care au amenințat femeia, au despărțit-o de bărbat și au trecut-o în barca lor. Ea s-a dus cu tinerii, dar și-a îndemnat în taină bărbatul să 38
nu piardă nădejdea și să nu se teamă de ocară, căci nu vor putea să-și bată joc de dînsa. În timp ce soțul privea cu strîngere de inimă, ea s-a aruncat în mare și într-o clipă a ieșit din rîndul oamenilor.

Asemenea lucruri îndrăzneau atunci răzvrătiții din Bizanț; dar toate 39
aceste fărădelegi loveau mai puțin pe cei care le sufereau decît greșelile săvîrșite de Iustinian în conducerea statului; căci obijduiții atîtor grozăvii din partea răufăcătorilor așteptau ca cele mai multe suferințe ivite în urma nerînduielii să fie răzbunate de legi și de stăpînire. Oamenii cu bune nădejdi 40
de viitor rabdă mai ușor și cu mai puțină durere nenorocirile din timpul lor; dar cînd sînt siluiți de stăpînirea pusă în fruntea statului, firește că se umplu de nespusă amărăciune pentru cele întîmplate și cad într-o deznădejde fără sfîrșit, deoarece nu mai au încredere într-o îndreptare. Iustinian greșea 41
nu din pricină că respingea cu orice preț să apere pe cei oropsiți, ci pentru că era mîndru și nu se încumeta să pășească pe față în fruntea răsculaților. Împărțea acestor tineri o sumedenie de bani: pe unii îi ținea pe lîngă sine, 42
iar pe alții căuta să-i înalțe în dregătorii și locuri de cinste.

---

39 Din rîndurile acestea se vede lămurit care era pricina de căpetenie a nemulțumirii lui Procopius: împăratul făcea apel la oamenii noi și trecea cu vederea somitățile din rîndurile nobilimii senatoriale, care nu mai avea o posibilitate de control asupra puterii. În cuprinsul operei de față stăruie ca un fir roșu amărăciunea pentru interesele lezate ale marilor proprietari de pămînturi.

η'

Iustinus asino similis. Iustinianus aerarium exhaurit, insanas moles in mari substruit, pecuniae quaerendae viam init iniustam, forma corporis Domitianum refert. De statua Domitiani narratio parum hactenus nota. Iustiniani mores, sane pessimi.

1 Ταῦτα μὲν οὖν ἔν τε Βυζαντίῳ ἐπράττετο καὶ πόλει ἑκάστῃ. ὥσπερ γὰρ
ἄλλο τι νόσημα ἐνθένδε ἀρξάμενον τὸ κακὸν πανταχῆ ἐπέσκηψε τῆς Ῥωμαίων
2 ἀρχῆς. βασιλεῖ δὲ τῶν πρασσομένων ἥκιστα ἔμελεν, ἐπεὶ οὐδέ τις αἴσθησις τῷ
ἀνθρώπῳ ἐγένετο, καίπερ αὐτόπτῃ τῶν δρωμένων ἐν τοῖς ἱπποδρομίοις ἀεὶ γινο-
3 μένῳ. ἠλίθιός τε γὰρ ὑπερφυῶς ἦν καὶ νωθεῖ ὄνῳ ἐμφερὴς μάλιστα καὶ οἷος τῷ
4 τὸν χαλινὸν ἕλκοντι ἕπεσθαι, συχνὰ οἱ σειομένων τῶν ὤτων. Ἰουστινιανὸς ταῦτά τε
ἔπρασσε καὶ ξύμπαντα τἆλλα ἐκύκα. ὅσπερ ἐπειδὴ τάχιστα ἐπελάβετο τῆς τοῦ
θείου ἀρχῆς, χρήματα μὲν τὰ δημόσια εὐθὺς καταναλοῦν κόσμῳ οὐδενὶ ἐν σπουδῇ
5 εἶχεν ἅτε αὐτῶν κύριος γεγονώς. Οὔννων γὰρ τοῖς ἀεὶ προστυγχάνουσι πλεῖστα ἐπὶ
τῇ πολιτείᾳ προΐετο· | ἐξ οὗ δὴ ἐφόδοις ἀποκεῖσθαι συχναῖς ξυνέβαινε Ῥωμαίων
6 τὴν γῆν. ἀπογευσάμενοι γὰρ οἱ βάρβαροι οὗτοι Ῥωμαίων πλούτου μεθίεσθαι
οὐκέτι ἠνείχοντο τῆς ἐνταῦθα φερούσης ὁδοῦ.

7 Πολλὰ δὲ ῥίπτειν καὶ ἐς θαλαττίους οἰκοδομίας τινὰς ἠξίου, βιαζόμενος
8 τὸ τῶν κυμάτων ἐς ἀεὶ ῥόθιον. ἐκ γὰρ τῆς ἠιόνος ταῖς τῶν λίθων ἐπιβολαῖς ἐπί-
προσθεν ᾔει φιλονείκως ταῖς ἐκ τοῦ πόντου ἐπιρροαῖς ‹ἀντέχων› καὶ καθάπαξ
9 ἐξουσίᾳ πλοῦ πρὸς τὴν τῆς θαλάσσης ἀντιφιλοτιμούμενος δύναμιν. τάς τε τῶν
Ῥωμαίων ἰδίας ἑκάστων οὐσίας ἐκ πάσης γῆς ἐς αὐτὸν ἤγειρε, τοῖς μὲν ὅ τι δὴ
ἔγκλημα οὐχ ἁμαρτηθὲν ἐπικαλέσας, τῶν δὲ καὶ τὴν γνώμην ἅτε αὐτὸν δεδωρη-
10 μένων τερατευσάμενος. πολλοὶ δὲ φόνων τε καὶ ἄλλων ἐγκλημάτων τοιούτων
ἁλόντες, εἶτα ἐξιστάμενοι αὐτῷ τῶν πάντων χρημάτων διέφυγον ὧν ἥμαρτον
11 μὴ δοῦναι τὴν δίκην· ἕτεροι δὲ χωρίων, οὐ δέον, τοῖς πέλας τινῶν, ἂν οὕτω τύχοι,
ἀμφισβητοῦντες, ἐπεὶ καταδιαιτήσασθαι τῶν ἀντιδίκων οὐδαμῆ εἶχον τοῦ νόμου
σφίσιν ἀντιστατοῦντος, οἱ δὲ τούτοις δὴ τοῖς ἀντιλεγομένοις αὐτὸν δωρησάμενοι

GPS || 2 βασιλεῖ sc. Ἰουστίνῳ, cf. Haury 1, p. 15 || 3 ἠλίθιός — ὤτων Suid s.v. ἠλίθιος || 10 ἄλλων ἐγκλημάτων τοιούτων ἁλόντες cf. Malal. 424; Cedren. I 642,12; Cramer Anecd. II 320

---

1 πανταχῆ PS: πανταχοῦ G || 2 ἔμελλεν G || αὐτόπτῃ τῶν Alem: αὐτὸν ἡ * τῶν GPS: πάντων τῶν Kraš; cf. Malal. 416,3; Theoph. I 166,26 || γινομένων S || 3 νωθῆς Suid || τὸν om. Suid || ἕπεσθαι GPS: πείθεσθαι Suid || ταῦτά GPS: δὲ ταῦτά Syk I 25, cf. an. 9,50 || 5 πολιτείᾳ GPS: πολυτελείᾳ Alem, Comp p. 222 || ἀποκεῖσθαι GPS, Haury: ὑποκεῖσθαι Alem (mg.), Comp || 6 Ῥωμαίων S: ῥωμαίου GP: τοῦ Ῥωμαίων Syk I 25, cf. An. 12,9; 21,5 || 7 τινὰς GP: om. S || 8 ᾔει S: ἴει GP || φιλονεικῶν Reiske || ἀντέχων Comp: ἔχων Kraš: om. GPS, spatium unius verbi vacuum || καθάπαξ S: καθάπερ GP || πλοῦ GPS, Heis 974, Syk I 25: πλού‹του› Alem, Haury || αὐτὸν Syk I 28: αὑτὸν GPS

8

Iustin seamănă cu un măgar. Iustinian golește visteria, ridică ziduri nebunești în apele mării, umblă pe căi necinstite în strîngerea banilor și arată la înfățișare ca Domițian. O povestire despre o statuie a lui Domițian prea puțin cunoscută pînă acum. Năravurile cît se poate de josnice ale lui Iustinian.

Asemenea lucruri se petreceau în Bizanț și în toate cetățile; căci 1
răul a pornit de acolo și, ca o molimă, s-a răspîndit pretutindeni în împărăția
romanilor. Împăratului Iustin puțin îi păsa de cele întîmplate, căci nu înțe- 2
legea nimic, cu toate că venea mereu la fața locului și vedea cu ochii lui
tot ce se petrecea la alergările de cai; dar era peste măsură de nătîng, ca un 3
măgar nepăsător care se lasă dus de căpăstru și-și scutură numai urechile.
Iustinian făcea ce voia și întorcea toate lucrurile pe dos. Cum a pus mîna 4
pe domnia unchiului său, a pornit să irosească în grabă și fără rînduială
banii statului, ca unul care ajunsese acum stăpîn peste dînșii. Pentru sco- 5
puri politice dădea o mulțime de daruri hunilor, care veneau mereu; și de aceea
s-a întîmplat că pămîntul romanilor a ajuns ținta unor năvăliri fără sfîrșit.
După ce s-au înfruptat din avuțiile romanilor, acești barbari nu mai erau 6
în stare să se abată din drumul care ducea la ele.

A căutat să arunce bani mulți în zidiri și palate la marginea mării, 7
înfruntînd năvala necontenită a valurilor. Îngrămădea stînci peste stînci, 8
pornind de la țărm, și mergea cu încăpățînare înainte, luptînd cu talazurile
și luîndu-se la întrecere cu tăria adîncimilor, ca unul care avea putința să
se țină deasupra. A strîns în mîinile sale averile romanilor de pretutindeni, 9
învinuind pe unii de vreo greșeală săvîrșită sau mințind că alții se gîndiseră
să i le dăruiască. Mulți oameni vinovați de ucideri sau de alte fărădelegi 10
de felul acesta se lăsau păgubiți de toate avuțiile în folosul lui și scăpau de
osîndă pentru cele săvîrșite. Alții se aflau întîmplător în neînțelegeri cu vecinii 11
și nu erau în stare să se măsoare cu potrivnicii lor: își schimbau gîndurile
și dăruiau împăratului moșiile împricinate, fără să piardă nimic; în schimb

---

4 Iustinian a avut posturi înalte în armată și în administrația civilă, iar la 4 aprilie 527 a fost proclamat împărat alături de Iustin, care era bolnav și a murit puțin mai tîrziu. Personalitatea lui Iustin n-a fost atît de ștearsă pe cît vrea să ne-o înfățișeze Procopius. Despre risipa făcută cu banii statului vorbesc și alte izvoare.

8 În descrierea „luptei cu talazurile" scriitorul a fost probabil influențat de Herodot, care povestește că Xerxes bătea cu biciul valurile spre a le liniști și a trece mai departe. Despre cheltuielile exagerate cu construirea de palate la marginea mării este vorba și în scrierea „Despre zidiri" (I 11, 16 ș.u.).

9 Confiscările de averi au avut loc mai cu seamă în prima parte a domniei și au urmărit înlăturarea unor dușmani politici. Acumularea de averi prea mari trezea invidie și era combătută.

ἀπηλλάσοντο, αὐτοὶ μὲν χάριτι ἀζημίῳ κερδάναντες τὸ γνώριμοι γεγονέναι τῷ
ἀνδρὶ τούτῳ, τρόπῳ δὲ παρανομωτάτῳ καταδικάσασθαι τῶν ἀντιδίκων ἰσχύσαντες.
12 Οὐκ ἄπο δὲ καιροῦ ἡγοῦμαι εἶναι καὶ τὸ εἶδος τούτου δὴ τοῦ ἀνθρώπου σημῆ-
ναι. τὸ μὲν οὖν σῶμα οὔτε μακρὸς οὔτε κο|λοβὸς ἄγαν ἀλλὰ μέτριος ἦν, οὐ μέντοι
ἰσχνός, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ εὔσαρκος, τὴν δὲ δὴ ὄψιν στρογγύλος τε καὶ οὐκ ἄμορφος·
13 ἐπυρρία γὰρ καὶ δυοῖν ἡμέραιν ἀπόσιτος ὤν. ὅπως δὲ ἅπαν αὐτοῦ τὸ εἶδος συλ-
λήβδην σημήνω, Δομετιανῷ τῷ Οὐεσπασιανοῦ παιδὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐμφε-
ρέστερος ἦν, οὗπερ Ῥωμαῖοι τῆς κακοτροπίας ἐς τοσόνδε ἀπώναντο ὥστε οὐδὲ
κρεουργήσαντες ὅλον ἐκλῦσαι τὴν ἐς αὐτὸν ὀργὴν ἔγνωσαν, ἀλλὰ δόγμα ἐγεγόνει
τῆς συγκλήτου βουλῆς μηδὲ ὄνομα τοῦ βασιλέως τούτου ἐν γράμμασιν εἶναι
14 μηδ' εἰκόνα ἡντιναοῦν αὐτοῦ διασώζεσθαι. τό τε γοῦν ὄνομα τοῦτο πανταχόσε
ἐπὶ τῶν τῆς Ῥώμης γραμμάτων καὶ εἴ που ἄλλῃ τοῦτο γεγράφθαι ξυνέβη ἐκκεκο-
λαμμένον ἰδεῖν μεταξὺ τῶν ἄλλων πάρεστι μόνον, καί τις αὐτοῦ εἰκὼν οὐδαμῆ
15 φαίνεται οὖσα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ὅτι μὴ χαλκῆ μία ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. ἦν τῷ
Δομετιανῷ γυνὴ ἐλευθέριος καὶ ἄλλως κοσμία, καὶ οὔτε αὐτὴ κακόν τι οὐδένα
εἰργάσατο πώποτε τῶν πάντων ἀνθρώπων, οὔτε τις αὐτῇ τῶν τοῦ ἀνδρὸς πράξεων
16 ἤρεσκε. διόπερ αὐτὴν ἄγαν ἀγαπωμένην ἡ βουλὴ τότε μεταπεμψαμένη αἰτεῖσθαι
17 ὅ τι ἂν αὐτῇ βουλομένῃ εἴη ἐκέλευεν. ἡ δὲ τοῦτο μόνον ἱκέτευε, τό τε Δομετιανοῦ
σῶμα λαβοῦσα θάψαι καὶ μίαν αὐτῷ ἀναθεῖναι εἰκόνα χαλκῆν, ὁποίαν ἐθέλοι.
18 καὶ ἡ μὲν βουλὴ ξυνεχώρει ταῦτα· ἡ δὲ γυνὴ τῆς ἀπανθρωπίας τῶν| τὸν ἄνδρα
κρεουργησάντων ἀπολεῖψαι βουλομένη μνημεῖα τῷ ὄπισθεν χρόνῳ ἐπενόει τάδε.
19 τὰ Δομετιανοῦ ξυλλεξαμένη κρέα, ξυνθεῖσά τε αὐτὰ ἐς τὸ ἀκριβὲς καὶ ἐναρμο-
σαμένη ἐς ἄλληλα κατέρραψε μὲν τὸ σῶμα ὅλον, τοῖς δὲ πλάσταις ἐνδειξαμένη
20 ἐν εἰκόνι χαλκῇ τὸ πάθος ἀπομιμεῖσθαι τοῦτο ἐκέλευεν. οἱ μὲν οὖν τεχνῖται τὴν
εἰκόνα εὐθὺς ἐποίουν. λαβοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ἔστησεν ἐπὶ τῆς ἐς τὸ Καπιτώλιον
φερούσης ἀνόδου ἐν δεξιᾷ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐνταῦθα ἰόντι, εἶδός τε τὸ Δομετιανοῦ
21 καὶ τὸ πάθος δηλοῦσαν ἐς τόδε τοῦ χρόνου. εἰκάσειεν ἄν τις τό τε ἄλλο Ἰουστι-
νιανοῦ σῶμα καὶ τὴν ὄψιν αὐτὴν καὶ τὰ τοῦ προσώπου ἅπαντα ἤθη ἐν ταύτῃ τῇ
εἰκόνι διαφανῶς εἶναι.
22 Τὸ μὲν οὖν εἶδος τοιοῦτός τις ἦν· τὸν δὲ τρόπον ἐς μὲν τὸ ἀκριβὲς οὐκ ἂν
φράσαιμι. ἦν γὰρ οὗτος ἀνὴρ κακοῦργός τε καὶ εὐπαράγωγος, ὃν δὴ μωροκακοήθη

GPS || 22 ἦν — καλοῦσιν Suid s.v. μωροκακοήθη cf. De Boor, BZ 23,1914,52

11 μὲν Reiske: δὲ GPS || καταδικάσασθαι GP: καταδιαιτήσασθαι S, Heis 972 || 12 ἀνθρώπου GP: ἀνδρὸς S || ἄμορφος GPS: ἀμόρ‹φως εὔχρους› Comp 55,12 et p. 223 || ἐπυρρία Alem: ἐπυρία GPS: ἐσφρίγα Reiske || 13 Δομετιανῷ cf. Rubin, BZ 44, 1951, 480 || Οὐεσπασιανοῦ Haury: Οὐεσπεσιανοῦ GP: Οὐεσπιανοῦ S || ἐκ τοῦ GP: om. S || ἐμφερέστερος GPS: ἐμφερέστατος Kraš, Kum I 25 || κρεουργώσαντες G || 14 τῶν GP: om. S || ἐκκεκολαμμένον Alem: ἐγκεκολασμένον G: ἐγκεκολαμμένον PS || 15 οὔτε — οὔτε coni. Kraš in app.: οὐδὲ—οὐδὲ GPS || 17 ὁποίαν G, Syk I 25, cf. Maas, BZ 31,1931,531: ὅποι ἂν PS || τῆς Alem: τὰς GPS || 18 ἀπολεῖψαι aut ἀπελέγξαι Alem: ἀπαλεῖψαι GPS: ἀποδεῖξαι S(mg.), Comp || 19 συλλεξαμένη G || 20 Καπιτώλιον P: Καπετώλιον GS

cîştigau un sprijin binevoitor, deoarece ajungeau să fie cunoscuţi de acest om; şi prin cea mai vădită călcare a legilor izbuteau să-şi răpună duşmanii.

Cred că a venit clipa potrivită să arăt şi înfăţişarea acestui om. Era 12
de statură mijlocie, nici mare, nici prea scund, ci măsurat; nu slab, ci mai degrabă cărnos, cu faţa rotundă, bine făcut şi cu obraji îmbujoraţi, chiar după ce ajuna două zile de-a rîndul. Spre a întregi mai bine chipul 13
şi înfăţişarea sa adaug că aducea nespus de bine cu Domiţian, feciorul lui Vespasian. Pînă într-atîta au simţit romanii răutăţile acestui om, încît nu şi-au molcomit întreaga mînie împotriva lui nici după ce l-au sfîrtecat în bucăţi; apoi a ieşit o hotărîre a senatului care oprea păstrarea numelui acestui împărat în vreo mărturie scrisă sau a unuia din chipurile sale. Numele 14
său a fost şters pretutindeni de pe inscripţiile din Roma şi de oriunde s-a întîmplat să fie scris, rămînînd numai împreună cu alte nume; iar chipul său nu mai este văzut nicăieri în împărăţia romană, în afară de unul singur, lucrat în bronz şi ivit în următoarea împrejurare. Domiţian avea o soţie slo- 15
bodă şi destul de frumoasă, care nu i-a prilejuit nici cel mai mic rău din cîte sînt între oameni, dar nici n-a îndrăgit vreuna dintre faptele bărbatului ei. Ţinînd seama că fusese atît de iubitoare, senatul a trimis atunci s-o întrebe 16
dacă n-are cumva o dorinţă oarecare. Ea a cerut doar atîta: să ia trupul 17
lui Domiţian şi să-l îngroape, apoi să-i aşeze un chip de bronz, numai unul singur, cum va alege dînsa. Senatul i-a îngăduit toate acestea. Femeia dorea 18
să lase timpurilor viitoare o amintire despre neomenia celor care i-au sfîrtecat bărbatul; şi s-a gîndit în felul acesta. A strîns mădularele lui Domiţian, 19
le-a rînduit cu grijă, le-a potrivit între ele şi a cusut la loc tot trupul; apoi l-a arătat plăsmuitorilor de chipuri şi le-a cerut să oglindească într-o statuie de bronz toată această suferinţă. Maeştrii au făcut îndată chipul, iar femeia 20
l-a luat şi l-a aşezat în calea care duce spre Capitoliu, în dreapta, cum mergi încolo, cînd porneşti din forul roman. Chipul acesta oglindeşte pînă în zilele noastre înfăţişarea şi chinurile lui Domiţian, iar în el îţi pare că vezi aevea 21
trupul lui Iustinian: aceeaşi privire şi aceleaşi trăsături ale feţei.

La înfăţişare arăta aşa cum am spus, dar firea nu pot să i-o descriu 22
întocmai. Omul era răutăcios şi pornit, aş zice, un smintit nărăvaş, care nu

---

12 Descrierea înfăţişării lui Iustinian întregeşte mărturiile rămase în monumentele de artă din acea epocă.

13 Istoria cu portretul împăratului Domiţian (81—96) nu ne este cunoscută din altă parte. Ea a fost auzită probabil la Roma, cu prilejul campaniei din Italia. Acolo scriitorul a putut vedea şi inscripţii în care numele lui Domiţian fusese şters *(damnatio memoriae)*.

καλοῦσιν, οὔτε αὐτὸς ἀληθιζόμενος τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἀλλὰ νῷ δολερῷ ἅπαντα
ἐς ἀεὶ καὶ λέγων καὶ πράττων, καὶ τοῖς ἐξαπατᾶν ἐθέλουσιν ὑποκείμενος οὐδενὶ
23 πόνῳ. καί τις ἀήθης κρᾶσις ἐν αὐτῷ ἐπεφύκει ἔκ τε ἀνοίας καὶ κακοτροπίας ξυγκε-
κραμένη. καὶ τάχα τοῦτο ἦν ὅπερ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις τῶν τις ἐκ τοῦ περιπάτου
φιλοσόφων ἀπεφθέγξατο, ὡς καὶ τὰ ἐναντιώτατα ἐν ἀνθρώπου φύσει ξυμβαίνει
24 εἶναι, ὥσπερ ἐν τῶν χρωμάτων τῇ μίξει. γράφω μέντοι ὧν μοι| ἐφικέσθαι δυνατὸν
γέγονεν. ἦν τοίνυν ὁ βασιλεὺς οὗτος εἴρων, δολερός, κατάπλαστος, σκότιος
ὀργήν, διπλοῦς ἄνθρωπος, δεινός ὑποκρίνασθαι, γνώμην τελεώτατος, καὶ δάκρυα
οὐχ ὑφ' ἡδονῆς τινος ἢ πάθους ἐκφέρων, ἀλλὰ τεχνάζων ἐπὶ καιροῦ κατὰ τὸ τῆς
χρείας παρόν, ψευδόμενος ἐς ἀεί, οὐκ εἰκῇ μέντοι, ἀλλὰ καὶ γράμματα καὶ ὅρκους
δεινοτάτους ἐπὶ τοῖς ξυγκειμένοις πεποιημένος, καὶ ταῦτα πρὸς τοὺς κατηκόους
25 τοὺς αὐτοῦ. ἀνεχώρει δὲ τῶν τε ὡμολογημένων καὶ ὀμωμοσμένων εὐθύς, ὥσπερ
τῶν ἀνδραπόδων τὰ χείριστα, δέει τῶν ἐγκειμένων σφίσι βασάνων διώμοτα εἰς
26 τὴν ὁμολογίαν ἠγμένα. φίλος ἀβέβαιος, ἐχθρὸς ἄσπονδος, φόνων τε καὶ χρημάτων
διάπυρος ἐραστής, δύσερίς τε καὶ νεωτεροποιὸς μάλιστα, ἐς μὲν τὰ κακὰ εὐπαρά-
γωγος, ἐς δὲ τὰ ἀγαθὰ οὐδεμιᾷ ξυμβουλῇ ἥκων, ἐπινοῆσαι μὲν τὰ φαῦλα καὶ
ἐπιτελέσαι ὀξύς, τῶν δὲ δὴ ἀγαθῶν καὶ αὐτὴν που τὴν ἀκοὴν ἁλμυρὰν εἶναι οἰόμε-
27 νος. πῶς ἄν τις τῶν Ἰουστινιανοῦ τρόπων ἐφικέσθαι τῷ λόγῳ δυνατὸς εἴη; ταῦτά τε
καὶ πολλὰ ἔτι μείζω κακὰ οὐ κατὰ ἄνθρωπον ἔχων ἐφαίνετο, ἀλλὰ πᾶσαν ἡ φύσις
ἐδόκει τὴν κακοτροπίαν ἀφελομένη τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐν τῇ τοῦδε τοῦ
28 ἀνδρὸς καταθέσθαι ψυχῇ. ἦν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐς μὲν τὰς διαβολὰς εὔκολος
ἄγαν, ἐς δὲ τὰς τιμωρίας ὀξύς. οὐ γάρ τι πώποτε διερευνησάμενος ἔκρινεν, ἀλλ'
29 ἀκούσας τοῦ διαβάλλοντος τὴν γνῶσιν εὐθὺς ἐξενεγκεῖν ἔγνω. ἔγραφέ τε γράμ-|
ματα οὐδεμιᾷ ὀκνήσει, χωρίων τε ἁλώσεις καὶ πόλεων ἐμπρησμοὺς καὶ ὅλων
30 ἐθνῶν ἀνδραποδισμοὺς ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς ἔχοντα. ὥστε εἴ τις ἄνωθεν ἅπαντα
τὰ Ῥωμαίοις ξυνενεχθέντα σταθμώμενος ἀντισηκοῦν αὐτὰ τούτοις ἐθέλοι, δοκεῖ
μοι ἂν πλείω φόνον εὑρέσθαι ἀνθρώπων πρὸς τοῦ ἀνδρὸς τοῦδε ξυμβάντα ἢ ἐν
31 τῷ ἄλλῳ παντὶ αἰῶνι γεγενῆσθαι τετύχηκε. τῶν δὲ ἄλλων χρημάτων ἐς μὲν τὴν
ἀναίσθητον κτῆσιν ἀοκνότατος ἦν· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σκῆψιν ἠξίου τινὰ παραπέ-

GPS || 24 ἦν — ὀργήν Suid s.v. σκότιος || 26 δύσερίς τε καὶ νεωτεροποιὸς μάλιστα cf. III, 10,25

22 ὑποκείμενος G, Kall II 510, Comp 57,10: ἀποκείμενος PS, Haury || 24 μέντοι GP: τοίνυν S || δυνατὸν GPS, Kall II 527, Heis 974, Comp 57,15 et p. 226: ‹οὐ› δυνατὸν Haury: ‹ἀ›δυνατόν Herw 35,330 || διπλοῦς ἄνθρωπος, δεινὸς ὑποκρίνασθαι, ὑποκρύψασθαι γνώμην τελεώτατος Reiske: τελεώτατα Kraš: διπλοῦς, ἄνθρωπος δεινός, ὑποκρίνασθαι γνώμην τελεώτατος Syk I 25 || αὑτοῦ Haury: αὐτοῦ GPS: ἑαυτοῦ Maas, BZ 21,1912,53 || 25 ὡμοσμένων G || 26 ξυμβολῇ G || ἥκων GPS: εἴκων Reiske || 27 ἂν ‹οὖν› Herw 35,330 || πῶς — εἴη delet Syk I 25, quia turbet narrationem || Ἰουστινιανῷ S || οὐ κατὰ ἄνθρωπον ἔχων cf. Haury, BZ 37,1937, 1 || 28 ἄγαν Alem: ἅπαν GP: ἅπας S || 30 ἀντισηκοῦν P, Alem: ἀντισηκᾶν GS || ἐθέλοι PS: ἐθέλει G || δοκῇ S || 31 ἄλλων, malit Haury ἀλλοτρίων cf. Aed. I, 10,18—19 || ἀναίσθητον GPS: ἀναίσχυντον Kraš: ἀνάστατον Comp 59,8 et p. 226

spunea niciodată adevărul cînd vorbea cu cineva; ci cuvîntul și fapta erau întotdeauna urmarea unor gînduri viclene; dar lesne cădea pradă celor care voiau să-l înșele. Stăruia în el un amestec de prostie și răutate, fiind întocmai 23
cum zicea un înțelept peripatetician din vremurile de demult: în firea omului își dau întîlnire trăsăturile cele mai potrivnice, ca într-un amestec de culori. Scriu numai ce am putut afla. Deci împăratul acesta era viclean, prefăcut, 24
sucit, întunecat la mînie, fățarnic, nestăpînit, totdeauna gata să-și ascundă gîndurile; vărsa lacrimi, dar nu de bucurie sau durere, ci le potrivea după nevoile clipei în care se găsea; mințea fără încetare, nu la întîmplare, ci și atunci cînd scria sau făcea jurămintele cele mai grozave cu privire la cele întîmplate, și toate acestea în fața supușilor săi. Părăsea repede hotărîrile 25
și jurămintele luate, întocmai ca cei mai josnici dintre sclavi, care de teama schingiuirilor amenințătoare prefac jurămintele tainice în mărturisiri pe față. Șovăielnic cu prietenii, aspru cu dușmanii, pătimaș, înflăcărat de ucideri 26
și de pofta de averi, certăreț și ușuratic peste măsură; mereu pornit la rele și lipsit de înțelegere pentru bine, gata să pună la cale și să facă josnicii și copleșit de amărăciune numai cînd auzea de faptele bune. Dar cine ar mai putea cuprinde în cuvinte năravurile lui Iustinian? Acestea și multe 27
alte rele ieșeau la iveală, cum nu s-a mai pomenit între oameni, de parcă firea ar fi stors toată răutatea din ceilalți muritori și ar fi vărsat-o în sufletul acestui bărbat. Pe lîngă toate acestea era foarte deschis bîrfirilor și grăbit 28
la pedepse, căci nu cerceta niciodată, cînd judeca, ci asculta cuvîntul bîrfitorilor și hotăra în grabă pedeapsa. Fără nici o sfială, făcea scrisori care urmă- 29
reau răpiri de ținuturi, aprinderi de cetăți și subjugări de neamuri întregi, cu totul nevinovate. Dacă ar încerca cineva să măsoare toate relele pricinuite 30
romanilor în trecut și ar dori să le cîntărească cu cele de acuma, ar vedea că s-a petrecut mai multă moarte de om sub acest împărat decît în toate celelalte veacuri la un loc luate. Se arăta cu totul lipsit de șovăială cînd găsea 31
prilej să ia în stăpînire, fără pic de rușine, averile altora; și nici nu socotea că mai e nevoie să ascundă adevărul, cînd pășea la o necuviință. Era gata oricînd să risipească avuțiile dobîndite și le irosea în cheltuială necugetată

---

23 Școala peripatetică a fost înființată de Aristotel în anul 330 î.e.n. Acesta avea obiceiul să expună unele din idei în plimbările din grădina școlii sale numite *Lycaeum*. Trăsăturile portretului lui Iustinian (cruzime—lăcomie—lipsă de credință) pregătesc cititorul pentru ceea ce urmează, deoarece Procopius conchide că Iustinian a fost un demon, și nu un om.

24 Puține dintre portretele de adversari politici din literaturile antice cuprind atît de multe trăsături concentrate în atît de puține rînduri. Procopius scria probabil în cetatea sa de naștere Caesarea după o experiență de douăzeci de ani, trăită în cercurile generalilor și înalților demnitari de la curtea imperială. Numeroase interese personale se întretăiau și se înfruntau, iar ecourile lor ajungeau uneori deformate de patimă și puse pe seama unui singur om, făcut răspunzător pentru toate.

τασμα τοῦ δικαίου προβεβλημένος τῶν οὐ προσηκόντων ἐπιβατεύειν· γενομένων δὲ οἰκείων ἑτοιμότατος ἦν ἀλογίστῳ φιλοτιμίᾳ περιφρονεῖν τε καὶ τοῖς βαρβάροις
32 προΐεσθαι οὐδενὶ λόγῳ. καὶ τὸ ξύμπαν εἰπεῖν, χρήματα οὔτε αὐτὸς εἶχεν οὔτε ἄλλον τινὰ ἔχειν τῶν ἁπάντων εἴα, ὥσπερ οὐ φιλοχρηματίας ἡσσόμενος, ἀλλὰ
33 φθόνῳ ἐς τοὺς ταῦτα κεκτημένους ἐχόμενος. ἐξοικίσας οὖν ῥᾷστα τὸν πλοῦτον ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς πενίας δημιουργὸς ἅπασι γέγονεν.

θ´

Theodorae genus obscurissimum, turpissima educatio, infamis corporis quaestus. Amasia Iustiniani. Theodotus Cucurbitinus iniquissime habitus. Uxor Iustini non sinit Iustiniano nubere Theodoram. Iustini lege senatoribus connubia cum scenicis ac meretricibus permissa. Quo die ad imperium accitus Iustinianus.

1 Ἰουστινιανῷ μὲν οὖν τὰ ἐς τὸν τρόπον ὅσα γε ἡμᾶς δύνασθαι φράσαι τῇδέ πη εἶχεν. ἔγημε δὲ γυναῖκα, ἣ ὅντινα τρόπον γενομένη τε καὶ τραφεῖσα καὶ τῷδε τῷ ἀνθρώπῳ ἐς γάμον ξυναφθεῖσα πρόρριζον Ῥωμαίοις τὴν πολιτείαν ἐξέτριψεν,
2 ἐγὼ δηλώσω. Ἀκάκιος ἦν τις ἐν Βυζαντίῳ θηριοκόμος τῶν ἐν κυνηγεσίῳ θηρίων
3 μοίρας Πρασίνων, ὅνπερ ἀρκοτρόφον καλοῦσιν. οὗτος ὁ ἀνὴρ Ἀναστασίου τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος ἐτελεύτησε νόσῳ παίδων οἱ ἀπολελειμμένων τριῶν θήλεος γένους, | Κομητοῦς τε καὶ Θεοδώρας καὶ Ἀναστασίας, ὧνπερ ἡ πρεσβυ-
4 τάτη οὔπω ἑπταέτης γεγονυῖα ἐτύγχανεν. ἡ δὲ γυνὴ ‹ἐς ἀμηχανίαν› ἐκπεσοῦσα ἑτέρῳ ἀνδρὶ ἐς κοίτην ἦλθεν, ὃς δὴ ξὺν αὐτῇ τῶν τε κατὰ τὴν οἰκίαν καὶ τοῦ
5 ἔργου τούτου ἐπιμελήσεσθαι τὸ λοιπὸν ἔμελλεν. ὁ δὲ τῶν Πρασίνων ὀρχηστὴς Ἀστέριος ὄνομα χρήμασι πρὸς ἑτέρου ἀναπεισθεὶς τούτους μὲν τῆς τιμῆς ταύτης ἀπέστησε, τὸν δέ οἱ τὰ χρήματα δόντα ἐς αὐτὴν ἀντικατέστησεν οὐδενὶ πόνῳ. τοῖς γὰρ ὀρχησταῖς τὰ τοιαῦτα ἐξῆν διοικεῖσθαι κατ' ἐξουσίαν ᾗ βούλοιντο.
6 ἐπεὶ δὲ τὸν δῆμον ξύμπαντα ἡ γυνὴ ἐν κυνηγεσίῳ ἀγηγερμένον εἶδε, στέμματα ταῖς παισὶν ἔν τε τῇ κεφαλῇ καὶ ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἐνθεμένη ἐς τὴν ἱκετείαν
7 ἐκάθισεν. ἀλλ' οἱ Πράσινοι μὲν προσίεσθαι τὴν ἱκετείαν οὐδαμῇ ἔγνωσαν, Βένετοι δὲ αὐτὰς ἐπὶ ταύτης δὴ κατεστήσατο τῆς τιμῆς, ἐπεὶ ὁ θηριοκόμος ἐτετελευτήκει

GPS || 2 Ἀκάκιος alia narrat Mich. Syr. p. 187 || 3 Κομητοῦς cf. Malal. 430,10; Theoph. I 175,11; Cedren. I 643,22

31 προβεβλημένος PS: περιβεβλημένος G || προΐεσθαι GS: προσίεσθαι P || 32 οὔτε ἄλλον Dind: οὐδὲ ἄλλον GPS || ταῦτα GP: ταυτῷ S || 33 ἐξοικίσας GP: ἐξοικιάσας S || 1 ξυναφθεῖσα GP: ξαφθεῖσα S || 3 Κομητοῦς Reiske, Comp 60,8 et p. 227: Κομιτοῦς GPS || ὧνπερ PS: ὧν G || 4 ‹ἐς ἀμηχανίαν› ἐκπεσοῦσα Haury, BZ 35,1935, 292: ‹τῆς τιμῆς› ἐκπεσοῦσα Comp 60,9 et p. 227: ἐκπεσοῦσα GPS: ἐκπένθεσθαι Stef II 151 || 5 ἀντικατέστησεν P, My 163, Kall I 268: ἀντεκατέστησεν GS, Haury || ᾗ P, Alem: εἰ GS || 7 προσίεσθαι GP: προίεσθαι μὲν S

sau le dăruia fără pricină barbarilor. Într-un cuvînt, nici el n-avea niciodată 32
bani, dar nici nu lăsa pe careva dintre supușii lui să aibă, ca și cum ar fi fost împins nu atît de dragoste pentru bogăție, cît de ură împotriva celor care o
aveau. De aceea a izgonit repede avuția de pe pămîntul romanilor și le-a 33
lăsat tuturor numai sărăcia.

9

Obîrșia cu totul obscură a Teodorei: ea a crescut fără să cunoască rușinea și și-a vîndut trupul pentru cîștig necinstit, apoi a ajuns iubita lui Iustinian. Fărădelegile lui Teodot zis „Bostan". Soția lui Iustin este împotriva căsătoriei lui Iustinian cu Teodora. O lege a lui Iustin îngăduie căsătoriile senatorilor cu artiste și femei care se vînd. Ziua venirii la putere a lui Iustinian.

Felul de a fi al lui Iustinian era așa cum am izbutit să vi-l înfățișez 1
mai înainte. El era căsătorit cu o femeie, iar despre chipul cum această femeie a venit pe lume, a crescut, s-a căsătorit cu acest om și a ruinat din temelii
statul roman voi vorbi în ce' ce urmează. Trăia în Bizanț un oarecare Aca- 2
cius, paznic de animale în circ, un „hrănitor de urși", cum zicem noi, din
facțiunea „verzilor". Acest bărbat a murit de boală, în timpul domniei împă- 3
ratului Anastasius, și a lăsat în urmă trei copile: Comito, Teodora și Anastasia; iar cea mai mare n-avea nici șapte ani împliniți. Văduva s-a măritat 4
cu alt bărbat, care se gîndea să ducă mai departe împreună cu dînsa treburile casei și îndeletnicirea celui dispărut. Dar Asterios, îndrumătorul de 5
circ al „verzilor", s-a lăsat cumpărat cu bani de către un altul și i-a îndepărtat din slujbă, punînd în loc, fără nici o greutate, pe cel care îi dăduse bani; căci îndrumătorii din circ rînduiau treburile după putință și cum
voiau. Cînd a văzut femeia tot poporul adunat în circ, le-a pus celor trei copile 6
cununi în jurul capului, ținîndu-le cu amîndouă mîinile, s-a așezat jos la
pămînt și a început a cere îndurare. „Verzii" n-au vrut deloc să se înduio- 7

---

32 Ca reprezentant al stăpînitorilor de pămînturi Procopius vede în Iustinian un dușman personal, iar acesta invidiază orice concentrare exagerată de avuții și de influență în mîinile altora. Se dă o luptă îndîrjită și fără cruțare, iar opoziția nutrește zadarnic nădejdi în Velisarie, care nu încearcă o răsturnare cu ajutorul armatei. Din acest punct de vedere domnia lui Iustinian reprezintă doar un aspect din continua luptă pentru cucerirea tronului în împărăția bizantină.

2 Slujba lui Acacius era destul de însemnată, însă nu se bucura de multă trecere în ochii reprezentanților clasei privilegiate, ca de altfel toți artiștii din epoca antică. Meseria de actriță apărea de-a dreptul compromițătoare pentru o femeie tînără.

5 Fiind o întreprindere privată, susținută prin mijloace proprii sau ajutoare din partea particularilor, îndrumătorul din circ putea schimba personalul după bunul lui plac sau după cum i se cerea de către sprijinitorii săi.

8 καὶ αὐτοῖς ἔναγχος. ἐπεὶ δὲ τὰ παιδία ταῦτα ἐς ἥβην ἦλθε, καθῆκεν αὐτὰ ἐπὶ τῆς
ἐνταῦθα σκηνῆς αὐτίκα ἡ μήτηρ, ἐπεὶ εὐπρεπεῖς τὴν ὄψιν ἦσαν, οὐ μέντοι ὑπὸ
χρόνον τὸν αὐτὸν ἁπάσας, ἀλλ' ὡς ἑκάστη ἔδοξέν οἱ ἐς τὸ ἔργον τοῦτο ὡραία εἶναι.
9 ἡ μὲν οὖν πρώτη Κομητὼ ἤδη ἐν ταῖς καθ' αὑτὴν ἑταίραις λαμπρὰ ἐγεγόνει·
Θεοδώρα δὲ ἡ μετ' ἐκείνην χιτωνίσκον χειριδωτὸν ἀμπεχομένη δούλῳ παιδὶ πρέ-
ποντα τά τε ἄλλα ὑπηρετοῦσα εἵπετο καὶ τὸ βάθρον ἐπὶ τῶν ὤμων ἀεὶ ἔφερεν,
10 ἐφ' οὗπερ ἐκείνη ἐν τοῖς ξυλλόγοις καθῆσθαι εἰώθει. τέως μὲν οὖν ἄωρος οὖσα
ἡ Θεοδώρα ἐς κοίτην ἀνδρὶ ξυνιέναι οὐδαμῆ εἶχεν, οὐδὲ οἷα γυνὴ μίγνυσθαι· |ἡ δὲ
τοῖς κακοδαιμονοῦσιν ἀνδρείαν τινὰ μισητίαν ἐμίσγετο, καὶ ταῦτα δούλοις, ὅσοι
τοῖς κεκτημένοις ἑπόμενοι ἐς τὸ θέατρον πάρεργον τῆς οὔσης αὐτοῖς εὐκαιρίας
τὸν ὄλεθρον τοῦτον εἰργάζοντο, ἔν τε μαστροπείῳ πολύν τινα χρόνον ἐπὶ ταύτῃ
11 δὴ τῇ παρὰ φύσιν ἐργασίᾳ τοῦ σώματος διατριβὴν εἶχεν. ἐπειδὴ δὲ τάχιστα ἔς τε
τὴν ἥβην ἀφίκετο καὶ ὡραία ἦν ἤδη, εἰς τὰς ἐπὶ σκηνῆς καθῆκεν αὐτήν, ἑταίρα τε
12 εὐθὺς ἐγεγόνει, οἵανπερ οἱ πάλαι ἄνθρωποι ἐκάλουν πεζήν. οὐ γὰρ αὐλήτρια
οὔτε ψάλτρια ἦν, οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐς τὴν ὀρχήστραν αὐτῇ ἤσκητο, ἀλλὰ τὴν
ὥραν τοῖς ἀεὶ περιπίπτουσιν ἀπεδίδοτο μόνον ἐκ παντὸς ἐργαζομένη τοῦ σώματος.
13 εἶτα τοῖς μίμοις τὰ ἐς τὸ θέατρον πάντα ὡμίλει καὶ τῶν ἐνταῦθα ἐπιτηδευμάτων
μετεῖχεν αὐτοῖς, γελωτοποιοῖς τισι βωμολοχίαις ὑπηρετοῦσα. ἦν γὰρ ἀστεία
14 διαφερόντως καὶ σκώπτρια, ἀπόβλεπτός τε ἐκ τοῦ ἔργου εὐθὺς ἐγεγόνει. οὐ γάρ
τινος αἰδοῦς τῇ ἀνθρώπῳ μετῆν ἢ διατραπεῖσάν τις αὐτὴν πώποτε εἶδεν, ἀλλ' ἐν
ἀναισχύντους ὑπουργίας οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἐχώρει, καὶ τοιαύτη τις ἦν οἵα ῥαπιζο-
μένη μὲν καὶ κατὰ κόρρης πατασσομένη χαριεντίζειν τε καὶ μέγιστα ἀνακαγ-
χάζειν, ἀποδυσαμένη δὲ τά τε πρόσω καὶ τὰ ὀπίσω τοῖς ἐντυγχάνουσι γυμνὰ
ἐπιδεῖξαι, ἃ τοῖς ἀνδράσι θέμις ἄδηλά τε καὶ ἀφανῆ εἶναι.

15 Ἐς δὲ τοὺς ἐραστὰς ἐχλεύαζέ τε βλακεύουσα καὶ νεωτέραις ἀεὶ τῶν μί|ξεων
ἐνδιατρυπτομένη ἐπιτεχνήσεσι παραστήσασθαι τὰς τῶν ἀκολάστων ψυχὰς ἐς
ἀεὶ ἴσχυεν, ἐπεὶ οὐδὲ πειρᾶσθαι πρός του τῶν ἐντυγχανόντων ἠξίου, ἀλλ' ἀνά-
παλιν αὐτὴ γελοιάζουσά τε καὶ βωμολόχως ἰσχιάζουσα τοὺς παραπεπτωκότας
16 ἅπαντας, ἄλλως τε καὶ ἀγενείους ὄντας ἐπείρα. ἥσσων γάρ τις οὕτως ἡδονῆς
ἁπάσης οὐδαμῆ γέγονεν· ἐπεὶ καὶ ἐς ξυναγώγιμον δεῖπνον πολλάκις ἐλθοῦσα ξὺν

GPS || 9 χιτωνίσκον — πρέποντα Suid s.v. χιτών || 13 τὸ θέατρον, cf. Nov. 105, cap 1

---

8 εὐπρεπεῖς GP: ἀπρεπεῖς S || 9 ἀεὶ ἐπὶ τῶν ὤμων P || 10 μισητίαν Dind: μισητείαν Alem: μισητὴν GPS || ἐμίσγετο GS, Syk I 25, cf. Maas, BZ 21,1912, 53: ἀνεμίσγετο P, Kraš || εὐκαιρίας Alem: ἀκαιρίας GPS: ἀργίας Comp, p. 227 || 11 ἐς S || πάλαι S, Kall II 512: παλαιοὶ G || 12 οὔτε GPS: οὐδὲ Dind, Haury || περιπίπτουσιν GPS: παραπίπτουσιν Syk I 25 || ἐκ GPS: ‹οὐκ› ἐκ Reiske; illud οὐκ eiciunt Comp 62,4 et p. 227 et Dewing, Procopius with an English Translation VI 104 a. 1954, cf. etiam Harrison, The Classical Review, 51, 1967,17 || 14 χαριεντίζειν GPS : χαριεντίζεσθαι Piccolos || δὲ τά Piccolos, Syk I 28, Comp 62,12: τε τά GPS || 15 γελιάζουσα S || 16 ἡδονῆς οὕτως G || οὐδαμῆ dubitat Herw 35,326

şeze, dar „albaştrii“ i-au primit în slujbă, deoarece şi lor le murise de curînd paznicul de animale. După ce copilele au ajuns în floarea vîrstei, mama le-a 8
adus îndată pe scenă, căci erau frumoase la înfăţişare; şi anume, nu pe toate deodată, ci cînd credea că i-a venit fiecăreia rîndul la această îndeletnicire.
Comito, fetiţa cea mai mare, a izbutit să-şi facă un nume printre tovarăşele 9
ei; iar Teodora, sora de după dînsa, purta o haină scurtă şi cu mîneci largi, în felul sclavelor, şi-o însoţea în toate ca o slujnică, ducînd tot timpul pe umeri
un scăunel, pe care se aşeza Comito cînd stătea la taifasuri. Teodora nu 10
era încă împlinită pentru dragostea cu bărbaţii şi n-ajunsese să-i cunoască şi să-i guste ca femeie, dar se împreuna cu haimanale, cu o poftă vrednică de un bărbat, şi mai ales cu sclavii care însoţeau stăpînii în teatru şi săvîrşeau în clipele de răgaz fărădelegi de felul acesta. Ea a stăruit mult timp într-o casă de desfrîu, măcinîndu-şi trupul cu o îndeletnicire împotriva firii.
Cînd s-a făcut mare şi coaptă pentru dragoste, a fost adusă pe scenă şi a 11
ajuns în curînd o „tîrfă care bate uliţele“, cum ziceau strămoşii noştri. Nu 12
era nici flautistă, nici cîntăreaţă din lăută şi nici pricepută la dănţuire, ci arăta privitorilor mereu înghesuiţi doar frăgezimea şi toată goliciunea trupului
ei. Apoi a încercat toate formele de teatru şi a luat parte la înfăţişarea unor 13
bucăţi uşoare şi hazlii sau a jucat în cîteva comedioare, căci era foarte plăcută şi glumeaţă; şi de aceea s-a făcut repede cunoscută. Femeia n-avea nici 14
un pic de ruşine şi nimeni n-a văzut-o vreodată în încurcătură, ci făptuia fără şovăială lucrurile cele mai necinstite; era aşa făcută încît, chiar bătută şi pălmuită, glumea şi rîdea cu hohote şi-şi ridica haina, dinainte sau la spate, ca să arate celor de faţă goliciunea trupului şi tot ce trebuia să rămînă tăinuit şi ferit de privirile bărbaţilor.

De iubiţi îşi bătea joc, lăsîndu-se prinsă în moleşeala dulce a dragostei 15
şi folosind mereu alte meşteşuguri de unire cu bărbatul, încît izbutea să înlănţuie pentru totdeauna sufletele doritorilor de desfătare; însă nu se lăsa dusă de nici unul din ei, ci dimpotrivă ea îi subjuga pe toţi cu glume şi rîsete plăcute şi prindea în mreje mai cu seamă pe cei mai slabi din fire
şi mai tineri. Nimeni n-o întrecea în pofta pentru dragoste, căci mergea une- 16

10 Felul cum autorul vorbeşte de sclavi şi de artişti e tipic pentru reprezenţii clasei stăpînitoare din antichitate. Totuşi se stabileşte o ierarhie între arta flautistului, cîntăreţului şi dansatorului, care are nevoie de mult timp pentru iniţiere, şi simpla expunere a frumuseţii corporale făcută de Teodora. Meritul ei era nul în această privinţă, dar nu i se contestă vioiciunea ripostei, gluma inteligentă, dîrzenia şi mai ales frumuseţea fizică.

14 La alcătuirea acestui portret al Teodorei, făcut după moartea împărătesei, la treizeci de ani de la presupusele ei isprăvi din tinereţe, a contribuit experienţa unui bărbat, care a cunoscut femei frumoase din trei continente şi a văzut împreună cu colegii săi de arme tot felul de scene dramatice şi de abuzuri în oraşele cucerite. Numai ura neînduplecată împotriva Teodorei putea duce la atîta asprime de judecată.

νεανίαις δέκα, ἢ τούτων πλείοσιν, ἰσχύϊ τε σώματος ἀκμάζουσι λίαν καὶ τὸ λαγ-
νεύειν πεποιημένοις ἔργον, ξυνεκοιτάζετο μὲν τοῖς συνδείπνοις ἅπασι τὴν νύκτα
ὅλην, ἐπειδὰν δὲ πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο πάντες ἀπείποιεν, ἡ δὲ παρὰ τοὺς ἐκείνων
οἰκέτας ἰοῦσα τριάκοντα ὄντας, ἂν οὕτω τύχοι, ξυνεδυάζετο μὲν αὐτῶν ἑκάστῳ,
κόρον δὲ οὐδ' ὣς ταύτης δὴ τῆς μισητίας ἐλάμβανε.
17 Καί ποτε ἐς τῶν τινος ἐπιφανῶν οἰκίαν ἐλθοῦσα μεταξὺ τοῦ πότου θεωμένων
αὐτήν, ὥς φασι, τῶν ξυμποτῶν ἁπάντων, ἐς τὸ προὖχον ἀναβᾶσα τῆς κλίνης ἀμφὶ
τὰ πρὸς ποδῶν ἀνασύρασά τε τὰ ἱμάτια οὐδενὶ κόσμῳ ἐνταῦθα οὐκ ἀπηξίωσε
18 τὴν ἀκολασίαν ἐνδείκνυσθαι. ἡ δὲ κἀκ τριῶν τρυπημάτων ἐργαζομένη ἐνεκάλει
τῇ φύσει, δυσφορουμένη ὅτι δὴ μὴ καὶ τοὺς τιτθοὺς αὐτῇ εὐρύτερον ἢ νῦν εἰσι
19 τρυπῴη, ὅπως καὶ ἄλλην ἐνταῦθα μίξιν ἐπιτεχνᾶσθαι δυνατὴ εἴη. καὶ συχνὰ| μὲν
ἐκύει, πάντα δὲ σχεδὸν τεχνάζουσα ἐξαμβλίσκειν εὐθὺς ἴσχυε.
20 Πολλάκις δὲ κἀν τῷ θεάτρῳ ὑπὸ θεατῇ παντὶ τῷ δήμῳ ἀπεδύσατό τε καὶ
γυμνὴ διὰ μέσου ἐγένετο, ἀμφὶ τὰ αἰδοῖα καὶ τοὺς βουβῶνας διάζωμα ἔχουσα
μόνον, οὐχ ὅτι μέντοι ᾐσχύνετο καὶ ταῦτα τῷ δήμῳ δεικνύναι, ἀλλ' ὅτι ἐνταῦθα
γυμνῷ παντάπασι παριέναι οὐδενὶ ἔξεστιν ὅτι μὴ τῷ ἀμφὶ τοὺς βουβῶνας διάζωμα
ἔχοντι. οὕτω μέντοι τοῦ σχήματος ἔχουσα, ἀναπεπτωκυῖά τε ἐν τῷ ἐδάφει ὑπτία
21 ἔκειτο. θῆτες δέ τινες, οἷς δὴ τὸ ἔργον τόδε ἐνέκειτο, κριθὰς αὐτῇ ὕπερθεν τῶν
αἰδοίων ἐρρίπτουν, ἃς δὴ οἱ χῆνες, οἳ ἐς τοῦτο παρεσκευασμένοι ἐτύγχανον, τοῖς
22 στόμασιν ἐνθένδε κατὰ μίαν ἀνελόμενοι ἤσθιον. ἡ δὲ οὐχ ὅτι οὐκ ἐρυθριῶσα
ἐξανίστατο, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμουμένη ἐπὶ ταύτῃ δὴ τῇ πράξει ἐῴκει. ἦν γὰρ οὐκ
23 ἀναίσχυντος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀναισχυντοποιὸς πάντων μάλιστα. πολλάκις δὲ
καὶ ἀποδυσαμένη ξὺν τοῖς μίμοις ἐν μέσῳ εἱστήκει ἐπὶ τῆς σκηνῆς λορδουμένη τε
καὶ τὰ ὀπίσω ἀποκοντῶσα τοῖς τε διάπειραν αὐτῆς ἔχουσι καὶ τοῖς οὔπω πεπλη-
24 σιακόσι τὰ ἐκ παλαίστρας τῆς αὐτῇ εἰωθυίας βρενθυομένη. οὕτω δὲ ἀκολάστως
ἐς τὸ σῶμα τὸ αὐτῆς ὕβριζεν, ὥστε τὴν αἰδῶ οὐκ ἐν τῇ τῆς φύσεως χώρᾳ κατὰ
25 ταὐτὰ ταῖς ἄλλαις γυναιξίν, ἀλλ' ἐν τῷ προσώπῳ ἔχειν ἐδόκει. οἱ μὲν οὖν αὐτῇ
πλησιάζοντες ἔνδηλοι εὐθὺς ἀπ' αὐτοῦ ἦσαν, ὅτι δὴ οὐ κατὰ νόμον τῆς φύσεως
τὰς μίξεις ποιοῦνται· ὅσοι δὲ| αὐτῇ ἐν ἀγορᾷ τῶν ἐπιεικεστέρων ἐντύχοιεν, ἀπο-
κλινόμενοι σπουδῇ ὑπεχώρουν, μή του τῶν ἱματίων τῆς ἀνθρώπου ἁψάμενοι

GPS || 23 ἀποδυσαμένη — ἀποκεντῶσα Suid s.v. λορδουμένη

16 τὴν νύκτα ὅλην τοῖς συνδείπνοις ἅπασι G || ἡ δὲ Syk I 25: ἥδε GPS, Haury || 17 ἀμφὶ τὰ πρὸς ποδῶν haec verba Piccolos delenda esse aut scribendum: ἐνέφυ τῷ πρὸς ποδῶν, Alem adnotavit in G: aliquid deest || ἀνασυράσασά S || 18 αὐτῇ GS: αὐτῷ P || ἄλλην PS: ἄλλων G || 19 ἐκύει GS: ἐκεῖ P || 20 μέσου PS: μέσον G || βουβῶνας PS: βουβῶνας μόνον G || 21 ἐνέκειτο GPS: ἐπέκειτο Kraš, Comp 64, 6 || 22 ὅτι οὐκ PS, Haury, Comp 64,10: ὅτι G, Syk I 25 || 23 ἐπὶ τῆς σκηνῆς PS: om. G, Suid || ἐπὶ om. Comp 64,13 || λορδουμένη λ est in rasura in P: πορδουμένη GS || ἀποκοντῶσα G, Suid, Syk I 25, Comp 64,13 et p. 227: ἀποκεντῶσα PS, Haury || 24 αὐτῆς Haury: αὐτῆς GPS || 25 τῆς φύσεως GS: om. P || μή του GPS: μή που Alem

ori la ospeţe cu zece tineri deodată şi chiar mai mulţi, aflaţi în culmea puterii trupeşti şi bine înzestraţi pentru iubire, şi pînă dimineaţă se culca cu toţi mesenii; iar după ce-i istovea pe toţi, se ducea la sclavii lor, care se întîmpla să fie în număr de treizeci; se unea cu fiecare din ei şi tot nu se sătura de această patimă.

Odată a mers în casa unor oameni de vază şi în timpul chefului, sub 17
ochii tuturor mesenilor, a sărit pe masă, şi-a ridicat în grabă poalele hainelor şi n-a şovăit să-şi arate nurii desfrîului. Lucra cu trei orificii, dar era mîh- 18
nită şi învinuia firea că nu i-a găurit ceva mai mult şi sînii, spre a avea la îndemînă încă un meşteşug de unire cu bărbaţii. Mereu ajungea însărcinată, 19
dar folosea tot felul de iscusinţi şi izbutea să nimicească repede rodul iubirii.

De multe ori se desbrăca în mijlocul teatrului, în faţa poporului întreg, 20
şi rămînea goală, lăsîndu-şi doar o centură în jurul părţilor ruşinoase şi pe sîni; nu pentru că i-ar fi fost ruşine să le arate şi pe ele mulţimii, ci din pricină că nimănui nu-i era îngăduit să iasă gol cu totul, ci numai cine avea o centură în jurul coapselor. În această stare se întindea jos pe pămînt şi stătea culcată cu faţa în sus. Cîţiva lucrători din teatru, care trebuiau să 21
facă treaba aceasta, aruncau boabe de orz peste părţile ruşinoase, iar nişte gînsaci, anume pregătiţi pentru aşa ceva, le ciupeau una cîte una cu pliscurile lor şi le mîncau. Ea nu se ruşina şi nu-şi ieşea din fire, ci părea 22
că gîdileala aceasta îi face plăcere: nu numai că era neruşinată, dar izbutea să alunge din inimile celorlalţi orice urmă de ruşine. De multe ori se dez- 23
brăca şi ieşea pe scenă în mijlocul jucătorilor, aplecîndu-se înainte sau scoţînd în afară partea dindărăt a trupului; împungea cu ea pe cei care o încercaseră sau pe alţii care încă nu se apropiaseră de dînsa şi le arăta tot ce putuse învăţa pe nisipul palestrei. Cu atîta lipsă de sfială îşi bătea joc 24
de trupul ei încît părea că are mădularul ruşinii în gură şi nu în locul lăsat de fire ca la celelalte femei. Cei care o încercau vedeau numaidecît că împre- 25
unările se făceau împotriva firii; iar oamenii cumsecade se dădeau la o parte cînd o întîlneau prin tîrg, sau se întorceau repede îndărăt, ca să nu se atingă de hainele muierii şi să pară că s-au mînjit de această fărădelege.

20 Din scena zugrăvită aici ne putem face o idee parţială despre unele aspecte ale reprezentaţiilor de revistă din epoca aceea. Autorul ne spune că publicul era numeros şi se înghesuia peste măsură la asemenea spectacole, care aveau loc în circ şi, probabil, sub cerul liber, mai ales vara. Calmul învăţat în această şcoală a curajului faţă de mulţime a prins bine viitoarei împărătese.

26 μεταλαχεῖν τοῦ μιάσματος τούτου δόξειαν. ἦν γὰρ τοῖς ὁρῶσιν ἄλλως τε καὶ
ἀρχομένης ἡμέρας βλάσφημος οἰωνός. ἐς μέντοι τὰς συνθεατρίας ἀγριώτατα
εἰώθει ἐς ἀεὶ σκορπιαίνεσθαι· βασκανίᾳ γὰρ πολλῇ εἴχετο.
27 Ἑκηβόλῳ δὲ ὕστερον Τυρίῳ ἀνδρὶ τὴν ἀρχὴν παραλαβόντι Πενταπόλεως
ἐς τὰ αἴσχιστα ὑπηρετήσουσα εἵπετο, ἀλλά τι τῷ ἀνθρώπῳ προσκεκρουκυῖα
ἐνθένδε ὅτι τάχιστα ἀπηλαύνετο· διὸ δὴ αὐτῇ ἀπορεῖσθαι τῶν ἀναγκαίων ξυνέ-
πεσεν, ἅπερ τὸ λοιπὸν ἐπορίζετο τὴν ἐς τὸ σῶμα παρανομίαν, ᾗπερ εἴθιστο, ἐργα-
28 ζομένη. ἐς μὲν οὖν Ἀλεξάνδρειαν τὰ πρῶτα ἧκεν. ἔπειτα δὲ πᾶσαν τὴν ἕω περιελ-
θοῦσα ἐς Βυζάντιον ἐπανῆκεν, ἐργασίᾳ χρωμένη ἐν πόλει ἑκάστῃ ἥν γε ὀνομάζοντι,
οἶμαι, ἀνθρώπῳ οὐκ ἄν ποτε ἵλεως ὁ θεὸς εἴη, ὥσπερ οὐκ ἀνεχομένου τοῦ δαίμονος
χῶρόν τινα τῆς Θεοδώρας ἀκολασίας ἀγνῶτα εἶναι.
29 Οὕτω μὲν οὖν τετέχθαι τε τῇδε τῇ γυναικὶ καὶ τετράφθαι ξυνέβη καὶ ἐς
30 δημοσίους πολλὰς διαβοήτῳ γεγενῆσθαι καὶ ἐς πάντας ἀνθρώπους. ἐπεὶ δὲ ἀφί-
κετο ἐς Βυζάντιον αὖθις, ἠράσθη αὐτῆς Ἰουστινιανὸς ἔρωτα ἐξαίσιον οἷον, καὶ
τὰ πρῶτα ἐπλησίαζεν ὡς ἐρωμένῃ, καίπερ αὐτὴν ἀναγαγὼν ἐς τὸ τῶν πατρικίων
31 ἀξίωμα. δύναμιν τοίνυν ἐξαισίαν τινὰ καὶ χρήματα ἐπιεικῶς μεγάλα | περιβαλέ-
σθαι ἡ Θεοδώρα εὐθὺς ἴσχυσε. πάντων γὰρ ἥδιστον τῷ ἀνθρώπῳ ἐφαίνετο, ὃ δὴ
ξυμβαίνειν τοῖς ἐκτόπως ἐρῶσι φιλεῖ, χάριτάς τε πάσας καὶ χρήματα πάντα τῇ
32 ἐρωμένῃ χαρίζεσθαι. ἐγίνετό τε ἡ πολιτεία τοῦ ἔρωτος τοῦδε ὑπέκκαυμα. ξὺν
αὐτῇ τοίνυν πολλῷ ἔτι μᾶλλον τὸν δῆμον διέφθειρεν οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλ' ἀνὰ
33 πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. ἄμφω γὰρ μοίρας τῆς Βενέτων ἐκ παλαιοῦ ὄντες ἐν
πολλῇ ἐξουσίᾳ τούτοις δὴ τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν πολιτείαν πράγματα ἔθεντο.
34 χρόνῳ δὲ πολλῷ ὕστερον τὸ πλεῖστον τοῦ κακοῦ ἐλελωφήκει τρόπῳ τοιῷδε.
35 Ἰουστινιανῷ ἐν ἡμέραις πολλαῖς νοσῆσαι ξυνέβη, ἐν δὲ τῇ νόσῳ ταύτῃ
ἐς τόσον κινδύνου ἀφίκετο ὥστε καὶ ἐλέχθη ὅτι δὴ ἀποθάνοι· οἱ μέντοι στασιῶται
ταῦτα ἅπερ ἐρρήθη ἡμάρτανον, καί τινα Ὑπάτιον οὐκ ἀφανῆ ἄνδρα δι' ἡμέρας
36 ἐν τῷ τῆς Σοφίας ἱερῷ διεχρήσαντο. ἐξειργασμένου δὲ τοῦ κακοῦ ἡ τοῦ ἔργου
ταραχὴ ἐς βασιλέα ἦλθε, τῶν τε ἀμφ' αὐτὸν ἕκαστος, ἐπεὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ
ἀπουσίας ἐλάβετο, τὴν τῶν πεπραγμένων ἀτοπίαν ἐπὶ μέγα αἴρειν ἐν σπουδῇ

GPS || 26 ἐς μέντοι — εἴχετο Suid s.v. σκορπιαίνεσθαι || 28 πᾶσαν τὴν ἕω περιελθοῦσα cf. Georg. Cod. De aed. CP. 104,10

---

26 ἀγριώτατα om. Suid || 27 ὑπηρετήσασα S || ἧκεν GP: ἦλθεν S || 28 ἐργασίαν S || ἐν GP: ἐν τῇ S || 29 οὖν S: om. GP || τετάχθαι S || τῇ om. S || ἐς δημοσίους πολλὰς διαβοήτως GPS: ὑπὲρ δημοσίους πολλὰς διαβόητον Alem: ἐς δημοσίους πόρνας διαβοέτῳ Reiske: unde διαβοήτῳ ascivit Dind: ἐς δημοσίους καὶ πολλὰ Comp 66,2 et p. 228 || καὶ ἐς GP: ἐς S || 30 ὁ Ἰουστινιανὸς S || 31 εὐθὺς ἡ Θεοδώρα P || 32 πολιτεία GPS, Haury: πολυτελεία Alem et edd. || 33 ἔθεντο πράγματα G || 35 τόσον GPS, Haury: τοσοῦτον Syk I 25 || 36 κακοῦ ἡ τοῦ Haury: κακοῦντος GPS: κακοῦ τοσούτου vel potius κακοῦ καὶ ἀνοσίου Reiske: κακουργήματος, ἕρπουσα ταραχὴ Piccolos: τούτου, κακοῦ τινος Heis 974: τοῦ κακοῦ ‹τῆς ἐκ τοῦ› ἔργου ταραχῆς ‹ἡ φήμη› ἐς βασιλέα ἦλθε supplet Comp p. 228, cf. Haury, 2 p. 32

Cui îi ieşea înainte, mai cu seamă la începutul zilei, era un semn rău. Cu 26
tovarăşele de meserie se arăta răutăcioasă de tot şi se purta întotdeauna ca o scorpie, deoarece hrănea în sufletul ei numai pizmă şi ură.

Ceva mai tîrziu l-a însoţit pe Hecebol din Tir, stăpînitorul Pentapolei, 27
şi i-a făcut slujbele cele mai ruşinoase, dar s-a împotmolit împreună cu omul acela şi a fugit repede de acolo. Apoi a cunoscut lipsurile şi s-a văzut silită să trăiască din fărădelegile trupului, cum se şi obişnuise, şi a venit mai
întîi în Alexandria. După aceea a străbătut tot răsăritul şi s-a întors din nou 28
în Bizanţ. Pe drum s-a vîndut în toate cetăţile, şi nici Dumnezeu, cred, n-a lăsat pe lume om care să le poată număra pînă la capăt, deoarece diavolul a mînjit toate locurile din lume cu desfrîul Teodorei.

Aşa s-a întîmplat că a ajuns pe lume, a crescut şi s-a făcut cunoscută 29
această muiere în mulţimea mare a femeilor de rînd şi pe lîngă toţi oamenii.
De ființa aceasta, ajunsă din nou în Bizanţ s-a îndrăgostit Iustinian cu o 30
patimă nemaipomenită, şi a păstrat-o mai întîi ca ţiitoare, măcar că o ridi-
case la treapta de patriciană. Teodora a izbutit curînd să dobîndească o putere 31
deosebită şi să ajungă stăpînă peste averi foarte însemnate; căci Iustinian socotea drept lucrul cel mai plăcut din toate, cum se întîmplă de obicei celor îndrăgostiţi peste măsură, să împlinească toate dorinţele iubitei şi să-i dăru-
iască orice lucru de preţ. Pricina aprinderii acestei iubiri a fost conducerea 32
statului: împreună cu Teodora, Iustinian putea măcina mult mai uşor nu
numai poporul, ci şi toată împărăţia romanilor. De multă vreme amîndoi 33
făceau parte din facţiunea „albaştrilor" şi au dat destulă putere acestor răz-
vrătiţi în toate treburile de la conducerea statului; dar cu timpul asprimea 34
răutăţilor a început să slăbească din următoarea pricină.

S-a întîmplat că Iustinian a căzut bolnav şi a zăcut mai multe zile, 35
iar în această tulburare a sănătăţii a ajuns în atîta primejdie, încît se zicea că a şi murit. Răzvrătiţii făceau mai departe nedreptăţile amintite: ei au ucis în miezul zilei, în biserica sfintei Înţelepciuni, pe un oarecare Hypatios,
un om cu destulă vază. Îndată după săvîrşirea acestei răutăţi zvonul a pătruns 36
pînă în odaia împăratului şi cei din jurul său, dorind să tragă foloase din

---

27 Pentapolis, azi Cirenaica, pe coasta de nord a Africii, în Libia, la vest de Egipt. Călătoria făcută împreună cu Hecebol şi cauzele despărţirii nu sînt cunoscute. Teodora avea atunci 23 de ani şi la întoarcere n-a mai păşit pe scenă. Decretul privind căsătoria cu artiste din teatru (*Cod. Iust.* V, 4,29) vorbeşte de „foste artiste". Ea şi-a cîştigat existenţa probabil prin muncă manuală. Călătoria din Pentapolis pînă la Bizanţ n-a durat multă vreme şi n-a ieşit cu mult din drumul obişnuit care lega Egiptul de Bizanţ, pe calea uscatului.

37 ἐποιεῖτο, καταλέγων ἐξ ἀρχῆς ἅπαντα, ὅσα δὴ γενέσθαι τετύχηκε. τότε δὴ ὁ βασι-
λεὺς τῷ τῆς πόλεως ἐπάρχῳ ἐπέστελλε τῶν πεπραγμένων ἁπάντων ποιεῖσθαι τὰς
τίσεις. ἦν δὲ οὗτος ὁ ἀνὴρ Θεόδοτος ὄνομα, ὅνπερ Κολοκύνθιον ἐπίκλησιν ἐκά-
38 λουν. καὶ ὃς διερευνώμενος ἅπαντα πολλοὺς μὲν τῶν κακούργων ἑλεῖν τε καὶ
39 διαχρήσασθαι νόμῳ ἴσχυσε πολλοὶ| δὲ καὶ διαλαθόντες ἐσώθησαν. μεταξὺ γὰρ
ἐπιαπολέσθαι αὐτοὺς πράγμασι Ῥωμαίων ἔδει. ὁ δὲ παράδοξον διασωθεὶς ἐξάπινα
σωτηρίαν καὶ τὸν Θεόδοτον κτεῖναι ἅτε φαρμακέα καὶ μάγον εὐθὺς ἐνεχείρει.
40 ἐπεὶ ‹δὲ› οὐκ εἶχεν ὅτῳ ποτὲ προσχήματι χρώμενος τὸν ἄνθρωπον διαφθείρειε,
τῶν οἱ ἐπιτηδείων τινὰς πικρότατα αἰκισάμενος ἠνάγκαζε λόγους ὡς ἥκιστα
41 ὑγιεῖς ἐπ' αὐτῷ φθέγγεσθαι. πάντων δέ οἱ ἐκποδὼν ἱσταμένων καὶ σιωπῇ τὴν ἐς
τὸν Θεόδοτον ὀδυρομένων ἐπιβουλήν, μόνος ὁ Πρόκλος τὴν τοῦ καλουμένου
κοιαίστωρος ἔχων ἀρχὴν καθαρὸν ἀπέφαινε τοῦ ἐγκλήματος εἶναι τὸν ἄνθρωπον
42 καὶ θανάτου οὐδαμῇ ἄξιον. διὸ δὴ ὁ Θεόδοτος ἐς τὰ Ἱεροσόλυμα βασιλέως κομί-
ζεται γνώμῃ. γνοὺς δὲ ἥκειν τινὰς ἐνταῦθα, οἵπερ αὐτὸν διαφθεροῦσιν, ἐν τῷ
ἱερῷ ἦν κρυπτόμενος τὸν ἅπαντα χρόνον, οὕτω τε διαβιοὺς ἐτελεύτησε.
43 Τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ Θεοδότῳ ταύτῃ πῃ ἔσχεν. οἱ δὲ στασιῶται σωφρονέστατοι
44 τὸ ἐντεῦθεν ἐγένοντο ἀνθρώπων ἁπάντων. οὐ γὰρ ἔτι τὰ τοιαῦτα ἐξαμαρτάνειν
ἠνείχοντο, καίπερ σφίσι παρὸν ἀδεέστερον τῇ ἐς τὴν δίαιταν παρανομίᾳ χρῆσθαι.
45 τεκμήριον δέ· ὀλίγων γάρ τινων ὕστερον τόλμαν τὴν ὁμοίαν ἐνδειξαμένων τίσις
46 οὐδεμία ἐς αὐτοὺς γέγονεν. οἱ γὰρ τοῦ κολάζειν τὴν ἐξουσίαν ἀεὶ ἔχοντες παρρη-
σίαν τοῦ διαλανθάνειν τοῖσδε τὰ δεινὰ εἰργασμένοις παρεί|χοντο, ταύτῃ αὐτοὺς
τῇ ξυγχωρήσει ἐς τὸ τοῖς νόμοις ἐπεμβαίνειν ἐνάγοντες.
47 Ἕως μὲν οὖν ἡ βασιλὶς περιῆν ἔτι, γυναῖκα ἐγγυητὴν Ἰουστινιανὸς τὴν
Θεοδώραν ποιήσασθαι οὐδεμιᾷ μηχανῇ εἶχεν. ἐν τούτῳ γὰρ μόνον ἀπ' ἐναντίας
48 αὐτῷ ἐχώρει, καίπερ ἀντιστατοῦσα τῶν ἄλλων οὐδέν. πονηρίας μὲν γὰρ ἡ γυνὴ
ἀπωτάτω οὖσα ἐτύγχανεν, ἄγροικος δὲ ἦν κομιδῇ καὶ βάρβαρος γένος, ὥσπερ
49 μοι εἴρηται, ἀντιλαβέσθαι δὲ ἀρετῆς οὐδαμῇ ἴσχυσεν, ἀλλ' ἀπειροτάτη οὖσα
διατετέλεκε τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν πραγμάτων, ἥ γε οὐδὲ ξὺν τῷ ὀνόματι τῷ
αὐτῆς ἰδίῳ ἅτε καταγελάστῳ ὄντι ἐς Παλάτιον ἦλθεν, ἀλλ' Εὐφημία ἐπικληθεῖσα.

GPS ‖ 37 ὁ βασιλεὺς sc. Ἰουστῖνος cf. Malal. 416,8; Theoph. I 166,26; Ioannes de Niciu 503; Cedren. I 638,5 ‖ 49 cf.An. 6,17; Theoph. I 164,31; Theod. Lect. p. 565; Vict. Tonn. ad a. 518 (2); Zonar. III 266; Cedren. I 637,1

---

37 ἐπάρχῳ GP: ὑπάρχῳ S ‖ 38 ἅπαντα Reiske: ἅπαντας GPS ‖ 39 ἐπιαπολέσθαι αὐτοὺς πράγμασι Ῥωμαίους (Ῥωμαίων Maltr) ἔδει GPS: ἐπιπολάσαι αὐτοὺς τοῖς πράγμασι Ῥωμαίων ἔδει Piccolos: ἐπεὶ οὐ ξυναπολέσθαι αὐτοὺς πράγμασι Ῥωμαίων ἔδει Comp 67,10 ‖ ἐξάπινα S: om. GP ‖ 40 ‹δὲ› add. Alem ‖ προσχήματι om. G ‖ λόγους τινὰς S ‖ 41 Πρόκλος GS: Πάτροκλος P ‖ 42 ὁ S: om. GP ‖ διαφθεροῦσιν Dind: διαφθείρουσιν GPS ‖ ἦν τὸν ἅπαντα χρόνον κρυπτόμενος S ‖ 43 Θεοδότῳ PS: Θεόδοτον G ‖ 46 τοῖσδε GPS: malit τοῖς Haury ‖ παρείχοντο GP: ἠνείχοντο S ‖ 48 ἀπωτάτω οὖσα ἡ γυνὴ S ‖ δὲ G: τε PS ‖ ἀρετῆς GPS: ἀρχῆς Heis 975 ‖ ‹Ἰουστῖνος› add. Kall I 268

lipsa de vlagă a lui Iustinian, s-au grăbit să umfle și mai mult însemnătatea acestei fărădelegi și au început să numere pe rînd și de la început
toate întîmplările de felul acesta. Atunci împăratul a poruncit conducătorului 37
cetății să pedepsească toate răutățile săvîrșite. Acest bărbat era unul cu
numele Teodot, poreclit Colocynthios (Bostan). El a făcut cercetări amănun- 38
țite și a izbutit să prindă mulți răufăcători și să-i pedepsească după lege;
iar mulți alții s-au ascuns și au scăpat cu viață; căci odată și odată trebuiau 39
să piară pentru fărădelegile făcute romanilor. Ca prin minune, împăratul a
scăpat teafăr și căuta să-l omoare în grabă pe Teodot, sub învinuirea că
a folosit farmece și că era vrăjitor. Deoarece nu-i găsea nici o vină ca să-l 40
poată ucide, a supus la chinuri groaznice pe cîteva din rudele sale și le-a silit
să spună lucruri prea puțin priincioase pentru dînsul. Toți îl ocoleau și plîn- 41
geau în tăcere urmărirea lui Teodot; numai Proclos, care îndeplinea slujba
de *quaestor*, a arătat că omul e cu totul nevinovat și nu i se cuvine cîtuși
de puțin să îndure pedeapsa cu moartea. De aceea Teodot a fost surghiunit 42
în Ierusalim, printr-o hotărîre a împăratului. Aflînd că au venit acolo cîțiva oameni plătiți să-l omoare, el stătea tot timpul ascuns într-o biserică și a trăit așa pînă la capătul vieții.

Întîmplările în legătură cu Teodot s-au petrecut cam așa cum le-am 43
povestit; iar răzvrătiții s-au făcut după aceea oamenii cei mai cumsecade
din lume și nu mai săvîrșeau răutăți, cu toate că nu se temeau să ducă 44
o viață împotriva legilor. Și iată o dovadă: cînd au îndrăznit cîțiva dintre 45
ei mai tîrziu să săvîrșească o faptă asemănătoare au rămas neatinși. Cei care 46
aveau putință să pedepsească lăsau răgaz răufăcătorilor să se ascundă și în felul acesta le îngăduiau să calce în picioare legile țării.

Cît timp a trăit împărăteasa bătrînă n-a fost chip ca Iustinian să poată 47
lua de soție pe Teodora; căci numai în această privință se împotrivea, iar
în toate celelalte îi făcea totdeauna pe plac. De altfel femeia se dovedea străină 48
de orice răutate, însă era prea țărănoasă și de neam barbar, cum am mai
spus; și n-a izbutit deloc să se șlefuiască, ci se arăta cu totul nepricepută 49
în treburile de la conducerea statului. Ea n-a putut pătrunde în palat nici măcar cu numele ei adevărat, care stîrnea rîsul, ci a fost poreclită Eufemia;

---

35 Evenimentele în legătură cu boala lui Iustinian și cu căderea lui Teodot, conducătorul cetății Bizanț, s-au petrecut în timpul domniei lui Iustin și au avut loc probabil în anul 525. Avuția privată a Teodorei nu putea fi prea mare și slujea de multe ori ca daruri pentru diferite persoane. Influența împărătesei a crescut în mod considerabil abia după anul 527.

41 Proclos, dregătorul aflat în fruntea justiției, este pomenit de Procopius și în *Războiul cu perșii* (I, 11, 11) ca un om drept și bun sfătuitor al împăratului.

43 Influența „albaștrilor" a fost mai puternică în timpul domniei lui Iustin și mai slabă după anul 527, cînd Iustinian a ajuns singurul stăpîn al împărăției.

50 χρόνῳ δὲ ὕστερον τῇ βασιλίδι μὲν ἀπογενέσθαι ξυνέπεσεν. ὁ δὲ ‹Ἰουστῖνος›
ἠλιθιάζων τε καὶ κομιδῇ ἐσχατογέρων γενόμενος, πρὸς τῶν ἀρχομένων γέλωτα
ὦφλεν, ὀλιγωρίᾳ τε πολλῇ ἐς αὐτὸν ἐχόμενοι ἅπαντες ἅτε τῶν πρασσομένων οὐ
ξυνιέντος, ὑπερεώρων, Ἰουστινιανὸν δὲ ξὺν δέει πολλῷ ἐθεράπευον. κυκῶν γὰρ
51 ἀεὶ καὶ ξυνταράσσων ἀνεσόβει ἐφεξῆς ἅπαντα. τότε δὴ τὴν ἐγγύην πρὸς τὴν Θεο-
δώραν ἐνεχείρει ποιεῖν. ἀδύνατον δὲ ὂν ἄνδρα ἐς ἀξίωμα βουλῆς ἥκοντα ἑταίρᾳ
γυναικὶ ξυνοικίζεσθαι, νόμοις ἄνωθεν τοῖς παλαιοτάτοις ἀπορρηθέν, λῦσαί τε
τοὺς νόμους τὸν βασιλέα νόμῳ ἑτέρῳ ἠνάγκασε καὶ τὸ ἐνθένδε ἅτε γαμετῇ τῇ
Θεοδώρᾳ ξυνῴκισε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι βάσιμον κατεστήσατο τὴν πρὸς τὰς
ἑταίρας ἐγγύην, τυραννῶν τε αὐτίκα ἐπεβάτευε τῆς τοῦ αὐτοκράτορος τιμῆς προ-
52 σχήματι συμπεπλασμένῳ τῆς πράξεως ἐπικαλύ|πτων τὸ βίαιον. ἀνεῖπον γὰρ
αὐτὸν βασιλέα ξὺν τῷ θείῳ τῶν Ῥωμαίων, εἴ τι δόκιμον ἦν, δειμάτων περιουσίᾳ
53 ἐπὶ ταύτην ἠγμένοι τὴν ψῆφον. παρέλαβον τοίνυν τὴν βασιλείαν Ἰουστινιανός τε
καὶ Θεοδώρα πρότερον τῆς ‹Πασχαλίας› ἑορτῆς ἡμέραις τρισίν, ὅτε δὴ οὔτε
54 ἀσπάσασθαι τῶν φίλων τινὰ οὔτε εἰρηναῖα προσειπεῖν ἔξεστιν. ἡμέραις δὲ οὐ
πολλαῖς ὕστερον Ἰουστῖνος μὲν ἐτελεύτησε νόσῳ, τῇ ἀρχῇ ἐπιβιοὺς ἔτη ἐννέα,
μόνος δὲ Ἰουστινιανὸς ξὺν Θεοδώρᾳ τὴν βασιλείαν ἔσχεν.

ι'

Auctoris iudicium de Iustiniani matrimonio cum Theodora. Quae forma corporis Theodorae. Eius consensio cum Iustiniano.

1 Οὕτω γοῦν ἡ Θεοδώρα, ὥσπερ ἐρρήθη, τεχθεῖσά τε καὶ τεθραμμένη καὶ
2 παιδευθεῖσα ἐς βασιλείας ἀξίωμα τρόπῳ οὐδενὶ ἐμποδισθεῖσα ἦλθεν. οὐδὲ γὰρ
τῷ γήμαντι ὕβρεώς τις οἴησις γέγονεν, εἴ οἱ παρὸν ἐκ πάσης ἀπολεξαμένῳ τῆς
Ῥωμαίων ἀρχῆς γαμετὴν γυναῖκα ποιήσασθαι τὴν πασῶν γυναικῶν μάλιστα εὖ
τε γεγονυῖαν καὶ τροφῆς κρυφαίου μεταλαχοῦσαν, τοῦ τε αἰδεῖσθαι οὐκ ἀμελέ-
τητον γεγενημένην, καὶ σωφροσύνῃ ξυνῳκισμένην, πρὸς δὲ τῷ κάλλει ὑπερφυᾶ
3 καὶ παρθένον τινὰ καὶ τὸ δὴ λεγόμενον ὀρθότιτθον οὖσαν. ὁ δὲ τὸ κοινὸν ἄγος

GPS || 53 De Iustiniano atque Theodora cf. Theoph. I 173,13; Euagr. IV 9; Cedren. I 641,23; Marcell. Com. ad a. 527; Vict. Tonn. ad a. 525 || 54 De Iustini morte cf. Malal. 424,14; Chron. Pasch. 617,6

50 ἅπαντα PS: ἅπαντας G || 51 τὰς PS: om. G || 53 Πασχαλίας add. Haury: dubitat Rühl 296 ||ὅτε δὴ — τινὰ PS: ὅτε δὴ οὔτε *** οὔτε ἀσπάσασθαί τινα G || 54 Ἰουστῖνος GP: Ἰουστινιανὸς S || σὺν S || Θεοδώρᾳ PS: τῇ Θεοδώρᾳ G || 2 post οἱ nonnulla excidisse putat Heis 975 || εὖ τε Alem: οὔτε GPS || κρυφαίου GPS: κορυφαίου Alem et edd. omnes, cf. tamen Haury 4, p. 16, n. 3 || ὀρθότιτθον P: ὀρθότθον GS: ὀρθοτίτθιος Suid s.v. ubi scriptum est: Ὀρθοτίτθιος. ἡ παρθένος ἡ ὀρθοὺς τοὺς τιτθοὺς ἔχουσα

iar după cîtva timp s-a întîmplat că împărăteasa a încetat din viață. Iustin, 50
prostit și îmbătrînit cu desăvîrșire, pricinuia zîmbete în rîndurile supușilor și făcea să fie privit cu ușurință de toată lumea, deoarece nu înțelegea nimic din ceea ce se petrecea în jurul său și era trecut cu vederea; dar lui Iustinian îi slujeau toți cu multă frică, deoarece era mereu pornit și tulbura din
temelii toate rînduielile și le întorcea pe dos. El încerca să ia de soție pe 51
Teodora, însă un bărbat ajuns la treapta de senator nu putea lua în căsătorie o țiitoare, căci se împotriveau legile din vechime. De aceea l-a silit pe Iustin să le înlocuiască și să aducă o lege nouă. De atunci înainte a trăit împreună cu Teodora, care a ajuns în felul acesta soție legiuită, și a îngăduit tuturor celorlalți să se însoare cu țiitoare. Era stăpîn pe putere și făcea toată slujba
de împărat, sub cuvînt că se cerea făcută, dar își ascundea pornirile; iar 52
cei din jur l-au ales apoi împărat al romanilor alături de unchiul său. Se pare că au fost împinși la această hotărîre de teamă, ceea ce e de crezut.
Iustinian și Teodora au căpătat domnia cu trei zile înainte de sărbătoarea 53
Paștilor, cînd nimeni n-are voie să primească prieteni sau să facă urări de feri-
cire. Cîteva zile mai tîrziu Iustin a murit de boală, după o domnie de nouă 54
ani, și au rămas stăpîni numai Iustinian și Teodora.

10

Judecata autorului despre căsătoria lui Iustinian cu Teodora. Frumusețea Teodorei. Înțelegerea ei cu Iustinian.

Așa a venit pe lume, a crescut și a deprins să trăiască Teodora, cum 1
am mai spus; și a ajuns fără nici o piedică pînă la treapta de împărăteasă.
Soțul ei habar n-avea cîtă josnicie făcea, căci putea alege în toată împără- 2
ția romanilor și lua cea mai frumoasă soție din lume, de neam bun, crescută la adăpost, cu simțul rușinii, înțeleaptă și deosebit de frumoasă, o fecioară
curată și „cu sînii dîrji", cum zicem noi. Dar el a pus mîna pe treburile ob- 3
ștești ale oamenilor de pretutindeni și n-a stat deloc în cumpănă să se afunde

49 Numele Lupicina amintea de *lupa* „femeie ușoară" și a fost schimbat în Eufemia „femeie de bună reputație".

51 Legea care interzicea căsătoriile cu artistele de teatru fusese dată în timpul împăratului Constantin cel Mare (306—337).

53 Iustinian a fost proclamat împărat în ziua de 4 aprilie 527, în palatul din Constantinopol, în fața demnitarilor civili și ecleziastici și a reprezentanților armatei. Iustin a murit cîteva luni mai tîrziu, la 1 august 527. Împărăteasa Eufemia, soția lui Iustin, murise cu cîtva timp mai înainte. În afară de viața ușuratică, Procopius îi reproșează Teodorei mai ales crima de pruncucidere, condamnată de biserică și de legile țării.

ἁπάντων ἀνθρώπων αὑτοῦ ἴδιον πεποιῆσθαι οὐκ ἀπηξίου, ἐπ' οὐδενὶ τῶν προδε-
δηλωμένων καταδυόμενος, καὶ γυναικὶ πλησιάζειν ἄλλα τε περιβεβλημένῃ μεγάλα
μιάσματα καὶ παιδοκτονίας πολλὰς| ἐθελουσίων ἀμβλώσεων. ἄλλο τέ μοι ἐνδεῖν
4 ἤθους πέρι μνημονεῦσαι τοῦδε τοῦ ἀνθρώπου οὐδ' ὁτιοῦν οἶμαι. ἅπαντα γὰρ
αὐτοῦ τὰ τῆς ψυχῆς πάθη οὗτος ἂν ἀξιόχρεως ὁ γάμος σημῆναι διαρκῶς εἴη,
5 ἑρμηνεύς τε καὶ μάρτυς τοῦ τρόπου καὶ λογογράφος γινόμενος. ἐπεὶ ὅστις ἀλο-
γήσας τὴν ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων αἰσχύνην οὐκ ἀπαξιοῖ τοῖς ἐντυγχάνουσι βδε-
λυρὸς φαίνεσθαι, τούτῳ δὴ οὐδεμία παρανομίας ἀτραπὸς ἄβατος, ἀλλὰ τὴν ἀναί-
δειαν ἀεὶ τοῦ μετώπου προβεβλημένος ῥᾷστά τε καὶ οὐδενὶ πόνῳ ἐς τῶν πράξεων
6 τὰς μιαρωτάτας χωρεῖ. οὐ μὲν οὐδέ τις ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς τὸ αἶσχος τοῦτο
ἀναδουμένην τὴν πολιτείαν ὁρῶν δυσφορεῖσθαί τε καὶ τὴν πρᾶξιν ἀπειπεῖν ἔγνω,
7 καίπερ αὐτὴν ἅπαντες ἴσα θεῷ προσκυνήσοντες. ἀλλ' οὐδέ τις ἱερεὺς δεινοπαθῶν
8 ἔνδηλος γέγονε, καὶ ταῦτα δέσποιναν αὐτὴν προσερεῖν μέλλοντες. καὶ ὁ πρότερον
αὐτῆς θεατὴς δῆμος δοῦλος εὐθὺς οὐδενὶ κόσμῳ αὐτῆς εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι
9 ὑπτίαις ἐδικαίου χερσίν. οὐδέ τις στρατιώτης ἠγρίωτο, εἰ τοὺς ἐν τοῖς στρατοπέ-
δοις κινδύνους ὑπὲρ τῶν τῆς Θεοδώρας πραγμάτων ὑφίστασθαι μέλλοι οὐδέ τις
αὐτῇ ἄλλος ἀπήντησε τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων, ἀλλὰ πάντες, οἶμαι, τῷ ταῦτα
οὕτω δεδόσθαι κεκλιμένοι ἐνεχώρησαν ξυμπεραίνεσθαι τὸ μίασμα τοῦτο, ὥσπερ
τῆς τύχης ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεως πεποιημένης, ᾗ δὴ ἅπαντα πρυτανευούσῃ τὰ
ἀνθρώπεια ὡς ἥκιστα μέλει οὔτε ὅπως ἂν τὰ| πραττόμενα εἰκότα εἴη οὔτε ὅπως
10 ἂν ταῦτα κατὰ λόγον τοῖς ἀνθρώποις γεγενῆσθαι δοκῇ. ἐπαίρει γοῦν τινα ἐξα-
πιναίως ἀλογίστῳ τινὶ ἐξουσίᾳ ἐς ὕψος μέγα, ᾧπερ ἐναντιώματα μὲν πολλὰ ξυμπε-
πλέχθαι δοκεῖ, ἀντιστατεῖ δὲ παρά τι ἔργον τῶν πάντων οὐδέν, ἀλλὰ ἄγεται μηχανῇ
πάσῃ ὅπη ποτὲ αὐτῇ διατέτακται, ἁπάντων ἑτοίμως ἐξισταμένων τε καὶ ὑποχω-
ρούντων προϊούσῃ τῇ τύχῃ. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπη τῷ θεῷ φίλον, ταύτῃ ἐχέτω τε
καὶ λεγέσθω.
11 Ἡ δὲ Θεοδώρα εὐπρόσωπος μὲν ἦν καὶ εὔχαρις ἄλλως, κολοβὸς δὲ καὶ
ὠρακιῶσα οὐ παντάπασι μέν, ἀλλ' ὅσον ὑπόχλωρος εἶναι, γοργόν τε καὶ συνε-
12 στραμμένον ἀεὶ βλέπουσα. τῶν δὲ δὴ αὐτῇ βεβιωμένων ἐν τῇ θυμέλῃ τὰ μὲν πλεῖστα

GPS || 11 Θεοδώρα cf. De aed. I, 11,9

3 αὑτοῦ G: αὐτοῦ PS || περιβεβλημένῃ Alem: προβεβλημένῃ GPS || τέ μοι GPS: δέ μοι Alem: ὥστε ἄλλο τί μοι Reiske || 5 ἀτραπὸς G || 8 δοῦλος GS: δῆλος P || δοῦλος αὐτῆς οὐδενὶ κόσμῳ εἶναι S || 9 ἁπάντων GP: πάντων S || οὕτως G || τῷ ταῦτα οὕτω δεδόσθαι κεκλημένοι (κεκλιμένοι Maltr) GPS: οὕτως δεδόχθαι κεκτημένῳ Reiske: τῷ ταῦτα οὕτως δεδόχθαι ὑποκεκλιμένοι (aut ἐκπεπληγμένοι) Piccolos: τῷ ταῦτα τῷ θεῷ δεδόχθαι κεκλιμένοι Kraš: τῷ ταῦτα οὕτω διαθέσθαι κεκλιμένῳ Comp 72,1 et p. 229 || ἐνεχώρησαν Kraš: ἀνεχώρησαν GPS || συμπεραίνεσθαι G || ᾗ δὴ ἅπαντα πρυτανευούσῃ Reiske: ἤδη ἅπαντα πρυτανευούσης GPS || οὔτε — οὔτε Dind: οὐδὲ — οὐδὲ GPS || δοκῇ G: δοκεῖ PS: malit δοκοίη Haury || 10 ἐπαίρει — δοκεῖ om. S || ἀντιστατεῖ PS: ἀντιστατοῖ g || τι a, Maltr: τοι GPS || ἀλλ' G

în mocirla mîrșăviei amintite mai sus; și s-a apropiat de o femeie roasă de
păcate grele și vinovată de uciderea unui mare număr de prunci, înlăturați
din trupul ei de bunăvoie. Nu cred că e nevoie să mai adaug ceva despre
năravurile acestui om; căci toate metehnele sufletului său se oglindesc cu 4
prisosință în această căsătorie de pomină, care dezvăluie, rămîne mărturie
și spune atît de mult despre felul său de a fi. Cine-și pierde mintea și nu 5
se rușinează de ceea ce face, dovedindu-se necinstit, acela nu se mai ferește
de nici o fărădelege, ci poartă totdeauna pe frunte pata nerușinării și cade
cu multă ușurință și fără osteneală în păcatele cele mai josnice. Nimeni din 6
sfatul bătrînilor, care vedeau că statul alunecă într-o ticăloșie, n-a cutezat
să se împotrivească și să îndepărteze fapta, ci toți i s-au închinat ca îna-
intea unei ființe dumnezeești. Nu s-au răzvrătit nici preoții, cu toate că urmau 7
să-i zică în viitor „Stăpîna noastră"; iar poporul, care o privise altădată în 8
teatru, a ajuns în grabă și fără rînduială sclavul ei, strigînd cu mîinile
întinse că e gata s-o slujească și dorește să fie chemat „robul împărătesei".
Nu s-au supărat nici oștenii, care trebuiau să îndure primejdiile războaielor 9
în folosul Teodorei; și n-a înfruntat-o nimeni dintre oamenii de pretutindeni;
ci toți s-au ploconit în fața întîmplării, cred, și au îngăduit această mîrșă-
vie; ca și cum soarta ar fi dat o dovadă a puterii sale. Dar ea nu conduce
cîtuși de puțin faptele oamenilor, nici cînd sînt prielnice și nici atunci cînd
se desfășoară împotriva așteptărilor noastre. Soarta îl ridică pe cîte unul, 10
pe neașteptate și cu o putere de neînțeles, pînă la o mare înălțime, unde
par că se înfruntă o mulțime de împotriviri; și nimic n-o ține pe loc în
toate aceste încercări, ci e împinsă cu tot meșteșugul spre țelul unde se în-
dreaptă și toți se pregătesc s-o sprijine și s-o ajute în mersul ei înainte.
Dar despre toate acestea gîndească și spună fiecare cum vrea Dumnezeu.

De altfel Teodora avea o înfățișare plăcută și frumoasă, statura măruntă 11
și fața puțin cam palidă, dar nu prea mult și o privire totdeauna sălbatecă
și pătrunzătoare. Pentru a povesti toate cele trăite de ea în teatru nu ne-ar 12
ajunge o întreagă veșnicie; însă puținele spicuiri făcute de mine în rîndurile

9 După ce arată că nimeni nu s-a putut împotrivi suirii pe tron a împărătesei Teodora, autorul exprimă mai întîi punctul de vedere al mulțimii, care vorbește în acest caz de „soartă" sau „noroc". El nu apare însă ca un fatalist, ci se ridică deasupra, venind cu o explicație rațională, care totuși nu este pesimistă, cum s-ar părea de la prima vedere.

11 Teodora s-a născut în jurul anului 497, a ajuns împărăteasă în anul 527 și a murit la 28 iunie 548, în vîrstă de aproximativ cincizeci de ani. Portretul făcut de Procopius este completat de mozaicul păstrat în biserica San Vitale din Ravenna. Activitatea constructivă a lui Iustinian în această cetate a început îndată după anul 540, iar mozaicul din San Vitale a fost executat în jurul anului 545.

λέγοντι οὐκ ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐπαρκέσαι, ὀλίγα δὲ ἅττα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις
ἀπολεξάμενος τοῦ τῆς γυναικὸς τρόπου τοῖς ἐπιγενησομένοις ὅλην ἂν πεποιῆσθαι
13 τὴν δήλωσιν ἱκανὸς εἴην. νῦν δὲ αὐτῆς καὶ τἀνδρὸς τὰ πεπραγμένα ἐν ὀλίγῳ δηλω-
14 τέον ἡμῖν, ἐπεὶ οὐδέ τι ἀλλήλοιν χωρὶς ἐς τὴν δίαιταν ἐπραξάτην. χρόνον μὲν
γὰρ πολὺν ἔδοξαν ἅπασι ταῖς τε γνώμαις ἀεὶ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι καταντικρὺ
ἀλλήλοιν ἰέναι, ὕστερον μέντοι ἐξεπίτηδες αὐτοῖν ξυμπεπλάσθαι ἡ δόκησις
αὕτη ἐγνώσθη, τοῦ μὴ ξυμφρονήσαντας τοὺς κατηκόους σφίσιν ἐπαναστῆναι,
ἀλλὰ διεστάναι τὰς γνώμας ἐπ' | αὐτοὺς ἅπασι.
15 Πρῶτα μὲν οὖν τοὺς Χριστιανοὺς διαναστήσαντε καὶ τὴν ἐναντίαν ἔν γε
τοῖς ἀντιλεγομένοις σκηπτομένω ἀλλήλοιν ἰέναι διεσπάσαντο οὕτως ἅπαντας,
16 ὥσπερ μοι λελέξεται οὐ πολλῷ ὕστερον. ἔπειτα δὲ τοὺς στασιώτας διείλοντο.
καὶ ἡ μὲν δυνάμει τῇ πάσῃ μεταποιεῖσθαι τῶν Βενέτων ἐπλάσσετο καὶ τὴν ἐξου-
σίαν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς ἀντιστασιώτας ἀναπετάσασα ἐνεδίδου κόσμῳ [ἐν] οὐδενὶ
17 ἐξαμαρτάνειν τε καὶ βιάζεσθαι τὰ ἀνήκεστα. ὁ δὲ ὥσπερ ἀγανακτοῦντι μὲν καὶ
ἀποσκύζοντι λάθρα ἐῴκει, κελευ‹ούσῃ› δὲ τῇ γυναικὶ ἀντιστατεῖν οὐχ οἵῳ τε
ὄντι· πολλάκις δὲ καὶ μεταμπισχόμενοι τὴν τοῦ δύνασθαι δόξαν σφίσιν αὐτοῖς τὴν
18 ἐναντίαν ‹ᾖεσαν›. ὁ μὲν γὰρ τοὺς Βενέτους ‹παντ›οῖα ἐξαμαρτάνοντας κολάζειν
ἠξίου, ἡ δὲ τῷ λόγῳ χαλεπαίνουσα ἐδυσφορεῖτο ὅτι δὴ οὐχ ἑκοῦσα τἀνδρὸς
ἡσσηθείη.
19 Τῶν μέντοι Βενέτων οἱ στασιῶται, ὥσπερ μοι εἴρηται, σωφρονέστατοι
ἔδοξαν εἶναι. τοὺς γὰρ πέλας βιάζεσθαι ὅσα ἐξῆν οὐδαμῆ ἐδικαίουν, ἔν τε ταῖς
περὶ τὰς δίκας φιλονεικίαις ἐδόκει μὲν ἑκάτερος ἑνὶ τῶν διαφόρων ἀμύνειν, νικᾶν
δὲ αὐτοῖν τὸν λόγῳ τῷ ἀδίκῳ ξυνιστάμενον ἐπάναγκες ἦν· οὕτω δὲ τὰ πλεῖστα
20 χρημάτων αὐτοὺς τῶν ἀντιλεγομένων ληΐζεσθαι. πολλοὺς μὲν οὖν ὅδε ὁ αὐτο-
κράτωρ ἐν τοῖς αὐτῷ καταλέγων ἐπιτηδείοις ἐς τὴν ἐξουσίαν ἐνεβίβαζε τοῦ βιά-
ζεσθαί τε καὶ εἰς τὴν πολιτείαν ἐξαμαρτάνειν ἃ βούλοιντο, ἐπειδὰν δὲ πλούτου τι
μέγα χρῆμα περιβεβλημένοι φανεῖεν, εὐθύς τι προσκεκρουκότες τῇ γυναικὶ διά-
21 φοροι ἦσαν. ὧν δὴ κατ' ἀρχὰς μεταποιεῖσθαι πάσῃ προθυ|μίᾳ οὐδαμῆ ἀπηξίου,
ὕστερον δὲ τὴν ἐς τοὺς ἀνθρώπους μεθεὶς εὔνοιαν τὰ ἐς τὴν σπουδὴν τάραχος ἐκ
22 τοῦ αἰφνιδίου ἐγίνετο. καὶ ἡ μὲν αὐτίκα εἰργάζετο αὐτοὺς ἀνήκεστα ἔργα, ὁ δὲ

GPS || 15 Χριστιανοί cf. Euagr. IV 10; Niceph. Call. XVII 7

12 ἐπαρκέσαι Dind: ἐπαρκέσῃ GS: ἐπαρκέσοι P || ἅττα G || ἔμπροσθεν Maltr: ὄπισθεν GPS || 13 ἐπεὶ GP: ἐπεὶ δὲ S || 14 τε PS: om G || τοῦ GP: τοὺς S || 15 διαναστήσαντε S: διαναστήσαντες GP || 16 ἐν del. Alem || ἐξαμαρτάνειν PS: ἁμαρτάνειν G || τὰ del. Heis 975 || 17 κελευ‹ούσῃ› Kraš, Heis 975, Comp 73,13: κελεύσεως GPS: [κελ] εὐθέως Haury: κελεύσεσι Maltr: κελεύσει Reiske || τῇ γυναικὶ GPS: τῆς γυναικὸς Reiske || αὐτοῖς ‹ἐφαίνοντο› Reiske: αὐτοὶ σφίσιν ἐναντίαν ‹ἔλεγον› Comp p. 229: ᾖεσαν add. Piccolos || 18 ‹παντ›οῖα Herw 35, 330: οἷα GPS, Haury, Kall II 508 || 19 μοι GP: om. S || ἐδικαίουν Alem: ἐδικαίου GPS || δὲ GPS: τε Kraš || 20 ἐνεβίβαζε PS: ἀνεβίβαζε G || μέγα PS: om. G || κατ' ἀρχὰς ‹μὲν› Reiske || τὰ ἐς τὴν σπουδὴν τάραχος GPS : πρὸς τὰ ἐς τὴν σπουδὴν ταραχθεὶς Reiske: τὰ ἐς τὴν σπουδὴν λήθαργος scribendum putat Haury: ‹ἐν› τάραχος Stef II 151: ‹ἀ›τάραχος Syk I 26

de mai înainte spun destule lucruri urmașilor noștri ca să-și poată face o închipuire deplină despre felul cum arăta această femeie. Voi înfățișa acum 13
pe scurt isprăvile săvîrșite de dînsa și de bărbatul ei, căci în traiul lor împreună nu făcea nimic unul fără celălalt. Un timp îndelungat, mulți au 14
crezut că ei merg pe căi deosebite, în gînduri și în fapte, dar mai tîrziu s-a văzut că era la mijloc o prefăcătorie bine chibzuită spre a măcina dîrzenia supușilor și a le fărîmița împotrivirea față de dînșii.

Mai întîi au dezbinat pe creștini; și păreau că se împotrivesc în neîn- 15
țelegerile iscate între aceștia; și i-au răvășit pe toți, cum voi arăta puțin mai departe. După aceea au răscolit pe răzvrătiți. Ea se prefăcea că ajută 16
din toată inima pe „albaștri" și pregătea împreună cu ei mijloace de luptă împotriva dușmanilor, apoi le dădea putința să greșească și să facă lucrurile cele mai josnice, fără nici o rînduială; iar el lăsa să se creadă că are altă 17
părere și se împotrivește în taină, dar nu poate trece peste voința soției sale. De multe ori schimbau perdeaua puterii, de ochii lumii, și mergeau pe o cale cu totul potrivnică; Iustinian socotea că trebuie să pedepsească fărădelegile 18
„albaștrilor", iar Teodora, sub cuvînt că e supărată, se înfuria și zicea că numai de nevoie se supune bărbatului.

Răzvrătiții din rîndurile „albaștrilor", cum am spus, se arătau oameni 19
foarte cumsecade și nu foloseau niciodată împotriva semenilor lor toate silniciile de care erau în stare. În certurile cu prilejul judecăților se părea că fiecare din cei doi suverani sprijină una din părți, însă trebuia să iasă biruitoare partea care n-avea dreptate și în felul acesta izbuteau să pună mîna pe cele mai multe dintre avuțiile împricinaților. Pe mulți dintre sfetnicii 20
din jurul său împăratul îi lăsa să facă silnicii și să înșele statul cum voiau; iar după ce-i vedea înconjurați de oarecare bogăție vrednică de luat în seamă, îi prăvălea de la putere, sub învinuirea că nu se poartă bine cu împărăteasa. La început nu pregeta deloc să se arate foarte binevoitor, dar mai 21
pe urmă își schimba purtarea prietenoasă față de acești oameni și ajungea deodată nehotărît. Ea îi învinovățea de faptele cele mai josnice, iar el se 22
prefăcea că nu înțelege nimic din tot ce se întîmplă și le lua toate avuțiile,

17 În primii douăzeci și unu de ani de domnie Iustinian și Teodora s-au completat în multe privințe. Un cercetător modern conchide în felul acesta (W. Schubart, *Justinian und Theodora*, München, 1943, p. 43): „Fără îndoială ei erau conștienți cît de minunat se completau unul pe altul și cum puteau acționa, după voință și ocazie, cu bunăvoință sau asprime. Procopius a văzut bine și lucrul acesta, dar l-a interpretat cu răutate și în felul său... Cu cît mai bine își juca fiecare rolul cu atît mai strîns țineau în mîini puterea. Ei jucau roluri deosebite, dar își foloseau talentele pentru a atinge o țintă comună".

δῆθεν οὐκ ἐπαισθανόμενος τῶν πραττομένων σύμπασαν αὐτῶν τὴν οὐσίαν κτήσει
23 ἀναισχύντῳ ἠσπάζετο. τούτοις τε ἀεὶ τοῖς μηχανήμασιν ἐν σφίσι μὲν αὐτοῖς ξυμφρονοῦντες, ἐς δὲ τὸ ἐμφανὲς στασιάζειν ποιούμενοι, διαστήσασθαί τε τοὺς ὑπηκόους καὶ τὴν τυραννίδα βεβαιότατα κρατύνεσθαι ἔσχον.

ια΄

Iustinianus nihil non mutat, ut nomen suum propaget, illud rebus multis indendo. Precuniam profundit, sua prodigentia barbaros allicit. Avaritiae causa haereticos exagitat. Montanistarum horrenda desperatio. Samaritani ad Christum conversi, maximam partem ad Manichaeos et polytheos deficiunt. Rustici Samaritani cum suo rege caesi. Persequitur Iustinianus gentiles, turpes puerorum amatores, astrologos.

1 Ἐπειδὴ οὖν Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλείαν παρέλαβε, συγχεῖν ἅπαντα εὐθὺς ἴσχυσεν. ἃ γὰρ ἔμπροσθεν νόμῳ ἀπορρηθέντα ἐτύγχανεν, ἐς τὴν πολιτείαν εἰσῆγε, τά τε ὄντα καὶ ξυνειθισμένα καθελὼν ξύμπαντα, ὥσπερ ἐπὶ τούτῳ κεκομισμένος
2 τὸ τῆς βασιλείας σχῆμα, ἐφ' ᾧ ἅπαντα μεταλλάσσοι ἐφ' ἕτερον σχῆμα. ἀρχάς τε γὰρ τὰς μὲν οὔσας ἀνῄρει, τὰς δὲ οὐκ οὔσας ἐφίστη τοῖς πράγμασι· τούς τε νόμους καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς καταλόγους ταὐτὸ τοῦτο ἐποίει, οὐ τῷ δικαίῳ εἴκων οὐδὲ τῷ ξυμφόρῳ ἐς τοῦτο ἠγμένος, ἀλλ' ὅπως δὴ ἅπαντα νεώτερά τε καὶ αὐτοῦ ἐπώνυμα εἴη. ἦν δέ τι μεταβαλεῖν ἐν τῷ παραυτίκα ἥκιστα ἴσχυσεν, ἀλλὰ τούτῳ γε τὴν ἐπονυμίαν τὴν αὐτοῦ ἔθετο.
3 Χρημάτων δὲ ἁρπαγῆς ἢ φόνου ἀνθρώπων κόρος αὐτὸν οὐδεὶς ἔλαβε πώποτε, ἀλλ' οἰκίας μὲν παμπληθεῖς ληϊσάμενος εὐδαιμόνων ἀνδρῶν ἑτέρας ἐζήτει, προέμενος εὐθὺς τῶν βαρβάρων τισίν, ἢ ἀνοήτοις | οἰκοδομίαις λείας τῆς προτέρας τὰ
4 χρήματα. καὶ μυρίους δὲ ἴσως λόγῳ οὐδενὶ ἀνελὼν ἐς πλειόνων ἄλλων ἐπιβουλὴν
5 αὐτίκα μάλα καθίστατο. εἰρήνης τοίνυν Ῥωμαίοις οὔσης ἐς πάντας ἀνθρώπους οὐκ ἔχων ὅτις γένηται τῶν φόνων ἐπιθυμίᾳ πάντας βαρβάρους πρὸς [τε] ἀλλήλους ξυνέκρουε, τῶν δὲ Οὔννων τοὺς ἡγουμένους ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς μετακαλῶν χρήματα μεγάλα σφίσιν ἀτόπῳ φιλοτιμίᾳ προΐετο, φιλίας ἐνεχύρα δῆθεν τῷ λόγῳ ταῦτα ποιούμενος· ὅπερ αὐτὸν ἐρρήθη καὶ ὑπὸ τὸν χρόνον τῆς Ἰουστίνου βασι-
6 λείας πεποιηκέναι. οἱ δὲ καὶ χρήματα κεκομισμένοι τῶν ξυναρχόντων τινὰς ξὺν

GPS

22 ἠσπάζετο GPS, Haury: ἡρπάζετο Buech 153 || 23 ποιούμενοι GPS, Haury: ‹προσ›-ποιούμενοι Alem || κρατύνεσθαι GS: κρατύνειν P || 1 ἴσχυσεν GP: ἔσχεν S || εἰς S || σύμπαντα G || ἐπὶ τούτῳ GP: ἐπὶ τοῦτο S || κεκομισμένος S: κεκοσμημένος GP || τὸ — σχῆμα GPS: τῷ — σχήματι Comp 75,4 et p. 229 || 2 τὰς μὲν οὔσας Alem: τὰς μενούσας GPS || ξυμφόρῳ ἐς GP: δικαίῳ εἰς S || ἦν GP: εἰ S || ἴσχυσεν GP: ἔσχεν S || αὐτοῦ Dind: αὐτοῦ GPS || 3 ἔλαβε GP: ἐλάμβανε S || οἰκοδομίαις GPS: οἰκοδομίαις ἐκχέας Reiske || 4 καὶ S: κατὰ GP || 5 πρὸς Reiske: πρός τε GPS: πρός γε Kraš || φιλοτιμίᾳ GP: ἐπιθυμίᾳ S || Ἰουστίνου S: Ἰουστινιανοῦ GP

în chipul cel mai neruşinat cu putinţă. Totdeauna erau uniţi sau se înţelegeau 23
între dînşii cu asemenea şiretlicuri şi făceau pe cei din afară să creadă că se ceartă; şi aşa izbuteau să dezbine supuşii şi să-şi întărească temeinic stăpînirea asupritoare.

11

Iustinian schimbă totul pentru a răspîndi şi da multor lucruri numele său. Face cheltuieli fără rost şi, prin risipa sa, ademeneşte barbarii. Din pricina zgîrceniei hărţuieşte ereticii. Spaima şi deznădejdea montaniştilor. Cei mai mulţi dintre samaritenii increştinaţi trec de partea maniheilor şi politeiştilor. Ţăranii samariteni sînt ucişi împreună cu căpetenia lor. Iustinian prigoneşte păgînii, bărbaţii lipsiţi de ruşine care se îndrăgostesc de tineri precum şi cititorii în stele.

După ce a luat domnia, Iustinian a izbutit repede să le zdruncine pe 1
toate. Punea în slujba statului tot ce se întîmpla că pînă atunci fusese oprit de lege, iar ceea ce era în fiinţă, precum şi datinile, le îndepărta pe toate, ca şi cum numai pentru atîta fusese adus în fruntea împărăţiei ca să dea tuturor lucrurilor altă înfăţişare. Dregătoriile le înlocuia şi punea în fruntea 2
treburilor alţi oameni care nu mai fuseseră dregători. Tot aşa făcea cu legile şi cu întocmirile oştenilor, nu din dorinţa de a îndrepta sau de a aduce un folos oarecare, ci numai ca să le schimbe pe toate şi să pună numele său; iar unde nu izbutea deloc să schimbe ceva numaidecît, adăuga cel puţin numele său.

Nu se sătura niciodată de jafuri şi omoruri, ci după ce despuia o mul- 3
ţime de case de oameni bogaţi, căuta altele; iar banii dobîndiţi din prăzi îi arunca barbarilor sau îi irosea în zidiri necugetate şi palate. Ucidea fără 4
socoteală zeci de mii de oameni şi pregătea apoi în mare grabă măcelărirea altora, în număr şi mai mare. Deoarece romanii trăiau în pace cu toţi vecinii 5
şi n-avea cine să fie prilej pentru pofta sa de omoruri, a asmuţit pe toţi barbarii unul împotriva celuilalt şi a chemat la sine pe conducătorii hunilor, fără nici un temei: i-a dăruit cu averi mari, dintr-o dorinţă deşartă, şi a numit această faptă „dovada prieteniei noastre". Se zice că ar fi făcut aşa şi în timpul domniei lui Iustin. Barbarii luau banii, apoi trimiteau cîteva 6

1 După o perioadă de pregătire în timpul domniei lui Iustin a urmat după anul 527 o serie de reforme fundamentale: în 529 au apărut constituţiile imperiale (revăzute şi adăugite în 534), în 533 Digestele şi Instituţiile, apoi *Codex Iustinianus*, la care s-a adăugat mai tîrziu o colecţie de legi noi *(Novellae)*. În toate acestea împăratul a fost ajutat de renumitul jurist Tribonian. Aplicarea acestor legi a adus oarecare tulburare din pricina grabei cu care s-a lucrat.

τοῖς ἑπομένοις τοῖς αὐτῶν ἔπεμπον, καταθέειν ἐξ ἐπιδρομῆς γῆν τὴν βασιλέως κελεύοντες, ὅπως καὶ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην ἀπεμπολεῖν τῷ ταύτην ὠνεῖσθαι λόγῳ
7 οὐδενὶ βουλομένῳ δυνατοὶ εἶεν. καὶ οἱ μὲν αὐτίκα ἠνδραπόδιζόν τε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καὶ οὐδέν τι ἧσσον ἔμμισθοι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐγίνοντο· ἕτεροι δὲ μετ' ἐκείνους εὐθὺς ἐς τὸ ληΐζεσθαι τοὺς ταλαιπώρους Ῥωμαίους καθίσταντο, καὶ
8 μετὰ τὴν λείαν ἆθλα τῆς ἐφόδου τὴν βασιλέως φιλοτιμίαν ἐδέχοντο. οὕτω τε ἅπαντες ξυλλήβδην εἰπεῖν οὐδένα ἀνιέντες καιρὸν ἐκ περιτροπῆς ἦγόν τε καὶ
9 ἔφερον ἀπαξάπαντα. ἀρχόντων γάρ εἰσι τοῖς βαρβάροις τούτοις ξυμμορίαι πολλαὶ καὶ περιήρχετο πόλεμος τὴν μὲν αἰτίαν ἐκ φιλοτιμίας ἀλογίστου λαβών, τὸ δὲ πέρας εὑρέσθαι οὐδαμῆ ἔχων,| ἀλλ' ἐφ' ἑαυτὸν ἀνακυκλούμενος τὸν πάντα αἰῶνα.
10 διὸ δὴ χῶρος μέν τις ἢ ὄρος ἢ σπήλαιον ἢ ἄλλο τι τῆς Ῥωμαίων γῆς ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον ἀδῄωτον οὐδαμῆ ἔμεινε, χώραις δὲ πολλαῖς πλέον ἢ πεντάκις ἁλῶναι
11 συνέβη. καὶ ταῦτα μέντοι καὶ ὅσα πρὸς Μήδων τε καὶ Σαρακηνῶν καὶ Σκλαβηνῶν καὶ Ἀντῶν καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ξυνηνέχθη γενέσθαι ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι δεδιήγηται λόγοις· ἀλλ' ὅπερ τοῦδε ἀρχόμενος τοῦ λόγου ὑπεῖπον, τὴν αἰτίαν τῶν ξυμπεπτωκότων ἐνταῦθά μοι ἦν ἀναγκαῖον εἰπεῖν.

12 Καὶ Χοσρόῃ μὲν κεντηναρίων πλῆθος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης προέμενος αὐτογνωμονήσας δὲ οὐδενὶ λόγῳ αἰτιώτατος τοῦ λελύσθαι τὰς σπονδὰς γέγονεν, Ἀλαμούνδαρον δὲ καὶ Οὔννους τοὺς Πέρσαις ἐνσπόνδους σπουδάζων τε καὶ διατεινόμενος ἑταιρίζεσθαι, ὅπερ μοι ἐν λόγοις τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν οὐκ ἀπαρακαλύπτως
13 εἰρῆσθαι δοκεῖ. ἐν ᾧ δὲ τὰ ἐκ τῶν στάσεών τε καὶ πολέμων κακὰ Ῥωμαίοις ἀνήγειρε καὶ ἐρρίπιζεν, ἓν τοῦτο βουλευσάμενος, αἵματος ἀνθρωπείου τὴν γῆν πολλαῖς μηχαναῖς ἔμπλεων γίνεσθαι καὶ χρήματα ληΐζεσθαι πλείω, φόνον καὶ ἄλλον τῶν ὑπηκόων ἐπενόει πολὺν τρόπῳ τοιῷδε.

14 Χριστιανῶν δόξαι ἀπόβλητοι πολλαί εἰσιν ἐν πάσῃ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ, ἅσπερ αἱρέσεις καλεῖν νενομίκασι, Μοντανῶν τε καὶ Σαββατιανῶν καὶ ὅσαις
15 ἄλλαις πλανᾶσθαι αἱ τῶν ἀνθρώπων εἰώθασι γνῶμαι. τούτους ἅπαντας δόξαν τὴν παλαιὰν ἐκέ|λευε μετατίθεσθαι, ἄλλα τε ἀπειλήσας ἀπειθοῦσι πολλὰ καὶ
16 τὰς οὐσίας ἐς τοὺς παῖδας ἢ ξυγγενεῖς μηκέτι παραπέμπειν οἷόν τε εἶναι. τούτων δὲ τὰ ἱερὰ τῶν αἱρετικῶν καλουμένων, καὶ διαφερόντως οἷσπερ ἡ τοῦ Ἀρείου

GPS ‖ 12 Χοσρόης cf. I, 22,3 ‖ ἐν λόγοις cf. II, 1,12; 3,47 ‖ 15 Malal. 478,12; Theoph. I 176,17; Nov. 109 et 45; Corp. iur. civ. C I 5 ‖ Nov. 115,3, 14; Nov. 129, Praef.; Nov. 132 ‖ 16 Malal. 479, 13; Cedren. I 642,18

---

7 ἠνδραπόδιζόν GP: ἠνδραποδίζοντό S ‖ τι GP: τε S ‖ 10 ὄρος PS: ὅρος G ‖ ἢ σπήλαιον ἢ πεδίον Buech 153 ‖ ἔμεινε οὐδαμῆ P ‖ ξυνέβη S ‖ 11 Σκλαβηνῶν aS, Alem: Ἀσκλαβηνῶν GP ‖ Ἀντῶν Alem: αὐτῶν GPS ‖ γενέσθαι GP: om. S ‖ 12 μὲν Reiske: δὲ GPS ‖ δὲ Syk I 28: τε GPS ‖ Πέρσαις Alem: Πέρσας GPS ‖ ἐνσπόνδους GPS: ἐκσπόνδους Alem ‖ 13 πολέμων G(mg.): πόλεων GPS ‖ βουλευσάμενος Reiske: βουλεύσαντες GPS ‖ φόνον ἔτι καὶ ἄλλως Comp 72,15 et p. 230 ‖ ἄλλον GPS: σάλον Maltr ‖ 14 Μοντανῶν P: Μουτανῶν G: Μουντανῶν S ‖ 15 οὐσίας ἐς τοὺς οὐσίας S

căpetenii împreună cu însoţitorii lor şi îi îndemnau să năvălească în grabă pe pămîntul romanilor, ca să poată cumpăra şi ei pacea de la cel care era gata să le-o vîndă fără nici o judecată. Aceştia robeau şi jefuiau în grabă 7 împărăţia romanilor şi ajungeau plătiţii împăratului, în aceeaşi măsură. După dînşii trimiteau repede pe alţii să-i jefuiască pe bieţii romani; iar cînd aceştia sfîrşeau prădăciunile căpătau o răsplată pentru năvala făcută, deoarece împăratul se arăta darnic. În felul acesta, ca să nu mai lungesc vorba, 8 fiecare căuta clipa potrivită pentru a cutreiera şi jefui tot ce întîlnea în cale. Aceşti barbari au multe căpetenii; şi se iscase între ei gîlceavă din pricina 9 dărniciei necugetate a împăratului; neînţelegerile nu mai conteneau şi se ţineau lanţ toată vremea, trecînd doar dintr-un ţinut în altul. De aceea, în 10 timpul acela, n-a rămas cu totul ferită de pustiire nici o aşezare omenească, nici un munte, nici o peşteră şi nici un alt loc din împărăţia romanilor; şi s-a întîmplat că unele ţinuturi au fost răscolite de cinci ori la rînd şi chiar mai mult. Aceste fapte precum şi cele petrecute în luptele împotriva mezilor, 11 saracenilor, sclavinilor, anţilor şi altor barbari au fost povestite de mine în cărţile de mai înainte, dar trebuie să-mi ţin cuvîntul dat la începutul cărţii de faţă şi să arăt acuma pricinile acestor necazuri.

Iustinian a dat lui Chosroe o mulţime de bani pentru pace, apoi s-a 12 răzgîndit aşa din senin şi a ajuns singur vinovat de călcarea înţelegerii puse la cale, deoarece a început şi s-a străduit să-şi facă tovarăşi de arme pe Alamundar şi pe huni, prietenii perşilor, după cum am arătat, cred, destul de lămurit, în cuvîntul despre aceştia. Dar nu era de ajuns că iscase şi prici- 13 nuise romanilor suferinţe în urma răzvrătirilor şi războaielor, umplînd pămîntul de sînge omenesc prin toate mijloacele şi prădînd o mulţime de avuţii: el a mai născocit pentru supuşii săi încă nenumărate alte măceluri în felul acesta.

În toată împărăţia romanilor sînt multe credinţe creştine deşarte, numite 14 erezii, ca montanişti, sabatieni şi alte rătăciri care tulbură de obicei minţile oamenilor. Tuturor acestor supuşi le-a poruncit să-şi lepede credinţa stră- 15 bună; şi i-a ameninţat pe cei care nu vor asculta, printre multe altele, că-i va lipsi de dreptul de a fi moşteniţi de copii sau de rude. Bisericile 16 rătăciţilor şi mai ales ale arienilor stăpîneau avuţii de necrezut, încît nici

10 Procopius critică diplomaţia lui Iustinian, dar aminteşte în altă parte a operei sale contribuţia unor barbari la apărarea imperiului. Un exemplu de felul cum bizantinii aplicau principiul *divide et impera* se vede din luptele dintre utriguri şi cutriguri, neamuri hunice de lîngă Marea de Azov. Izvoarele istorice pomenesc şi alţi împăraţi care au folosit asemenea procedee.

12 În înţelegerea cu perşii din anul 531 Iustinian a plătit un tribut de 110 cîntare, adică aproximativ 5600 de kg aur. La reluarea acestor tratative din anii 539/540 Iustinian a încercat să asmuţe împotriva perşilor triburile hunice şi saracene. Zona de acţiune a Bizanţului în Orient se întindea din nordul Mării Negre pînă în Egipt şi Libia.

17 ἤσκητο δόξα, πλοῦτόν τινα εἶχεν ἀκοῆς κρείττω. οὔτε γὰρ ἡ σύγκλητος βουλὴ
ξύμπαντα οὔτε τις ἄλλη μεγίστη μοῖρα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς τά γε εἰς τὴν οὐσίαν
18 εἰκάζεσθαι τούτοις δὴ τοῖς ἱεροῖς ἔσχε. κειμήλιά τε γὰρ αὐτοῖς χρυσᾶ τε καὶ
ἀργυρᾶ καὶ ξυγκείμενα ἐκ λίθων ἐντίμων ἀμύθητά τε καὶ ἀναρίθμητα ἦν, οἰκίαι
τε καὶ κῶμαι παμπληθεῖς, καὶ χώρα πολλὴ πανταχόθι τῆς γῆς, καὶ ὅση ἄλλη
πλούτου ἰδέα ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἅτε οὐδενὸς αὐτὰ τῶν
19 πώποτε βεβασιλευκότων ὀχλήσαντος. πολλοί τε ἄνθρωποι, καὶ ταῦτα δόξης ὄντες
ὀρθῆς, τῇ τῶν σφετέρων ἐπιτηδευμάτων προφάσει ἐνθένδε ἀεὶ τοῦ βίου τὰς
20 ἀφορμὰς εἶχον. τούτων μὲν οὖν τῶν ἱερῶν πρῶτον τὰς οὐσίας δημοσιώσας
Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀφείλετο ἐξαπιναίως τὰ χρήματα πάντα. ἐξ οὗ τοῖς πολ-
λοῖς ἀποκεκλεῖσθαι τὸ λοιπὸν τοῦ βίου συνέβη.
21 Πολλοὶ δὲ εὐθὺς πανταχόσε περιιόντες δόξης τῆς πατρίου τοὺς παραπί-
22 πτοντας ἠνάγκαζον μεταβάλλεσθαι. ἅπερ ἐπεὶ ἀνθρώποις ἀγροίκοις οὐχ ὅσια
23 ἔδοξεν εἶναι, τοῖς ταῦτα ἐπαγγέλλουσιν ἀντιστατεῖν ἅπαντες ἔγνωσαν. πολλοὶ
μὲν οὖν πρὸς τῶν στρατιωτῶν διεφθείροντο, πολλοὶ δὲ καὶ σφᾶς αὐτοὺς διεχρή-
σαντο εὐσεβεῖν μάλιστα ὑπὸ ἀβελτερίας οἰόμενοι, καὶ αὐτῶν ὁ μὲν πλεῖστος
ὅμιλος γῆς τῆς πατρῴας ἐξιστάμενοι ἔφευγον, Μοντανοὶ δέ, οἳ ἐν Φρυγίᾳ κατῴ-
κηντο, σφᾶς αὐτοὺς ἐν ἱεροῖς τοῖς | σφετέροις καθείρξαντες τούτους τε τοὺς νεὼς
αὐτίκα ἐμπρήσαντες ξυνδιεφθάρησαν οὐδενὶ λόγῳ, πᾶσά τε ἀπ' αὐτοῦ ἡ Ῥωμαίων
ἀρχὴ φόνου τε ἦν καὶ φυγῆς ἔμπλεως.
24 Νόμου δὲ τοῦ τοιούτου καὶ ἀμφὶ τοῖς Σαμαρείταις αὐτίκα τεθέντος ταραχὴ
25 ἄκριτος τὴν Παλαιστίνην κατέλαβεν. ὅσοι μὲν οὖν ἔν τε Καισαρείᾳ τῇ ἐμῇ κἀν
ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ᾤκουν, παρὰ φαῦλον ἡγησάμενοι κακοπάθειάν τινα ὑπὲρ
ἀνοήτου φέρεσθαι δόγματος, ὄνομα Χριστιανῶν τοῦ σφίσι παρόντος ἀνταλλα-
ξάμενοι τῷ προσχήματι τούτῳ τὸν ἐκ τοῦ νόμου ἀποσείσασθαι κίνδυνον ἴσχυσαν.
26 καὶ αὐτῶν ὅσοις μέν τι λογισμοῦ καὶ ἐπιεικείας μετῆν, πιστοὶ εἶναι τὰ ἐς δόξαν
τήνδε ουδαμῇ ἀπηξίουν, οἱ μέντοι πλεῖστοι ὥσπερ ἀγανακτοῦντες, ὅτι δὴ οὐχ
ἑκούσιοι, ἀλλὰ τῷ νόμῳ ἠναγκασμένοι δόγμα τὸ πάτριον μετεβάλοντο, αὐτίκα
27 δὴ μάλα ἐπί τε Μανιχαίους καὶ τοὺς καλουμένους Πολυθέους ἀπέκλιναν. οἱ δὲ
γεωργοὶ ξύμπαντες ἀθρόοι γεγενημένοι ὅπλα ἀνταίρειν ἔγνωσαν, βασιλέα σφίσι
28 τῶν τινα λῃστῶν προβεβλημένοι, Ἰουλιανὸν ὄνομα, Σαβάρου υἱόν. καὶ χρόνον
μέν τινα τοῖς στρατιώταις ἐς χεῖρας ἐλθόντες ἀντεῖχον, ἔπειτα δὲ ἡττηθέντες

GPS || 26 De Manichaeis cf. Malal. 423,16; Cedren. I 639,19; Liber pontific. pars I ed. Mommsen p. 130 || 27 cf. Malal. 445,19; Theoph. I 178,22; Bar-Hebr. 82; Cedren. I 646, 22; Hermes VI 376; Ioannes de Niciu 518; Zach. 177

18 πανταχόθι GP: πανταχόθεν S || ὀνομάζεται GP: νενόμισται S || 20 δημοσιώσας GS: δημοσιεύσας P || ξυνέβη S || 21 δὲ GPS: δὲ στρατιῶται Comp 79,4 et p. 230 || 23 στρατιωτῶν PS: στασιωτῶν G || διεχρήσαντο PS: διεφθείροντο G || 24 τοῖς Σαμαρείταις P: τοῖς Σαμαρίταις S: τοὺς Σαμαρείτας G || 25 Καισαρίᾳ S || κίνδυνον ἀποσείσασθαι P || 26 μέν τι PS: μέντοι G || μετῆν G: μετὸν PS || πιστοὶ GP: μεστοί S || μετεβάλλοντο G

sfatul bătrînilor şi nici o altă ramură mai răsărită din împărăţia romanilor 17
nu se putea măsura în bogăţii cu aceste lăcaşuri sfinte. Aveau podoabe de 18
aur şi de argint şi pietre nestemate nespus de frumoase şi cu neputinţă de numărat, apoi un număr mare de case şi de sate şi moşii multe în toate colţurile pămîntului şi tot felul de alte averi din cîte sînt şi au un nume în toată omenirea, deoarece toate acestea niciodată nu fuseseră rîvnite de către
vreun împărat oarecare. Mulţi oameni, între ei şi dreptcredincioşi, se înde- 19
letniceau şi îşi agoniseau de acolo pîinea zilnică trebuitoare pentru viaţă;
dar împăratul Iustinian a luat întîi averile preoţilor pe seama statului şi apoi 20
a răvăşit pe neaşteptate toate bogăţiile. De atunci înainte multora le-a fost înlăturată orice putinţă de a-şi ţine traiul.

Mulţi străbăteau în grabă toate ţinuturile şi sileau pe cei întîlniţi în 21
cale să se lepede de credinţa strămoşească. Ţăranii s-au simţit atinşi în mîn- 22
dria lor şi cu toţii au hotărît să se împotrivească celor care răspîndeau
asemenea poruncă. Mulţi din ei au fost măcelăriţi de oşteni, iar mulţi alţii 23
şi-au făcut singuri seama, socotind în îndărătnicia lor că fac o faptă cucernică; dar cei mai mulţi s-au sculat din pămîntul strămoşesc şi au fugit în altă parte. Montaniştii din Frigia s-au închis în bisericile lor, au dat în grabă foc acestor lăcaşuri şi au pierit fără nici o socoteală. De atunci înainte toată împărăţia romană s-a umplut de fugari şi omoruri.

Nu mult după aceea a ieşit o lege asemănătoare şi împotriva samari- 24
tenilor, care a atras Palestina într-o frămîntare nebănuită. Locuitorii din 25
cetatea mea de naştere Caesarea şi din alte cetăţi au socotit că ar fi o nebunie să îndure răutăţi din pricina unei credinţe deşarte şi şi-au schimbat numele, zicîndu-şi creştini; ei au izbutit prin această înşelătorie să scape de urmă-
ririle legii; însă cei care aveau un crîmpei de judecată şi de bun simţ n-au 26
şovăit cîtuşi de puţin să rămînă statornici în credinţa lor; iar cei mai mulţi, de necaz că şi-au părăsit datina străbună împotriva voinţei lor, numai împinşi
de lege, au trecut îndată la manihei şi la aşa-zişii politeişti. Ţăranii s-au adu- 27
nat cu toţii la un loc şi au hotărît să ridice armele împotriva împăratului;

---

23 Procopius apără politica religioasă oficială şi condamnă simplitatea ereticilor. Montaniştii, numiţi aşa după întemeietorul lor Montanus, erau asceţi severi şi se împotriveau compromisurilor şi indulgenţelor. Ei au dispărut repede de pe scena istoriei. Sabatienii (după întemeietorul lor Sabbatios) au apărut în jurul anului 400 şi recomandau ca sărbătorirea Paştilor să se facă după calendarul evreilor. Arienii (după întemeietorul lor Arius din Alexandria, în jurul anului 318) au avut o influenţă mai întinsă şi mai durabilă şi au dispărut abia spre începutul secolului al VII-lea.

24 Atenţia dată samaritenilor şi informaţiile mai largi cu privire la Palestina şi ţinuturile învecinate ar fi o dovadă că Procopius, în ultima parte a vieţii sale, a trăit şi a scris în Caesarea, locul său de naştere. Samaria, regiune la nord de Iudea. Samaritenii formau o sectă iudaică în luptă cu centralismul exagerat al rabinilor ortodocşi.

26 Maniheii (după întemeietorul lor Mani, născut în anul 216 în apropiere de Seleucia-Ctesifon) au lăsat importante urme scrise, care atestă o largă răspîndire a credinţei lor.

27 Răscoala condusă de Iulian a avut loc în anul 529, fiind atestată şi de alte izvoare.

29 τῇ μάχῃ διεφθάρησαν ξὺν τῷ ἡγεμόνι. καὶ λέγονται μυριάδες ἀνθρώπων δέκα
ἐν τῷ πόνῳ τούτῳ ἀπολωλέναι, καὶ χώρα ἡ πάσης γῆς ἀγαθὴ μάλιστα ἔρημος
...γῶν ἀπ' αὐτοῦ γέγονε. τοῖς τε τῶν χωρίων κυρίοις Χριστιανοῖς οὖσι τὸ πρᾶγμα
τοῦτο ἐς μέγα κακὸν ἐτελεύτησεν. ἀναγκαῖον γὰρ γέγονε σφίσιν οὐδὲν ἐνθένδε
μετακομιζομένοις φόρον τὸν ἐπέτειον ἁδρόν τινα ὄντα ἐς τὸν ἅπαντα αἰῶνα βασι-
λεῖ φέρειν, ἐπεὶ οὐδεμιᾷ φειδοῖ| ἡ τοῦ ἔργου τούτου ἐντροπὴ γέγονεν.
31 Ἐντεῦθεν ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας καλουμένους τὴν δίωξιν ἦγεν αἰκιζόμενός τε
32 τὰ σώματα καὶ τὰ χρήματα ληϊζόμενος. ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ὅσοι τοῦ Χριστιανῶν
ὀνόματος δῆθεν μεταλαχεῖν ἔγνωσαν τῷ λόγῳ τὰ παρόντα σφίσιν ἐκκρούοντες,
οὗτοι δὴ οὐ πολλῷ ὕστερον ἐπὶ ταῖς σπονδαῖς καὶ θυσίαις καὶ ἄλλοις οὐχ ὁσίοις
33 ἔργοις ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἡλίσκοντο. τὰ γὰρ ἀμφὶ τοῖς Χριστιανοῖς εἰργασμένα
ἐν τοῖς ὄπισθέν μοι λόγοις λελέξεται.
34 Μετὰ δὲ καὶ τὸ παιδεραστεῖν νόμῳ ἀπεῖργεν, οὐ τὰ μετὰ τὸν νόμον διερευ-
35 νώμενος, ἀλλὰ τοὺς πάλαι ποτὲ ταύτῃ δὴ τῇ νόσῳ ἁλόντας. ἐγίνετό τε ἡ ἐς αὐτοὺς
ἐπιστροφὴ ουδενὶ κόσμῳ, ἐπεὶ καὶ κατηγόρου χωρὶς ἐπράσσετο ἡ ἐς αὐτοὺς τίσις,
ἑνός τε ἀνδρὸς ἢ παιδὸς λόγος, καὶ τούτου δούλου, ἂν οὕτω τύχοι, καὶ ἀκουσίου
μαρτυρεῖν ἐπὶ τὸν κεκτημένον ἀναγκασθέντος, ἔδοξεν εἶναι ἀκριβὴς ἔλεγχος.
36 τούς τε οὕτως ἁλισκομένους τὰ αἰδοῖα περιῃρημένους ἐπόμπευον. οὐκ ἐς πάντας
μέντοι κατ' ἀρχὰς τὸ κακὸν ἤγετο, ἀλλ' ὅσοι ἢ Πράσινοι εἶναι ἢ μεγάλα περι-
βεβλῆσθαι χρήματα ἔδοξαν ἢ ἄλλο τι τοῖς τυραννοῦσι προσκεκρουκότες ἐτύγ-
χανον.
37 Καὶ μὴν καὶ τοῖς μετεωρολόγοις χαλεπῶς εἶχον. διὸ δὴ αὐτοὺς ἡ ἐπὶ τοῖς
κλέπταις τεταγμένη ἀρχὴ ᾐκίζετό τε ἀπ' οὐδεμιᾶς ἄλλης αἰτίας καὶ ξαίνουσα
κατὰ τοῦ νώτου πολλὰς ἐπὶ καμήλων φερομένους ἐπόμπευεν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν
γέροντάς τε καὶ ἄλλως ἐπιεικεῖς ὄντας, ἄλλο αὐτοῖς ἐπικαλεῖν ουδὲν ἔχουσα,
πλήν γε δὴ ὅτι σοφοὶ τὰ περὶ τοὺς ἀστέρας ἐν τοιού|τῳ χώρῳ ἐβούλοντο εἶναι.
38 ἔφευγον τοίνυν ἀνθρώπων διηνεκὲς πολὺς ὅμιλος οὐκ ἐς βαρβάρους μόνον, ἀλλὰ
καὶ ἐς τοὺς μακρὰν ᾠκισμένους Ῥωμαίους, ἦν τε ἰδεῖν ἐν χώρᾳ τε ἀεὶ καὶ πόλει
39 ἑκάστῃ τοὺς πλείστους ξένους. τοῦ γὰρ διαλαθεῖν ἕνεκα γῆς τῆς πατρῴας τὴν

GPS || 31 cf. Malal. 449,3; Theoph. I 180,11; Cedren. I 642,16; Cramer Anecd. II 320 || 33 haec frustra quaeras in Procopii libris || 34 cf. Malal. 436,3; Theoph. I 177,11; Zonar. III 275; Nov. 77 et 141; Cramer Anecd. II 322; Niceph. Call. XVII 32

30 ὄντα om. P || οὐδεμιᾷ φειδοῖ ἡ Alem: οὐδεμία φειδὼ ἡ GPS: ουδεμία φειδὼ ἢ Reiske || ἐντροπὴ GPS: ἐπιτροπὴ Alem || 32 τὰ PS: τὸν G || ἐπὶ ταῖς GPS: ἐπί τε Syk I 26 || ἡλίσκοντο GPS: ἡλίσκοντο, ἀλλὰ περὶ τούτων οὐ πλείωνα ἐνταῦθα ἡμῖν ῥητέον Comp p. 220 || 35 ἐπιστροφὴ PS: ἀποστροφὴ G || 36 τὸ κακὸν κατ' ἀρχὰς G || τοῖς τυραννοῦσι PS: om. G || 37 διὸ δὴ αὐτῶν κελευσάντων Comp p. 231 || τοῦ PS: om. G || πολλὰς Alem: πολλοὺς GPS || ἐπόμπευεν PS: ἐπόμπευον G || ἀνὰ πᾶσαν Alem: ἅπασαν GPS || χώρῳ GP: χωρίῳ S: χρόνῳ Orelli, Syk I 26 || 38 διηνεκὲς Haury: διηνεκὴς GPS: διηνεκῶς Reiske || ὅμιλος πολὺς G || εἰς S || μόνον GP: μόνους S || Ῥωμαίους GPS: Ῥωμαίων Alem

apoi și-au ales împărat un tîlhar de drumul mare cu numele Iulian, feciorul lui Sabar. S-au încăierat cu oștenii și un timp oarecare le-au ținut piept, 28 dar mai pe urmă au fost zdrobiți în luptă și măcelăriți împreună cu conducătorul lor. Se zice că în acest măcel au pierit o sută de mii de oameni, 29 iar pămîntul cel mai bun din toată lumea a ajuns de atunci o pustie întinsă, golită de țărănime. Întîmplarea aceasta a adus moșierilor creștini o mare 30 pagubă, deoarece ei au fost nevoiți să plătească împăratului dări grele în fiecare an, pentru tot răstimpul acela, cu toate că nu avuseseră nici un venit; căci îndeplinirea acestei sarcini s-a făcut fără nici un pic de îndurare.

Apoi a urmărit pe așa-zișii elini: i-a chinuit trupește și le-a furat averile. 31 Cîți dintre dînșii au hotărît să-și schimbe numele și să-și zică creștini, numai 32 de ochii lumii, pentru a scăpa de nenorocirile de față, puțin după aceea au fost prinși aproape toți cu prilejul jertfelor, închinărilor la idoli și al altor fapte ticăloase. Iar cele săvîrșite împotriva creștinilor vor fi povestite de mine 33 ceva mai încolo.

Apoi a oprit printr-o lege dragostea trupească dintre bărbați; dar nu 34 cerceta numai faptele petrecute după ieșirea legii, ci și pe cei stăpîniți de această boală mai înainte. Urmărirea lor se făcea fără nici o rînduială, căci 35 se dădeau pedepse și fără învinuire: cuvîntul unui singur bărbat sau copil și, întîmplător, chiar al unui sclav, silit fără voia lui să aducă o mărturie împotriva stăpînului, părea o dovadă îndestulătoare. Pe cei năpăstuiți în felul 36 acesta îi purta în alai pe ulițe, după ce le tăia mai întîi părțile rușinoase. La început nu toți primeau această pedeapsă îngrozitoare, ci numai „verzii", apoi bărbații înconjurați de avuții mari, precum și cei care se ciocneau întîmplător cu stăpînitorii nemiloși de la putere.

Se purta rău și cu cititorii în stele, căci dregătorul rînduit cu urmărirea 37 hoților îi chinuia fără nici o pricină, le dădea lovituri la spate cu nemiluita și-i purta în alai, pe cămile, prin toată cetatea; și nu le aducea altă vină acestor oameni bătrîni și cumsecade decît doar că erau pricepuți în știința despre stele și doreau să rămînă în locul unde se aflau. O mulțime mare de 38 oameni fugeau fără încetare la barbari sau la romanii din ținuturile cele mai depărtate; și puteai vedea la țară și în fiecare cetate o sumedenie de fugari. Pentru a găsi un ascunziș, fiecare părăsea bucuros pămîntul strămo- 39

31 Politeiștii și elinii reprezentau vechea credință păgînă combătută multă vreme de biserica oficială.

34 Judecată drept o virtute de către unii reprezentanți ai filozofiei antice (de pildă, Platon), pederastia a fost puternic combătută de biserica creștină. După secole de oblăduire creștină ea mai stăruia cu putere și era nevoie de măsuri speciale.

37 Astrologia se lega de știința și filozofia antică și venea în conflict cu concepția expusă în Biblie. Patria ei de baștină au fost Mesopotamia și Chaldeia. De aceea cititorii în stele sînt cunoscuți în vechea literatură română și sub numele de haldei sau haldeieni. După închiderea școlii filozofice din Atena din anul 529 unii reprezentanți ai științei antice au rămas pe drumuri. Procopius îi privește cu simpatie și regretă tratamentul neomenos aplicat astrologilor.

ἀλλοτρίαν ἠλλάξαντο εὐπετῶς ἕκαστοι, ὥσπερ τῆς πατρίδος αὐτοῖς ὑπὸ πολε-
40 μίων ἁλούσης. τὸν μὲν οὖν πλοῦτον τῶν εὐδαιμόνων εἶναι δοκούντων ἔν τε Βυ-
ζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ μετά γε τοὺς ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς, τρόποις οἷσπερ
41 εἴρηται Ἰουστινιανός τε καὶ Θεοδώρα ληϊσάμενοι ἔσχον. ὅπως δὲ καὶ τοὺς ἐκ
βουλῆς ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα ξύμπαντα ἴσχυσαν, αὐτίκα δηλώσω.

ιβʹ

Insignis fraus in Zenonem, in alios senatores, in Ioannen Edessenum. Iustinianus ac Theodora daemones habiti. Iustinianus a daemone fertur genitus: visus sine capite ambulare. Mira monachi visio. Iustinianus non cibo, non somno, sed Veneri deditus. Rem cum lemuribus habet Theodora. Eius somnium.

1 Ἦν τις ἐν Βυζαντίῳ Ζήνων ὄνομα, ἐκείνου Ἀνθεμίου υἱωνός, ὅσπερ ἐν
τῇ ἑσπερίᾳ τὴν βασιλείαν τὰ πρότερα ἔσχε. τοῦτον δὴ ἐξεπίτηδες ἄρχοντα ἐπ'
2 Αἰγύπτου καταστησάμενοι ἔστελλον. ἀλλ' ὁ μὲν χρημάτων τὸ πλοῖον τῶν τιμιω-
τάτων ἐμπλησάμενος τὰ ἐς τὴν ἀναγωγὴν διετείνετο· ἦσαν γὰρ αὐτῷ σταθμός τε
ἀργύρου ἀναρίθμητος καὶ χρυσώματα μαργάροις τε καὶ σμαράγδοις καλλωπι-
σθέντα καὶ λίθοις ἄλλοις τοιούτοις ἐντίμοις· οἱ δέ τινας ἀναπείσαντες τῶν οἱ
πιστοτάτων εἶναι δοκούντων τὰ μὲν χρήματα ἐνθένδε ὅτι τάχιστα ἐκφορήσαντες,
πῦρ δὲ ἐν κοίλῃ νηὶ ἐμβεβλημένοι τῷ Ζήνωνι ἀπαγγέλλειν ἐκέλευον ἀπὸ ταὐτο-
3 μάτου τήν τε φλόγα ἐν τῷ πλοίῳ ξυνενηνέχθαι καὶ διολωλέναι τὰ χρήματα. χρόνῳ
δὲ ὕστερον Ζήνωνι μὲν ἐξαπιναίως ἀπογενέσθαι ξυνέπεσεν, | αὐτοὶ δὲ κύριοι τῆς
4 οὐσίας εὐθὺς ἅτε κληρονόμοι γεγόνασι. διαθήκην γάρ τινα προὔφερον, ἥνπερ
οὐ παρ' ἐκείνου ξυγκεῖσθαι διατεθρύλληται.
5 Καὶ Τατιανοῦ τε καὶ Δημοσθένους καὶ τῆς Ἱλαρᾶς τρόπῳ τῷ ὁμοίῳ σφᾶς
αὐτοὺς κληρονόμους πεποίηνται, οἵπερ τά τε ἄλλα καὶ τὸ ἀξίωμα πρῶτοι ἔν γε
Ῥωμαίων τῇ βουλῇ ἦσαν. τινῶν δὲ οὐ διαθήκας, ἀλλ' ἐπιστολὰς διεσκευασμένοι
6 τὴν οὐσίαν ἔσχον. οὕτω γὰρ Διονυσίου τε κληρονόμοι γεγόνασιν, ὃς ἐν Λιβάνῳ
ᾤκει, καὶ Ἰωάννου τοῦ Βασιλείου παιδός, ὃς δὴ ἐπιφανέστατος μὲν Ἐδεσσηνῶν
ἐγεγόνει πάντων, βίᾳ δὲ πρὸς Βελισαρίου ἐν ὁμήρων λόγῳ ἐκδέδοται τοῖς Πέρσαις,
7 ὥσπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη. τοῦτον γὰρ τὸν Ἰωάννην ὁ μὲν

GPS || 6 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. II, 21,27

39 ἠλλάξαντο GS, Haury: ἀντηλλάξαντο P, Syk I 26, cf. An. 11,25; 17,10 || 40 τοὺς PS: τῶν G || ἔσχον ληϊσάμενοι S || 41 ξύμπαντα PS: πάντα G || 1 Ἀνθεμίου GPS: τοῦ Ἀνθεμίου Syk I 26 || 2 ἀλλ' GPS: καὶ Syk I 26 || τῶν τιμιωτάτων τὸ πλοῖον S || διετείνετο GPS: διέθετο Maltr, Haury: διετείνετο πραγματευσάμενος Reiske || γὰρ GP: δὲ S || ὅτι τάχιστα ἐνθένδε S || ἐκφορήσαντας — ἐμβεβλημένους Reiske || ἐν om. S || ξυνενηνέχθαι P: ξυνηνέχθαι G: ξυνενεχθῆναι S || 4 τινα Alem: τινὲς GPS || 6 Διονύσου S || Ἰωάννου P: Ἰῶ S: Ἰωάννης G || δὴ PS: om. G: δὴ γένει τε καὶ πλούτῳ Comp 84,3 et p. 232 || πάντων om. S || ὁμήρου Syk I 26 || ἐκδέδοται PS: ἐνδέδοται G

șesc și fugea într-o țară străină, ca și cum locul său de baștină ar fi fost luat de dușmani. Așadar cei care păreau bogați în Bizanț, în afară de sfa- 40
tul bătrînilor, au fost despuiați de Iustinian și Teodora în felul cum am spus.
Acum voi arăta cum au izbutit acești oameni să ia toate averile celor din 41
sfatul bătrînilor.

12

Înșelăciunea de pomină pusă la cale împotriva lui Zenon și a altor senatori și împotriva lui Ioan din Edesa. Iustinian și Teodora socotiți duhuri necurate. Se zice că Iustinian s-a născut dintr-un duh necurat: el e văzut umblînd fără cap. Minunata vedenie a unui călugăr. Iustinian stăpînit de patima dragostei trupești, nu de pofta de mîncare și de somn. Teodora are legături cu strigoii. Visul ei.

Era în Bizanț unul cu numele Zenon, nepotul lui Antemiu, care a avut 1
mai înainte domnia în împărăția de Apus. Acesta a fost rînduit conducător
peste Egipt și trimis acolo. El a umplut o corabie cu lucrurile cele mai de 2
preț și tot amîna întoarcerea: avea nenumărate podoabe de argint și de aur, mărgăritare, smaragde și pietre nestemate; dar Iustinian și Teodora au înduplecat pe cîțiva dintre oamenii socotiți cei mai de încredere și i-au îndemnat să scoată cît mai repede averile din corabie, să dea foc vasului și să trimită vorbă lui Zenon că focul s-a ivit de la sine, iar averile au pierit în
flăcări. Puțin mai tîrziu s-a întîmplat că Zenon a murit și ei s-au făcut îndată 3
stăpînii și moștenitorii averilor: au adus pe neașteptate un soi de diată, 4
dar se zvonea că nu fusese alcătuită de Zenon.

Tot în felul acesta au ajuns ei și moștenitorii lui Tatian, Demostene și 5
Ilara, care prin îndeletnicire și altele erau printre cei dintîi din sfatul romanilor. De la alții au luat averi, însă n-au plăsmuit testamente, ci scrisori.
Așa s-au făcut moștenitorii lui Demostene, care locuia în Liban, și al lui 6
Ioan, feciorul lui Vasile, omul cel mai de seamă dintre cetățenii din Edesa, dat de Velisarie cu sila ca ostatic perșilor, după cum am povestit în cărțile
de mai înainte. Chosroe n-a mai vrut să-l sloboadă pe acest Ioan și-i învino- 7
vățea pe romani de călcarea tuturor înțelegerilor puse la cale cu Velisarie;

1 Procopius Anthemius s-a născut în Constantinopol ca fiu de senator, a ajuns în anul 455 ginerele împăratului Marcian (450—457) și apoi împărat în împărăția de apus între anii 467—472. A fost tolerant cu păgînii și ereticii. Alegerea sa a pornit din nădejdea unei apropieri între cele două părți ale imperiului *(concordia partium imperii)*.

Χοσρόης οὐκέτι ἠφίει, ἐπικαλῶν Ῥωμαίοις ἠλογηκέναι τὰ ξυγκείμενα πάντα,
8 ἐφ' οἷς αὐτῷ πρὸς Βελισαρίου δοθεὶς ἐτύγχανεν. ἀποδίδοσθαι μέντοι ἅτε δορυά-
λωτον γεγονότα ἠξίου. ἡ δὲ τοῦ ἀνδρὸς μάμμη (περιοῦσα γὰρ ἔτι ἐτύγχανε) τὰ
λύτρα παρεχομένη οὐχ ἧσσον ἢ δισχιλίας λίτρας ἀργύρου τὸν υἱωνὸν ὠνήσεσθαι
9 ἐπίδοξος ἦν. ἀλλ' ἐπεὶ τὰ λύτρα ταῦτα ἐς Δάρας ἦλθε, μαθὼν ὁ βασιλεὺς τὸ συμ-
βόλαιον γενέσθαι οὐκ εἴα, ὡς μὴ ἐς τοὺς βαρβάρους, εἰπών, ὁ Ῥωμαίων κομίζηται
10 πλοῦτος. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τῷ μὲν Ἰωάννῃ νοσήσαντι ξυνέβη ἐξ ἀνθρώπων
ἀφανισθῆναι, ὁ δὲ μὲν πόλιν ἐπιτροπεύων ἐπιστολὴν ἀναπλάσας τινὰ ἔφη πρὸς
αὐτὸν ἅτε φίλον οὐ πολλῷ ἔμπροσθεν τὸν Ἰωάννην γράψαι ὥς οἱ αὐτῷ βουλο-
11 μένῳ εἴη εἰς τὸν βασιλέα τὴν οὐσίαν ἐλθεῖν. πάντων δὲ τῶν ἄλλων | τὰ ὀνόματα
καταλέγειν οὐκ ἂν δυναίμην ὧνπερ αὐτόματοι κληρονόμοι γεγένηνται.

12 Ἀλλὰ μέχρι μὲν οὖν ἡ τοῦ Νίκα καλουμένη στάσις ἐγένετο, κατὰ μίαν
διαλέγεσθαι τὰς τῶν εὐδαιμόνων οὐσίας ἠξίουν· ἐπεὶ δὲ ταύτην, ὥσπερ μοι ἐν
τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, γενέσθαι ξυνέβη, τότε δὴ ἀθρόας σχεδόν τι εἰπεῖν
ἁπάντων τῶν ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς τὰς οὐσίας δημοσιώσαντες, τὰ μὲν
ἔπιπλα πάντα καὶ τῶν χωρίων ὅσα κάλλιστα ἦν ᾗπερ ἐβούλοντο διεχείρισαν,
ἀπολέξαντες δὲ τὰ φόρου πικροῦ τε καὶ βαρυτάτου ὑποτελῆ ὄντα, φιλανθρωπίας
13 προσχήματι τοῖς πάλαι κεκτημένοις ἀπέδοντο. διὸ δὴ πρός τε τῶν φορολόγων
ἀγχόμενοι καὶ ἀποκναιόμενοι τόκοις ἀφλημάτων ἀειρρύτοις τισὶ δυσθαναθοῦντες
14 ἀκούσιοι διεβίωσαν. διὸ δὴ ἐμοί τε καὶ τοῖς πολλοῖς ἡμῶν οὐδεπώποτε ἔδοξαν
οὗτοι ἄνθρωποι εἶναι, ἀλλὰ δαίμονες παλαμναῖοί τινες καὶ ὥσπερ οἱ ποιηταὶ λέ-
γουσι βροτολοιγὼ ἔστην, οἳ δὴ ἐπὶ κοινῆς βουλευσάμενοι ὅπως ἅπαντα ἀνθρώπεια
γένη τε καὶ ἔργα ὡς ῥᾷστα καὶ τάχιστα διαφθείρειν ἱκανοὶ εἶεν, ἀνθρώπειόν τε
ἠμπίσχοντο σχῆμα καὶ ἀνθρωποδαίμονες γεγενημένοι τῷ τρόπῳ τούτῳ ξύμπασαν
15 τὴν οἰκουμένην κατέσεισαν. τεκμηριώσαι δ' ἄν τις τὸ τοιοῦτο πολλοῖς τε [καὶ]
ἄλλοις καὶ τῇ τῶν πεπραγμένων δυνάμει. τὰ γὰρ δαιμόνια τῶν ἀνθρωπείων ξυμ-

---

GPS ‖ 8 παρεχομένη — ἦν Suid s.v. ἐπίδοξος 12 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. I, 24 ss. ‖ 13 διὸ δὴ — διεβίωσαν Suid s.v. ἀποκναίειν ‖ 14 οὐδεπώποτε — τινες Suid s.v. παλαμναῖος ‖ ὥσπερ — ἔστην Suid s.v. βροτολοιγός ‖ δαίμονες — κατέσεισαν Suid s.v. ἀνθρωποδαίμονες

---

8 ἐτύγχανεν ἔτι G ‖ λίτρας G (mg.) PS: λύτρας G ‖ ὠνήσεσθαι GP: ὠνήσασθαι S: ὠνεῖσθαι Suid ‖ 9 ξυμβόλαιον S ‖ 10 Ἐδεσσηνῶν πόλιν Comp 84,14 et p. 232 ‖ τὴν αὐτοῦ οὐσίαν Reiske: πᾶσαν τὴν αὐτοῦ οὐσίαν Comp 84, 17 et p. 232 ‖ ὧνπερ PS: ὧπερ G ‖ 12 σχεδόν τι εἰπεῖν Haury: εἰπεῖν σχεδόν τι GPS: ὡς ἔπος εἰπεῖν Comp 85,4 et p. 232 ‖ τὰς G: τῆς PS ‖ ἔπιπλα GPS: ἐπὶ πόλει Comp 85,5 et p. 233 ‖ διεχείρισαν G(mg.): διεχείρησαν GPS ‖ 13 διὸ — εἶχεν: haec ab auctore quodam monacho postea Anecdotis inculcata esse putat Rühl 291, cf. Syk I 24 ‖ 14 τοῖς πολλοῖς ἡμῶν: hoc an Procopius dicere potuerit, dubitat Rühl 291. Comp totum locum ad cives clericosque Caesarienses referendum putat ‖ ἄνθρωποι ἔδοξαν οὗτοι P: ἔδοξαν ἄνθρωποι οὗτοι S ‖ βροτολοιγὼ Suid: βροτολοιγοὶ GPS ‖ ἤστην del. Syk I 26 ‖ ἅπαντα τὰ Syk I 26 ‖ ἠμπέσχοντο G, Suid ‖ σχῆμα PS: σῶμα G, Suid ‖ 15 τεκμηριώσαι P, Dind: τεκμηριώση GS ‖ καὶ del. Dind ‖ παρὰ φύσιν πεπραγμένων Comp 85,17 et p. 233

dar a îngăduit să fie vîndut ca oştean prins în luptă. Bunica lui Ioan (care 8
se întîmpla că mai era în viaţă) a dat nu mai puţin de două mii de litre
de argint ca să-şi răscumpere nepotul. Cînd preţul acestei răscumpărări a 9
intrat în Daras, împăratul a aflat şi n-a lăsat să se mai facă învoiala, sub
cuvînt că nu se cuvine ca bogăţiile romane să treacă în mîinile barbarilor.
Din întîmplare, puţin după aceea, Ioan s-a îmbolnăvit şi a murit, iar condu- 10
cătorul cetăţii a plăsmuit o scrisoare, cică trimisă lui nu mult mai înainte,
ca unui prieten, de către Ioan, care dorea ca toată averea sa să ajungă în stă-
pînirea împăratului. Mi-ar fi cu neputinţă să înşir numele tuturor celorlalţi 11
romani care s-au bucurat de cinstea de a fi moşteniţi de bună voie de împă-
rat şi împărăteasă.

Pînă la răscoala numită Nica (Învinge) ei căutau şi alegeau averile 12
bogaţilor una cîte una; dar după ce s-a întîmplat această răzvrătire, cum am
arătat în cărţile de mai înainte, luau pe seama statului, de-a valma, avuţiile
mai tuturor bătrînilor din sfatul ţării şi împărţeau cum voiau toate acare-
turile şi moşiile cele mai frumoase; lăsau la o parte numai pe cele apăsate
de biruri nespus de aspre şi de grele şi le înapoiau stăpînilor de altădată,
zicînd că doresc să fie oameni de omenie. Hărţuiţi de strîngătorii de biruri 13
şi striviţi de camăta mereu în creştere, nenorociţii aceştia trăiau ca vai
de ei şi-şi doreau moartea. De aceea eu şi mulţi dintre noi am socotit totdea- 14
una că Iustinian şi Teodora nu-s oameni, ci duhuri necurate, sau cum zic
poeţii, „vîrcolaci sorbitori de sînge"; ei s-au sfătuit cum să piardă cît mai
temeinic şi mai repede toate neamurile şi lucrurile oamenilor: au luat chip
de om, s-au făcut duhuri cu trup omenesc şi au cutremurat tot pămîntul
locuit de oameni. O dovadă de aceasta, printre multe altele, e şi tăria ispră- 15
vilor săvîrşite de dînşii; căci între duhurile rele şi oameni e o mare deosebire.

---

7 Darea ca ostatic a lui Ioan a avut loc în anul 542, cu prilejul celei de a treia expediţii a regelui persan în Siria.

8 O litră cîntărea aproximativ 327 de grame. Suma cerută de Chosroe era prin urmare de 654 kg de argint.

9 Oraşul Dara sau Daras se afla în Mesopotamia, fiind cunoscut şi sub numele de Nisibis (azi Nesibin). El căzuse în ruină şi a fost refăcut parţial de împăratul Anastasius (491—518), de aceea se mai numea şi Anastasiupolis.

12 Răscoala Nica (Învinge) a avut loc în anul 532 şi a fost înăbuşită în sînge prin intervenţia armată a lui Velisarie şi Mundus. Cîteva mii de răsculaţi şi-au găsit mortea în hipodrom.

14 Prin cuvintele „eu şi mulţi dintre noi" Procopius iese din anonimat şi se declară partizanul opoziţiei senatoriale.

15 Concepţia despre întruchiparea demonului în persoana împăratului Iustinian se lega de o credinţă de provenienţă orientală care s-a răspîndit spre vest şi a pregătit terenul pentru naşterea ideii de antichrist.

16 βαίνει πολλῷ τῷ διαλλάσσοντι διακεκρίσθαι. πολλῶν ἀμέλει γεγονότων ἐκ τοῦ
παντὸς αἰῶνος ἀνθρώπων τύχῃ ἢ φύσει φοβερῶν ἐς τὰ μάλιστα, οἱ μὲν πόλεις,
οἱ δὲ χώρας, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτο καθ' αὑτοῦ ἔσφηλαν, ὄλεθρον δὲ ξυμπάν|των ἀν-
θρώπων ξυμφοράς τε γῆς τῆς οἰκουμένης ἁπάσης οὐδεὶς ὅτι μὴ οὗτοι ἄνθρωποι
ἐργάζεσθαι ἱκανῶς ἔσχον. ὧν δὴ καὶ ἡ τύχη ὑπούργει τῇ γνώμῃ συγκατεργαζο-
17 μένη τῶν ἀνθρώπων διαφθοράν. σεισμοῖς τε γὰρ καὶ λοιμοῖς καὶ ὑδάτων ποταμίων
ἐπιρροαῖς ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον πλεῖστα διολωλέναι τετύχηκεν, ὥς μοι αὐτίκα
λελέξεται. οὕτως οὐκ ἀνθρωπείῳ, ἀλλ' ἑτέρῳ σθένει τὰ δεινὰ ἔπρασσον.
18 Λέγουσι δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα φάναι τῶν ἐπιτηδείων τισὶν ὡς οὐ Σαββα-
19 τίου τοῦ αὐτῆς ἀνδρὸς οὐδὲ ἀνθρώπων τινὸς υἱὸς εἴη. ἡνίκα γὰρ αὐτὸν κύειν
ἔμελλεν, ἐπιφοιτᾶν αὐτῇ δαιμόνιον οὐχ ὁρώμενον, ἀλλ' αἴσθησίν τινα ὅτι δὴ
πάρεστιν αὐτῇ παρασχὸν ἅτε ἄνδρα γυναικὶ πλησιάσαντα, καθάπερ ἐν ὀνείρῳ
ἀφανισθῆναι.
20 Τινὲς δὲ τῶν αὐτῷ παρόντων τε πόρρω που τῶν νυκτῶν καὶ ξυγγινομένων
ἐν Παλατίῳ δηλονότι, οἷσπερ ἐν καθαρῷ ἡ ψυχὴ ἦν, φάντασμά τι θεάσασθαι
21 δαιμόνιον ἀήθες σφίσιν ἀντ' αὐτοῦ ἔδοξαν. ὁ μὲν γὰρ ἔφασκεν ἄφνω μὲν αὐτὸν
θρόνου τοῦ βασιλείου ἐξαναστάντα περιπάτους ἐνταῦθα ποιεῖν· συχνὸν γὰρ καθῆ-
σθαι οὐδαμῆ εἴθιστο· τῆς δὲ κεφαλῆς ἐν τῷ παραυτίκα τῷ Ἰουστινιανῷ ἀφανι-
σθείσης τὸ ἄλλο οἱ σῶμα τούτους δὴ τοὺς μακροὺς διαύλους ποιεῖν δοκεῖν, αὐτόν
τε ἅτε οἱ τῶν περὶ τὴν θέαν ὡς ἥκιστα ὑγιαινόντων, ἀσχάλλοντα καὶ διαπορούμε-
22 νον ἐπὶ πλεῖστον ἑστάναι. ὕστερον μέντοι τῆς κεφαλῆς τῷ σώματι ἐπανηκού|σης
23 τὰ τέως λειπόμενα οἴεσθαι παρὰ δόξαν ἀναπιμπλάναι. ἄλλος δὲ παρεστάναι οἱ
καθημένῳ ἔφη, ἐκ δὲ τοῦ αἰφνιδίου τὸ πρόσωπόν οἱ κρέατι ἀσήμῳ ἰδεῖν ἐμφερὲς
γεγονός· οὔτε γὰρ ὀφρῦς οὔτε ὀφθαλμοὺς ἐπὶ χώρας τῆς αὐτῶν ὄντας οὔτε ἄλλο τι
τὸ παράπαν ἔφερε γνώρισμα· χρόνου μέντοι αὐτῷ τὸ σχῆμα τῆς ὄψεως ἐπανῆκον
ἰδεῖν. ταῦτα οὐκ αὐτὸς θεασάμενος γράφω, ἀλλὰ τῶν τοτε θεάσασθαι ἰσχυριζο-
μένων ἀκούσας.
24 Λέγουσι δὲ καὶ μοναχόν τινα τῷ θεῷ ἐς τὰ μάλιστα φίλον πρὸς τῶν αὐτῷ
γῆν τὴν ἔρημον ξυνοικούντων ἀναπεισθέντα σταλῆναι μὲν ἐς Βυζάντιον τοῖς

GPS || 20 Τινὲς — δαιμόνιον Suid s.v. πόρρω τῶν νυκτῶν || 21 τούτους — ποιεῖν Suid s.v. δίαυλος || 23 ταῦτα — ἀκούσας Suid s.v. ἰσχυρίζετο

16 αὐτοῦ GPS, Comp p. 234: αὐτὸ Dind: αὐτοὺς Alem, Haury || οὗτοι οἱ Reiske || ὑπούργει Dind: ὑπουργεῖ GPS || τῶν GPS, malit τὴν Haury || 17 ποταμίων Alem: ποταμῶν GPS || οὕτως, ὥς μοι αὐτίκα λελέξεται, οὐκ Comp 86,9 et p. 234 || 18 Λέγουσι cf. Rubin, BZ 44, 1951, 470 || εἴη υἱός S || εἶτα ἅτε Reiske || πλησιάσαντα γυναικὶ S || 20 τε om. Suid || που GP: ποι S || καὶ — Παλατίῳ om. Suid || ἦν Suid: εἴη GPS || φάντασμά GPS: φάσμα Suid: φάντασμα cf. Rubin, BZ 44, 1951, 470 || τι Reiske: τε GPS, om. Suid || 21 μακροὺς Suid: om. GPS || ποιεῖσθαι Suid || οἱ τῶν GPS, Stef II 151: οἱ τῶν ὀμμάτων Alem, Haury, Comp 87,6: οἱ τῶν ὀφθαλμῶν Kum I 26 || διαπορούμενον S: διαπορευόμενον G: διαπορευόμενα P || 22 οἴεσθαι GPS: ὁρᾶσθαι Alem: ὀστέα Comp 87,8 et pp. 234—235 || ἀναπιμπλάναι: malit ἀναπίμπλασθαι Haury || 23 ἄλλος Alem: ἄνος GS: ἄνο P || χρόνου GPS: χρόνῳ Stef II 151 || τοτε om. Suid

De cînd lumea au fost oameni răi și ticăloși, din întîmplare sau prin firea 16
lucrurilor, și ei au potopit în vremea lor cetăți, ținuturi și altele de felul acesta, dar ca să poată pierde toată omenirea și să zguduie pămîntul întreg, nimeni altul n-a fost în stare în afară de acești oameni. Ei au fost ajutați și de 17
soartă în gîndul lor de a-i prăpădi pe toți oamenii din timpul nostru, prin cutremure, molimi și revărsări de ape. De aceea, cum am zis adineaori, au săvîrșit aceste lucruri înspăimîntătoare nu cu putere omenească, ci cu altfel de tărie.

Cică mama lui Iustinian a povestit unor rude că el nu-i feciorul soțului 18
ei Sabbatius sau a unui bărbat oarecare. Cînd pregătea zămislirea lui a venit 19
lîngă dînsa un duh nevăzut, care a făcut-o să simtă farmecul împreunării dintre bărbat și femeie și apoi a pierit fără urmă, ca în visuri.

Unora dintre însoțitorii lui Iustinian, care stăteau împreună cu dînsul 20
în palat pînă tîrziu noaptea, de altfel oameni sănătoși la minte, li se părea că văd în el un chip ciudat din lumea duhurilor. Unul spunea că împăratul 21
se scula repede de pe tron și umbla încoace și încolo, căci niciodată n-avea obiceiul să rămînă mult timp într-un loc. Se plimba și deodată nu i se mai vedea capul, ci părea că numai celelalte mădulare ale trupului fac aceste mișcări neîncetate. Cel care privea rămînea împietrit și zăpăcit cu desăvîrșire și i se împăienjeneau ochii. Mai tîrziu capul se întorcea din nou lîngă 22
trup și ceea ce lipsea era acum trup cu înfățișare deplină. Altul povestea că 23
stătea lîngă dînsul și vedea cum chipul lui Iustinian se făcea deodată o carne urîcioasă, fără sprîncene, fără ochi la locul lor și nici un alt semn să-l poți cunoaște; apoi treptat lua din nou chip de om. Scriu toate acestea, dar nu le-am văzut eu însumi, ci le-am auzit de la alți oameni care m-au încredințat că le-au privit cu ochii lor.

Cică un călugăr foarte iubit de Dumnezeu a fost îndemnat de frații 24
săi din pustie să meargă în Bizanț și să ceară îndurare pentru vecinii lor

18 Numele Sabbatius, purtat de tatăl lui Iustinian, s-a păstrat și în titulatura oficială a împăratului, care își spunea: Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus. Motivul împreunării dintre femeie și animale sălbatice înfiorătoare sau duhuri necurate apare în literatura populară din diferite ținuturi ale globului și a slujit să explice proveniența unor ființe anormale sau care s-au ridicat deasupra nivelului comun.

21 Neliniștea lui Iustinian se datora, probabil, oboselii și urmărilor insomniei. Cumpătarea lui la mîncare și băutură pare a fi fost recomandată de medici și urmată de pacient cu deosebită grijă. Exemplul călugărului e tipic pentru această categorie de oameni fanatici și, de cele mai multe ori, cu totul ingoranți, care în izolarea lor au răstălmăcit lucrurile în interesul propriu. În fond tot pasajul se bizuie pe zvonuri sau simple presupuneri și oglindește numai un aspect limitat al opiniei publice din timpul acela.

ἄγχιστα σφίσιν ἐνῳκημένοις ἐπαμυνοῦντα, βιαζομένοις τε καὶ ἀδικουμένοις ἀνύποιστα, ἐνταῦθα δὲ ἀφικόμενον αὐτίκα εἰσόδου τῆς παρὰ τὸν βασιλέα τυχεῖν·
25 μέλλοντα δὲ εἴσω παρ' αὐτὸν γενέσθαι, ἀμεῖψαι μὲν τὸν ἐκείνῃ οὐδὸν θατέρῳ
26 τοῖν ποδοῖν, ἐξαπιναίως δὲ ἀναποδίζοντα ὀπίσω ἰέναι. εὐνοῦχον μὲν οὖν τὸν εἰσαγωγέα καὶ τοὺς τῇδε παρόντας πολλὰ τὸν ἄνθρωπον λιπαρεῖν ἐπίπροσθεν βαίνειν, τὸν δὲ οὐδέν τι ἀποκρινάμενον, ἀλλὰ καὶ παραπλῆγι ἐοικότα ἐνθῆνδε ἀπαλλαγῆναι ἐς τὸ δωμάτιον, οὗ δὴ κατέλυε, γεγονότα· τῶν τέ οἱ ἑπομένων ἀναπυνθανομένων ὅπου ἕνεκα ταῦτα ποιοίη, φάναι λέγουσιν αὐτὸν ἄντικρυς ὡς τῶν δαιμόνων τὸν ἄρχοντα ἐν τῷ Παλατίῳ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενον ἴδοι, ᾧ δὴ ξυγ-
27 γενέσθαι ἤ τι παρ' αὐτοῦ αἰτεῖσθαι οὐκ ἂν ἀξιοίη. πῶς δὲ οὐκ ἔμελλεν ὅδε ὁ ἀνὴρ δαίμων τις ἀλιτήριος εἶναι, ὅς γε ποτοῦ ἢ σιτίων ἢ ὕπνου εἰς κόρον οὐδέποτε ἦλθεν, ἀλλ' ἀμηγέπη τῶν παρατεθέντων ἀπογευσάμενος ἀωρὶ | νύκτωρ περιήρχετο τὰ βασίλεια, καίπερ ἐς τὰ ἀφροδίσια δαιμονίως ἐσπουδακώς.

28 Λέγουσι δὲ καὶ τῶν Θεοδώρας ἐραστῶν τινες, ἡνίκα ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἦν, νύκτωρ τι αὐτοῖς ἐπισκῆψαν δαιμόνιον ἐξελάσαι τοῦ δωματίου, ἵνα δὴ σὺν αὐτῇ ἐνυκτέρευον. ὀρχηστρίς δέ τις Μακεδονία ὄνομα ἐγεγόνει τοῖς ἐν Ἀντιοχεῦσι
29 Βενέτοις, δύναμιν περιβεβλημένη πολλήν. γράμματα γὰρ Ἰουστινιανῷ γράφουσα ἔτι τοῦ Ἰουστίνου διοικουμένου τὴν βασιλείαν, οὓς ἂν βούλοιτο τῶν ἐν τοῖς ἑῴοις λογίμων ἀνῄρει οὐδενὶ πόνῳ, καὶ αὐτῶν τὰ χρήματα ἐποίει ἀνάγραπτα ἐς τὸ δημό-
30 σιον γίνεσθαι. ταύτην τὴν Μακεδονίαν φασὶν ἐξ Αἰγύπτου τε καὶ Λιβύης ποτὲ ἥκουσαν τὴν Θεοδώραν ἀσπαζομένην, ἐπειδὴ λίαν δυσφορουμένην τε αὐτὴν καὶ ἀσχάλλουσαν εἶδεν οἷς δὴ περιύβριστό τε πρὸς Ἑκηβολίου καὶ χρήματά οἱ ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ ἀπολώλει, πολλὰ παρηγορεῖν τε καὶ παραθρασύνειν τὴν ἄνθρωπον ἅτε τῆς τύχης οἵας τε οὔσης καὶ αὖθις αὐτῇ χορηγοῦ γενέσθαι χρημάτων μεγάλων.
31 τότε λέγουσι τὴν Θεοδώραν εἰπεῖν ὡς καὶ ὄναρ αὐτῇ ἐπισκῆψαν τὴν νύκτα ἐκείνην
32 πλουτου ἕνεκα μηδεμίαν κελεῦσαι ποιεῖσθαι φροντίδα. ἐπειδὰν γὰρ εἰς Βυζάντιον ἵκοιτο, τῷ τῶν δαιμόνων ἄρχοντι ἐς εὐνὴν ἥξειν, τούτῳ τε ἅτε γαμετὴν γυναῖκα ξυνοικήσεσθαι μηχανῇ πάσῃ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ κυρίαν αὐτὴν πάντων χρημάτων γενήσεσθαι.

GSP ‖ 26 εὐνοῦχον — βαίνειν Suid s.v. εἰσαγωγεύς ‖ παραπλῆγι Suid s.v. παραπλήξ ‖ ἐς — κατέλυε Suid s.v. κατέλυεν ‖ 27 πῶς εἶναι Suid s.v. ἀλιτηρίους ‖ ἐς — ἐσπουδακώς Suid s.v. δαιμονίως

24 ἐνῳκημένοις GPS: ᾠκημένοις Herw 35,330 ‖ 25 ἐκείνῃ οὐδὸν P: ἐκεῖσε οὐδὸν G: ἐκείνῃ οὐδὲν S ‖ τοῖν ποδοῖν PS: τὼ πόδε G ‖ δὲ GP: γὰρ S ‖ 26 ἐνθένδε ἀπαλλαγῆναι Suid: om GPS ‖ τοῦ om. S ‖ 27 ὁ om. Suid ‖ ἀνὴρ GPS: ἄνθρωπος Suid ‖ ἀμηγέπη PS: ἀμωσγέπως G ‖ 28 ἐνυκτέρευεν Maltr ‖ περιβεβλημένην G ‖ 29 Ἰουστίνου S: Ἰουστινιανοῦ GP ‖ διοικουμένου GPS, Syk I 26, Comp 82,2 et p. 235: διοικουμένῳ Haury ‖ τὸ Alem: τὸν GPS ‖ 30 φασὶν GS: φησὶν P ‖ ἀσπαζομένην vel ἀσπασαμένην G(mg.): ἀσπασομένην GPS ‖ Ἑκήβολος dicitur 9,27 ‖ καὶ χρήματά GS: χρήματά P: τῷ χρήματά Reiske ‖ ἀπολώλει Alem: ἀπολωλέναι GPS ‖ πολλὰ Alem: ἀλλὰ GPS ‖ 31 ἐπισκῆψαν GPS: φάσμα ἐπισκῆψαν Orelli: φάσμα τι Kraš: malit δαιμόνιον τι Haury ‖ 32 εἰς τὸ S ‖ ἅτε GP: ἅμα S ‖ ξυνοικήσεσθαι Reiske: ξυνοικήσασθαι GPS ‖ γενήσεσθαι PS: γενέσθαι G

din apropiere, chinuiți de silnicii și strîmbătăți de nesuferit. Îndată după
sosire a căpătat îngăduința să intre la împărat și se pregătea să pătrundă
înlăuntru; el a pășit cu un picior dincolo de prag, dar deodată s-a oprit și 25
a început să se tragă îndărăt. Scopitul care îl conducea înlăuntru, împreună 26
cu alți curteni aflați de față, îl îndemnau stăruitor să meargă înainte, dar
el n-a mai zis nimic și a pornit spre casă ca zguduit de un cutremur. La
întrebarea însoțitorilor săi de ce face toate acestea a răspuns că a văzut în
palat pe conducătorul duhurilor necurate stînd pe tron și că nu dorește să-l
întîlnească sau să ceară ceva de la dînsul. Cum se putea ca acest om să 27
nu fie un duh al răului? El niciodată nu stătea să se sature de băutură,
de mîncare sau de somn, ci numai ciugulea ceva pe deasupra din ceea ce
i se aducea și apoi umbla toată noaptea prin palat; dar năzuia nebunește la
plăcerea trupească a împreunării cu femeia.

Unii dintre iubiții Teodorei, din vremea cînd era în teatru, spun că 28
un duh necurat îi ocăra noaptea și-i alunga din odaie, ca să se culce cu
dînsa. O dănțuitoare cu numele Macedonia, care avea multă trecere pe lîngă
„albaștrii" din Antiohia, trimitea scrisori lui Iustinian, în timpul domniei lui 29
Iustin, și ucidea fără greutate pe cine voia ea dintre oamenii mai de seamă din
părțile răsăritului, iar el le lua averile pe seama statului. Această Macedonia 30
a găzduit-o pe Teodora la întoarcerea din Egipt și din Libia. O vedea peste
măsură de amărîtă și hărțuită de necazurile pricinuite de Hecebol și cu
toată averea risipită pe drum; o mîngîia și o îmbărbăta în tot felul, și-i spu-
nea că soarta are s-o ajute să stăpînească din nou bogății nenumărate. Teo- 31
dora i-a povestit că a avut în noaptea aceea un vis și a fost îndemnată
să nu-și facă nici o grijă cu privire la avuții; căci după întoarcerea în Bizanț 32
se va culca cu conducătorul duhurilor necurate, va izbuti prin toate mijloa-
cele să-l ia de bărbat și din clipa aceea înainte va fi stăpîna tuturor bogă-
țiilor.

28 Antichristul are un predecesor îndepărtat în îngerul căzut. În concepția religioasă a lui Zaratustra, cele două puteri din lume, a binelui și a răului, duc între ele o luptă continuă. În critica făcută lui Iustinian, cea mai mare parte de vină e atribuită Teodorei, care e înfățișată că are legături cu diavolul încă înainte de a ajunge împărăteasă. Toate bogățiile de care s-a bucurat ea după aceea n-au fost decît mijloace trecătoare prin care demonul răului a lucrat în lume pentru pierderea omului.

ιγ'

Iustiniani lenitas affectata, ira in supplices, favor impensus sacerdotibus, qualis pietas, consensio cum Theodora, levitas. Triboniani assentatio. Iustiniani amor et odium avaritia, pretio fixae et refixae leges. Quinam illi carissimi. Eius perfidia. Ieiunia.

1 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω δὴ δόξης τοῖς πλείστοις εἶχεν. Ἰουστινιανὸς δὲ τοιοῦτος μὲν ‹ἦν› τὸ ἄλλο ἦθος οἷος δεδήλωται,| εὐπρόσιτον δὲ παρεῖχεν αὑτὸν καὶ πρᾷον τοῖς ἐντυγχάνουσιν, οὐδενί τε τῶν πάντων ἀποκεκλεῖσθαι τῆς εἰς αὐτὸν εἰσόδου συνέβαινεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς οὐκ ἐν κόσμῳ παρ' αὐτῷ ἑστῶσιν ἢ φθεγγο-
2 μένοις οὐδεπώποτε χαλεπῶς ἔσχεν. οὐ μέντοι διὰ ταῦτα ἠρυθρία τινὰ τῶν πρὸς αὐτοῦ ἀπολουμένων. οὐ μὲν ουδὲ ὀργῆς πώποτε ἢ ἀκροχολίας τι ὑποφαίνων ἐς τοὺς προσκεκρουκότας ἔνδηλος γέγονεν, ἀλλὰ πρᾷος μὲν τῷ προσώπῳ, καθειμέναις δὲ ταῖς ὀφρύσιν, ὑφειμένῃ δὲ τῇ φωνῇ ἐκέλευε μυριάδας μὲν διαφθεῖραι μηδὲν ἠδικηκότων ἀνθρώπων, πόλεις δὲ καθελεῖν, χρήματά τε ἀνάγραπτα ἐς τὸ
3 δημόσιον πάντα ποιεῖσθαι. εἴκασεν ἄν τις ἐκ τοῦδε τοῦ ἤθους προβατίου γνώμην τὸν ἄνθρωπον ἔχειν. ἢν μέντοι τις αὐτὸν ἱλεούμενος τοὺς παραπεπτωκότας ἱκεσίοις λιταῖς παραιτεῖσθαι πειρῷτο, ἐνταῦθα ἠγριωμένος τε καὶ σεσηρὼς μεστοῦσθαι ἐδόκει, ὡς μή τινι τῶν οἱ ἐπιτηδείων δοκούντων εἶναι ἐξαιτεῖσθαι ἐν ἐλπίδι τὸ λοιπὸν εἴη.
4 Δόξαν δὲ βέβαιον ἀμφὶ τῷ Χριστῷ ἔχειν ἐδόκει, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐπὶ φθόρῳ τῶν κατηκόων. τοῖς τε γὰρ ἱερεῦσιν ἀδεέστερον τοὺς πέλας ξυνεχώρει βιάζεσθαι καὶ ληϊζομένοις τὰ τῶν ὁμόρων συνέχαιρεν, εὐσεβεῖν ταύτῃ ἀμφὶ τὸ θεῖον οἰό-
5 μενος. δίκας τε τοιαύτας δικάζων τὰ ὅσια ποιεῖν ᾤετο, ἤν τις ἱερῶν λόγῳ τῶν τι οὐ προσηκόντων ἁρπάσας νενικηκώς τε ἀπιὼν οἴχοιτο. τὸ γὰρ δίκαιον ἐν τῷ
6 περιεῖναι τοὺς ἱερέας τῶν ἐναντίων ᾤετο εἶναι. καὶ αὐτὸς δὲ κτώμενος ἐξ οὐ προσηκόντων τὰς τῶν περιόντων ἢ τετελευτηκότων οὐσίας, καὶ ταύτας τῶν τινι νεῶν εὐθὺς ἀνατιθεὶς τῷ τῆς| εὐσεβείας ἐφιλοτιμεῖτο παραπετάσματι, ὡς μὴ ἐς τοὺς
7 βιασθέντας ἡ τούτων αὖθις ἐπανίοι κτῆσις. ἀλλὰ καὶ φόνων ἀριθμὸν ἄκριτον διὰ ταῦτα εἰργάζετο. ἐς μίαν γὰρ ἀμφὶ τῷ Χριστῷ δόξαν ‹συναγαγεῖν› ἅπαντας ἐν σπουδῇ ἔχων λόγῳ ουδενὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους διέφθειρε, καὶ ταῦτα ἐν τῷ τῆς εὐσεβείας προσχήματι πράσσων· οὐ γάρ οἱ ἐδόκει φόνος ἀνθρώπων εἶναι,

GPS || 7 cf. Malal. 468, 1

1 ἦν add. Kraš: malit ὢν Comp 89,17 et p. 236 || ἦθος GP: εἶδος S || εὐπρόσιτον PS: ἀπρόσιτον G || αὐτῷ S: αὐτὸν GP|| οὐδεπώποτε PS: οὐδέποτε G || 2 διὰ ταῦτα om. G|| ἀπολουμένων S: ἀπολομένων GP || ἢ ἀκροχολίας τι PS: τι ἢ ἀκροχολίας G || διαφθεῖραι PS: διαφθαρῆναι S || τὸ PS: τὸν G || 3 εἴκασεν GPS: εἰκάσειεν Kum I 26 || πειρῷτο S: ἐπειρᾶτο S(mg.): ἐπειρῶτο GP|| 3—4 ὡς μή — ἐδόκει PS: om. G || 4 ἐδόκει ἔχειν P || συνεχώρει G|| ξυνέχαιρεν P || εὐσεβεῖν GP: ἀσεβεῖν S || 5 οἴχοιτο PS: ᾤχετο G || 6 ἡ PS: οἱ G || ἐπανίοι Dind: ἐπανίῃ PS: ἐπανίει G || 7 συναγαγεῖν add. Maltr, συνδραμεῖν add. Alem

13

Blîndeţea prefăcută a lui Iustinian. Mînia împotriva celor care veneau să-i ceară îndurare. Îngăduinţa arătată preoţilor. Cîtă evlavie avea. Înţelegerea dintre el şi Teodora. Uşurinţa sa. Slugărnicia lui Tribonian. Dragostea şi ura lui Iustinian izvorîte din zgîrcenie. Cu bani ies la iveală şi se schimbă legile. Oamenii lui cei mai dragi. Viclenia lui. Posturile.

Aşa gîndeau cei mai mulţi. De altfel Iustinian avea obiceiurile pe care 1
le-am arătat. Era uşor de văzut şi prietenos cu cei care veneau la palat şi nimănui nu i s-a întîmplat să fie oprit de a intra la dînsul. Nu se supăra niciodată pe cei care şedeau necuviincios sau nu vorbeau cum trebuie. În 2
schimb era fără ruşine în hotărîrile luate împotriva celor sortiţi pieirii. Nu se mînia sau înfuria pe cei care îl înfruntau, ci cu faţă blîndă, cu ochi smeriţi şi cu voce stinsă poruncea pierderea a zeci de mii de oameni nevinovaţi, precum şi nimicirea cetăţilor şi luarea tuturor averilor pe seama statului. După felul cum arăta, credeai că omul acesta e un mieluşel; dar cînd încerca 3
cineva să-l roage cu rugăminţi fierbinţi pentru soarta celor căzuţi în nenorocire, îndată se înăsprea şi făcea pe supăratul, încît nici unul dintre cei care credeau că-i sînt prieteni nu nădăjduia să poată scoate ceva de la dînsul.

Avea credinţă hotărîtă în Hristos, dar şi aceasta numai spre nenoro- 4
cirea supuşilor săi. Îngăduia preoţilor să siluiască fără teamă vecinii şi se bucura cînd prădau avuţiile celor din apropiere, socotind că în felul acesta face pe placul lui Dumnezeu. Cînd judeca asemenea pricini credea că săvîr- 5
şeşte un lucru evlavios, dacă cineva, în numele credinţei, lua ceea ce nu i se cuvenea şi se întorcea acasă biruitor; căci i se părea că dreptate e numai atunci cînd preoţii îşi răpun vrăjmaşii. El însuşi punea mîna pe averi 6
care nu i se cuveneau, de la vii şi de la morţi, şi le dăruia în grabă unor biserici, sub cuvînt că face faptă evlavioasă, pentru ca aceste avuţii să nu se mai întoarcă niciodată în stăpînirea celor nedreptăţiţi. Din această pri- 7
cină săvîrşea şi un mare număr de omoruri; căci în zelul său de a-i aduce pe toţi la o singură credinţă în Hristos, ucidea fără nici un temei pe ceilalţi

1 După cum ni-l înfăţişează Procopius, împăratul Iustinian era un om al faptei, fără maniere şi pompă, lipsit de aroganţa militarului îngîmfat, necăutat în vorbe, simplu în atitudini, în schimb hotărît şi tenace în decizii şi cu multă putere de muncă. Colaborarea unei femei inteligente cum a fost Teodora nu l-a desfiinţat ca personalitate, ci l-a completat în multe privinţe în chipul cel mai fericit cu putinţă. Domnia sa îndelungată nu poate fi concepută fără prezenţa unor calităţi personale remarcabile.

4 Iustinian a dus mai departe politica religioasă inaugurată de Constantin cel Mare şi prin aceasta a netezit calea de trecere spre atotputernicia ecleziastică din evul mediu. În imperiul bizantin biserica era strîns legată de stat, de aceea Iustinian găsea în ea cele mai docile mijloace de dominaţie politică, în lupta sa împotriva aristocraţiei senatoriale, care avea de obicei o atitudine raţionalistă şi se sprijinea pe tradiţia glorioasă a culturii antice.

8 ἥν γε μὴ τῆς αὐτοῦ δόξης οἱ τελευτῶντες τύχοιεν ὄντες. οὕτως ἦν αὐτῷ κατεσπου-
δασμένος ὁ τῶν ἀνθρώπων ἐς ἀεὶ φθόρος, ἐπινοῶν τε ξὺν τῇ γαμετῇ οὔποτε ἀνίει
9 τὰς ἐς τοῦτον φερούσας αἰτίας. ἄμφω γὰρ τώδε τὼ ἀνθρώπω τὰς μὲν ἐπιθυμίας
ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀδελφὰς εἶχον, οὗ δὲ αὐτοῖς καὶ διαλλάσσειν τὸν τρόπον
ξυνέβη, πονηρὸς μὲν ἑκάτερος ἦν, τὰ μέντοι ἐναντιώτατα ἐνδεικνύμενοι τοὺς
10 ὑπηκόους διέφθειρον. ὁ μὲν γὰρ κονιορτοῦ τὰ ἐς τὴν γνώμην κουφότερος ἦν,
ὑποκείμενος τοῖς ἀεὶ παράγειν ὅποι ποτ' ἐδόκει βουλομένοις αὐτόν, ἢν μὴ τὸ
πρᾶγμα ἐς φιλανθρωπίαν ἢ ἀκερδίαν ἄγοι, θῶπάς τε λόγους ἐνδελεχέστατα προσιέ-
11 μενος. ἔπειθον γὰρ αὐτὸν οἱ κολακεύοντες οὐδενὶ πόνῳ ὅτι μετέωρος ἀρθείη
καὶ ἀεροβατοίη.
12 Καί ποτε αὐτῷ παρεδρεύων Τριβωνιανὸς ἔφη περιδεὴς ἀτεχνῶς εἶναι μή
ποτε αὐτὸς ὑπὸ εὐσεβείας ἐς τὸν οὐρανὸν ἀναληφθεὶς λάθοι ταῦτα. τοιούτους
13 δὲ τοὺς ἐπαίνους ἤτοι σκώμματα ἐν τῷ τῆς διανοίας ἐποιεῖτο βεβαίῳ. ἀλλὰ ‹καί›
του θαυμάσας, ἂν οὕτω τύχοι, τὴν ἀρετήν, ὀλίγῳ ὕστερον ἅτε πονηρῷ ἐλοιδορεῖ-
το.| καὶ κακίσας τῶν τινα ὑπηκόων αὖθις αὐτοῦ ἐπαινέτης ἐγίνετο λόγῳ, ἐξ οὐδε-
14 μιᾶς μεταβεβλημένος αἰτίας. τὰ γὰρ τῆς γνώμης αὐτῷ ἐξ ἐναντίας ᾔει ὧν τε αὐτὸς
15 ἔλεγε καὶ ἐβούλετο ἔνδηλος εἶναι. ὅπως μέντοι ὁ τρόπος αὐτῷ τὰ ἐς φιλίαν τε
καὶ ἔχθος εἶχεν, ὑπεῖπον ἤδη, τοῖς τῷ ἀνθρώπῳ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον εἰργασμένοις
16 τεκμηριώσας. ἐχθρὸς μὲν γὰρ ἀσφαλής τε καὶ ἄτρεπτος ἦν, ἐς δὲ τοὺς φίλους
ἄγαν ἀβέβαιος. ὥστε ἀμέλει τῶν μέν οἱ ἐσπουδασμένων κατειργάσατο πλείστους,
17 φίλος δὲ τῶν πώποτε μισουμένων οὐδενὶ γέγονεν. οὓς δὲ μάλιστα γνωρίμους καὶ
ἐπιτηδείους ἔδοξεν ἔχειν, τούτους τῇ ὁμόζυγι ἢ ἄλλῳ ὁτῳοῦν χαριζόμενος ἀπο-
λουμένους οὐκ ἐς μακρὰν προὔδωκε, καίπερ εὖ εἰδὼς ὅτι δὴ τῆς ἐς αὐτὸν εὐνοίας
18 ἕνεκα τεθνήξονται μόνης. ἄπιστος γὰρ ἐν πᾶσι πλήν γε δὴ τῆς τε ἀπανθρωπίας
καὶ φιλοχρηματίας διαφανῶς ἦν. ταύτης γὰρ αὐτὸν ἀποστῆσαι δυνατὸν οὐδενὶ
19 γέγονεν. ἀλλὰ καὶ ἐς ἃ πείθειν αὐτὸν ἡ γαμετὴ οὐκ εἶχε, χρημάτων αὐτῷ μεγάλων
ἐλπίδας ἐκ τοῦ ἔργου ἐσομένων ἐμβαλομένη ἐς τὴν πρᾶξιν ἥνπερ ἐβούλετο οὔτι
20 ἐθελούσιον τὸν ἄνδρα ἐφεῖλκε. κέρδους γὰρ οὐκ εὐπρεποῦς ἕνεκα καὶ νόμους
τιθέναι καὶ αὖ πάλιν αὐτοὺς καθελεῖν οὐδαμῇ ἀπηξίου.
21 'Εδίκαζέ τε οὐ κατὰ τοὺς νόμους, οὓς αὐτὸς ἔγραψεν, ἀλλ' ἔνθα ἂν αὐτὸν

GPS || 8 οὕτως — φθόρος Suid s.v. φθόρος || 12 Τριβωνιανός cf. Hes. Mil. in Müll. FHG IV 176(64); Zach. 188,29; κόλαξ δὲ καὶ ἀπατέων καὶ πείθων 'Ιουστινιανὸν τὸν βασιλέα, ὡς ὅτι οὐκ ἀποθανεῖται, ἀλλ' ἐς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ σαρκὸς ἀναληφθήσεται Suid s.v. Τριβωνιανός

8 αὐτῷ Suid: om GPS || ἐς om. Suid || 9 μὲν PS: om. G || συνέβη P || 10 ὑποκείμενος GP: ἀποκείμενος S || παράγειν PS: παράγουσιν G || ὅποι GS: ὅπη P || ποτ' ἐδόκει Alem: ποτὲ δοκεῖ GPS || 12 αὐτὸς Maltr: αὐτὸν GPS || ταῦτα del. Maltr, Dind, Kraš, Haury || ἤτοι GPS: ἢ τοιαῦτα Kum I 26 || 13 καί add. Reiske || τύχῃ S || ἐγένετο S || λόγῳ οὐδενὶ Reiske: λόγου οἱ ἐξ οὐ μεταβεβλημένου Comp 92,19 et p. 236 || 15 φιλίαν τε GS: φιλανθρωπίαν P || 17 ὁμόζυγι Reiske: ὁμοζυγία GPS || 18 ἀποστῆσαι Alem: ἀπιστῆσαι GPS || 19 αὐτῷ GS: γὰρ τῷ P: αὐτῷ eicit Comp p. 237 || ἐμβαλλομένη S || εἰς G || ἥνπερ Reiske: ἧπερ GPS || 20 καθελεῖν PS: καθέλκειν G

oameni și făcea toate acestea în numele cucerniciei, deoarece i se părea că
nu era moarte de om atunci cînd cei care mureau aveau întîmplător altă
credință decît dînsul. Așa era el pornit totdeauna să piardă oamenii și în 8
înțelegere cu soția nu scăpa nici un prilej să-l împingă pe cineva la prăbu-
șire. Amîndoi aveau de cele mai multe ori dorințe foarte asemănătoare, 9
iar cînd se întîmpla că se deosebeau, fiecare din ei era cît se poate de răută-
cios: își arătau împotrivirile și își striveau supușii. În gîndurile sale el era 10
mai ușor ca pulberea și se lăsa în voia celor care urmăreau mai totdeauna
să-l ducă unde doreau ei, cînd era vorba numai de omenie și lipsă de cîș-
tig; însă mereu aștepta cuvinte măgulitoare. Lingușitorii îl convingeau fără 11
nici o greutate că s-a ridicat pînă la înălțimile cerului și străbate văzduhul.

Într-un rînd Tribonian, care stătea pe scaun lîngă dînsul, i-a spus că 12
are o teamă grozavă ca împăratul să nu fie luat la cer și să se facă nevă-
zut de atîta cucernicie. El ținea bine minte cuvintele de felul acesta precum
și laudele sau semnele măgulitoare. După ce slăvea întîmplător purtarea 13
cuiva, puțin mai tîrziu îl batjocorea ca pe un nemernic; iar cînd ocăra pe vreu-
nul dintre supuși, ajungea după aceea să-l laude și-și schimba vorbele fără
să știe de ce, deoarece se vedea lămurit că gîndurile lui erau tocmai pe dos 14
decît cuvintele și dorințele. Ce fel de purtare avea el față de prieteni și duș- 15
mani am arătat ceva mai înainte și de cele mai multe ori am dovedit cu
faptele acestui om. Cu dușmanii era dîrz și neînduplecat, iar cu prietenii 16
cît se poate de nestatornic, încît uneltea fără nici o grijă împotriva celor
mai mulți dintre binevoitorii săi; însă cînd ura pe cineva, niciodată nu-i
arăta dragoste. Pe cei care păreau foarte apropiați și prieteni i-a dat pe mîna 17
soției sau le-a hărăzit altă soartă și i-a prăpădit în scurtă vreme, deși știa
bine că piereau numai din pricina bunăvoinței arătate față de dînsul. Se 18
vedea lămurit că era lipsit de credință în toate, în afară de neomenie și de
dragoste pentru avuții, căci aici nimeni nu putea să-l întreacă. Cînd soția 19
sa n-avea mijloace să-l înduplece, îi flutura nădejdea unor bogății mari pe
care urma să le dobîndească și își împingea bărbatul, fără voia lui, la orice
faptă dorită de dînsa: căci pentru cîștiguri necinstite el nu stătea nici o 20
clipă la îndoială să vină cu legi noi și apoi să le înlăture.

Judecățile le ținea, nu după legile pe care le dăduse el însuși, ci după 21
cum era îndemnat de o făgăduială mai mare, mai la vedere și mai ademe-

---

7 Cuvintele lui Procopius despre intoleranța religioasă a lui Iustinian prevestesc evul mediu cu toate abuzurile și crimele bisericii oficiale.

10 Tabloul personalității lui Iustinian e completat treptat și apare tot mai complex. În el stăruie cîteva trăsături fundamentale care pot înșela pe privitorul grăbit. În realitate artistul are nenumărate resurse și știe să înfățișeze cele mai delicate nuanțe, încît opera sa trebuie examinată cu multă atenție.

22 μείζων τε ὀφθεῖσα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα ἡ τῶν χρημάτων ὑπόσχεσις ἄγοι. καὶ
κατὰ μικρὸν γὰρ κλέπτοντι ἀφαιρεῖσθαι τὰς τῶν ὑπηκόων οὐσίας αἰσχύνην αὐτῷ
φέρειν τινὰ οὐδαμῇ ᾤετο, ἡνίκα δὴ οὐχ ἀπαξάπαντα ἀφελέσθαι λόγῳ τινὶ | εἶχεν
ἢ ἔγκλημα ἐπενεγκὼν ἀπροσδόκητον, ἢ διαθήκης οὐ γεγενημένης προσχήματι.
23 ἔμεινέ τε αὐτοῦ Ῥωμαίων ἄρχοντος, οὐ πίστις ἢ δόξα πρὸς θεὸν ἀσφαλής, οὐ
24 νόμος ὀχυρός, οὐ πρᾶξις βεβαία, οὐ συμβόλαιον οὐδέν. στελλομένων δὲ πρὸς
αὐτοῦ τῶν οἱ ἐπιτηδείων ἐπί τινα πρᾶξιν, εἰ μὲν δὴ αὐτοῖς ἀπολωλεκέναι ξυνέβη
τῶν σφίσι παραπεπτωκότων πολλοὺς καὶ χρημάτων τι ληΐσασθαι πλῆθος, οὗτοι
δὴ εὐθὺς εὐδόκιμοι τῷ αὐτοκράτορι ἐδόκουν τε εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι ἅτε δὴ
ἅπαντα ἐς τὸ ἀκριβὲς τὰ ἐπηγγελμένα ἐπιτελέσαντες· εἰ δὲ φειδοῖ τινι ἐς ἀνθρώ-
πους χρησάμενοι παρ' αὐτὸν ἵκοντο, δύσνους τε αὐτοῖς τὸ λοιπὸν καὶ πολέμιος
25 ἦν. ἀπογνούς τε, ὥσπερ ἀρχαιότροπόν τινα τὴν τῶν ἀνδρῶν φύσιν, ἐς τὴν ὑπουρ-
γίαν οὐκέτι ἐκάλει. ὥστε καὶ πολλοὶ ἐν σπουδῇ ἐποιοῦντο ἐνδείκνυσθαι αὐτῷ
26 ὡς πονηροὶ εἶεν, καίπερ σφίσι τῶν ἐπιτηδευμάτων οὐ ταύτῃ ἐχόντων. ὑποσχό-
μενος δέ τισι πολλάκις καὶ ὅρκῳ ἢ γράμμασι τὴν ὑπόσχεσιν ὀχυρωτέραν πεποιη-
μένος, εὐθὺς ἐθελούσιος ἐς λήθην ἀφῖκτο, δόξης τι φέρειν αὐτῷ τὸ ἔργον τοῦτο
27 οἰόμενος. καὶ ταῦτα ὁ Ἰουστινιανὸς οὐ μόνον ἐς τοὺς ὑπηκόους ἔπρασσεν, ἀλλὰ
καὶ ἐς τῶν πολεμίων πολλούς, ὥσπερ μοι εἴρηται ἔμπροσθεν.
28 Ἦν τε ἄοκνός τε καὶ ἐπὶ πλεῖστον ‹ὡς› εἰπεῖν καὶ σιτίοις μὲν ἢ ποτῷ κατα-
κορὴς οὐδαμῇ γέγονεν, ἀλλὰ σχεδόν τι ἄκρῳ δακτύλῳ ἀπογευσάμενος ἀπηλ-
29 λάσσετο. ὥσπερ | γάρ τι αὐτῷ πάρεργον τῆς φύσεως αὐτὸν ἀγγαρευομένης τὰ
τοιαῦτα ἐφαίνετο εἶναι, ἐπεὶ καὶ ἀπόσιτος ἡμέρας τε καὶ νύκτας δύο τὰ πολλὰ
ἔμενεν, ἄλλως τε ἡνίκα ὁ πρὸ τῆς Πασχαλίας καλουμένης ἑορτῆς χρόνος ἐνταῦθα
30 ἄγοι. τότε γὰρ πολλάκις ἡμέραιν δυοῖν, ὥσπερ εἴρηται, γεγονὼς ἄσιτος ὕδατί τε
βραχεῖ ἀποζῆν ἐπηξίου καὶ βοτάναις ἀγρίαις τισίν, ὥραν τε, ἂν οὕτω ‹τύχοι›,
καταδαρθὼν μίαν, εἶτα περιπάτους ἀεὶ ποιούμενος τὸν ἄλλον κατέτριβε χρόνον.
31 καίτοι εἰ τοῦτον αὐτὸν καιρὸν ἐς πράξεις δαπανᾶν ἀγαθὰς ἤθελεν, ἐπὶ μέγα ἄν τι

GPS ‖ 28 σιτίοις — ἀπηλλάσσετο Suid s.v. κατακορής ‖ 29 ὥσπερ — εἶναι Suid s.v. ἄγγαρος ‖ ἀπόσιτος — ἐπηξίου Suid s.v. ἀπόσιτος ‖ 30 ὥσπερ εἴρηται cf. De aed. I, 7,8; Nov. 8 praef.; Nov. 30,11,2

22 κλέπτοντι GPS: κλέπτων ἀεὶ Kum I 26 ‖ γεγενημένης GP: γενομένης S ‖ 23 ἔμεινε — οὐδὲν haec esse inculcata putat Rühl 253 propter 13,7 ἐς — ὄντες ‖ ἢ GPS: οὐ Comp p. 237 ‖ ἢ δόξα πρὸς (ἐς P) θεὸν ἀσφαλὴς PS: πρὸς θεὸν ἀσφαλὴς ἢ δόξα G ‖ 24 δὲ τινῶν Comp 93,16 et p. 237 ‖ ἐπιτηδείων τινὲς G ‖ τι: aut delendum aut μέγα τι legendum Reiske ‖ ὀνομάζεσθαι GPS: ὀνομάζοντο Reiske ‖ ἐπιτελέσαντες GS: τελέσαντες P ‖ ἵκοντο S: ἵκοιντο GP ‖ 26 εἰς P ‖ 27 Ἰουστινιανῷ Reiske ‖ ἔπρασσεν Haury: ἐπράσσετο GPS ‖ 28 ἄοκνός τε GPS: ἄυπνός τε Dind, Kraš, Haury ‖ καὶ ἐπὶ πλεῖστον GPS: ὡς ἐπὶ πλεῖστον Haury ‖ ὡς add. Mihăescu ‖ εἰπεῖν secludendum videtur Orellio ‖ τι ἄκρῳ Reiske: τἄκρῳ GPS: ἄκρῳ Suid ‖ γευσάμενος ἀπηλλάττετο Suid ‖ τῆς GPS· τὸ ἐσθίειν τῆς Suid ‖ αὐτὸν ἀγγαρευούσης περὶ τὰ βρώματα ἐφαίνετο εἶναι Suid ‖ αὐτὸν PS: om. G ‖ τὰ πολλὰ GPS: πολλάκις Suid ‖ τῆς Πασχαλίας GPS: τοῦ Πάσχα Suid ‖ 30 ἐπηξίου GP: ἠξίου S ‖ τύχοι add. Alem ‖ 31 αὐτὸν GPS: αὖ τὸν Piccolos: αὐτὸν τὸν Herw: ἂν τὸν Comp 95,5 et p. 237

nitoare de a pune mîna pe averi. Nu socotea lucru rușinos să fure încetul cu încetul avuțiile supușilor, cînd nu găsea vreo pricină să le răpească pe toate deodată, venind cu o învinuire neașteptată sau un testament născocit. 22
Cît timp a domnit peste romani n-au înflorit nici încrederea în oameni, nici credința în Dumnezeu, nici legea temeinică, nici fapta trainică și nici nădejdea în buna înțelegere. 23
Cînd unii dintre prietenii săi erau trimiși la o treabă oarecare și se întîmpla că prăpădeau mulți oameni, dar jefuiau o sumedenie de avuții, ei treceau îndată drept oameni de credință ai împăratului și li se spunea că au împlinit cu grijă toate poruncile; dar cînd aveau oarecare milă față de lume și se întorceau la dînsul, se arăta ursuz și dușmănos, deoarece nu le putea ierta că aveau firea oamenilor de odinioară; 24
încît pe aceștia nu-i mai chema a doua oară să-l ajute. De aceea mulți căutau să fie răutăcioși, cu toate că din fire nu aveau o asemenea pornire. 25
De multe ori pregătea pentru unii fărădelegi, întărite cu jurăminte sau scrisori, dar pe urmă uita, de bunăvoie, socotind că lucrul acesta îi aduce oarecare faimă. 26
Toate acestea Iustinian le făcea nu numai față de supuși, ci și față de mulți dușmani, după cum am arătat mai înainte. 27

Era, să zic așa, neostoit în cele mai multe împrejurări și niciodată nu ținea să se sature de mîncare și băutură, ci le atingea doar cu vîrful degetelor și apoi se scula de la masă, deoarece credea că asemenea lucruri sînt un adaos fără însemnătate și o povară a firii; 28
de aceea deseori postea două zile și două nopți, mai ales în preajma sărbătorii Paștilor. 29
De multe ori atunci rămînea nemîncat două zile de-a rîndul, după cum am spus; se mulțumea cu puțină apă și cîteva buruieni sălbatice; dormea numai un ceas și apoi își petrecea timpul într-o veșnică mișcare. 30
Dacă ar fi întrebuințat acest timp pentru fapte bune, ar fi dus împărăția la mare înflorire; 31
dar el și-a irosit puterea dată de fire în paguba romanilor și a izbutit să arunce la pămînt 32

22 Setea de bani a lui Iustinian poate fi explicată prin sistemul inadecvat al impunerilor, prin lipsa de coerență dintre diferitele părți ale imperiului și prin încetineala producției de bunuri materiale care stinghereau circulația monetară și îngreuiau mult concentrarea în scop de investiții. Unitatea economică cea mai productivă era gospodăria agricolă care trebuia să răspundă la toate nevoile.

24 Corupția dregătorilor se lega strîns de insuficiența remunerării și de sărăcia bugetului de stat. Iustinian a făcut mai multe încercări de a îmbunătăți această situație, dar n-a reușit decît să înrăutățească traiul producătorului direct, care era în primul rînd muncitorul de pămînt. De aceea nu putea fi întreținută o armată stabilă și bine organizată, capabilă să apere imperiul. Ceea ce s-a făcut pentru expediția din Africa și Italia n-a fost decît în scop de jaf și distrugere, cum constata însuși Procopius.

32 εὐδαιμονίας ἐκεχωρήκει τὰ πράγματα. νῦν δὲ τῇ φύσεως ἰσχύϊ ἐπὶ τῷ Ῥωμαίων
πονερῷ χρώμενος ξύμπασαν αὐτῶν τὴν πολιτείαν ἐς τὸ ἔδαφος καθελεῖν ἴσχυσεν.
ἐγρηγορέναι τε γὰρ διηνεκὲς καὶ ταλαιπωρεῖν καὶ πονεῖσθαι οὐκ ἄλλου του ἕνεκα
ἔργον πεποίηται ἢ ὥστε κομπωδεστέρας ἀεὶ καθ' ἑκάστην τοῖς ὑπηκόοις ἐπιτεχ-
33 νᾶσθαι τὰς συμφοράς. ἦν γὰρ ὅπερ εἴρηται, διαφερόντως ὀξὺς ἐπινοῆσαί τε
καὶ ταχὺς ἀποτελέσαι ἀνόσια ἔργα, ὥστε αὐτῷ καὶ τὰ τῆς φύσεως ἀγαθὰ ἐπὶ λύμῃ
τῶν ὑπηκόων ἀποκεκρίσθαι ξυνέβαινε.

ιδʹ

Iustiniani barbaries. Iniqua iudicia. Nihil senatui nisi nomen relictum. Pondera librae Themidis, aurum. Referendarii munus. Praetoriani extorquent iudicia. Leo Cilix auctor vendendi iuris.

1 Πραγμάτων γὰρ ἦν ἀωρία πολλὴ καὶ τῶν εἰωθότων οὐδὲν ἔμεινεν, ὧνπέρ
μοι ὀλίγων ἐπιμνησθέντι σιωπῇ δοτέον τὰ λοιπὰ ξύμπαντα, ὡς μὴ ὁ λόγος ἀπέ-
2 ραντος εἴη. πρῶτα μὲν γὰρ οὐδὲν ἐς βασιλικὸν ἀξίωμα ἐπιτηδείως ἔχον οὔτε
αὐτὸς εἶχεν οὔτε ξυμφυλάσσειν ἠξίου, ἀλλὰ τήν τε γλῶτταν καὶ τὸ σχῆμα καὶ
3 τὴν | διάνοιαν ἐβαρβάριζεν. ὅσα τε γράφεσθαι πρὸς αὐτοῦ βούλοιτο, οὐ τῷ τὴν
κοιαίστωρος ἔχοντι τιμήν, ᾗπερ εἰώθει, ἐπέστελλε διοικεῖσθαι, ἀλλ' αὐτός τε τὰ
πλεῖστα, καίπερ οὕτω τῆς γλώττης ἔχων, ἐκφέρειν ἠξίου καὶ τῶν παρατυχόντων
4 πολὺς ὅμιλος, ὥστε τοὺς ἐνθένδε ἠδικημένους οὐχ ἔχειν ὅτῳ ἐπικαλοῖεν. τοῖς
δὲ ἀσεκρῆτις καλουμένοις οὐκ ἀπεκέκριτο τὸ ἀξίωμα ἐς τὸ τὰ βασιλέως ἀπόρρητα
γράφειν, ἐφ' ᾧπερ τὸ ἀνέκαθεν ἐτετάχατο, ἀλλὰ τά ‹τε› ἄλλα ἔγραφεν αὐτὸς
ὡς εἰπεῖν ἅπαντα καὶ εἴ που διατάσσειν τοὺς διαιτῶντας ἐν πόλει δεήσειεν, ὅπῃ
5 ποτὲ αὐτοῖς τὰ ἐς τὴν γνῶσιν ἰτέον εἴη. οὐ γὰρ εἴα τινὰ ἔν γε τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ
γνώμῃ αὐτονόμῳ τὰς ψήφους διδόναι, ἀλλὰ αὐθαδιζόμενος ἀλογίστῳ τινὶ παρρησίᾳ
κρίσεις τε αὐτὸς τὰς ἐσομένας ἐρρύθμιζεν ἀκοῆς λόγον πρός του τῶν διαφερομέ-
νων λαβὼν καὶ ἀνάδικα εὐθὺς ἀβασανίστως τὰ δεδικασμένα ἐποίει οὐ νόμῳ τινὶ
6 ἢ δικαίῳ ἡγμένος, ἀλλ' ἀπαρακαλύπτως αἰσχροκερδείᾳ ἡσσώμενος. δωροδοκῶν
γὰρ ὁ βασιλεὺς οὐκ ᾐσχύνετο, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν αἰδῶ τῆς ἀπληστίας ἀφελομένης.

GPS || 33 cf. III, 10,25; An. 8,26 || 5 ἀνάδικα — ἡσσώμενος Suid s.v. ἀνάδικα

31 ἐκεχωρήκει GP: ἦρε S || 32 τῇ τῆς Syk I 26 || κομπωδεστέρας GPS: κοπωδεστέρας (sc. graves et laboriosas) Herw 35,330 || 33 διαφερόντως GP: καὶ διαφερόντως S || 1 τὰ λοιπὰ ξύμπαντα σιωπῇ δοτέον S || ξύμπαντα om. G || ξυμφυλάσσειν GPS: ξυμπλάσσειν Syk I 26 || 3 ἐπέστελλε διοικεῖσθαι Kraš, Haury: ἐπέστελλεν οἴεσθαι GPS: ἐπέστελλε γράφεσθαι Alem: ἐπέστελλεν ἐξοίσεσθαί Comp 96,5 et p. 238 || τὸν πολὺν ὅμιλον καὶ τοὺς Comp 96,7 || τοὺς — ἠδικημένους Reiske: τοῖς — ἠδικημένοις GPS || οὐκ ἔχειν GPS: οὐκέτι εἶναι Piccolos || 4 ᾧπερ Reiske: ὧνπερ GPS || τε add. Dind || ἔγραφεν αὐτὸς Alem: ἔγραφον αὐτοὶ GPS || ὅπῃ PS: ὅποι G || 5 αὐθαδιζόμενος PS: αὐθαδιαζόμενος G || ἀκοῇ Reiske || ἀβασανίστως om. G || δεδικασμένα Suid: δεδοκιμασμένα GPS || αἰσχροκερδίᾳ S

toată rînduiala statului nostru. Veghea fără încetare, se ostenea și muncea nu pentru altceva decît să facă în fiecare zi tot mai apăsătoare suferințele supușilor. Era, cum am zis, deosebit de pornit să pună la cale și să împli- 33
nească fapte nevrednice, încît ceea ce a fost bun din fire a sfîrșit cu nimicirea supușilor.

14

Grosolănia lui Iustinian. Judecățile nedrepte. Senatul n-a rămas decît un nume. În cumpăna legii hotărăște aurul. Slujba de referendar. Oștenii care păzesc pe împărat storc bani la judecăți. Leon din Cilicia vine cu obiceiul de a face negustorie cu dreptatea.

În treburile statului era multă nerînduială și nu mai rămăsese nici 1
urmă de datini. Voi aminti cîteva fapte, iar pe celelalte le voi trece sub tăcere, ca să nu lungesc vorba la nesfîrșit. Mai întîi el n-avea nimic din măreția 2
unui împărat și nici nu-i păsa de așa ceva; ci în cuvinte, purtări și gînduri era ca un țăran. Cînd se alcătuia ceva pentru dînsul nu lăsa treaba în seama slujbașului 3
de la cvestură, ca de obicei, ci căuta să facă mai toate lucrurile el însuși, măcar că era greoi la îmbinarea cuvintelor, încît se amestecau o mulțime de lucruri, și cei nedreptățiți în felul acesta nu știau unde să se mai îndrepte. Diecilor „de taină" nu le mai rămăsese nimic din slujba lor de scriitori de 4
taine împărătești, cum era obiceiul de multă vreme, ci scria el însuși, ca să zic așa, mai toate hotărîrile, pînă și în ce loc din cetate trebuiau dregătorii să țină judecățile și cînd să meargă să facă cercetările; nu lăsa pe nimeni 5
din împărăția romană să judece după mintea lui, ci își îngăduia o slobozenie nebunească și rînduia dinainte ce hotărîri trebuiau luate. Prindea la întîmplare o vorbă din gura împricinaților și dădea în grabă hotărîri judecătorești, fără să cerceteze sau să fie condus de lege și dreptate, ci împins numai de pofta de cîștig, pe care nici nu căuta s-o ascundă. Împăratul nu 6
se rușina să primească daruri, căci pofta de bani, de care nu se sătura niciodată, îndepărtase din sufletul său orice simț de rușine.

---

32 În prezentarea personalității lui Iustinian, autorul desprinde o latură pozitivă: energia și puterea de muncă a împăratului; însă, din păcate, e îndreptată împotriva rînduielilor existente, în care proprietarii de pămînturi dețin principalele mijloace de producție. De fapt nu se putea construi sau schimba ceva decît cu ei sau împotriva lor, iar Iustinian a ales calea din urmă.

3 În ce măsură legile lui Iustinian mai păstrează azi urmele intervențiilor sale nu se știe, deși s-au făcut încercări în acest sens din partea criticii moderne. Faptul că Novela 114 interzice publicarea unei legi care nu poartă semnătura cvestorului arată că participarea acestuia ca expert juridic era indispensabilă.

7 Πολλάκις δὲ τά τε ‹τῇ› συγκλήτῳ βουλῇ καὶ τῷ αὐτοκράτορι δεδοκιμασμένα
8 ἐς ἑτέραν τινὰ ἐτελεύτησε κρίσιν. ἡ μὲν γὰρ βουλὴ ὥσπερ ἐν εἰκόνι ἐκάθητο,
οὔτε τῆς ψήφου οὔτε τοῦ καλοῦ κυρία οὖσα, σχήματος δὲ μόνου καὶ νόμου ξυνει-
λεγμένη παλαιοῦ | εἵνεκα, ἐπεὶ οὐδὲ φωνὴν ἀφεῖναί τινα ὁτῳοῦν τῶν ἐνταῦθα
ξυνειλεγμένων τὸ παράπαν ἐξῆν, ἀλλ' ὅ τε βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοικος ἐκ τοῦ ἐπὶ
πλεῖστον διαλαγχάνειν μὲν ἀλλήλοιν τῶν διαφερομένων ἐσκήπτοντο, ἐνίκα δὲ τὰ
9 ἐν σφίσιν αὐτοῖς ὑπὲρ τούτων ξυγκείμενα. ἦν δέ τῳ δόξειεν οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι
παρανενομηκότι νενικηκέναι, ὁ δὲ καὶ ἄλλο τι χρυσίον τῷ βασιλεῖ τούτῳ προέ-
μενος νόμον εὐθὺς διεπράττετο ἀπ' ἐναντίας ἁπάντων ἐλθόντα τῶν πρόσθεν κει-
10 μένων. ἢν δὲ καί τις ἕτερος τοῦτον δὴ τὸν νόμον τὸν ἀπολωλότα ἐπιζητοίη, αὖθις
αὐτὸν μετακαλεῖν τε καὶ ἀντικαθιστάναι αὐτοκράτωρ οὐδαμῆ ἀπηξίου, οὐδέν τε
ἐν τῷ τῆς δυνάμεως βεβαίῳ εἱστήκει, ἀλλ' ἐπλανᾶτο περιφερομένη πανταχόσε
ἡ τῆς δίκης ῥοπὴ ὅπη ἂν αὐτὴν βαρήσας ὁ πλείων χρυσὸς ἀνθέλκειν ἰσχύοι ἔκειτό
τε ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς καὶ ταῦτα ἐκ Παλατίου καὶ προὐτίθετο οὐ δικαστικῆς
μόνον, ἀλλὰ καὶ νομοθετικῆς πωλητήρια.
11 Τοῖς δὲ ῥεφερενδαρίοις καλουμένοις οὐκέτι ἀπέχρη ἀνενεγκεῖν εἰς τὸν
βασιλέα τὰς τῶν ἱκετευόντων δεήσεις, ἐς δὲ τὰς ἀρχὰς ἀναγγεῖλαι μόνον, ᾗπερ
εἰώθει, ὅ τι ἂν αὐτῷ ἀμφὶ τῷ ἱκέτῃ δοκῇ, ἀλλὰ ξυμφορήσαντες ἐκ πάντων ἀνθρώ-
πων τὸν ἄδικον λόγον, φενακισμοῖς μὲν τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ παραγωγαῖς τισιν
12 ἐξηπάτων, τοῖς ταῦτα ἐπιτηδεύουσιν ὑποκείμενον | φύσει. ἔξω δὲ αὐτίκα γενόμενοι
καὶ τῶν σφίσιν ὡμιληκότων τοὺς ἀντιδίκους καθείρξαντες χρήματα οὐδενὸς
13 ἀμυνομένου ἀνεξελέγκτως ἐπράσσοντο ὅσα ἂν αὐτοῖς διαρκῆ εἴη. καὶ στρατιῶται
οἱ τὴν ἐν Παλατίῳ φρουρὰν ἔχοντες ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ παρὰ τοὺς διαιτῶντας
14 γενόμενοι βιαίᾳ χειρὶ τὰς δίκας ἐσῆγον. πάντες τε ὡς εἰπεῖν τὴν αὐτῶν ἐκλιπόντες
τάξιν ὁδοὺς τότε κατ' ἐξουσίαν ἐβάδιζον ἀπόρους τε καὶ ἀστιβήτους σφίσι τὰ
πρότερα οὔσας, καὶ τὰ πράγματα πλημμελῶς πάντα ἐφέρετο, οὐδὲ ὀνόματός τινος
15 ἰδίου μεταλαχόντα, ἐῴκει τε ἡ πολιτεία βασιλίδι παιζόντων παιδίων. ἀλλὰ τὰ
μὲν ἄλλα μοι παριτέον, ὥσπερ τοῦδε ἀρχόμενος τοῦ λόγου ὑπεῖπον, λελέξεται
δὲ ὅστις ἀνὴρ πρῶτος δικάζοντα δωροδοκεῖν τὸν βασιλέα τοῦτον ἀνέπεισε.

GPS || 13 cf. Nov. 82, cap. 3

---

7 τῇ add. Haury || ἐς S: εἰς G: om. P || 8 οὔτε — οὔτε Dind: οὐδὲ — οὐδὲ GPS || καλοῦ GPS: πάλου Reiske: κάδου Syk I 26: λόγου Comp 97,5 et p. 238 || ἕνεκα G || διαλαγχάνειν: διαλαμβάνειν μὲν ἐν ἀλλήλοιν ἀμφὶ vel περὶ τῶν Herw 35,330 || ὑπὲρ τῶν Reiske, Comp 97,9 et p. 238 || ἐσκήπτοντο Reiske, Haury: ἔσκηπτον GPS || 9 ἐν ἀσφαλεῖ PS: ἀσφαλεῖ G || ὁ δὲ Syk I 25: ὅδε GPS, Haury || 10 τὸν νόμον GP: νόμον S || δυνάμεως GPS: διανοίας Harrison, The Classical Review 51, 1937, 17, cf. An. 13,12; 14,21 || πανταχόσε περιφερομένη G || ὅπη GP: ὅποι S || καὶ ταῦτα ἐκ πάντα τὰ ἐκ τοῦ Reiske || πωλητήρια Alem: πολιτηρίας GS: πολιτείας P || 11 ῥεφερενδαρίοις Kraš: ῥαιφερενδαρίοις GPS || ἀναγγεῖλαι PS: ἀγγεῖλαι G || ἱκέτῃ Alem: οἰκέτῃ GPS || δοκεῖ P || τισιν ἐξηπάτων P: τισιν ἐξηπάτουν G: ἐξηπάτουν τισί S || ὑποκείμενον Reiske: ἀποκείμενον GPS || 12 ἀνεξελέγκτως PS: om. G || 13 στρατιῶται Alem: στασιῶται GPS || διαιτῶντα G || εἰσῆγον S || 14 αὐτῶν Dind: αὐτῶν GPS || βασιλίδι GPS: παιδιᾷ βασιλίνδα Syk I 26 || 15 τὰ μὲν PS: τ' G || ὥσπερ δὲ G

De multe ori se întîmpla că hotărîrile luate de sfatul bătrînilor și de 7
împărat nu se deosebeau deloc, căci sfatul stătea numai de ochii lumii 8
și nu era stăpîn pe vot și judecată, ci se aduna numai după un obicei, potrivit unei legi din vechime, deoarece oamenii strînși acolo nu puteau să-și spună cuvîntul; ci mai totdeauna împăratul se sfătuia cu soția sa asupra lucrurilor în cumpănă și biruia ceea ce puneau ei la cale împreună. Dacă cineva 9
nu avea încredere că va izbuti călcînd în picioare o lege, dădea acestui împărat alți bani și îndată ieșea la iveală o lege cu totul potrivnică tuturor hotărîrilor luate mai înainte; iar dacă altcineva cerea din nou legea înlăturată, 10
împăratul nu șovăia deloc s-o scoată la lumină și s-o pună în locul celei vechi. Nimic nu era temeinic, ci cîntarul dreptății se apleca într-o parte sau în alta după cît de greu trăgea în cumpănă cel care izbutea să aducă mai mult aur. Negoțul acesta se făcea în văzul mulțimii din preajma palatului; și se vindeau nu numai hotărîrile judecătorești, ci și cele privind legile țării.

Așa-numiții referendari nu mai aveau sarcina să îndrepte plîngerile 11
către împărat, ca de obicei, pentru ca acesta să vestească dregătorilor hotărîrile luate privind pe cei care cereau: ci adunau mărturii nedrepte de la toți oamenii și îl înșelau cu vorbe amăgitoare și lăturalnice pe Iustinian, care prin firea lui era supus unor mijlocitori de felul acesta; apoi ieșeau îndată 12
afară, închideau pe potrivnicii celor cu care se învoiseră și le storceau cîți bani le trebuia, fără ca aceia să mai poată spune un cuvînt și să se apere.
Oștenii aflați de strajă la palat intrau la judecători, în încăperea împără- 13
tească sprijinită de stîlpi, și hotărau cu sila cum să sfîrșească judecățile.
Toți cetățenii ieșeau din rîndurile lor, ca să zic așa, și alergau pe căi neîngă- 14
duite și neumblate mai înainte, iar toate treburile erau făcute fără pricepere și nu mai purtau numele lor, ci statul nostru părea împărăția unor copii care se joacă. Dar las la o parte multe alte lucruri, cum am făgăduit la începutul 15
cărții de față; însă voi arăta cine a fost cel dintîi om care l-a înduplecat pe acest împărat să primească daruri cu prilejul judecăților.

---

7 Senatul își pierduse de multă vreme orice influență în treburile imperiului. Iustinian îl trata cu delicatețe și îl lăsa să delibereze, acordîndu-i o prerogativă formală, dar cerea ca hotărîrile importante să fie discutate în secret de către un consiliu restrîns, unde ultimul cuvînt revenea împăratului.

11 Referendarii sau consilierii imperiali făceau rapoarte orale sau scrise în fața împăratului și prin abilitatea lor puteau influența mersul treburilor din imperiu.

13 Garda de la palat era cel mai de seamă și mai direct mijloc de presiune în mîinile împăratului și se bucura de atenție, pe cînd armata din provincii cădea în grija autorităților locale, iar uneori rămînea multă vreme neplătită și nehrănită cum trebuie.

16 Λέων ἦν τις, Κίλιξ μὲν γένος, ἐς δὲ φιλοχρηματίαν δαιμονίως ἐσπουδακώς.
οὗτος ὁ Λέων κράτιστος ἐγένετο κολάκων ἁπάντων, καὶ οἷος ταῖς τῶν ἀμαθῶν
17 διανοίαις ‹ἀγαθὴν› δόξαν ὑποβαλέσθαι. πειθὼ γάρ οἵ τινα ξυναιρομένην ἐς τοῦ
τυράννου τὴν ἀβελτερίαν ἐπὶ φθόρῳ τῶν ἀνθρώπων εἶχεν. οὗτος ἀνὴρ πρῶτος
18 Ἰουστινιανὸν ἀναπείθει ἀπεμπολεῖν χρημάτων τὰς δίκας. ἐπειδή τε κλέπτειν
ὅδε ὁ ἀνὴρ τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ ἔγνω, οὐκέτι ἀνίει, ἀλλ' ὁδῷ προϊὸν τὸ κακὸν
τοῦτο ἐπὶ μέγα ἐχώρει, ὅστις τε δίκην λαχεῖν ἄδικον τῶν τινι ἐπιεικῶν ἐν σπουδῇ
εἶχεν, εὐθὺς παρὰ τὸν Λέοντα ᾔει, καὶ μοῖραν τῶν ἐντιλεγομένων τινὰ ὁμολογήσας
τῷ τε τυράννῳ καὶ αὐτῷ κείσεσθαι, αὐτίκα νενικηκώς, οὐ δέον, ἀπηλλάσσετο
19 ἐκ τοῦ Παλατίου. καὶ Λέων μὲν χρήματα ἐνθένδε περιβαλέσθαι μεγάλα κο|μιδῆ
ἴσχυσε, χώρας τε πολλῆς κύριος γέγονε, Ῥωμαίοις δὲ τὴν πολιτείαν αἰτιώτατος
20 γέγονεν ἐς γόνυ ἐλθεῖν. ἦν τε οὐδὲν τοῖς ξυμβεβηκόσιν ὀχύρωμα, οὐ νόμος, οὐχ
ὅρκος, οὐ γράμματα, οὐ ποινὴ ξυγκειμένη, οὐκ ἄλλο τῶν πάντων οὐδέν, ὅτι μὴ
21 Λέοντι καὶ βασιλεῖ χρήματα προέσθαι. οὐ μὴν οὐδὲ τοῦτο ἐν τῷ βεβαίῳ τῆς γνώμης
22 τῆς τοῦ Λέοντος ἔμενεν, ἀλλὰ μισθαρνεῖν καὶ πρὸς τῶν ἐναντίων ἠξίου. κλέπτων
γὰρ ἀεὶ ἐφ' ἑκάτερα τῶν ἐπ' αὐτῷ προστεθαρρηκότων ὀλιγωρεῖν τε καὶ ἀπ' ἐναντίας
23 ἰέναι οὐδαμῇ αἰσχύνην ὑπώπτευεν εἶναι. οὐδὲν γὰρ αἰσχρόν, εἰ μόνον τὸ κερδαί-
νειν προσῇ, ἐδόξαζέν οἱ αὐτῷ ἐπαμφοτερίζοντι ἔσεσθαι.

ιε'

Theodorae crudelitas, cura corporis, fastus, pedum oscula, calumniae, saevitia, ignominiosa iniuria in patricium, secessus in Heraeum.

1 Ὁ μὲν οὖν Ἰουστινιανὸς τοιοῦτός τις ἦν. Θεοδώρα δὲ ἐν τῷ βεβαίῳ τῆς
2 ἀπανθρωπίας ἐνδελεχέστατα ἐπεπήγει τὴν γνώμην. ἄλλῳ μὲν γὰρ ἀναπεισθεῖσα
ἢ ἀναγκασθεῖσα εἰργάζετο οὐδὲν πώποτε, αὐτὴ δὲ τὰ δόξαντα ἐπετέλει αὐθαδια-
ζομένη δυνάμει τῇ πάσῃ, οὐδενὸς ἐξαιτεῖσθαι τὸν παραπεπτωκότα τολμῶντος.
3 οὐδὲ γὰρ χρόνου μῆκος, οὐ κολάσεως πλησμονή, οὐχ ἱκετείας τις μηχανή, οὐ
θανάτου ἀπειλή, ὅτι δὴ ἐξ οὐρανοῦ πεσεῖται τῷ παντὶ γένει ἐπίδοξος οὖσα, κατα-
4 θέσθαι αὐτήν τι τῆς ὀργῆς ἔπειθε. καὶ συλλήβδην Θεοδώραν τῷ προσκεκρουκότι
καταλλαγεῖσαν οὐδείς ποτε εἶδεν οὐδὲ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντι, ἀλλὰ τοῦ

GPS

16 οἷος GPS: οἷός τε ἦν Comp 94, 1 et p. 239 || ἀγαθὴν add. Syk I 26: εὐνοίας add. Kum I 26: τὴν add. Comp 99,5: τὸ add. Reiske || 17 ἐπὶ φθόρῳ τῶν ἀνθρώπων εἶχεν ἐς τοῦ τυράννου τὴν ἀβελτηρίαν S || οὗτος ὁ Dind || ἀναπείθει GP: πείθει S || 18 ἔγνω τρόπῳ τῷ εἰρημένῳ S || 19 εἰς S || 20 πάντων PS: ἁπάντων G || 22 ἐπ' om. P || προτεθαρρηκότων Herw 35,331 || οὐδαμῇ GP: οὐδεμίαν S || 23 αὐτῷ del. Reiske || 1 δὲ Maltr: τε GPS || 3 τις PS: om. G || 4 οὐδὲ Haury: ἢ GPS: ἢ ζῶντι ἢ Reiske, Dind, Kraš, Comp 100,7

Era un oarecare Leon, cilician de neam, stăpînit de o patimă nebună 16
pentru strîngerea de avuţii. Acest Leon a ajuns cel mai puternic dintre toţi linguşitorii şi ştia să pătrundă cu gîndurile sale în minţile neştiutorilor; căci avea putere de înduplecare, iar faptul acesta, din prostia stăpînitorului 17
nedrept, era spre nenorocirea celorlalţi oameni. El l-a înduplecat întîi pe Iustinian să vîndă judecăţile cu bani. După ce a început să fure, în felul cum 18
am spus, omul n-a mai dat îndărăt, ci răul acesta a pornit pe drumul său înainte şi a căpătat o mare întindere: oricine căuta să cîştige o judecată nedreaptă împotriva unui om de seamă se ducea repede la Leon, făgăduia stăpînitorului nedrept şi lui Leon o parte din avuţiile împricinaţilor şi ieşea biruitor din palat împotriva tuturor aşteptărilor. Leon a izbutit să strîngă 19
în felul acesta avuţii deosebit de însemnate şi a ajuns stăpîn pe o mulţime de pămînturi, dar era cel mai mare vinovat de faptul că statul roman mergea pe brînci. Nu mai aveau putere nici încrederea în înţelegerile făcute, nici 20
legea, nici jurămîntul, nici dovezile scrise, nici pedeapsa hotărîtă şi nimic din toate acestea, decît dacă dădeai bani lui Leon şi împăratului. Însă nici 21
aşa nu te puteai bizui pe hotărîrile lui Leon, deoarece el căuta să stoarcă bani şi de la protivnici. Fura totdeauna amîndouă părţile care cutezaseră 22
să vină la dînsul şi nu socotea deloc lucru ruşinos să-i înşele şi să-i facă să apuce pe căi deosebite. Nu vedea nici urmă de ruşine în faptul 23
că era om cu două feţe, numai să aibă prilej de cîştiguri.

15

Cruzimea Teodorei, grija pentru trup, mîndria ei, sărutul picioarelor, defăimările, sălbăticia şi purtarea nedreaptă sau batjocoritoare faţă de oamenii de neam. Ea stătea retrasă în Heraeum.

Aşa era Iustinian. Iar Teodora stăruia şi se întărea mereu în pornirile 1
ei de neomenie, căci niciodată nu făcea ceva la îndemnul sau porunca altuia, ci îşi împlinea cu toată hotărîrea gusturile şi poftele, deoarece nimeni 2
nu cuteza să-i ceară îndurare pentru cel căzut în nenorocire: nici trecerea 3
timpului, nici asprimea pedepsei, nici ameninţarea cu moartea care ar fi căzut din cer asupra neamului ei întreg nu puteau s-o înduplece să pună un capăt mîniei sale nestăpînite. De fapt nimeni n-a văzut-o vreodată pe 4

16 Leon nu ne este cunoscut din alte izvoare, dar prin ocupaţia sa de consilier juridic al împăratului pare a fi aparţinut aceloraşi cercuri din care făcea parte şi Procopius, care a ajuns sfătuitorul juridic al lui Velisarie.

19 Insistenţa cu care autorul vorbeşte de Leon şi de procedeele sale necinstite e o dovadă că l-a cunoscut mai de aproape şi a avut de suferit din pricina lui, deoarece îl judecă cu multă asprime. Prilej de cunoaştere au putut fi cursurile de retorică şi jurisprudenţă din epoca de iniţiere sau luptele din tribunale ori alte neplăceri ivite după întoarcerea lui Procopius din campania în Italia.

τετελευτηκότος ὁ παῖς διαδεξάμενος τὸ τῆς βασιλίδος ἔχθος ὥσπερ ἄλλο τι τοῦ
5 πατρὸς ἐς τριγένειαν παρέπεμπεν. ὁ | γὰρ θυμὸς αὐτῇ κινεῖσθαι μὲν εἰς ἀνθρώπων
φθορὰν ἑτοιμότατος ἦν, ἐς δὲ τὸ λωφῆσαι ἀμήχανος.
6 Τὸ μέντοι σῶμα ἐθεράπευε μειζόνως μὲν ἢ κατὰ τὴν χρείαν, ἐλασσόνως δὲ
7 ἢ κατὰ τὴν αὐτῆς ἐπιθυμίαν. ταχύτατα μὲν γὰρ ἐς τὸ βαλανεῖον εἰσῄει, ὀψιαίτατα
δὲ ἀπαλλαγεῖσα καὶ καταλουσαμένη, ἐς τὸ ἀκρατίζεσθαι ἐνθένδε ἐχώρει. ἀκρα-
8 τισαμένη δὲ ἡσυχίαν ἦγεν. ἀριστῶσα μέντοι καὶ δεῖπνον αἱρουμένη ἐς πᾶσαν
ἰδέαν ἐδωδίμων τε καὶ ποτῶν ἤρχετο, ὕπνοι τε αὐτῆς ἀεὶ μακρότατοι ἀντελαμβά-
νοντο, ἡμερινοὶ μὲν ἄχρι πρώτων νυκτῶν, νυκτερινοὶ δὲ ἄχρις ἡλίου ἀνίσχοντος.
9 εἰς πᾶσάν τε οὕτως ἀκρασίας ἐκπεπτωκυῖα τρίβον ἐς τόσον ἡμέρας καιρὸν ἅπασαν
10 διοικεῖσθαι ἠξίου τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. καὶ ἤν τῳ ἐπιστείλειε πρᾶξίν τινα ὁ βασι-
λεὺς οὐκ αὐτῆς γνώμῃ, ἐς τοῦτο τύχης περιειστήκει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ πράγ-
ματα, ὥστε οὐ πολλῷ ὕστερον τῆς τε τιμῆς παραλυθῆναι ξὺν ὕβρει μεγάλῃ καὶ
ἀπολωλέναι θανάτῳ αἰσχίστῳ.
11 Τῷ μὲν οὖν Ἰουστινιανῷ ἅπαντα πράσσειν ῥᾴδιον ἦν, οὐχ ὅσον τῷ τῆς δια-
νοίας εὐκόλῳ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἄυπνος ἦν ἐπὶ πλεῖστον, ὥσπερ εἴρηται, καὶ εὐπρόσοδος
12 πάντων μάλιστα. πολλοῖς γὰρ ἀνθρώποις ἐξουσία ἐγίνετο, καίτοι ἀδόξοις τε καὶ
ἀφανέσι παντάπασιν οὖσιν, οὐχ ὅτι ἐντυχεῖν τῷ τυράννῳ τούτῳ, ἀλλὰ καὶ κοινο-
13 λογεῖσθαι καὶ ἐξ ἀπορρήτων συγγίνεσθαι. παρὰ δὲ τὴν βασιλίδα οὐδὲ τῶν ἀρχόν-
των τινὶ ὅτι μὴ χρόνῳ τε καὶ πόνῳ πολλῷ εἰσιτητὰ ἦν, ἀλλὰ προσήδρευον μὲν
ἐς ἀεὶ ἅπαντες ἀνδραποδώδη τινὰ προσεδρείαν ἐν δωματίῳ στενῷ τε καὶ πνιγηρῷ |
τὸν ἅπαντα χρόνον. κίνδυνος γὰρ ἀπολελεῖφθαι τῶν ἀρχόντων τινὶ ἀνύποιστος
14 ἦν. ἵσταντο δὲ διενηκὲς ἐπ' ἄκρων δακτύλων, αὐτὸς καθυπέρτερον ἕκαστος τῶν
πέλας διατεινόμενος τὸ πρόσωπον ἔχειν, ὅπως αὐτὸν ἔνδοθεν ἐξιόντες εὐνοῦχοι
15 ὁρῷεν. ἐκαλοῦντο δὲ αὐτῶν τινες μόλις τε καὶ ἡμέραις πολλαῖς ὕστερον, ἐσιόντες
δὲ παρ' αὐτὴν ξὺν δέει πολλῷ ὅτι τάχιστα ἀπηλλάσσοντο, προσκυνήσαντες μόνον
16 καὶ ταρσοῦ ἑκατέρου ποδὸς ἄκρῳ χείλει ἀψάμενοι. φθέγγεσθαι γὰρ ἢ αἰτεῖσθαί τι
μὴ ἐκείνης ἐγκελευομένης οὐδεμία παρρησία ἐγίνετο. ἐς δουλοπρέπειαν γὰρ
17 ἡ πολιτεία ἦλθε, δουλοδιδάσκαλον αὐτὴν ἔχουσα. οὕτω τε Ῥωμαίοις τὰ πράγματα
διεφθείρετο τοῦ μὲν τυράννου τῷ ἄγαν εὐήθει δοκοῦντι εἶναι, Θεοδώρας δὲ τῷ

GPS || 4 διαδεξάμενος — παρέπεμπεν Suid s.v. τριγονία || 5 ὁ γὰρ θυμὸς — ἀμήχανος Suid s.v. λωφῆσαι || ἀκρατισαμένη — ἦγεν Suid s.v. ἀκρατίζω || 8 ὕπνοι — ἀνίσχοντος Suid s.v. ἀντελαμβάνοντο || 9 εἰς — τρίβον Suid s.v. ἀκρασία || 12 cf. An. 13,28 et 30

---

4 βασιλίδος GP: βασιλείας S || τριγένειαν GPS: τριγονίαν Suid || 8 μέντοι repetit S || 9 ἐκπεπτωκυῖα S: ἐμπεπτωκυῖα GP || 10 τῆς PS: ὥστε τῆς G || σὺν G || 11 οὖν S: om. GP || ἦν PS: om. G || 12 πολλοῖς Syk I 26: πολλῷ GPS: πολλὴ Haury, Comp 102,3 || ξυγγίνεσθαι P || πολλῷ καὶ πόνῳ G || 13 προσήδρευον Alem: προσέδρευον GPS || ἐς ἀεὶ PS: ἀεὶ G || 14 ἵσταντο Alem: ἵστατο GP: ὕστατο S || 17 δὲ SP(mg.): τε GP

Teodora împăcată cu cel care o supăra, nici chiar după moarte: feciorul
mortului purta mai departe pe umerii săi povara de ură a împărătesei şi
ponosul părintelui său pînă la feciorii feciorilor lui; căci sufletul Teodorei 5
era nespus de pornit spre năpăstuirea oamenilor şi nu putea să se liniştească.
Îşi îngrijea trupul mai mult decît era nevoie, dar mai puţin decît ar 6
fi dorit. Intra zorită în baie şi zăbovea acolo vreme îndelungată; iar după 7
ce se spăla, se ducea să dejuneze, apoi se hodinea. La prînz şi la cină 8
gusta din toate mîncările şi băuturile. Somnul îi era totdeauna prelungit,
cel de zi pînă tîrziu la căderea nopţii, iar cel de noapte pînă la răsăritul
soarelui. Prinsă cum se găsea în toată această necumpătare şi lîncezeală, 9
în timpul care mai rămînea din zi ea se încumeta să conducă întreaga împă-
răţie romană. Dacă primea cineva o sarcină de la împărat fără ştirea ei, 10
omul acesta putea ajunge cu lucrurile pînă acolo, încît nu mult mai tîrziu
era îndepărtat cu ruşine din slujbă şi pierea de moartea cea mai ruşinoasă.
Lui Iustinian îi era uşor să le facă pe toate, nu pentru că avea o minte 11
sprintenă, ci deoarece dormea foarte puţin, cum am mai spus, şi primea
cu destulă înlesnire pe toată lumea. Pînă şi oamenii de jos şi cu totul necu- 12
noscuţi aveau putinţa să se întîlnească cu acest stăpîn aspru, să se apropie
de el şi să-i vorbească în taină. În schimb la împărăteasă n-ajungeau nici 13
dregătorii decît după un răstimp îndelungat şi cu multă trudă, şi toţi tre-
buiau să aştepte totdeauna ca sclavii, în faţa intrării, într-o încăpere îngustă
şi înăbuşitoare tot timpul; căci părea o primejdie îngrozitoare cînd cineva
era trecut cu vederea. Ei stăteau mereu pe vîrful picioarelor şi fiecare căuta 14
să se înalţe cu faţa deasupra celor de lîngă dînsul, ca să poată fi văzut de
scopiţii care ieşeau dinlăuntru. După multe zile cu greu erau chemaţi cîţiva 15
dintre ei şi abia intraţi se vedeau repede îndemnaţi să se îndepărteze, după
ce făceau închinăciuni pînă la pămînt şi atingeau cu vîrful buzelor încălţă-
mintea ei de la amîndouă picioarele; căci nimeni n-avea voie să vorbească 16
sau să ceară ceva decît cu îngăduinţa împărătesei. Statul ajunsese o slugăr-
nicie, iar ea o îndrumătoare de slugarnici. Aşa se prăpădea împărăţia roma- 17
nilor; stăpînul crud se arăta binevoitor, iar Teodora era îndărătnică şi

---

5 Stăruinţa în mînie era o trăsătură comună întîlnită şi la Iustinian, în schimb grija excesivă pentru trup şi lăcomia de mîncare şi băutură o caracterizau numai pe dînsa. Moartea ei timpurie, la vîrsta de aproximativ cincizeci de ani, era urmarea păcatelor din tinereţe şi s-a datorat probabil unui cancer. Împărăteasa nu putea găsi în palat liniştea de care avea nevoie.

9 Timp de mai bine de douăzeci de ani Teodora a condus împărăţia împreună cu soţul ei şi a fost o adevărată *consors imperii*. Mozaicul de la San Vitale din Ravenna, executat în anul 548 (anul morţii împărătesei), ne înfăţişează chipul ei în viziunea de la curte: sveltă, mică, plăcută şi severă.

18 χαλεπῷ καὶ λίαν δυσκόλῳ. ἐν μὲν γὰρ τῷ εὐήθει τὸ ἀβέβαιον ἦν, ἐν δὲ τῷ δυσκόλῳ
τὸ ἄπρακτον.
19 Ἐν τοῖς μὲν οὖν τῆς τε γνώμης αὐτοῖς καὶ τῆς διαίτης τὸ διαλλάσσον ἐφαί-
νετο, κοινὰ δὲ ἦν αὐτοῖς ἥ τε φιλοχρηματία καὶ ἡ τῶν φόνων ἐπιθυμία καὶ τὸ
20 μηδενὶ ἀληθίζεσθαι. ἄμφω γὰρ ἐπιτηδείως ἐς τὰ μάλιστα ψεύδεσθαι εἶχον, καὶ
ἢν μέν τις τῶν Θεοδώρᾳ προσκεκρουκότων ἁμαρτάνειν λέγοιτό τι βραχύ τε καὶ
λόγου οὐδαμῆ ἄξιον, αἰτίας εὐθὺς ἀναπλάσσουσα τῷ ἀνθρώπῳ οὐδὲν προσηκού-
21 σας, ἐς μέγα τι κακοῦ τὸ πρᾶγμα ἦρεν. ἐγκλημάτων τε ἠκούετο πλῆθος καὶ κατα-
λύσεως πέρι τῶν κατηκόων ‹καὶ τοῦ› ληΐζεσθαι δικαστήριον ἦν, καὶ δικασταὶ
ξυνελέγοντο πρὸς αὐτῆς ἀγειρόμενοι, οἳ δὴ ἔμελλον διαμαχέσασθαι πρὸς ἀλλή-
λους, ὅστις ἂν αὐτῶν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀρέσκειν τῇ ἐς τὴν γνῶσιν ἀπανθρω|πίᾳ
22 τῇ βασιλίδι τὸ βούλημα ἱκανὸς γένοιτο. οὕτω τε τοῦ παραπεπτωκότος τὴν μὲν
οὐσίαν αὐτίκα ἐς τὸ δημόσιον ἀνάγραπτον ἐποίει, πικρότατα δὲ αὐτὸν αἰκισαμένη,
καίπερ ἴσως εὐπατρίδην τὸ ἀνέκαθεν ὄντα, ἢ φυγῇ ζημιοῦν ἢ θανάτῳ οὐδαμῆ
23 ἀπηξίου. ἢν δέ γε τῶν αὐτῇ ἐσπουδασμένων τινὶ ἐπὶ φόνοις ἀδίκοις ἢ ἑτέρῳ τῳ
τῶν μεγίστων ἀδικημάτων ἁλῶναι ξυμβαίνῃ, διασύρουσα καὶ χλευάζουσα τὴν
τῶν κατηγόρων ὁρμὴν σιωπᾶν τὰ προσπεσόντα οὔτι ἐθελουσίους ἠνάγκαζεν.
24 Ἀλλὰ καὶ τῶν πραγμάτων τὰ σπουδαιότατα εἰς γελωτοποιίαν μεταβάλλειν,
25 ὅταν αὐτῇ δοκῇ, ὥσπερ ἐν σκηνῇ καὶ θεάτρῳ ἔργον πεποίηται. καὶ ποτέ τις τῶν
πατρικίων γέρων τε καὶ χρόνον πολὺν ἐν ἀρχῇ γεγονώς, οὗπερ ἐγὼ τὸ ὄνομα
ἐξεπιστάμενος ὡς ἥκιστα ἐπιμνήσομαι, ὡς μὴ ἀπέραντον τὴν ἐς αὐτὸν ὕβριν
ποιήσωμαι, τῶν αὐτῇ ὑπηρετούντων τινὰ ὀφείλοντά οἱ χρήματα μεγάλα εἰσπρά-
ξασθαι οὐχ οἷός τε ὢν ἐσῆλθε παρ' αὐτήν, τόν τε συμβαλόντα αἰτιασόμενος καὶ
26 δεηθησόμενος αὐτῷ βοηθῆσαι τὰ δίκαια. ὅπερ ἡ Θεοδώρα προμαθοῦσα τοῖς
εὐνούχοις ἐπέστελλεν, ἐπειδὰν ὁ πατρίκιος πρὸς αὐτὴν ἵκοιτο, κυκλώσασθαι
μὲν αὐτὸν ἅπαντας, ἐπακούειν δὲ αὐτῇ φθεγγομένῃ, ὑπειποῦσα ὅ τι αὐτοὺς ἀντι-
27 φθέγγεσθαι δεῖ. ἐπεὶ δὲ ὁ πατρίκιος ἐς τὴν γυναικωνῖτιν ἦλθε, προσεκύνησε
μὲν ὥσπερ αὐτὴν προσκυνεῖν εἴθιστο, δεδακρυμένῳ δὲ ἐοικώς· «ὦ δέσποινα»,

GPS || 25 ἐσῆλθε — δίκαια Suid s.v. συμβαλόντα

19 τοῖς GPS: τούτοις Syk I 26 || τῆς τε PS: ταῖς τε G || 20 τὰ S: τὸ GP || εἶχον ψεύδεσθαι S || 21 καταλύσεως GPS: καταληΐσεως Herw 35,331 || κατηκόων GPS: καθεστώτων Haury: κατηγόρων Comp 103,11 et p. 240 || ληΐζεσθαι del. Alem, Dind, Haury, Reiske || καὶ τοῦ add. Kraš || ἀρέσκειν Alem: ἀρέσκῃ GPS || εἰς S || ἀνθρωπίᾳ S || τῇ βασιλίδι GPS: τῆς βασιλίδος Piccolos, Syk I 26, Comp 103,15 et p. 241 || 22 οὕτω Reiske: τούτῳ GPS || τὸ δημόσιον PS: τὸν δημόσιον G || 23 ἀσπουδασμένων S || τινὶ Reiske: τις GPS || φόνοις GP: φθόνοις S || ξυμβαίνῃ GPS: ξυμβαίῃ Syk I 26, cf. An. 21,17; 24,7 || ὁρμὴν GPS: ὀργὴν Reiske || ἐθελουσίως S || 25 τις GPS, Comp 104,8 et p. 241: ἦν τις Alem, Haury: οὖν τις Syk I 26 || ὑπηρετούντων GP: ὑπηρετοῦντα S || εἰσῆλθε S || συμβαλόντα S: συμβάλλοντα G || αἰτιασόμενος GS: αἰτιασάμενος P || δεηθησόμενος GP: δεησόμενος S: δεηθῆναι Suid || 26 ὅπερ — προμαθοῦσα Maltr: ᾧπερ — προμαχοῦσα GPS || 27 εἰς S || ἦλθε PS: om. G

plină de răutate: bunăvoința aducea nestatornicie, iar îndărătnicia lipsă de 18
încredere în fapte.

În gîndurile și în felul lor de viață păreau că se deosebesc, dar aveau 19
împreună pofta de avuții, setea de ucideri și pornirea de a nu spune niciodată adevărul, căci amîndoi erau cît se poate de îndemînateci la minciună. Dacă 20
venea vorba că unul dintre dușmanii Teodorei a suflat cumva un cuvințel cu totul nevinovat, ea îi găsea îndată omului tot felul de pricini închipuite și împingea lucrurile pînă la o mare fărădelege: se auzea vorbindu-se de 21
o mulțime de răutăți, iar pentru descurcarea lucrurilor împricinate se făcea județ și se aduceau judecători aleși de dînsa, care trebuiau să se înfrunte unii pe alții și fiecare din ei căuta să fie mai vrednic decît celălalt și să facă pe placul împărătesei, dînd o hotărîre neomenoasă. În felul acesta ea 22
lua îndată pe seama statului averea celui căzut în nenorocire, după ce îl supunea la chinuri îngrozitoare, măcar că era născut din părinți aleși, și nu șovăia deloc să-l pedepsească cu surghiunul sau cu moartea. Dacă se 23
întîmpla că unul dintre sprijinitorii ei era prins cu omoruri nedrepte sau cu alte fărădelegi, tărăgăna urmărirea, își bătea joc de urmăritori și-i silea fără voia lor să înceteze învinovățirea.

Cînd îi veneau toane, prefăcea într-o glumă și lucrurile cele mai de seamă, 24
cum se întîmplă pe scenă și la teatru. Odată un patrician bătrîn, fost 25
multă vreme într-o dregătorie înaltă (știu cum îl cheamă, dar nu-i dau numele, ca să nu arunc asupra lui o neîntreruptă ocară), nu putea scoate o datorie de la un slujitor al împărătesei, pe care îl împrumutase cu mulți bani. El s-a dus la dînsa să-și învinuiască datornicul și s-o roage să-l ajute în drepturile sale. Teodora a aflat din timp și a poruncit scopiților să-l înconjoare 26
cu toții în clipa cînd va veni la dînsa și le-a spus ce anume trebuie să răspundă la cuvintele ei. După ce a intrat în încăperea împărătesei, patricianul 27
s-a închinat pînă la pămînt, cum era obiceiul că i se închina lumea, și i-a vorbit cu lacrimi în ochi: „Stăpînă, e neplăcut lucru pentru un patrician

---

22 Înscenările de care este vorba aveau loc împotriva reprezentanților nobilimii senatoriale și urmăreau confiscarea averilor: era un mijloc de luptă politică, pentru a slăbi influența opoziției împotriva guvernării lui Iustinian. În această situație nu putea fi vorba de compromisuri și se proceda cu metode radicale. Un răspuns la aceste atacuri este însăși opera de față a lui Procopius, care a surprins pe mulți prin virulența atacurilor.

24 Amestecul de glumă și seriozitate apare des în teatrul plautin, foarte gustat de publicul roman. Procedeul era obișnuit în comedie, care lua uneori înfățișare de dramă sau tragedie, dar sfîrșea totdeauna cu bine prin triumful iubirii și dreptății. Unele pasaje erau recitate, altele erau cîntate, iar la acestea se adăuga totdeauna dansul. Prin îmbinarea neașteptată a unor elemente disparate și contradictorii se obținea un ansamblu coerent de o deosebită varietate care plăcea și fermeca publicul din toate treptele sociale. Comedia de acest gen, în care a jucat în tinerețe și Teodora, stă la baza operetei moderne.

28 ἔφη, «χαλεπὸν πατρικίῳ ἀνδρὶ χρημάτων δεῖσθαι. ἃ γὰρ τοῖς ἄλλοις συγγνώμην τε
29 καὶ ἔλεον φέρει, ταῦτα ἐς ὕβριν τῷ|δε ξυμβαίνει τῷ ἀξιώματι ἀποκεκρίσθαι. ἄλλῳ
μὲν γὰρ ὁτῳοῦν ἀπορουμένῳ τὰ ἔσχατα πάρεστιν αὐτὸ τοῦτο εἰπόντι τοῖς χρήσταις
ὄχλου τοῦ ἐνθένδε εὐθὺς ἀπηλλάχθαι, πατρίκιος δὲ ἀνὴρ οὐκ ἔχων ὅθεν ἂν ἐκτῖσαι
τοῖς χρήσταις τὰ ὀφλήματα ἱκανὸς εἴη μάλιστα μὲν τοῦτο ἂν εἰπεῖν αἰσχυνθείη,
εἰπὼν δὲ οὐκ ἄν ποτε πείσαι ὡς οὐχ οἷόν τε ὂν τῷδε πενίαν τῷ τάγματι ξυνοικί-
30 ζεσθαι. ἣν δέ γε καὶ πείσῃ, τὰ πάντων αὐτῷ αἴσχιστά τε καὶ ἀνιαρότατα πεπονθέναι
31 ξυμβήσεται. οὐκοῦν, ὦ δέσποινα, εἰσί μοι χρῆσθαι, οἱ μὲν δανείσαντες τὰ σφέ-
32 τερα αὐτῶν, οἱ δὲ παρ' ἐμοῦ δεδανεισμένοι. καὶ τοὺς μὲν δανείσαντας ἐνδελεχέ-
στατα ἐγκειμένους οὐχ οἷός τέ εἰμι αἰδοῖ τοῦ ἀξιώματος ἀποκρούσασθαι, οἱ δέ γε
ὀφείλοντες, οὐ γὰρ πατρίκιοι τυγχάνουσιν ὄντες, εἰς σκήψεις τινὰς ἀπανθρώπους
33 χωροῦσιν. ἀντιβολῶ τοίνυν καὶ ἱκετεύω καὶ δέομαι βοηθῆσαί τέ μοι τὰ δίκαια
34 καὶ τῶν παρόντων ἀπαλλάξαι κακῶν». ὁ μὲν ταῦτα εἶπεν. ἡ δὲ γυνὴ ἀπεκρίνατο
ἐμμελῶς· «πατρίκιε ὁ δεῖνα», καὶ ὁ τῶν εὐνούχων χορὸς ὑπολαβὼν ἀντεφθέγξατο,
35 «μεγάλην κήλην ἔχεις». αὖθις δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἱκετεύσαντός τε καὶ ῥῆσίν τινα
ἐμφερῆ τοῖς ἔμπροσθεν εἰρημένοις εἰπόντος κατὰ ταὐτὰ πάλιν ἥ τε γυνὴ ἀπεκρί-
νατο καὶ ὁ χορὸς ἀντεφθέγξατο, ἕως ἂν ἀπειπὼν ὁ ταλαίπωρος προσεκύνησέ
τε ᾗπερ εἰώθει καὶ ἀπιὼν οἴκαδε ᾤχετο.

36 Ἐν προαστείοις δὲ τοῖς ἐπιθαλαττίοις τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους καὶ οὐχ ἥκιστα
ἐν τῷ ἐπικαλουμένῳ Ἡρίῳ διατριβὴν εἶχε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τῶν ἑπομένων ὁ πολὺς
37 ὅμιλος κακοπαθείᾳ πολλῇ εἴχετο. τῶν τε| ἀναγκαίων γὰρ ἐσπάνιζον καὶ θαλαττίοις
ὡμίλουν κινδύνοις, ἄλλως τε καὶ χειμῶνος, ἂν οὕτω τύχῃ, ἐπιπεσόντος, ἢ τοῦ
38 κήτους ἐνταῦθά ποι ἐπισκήψαντος. ἀλλ' αὐτοὶ τὰ πάντων ἀνθρώπων κακὰ οὐδὲν
39 πρᾶγμα ᾤοντο εἶναι, ὅσον ἦν γε μόνον αὐτοῖς τρυφᾶν ἐξείη. ὁποῖος δὲ ὁ Θεοδώρας
πρὸς τοὺς προσκεκρουκότας ἐφαίνετο ‹τρόπος›, αὐτίκα δηλώσω, ὀλίγων δη-
λονότι ἐπιμνησθείς, ὡς μὴ ἀτελεύτητα πονεῖν δόξαιμι.

GPS || 36 Georg. Cod. De aed. CP. 117,7; Müller FHG IV 385 || 37 cf. VII, 29,9; Zonar. III 283,3

---

28 εἰς S || συμβαίνει τῷδε P || ἀποκεκρίσθαι G: ἀποκρίνεσθαι PS || 29 πάρεστιν PS: παρέστην G || ἔχων Alem: ἔσχεν GPS || πείσαι Dind: πείσῃ GPS || τάγματι Reiske: πράγματι GPS || 34 ἀντεφθέγξατο GP: ὑπεφθέγξατο S || ταὐτὰ GP: ταῦτα S || 35 ἕως ἂν GPS: ἕως οὗ Piccolos: ἕως δὴ Kraš: ἂν delendum putat Haury || ᾤχετο οἴκαδε G || 36 ἐπικαλουμένῳ PS: καλουμένῳ G || Ἡρίῳ GPS, Haury; dubitat Bury, The English Historical Review 22,1907, 770: Ἡραίῳ Maltr, Comp 106,6 || 37 γὰρ PS: om. G || τύχῃ PS: τύχοι G || 38 πάντων GPS: πάντων τῶν? Haury: τῶν post πάντων non necessarium putat Kall I 268 || ὅσον ἦν GPS: ἀνόσιον scribi mavult Haury, BZ 35,1935, 293: οὐδ' ὅσον εἰπεῖν Piccolos: ἦν om. Comp 106,11 et p. 241: ὅσον ἤθελεν Reiske || 39 τρόπος add. Alem: θυμὸς add. Comp 106,12 et p. 242: κότος add. Reiske

să fie sărac; căci altora sărăcia le aduce îngăduință și milă, dar pentru 28
această stare ea sfîrșește în hulă. Cînd altcineva se găsește într-o mare lipsă, 29
poate sta de vorbă cu împrumutătorii și iese din încurcătură; dar un patrician care n-are cu ce plăti datoriile se sfiește să spună acest lucru; cînd spune, nu poate niciodată să înduplece pe cineva că oamenii din această
stare luptă cu sărăcia; iar dacă îl înduplecă, se simte foarte stingherit și 30
rușinat. Stăpînă, eu m-am împrumutat de la cămătari, iar alții s-au împru- 31
mutat de la mine. Cămătarii îmi cer mereu banii și nu pot să-i duc cu vorba, 32
deoarece mi-i rușine de cinstea în care mă găsesc; dar se întîmplă că datornicii mei nu-s patricieni și folosesc tot felul de mijloace neomenoase. De 33
aceea mă îndrept spre tine, te rog fierbinte și stăruiesc să mă ajuți pe calea
dreptății, ca să scap din nenorocirea în care mă aflu". Așa a vorbit omul, 34
iar femeia a răspuns cu tîlc: „Patriciene cutare...". Ceata scopiților i-a luat
cuvîntul din gură și a adăugat: „Ai mare vătămătură". Omul a rugat-o din 35
nou și a rostit cuvinte asemănătoare celor spuse mai înainte; însă femeia a răspuns la fel, iar ceata scopiților a adăugat aceleași vorbe, pînă cînd nenorocitul a pierdut orice nădejde, s-a închinat pînă la pămînt, cum era obiceiul, s-a tras îndărăt și s-a dus acasă.

În cea mai mare parte a anului împărăteasa își petrecea timpul la mar- 36
ginea cetății, pe malul mării, și mai cu seamă în așa-zisul Heraion și ținea
pe lîngă dînsa, cu multă suferință, o mulțime de însoțitori. Ei duceau lipsă 37
de lucrurile de trebuință și aveau de înfruntat primejdiile mării, mai ales
cînd se întîmpla să fie furtună și năvălea acolo chitul. Dar împăratul și împă- 38
răteasa nu luau în seamă toate suferințele oamenilor, numai să poată trăi
în desfătare. Ce inimă avea Teodora față de cei căzuți în nenorocire, voi 39
arăta mai departe. Voi aminti numai cîteva fapte, ca să nu se pară că vreau să chinuiesc la nesfîrșit pe cei care mă ascultă.

36 Heraion se afla în fața capitalei, dincolo de strîmtoare, pe malul asiatic, și a fost înfrumusețat de Iustinian printr-un adaos de lăcașuri sfinte, descrise de Procopius în lucrarea sa *Despre zidiri* (I, 3, 10; I, 9, 10). Palatul de acolo este descris pe larg de către Procopius în aceeași lucrare (I, 11, 16 și următoarele).

37 Chitul care a molestat Bizanțul mai bine de cincizeci de ani a fost aruncat de valuri pe țărm în anul 547 și ucis de locuitorii din apropiere (Procopius, *Războiul cu goții*, III, 29,9 ș.u.).

ις΄

Theodora Amalasunthae parat exitium. Ad id Petrum inducit. Prisco insidiatur. Areobindum famulum pessime habet. Bassianum crudelissime necat. Exagitat Diogenem. Theodorum torquet.

1 Ἡνίκα Ἀμαλασοῦνθα τῆς ἐν Γότθοις ἀπαλλαξείουσα διατριβῆς μεταμπί-
σχεσθαί τε τὸν βίον ἔγνω, καὶ τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον διενοεῖτο πορεύεσθαι, ὥσπερ
μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, λογισαμένη ἡ Θεοδώρα ὡς εὐπατρίδης τε
ἡ γυνὴ καὶ βασιλὶς εἴη, καὶ ἰδεῖν μὲν εὐπρεπὴς ἄγαν, ἐπινοεῖν δὲ ὅ τι ἂν βούλοιτο
γοργὸς μάλιστα, ὕποπτον δὲ αὐτῆς ποιησαμένη τό τε μεγαλοπρεπὲς καὶ διαφερόν-
τως ἀρρενωπόν, ἅμα δὲ καὶ τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἐλαφρὸν δείσασα, οὐκ ἐπὶ μικροῖς τὴν
ζηλοτυπίαν ἐξήνεγκεν, ἀλλ' ἐνεδρεύειν τὴν γυναῖκα μέχρις ἐς θάνατον ἐν βουλῇ
2 ἔσχεν. αὐτίκα τοίνυν ἀναπείθει τὸν ἄνδρα, Πέτρον μόνον αὐτὸν ἅτε πρεσβεύσοντα
3 ἐς Ἰταλίαν πέμψαι. ᾧ δὴ στελλομένῳ βασιλεὺς μὲν ἐπέστελλεν ἅπερ μοι ἐν τοῖς
ἐγκαίροις δεδιήγηται λόγοις, ἵνα δή μοι τῶν πεπραγμένων ἐκπύστους ποιεῖσθαι
4 τὰς ἀληθείας δέει τῆς βασιλίδος ἀδύνατα ἦν. αὐτὴ δὲ τοῦτο ἐπήγγελλε μόνον,
ὅτι τάχιστα τὴν γυναῖκα ἐξ ἀνθρώπων ἀφανιεῖν, ἐπ' ἐλπίδος ὀχεῖσθαι μεγάλων
5 ἀγαθῶν, ἢν τὰ ἐπηγγελμένα ποιοίη, καταστησαμένη τὸν| ἄνθρωπον. καὶ ὃς ἐν
Ἰταλίᾳ γενόμενος (οὐ γὰρ οἶδεν ἀνθρώπου φύσις ὀκνηρῶς ἐς ἄδικον φόνον ἰέναι,
ἀρχῆς τινος ἴσως ἢ χρημάτων ἐν ἐλπίδι κειμένων μεγάλων) οὐκ οἶδα ἥντινα Θευ-
δάτῳ παραίνεσιν ποιησάμενος διαχρήσασθαι τὴν Ἀμαλασοῦνθαν ἀνέπεισε. καὶ
ἀπ' αὐτοῦ ἔς τε τὸ τοῦ μαγίστρου ἀξίωμα ἦλθε καὶ ἐπὶ πλεῖστον δυνάμεώς τε καὶ
6 μάλιστα πάντων ἔχθους. Τὰ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἀμαλασοῦνθαν ἐς τοῦτο ἐτελεύτα.
7 Ἦν δέ τις Ἰουστινιανῷ ἐπιστολογράφος, Πρίσκος ὀνόματι, ἄγαν πονηρὸς
μὲν καὶ Παφλαγὼν καὶ πρέπων τῷ προστάτῃ τὸν τρόπον ἀρέσκειν, λίαν δὲ πρὸς
αὐτὸν εὐνοϊκῶς ἔχων καὶ πρὸς αὐτοῦ τυγχάνειν τῶν ὁμοίων οἰόμενος· διὸ δὴ καὶ
χρημάτων μεγάλων ὧν κύριος ὑπῆρχεν οὐκ ἐν δίκῃ, ‹πλούσιος› τάχιστα γέγονε.
8 τοῦτον δὴ ἅτε ὀφρυάζοντά τε καὶ οἱ ἀντιτείνειν πειρώμενον ἡ Θεοδώρα ἐς τὸν
9 ἄνδρα διέβαλε. καὶ τὰ μὲν πρῶτα οὐδὲν ἤνυσεν, οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον αὐτὴ μὲν
τὸν ἄνθρωπον χειμῶνος μέσου εἰς ναῦν ἐμβιβάσασα ὅποι ἐβούλετο ἔπεμψε καὶ

GPS ‖ 1 cf. V, 2,23 ‖ 3 cf. V, 4,17 ‖ 7 cf. Malal. 449,12; Theoph. I 186,15; Hermes VI 376 ‖ Παφλαγὼν cf. BZ 9,1900, 674; Hammer I 176 s.

1 Ἀμαλασοῦνθα Alem: ἡ Μαλασοῦνθα GPS ‖ τῆς GP: τοῖς S ‖ εὐπατρίδης GPS: εἴπατρις Syk I 26 ‖ μικροῖς GP: μικροῦ S ‖ μέχρις GPS: μέχρι Kall III 160 ‖ 3 δέει repetit S ‖ ἀδύνατα GS: ἀδύνατος P ‖ 4 τάχιστα GS: μάλιστα P ‖ ἢν GP: ἢν δὲ S: ἥν γε Kraš ‖ ποιοίη G: ποιοῖ PS ‖ καταστησαμένη GS: κατὰ γαστρὸς μένειν P ‖ οἶδεν PS: εἶδεν G ‖ ἀπ' Alem: ὑπ' GPS ‖ μαγίστρου S: μαγιστράτου GP ‖ τε καὶ PS: καὶ G ‖ ἔχθους Haury, My 163: ἐχθρῶν GPS: ἐχθροποιόν Piccolos: κατὰ πάντων καὶ μάλιστα τῶν ἐχθρῶν Reiske: παρὰ τῶν ἐχθρῶν Comp 107,18 ‖ 7 πρέπων GPS: σπεύδων Reiske ‖ τῷ προστάτῃ Alem: τοῦ προστάτου GPS ‖ ὧν κύριος ὑπῆρχεν GPS: κύριος Haury: μεγάλων κύριος, ἀπ' ἀρχῆς πενιχρὸς ὤν, οὐκ ἐν Reiske: ὧν ἄμοιρος ὑπῆρχε, κύριος Piccolos ‖ πλούσιος add. Comp 108,6 ‖ 9 χειμῶνος μέσου PS: om G ‖ ὅποι Syk I 26, cf. An. 10,10: ὅπῃ GPS

16

Teodora pregătește uciderea Amalasuntei și îl trimite în acest scop pe Petru. Uneltește împotriva lui Priscus. Se poartă urît cu sluga sa Areobind. Ucide în chinuri groaznice pe Bassianus, urmărește pe Diogene și supune la cazne trupești pe Teodor.

Cînd Amalasunta era gata să rupă legăturile cu goții și să-și schimbe 1
felul de viață și se gîndea să treacă în Bizanț, cum am povestit în cărțile de mai înainte, Teodora a cumpănit în mintea ei și și-a dat seama că Amalasunta era o mlădiță de soi bun, o regină și o femeie deosebit de frumoasă și de hotărîtă în ceea ce urmărea. Ea a început să fie bănuitoare pentru măreția și bărbăția femeii și se temea de slăbiciunea bărbatului ei; de aceea, n-a stăruit mult cu zelul în lucruri mărunte, ci a pășit cu hotărîre s-o înfrunte, chiar cu moartea. Deci și-a înduplecat îndată bărbatul să trimită sol în Ita- 2
lia numai pe Petru, iar la plecare împăratul i-a poruncit cele spuse de mine 3
în locurile amintite, unde mi-a fost cu neputință să arăt dedesubturile faptelor, de frica împărătesei. Ea i-a cerut doar atîta: să ucidă cît mai repede 4
femeia. Și i-a făgăduit avuții mari, dacă va împlini cele poruncite. Firea 5
omului nu-i în stare să pregete mult în fața unui omor nelegiuit, cînd i se flutură nădejdea unei dregătorii sau a unor avuții însemnate. După ce a sosit în Italia, nu știu prin ce îndemnuri, Petru l-a înduplecat pe Teudat s-o ucidă pe Amalasunta. Pentru această ispravă a ajuns la cinstea de *magister* și la mare putere, mai cu seamă în hotărîrile luate împotriva dușmanilor.
Așa s-au petrecut lucrurile în legătură cu Amalasunta. 6

Era unul cu numele Priscus, alcătuitor de scrisori pe lîngă Iustinian, 7
de loc din Paflagonia, un om tare răutăcios, însă priceput să facă pe placul stăpînului și cu mare trecere pe lîngă dînsul, încredințat că se bucură din partea lui de tot atîta dragoste: de aceea a ajuns repede stăpîn peste avuții întinse, dobîndite cu strîmbătate. Pe acest Priscus, sub cuvînt că-i prea 8
încrezut și încearcă să i se împotrivească, Teodora l-a pîrît la bărbatul ei.
La început n-a izbutit nimic, dar nu mult mai tîrziu l-a urcat pe o corabie, 9

---

1 Procopius descrie evenimentele în legătură cu domnia și sfîrșitul tragic al Amalasuntei în *Războiul cu goții* (I, 2–4). La goții din Italia existau două tabere opuse care se înfruntau, iar Amalasunta a căzut jertfă acestor neînțelegeri interne. Rolul solului bizantin Petru în această afacere nu este cunoscut mai de aproape și n-a putut fi hotărîtor, dar acest eveniment a fost exploatat în Bizanț în favoarea celui trimis în Italia. Procopius a reținut cîteva zvonuri și interpretări și le-a folosit apoi împotriva Teodorei.

5 Teudat, rege al goților din Italia (534–536) și unul dintre succesorii lui Teuderih (473–526), tatăl Amalasuntei. Titlul de *magister militum* era purtat de comandantul oștilor din răsărit sau al celor din Europa.

7 Cei din Paflagonia nu se bucurau în Bizanț de o bună reputație. Priscus apare și în alte izvoare scrise, fără să știm lămurit care a fost rolul lui adevărat.

10 ἀποθρίξασα ἱερέα οὔτι ἑκούσιον ἠνάγκασεν εἶναι. αὐτὸς δὲ δόκησιν παρεχόμενος
ὅτι δὴ τῶν ποιουμένων οὐδὲν εἰδείη Πρίσκον μὲν οὐ διηρευνᾶτο ὅπῃ γῆς εἴη
οὐδὲ ἐν μνήμῃ τὸ λοιπὸν εἶχεν, ἀλλὰ σιωπῇ ὥσπερ ληθάργῳ ἁλοὺς καθῆστο,
τὰ μέντοι χρήματα ὀλίγων οἱ ἀπολελειμμένων ἐληΐσατο πάντα.
11 Ὑποψίας δὲ συμπεσούσης αὐτῇ ‹εἰς αὐτόν τε καὶ› εἰς τῶν οἰκετῶν ἕνα,
Ἀρεόβινδον ὄνομα, βάρβαρον μὲν γένος,| εὐπρεπῆ δὲ καὶ νεανίαν, ὅνπερ ταμίαν
αὐτὴ καταστησαμένη ἐτύγχανεν, ἀπολύσασθαι βουλομένη τὸ ἔγκλημα, καίπερ,
ὥς φασι, τοῦ ἀνθρώπου δαιμονίως ἐρῶσα, ἐν μὲν τῷ παρόντι πικρότατα αὐτὸν
ἀπ' οὐδεμιᾶς αἰτίας αἰκίζεσθαι ἔγνω, τὸ δὲ λοιπὸν οὐδέν τι ἀμφ' αὐτῷ ἔγνωμεν,
12 οὐδέ τις αὐτὸν ἄχρι νῦν εἶδεν. ἢν γάρ τι τῶν πρασσομένων ἀποκρύπτεσθαι αὐτῇ
βουλομένῃ εἴη, τοῦτο δὴ ἄρρητόν τε καὶ ἀμνημόνευτον ἅπασιν ἔμεινε, καὶ οὔτε
τῷ ἐπισταμένῳ ἀγγεῖλαι τῶν τινι ἀναγκαίων ἔτι ἐξῆν οὔτε τῷ μανθάνειν βουλο-
13 μένῳ πυνθάνεσθαι, κἂν πάνυ τις περίεργος ἦν. τοιοῦτο γὰρ δέος ἐξ οὗ γεγόνασιν
ἄνθρωποι ἐκ τυράννων οὐδενὸς γέγονεν, ἐπεὶ οὐδὲ λαθεῖν τις τῶν προσκεκρου-
14 κότων οἷός τε ἦν. πλῆθος γὰρ κατασκόπων αὐτῇ τὰ λεγόμενα καὶ πρασσόμενα
15 ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ταῖς οἰκίαις ἐσήγγελον. ἡνίκα τοίνυν τοῦ παραπεπτωκότος
16 τὴν κόλασιν ἐκφέρεσθαι οὐδαμῇ ἤθελεν, ἐποίει τάδε. τὸν ἄνθρωπον μετακαλε-
σαμένη, ἢν τις τῶν λογίμων ἐτύγχανε ὤν, μόνη τε αὐτὴ τῶν ὑπουργούντων τινὶ
παραδοῦσα μόνῳ ἐπήγγελλεν εἰς τὰς ἐσχατιὰς αὐτὸν μετακομίσαι τῆς Ῥωμαίων
17 ἀρχῆς. καὶ ὃς ἀωρὶ τῶν νυκτῶν κατακεκαλυμμένον αὐτὸν καὶ δεθέντα εἰς ναῦν
ἐμβιβάσας καὶ σὺν αὐτῷ γεγονώς, οὗ οἱ πρὸς τῆς γυναικὸς ἐπετέτακτο, ἐνταῦθα
παρεδίδου λαθραιότερον τῷ ἐς ταύτην τὴν ὑπουργίαν ἱκανῶς ἔχοντι, φυλάσσειν
τε ὡς ἀσφαλέστατα ἐπιστείλας τὸν ἄνθρωπον καὶ ἐπειπὼν μηδενὶ φράζειν, ἕως
ἂν ἢ τὸν ταλαίπωρον ἡ βασιλὶς οἰκτίσηται ἢ χρόνον πολὺν τῇ ἐνταῦθα κακοπα-
θείᾳ δυσθανατήσας τε καὶ καταμαρανθεὶς τελευτήσειεν, ἀπηλλάσσετο.
18 Καὶ Βασιανὸν δέ τινα Πράσινον, οὐκ ἀφανῆ νέον ὄντα,| αὐτῇ διαλοιδορη-
σάμενον δι' ὀργῆς ἔσχε. διὸ δὴ ὁ Βασιανὸς (οὐ γὰρ ἀνήκοος ταύτης δὴ τῆς ὀργῆς
19 ἐγεγόνει) ἐς τοῦ Ἀρχαγγέλου τὸν νεὼν φεύγει. ἡ δέ οἱ ἐπέστησεν αὐτίκα τὴν τῷ
δήμῳ ἐφεστῶσαν ἀρχήν, οὐδὲν μὲν τῆς λοιδορίας ἐπικαλεῖν ἐπαγγείλασα, ὅτι

GPS ‖ 19 λοιδορίας — παιδεραστοίη Suid s.v. ἐπικαλῶν

---

10 ὅπῃ G: ὅποι P: ὅπου S ‖ οὐδὲ Dind: οὔτε GPS ‖ ὥσπερ S: ὥσπερ γὰρ GP ‖ καίπερ ξυγγενῶν οὐκ ὀλίγων scribendum putat Haury ‖ 11 εἰς αὐτόν τε καὶ add. Comp 108, 14 et p. 247: ἔρωτος add. Kraš: ἐρωτολήπτῳ εἶναι add. Haury, cf. Haury 2, p. 36 ‖ ταμίαν GP: om. S ‖ οὐδὲν GPS: οὐδὲ Comp 109,2 et p. 247 ‖ τι PS: τοι G ‖ 12 ἀγγεῖλαι GP: ἀναγγεῖλαι S ‖ ἔτι S: om. GP: τι Comp 109, 6 et p. 247 ‖ 13 τις τῶν προσκεκρουκότων Syk I 26: τι τὸν προσκεκρουκότα GPS: τινα τῶν προσκεκρουκότων Haury ‖ οἷός PS: οἷόν G ‖ 14 κατασκόπων αὐτῇ GP: αὐτῇ κατασκόπων S ‖ 16 ἢν τις GP: εἴ τις S ‖ αὐτὴ G: αὐτὸν PS ‖ 17 ὃς GS: ὅσον P ‖ εἰς GP, Syk I 26: εἰς τὴν G, Haury ‖ εἰς ναῦν omittendum censet Kall I 252 ‖ ξὺν S ‖ εἰς S ‖ ἐπειπὼν GPS, Comp 110,1 et p. 247: ἀπειπὼν Haury ‖ οἰκτίσηται S: οἰκτίζηται GP ‖ 18 τινα PS: τῆς G ‖ 19 τῆς PS: τοι G

în timp de furtună, şi l-a trimis unde a vrut, apoi l-a tuns şi l-a silit să
se facă preot fără voia lui. Iustinian s-a prefăcut că nu ştie nimic de cele 10
întîmplate, n-a întrebat unde se găseşte şi nici n-a mai pomenit de acest
lucru, ci a păstrat o tăcere de mormînt: i-a lăsat omului o brumă de bună-
stare, însă i-a luat toate avuţiile.

Bănuită că ar fi îndrăgostită de un sclav cu numele Areobind, un barbar 11
de neam, dar tînăr şi frumos, pe care îl rînduise vistiernic al palatului, ea
a căutat să pună un capăt zvonurilor, măcar că îl iubea nebuneşte: a poruncit
să fie chinuit şi bătut fără nici o pricină. După aceea nimeni n-a mai auzit
nimic de dînsul şi nu l-a mai văzut pînă în ziua de astăzi. Cînd voia să 12
ascundă una din faptele sale, Teodora făcea să rămînă o taină pentru toţi
şi despre acest lucru nu se mai vorbea: nici cel care ştia ceva n-avea voie
să spună rudelor sau prietenilor şi nici cel care căuta să ştie, oricît de răz-
bunător ar fi fost, nu putea afla ceva. De cînd e lumea n-a fost atîta spaimă 13
de stăpînitori. Cel căzut în nenorocire n-avea unde să se ascundă, căci o 14
sumedenie de iscoade vesteau împărătesei tot ce se vorbea şi se făcea în
tîrguri şi prin case. Iar cînd dorea să nu se ştie deloc felul pedepsei, făcea 15
aşa. Trimitea să-l aducă pe om la dînsa, dacă se întîmpla să fie un cetăţean 16
de seamă, şi-l încredinţa cu mîna ei unui slujbaş, să-l ducă în ţinuturile
cele mai îndepărtate ale împărăţiei romane. Acesta îl suia pe o corabie, în 17
dricul nopţii, legat şi ferecat, şi pornea cu dînsul unde poruncea femeia,
iar acolo îl încredinţa în taină unui slujbaş anume pregătit pentru asemenea
faptă şi-i spunea să-l păstreze sub cea mai straşnică pază; şi-i mai zicea să
nu sufle nimănui nici un cuvînt, pînă cînd se va îndura împărăteasa să-l
scape pe bietul nefericit; sau, ajuns în pragul morţii şi sleit de puteri după
multă vreme de suferinţă, îşi dădea duhul în părţile acelea

S-a înfuriat şi pe Bassianus, un tînăr „verde" dintr-o familie bună, 18
pentru că ar fi bîrfit-o. Bassianus a aflat de această supărare şi a fugit în
biserica Sfîntului Arhanghel. Împărăteasa a trimis îndată pe dregătorul 19
aflat în fruntea cetăţii cu poruncă să nu-l învinuiască de bîrfire, ci de legă-

11 Areobind, pomenit şi de alte izvoare, aminteşte de soarta poetului Ovidiu, exilat la Tomis, pentru două motive (zice el însuşi): *carmen* (poezia sa de dragoste) şi *error* (fără îndoială, o greşeală politică). Ovidiu a sprijinit opoziţia împotriva lui August şi Tiberiu, iar Areobind a ajuns indezirabil din pricina unor greşeli de comportare sau, poate, pentru că era prea influent. În ambele cazuri se vede lămurit amestecul unor femei, încît situaţia se complică şi mai mult, din pricina intervenţiei unui element din afara politicii, care se numeşte dragoste.

20 δὲ παιδεραστοίη ἐπενεγκοῦσα. καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὸν ἄνθρωπον ἀναστή-
σασα ᾐκίζετο ἀνυποίστῳ τῇ κολάσει, ὁ δὲ δῆμος ἅπας ἐπεὶ ἐν τοιαύταις συμφοραῖς
εἶδε σῶμα ἐλευθέριόν τε καὶ ἀνειμένῃ ἄνωθεν διαίτῃ ἐντραφέν, ἀπήλγησάν τε
τὸ πάθος εὐθὺς καὶ ξὺν οἰμωγῇ ἀνέκραγον οὐράνιον ὅσον ἐξαιτούμενοι τὸν νεα-
21 νίαν. ἡ δὲ αὐτὸν ἔτι μᾶλλον κολάσασα καὶ τὸ αἰδοῖον ἀποτεμομένη διέφθειρεν
22 ἀνεξέλεγκτον, καὶ τὴν οὐσίαν ἐς τὸ δημόσιον ἀνεγράψατο. οὕτως ἡνίκα ὀργῴη
τὸ γύναιον τοῦτο, οὔτε ἱερὸν ὀχυρὸν ἐγεγόνει οὔτε νόμου του ἀπαγόρευσις οὔτε
πόλεως ἀντιβόλησις ἐξελέσθαι τὸν παραπεπτωκότα ἱκανὴ ἐφαίνετο οὖσα, οὔτε
ἄλλο αὐτῇ ἀπήντα τῶν πάντων οὐδέν.

23 Καὶ Διογένην δέ τινα οἷα Πράσινον ὄντα δι' ὀργῆς ἔχουσα, ἄνδρα ἀστεῖον
καὶ ποθεινὸν ἅπασί τε καὶ αὐτῷ τῷ βασιλεῖ, οὐδέν τι ἧσσον γάμων ἀνδρείων
24 συκοφαντεῖν ἐν σπουδῇ εἶχε. δύο γοῦν ἀναπαείσασα τῶν αὐτοῦ οἰκετῶν κατη-
25 γόρους τε καὶ μάρτυρας τῷ κεκτημένῳ ἐπέστησε. τοῦ δὲ κρύβδην ἐξεταζομένου
καὶ λαθραιότατα, ᾗπερ εἰώθει, ἀλλ' ἐν δημοσίῳ, δικαστῶν ᾑρημένων πολλῶν τε
καὶ οὐκ ἀδόξων, διὰ τὴν Διογένους δόξαν, ἐπεὶ οὐκ ἐδόκουν ἀκριβολογουμένοις
τοῖς δικασταῖς οἱ τῶν οἰκετῶν | λόγοι ἀξιόχρεῳ ἐς τὴν κρίσιν εἶναι, ἄλλως τε
καὶ παιδαρίων ὄντων, Θεόδωρον τῶν Διογένει ἀναγκαίων τινὰ ἐν τοῖς εἰωθόσιν
26 οἰκιδίοις καθεῖρξεν. ἐνταῦθα πολλαῖς μὲν θωπείαις, πολλοῖς δὲ τὸν ἄνθρωπον
αἰκισμοῖς περιῆλθεν. ἐπεί τέ οἱ οὐδὲν προὐχώρει, νευρὰν βοείαν ἐς τοῦ ἀνθρώπου
τὴν κεφαλὴν ἀμφὶ τὰ ὦτα περιελίξαντας τὴν νευρὰν στρέφειν τε καὶ σφίγγειν
27 ἐκέλευε. καὶ τοὺς μὲν οἱ ὀφθαλμοὺς Θεόδωρος ἐκπεπηδηκέναι τὴν οἰκείαν λιπόν-
28 τας χώραν ὑπώπτευεν, οὐδὲν μέντοι τῶν οὐ γεγονότων ἀναπλάσσειν ἔγνω. διὸ
δὴ οἱ μὲν δικασταὶ ἅτε ἀμαρτυρήτου δίκης ἀπέγνωσαν, ἡ δὲ πόλις ἑορτὴν ἀπ'
αὐτοῦ πανδημεὶ ἦγεν.

ιζ'

Theodora in crucem agit praefectum, quod Venetum damnarit. Meretrices ad meliorem frugem adigit. Nobiles feminas vexat. Ioannem filium suum nothum occidit. Mulieribus adulteris patrocinatur. Episcopos et magistratus creat. Matrimonia nobilium curat. Saturnino meretricem despondet, et querentem illum, ceu puerum, flagro excipit. Acta in Ioannem Cappadocem.

GPS || 20 ὁ δὲ — ὅσον Suid s.v. ἀπήλγησαν || ἀνέκραγον — ὅσον Suid s.v. οὐράνιον γ' ὅσον

---

20 τῇ GPS, Syk I 26: τινι Haury || ἅπας GP: om. S || ξυμφοραῖς G || ἀπήλγησάν PS: ἀπήλγησέ G: ὑπερήλγησάν Kall I 269 || σὺν G || 21 ἀποτεμομήνη Dind: ἀποτεμουμήνη GPS || ἀνεξελέγκτον PS, Syk I 26: ἀνεξελέγκτως G || ἐς τὸ S: ἐς τὸν GP || 22 γεγόνει S || οὔτε πόλεως ἀντιβόλησις om. S || πάντων PS: ἁπάντων G || 23 τι GP: om. S || ἐν σπουδῇ συκοφαντεῖν G || εἶχε PS: ἔχουσα G || 25 λαθραιότατα S: λαθραιοτάτη GP: λαθραιότατα παρ' αὐτὴν Comp 111, 7 et p. 248 || ᾗπερ Dind: ἅπερ GPS || ἀλλ' GPS: ἀλλά, διὰ τὴν αὐτοῦ δόξαν Comp 111,7 et p. 249 || ἀξιόχρεῳ P: ἀξιόχρεοι GS || 26 περιελίξαντας Alem: περιελίξαντες GPS || ἐκέλευε τοῖς οἰκέταις κἂν τοὺς Comp 111,15–16 et p. 249 || 27 οἱ PS: om. G || Θεόδωρος Haury: Θεοδώρα GPS, cf. Haury 2, p. 37 s. || λιπόντας τὴν οἰκείαν P || ἀναπλάσσειν Kraš: ἀπαλλάσσειν GPS: ἀπαγγέλλειν Alem || 28 δίκης Διογένους Haury

turi de dragoste cu bărbaţii. Dregătorul l-a smuls din lăcaşul sfînt şi l-a supus 20
la chinuri de neînchipuit. Văzînd atîta suferinţă în trupul unui cetăţean cu drepturi depline şi crescut pînă atunci în trai fără cazne, tot poporul s-a îndurerat de pătimirea lui şi a început să scoată strigăte pînă la cer şi se ruga
să-l lase în pace pe tînăr. Dar ea s-a înverşunat şi mai mult cu pedepsirea, 21
i-a tăiat părţile ruşinoase şi l-a prăpădit fără judecată, iar averea a luat-o
pe seama statului. Aşa se purta această femeie cînd se înfuria: nici sfin- 22
ţenia lăcaşului lui Dumnezeu, nici scutul legii şi nici sprijinul cetăţii nu mai erau în stare să-l scape pe cel căzut în nenorocire. Nimic pe lume nu-i mai putea sta împotrivă.

Urînd pe un oarecare Diogene, pentru că era „verde", un om bine cres- 23
cut şi plăcut tuturor, chiar şi împăratului, s-a grăbit să-l pîrască şi-l învinuia
de păcatul greu că ar fi avut legături de dragoste cu bărbaţii. Ea a îndu- 24
plecat pe doi dintre sclavii lui şi i-a adus ca învinuitori şi martori împotriva
stăpînului lor. El a fost cercetat în văzul lumii, nu pe ascuns şi în mare 25
taină, cum se obişnuia, după ce au fost aleşi o mulţime de judecători vestiţi, din pricina faimei lui Diogene. În cercetările de la judecată spusele sclavilor păreau neîndestulătoare ca să se poată lua o hotărîre, mai ales că aceştia erau nişte copilandri. Atunci împărăteasa l-a închis pe Teodor, unul dintre
prietenii lui Diogene, în obişnuitele încăperi pentru cazne şi acolo l-a încercat 26
cu tot felul de linguşiri şi de chinuri. Deoarece nu mergea deloc, ea a poruncit să-i încingă capul, în jurul urechilor, cu o vînă de bou şi să-l strîngă cu
nădejde. Teodor credea că-i plesnesc ochii şi ies afară din locul unde se aflau, 27
dar n-a vrut să născocească nimic ce nu se petrecuse. De aceea judecătorii 28
au încetat să-l mai judece pe Diogene, din lipsă de mărturii, iar cetatea cu tot poporul a dus-o după aceea tot într-o sărbătoare.

17

Teodora răstigneşte pe conducătorul cetăţii, pentru că a osîndit un „albastru". Vrea să aducă femeile care se vînd la o viaţă mai bună. Pricinuieşte necazuri femeilor alese. Ucide pe fiul ei Ioan, născut în afara căsătoriei. Apără soţiile necinstite. Alege vlădici şi dregători. Pune la cale căsătoriile oamenilor de seamă. Logodeşte pe Saturnin cu o femeie uşoară: cînd acesta se plînge, îl biciuieşte ca pe un copil de casă. Uneltirile împotriva lui Ioan din Capadocia.

21 Procopius pune mereu în lumină contrastul dintre viaţa intimă a Teodorei din epoca dinainte de căsătoria cu Iustinian şi purtarea ei nemiloasă ca împărăteasă. Fiecare nouă trăsătură adăugat la portretul Teodorei tinde să evidenţieze aspectele negative: răutatea, cruzimea, lăcomia şi alte porniri care deosebesc şi separă demonul răului de idealul concretizat în artă de madona creştină.

23 Procopius înregistrează cu satisfacţie înfrîngerea Teodorei în pornirea ei împotriva lui Diogene drept o izbîndă a opoziţiei. Acesta din urmă a avut noroc să aibă judecători mai curajoşi şi să fie judecat în faţa poporului.

1 Ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῇδε ἐχώρησεν. ἐρρήθη δὲ ἀρχομένῳ μοι τοῦδε τοῦ λόγου
2 καὶ ὅσα Βελισάριόν τε καὶ Φώτιον καὶ Βούζην αὐτῇ ἐργασθείη. στασιῶται δὲ
Βένετοι δύο Κίλικες γένος Καλλινίκῳ τῷ Κιλικίας Δευτέρας ἄρχοντι σὺν θορύβῳ
πολλῷ ἐπιστάντες χειρῶν ἀδίκων ἐπ' αὐτὸν ἦρξαν, τόν τε αὐτοῦ ἱπποκόμον ἄγχι-
στά που ἑστῶτα καὶ ἀμύνειν τῷ κεκτημένῳ πειρώμενον ἔκτειναν, τοῦ τε ἄρχοντος
3 καὶ τοῦ δήμου θεωμένου παντός. καὶ ὁ μὲν τοὺς στασιώτας ἄλλων τε πολλῶν καὶ
τοῦδε ἁλόντας τοῦ φόνου ἐν δίκῃ ἀνεῖλεν, ἡ δὲ μαθοῦσα καὶ ὅτι τοὺς Βενέτους
προσποιεῖται ἐνδεικνυμένη, ἔτι αὐτὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα ἐν τῷ τῶν φονέων τάφῳ
4 ἀνεσκολόπισεν οὐδενὶ λόγῳ. βασιλεὺς δὲ κλάειν τε καὶ ὀδύρεσθαι τὸν ἀπολωλότα
σκηπτόμενος καθῆστο γρυλλίζων, πολλά τε τοῖς ἐς τὴν πρᾶξιν ὑπουργηκόσιν
ἀνατεινάμενος οὐδὲν | ἔδρασε, τὰ μέντοι χρήματα τοῦ τετελευτηκότος ληΐζεσθαι
ὡς ἥκιστα ἀπηξίωσεν.
5 Ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἁμαρτάδων τῶν ἐς τὸ σῶμα κολάσεις τῇ Θεοδώρᾳ ἐπινοεῖν
ἐπιμελὲς ἦν. πόρνας ἀμέλει πλέον ἢ πεντακοσίας ἀγείρασα ἐν ἀγορᾷ μέσῃ ἐς
τριώβολον, ὅσον ἀποζῆν μισθαρνούσας, ἔς τε τὴν ἀντιπέρας ἤπειρον στείλασα
ἐν τῷ καλουμένῳ μοναστηρίῳ καθεῖρξε τὸν βίον μεταμφιέσασθαι ἀναγκάζουσα.
6 ὧν δή τινες ἐρρίπτουν αὐτὰς ἀφ' ὑψηλοῦ νύκτωρ, ταύτης τε τῆς ἀκουσίου μετα-
βολῆς ἀπηλλάσσοντο.
7 Δύο δὲ κόραι ἐν Βυζαντίῳ ἀδελφαὶ ἤτην, οὐκ ἐκ πατρός τε καὶ τριγονίας
ὑπάτων μόνον, ἀλλ' ἀνέκαθεν αἵματος τοῦ πρώτου ἔν γε τῇ συγκλήτῳ βουλῇ
8 γεγονυῖαι. ταύταις ἤδη ἐς γάμον ἐλθούσαις ἀπολωλότων τῶν ἀνδρῶν χήραις
γεγονέναι ξυνέπεσεν. αὐτίκα δὲ ἄνδρας ἡ Θεοδώρα δύο ἀγελαίους τε καὶ βδελυ-
ροὺς ἀπολέξασα συνοικεῖν αὐταῖς ἐν σπουδῇ εἶχεν, ἐπικαλοῦσα μὴ σωφρόνως
9 βιοῦν. ὅπερ ἵνα μὴ γένηται δείσασαι, ἐς τὸ τῆς Σοφίας ἱερὸν φεύγουσιν, ἔς τε
10 τὸν θεῖον λουτρῶνα ἐλθοῦσαι τῆς ἐνταῦθα κολυμβήθρας ἀπρὶξ εἴχοντο. ἀλλὰ
τοσαύτην αὐταῖς ἀνάγκην τε καὶ κακοπάθειαν προσετρίψατο ἡ βασίλισσα ὥστε
αὐταῖς ἀπαλλαξειούσαις τῶν ἐνθένδε κακῶν τὸν γάμον αὐτῶν ἀνταλλάξασθαι
11 ἐν σπουδῇ γέγονεν. οὕτως αὐτῇ ἄχραντος οὐδεὶς ἢ ἄσυλος μεμένηκε χῶρος. αὗται
μὲν οὖν ἀνδράσι πτωχοῖς τε καὶ ἀπερριμμένοις πολλῷ ἀπὸ τῆς σφετέρας ἀξίας
12 ἀκούσιαι ξυνῳκίσθησαν, καίπερ εὐπατριδῶν σφίσι παρόντων μνηστήρων. ἡ δὲ
μήτηρ αὐταῖς χήρα καὶ αὐτὴ γεγονυῖα οὔτε ἀνοιμῶξαι οὔτε ἀποκλαῦσαι τολμῶσα

GPS || 2 cf. Euagr. IV 32; Niceph. Call. XVII 21 || 5 cf. De aed. I, 9, 2; Malal. 440,16; Nov. 14; Ioannes de Niciu 518; Hammer II 307

3 καὶ ὅτι Haury: ὅτι καὶ GPS || ἐν τῷ GPS: ἐπὶ τῷ Syk I 26 || 4 σκηπτόμενος PS: ἐνσκηπτόμενος G || 5 καλουμένῳ Μετανοίᾳ Haury: Μετανοίᾳ καλουμένῳ Kraš : καλουμένῳ Μετανοίας Dind || 6 αὐτὰς Alem: αὑτοὺς G: αὐτοὺς PS || ταύτης GP: ταύτη S: ταύτῃ Haury || 7 ἀδελφαὶ GPS(mg.): ἀδελφὼ S || ἤτην GP: ἤστην S || 8 τῶν Alem: τε GPS || ἀνδρῶν Dind: ἀνθρώπων GPS || χήραις GP: χηρῶν S || συνοικεῖν G: ξυνοικεῖν PS: συνοικίζειν Haury, cf. An. 5,21 || 10 προσετρέψατο G || βασίλισσα GPS: βασιλὶς Syk I 26 || αὐτῶν GP: αὐτὸν S || αὐτῇ P: αὐτὴ G: αὐταῖς S

Așa s-a petrecut faptul. La începutul cărții de față am arătat ce a 1
făcut ea împotriva lui Velisarie, Fotie și Buzes. Doi răzvrătiți din rîndurile 2
„albaștrilor" s-au năpustit cu multă zarvă asupra lui Calinic, conducător
în a doua Cilicie, au ridicat mîini nelegiuite împotriva lui și au ucis pe scutie-
rul său, care se afla undeva aproape și căuta să-și apere stăpînul, sub pri-
virile conducătorului și ale poporului întreg. Pentru această ispravă și pentru 3
altele, la judecată, conducătorul i-a pedepsit pe răzvrătiți cu moartea. Cînd
a aflat împărăteasa, pentru a-și arăta dragostea față de „albaștri", l-a
răstignit pe om fără nici o vină pe mormîntul ucigașilor, în vreme ce se
mai găsea încă în fruntea dregătoriei sale. Împăratul se prefăcea că plînge 4
și-i pare rău de cel ucis; mormăia și aducea tot felul de învinuiri celor care
îl ajutau la treburi, dar nu lua nici o măsură; însă n-a șovăit cîtuși de
puțin să jefuiască avuțiile răposatului.

Teodora a avut grijă să pregătească pedepse și împotriva femeilor care 5
păcătuiau cu trupul. În adevăr, ea a adunat peste cinci sute de femei ușoare,
care se vindeau în mijlocul tîrgului pentru trei oboli, ca să poată trăi; le-a
dus pe țărmul celălalt, le-a închis într-o mănăstire și le-a silit să-și schimbe
felul de viață. Cîteva dintre ele s-au aruncat noaptea de la înălțime și au 6
pus capăt acestor schimbări fără voie.

Trăiau în Bizanț două tinere fete surori, născute din tată și bunic care 7
au fost consuli, de sînge vechi și fruntași în sfatul bătrînilor. Acestea fuse- 8
seră măritate, dar își pierduseră bărbații și erau văduve. Teodora a ales
îndată doi bărbați de rînd și obraznici și se grăbea să-i însoare cu ele,
învinuindu-le că duc o viață destrăbălată. De frică să nu se întîmple așa 9
ceva, acestea au fugit în biserica Înțelepciunii, au intrat în încăperea sfîntă
unde se făcea botezul și se țineau strîns cu mîinile de marginea vasului de
acolo. Dar împărăteasa le-a pricinuit atîta silă și suferință, încît, ca să 10
scape de toată răutatea, ele s-au grăbit să facă nunta. Așadar pentru ea nu
rămînea lăcaș nepîngărit și nici loc de scăpare. Aceste tinere fete s-au mări- 11
tat fără voia lor cu bărbați săraci și cu mult mai jos decît starea lor, cu
toate că aveau pețitori de neam bun; iar mama lor, ajunsă și ea văduvă, 12
era de față la nuntă, însă nu cuteza să plîngă și să suspine. Mai tîrziu, cu- 13
prinsă de părere de rău pentru această fărădelege, Teodora a hotărît să le

3 Acțiunea împotriva lui Calinic, guvernatorul Ciliciei, arată că Teodora se amesteca direct în afacerile cele mai serioase de stat și lua uneori măsuri radicale fără să se consulte în prealabil cu împăratul.

5 Grija pentru femeile simple, nevoite să se vîndă din pricina mizeriei, face cinste Teodorei. Era un act aproape revoluționar pentru vremea aceea, care nu este bine văzut de un conservator cum era Procopius.

13 τὸ πάθος παρῆν | τῇ ἐγγύῃ. ὕστερον δὲ ἀφοσιουμένη ἡ Θεοδώρα τὸ μίασμα,
14 δημοσίαις αὐτὰς παρηγορῆσαι ξυμφοραῖς ἔγνω. ἄρχοντα γὰρ ἑκάτερον κατεστήσατο. καὶ ταῖς μὲν κόραις παραψυχὴ οὐδ' ὣς γέγονε, πάθη δὲ ἀνήκεστα καὶ ἀνύποιστα τοῖς ὑπηκόοις σχεδόν τι ἅπασι πρὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων ξυνηνέχθη παθεῖν,
15 ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις λελέξεται. Θεοδώρᾳ γὰρ οὔτε ἀρχῆς οὔτε πολιτείας ἀξίωσις οὔτε τι ἄλλο ἐπιμελὲς ἦν, εἰ τὸ βούλημα περανεῖται μόνον.
16 'Ετύγχανε δὲ ὑπό του κυήσασα τῶν ἐραστῶν, ἡνίκα ἔτι ἐπὶ σκηνῆς ἦν, τοῦ δὲ κακοῦ ὀψὲ τοῦ καιροῦ αἰσθομένη πάντα μὲν οἷσπερ ἀμβλύσκειν εἰώθει, ἐποίει, ἄωρον δὲ ἀποκτιννύναι τὸ βρέφος οὐδεμιᾷ μηχανῇ εἶχεν, ἐπεὶ οὐ πολλῷ ἀπελέ-
17 λειπτο τοῦ ἀνθρωποειδὲς [γένος] γεγονέναι. διὸ δὴ ἐπεὶ οὐδὲν προὐχώρει, τῆς πείρας ἀφεμένη τίκτειν ἠνάγκαστο. ὁρῶν δὲ αὐτὴν ὁ τοῦ τεχθέντος πατὴρ ἀπορουμένην τε καὶ ἀσχάλλουσαν, ὅτι μήτηρ γενομένη τῷ σώματι ὁμοίως ἐργάζεσθαι οὐκέτι ἂν δυνατὴ εἴη, ἐπεὶ καὶ ἀληθῶς δὴ ὑπήσθετο ὡς διαχρήσεται τὸ παιδίον, ἀνείλετό τε καὶ 'Ιωάννην ἐπονομάσας, ἐπεὶ ἄρσεν ἦν, ἐς τὴν 'Αραβίαν ἐς ἥνπερ
18 ὥρμητο ἀπιὼν ᾤχετο. ἐπεὶ δὲ αὐτὸς μὲν τελευτᾶν ἔμελλεν, 'Ιωάννης δὲ ἤδη μειρά-
19 κιον ἦν, τὸν πάντα λόγον αὐτῷ ἀμφὶ τῇ μητρὶ ὁ πατὴρ ἔφρασε. καὶ ὃς ἅπαντα ἐπὶ τῷ πατρὶ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντι τὰ νόμιμα ποιήσας, χρόνῳ τινὶ ὕστερον ἐς Βυζάντιον ἦλθε καὶ τοῖς παρὰ τὴν μητέρα τὰς εἰσόδους ἀεὶ ποιουμένοις τὸ πρᾶγμα
20 ἀγγέλλει. οἱ δὲ οὐδὲν ἄπο τοῦ ἀνθρωπείου τρόπου αὐτὴν λογιεῖσθαι ὑποτοπή-
21 σαντες ἀπαγγέλλουσι τῇ μητρὶ ὅτι δὴ αὐτῆς 'Ιωάν|νης ὁ υἱὸς ἥκοι. δείσασα δὲ ἡ γυνὴ μὴ ἐς τὸν ἄνδρα ἔκπυστος ὁ λόγος γένηται, τὸν παῖδά οἱ ἐς ὄψιν ἐκέλευεν
22 ἥκειν. ἐπεί τε εἶδε παραγενόμενον, τῶν οἰκείων τινὶ ἐνεχείρισεν, ᾧπερ ἀεὶ τὰ
23 τοιαῦτα ἐπέχειν εἰώθει. καὶ τρόπῳ μὲν ὅτῳ ὁ ταλαίπωρος ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνισται οὐκ ἔχω εἰπεῖν, οὐδεὶς δὲ αὐτὸν ἄχρι δεῦρο ἰδεῖν οὐδὲ ἀπογενομένης τῆς βασιλίδος ἔσχε.
24 Τότε καὶ ταῖς γυναιξὶ σχεδόν τι ἁπάσαις τὸν τρόπον διεφθάρθαι ξυνέβη. ἐξήμαρτον γὰρ ἐς τοὺς ἄνδρας ἐξουσίᾳ τῇ πάσῃ, οὐ φέροντος αὐταῖς κίνδυνόν τινα ἢ βλάβην τοῦ ἔργου, ἐπεὶ καὶ ὅσαι μοιχείας ἁλοῖεν, αὗται κακῶν ἀπαθεῖς ἔμενον, παρὰ δὲ τὴν βασιλίδα αὐτίκα ἰοῦσαι ἀντίστροφοί τε γενόμεναι καὶ δίκην οὐ γεγο-
25 νότων ἐγκλημάτων ἀντιλαχοῦσαι τοὺς ἄνδρας ὑπῆγον. περιῆν τε αὐτοῖς ἀνεξελέγκτοις οὖσι τὴν μὲν προῖκα ἐν διπλασίῳ ἀποτιννύναι, μεμαστιγωμένοις δὲ ἐκ

GPS || 14 ἅπερ — λελέξεται nusquam haec narravit Procopius

13 ἀφοσιουμένη Haury: ἀποσειομένη GPS, cf. VI, 22,8; VIII, 22,27 || ἡ GP: om. S || αὐτὰς PS: αὐταῖς G || 14 τι S: τοῖς G: om. P || τούτων GPS: τοιούτων Comp || ἔμπροσθεν GPS, Alem, Comp: ὄπισθεν Braun, Kraš, Haury || 16 ὑπὸ: aut ἀπὸ aut ἐκ scribendum censet Herw 35,331 || οἷσπερ Reiske: ὥσπερ GPS: εἰς τὸ Alem, Haury || γένος del. Haury: τέκος Piccolos: σκῆνος Reiske || 17 ὁμοίως GP: om. S || ἂν PS: om. G || ἀληθῶς Reiske: ἀληθῆ GPS || 19 ὃς ἅπαντα a, Alem: ὅσα πάντα GPS || ἐξ ἀνθρώπων — ποιήσας PS: τὰ νόμιμα ποιήσας ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντι G || 20 ἄπο G || ἀπαγγέλλουσι GPS: ἐπαγγέλλουσι Haury || ἐπέχειν GPS: ἐπιστέλλειν Alem || 24 ἐξήμαρτον GPS: ἐξημάρτανον Syk I 26 || αὗται GPS: αὗται μὲν Reiske

mîngîie cu o răsplată obștească și a înălțat în dregătorii pe amîndoi bărbații. Cele două fete n-au găsit mîngîierea dorită, dar aproape toți supușii împărăției au avut de îndurat, din partea acestor bărbați, răutăți înspăimîntătoare și de nesuferit, după cum voi arăta în cuvintele care urmează. Teodorei puțin îi păsa de dregătoriile de stat și nu se îngrijea de nimic altceva decît să-și facă mendrele. 14 15

Cînd se afla încă în teatru, s-a întîmplat că a rămas însărcinată de unul 16
din iubiți. Ea și-a dat seama prea tîrziu de acest fapt neplăcut și, ca de obicei, a luat toate măsurile să înlăture fructul dragostei, dar n-a izbutit prin nici un mijloc să omoare fătul înainte de vreme, căci nu mai lipsea mult și lua înfățișare omenească. Și, neputînd face nimic, s-a lăsat de încer- 17
cări și a trebuit să nască. Tatăl copilului o vedea încurcată și îmbufnată, deoarece ajunsese mamă și nu-și mai putea folosi trupul pentru dragoste. Cînd a aflat că într-adevăr ea se pregătește să ucidă pruncul, l-a luat la el, i-a dat numele Ioan, căci era băiețel, și a pornit spre Arabia, cum hotărîse. Cînd trăgea să moară, Ioan se afla acum în floarea vîrstei; iar tatăl i-a 18
povestit tot adevărul în legătură cu mama lui. El a făcut toate cele cuvenite 19
după moartea părintelui său și nu mult după aceea a mers în Bizanț și a înștiințat de acest lucru pe cei care străjuiau mereu intrările la locuința mamei sale. Aceștia nu bănuiau deloc că împărăteasa va pune la cale o 20
faptă neomenoasă și au dat de știre mamei că a sosit feciorul ei Ioan. Femeia se temea să nu afle cumva bărbatul ei și l-a poftit pe copil să se 21
înfățișeze înaintea ei; iar după ce l-a văzut pe noul venit, l-a dat pe mîna 22
unui slujitor obișnuit să facă totdeauna asemenea isprăvi. Cum a dispărut 23
din rîndul oamenilor bietul tînăr nu vă pot spune și nimeni nu l-a mai văzut pînă în ziua de azi, nici chiar după moartea împărătesei.

În vremea aceea s-au stricat aproape toate femeile, căci păcătuiau 24
în toată voia față de bărbații lor, fără să întîmpine primejdii sau neajunsuri de pe urma acestui lucru. Cînd erau prinse că-și înșelau bărbații rămîneau nepedepsite, deoarece mergeau îndată la împărăteasă, întorceau lucrurile pe dos, își răpuneau bărbații și dobîndeau iertare pentru vina avută. Cei 25
care nu puteau dovedi cu fapte trebuiau să plătească zestrea îndoit, erau

13 Avem aici un alt exemplu despre felul cum Iustinian și Teodora primeneau aparatul de stat cu „oameni noi", aleși din rîndurile mulțimii, ceea ce pricinuia nemulțumirea reprezentanților nobilimii senatoriale. Procopius are grijă să adauge că cei doi dregători noi s-au dovedit necinstiți, adică au urmat de aproape politica lui Iustinian și au primejduit interesele proprietarilor de pămînturi.

18 Întîmplarea în legătură cu Ioan pare puțin plauzibilă și poate fi un simplu zvon colportat de opoziție spre a ponegri pe împărăteasă. Însuși numele Ioan, foarte răspîndit în timpul acela, întărește impresia că toată această istorie a fost inventată. Amintim că și Antonina a avut un fiu înainte de a se căsători cu Velisarie.

τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐς τὸ δεσμωτήριον ἀπαχθῆναι, καὶ αὖ πάλιν τὰς μοιχευτρίας
ἐπιδεῖν κεκομψευμένας τε καὶ πρὸς τῶν μοιχῶν ἀδεέστερον λαγνευομένας. τῶν
26 δὲ μοιχῶν πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἔργου καὶ τιμῆς ἔτυχον. διόπερ οἱ πλεῖστοι τὸ
λοιπὸν πάσχοντες πρὸς τῶν γυναικῶν ἀνόσια ἔργα ἀσμενέστατα ἀμαστίγωτοι
σιωπῇ ἔμενον, τὴν παρρησίαν αὐταῖς τῷ μὴ πεφωρᾶσθαι δοκεῖν ἐνδιδόντες.
27 Αὕτη ἅπαντα πρυτανεύειν αὐτογνωμονοῦσα τὰ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἠξίου. τάς τε
γὰρ ἀρχὰς καὶ ἱερωσύνας ἐχειροτόνει, ἐκεῖνο μόνον διερευνωμένη καὶ φυλασσο-
μένη ἐνδελεχέστατα, μὴ καλὸς ἢ ἀγαθός τις ὁ τὸ ἀξίωμα μετιὼν εἴη, καὶ οὐχ
28 οἷός τέ οἱ ἐσόμενος ἐς τὰ ἐπαγγελλόμενα ὑπουργήσειν. καὶ τοὺς γάμους ἅπαντας
τη|θείᾳ ἐξουσίᾳ τινὶ διῳκεῖτο· τότε γὰρ πρῶτον οὐδεμίαν ἄνθρωποι ἐγγύην ἑκου-
29 σίαν πεποίηνται. γυνὴ ἑκάστῳ ἐξαπιναίως ἐγίνετο, οὐχ ὅτι δὴ [ἐς] αὐτὸν ἤρεσκεν,
30 ὅπερ κἂν τοῖς βαρβάροις εἰώθει, ἀλλ' ὅτι βουλομένῃ τῇ Θεοδώρᾳ εἴη. ὅπερ αὖ
καὶ ταῖς γαμουμέναις ἀνάπαλιν ξυνέβαινε πάσχειν. ἀνδράσι γὰρ ξυνιέναι οὐδαμῇ
31 ἐθελούσιαι ἠναγκάζοντο. πολλάκις δὲ καὶ τὴν νύμφην ἐκ τῆς παστάδος ἀποβι-
βάσασα λόγῳ οὐδενὶ ἀνυμέναιον τὸν νυμφίον ἀφῆκε, τοῦτο μόνον ξὺν ἀκροχο-
32 λίᾳ εἰποῦσα, ὅτι δὴ αὐτὴν ἀπαρέσκοι. ὅπερ ἄλλους τε πολλοὺς ἔδρασε καὶ Λεόν-
τιον, ὅσπερ ῥεφερενδάριος ἦν τὴν τιμήν. καὶ Σατορνῖνον, τὸν Ἑρμογένους τοῦ
μαγίστρου γεγονότος, ἐπιμνηστέον· τούτῳ γὰρ τῷ Σατορνίνῳ ἦν τις ἀνεψιαδῆ
παρθένος μνηστή, ἐλευθέριος καὶ κοσμία, ἥνπερ οἱ Κύριλλος ὁ πατὴρ κατηγ-
33 γύησεν Ἑρμογένους τοῦ βίου ἤδη ἀπολυθέντος. πεπηγυίας τε αὐτοῖς τῆς παστάδος
τὸν νυμφίον καθεῖρξεν, ἔς τε τὴν ἑτέραν παστάδα ἤχθη, ἔγημέ τε κωκύων καὶ
34 οἰμώζων ὅσον τὴν Χρυσομαλλοῦς παῖδα. Χρυσομαλλὼ δὲ αὕτη πάλαι μὲν ὀρχη-
στρὶς ἐγεγόνει καὶ αὖθις ἑταίρα, τότε δὲ ξὺν ἑτέρᾳ Χρυσομαλλοῖ καὶ Ἰνδαροῖ
35 ἐν Παλατίῳ τὴν δίαιταν εἶχεν. ἀντὶ γὰρ τοῦ φαλλοῦ καὶ τῆς ἐν θεάτρῳ διατριβῆς
36 τῇ ‹δε› διῳκοῦντο τὰ πράγματα. ξυνκαταδαρθὼν δὲ ὁ Σατορνῖνος τῇ νύμφῃ καὶ
διαπεπαρθενευμένην εὑρὼν ἔς τινα τῶν ἐπιτηδείων ἐξήνεγκεν ὅτι δὴ οὐκ ἄτρητον
37 γήμαι. ὅπερ ἐπεὶ ἐς Θεοδώραν ἦλθε, τοὺς ὑπηρέτας ἐκέλευεν| ἅτε ἀποσεμνυνό-
μενόν τε καὶ ὀγκωθέντα οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον, μετέωρον αἴρειν, οἷα τὰ ἐς γραμ-
ματιστοῦ φοιτῶντα παιδία, ξαίνουσά τε κατὰ τῶν νώτων πολλὰς ἀπεῖπεν αὐτῷ
μὴ φλυάρῳ εἶναι.

GPS || 34 Suid s.v. Χρυσομαλλώ

---

27 τῇ GP: om. S || ἢ ἀγαθὸς GPS: κἀγαθὸς Reiske, Herw 35,331 || οἱ GP: om. S || 28 τηθείᾳ Buech 155, My 163: τῇ θείᾳ GPS: ὀθνείᾳ Reiske: οἰκείᾳ Alem: ἐπιτήδεια Piccolos: ἀηθεῖ Kraš || τότε γὰρ Comp 116,7 et p. 252: τότε γαμεῖν GPS: τοῦ τε γαμεῖν πρότερον Haury: τότε πρὸ τοῦ γαμεῖν Alem: τοῦ τε γαμεῖν τότε πρῶτον Piccolos || γυνὴ G: γυνὴ γὰρ PS || ἐς del. Alem || 31 ἀκροχειλίᾳ G || 32 Λεόντιον GPS: Λέοντα Haury, cf. An. 29,28 || ἐπιμνηστέον Comp 117,9 et p. 252: ἐπὶ μνηστῇ GPS, del. Haury: ἐπὶ τῇ μνηστῇ Syk I 26 || 33 ἔς τε GPS: ὃς ἐς Alem: ὃς ἔς τε Kraš || τὴν del. Syk I 26 || ὅσον GPS, Haury: μέγιστον ὅσον Reiske: ἀμήχανον ὅσον Kraš || ἑτέρᾳ PS: ἑταίρᾳ G || τὴν S: om. GP || 35 φαλλοῦ Haury: φάλλου GPS || τῇδε a, Alem: τῇ GPS || 36 γήμαι Dind: γήμοι GPS || 37 τε καὶ PS: καὶ G || ὀγκωθέντα Piccolos: ὀρκωθέντα GPS || νώτων GP: ὤμων S || ἀπεῖπεν GPS: ἐπεῖπεν Alem

biciuiţi şi de cele mai multe ori aruncaţi în închisoare, unde auzeau apoi că soţiile destrăbălate se plimbau şi petreceau în voie cu iubiţii lor. Mulţi
dezmăţaţi au ajuns şi în dregătorii în urma acestui lucru; de aceea mai 26
tîrziu cei mai mulţi bărbaţi au îndurat purtările ruşinoase ale femeilor, ca să nu fie bătuţi; şi le lăsau slobode, numai să nu pară înşelaţi de soţiile lor.
Ea ţinea să conducă cu mîinile ei toate treburile statului: alegea dregă- 27
torii sau vlădicii şi nu căuta sau nu urmărea nimic altceva decît atîta: să nu ajungă în slujbă un om cumsecade şi vrednic, care să nu poată împlini
poruncile ei. Împărăteasa punea la cale, cu o putere nestăpînită, toate căsă- 28
toriile: nimeni nu făcea nuntă de bună voie. Fiecare căpăta pe neaşteptate 29
o soţie, nu pentru că îi plăcea, cum se întîmplă chiar şi la barbari, ci pentru
că aşa era voinţa Teodorei. Lucrul acesta li s-a întîmplat şi femeilor care se 30
măritau, căci se vedeau silite să trăiască lîngă bărbaţi pe care nu-i iubeau.
De multe ori ea scotea mireasa din camera de culcare a mirelui şi-l lăsa 31
pe om fără nevastă, spunînd cu îmbufnare că această căsătorie nu-i place.
Aşa a făcut, între mulţi alţii, cu Leontion, care era referendar, şi cu Saturni- 32
nus, feciorul lui Hermogene, ajuns la treapta de *magister*. Acest Saturninus fusese logodit cu o fecioară slobodă şi frumoasă, de care îl apropiase tatăl
ei Ciril, după moartea lui Hermogene. Cînd li s-a pregătit patul de nuntă, 33
Teodora l-a aruncat pe mire în închisoare, apoi l-a îndrumat spre altă căsnicie, şi aşa cum era, copleşit de plînset şi bocet, l-a însurat cu copila Chri-
somalei. Această Chrisomala fusese mai înainte dănţuitoare şi apoi femeie 34
uşuratică, iar în vremea aceea trăia la palat, împreună cu altă Chrisomala
şi cu Indara: în loc de dragoste şi teatru ea se îndeletnicea acum cu treburile 35
de la curte. Saturninus s-a culcat cu mireasa, dar n-a găsit-o fecioară, şi 36
a mărturisit unui prieten că a luat o femeie începută de altul. Cînd a auzit 37
de lucrul acesta, Teodora a poruncit slujitorilor să-l ridice în sus, cum fac copiii de la şcoală, ca pe un hulitor care vorbeşte ce nu trebuie; apoi i-a dat mai multe lovituri la dos şi l-a îndemnat să nu mai flecărească.

---

26 În legile promulgate în timpul domniei lui Iustinian se vede tendinţa de a ridica şi apăra femeia. Probabil rolul Teodorei a fost destul de important. Intervenţia ei la încheierea căsătoriilor nu avea însă scopuri umanitare, ci urmărea căpătuirea rudelor sau cunoştinţelor apropiate.

27 Din nou o săgeată împotriva „oamenilor noi".

32 Este vorba de dregătorul care avea grijă de treburile de la curte şi de relaţiile cu ţările străine *(magister officiorum)*. Hermogene a fost pomenit şi în *Războaiele cu perşii* (I 13,12). Fără îndoială, Procopius l-a cunoscut de aproape pe front şi îl apreciază.

34 Chrisomala şi Indara, femei de la curte, arată prin numele lor că nu aparţineau nobilimii senatoriale. Teodora rămînea legată de unele prietene din copilărie precum şi de rudele sale.

38 Οἷα μέντοι καὶ Ἰωάννην τὸν Καππαδόκην εἰργάσατο ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
λόγοις ἐρρήθη. ἅπερ αὐτῇ διαπέπρακται τῷ ἀνθρώπῳ χαλεπαινούσῃ, οὐχ ὑπὲρ ὧν
ἐς τὴν πολιτείαν ἡμάρτανε (τεκμήριον δέ· τῶν γὰρ ὕστερον δεινότερα ἐς τοὺς
ὑπηκόους ἐργασαμένων οὐδένα τοῦτο πεποίηται), ἀλλ' ὅτι τά τε ἄλλα τῇ γυναικὶ
κατantικρὺ ἐτόλμα ἰέναι καὶ αὐτὴν ἐς τὸν βασιλέα διέβαλλεν, ὥστε αὐτῇ καὶ
39 τὸν ἄνδρα ἐκπεπολεμῶσθαι παρ' ὀλίγον ἐλθεῖν. τῶν γὰρ αἰτιῶν, ὅπερ ὑπεῖπον,
40 ἐνταῦθα μοι μάλιστα τὰς ἀληθεστάτας ἀναγκαῖον εἰπεῖν. ἡνίκα τε αὐτὸν ἐπ' Αἰ-
γύπτου καθεῖρξε πεπονθότα ὅσα μοι ἀμφ' αὐτῷ προδεδήλωται, οὐδ' ὥς τινα ἔλαβε
τῆς τοῦ ἀνθρώπου κολάσεως κόρον, ἀλλὰ ψευδομάρτυρας ἐπ' ἐκείνῳ διερευνω-
41 μένη οὐδέποτε ἀνίει. τέτρασι δὲ ἐνιαυτοῖς ὕστερον Πρασίνους εὑρέσθαι δύο
τῶν ἐν Κυζίκῳ στασιωτῶν ἴσχυσεν, οἵπερ τῶν τῷ ἐπισκόπῳ ἐπαναστάντων ἐλέ-
42 γοντο εἶναι. καὶ αὐτοὺς θωπείαις τε καὶ λόγοις καὶ ἀπειλαῖς ‹περιῆλθεν, ὥστε
ἅτερος μὲν› κατορρωδήσας καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαρθεὶς τὸ μίασμα τοῦ φόνου ἐς
43 τὸν Ἰωάννην ἀνήνεγκεν. ὁ δὲ δὴ ἕτερος τῆς ἀληθείας ἀπ' ἐναντίας ἐλθεῖν οὐδαμῇ
ἔγνω, καίπερ οὕτως ἐκ τῆς βασάνου καταταθείς, ὥστε ὅτι δὴ καὶ τεθνήξεται αὐτίκα
44 μάλα ἐπίδοξος ἦν. διὸ δὴ τὸν μὲν Ἰωάννην τούτῳ δὴ τῷ παραπετάσματι διαχρή-
σασθαι οὐδεμιᾷ μηχανῇ ἔσχε, τοῖν δὲ | νεανίαιν τούτοιν χεῖρας τὰς δεξιὰς ἔτεμε,
τοῦ μὲν ὅτι ψευδομαρτυρεῖν οὐδαμῇ ἤθελε, τοῦ δὲ ὅπως μὴ ἐπιφανὴς ἡ ἐπιβουλὴ
45 ἐς τὸ πᾶν γένηται. τούτων δὲ οὕτως ἐν τῷ δημοσίῳ πρασσομένων τῆς ἀγορᾶς,
‹Ἰουστινιανὸς› ἐποιεῖτο τῶν πρασσομένων μηδενὸς τὸ παράπαν ξυνεῖναι.

ιη'

Clades a Iustiniano orbi illatae. Africana calamitas. Belisarius male ex Africa revocatus. Italiae clades. Fines imperii Gothici. Incursiones barbarorum in Europam. Saracenorum ac Persarum irruptiones. Iustinianus bellorum auctor. Praepostere Theologus. Strages civiles. Inundationes fluminum. Terrae motus. Pestilentia.

1 Ὅτι δὲ οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ δαίμων τις, ὥσπερ εἴρηται, ἀνθρωπόμορφος
ἦν, τεκμηριώσαιτο ἄν τις τῷ μεγέθει σταθμώμενος ὧν εἰς τοὺς ἀνθρώπους κακῶν
2 ἔδρασεν. ἐν γὰρ τῷ ὑπερβάλλοντι τῶν πεπραγμένων καὶ ἡ τοῦ δεδρακότος δύναμις

GPS || 38 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. I, 25, 13; An. 2, 14 || 41 ὕστερον cf. Malal. 483,17 || 1 Ὅτι — γίνεται Suid s.v. τεκμήριον

---

38 δεινότατα S || οὐδένα Maltr: οὐδὲν GPS || τῇ γυναικὶ Reiske: τά τε γυναικὶ GPS || διέβαλεν P || 40 ἀνίει Dind: ἀνίη GPS || 42 fortasse scribendum θωπείαις τε [καὶ] λόγων ἀπειλαῖς, quod saepe invenitur in Platonis libris (Haury) || περιῆλθεν, ὥστε ἅτερος μὲν add. Haury: ἀναπειθοῦσα οὐ πρότερον ἐπαύσατο, πρὶν δὴ ἅτερος τάς τε ἀπειλὰς Kraš: περιῆλθεν, ὥστε ἅτερος τὰς μὲν ἀπειλὰς Comp 119,3 et p. 264 || 43 οὕτως GP: om. S || 44 ἔτεμε GPS: ἀπέτεμε Herw, cf. Nov. 134, cap. 13 || πᾶν GP: om. S || 45 Ἰουστινιανὸς add. Haury || ἐποιεῖτο GPS: σπουδὴν ἐποιεῖτο Alem: ἀπείρητο Piccolos: προσποιεῖτο Heis 975 || μηδενὸς GPS: μηδένα Alem, Dind, Kraš || 1 ἐς Suid

Cum l-a lucrat pe Ioan din Capadocia, am arătat în cărţile de mai îna- 38
inte. I-a făcut toate acestea din ură, nu pentru că ar fi greşit împotriva sta-
tului (dovadă că cei care s-au purtat mai tîrziu mult mai rău cu supuşii
n-au suferit o pedeapsă asemănătoare), ci pentru că, între altele, ar fi
cutezat să păşească în calea femeii şi o învinuia în faţa împăratului, încît
ea a ajuns aproape să-şi duşmănească bărbatul. Cît priveşte pricinile, cum am 39
mai spus, acum ar fi timpul să arăt adevărul întocmai, aşa cum a fost.
După ce l-a închis în Egipt şi l-a chinuit, în felul cum am povestit mai 40
înainte, a socotit că n-ajunge atîta pedeapsă pe capul omului, ci căuta mereu
să descopere martori mincinoşi împotriva lui. Patru ani mai tîrziu a izbutit 41
să găsească doi răzvrătiţi „verzi" din rîndurile celor care s-au ridicat împo-
triva episcopului. A umblat pe lîngă ei cu linguşiri, cu vorbe dulci şi cu ame- 42
ninţări, pînă cînd unul s-a înspăimîntat în faţa primejdiei şi, împins de nă-
dejdi, a pus pe seama lui Ioan fărădelegea unei ucideri. Celălalt, dimpotrivă, 43
n-a vrut în nici un chip să se abată de la adevăr, măcar că a fost chinuit
în aşa fel încît părea că îşi dă îndată sufletul. De aceea n-a avut mijloace 44
să-l omoare pe Ioan cu acest prilej, iar celor doi tineri le-a tăiat mîna dreaptă:
unuia din ei, pentru că n-a vrut să aducă o mărturie mincinoasă; iar celui-
lalt, ca să nu obştească această faptă nelegiuită. În timp ce aşa se petreceau 45
lucrurile şi aflase tot tîrgul, Iustinian se prefăcea că nu ştie nimic din cele
întîmplate.

18

Nenorociri aduse lumii de către Iustinian. Înfrîngerea din Africa. Velisarie e chemat îndărăt din Africa acoperit de ruşine. Înfrîngerile din Italia. Sfîrşitul împărăţiei goţilor. Năvălirile barbarilor în Europa. Atacurile saracenilor şi perşilor. Iustinian pricina războaielor. Un căutător de Dumnezeu cînd nu trebuie. Urgii în lumea cetăţenilor. Revărsări de ape. Cutremure. Ciumă.

Iustinian n-a fost om, ci duh necurat în chip de om, cum am mai 1
spus: e lucru dovedit şi poate judeca oricine după mulţimea răutăţilor pe
care le-a adus pe capul oamenilor, deoarece prin mărimea şi întinderea cople- 2

38 În lupta împotriva dregătorului Ioannes din Capadocia *(praefectus praetorio)* Teodora a fost ajutată de către Antonina, soţia lui Velisarie. Deposedat de toată averea, acuzatul a fost tuns şi făcut preot în Cizic, apoi surghiunit în cetatea Antinoopolis din Egipt. El s-a întors în Bizanţ abia după moartea Teodorei şi a trăit apoi în sărăcie.

1 Faptele şi grozăviile lui Iustinian au luat asemenea proporţii, încît depăşesc măsura, iar autorul lor a devenit un demon al răului, care a luat chip de om şi distruge lumea.

3 ἔνδηλος γίνεται. τὸ μὲν οὖν μέτρον ἐς τὸ ἀκριβὲς φράσαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀνῃρημέ-
4 νων οὐκ ἄν ποτε, μοι δοκεῖ, τῶν πάντων τινὶ ἢ τῷ θεῷ δυνατὰ εἴη. θᾶσσον γὰρ
ἄν τις, οἶμαι, τὴν πᾶσαν ψάμμον ἐξαριθμήσειεν ἢ ὅσους ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀνῄ-
ρηκε. τὴν δὲ χώραν ἐπὶ πλεῖστον διαριθμούμενος, ἥνπερ ἔρημον τῶν ἐνοικούντων
5 ξυμπέπτωκεν εἶναι, μυριάδας μυριάδων μυρίας φημὶ ἀπολωλέναι. Λιβύη μὲν γὰρ
ἐς τοσοῦτον διήκουσα μέτρον οὕτως ἀπόλωλεν ὥστε ὁδὸν ἰόντι πολλὴν ἀνδρὶ
6 ἐντυχεῖν χαλεπόν τε καὶ λόγου ἄξιον εἶναι. καίτοι Βανδίλων μὲν τῶν ὅπλα ἀρχὴν
αἰρομένων ἐνταῦθα μυριάδες ὀκτὼ ἐτύγχανον οὖσαι, γυναίων δὲ καὶ παιδαρίων
7 καὶ θεραπόντων αὐτῶν τίς ἂν εἰκάσειε μέτρον; Λιβύων δὲ τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν
ᾠκημένων τὰ πρότερα καὶ γῆν γεωργούντων ἐργασίαν τε τὴν κατὰ θάλασσαν
ἐργαζομένων, ὅπερ μοι αὐτόπτῃ ἐπὶ πλεῖστον| γεγονέναι τετύχηκε, πῶς ἄν τις
τὸ πλῆθος διαριθμεῖσθαι ἱκανὸς εἴη τῶν πάντων ἀνθρώπων; τούτων δὲ πολλῷ
ἔτι πλείους Μαυρούσιοι ἦσαν ἐνταῦθα, οἷς δὴ ἅπασι ξύν τε γυναιξὶ καὶ γόνῳ
8 διεφθάρθαι ξυνέβη. πολλοὺς δὲ ταύτῃ καὶ Ῥωμαίων στρατιωτῶν καὶ τῶν αὐτοῖς
ἐκ Βυζαντίου ἐπισπομένων ἡ γῆ ἔκρυψεν. ὥστε εἴ τις μυριάδας ἀνθρώπων ἕν γε
Λιβύῃ πεντακοσίας ἰσχυρίζεται ἀπολωλέναι, οὐκ ἄν ποτε τῷ πράγματι, οἶμαι,
9 διαρκῶς εἴποι. αἴτιον δὲ ὅτι Βανδίλων εὐθὺς ἡσσημένων οὐχ ὅπως κρατύνηται
τὴν τῆς χώρας ἐπικράτησιν ἐπιμελές οἱ ἐγίνετο, οὐδ' ὅπως οἱ ἡ τῶν ἀγαθῶν φυλακὴ
ἐν τῷ ἀσφαλεῖ εὐνοίᾳ τῶν κατηκόων εἴη προὐνόησεν, ἀλλὰ Βελισάριον αὐτίκα
μελλήσει οὐδεμιᾷ μετεπέμπετο, τυραννίδα οἱ οὐδαμόθεν προσήκουσαν ἐπεγκαλέ-
σας, ὅπως τὸ ἐνθένδε διοικούμενος κατ' ἐξουσίαν Λιβύην καταπιὼν ὅλην λῄζηται.
10 Τιμητὰς ἀμέλει τῆς γῆς εὐθὺς ἔπεμπε καὶ φόρους ἐπετίθει πικροτάτους
τινὰς οὐ πρότερον ὄντας, καὶ τῶν χωρίων προσεποιεῖτο, εἴ τι ἄριστον ἦν, καὶ
11 'Αρειανοὺς τῶν ἐν σφίσιν αὐτοῖς μυστηρίων εἶργε. κἂν ταῖς στρατιωταῖς δυνά-
μεσιν ὑπερήμερος ἦν, καὶ ἄλλως τοῖς στρατιώταις ἐγεγόνει βαρύς. ἐξ ὧν αἱ στάσεις
12 φυόμεναι τετελευτήκασιν εἰς ὄλεθρον μέγαν. οὐ γὰρ μένειν ἐν τοῖς καθεστῶσί
ποτε ἴσχυεν, ἀλλὰ ξυγχεῖν τε καὶ ἀναθολοῦν ἐπεφύκει πάντα.

GPS || 4 θᾶσσον — ἀπολωλέναι Suid s.v. θᾶσσον || 9 μετεπέμπετο cf. VI, 8,2

---

3 φράσαι PS: om. G || δοκεῖ Dind: δοκῇ GPS || τῶν πάντων — θεῷ GPS: τῶν πάντων ἀνθρώπων ἢ θεῶν Comp 120,3 et p. 255 || ἢ GPS: εἰ μὴ Reiske || εἴη GPS: εἶναι Alem || 4 ἂν Suid: om. GPS || ὅσους GS: ὅσον P || ξυμπέπτωκεν GP: ξυνέπεσεν S || μυριάδας μυριάδων μυρίας: nihil his in hoc genere iocularius putat Herw 35,326, locum propter An. 18,6 et imprimis 18,8 aut corruptum aut a posterioribus inculcatum esse suspicatur Rühl 291 || ἀπολωλέναι Suid: ἀπολωλεκέναι GPS || 5 Λιβύη — διήκουσα Haury: Λιβύην — διήκουσαν GPS || ἐς — μέτρον dubitat de hoc loco Kall I 251 || οὕτω GP || ἀπολώλεκεν Reiske || 6 ἀρχὴν αἱρομένων Haury: ἀργυριουμένων GPS: ἀναιρομένων Alem: ἄρτι αἱρομένων Piccolos: ἀντηρεμένων Buech 153, cf. An. 11,27; dubitat Bury, The English Historical Review 22,1907, 770: ἀνταιρομένων Comp 120,9 et p. 255 || τίς ἂν Reiske: τίσιν GP: τίσιν αὐτῶν S || 7 ὅπερ GPS: ὥνπερ Kraš || τῶν πάντων ἀνθρώπων ἱκανὸς εἴη G || 8 ταύτῃ Kum I 26: αὐτὴ GPS: αὐτοῦ Alem: αὖ [τῇ] Haury || ἐκ Βυζαντίῳ S || ἐπισπωμένων PS || ἡ γῆ GP: ἐν γῇ S || γε S: τε GP || 9 κρατύνηται Kraš: κρατύνεται GPS || ἐγένετο P || 10 εὐθὺς PS: om. G || 11 κἂν — δυνάμεσιν GPS: καὶ — συντάξεσιν Haury, cf. An. 22,20; 24,13 || ὑπερήμερος Alem: ὑπερήμενος GPS

șitoare a faptelor iese la iveală puterea celui care le făptuiește. Cred că numărul celor uciși de dînsul nu poate fi cunoscut de nimeni cu de-amănuntul, 3
nici chiar de Dumnezeu; căci mai degrabă ar număra cineva tot nisipul 4
mărilor decît jertfele acestui împărat. Dacă aș putea cuprinde cu mintea cea mai mare parte a pămîntului rămas pustiu de locuitorii pe care i-a prăpădit el, ar trebui să spun că au pierit sute și sute de mii de oameni.
Libia, care e atît de întinsă, a fost nimicită pînă într-atîta, încît puteai 5
merge cale lungă și cu greu izbuteai, însă era mare lucru, cînd dădeai peste un bărbat.
Vandalii, care ni s-au împotrivit acolo cu armele, se aflau în număr 6
de optzeci de mii. Dar femeile, copiii, și sclavii lor, apoi libienii, care locuiau 7
în cetăți și lucrau pămîntul sau umblau pe mare, cum mi s-a întîmplat să văd cu ochii mei? Cine ar mai putea număra atîta mulțime de oameni? Dintre aceștia încă și mai mulți erau mauri și toți au fost nimiciți împreună
cu soțiile și copiii lor. Dar și pe mulți dintre oștenii romani și dintre înso- 8
țitorii lor din Bizanț i-a înghițit acolo pămîntul; încît, cine zice că în Libia au pierit cinci milioane de oameni, cred că spune un lucru care nu acopere
tot adevărul. De vină a fost faptul că îndată după înfrîngerea vandalilor, 9
Iustinian n-a avut grijă să-și întărească stăpînirea peste această țară și n-a luat măsuri să păzească avuțiile ei cu ajutorul binevoitor al supușilor, ci l-a chemat îndată acasă pe Velisarie, fără nici un temei, după ce l-a învinuit că vrea să ajungă stăpîn peste Africa, ceea ce nu era deloc în firea lui: toate
acestea numai ca împăratul să conducă singur și să poată jefui toată Libia. 10

El a trimis îndată și fără socoteală socotitori de pămînturi și a pus biruri nespus de grele, cum nu fuseseră mai înainte, iar pămînturile cele
mai bune le-a luat pe seama statului. Pe arieni i-a oprit de la tainele cre- 11
dinței lor, iar cu plata drepturilor ostășești era mereu întîrziat și, de altfel, nu iubea oștenii. De aceea s-au ivit răscoale care au sfîrșit cu nenorociri
mari, pentru că el nu mergea niciodată în pas cu datinile, ci era parcă făcut 12
să amestece și să tulbure toate lucrurile.

---

5 Luptele cu vandalii și cu triburile locale au depopulat Africa de nord, unde și așa populația era rară. După rechemarea lui Velisarie la Constantinopol, spre a fi trimis împotriva goților din Italia, Procopius a mai rămas un timp în Libia și a putut vedea cu ochii săi consecințele războiului.

9 Rechemarea lui Velisarie a avut loc în anul 535 iar războiul cu goții a izbucnit în același an; aceasta înseamnă că adevăratul motiv al rechemării a fost mai degrabă primejdia din Italia și nu teama de dictatura lui Velisarie. Pericolul unei uzurpări din partea lui Velisarie a devenit actual și după primele succese din Italia; iar opoziția vedea în el un eventual succesor al lui Iustinian.

10 Vandalii, și în genere populațiile germanice, erau adepții arianismului, care a stăruit împreună cu ei pînă tîrziu în secolul al VII-lea.

13 Ἰταλία δὲ οὐχ ἧσσον ἢ τριπλασία Λιβύης οὖσα ἔρημος ἀνθρώπων πολλῷ
μᾶλλον ἔτι ἢ ἐκείνη πανταχόθι γεγένηται. ὥστε δὴ μέτρου τῶν κἀνταῦθα ἀνῃρη-
14 μένων ἐγγύθεν ἡ δήλωσις ἔσται. ‹ἡ› γὰρ | αἰτία τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ξυμπεπτωκότων
ἤδη μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται. ἅπαντά τε γὰρ ὅσα ἐν Λιβύῃ, κἀνταῦθα αὐτῷ
15 ἡμαρτήθη. καὶ τοὺς καλουμένους λογοθέτας προσεπιπέμψας ἀνεχαίτισέ τε καὶ
16 διέφθειρεν εὐθὺς ἅπαντα. κατέτεινε δὲ ἡ Γότθων ἀρχὴ πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου
17 ἐκ Γάλλων τῆς γῆς ἄχρι τῶν Δακίας ὁρίων, οὗ δὴ πόλις τὸ Σίρμιόν ἐστι. Γαλλίας
μὲν οὖν καὶ Βενετίων γῆν τὴν πολλὴν Γερμανοὶ ἔσχον, ἐπειδὴ ἀφίκετο ἐς Ἰταλίαν
18 ὁ Ῥωμαίων στρατός. Σίρμιον δὲ καὶ τὰ ἐκείνῃ χωρία Γήπαιδες κατέχουσιν, ἅπαντα
19 μέντοι συλλήβδην εἰπεῖν ἀνθρώπων παντελῶς ἔρημα. τοὺς μὲν γὰρ ὁ πόλεμος,
20 τοὺς δὲ νόσος τε καὶ λιμὸς διεχρήσαντο, ἃ δὴ τῷ πολέμῳ ἕπεσθαι πέφυκεν. Ἰλ-
λυριοὺς δὲ καὶ Θρᾴκην ὅλην, εἴη δ' ἂν ἐκ κόλπου τοῦ Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαν-
τίων προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χερρονησιωτῶν ἡ χώρα ἐστίν, Οὖννοί τε
καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδόν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος, ἐξ οὗ Ἰουστι-
νιανὸς παρέλαβε τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτῃ
21 ἀνθρώπους. πλέον γὰρ ἐν ἑκάστῃ ἐσβολῇ οἶμαι ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν εἶναι
τῶν τε ἀνῃρημένων καὶ ἠνδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων, ‹ὥστε› τὴν Σκυθῶν
ἐρημίαν ἀμέλει ταύτης πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν ‹εἶναι›.
22 Τὰ μὲν οὖν ἐν Λιβύῃ τε καὶ Εὐρώπῃ κατὰ τὸν πόλεμον ξυνενεχθέντα τοι-
αῦτά ἐστι. Σαρακηνοὶ δὲ τοὺς ἑῴους Ῥωμαίους ἐκ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τῶν Περ-
σίδος ὁρίων πάντα τοῦτον τὸν | χρόνον διηνεκῶς καταθέοντες οὕτω δὴ ἐνδελεχέ-
στατα κατειργάσαντο, ὥστε ὀλιγανθρωπότατα ξύμπαντα ἐγεγόνει τὰ ἐκείνῃ χωρία,
καὶ οὐ μήποτε ἀνθρώπῳ, οἶμαι, δυνατὰ ἔσται τὸ μέτρον τῶν οὕτως ἀπολωλότων
23 διερευνωμένῳ εὑρέσθαι. Πέρσαι τε καὶ Χοσρόης τρὶς μὲν ἐμβάλλοντες ἐς τὴν
ἄλλην Ῥωμαίων ἀρχὴν τάς τε πόλεις καθεῖλον καὶ τοὺς ἀνθρώπους οὓς ἂν λάβοιεν
ἔν τε πόλεσι ταῖς ἁλισκομέναις καὶ χώρᾳ ἑκάστῃ τοὺς μὲν κτείνοντες, τοὺς δὲ
ξὺν αὐτοῖς ἐπαγόμενοι, ἔρημον τὴν γῆν κατεστήσαντο τῶν ἐνοικούντων, ἥπερ
24 αὐτοὺς ἐπισκῆψαι ξυνέπεσεν. ἐξ οὗ δὲ καὶ εἰς γῆν τὴν Κολχίδα ἐσήλασαν, αὐτοῖς
τε καὶ Λαζοῖς καὶ Ῥωμαίοις διαφθείρεσθαι μέχρι δεῦρο ξυμβαίνει.

GPS || 14 cf. VII, 1,23 ss. || 22 Σαρακηνοὶ cf. Ammian. Marcell. XIV 4

---

13 ἔτι ἢ Haury: ἢ ἔτι GPS || ἐγγύθεν PS: om. G || 14 ἡ add. Alem || τε del. Reiske || τε γὰρ GPS: δὲ Comp 122,3 et p. 256 || καὶ τοὺς GPS: καὶ γὰρ τοὺς Comp p. 256 || εὐθὺς GPS: ἐκεῖ Comp p. 256 || 16 ἄχρι GP: μέχρι S || 17 ἐς GS: εἰς P || 18 χωρία PS: παιδία superscr. χωρία G || 20 εἴη — ἐστίν probat Syk I 28 || μέχρις S || Χερρονησιωτῶν Kraš: Χερρόνησος τῶν GPS: Χερρονησιτῶν Alem || 21 ἐσβολῇ Maltr: ἐκβολῇ GPS: ἐμβολῇ Alem || ὥστε add. Reiske: ὅθεν add. Comp 123,1 et p. 256 || εἶναι add. Haury || 22 ἐν om. P || τῆς Dind: γῆς GPS || τὸ μέτρον GP: τῷ μέτρῳ S || οὕτως Dind: οὕτω GPS || 23 τρὶς GPS, Comp 123,9: τετράκις Haury, cf. II, 26,1 || ἐμβάλλοντες GPS: ἐμβαλόντες Syk I 28 || αὐτοῖς Kraš: αὑτοῖς GPS || 24 ἐσήλασαν Haury: ἐσέλασαν PS: εἰσέλασαν G: εἰσήλασαν Dind || δεῦρο μέχρι S

Fiind cel puțin de trei ori mai întinsă decît Libia, Italia a ajuns pretu- 13
tindeni chiar și mai pustie de oameni decît aceea, încît despre numărul
morților de aici va fi mai ușor să ne dăm seama. Am arătat mai înainte pri- 14
cina nenorocirilor din Italia. Toate greșelile din Libia au fost făcute și aici.
Iustinian a trimis logofeți care îndată au răvășit și întors pe dos toate 15
lucrurile. Înainte de acest război, stăpînirea goților se întindea de la pămîn- 16
tul galilor pînă la hotarele Daciei, unde se află cetatea Sirmium. În vremea 17
cînd a sosit în Italia oastea romanilor, Galiile și o mare parte din țara vene-
ților erau stăpînite de germani, iar Sirmium și ținuturile de acolo de către 18
gepizi; însă toate erau cu desăvîrșire goale de locuitori, ca să spun lucrurilor
pe nume: pe unii i-a nimicit războiul, iar pe alții boala și foametea, cele 19
două însoțitoare ale războiului. De la suirea pe tron a lui Iustinian, hunii, 20
sclavinii și anții au năvălit aproape în fiecare an asupra ilirilor și în toată
Tracia, de la Marea Ionică pînă în marginile Bizanțului, și pînă în Grecia și
Chersones: ei au pricinuit locuitorilor din părțile acelea suferințe înspăi-
mîntătoare. Cred că la fiecare năvălire au pierit sau au fost luați în prin- 21
soare mai mult de două sute de mii de romani; de aceea pustia scitică
s-a lățit în voie pretutindeni în aceste ținuturi.

Acestea sînt faptele războinice petrecute în Libia și în Europa. Sara- 22
cenii au năvălit fără întrerupere în tot timpul acesta și au chinuit cu atîta
stăruință pe romanii din răsărit, din Egipt pînă la hotarele Persiei, încît
toate ținuturile de acolo au ajuns goale de locuitori: cred că nu se va găsi
om să poată cerceta și afla numărul celor uciși în felul acesta. Perșii și Chos- 23
roe au pătruns de trei ori în cealaltă parte a împărăției și au nimicit ora-
șele; iar pe oamenii prinși în cetățile cucerite și în fiecare ținut i-au ucis
sau i-au luat cu ei și au lăsat pămîntul gol de locuitori pe unde au ajuns.
De cînd au dat năvală în țara Colhidei au urmat măceluri pînă în ziua de 24
azi în rîndurile colhidienilor, lazilor și romanilor.

---

17 Prin germani Procopius înțelege în primul rînd pe franci, care au luptat împotriva goților din Italia și s-au întins pînă în nordul Mării Adriatice. Gepizii, alt trib germanic, stăpîneau în Dacia și se întindeau pînă la sud de Dunăre, în jurul cetății Sirmium (azi Sremska Mitrovica, la sud de Sava). Puterea acestor triburi era prea mare spre a putea fi combătută cu succes de bizantini, de aceea Procopius condamnă pe bună dreptate politica ambițioasă a lui Iustinian.

25 Οὐ μέντοι οὐδὲ Πέρσαις ἢ Σαρακηνοῖς ἢ Οὔννοις ἢ τῷ Σκλαβηνῶν γένει
ἢ τῶν ἄλλων βαρβάρων τισὶν ἀκραιφνέσιν ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς ξυνενέχθη ἀπαλ-
26 λαγῆναι. ἔν τε γὰρ ταῖς ἐφόδοις καὶ πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἔν τε πολιορκίαις καὶ
ξυμβολαῖς ἐναντιώμασι πολλοῖς προσεπταικότες οὐδέν τι ἧσσον ξυνδιεφθάρησαν.
27 οὐ γὰρ Ῥωμαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ βάρβαροι σχεδόν τι πάντες τῆς Ἰουστινιανοῦ
28 μιαιροφονίας ἀπώναντο. ἦν μὲν γάρ [τε] καὶ Χοσρόης αὐτός τε πονηρὸς τὸ ἦθος
καί, ὥς μοι ἐν λόγοις εἴρηται τοῖς καθήκουσι, τὰς μὲν αἰτίας αὐτῷ τοῦ πολέμου
29 ὅδε παρείχετο πάσας. οὐ γὰρ ἠξίου τοῖς καιροῖς ἐναρμόζειν τὰς πράξεις, ἀλλ'
ἄπο καιροῦ πάντα εἰργάζετο, ἐν μὲν εἰρήνῃ καὶ σπονδαῖς ἐξαρτυόμενος ἀεὶ
νῷ δολερῷ ἐπὶ τοὺς πέλας πολέμου αἰτίας, ἐν δὲ τῷ πολέμῳ ἀναπεπτωκώς τε οὐδενὶ
λόγῳ καὶ τὴν τῶν ἔργων παρασκευὴν ὀκνηρῶς ἄγαν διὰ φιλοχρη|ματίαν ποιού-
μενος, ἀντί τε σπουδῆς τῆς περὶ ταῦτα περισκοπῶν μὲν τὰ μετέωρα, περιέργος
δὲ ἀμφὶ τῇ τοῦ θεοῦ φύσει γινόμενος, καὶ οὔτε τὸν πόλεμον μεθιείς, τῷ μιαιφόνος
τις καὶ παλαμναῖος εἶναι, οὔτε περιεῖναι τῶν πολεμίων οἷός τε ὤν, τῷ μὴ τὰ δέοντα
30 ὑπὸ σμικρολογίας περιεργάζεσθαι. ταύτῃ τε ‹αὐ›τοῦ βασιλεύοντος ἡ γῆ ξύμπασα
ἔμπλεως αἵματος ἀνθρωπείου ἔκ τε Ῥωμαίων καὶ βαρβάρων σχεδόν τι πάντων
διαρκῶς γέγονε.
31 Ταῦτα μέντοι κατὰ τὸν πόλεμον πανταχόθι ‹γῆς› τῆς Ῥωμαίων ξυλλήβδην
32 εἰπεῖν ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον ξυνηνέχθη γενέσθαι. τὰ δὲ κατὰ στάσιν ἔν τε Βυ-
ζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ ξυνενεχθέντα διαριθμούμενος οὐκ ἐλάσσω ἀνθρώπων
33 φόνον ταύτῃ ξυμβῆναι ἢ κατὰ τὸν πόλεμον οἴομαι. τοῦ γὰρ δικαίου καὶ τῆς ὁμοίας
ἐπιστροφῆς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις ὡς ἥκιστα ὄντων, ἀλλὰ κατεσπουδασμένου
τῷ βασιλεῖ θατέρου τοῖν μεροῖν μάλιστα ἡσυχίαν οὐδὲ θάτεροι ἦγον, ἀλλ' οἱ
μὲν τῷ ἐλασσοῦσθαι, οἱ δὲ τῷ θαρσεῖν ἐς ἀπόγνωσίν τε καὶ ἀπόνοιαν ἀεὶ ἔβλεπον,
καὶ πῆ μὲν ἀθρόοι ἐπ' ἀλλήλους ἰόντες, πῆ δὲ κατ' ὀλίγους μαχόμενοι, ἢ καὶ κατ'
ἄνδρα ἕνα τὰς ἐνέδρας, ἂν οὕτω τύχοι, ποιούμενοι ἐς δύο καὶ τριάκοντα ἐνιαυτοὺς
οὐδένα ἀνίεντες καιρὸν αὐτοί τε εἰργάζοντο ἀλλήλους ἀνήκεστα ἔργα καὶ πρὸς

GPS || 27 cf. Agath. 332,1 || 28 Χοσρόης cf. I, 23,1 || 29 οὐ — εἰργάζετο Suid s.v. ἠξίου || ἐν αἰτίαις Suid s.v. ἐξαρτήσας || ἐν δὲ — ποιούμενος Suid s.v. ἀναπεπτωκώς || οὔτε περιεῖναι — περιεργάζεσθαι Suid s.v. περιεῖναι

---

25 ἢ Οὔννοις GP: καὶ Οὔννοις S || τῷ PS: τὸ G || Σκλαβηνῶν Alem: Σκλαβῶν G: Σκλαβώνων PS || ἐκ Alem: ἐς GPS || ἐφόδοις GPS: ἀφόδοις Syk I 26, cf. VI, 26,1 || 27 Ῥωμαῖοι S: Ῥωμαίων GP || τῆς — μιαιφονίας Reiske: τῇ — μιαιφονίᾳ GPS || 28 τε del. Haury: τοι Reiske, Kraš, Comp 124,5 || ἦθος, ὡς — καὶ τὰς Comp 124,5 et p. 256: ἦθος καὶ GPS: ἦθος Herw 35,332 || ὥς Alem: ὅς GPS || μὲν GPS: μέντοι Herw 35,332 || αὐτῷ Alem: αὐτῶν GPS || 29 πάντα GPS: παντὸς Suid || ἐξαρτυόμενος Alem: ἐξαρτούμενος GPS || οὔτε τὸν Dind: οὐδὲ τὸν GP: μὴ δὲ τὸν S || πόλεμον Reiske: πολέμιον GPS || παλαμναῖος PS: τυραννικὸς G || οὔτε περιεῖναι Dind: οὐδὲ περιεῖναι GPS || μὴ τὰ GPS: τὰ μὴ Syk I 26 || περιεργάζεσθαι GPS: ἐργάζεσθαι Suid || 30 ‹αὐ›τοῦ Reiske: τοῦ GPS: ‹τού›του Kum I 26 || 31 γῆς add. Kraš || ξυνενεχθέντα GP: om. S: γενόμενα Comp 125,3 et p. 257 || 33 θάτεροι GP: θάτερον S || ἀλλήλους GP: om. S || ἔργα GP: om. S

Dar nici perşii, saracenii, hunii şi neamul sclavinilor sau al altor barbari 25
nu s-au întors acasă teferi de pe pămîntul romanilor, căci în năvăliri neaş- 26
teptate au întîlnit împotrivire şi au căzut şi ei cu nemiluita. Nu numai romanii, 27
ci şi aproape toţi barbarii au simţit şi gustat setea de sînge a lui Iustinian.
Era şi Chosroe rău din fire, cum am arătat la locul cuvenit, în cărţile de 28
mai înainte, dar toate pricinile războiului i le-a dat Iustinian. Căci nu căuta 29
să-şi potrivească faptele pe măsura timpului, ci le făcea pe toate în afara
clipei nimerite. În timp de pace şi de înţelegere născocea mereu, cu gînd
răutăcios, pricini de război împotriva vecinilor; iar în război se poticnea
fără temei şi din prea mare zgîrcenie amîna pregătirile şi, în loc să aibă grijă
de ele, cerceta tainele înălţimilor sau era absorbit de căutările cu privire la
fiinţa lui Dumnezeu: nici nu se lăsa de război, deoarece era setos de sînge şi
răzbunător, şi nici nu izbutea să răpună duşmanii, pentru că nu pregătea cele
trebuitoare din pricina minţii sale bicisnice. De aceea, în timpul cît a domnit 30
el, tot pămîntul s-a umplut de sînge omenesc, atît la romani cît şi la aproape
toţi barbarii.

Acestea sînt, pe scurt, faptele petrecute în război pretutindeni în împă- 31
răţia romanilor. Dacă adaug cele întîmplate cu prilejul răscoalelor din Bizanţ 32
şi din fiecare cetate, cred că a fost acolo tot atîta moarte de om ca şi în
războaie. Nu stăruia cît de puţină dreptate şi pedeapsă asemănătoare faţă 33
de cei care greşeau, ci fiecare din cele două facţiuni se bucura de încrederea
împăratului; dar nici una, nici cealaltă nu stătea liniştită, ci împingeau
mereu lucrurile pînă la deznădejde şi nebunie, unii pentru că se credeau
prea puţin luaţi în seamă, iar alţii din prea mare cutezanţă. Cîteodată se
înfruntau cu grămada, alteori se prindeau în luptă cîte puţini sau unul cîte
unul, la întîmplare; şi aşa, fără încetare, timp de treizeci şi doi de ani şi-au

25 Cărţile VII şi VIII din *Războiul cu goţii* conţin numeroase ştiri despre atacurile slavilor şi hunilor. Din lipsă de oşteni, Iustinian a ordonat să se ridice cetăţi şi turnuri de apărare, descrise de Procopius în opera sa *Despre zidiri*. Toate acestea n-au putut folosi multă vreme iar domnia lui Iustinian a iniţiat colonizarea slavilor în Peninsula Balcanică, terminată în a doua jumătate a secolului al VII-lea.

29 Preocupările religioase erau determinate de scopuri politice: Iustinian căuta să mijlocească între diferitele grupuri religioase potrivnice, care primejduiau unitatea imperiului. În anul 543 a cîştigat de partea sa pe papa Vigilius, dar lucrurile erau grozav de complicate şi a fost nevoie de intervenţia forţei de stat. Prins între primejdia ameninţărilor din afară şi discuţiile interne, împăratul a pierdut pînă la urmă şi simpatia cercurilor ecleziastice, pe care le sprijinise la începutul domniei sale.

33 Dregătorul pus în fruntea mulţimii *(praetor plebis)* a început a activa începînd din anul 535 şi avea ca sarcină supravegherea ordinei publice din capitala imperiului.

34 τῆς τῷ δήμῳ ἐφεστώσης ἀρχῆς ὡς τὰ πολλὰ διεφθείροντο. ἡ μέντοι τίσις τῶν
ἁμαρτανομένων ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐς τοὺς Πρασίνους ἐγίνετο. ἔτι μὴν καὶ ἡ
ἐς τοὺς Σαμαρείτας καὶ τοὺς καλουμένους αἱρετικοὺς κόλασις φόνου ἐνέπλησε
35 τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. ταῦτα δέ μοι ὅσον ἐν κεφαλαίῳ εἰρῆσθαι ἀπομνημο|νεύεται
τανῦν, ἐπεί μοι ἱκανῶς ὀλίγῳ ἔμπροσθεν δεδιήγηται.
36 Ταῦτα μὲν κατὰ τὸν ἐν σώματι γενόμενον δαίμονα τετύχηκε γενέσθαι ἐς
πάντας ἀνθρώπους, ὧνπερ τὰς αἰτίας αὐτὸς ἅτε βασιλεὺς καταστὰς ἔδωκε· καὶ
ὅσα μέντοι κατακεκρυμμένῃ δυνάμει καὶ φύσει δαιμονίᾳ διειργάσατο ἀνθρώπους
37 κακά, ἐγὼ δηλώσω. τούτου γὰρ Ῥωμαίων διοικουμένου τὰ πράγματα πολλὰ καὶ
ἄλλα πάθη ξυνηνέχθη γενέσθαι, ἅπερ οἱ μὲν τῇ τοῦ πονηροῦ δαίμονος τῇδε παρουσίᾳ ἰσχυρίζοντο καὶ μηχανῇ ξυμβῆναι, οἱ δὲ αὐτοῦ τὸ θεῖον τὰ ἔργα μισῆσαν
ἀποστραφέν τε ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, χώραν δαίμοσι τοῖς παλαμναίοις ἐνδε-
38 δωκέναι ταῦτα διαπράξασθαι τῇδε. Ἔδεσσαν μὲν γὰρ Σκιρτὸς ἐπικλύσας ὁ ποταμὸς μυρίων δημιουργὸς τοῖς ἐκείνῃ ἀνθρώποις συμφορῶν γέγονεν, ὥς μοι ἐν
39 τοῖς ὄπισθεν λόγοις γεγράψεται. Νεῖλος δὲ ἀναβὰς μὲν ᾗπερ εἰώθει, χρόνοις
δὲ οὐκ' ἀποβὰς τοῖς καθήκουσι, ‹δεινά› τινας τῶν ᾠκημένων εἰργάσατο ἔργα,
40 ἅπερ μοι καὶ πρότερον δεδιήγηται. Κύδνος δὲ Ταρσὸν περιβαλόμενος σχεδόν τι
πᾶσαν ἡμέρας τε αὐτὴν ἐπικλύσας πολλὰς οὐ πρότερον ἀπέστη ἕως αὐτὴν ἀνή-
41 κεστα κακὰ ἔδρασε. σεισμοὶ δὲ Ἀντιόχειάν τε καθεῖλον τὴν τῆς ἑῴας πρώτην
καὶ Σελεύκειαν, ἥπερ αὐτῆς ἐκ γειτόνων οἰκεῖται, καὶ τὴν ἐν Κίλιξιν ἐπιφανε-
42 στάτην Ἀνάζαρβον. αἷς τῶν ‹ξυν›απολωλότων ἀνθρώπων τὸ μέτρον τίς ἂν διαριθμεῖσθαι δυνατὸς εἴη; προσθείη δὲ ἄν τις τά τε Ἴβωρα καὶ Ἀμάσειαν, ἣ πρώτη
ἐν Πόντῳ ἐτύγχανεν οὖσα, Πολύβοτόν τε τὴν ἐν Φρυγίᾳ καὶ ἣν Πισίδαι Φιλομηδὴν

GPS || 35 cf. An. 11,14—33 || 36—45 Ταῦτα — ἔχοντος haec inculcata esse putat Rühl 292 || 38 Ἔδεσσαν: Malal. 418,8: Theoph. I 171,18; Euagr. IV 8; Cedren. I 639,21; Zonar. III 268; Zach. 154,4; Mich. Syr. 180 ss.; Chron. Edess. p. 129; Cramer, An. Par. II 319 || γεγράψεται cf. De aed. II 7,2 || 39 δεδιήγηται VII, 29 s. cf. Ioannes de Niciu 513 || 40 Κύδνος cf. De aed. V 5, 14; Mich. Syr. p. 194; Bar-Hebr. 84 || 41 Ἀντιόχειάν: Malal. 419,5; 442,18; Euagr. IV 5; Niceph. Call. XVII 3; Cramer, An. Par. II 109.320; Cedren. I 641,1; 646,5; Ioannes de Niciu 504 s.; Chron. Edess. 132; Douwen et Land, Ioannis episcopi Ephesi commentarii de beatis orientalibus, Amsterdam 1889, p. 224 ss.; Zach. 154,31; Theoph. I 172,1, 10.30; 177,22 || Σελεύκειαν: Malal. 421,14; Ioannes de Niciu 505 || Ἀνάζαρβον: Malal. 418,6; Theoph. I 171, 14; Euagr. IV, 8; Zonar. III 268; Niceph. Call. XVII 3; Cedren. I 639,20 || 42 Ἀμάσειαν: Malal. 448,3

33 διεφθείροντο S: διεφθείρετο GP || 34 εἰς G || ἐγίνετο GP: ἐγένετο S || μὴν Dind: μὲν GPS || φόνου PS: φόνον G || 35 ἀπομνημονεύεται PS: ἀπομνημονεύεσθαι G || 36 Ταῦτα GPS: Καὶ ταῦτα Reiske || ἐς πάντας ἀνθρώπους τετύχηκε γενέσθαι P || καὶ ὅσα GPS: ὅσα Reiske || δυνάμει GP: διανοίᾳ S || 37 τούτου — διοικουμένου Alem: τούτῳ — διοικουμένῳ GPS || ἄλλα GPS: ἀλλόκοτα Reiske: μεγάλα Syk I 26 || ἀποστραφέν τε Alem: ἀποστραφέντα GPS || 38 ξυμφορῶν S || ὄπισθεν Haury: ἔμπροσθεν GPS, cf. Haury 3 p. 172 || 39 δεινά τινας — ἔργα Kraš: τίνα (coni. κενὰ Haury) τῶν ᾠκημένων εἰργάσατο ἔργα GPS: τινὰ τῶν ᾠκημένων εἰργάσατο ἔρημα Reiske: δεινὰ τοὺς ᾠκημένους εἰργάσατο ἔργα Alem || 40 περιβαλόμενος P || πᾶσαν Alem: πάσας GPS || ἕως S: ὡς GP || 42 αἷς GPS: ἐν αἷς Alem et alii edd. || ‹ξυν›απολωλότων Haury: ἀπολωλότων GPS || ἀνθρώπων PS: om. G || ἐν Πόντῳ om. P

pricinuit nenorociri înspăimîntătoare, iar în multe rînduri au fost uciși de către dregătorii puși în fruntea mulțimii. Ispășirea greșelilor cădea de cele 34 mai multe ori asupra „verzilor". Dar și pedeapsa cu moartea împotriva samaritenilor și a așa-zișilor eretici a umplut de omoruri împărăția romană. Lucru- 35 rile acestea sînt amintite acum numai așa în treacăt, deoarece au fost povestite pe larg puțin mai înainte.

Aceste nenorociri au fost aduse omenirii întregi de către un duh necu- 36 rat intrat în trup de om, iar pricinile lor au fost iscate de el, cît a fost împărat. Cîte răutăți a aruncat pe capul oamenilor prin puterea lui ascunsă și prin firea lui diavolească voi arăta mai departe. În timpul stăpînirii sale 37 asupra romanilor s-au abătut multe grozăvii și suferințe: acestea s-au petrecut, zic unii, la ivirea și prin iscusința acestui duh al răului, iar altele ni le-a dat Dumnezeu, care din ură față de faptele necuratului și-a întors fața de la împărăția romanilor și a dat țara pe mîna duhurilor înfuriate ca să-și facă de cap în lume. Rîul Scirtos a curs peste maluri și a pricinuit zeci 38 de mii de suferințe locuitorilor din Edesa, cum voi arăta mai încolo. Nilul 39 s-a revărsat ca de obicei, dar n-a dat îndărăt la timp și a adus mari primejdii locuitorilor de acolo, după cum am arătat și mai înainte. Apa 40 Cidnos a înconjurat orașul Tarsos, s-a năpustit timp de mai multe zile asupra întregii cetăți și nu s-a tras din nou în albie decît după ce a lăsat în urmă nenorociri înspăimîntătoare. Cutremure de pămînt au nimicit Antiochia, cea 41 dintîi cetate a răsăritului, și Seleucia, aflată în apropiere, precum și renumita cetate Anazarbos din Cilicia. Cine ar mai putea socoti numărul mor- 42 ților din ele? Să se mai adauge Ivora și Amasia, care e cea dintîi cetate din Pont, apoi Polybotos din Frigia și Filomede, cum îi zic cei din Pisidia,

37 Toate insuccesele și calamitățile naturale sînt puse pe seama lui Iustinian, nu atît din pricina unei concepții mistice despre prezența inevitabilă a răului în lume, concretizat în persoana împăratului, cît ca scop de luptă politică, pentru discreditarea celui care a nesocotit interesele marilor proprietari de pămînturi.

38 În opera *Despre zidiri* sînt menționate cu cuvinte de laudă eforturile făcute de Iustinian spre a reface localitățile lovite de calamitățile naturale. Orașul Edesa, din bazinul rîului Scirtos, în Mesopotamia de nord-vest, a fost rezidit și înfrumusețat (*De aed.* II 7,6 ș.u.). Orașul Tarsos din Cilicia s-a bucurat de o atenție asemănătoare (*De aed.* V, 5,19). În anul 547 s-a produs o revărsare a Nilului cu urmări catastrofale (*Războiul cu goții,* VII, 29,7). Orașul Antiochia, distrus de cutremur în anii 526 și 528 și pustiit de Chosroes, a fost refăcut și întărit cu ziduri de apărare (*De aed.* II, 10,2). Lychnidos, în apropiere de localitatea modernă Ohrida, de pe malul lacului cu același nume. Prin menționarea unor localități atît de îndepărtate unele de altele cum sînt Edesa (în orient), Lychnidos (în vest) și Corint (în sud) autorul vrea să sugereze imensitatea și extinderea nenorocirilor din imperiu.

καλοῦσι,| Λύχνιδόν τε τὴν ἐν Ἐπειρώταις καὶ Κόρινθον, αἳ δὴ πολυανθρωπό-
43 ταται ἐκ παλαιοῦ ἦσαν. ταύταις γὰρ ἁπαξαπάσαις ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον σεισμῷ τε καταπεσεῖν καὶ τοῖς ᾠκημένοις σχεδόν τι πᾶσι ξυνδιολωλέναι τετύχηκεν.
44 ἐπιγενόμενος δὲ καὶ ὁ λοιμός, οὗ πρόσθεν ἐμνήσθην, τὴν ἡμίσειαν μάλιστα τῶν
45 περιγινομένων ἀνθρώπων ἀπήνεγκε μοῖραν. τοσούτων μὲν ἀνθρώπων ἐγένετο φθόρος, Ἰουστινιανοῦ πρότερον Ῥωμαίοις διοικουμένου τὴν πολιτείαν καὶ ὕστερον τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος.

ιθ'

Somnium de Iustiniani avaritia. Relictas ab imperatore Anastasio opes profundit. Subditos expilat, in barbaros prodigus.

1 Ὅπως δὲ καὶ τὰ χρήματα ἀφείλετο ἀπαξάπαντα ἐρῶν ἔρχομαι, ὄψιν ὀνείρου ὑπειπὼν πρότερον ἥνπερ κατ' ἀρχὰς τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας τῶν τινι ἐπι-
2 φανῶν ἰδεῖν ξυνηνέχθη. ἔφη γάρ οἱ δοκεῖν ἐν τῷ ὀνείρῳ ἑστάναι μέν που ἐν Βυζαντίῳ παρὰ τὴν τῆς θαλάσσης ἠιόνα, ἣ δὴ Χαλκηδόνος καταντικρύ ἐστιν, ὁρᾶν
3 δὲ τοῦτον κατὰ τὸν ἐκείνῃ πορθμὸν ἑστῶτα μέσον. καὶ πρῶτον μέντοι τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης αὐτὸν ἐκπιεῖν ὅλον, ὥστε οἴεσθαι τὸ λοιπὸν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ἠπείρου ἑστάναι, οὐκέτι τοῦ πορθμοῦ ταύτῃ ἐπιόντος, ἔπειτα δὲ ὕδωρ ἄλλο ῥύπου τε πολλοῦ καὶ φορυτοῦ γέμον, βρύσαν ἐξ ὑπονόμων ἑκατέρωθεν ὄντων, ἐνταῦθα γενέσθαι, καὶ αὐτὸ μὲν τοῦτον ἐκπιεῖν ἅμα, γυμνόν τε αὖθις ἐξεργάσασθαι ‹τὸν› τοῦ πορθμοῦ χῶρον.
4 Ἡ μὲν τοῦ ὀνείρου ὄψις ἐδήλου τοιαῦτα. Ἰουστινιανὸς δὲ οὗτος, ἡνίκα οἱ ὁ θεῖος Ἰουστῖνος τὴν βασιλείαν παρέλαβε, χρημάτων δημοσίων ἔμπλεων τὴν
5 πολιτείαν εὗρεν. Ἀναστάσιος γὰρ προνοητικώτατός τε ἅμα καὶ οἰκονομικώτατος πάντων αὐτοκρατόρων γενόμενος, δείσας ὅπερ ἐγένετο, μή οἱ ὁ τὴν βασιλείαν ἐκδεξόμενος χρημάτων ὑποσπανίζων | ἴσως τοὺς κατηκόους ληΐζηται, χρυσοῦ τοὺς θησαυροὺς ἅπαντας κατακόρως ἐμπλησάμενος, τὸν βίον ξυνεμετρήσατο.
6 οὕσπερ ἅπαντας Ἰουστινιανὸς ὡς τάχιστα διεσπάσατο, πὴ μὲν θαλασσίοις οἰκοδομίαις λόγον οὐκ ἐχούσαις, πὴ δὲ τῇ ἐς τοὺς βαρβάρους φιλότητι· καίτοι ᾠήθη

GPS || 42 Κόρυνθον cf. Malal. 418,4; Theoph. I 168,10; Cedren. I 638,15; Euagr. IV 4 || 44 λοιμός cf. II, 22,1 || 5 χρημάτων — ἐληΐζετο Suid s.v. ὑποσπανίζων

42 Λύχνιδόν GP: Λύχνιόν S || 44 λοιμός GP: λιμός S || 1 Ἰουστινιανοῦ GPS: Ἰουστίνου Haury 2, p. 38, contra haec Comp 127,14 et p. 258, Rühl 296 || 3 μέντοι GPS: μὲν [τοι] Haury, Comp || ἐκπιεῖν om. S || ταύτῃ Alem: ταῦτα GPS || δὲ add. Haury || τε GPS: δὲ Kraš || τὸν add. Syk I 26 || 4 μὲν GPS: οὖν Comp 128,7 || δὲ om. S || 5 οἰκονομικώτατος S: οἰκονομητικώτατος GP || συνεμετρήσατο S || 6 τάχιστα GP: ταχύτητα S || διεσπάσατο GPS: διεσπαθήσατο (i.e. delapidavit Herw 35,332 || πὴ — πὴ Dind: πῆ — πῆ PS: ποῖ — ποῖ G || ᾠήθη ἄν τις (αὐτοὺς Reiske) αὐτὸ βασιλεῖ ἐς Maltr: ἀήθης (ἀηθ GP) ** ἄν τις αὐτοῦ βασιλείας GPS

precum şi Lychnidos din ţinutul epiroţilor şi Corintul, care erau din vechime 43
cetăţi foarte populate: ele s-au năruit cu toatele în timpul acesta din pricina
cutremurelor şi au pierit împreună cu aproape toţi locuitorii lor. A mai venit 44
apoi şi ciuma, amintită mai înainte, şi a răpit aproape jumătate din oamenii
care mai rămăseseră. Atîta moarte de om s-a ivit în vremea cînd Iustinian 45
a condus mai întîi statul şi după ce a ajuns mai pe urmă împăratul romanilor.

19

Visul despre lăcomia lui Iustinian. El risipeşte averile lăsate de împăratul Anastasius, jupoaie supuşii şi e darnic cu barbarii.

Cum a răpit el toate averile voi arăta acuma. Mai întîi voi povesti 1
vedenia avută în vis, la începutul domniei lui Iustinian, de către unul din
oamenii de seamă. „Mi s-a părut în vis, zicea el, că mă aflu undeva pe 2
ţărmul mării, în faţa cetăţii Calcedon, şi îl vedeam pe Iustinian cum stătea
acolo în mijlocul strîmtorii. Mai întîi a băut toată apa mării, încît după 3
aceea părea că stă pe uscat şi nu mai curge apă prin strîmtoare; apoi din amîndouă părţile, prin canalele de dedesubt, s-a scurs acolo altă apă, plină de murdărie multă şi împuţită; iar el a sorbit-o şi pe aceasta şi a lăsat din nou uscat locul din strîmtoare".

Vedenia din vis are tîlcul ei, după cum urmează. Cînd unchiul său 4
Iustin a pus mîna pe domnie, acest Iustinian a găsit statul tixit de avuţii
obşteşti. Anastasius a fost cel mai înţelept, mai grijuliu şi mai gospodăros 5
dintre toţi împăraţii. Temîndu-se că urmaşul său în domnie va duce lipsuri
şi va jefui supuşii, ceea ce s-a şi întîmplat, el a umplut din belşug cu aur
toate cămările palatului şi apoi a încetat din viaţă. Pe toate acestea le-a 6
golit şi irosit la repezeală Iustinian, fie în zidiri fără rost la marginea mării, fie din prea mare dragoste faţă de barbari. Ai fi crezut că aceste avuţii

2 Calcedon, oraş aşezat în faţa Bizanţului, spre răsărit, pe ţărmul Asiei Mici, cunoscut prin sinodul din anul 451. Apa din strîmtoare se lega de Pontul Euxin şi de mările care scăldau toate ţărmurile întinsului imperiu bizantin. Avuţiile din acest imperiu circulau îndeosebi pe apă, iar flota împărăţiei era cea mai puternică din Europa.

5 În timpul celor douăzeci şi şapte de ani de domnie ai împăratului Anastasius (491—518) triburile slave se aflau la nord de Dunăre şi nu făceau încă presiuni asupra imperiului, iar hunii erau divizaţi şi nu mai reprezentau o primejdie. În răsărit perşii stăteau liniştiţi, deoarece lipseau conducători întreprinzători, iar arabii nu apăruseră încă pe scena istoriei universale. Cheltuielile lui Iustinian au fost legate în special de construcţiile civile şi militare, de războaiele cu perşii, vandalii şi goţii şi de prezenţa tot mai ameninţătoare a slavilor pe malul Dunării. În aceste condiţii diplomaţia imperiului era costisitoare.

7 ἄν τις αὐτοὺς βασιλεῖ ἐς ἄγαν ἀσώτῳ ἐσομένῳ ἐτῶν ἑκατὸν ἐπαρκέσειν. ἰσχυρί-
ζοντο γὰρ οἱ τοῖς θησαυροῖς τε καὶ ταμείοις καὶ ἄλλοις ἅπασι τοῖς βασιλικοῖς
χρήμασιν ἐφεστῶτες, Ἀναστάσιον μὲν Ῥωμαίων ἔτη πλέον ἢ ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν
8 ἄρξαντα διακόσια καὶ τρισχίλια χρυσοῦ κεντηνάρια ἐν δημοσίῳ ἀπολιπεῖν. ἐπὶ
μέντοι Ἰουστίνου ἔτη ἐννέα τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος, τούτου Ἰουστι-
νιανοῦ ξύγχυσίν τε καὶ ἀκοσμίαν τῇ πολιτείᾳ προστριψαμένου, τετρακισχίλια
κεντηνάρια ἐς τὴν βασιλείαν εἰσκομισθῆναι οὐδενὶ νόμῳ, καὶ τούτων ἁπάντων
οὐδ' ὁτιοῦν ἀπολελεῖφθαι, ἀλλ' ἔτι περιόντος Ἰουστίνου πρὸς τοῦδε τοῦ ἀνθρώ-
9 που δεδαπανῆσθαι ἧπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται λόγοις. ἅπερ γὰρ αὐτὸς
ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ σφετερίζεσθαί τε οὐ δέον καὶ ἀναλοῦν ἴσχυσεν, οὐδ' ἄν τινα
10 λόγον ἢ λογισμὸν ἢ μέτρον φανῆναι μηχανή τις οὐδεμία ἐστίν. ὥσπερ γάρ τις
ποταμὸς ἀένναος ἐς ἡμέραν ἑκάστην ἐδῄου τε καὶ ἐληίζετο τοὺς ὑπηκόους, ἐπέρρει
δὲ ἅπαντα τοῖς βαρβάροις εὐθύς **.

11 Πλοῦτον οὕτω τὸν δημόσιον εὐθὺς ἐκφορήσας ἐπὶ τοὺς κατηκόους τὸ βλέμμα
ἦγε, πλείστους τε αὐτίκα τὰς οὐσίας ἀφείλετο ἁρπάζων τε καὶ βιαζόμενος οὐδενὶ
λόγῳ, τῶν ἐγκλημάτων τε οὐδαμῆ γεγονότων ὑπάγων τοὺς εὐδαίμονας ἔν τε
Βυζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ δοκοῦντας εἶναι, καὶ τοῖς μὲν πολυθεΐαν, τοῖς δὲ
δόξης ἐν Χριστιανοῖς οὐκ| ὀρθῆς αἵρησιν, τοῖς δὲ παιδεραστίας, ἑτέροις ἱερῶν
γυναικῶν ἔρωτας, ἢ ἄλλας τινὰς οὐ θεμιτὰς μίξεις, ἄλλοις στάσεως ἀφορμήν,
ἢ μέρους Πρασίνου στοργήν, ἢ ἐς αὐτὸν ὑβρίζειν, ἢ ὄνομα ὁτιοῦν ἄλλο ἐπενεγ-
κών, ἢ κληρονόμος αὐτόματος τοῖς τετελευτηκόσιν ἢ καὶ περιοῦσιν, ἂν οὕτω
12 τύχοι, γινόμενος ἅτε ἐσποιητὸς πρὸς αὐτῶν γενόμενος. αἱ γὰρ δὴ σεμνόταται
τῶν πράξεων αὐτῷ τοιαῦται ἦσαν. ὅπως δὲ καὶ τὴν γενομένην ἐπ' αὐτὸν στάσιν,
ἣν Νίκα ἐκάλουν, διοικησάμενος πᾶσι κληρονόμος τοῖς ἐκ βουλῆς εὐθὺς γέγονεν
ἤδη μοι ἔναγχος δεδιήγηται, καὶ ὅπως τῆς στάσεως πρότερον οὐκ ὀλίγων αὐτὸς
ἰδίᾳ ἑκάστου τὴν οὐσίαν ἀφείλετο.

GPS || 8 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. An. 8,7—8. Iustinianum consulem anno 521 pecuniam profudisse dicit Marcell. Com. ad a. 521 || 10 ὥσπερ — ὑπηκόους Suid. s.v. ἀέννaος || 11 ἄλλοις — ἀνῄρει Suid s.v. Πράσινον χρῶμα || 12 δεδιήγηται cf. An. 12,12

---

7 ἄλλοις ἅπασι τοῖς GPS: τοῖς ἄλλοις ἅπασι Alem, Syk I 26 || Ἀναστάσιον Kraš: Ἀναστασίου GPS || ἄρξαντα Kraš: ἄρξαντος GP || ἐν δημοσίῳ — κεντηνάρια PS: om. G || 8 ἐς τὴν βασιλείαν GP: ἐν τοῖς βασιλείοις S || νόμῳ GPS: πόνῳ Comp 129,6 et p. 259 || ἔτι Alem: ὅτι GPS || Ἰουστίνου Alem: Ἰουστινιανοῦ GPS || λόγοις εἴρηται G || 9 ἀναλοῦν Alem: ἀναλογοῦν GPS || οὐδ' ἄν GPS: οὐδένα Syk I 26 || ἢ μέτρον S: ἡμέτερον GP || φανῆναι GPS: φάναι aut φῆναι Reiske: σημῆναι scribi mavult Haury app. || ἐστίν GP: ἦν S || 10 ἐδῄου τε καὶ ἐληίζετο Suid: ἐνδημιούμενος (ἐκδημιούμενος Alem) κατεληΐζετο GPS || εὐθύς om. P, post εὐθύς spatium vacuum est trium fere verborum in GP, unius verbi in S, fortasse exciderunt: ἢ ῥοθίοις τισὶ θαλασσίοις, cf. An. 19,15: καὶ τοῖς στασιώταις Comp 129,13 et p. 259 || 11 οὕτω GPS: οὖν οὕτω Syk I 26 || λόγῳ GPS: νόμῳ Comp 129,16, contra haec Syk II 365 || τῶν cancellandum censet Syk I 26 || ἢ μέρους GP: ἡμέρου S || ὑβρίζειν GPS: ὕβριν vel ὕβρισιν Reiske || γινόμενος del. Haury || γενόμενος GPS: κεκλημένος Comp 130,5 || 12 ἣν Νίκα Alem: ἡνίκα GPS || οὐκ ὀλίγων πρότερον G

vor ajunge timp de o sută de ani împăratului celui mai netrebnic; deoarece 7
dregătorii rînduiți peste aceste comori, vistiare și toate celelalte avuții
împărătești, ziceau cu tărie că, după o domnie de peste douăzeci și șapte
de ani asupra romanilor, Anastasius a lăsat statului aur în greutate de trei
mii două sute de cîntare. În timpul domniei de nouă ani a împăratului Iustin, 8
cînd acest Iustinian a prăvălit statul în învălmășeală și nerînduială, au mai
intrat în cămările împărăției, fără temei, încă patru mii de cîntare. Din toate
acestea n-a mai rămas nimic, ci au fost părăduite și irosite de omul acesta
încă din vremea cînd trăia Iustin, cum am arătat în rîndurile de mai înainte. Cîte bogății necuvenite a izbutit el să strîngă și să fure în tot timpul 9
acesta nu poate spune, număra sau măsura nimeni pe pămînt, căci a căzut 10
ca un torent neîntrerupt și a jefuit mereu supușii; apoi toate bogățiile s-au
scurs repede în mîinile barbarilor** (sau în valurile mării).

După ce a părăduit averea obștească, și-a îndreptat privirile asupra 11
supușilor și pe cei mai mulți i-a golit îndată de avuții, prădînd și siluind fără nici un temei. Învinovățea de greșeli nefăptuite niciodată pe cei socotiți bogați din Bizanț și din fiecare cetate și le punea pe seamă: închinare la idoli, dușmănie față de credința creștină, dragoste trupească între bărbați, iubiri cu călugărițele sau alte legături neîngăduite, înțelegere de răzvrătire, părtinire pentru frîntura „verzilor", jigniri aduse împăratului și alte vorbe întîmplătoare. El se făcea, cu de la sine putere, moștenitorul celor morți sau, dacă avea prilej, și al celor rămași în viață, sub cuvînt că a fost luat
de suflet și primit în familie. Pentru el acestea erau fapte deosebit de mărețe. 12
După răscoala numită Nica (Învinge) a ajuns repede moștenitorul tuturor celor din sfatul bătrînilor, cum am arătat puțin mai înainte; iar pînă la răscoală a luat averile altora, fiecăruia cum i-a venit rîndul.

11 Iustinian s-a sprijinit îndeosebi pe tineret și a lovit în aristocrația senatorială. El își alegea colaboratorii din rîndurile păturilor sociale mijlocii și căuta să-și apropie pe reprezentanții clerului, care se bucurau de trecere în fața mulțimilor.

12 Faptul că după răscoala numită Nica din anul 332 Iustinian a răpit averile senatorilor arată că această răscoală fusese pusă la cale și sprijinită în primul rînd de reprezentanții nobilimii senatoriale, care nu erau mulțumiți de politica internă dusă de Iustinian și Teodora.

13 Τοὺς δὲ βαρβάρους ἅπαντας οὐδένα ἀνιεὶς καιρὸν χρήμασιν ἐδωρεῖτο μεγά-
λοις, ἑῴους τε καὶ ἑσπερίους πρός τε ἄρκτον καὶ μεσημβρίαν, ἄχρι ἐς τοὺς ἐν
Βρεττανίαις ᾠκημένους καὶ γῆς πανταχόθι τῆς οἰκουμένης τὰ ἔθνη, ὧνπερ οὐδὲ
ὅσον ἀκοὴν πρότερον εἴχομεν, ἀλλὰ πρῶτον ἰδόντες εἶτα τοῦ γένους ὄνομα ἔγνω-
14 μεν. αὐτοί τε γὰρ πυνθανόμενοι τὸ τοῦ ἀνδρὸς ἦθος ἐπ' αὐτὸν δὴ ἐκ πάσης γῆς
15 ξυνέρρεον ἐς Βυζάντιον. καὶ ὃς οὐδεμιᾷ ὀκνήσει, ἀλλ' ὑπερηδόμενός τε τῷ ἔργῳ
τούτῳ, καί τι καὶ ἕρμαιον εἶναι οἰόμενος τὸν μὲν Ῥωμαίων ἐξαντλεῖν πλοῦτον,
βαρβάροις δὲ ἀνθρώποις ἢ ῥοθίοις τισὶ θαλασσίοις προΐεσθαι, ἀεὶ καθ' ἑκάστην
16 αὐτῶν ἕκαστον ξὺν ἁδροῖς χρήμασιν ἀπεπέμπετο. ταύτῃ τε οἱ βάρβαροι ἅπαντες
κύριοι τοῦ Ῥωμαίων παντάπασι γεγένηνται πλούτου, ἢ τὰ χρήματα πρὸς τοῦ
βασιλέως κεκομισμένοι ἢ ληϊζόμενοι τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἢ τοὺς αἰχμαλώ-
τους ἀποδιδόμενοι, ἢ τὴν ἐκεχειρίαν ἀπεμπολοῦντες, τήν τε τοῦ ὀνείρου ὄψιν,| ἧς
17 ἄρτι ἐμνήσθην, ἐς τοῦτο τῷ ἰδόντι ἀποκεκρίσθαι τετύχηκε. καὶ ἄλλους μέντοι
ἐπιτεχνήσασθαι τῆς τῶν κατηκόων λεηλασίας τρόπους ἴσχυσεν, οἵπερ ἐς ὅσον
δυνατὸς ἂν εἴην αὐτίκα μάλα λελέξονται, δι' ὧν οὐκ ἀθρόας, ἀλλὰ ‹κατὰ› βραχὺ
τὰς πάντων οὐσίας ληΐζεσθαι διαρκῶς ἔσχε.

κ'

Praefectus venaliciis. Instituta monopolia. Praetor plebis et quaesitor nove creati. Deformata quaestura. Triboniano succedit Iunilus, huic Constantinus. Utriusque mores.

1 Πρῶτα τῷ δήμῳ [οἱ] ἔπαρχον ἐν Βυζαντίῳ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐφίστη,
ὃς δὴ ἔμελλε τοῖς τὰ πωλητήρια ἔχουσι πόρου ἐνιαυσίου ἐνθένδε διαλαγχάνων
ἐς τὴν ἐξουσίαν αὐτοὺς ἐμβιβάζειν τοῦ τὰ ὤνια ὅπῃ βούλοιντο ἀποδίδοσθαι.
2 καὶ περιεστήκει τοῖς τῇδε ἀνθρώποις ὠνεῖσθαι τὰ ἐπιτήδεια, τριπλασίονα μὲν
καταβαλλομένοις τιμήματα, ὅτῳ δὲ ἂν διὰ ταῦτα ἐπικαλοῖεν, οὐδαμῆ ἔχουσι.
3 μέγα τε τὸ ἀπὸ τοῦ ἔργου βλάβος ἠγείρετο. μέρος γὰρ τῆς βασιλείας τοῦδε φερο-
4 μένης τοῦ πόρου πλουτεῖν ἀπ' αὐτοῦ ἡ τῷ πράγματι ἐφεστῶσα ἀρχὴ ἤθελε. τὸ
δὲ ἐνθένδε οἵ τε τῆς ἀρχῆς ὑπηρέται τῆς αἰσχρᾶς ταύτης ὑπουργίας ἐπειλημμένοι
καὶ οἱ τὰ πωλητήρια ἔχοντες τῆς τοῦ παρανομεῖν ἐξουσίας δραξάμενοι ἀνήκεστα
ἔργα τοὺς τότε ὠνεῖσθαι δεομένους εἰργάζοντο, οὐχ ὅσον πωληταὶ πολλαπλάσια

GPS

13 ἀνιεὶς GPS: ἀφιεὶς Herw 35,332, cf. Dem. I 8; Isocr. IV 15 || ἄρκτον GP: ἄρκτους S || ἄχρι GP: ἄχρις ἐς S || τὰ ἔθνη, ὧνπερ οὐδὲ ὅσον ἀκοὴν πρότερον εἴχομεν Haury: ὧνπερ τὰ ἔθνη οὐδὲ ὅσον ἀκοῇ πρότερον εἴχομεν GPS: τὰ ἔθνη, ἅπερ, οὐδὲ ὅσον ἀκοῇ, πρότερον εἴδομεν Reiske || εἴχομεν GPS: εἴδομεν Comp 130,13 || εἶτα GS: οὕτω P || τὸ τοῦ Syk I 26: τοῦ GPS || ὑπερηδόμενός P(mg.): ὑπερειδόμενός GPS || τὸν Alem: τῶν GPS || ἀπαντάπασιν G || καὶ κεκομισμένοι S || ἐγκεχειρίαν G || 17 κατὰ add. Alem || 1 οἱ del. Maltr || ἐν Βυζαντίῳ PS: om. G || πόρου ἐνιαυσίου Haury: πόρον ἑνοῦ G: πόρου ἑνοῦ PS: πόρον ἐνιαύσιον Reiske: πόρον ἔτους Comp 131,12 et p. 262 || ὅπῃ GP: ὅποι S || 2 περιειστήκει G || 4 πωληταὶ Buech 154: πολλὰ (πολλοὶ P, πολλαὶ G) εἴρηται GPS: πολλὰ εἴρηται del. Haury: ὡς εἴρηται Alem: εἴρηται πολλὰ παραπλάσια δὲ Syk I 26

Nu înceta nici o clipă să dăruiască avuţii însemnate tuturor barbarilor, din răsărit şi din apus, de la miazăzi şi de la miazănoapte, pînă la cei din Britania şi pînă la toate neamurile de pe faţa pămîntului, pe care înainte nu le ştiam nici din auzite şi am aflat de numele lor abia cînd i-am văzut aici. Ei cunoşteau firea bărbatului şi alergau la dînsul în Bizanţ din toate colţurile pămîntului; iar el nu stătea deloc în cumpănă, ci se bucura peste măsură de lucrul acesta, socotind o mare vrednicie să risipească avuţia romanilor şi s-o arunce barbarilor sau în valurile mării; şi de fiecare dată îi trimitea acasă cu bogăţii îmbelşugate. În felul acesta toţi barbarii au ajuns pretutindeni stăpîni pe avuţia romanilor: ei primeau bani de la împărat, prădau împărăţia romanilor, vindeau pe cei prinşi în război sau cumpărau cu bani încetarea luptelor. Iată cum s-a adeverit vedenia din vis amintită puţin mai înainte. Iustinian a izbutit să descopere şi alte mijloace pentru jefuirea supuşilor, după cum voi arăta îndată puţin mai departe: prin ele a putut răpi avuţiile tuturor supuşilor, dar nu dintr-odată, ci încetul cu încetul şi una după alta.

Margin section numbers: 13, 14, 15, 16, 17

20

Dregătorul peste dările puse pe vînzări. Statul capătă dreptul de a pregăti şi vinde numai el anumite mărfuri. Dregători noi: conducătorul mulţimii şi judecătorul relelor deprinderi. Folosirea nepotrivită a dregătoriei veniturilor. Lui Tribonian îi urmează Iunilus, iar acestuia Constantin. Năravurile acestor oameni.

1 Mai întîi a rînduit pretutindeni peste mulţimea din Bizanţ un dregător: acesta trebuia să împartă veniturile anuale împreună cu neguţătorii din prăvălii, iar în schimb le îngăduia să vîndă mărfurile cum doreau. 2 Aşa s-a făcut că oamenii de acolo cumpărau cele trebuitoare cu preţuri de trei ori mai mari şi n-aveau deloc putinţă să se plîngă undeva pentru toate acestea. 3 Măsura amintită a adus multă pagubă, deoarece o parte din venituri trecea în seama statului, iar dregătorul rînduit în fruntea lor voia să se îmbogăţească. 4 Slujbaşii însărcinaţi de conducere cu această treabă ruşinoasă şi neguţătorii din prăvălii aveau prilej să calce legile şi pricinuiau cumpărăto-

13 Britania trebuie socotită aici în sensul limitei extreme a întinderii celţilor spre apus. Galii şi francii sînt pomeniţi des în izvoarele bizantine. Cu ei au venit în conflict direct armatele bizantine cu prilejul luptelor din Italia. Diplomaţia lui Iustinian consta mai ales în tendinţa de a împinge unele triburi împotriva altora, spre a le slăbi şi abate de la graniţele imperiului. Această politică de divizare avea nevoie de fonduri şi nu dădea totdeauna rezultate imediate.

1 Dregătorul numit *praetor plebis* a fost instalat pentru prima oară în anul 535 şi a primit sarcina de a controla şi îndruma comerţul.

τὰ τιμήματα κομιζόμενοι, ἀλλὰ καὶ δολώσεις ἐν τοῖς ὠνίοις μηχανόμενοι ἀμυ-
θήτους τινάς.
5 Ἔπειτα δὲ πολλὰ καταστησάμενος τὰ καλούμενα μονοπώλια τήν τε κατη-
κόων σωτηρίαν ἀπεμπολήσας τοῖς τὸ ἄγος τοῦτο ἐνεργολαβεῖν ἀξιοῦσιν, αὐτὸς
μὲν τίμημα τοῦ ἔργου τούτου ἀντιφορτισάμενος ἀπηλλάσσετο, τοῖς δὲ αὐτῷ ξυμβε-
6 βληκόσι παρείχετο τὴν ἐργασίαν ᾗ βού|λοιντο διοικήσασθαι. ὅπερ ἀπαρακα-
λύπτως ἡμαρτάνετο κἀν ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις ἀρχαῖς. βασιλέως γὰρ μοῖράν τινα
οὐ πολλὴν ἀεὶ τῶν φωρίων κομιζομένου αἵ τε ἀρχαὶ ἀπ' αὐτοῦ καὶ οἱ πράγματι
7 ἐφεστῶτες ἑκάστῳ ἀδεέστερον τοὺς σφίσι παραπίπτοντας ἐληΐζοντο. ὥσπερ δὲ
οὐχ ἱκανῶν οἱ ἐς τοῦτο οὐσῶν τῶν πάλαι διατεταγμένων ἀρχῶν, ἑτέρας δύο ἐπὶ
τῇ πολιτείᾳ ἐπετεχνήσατο, καίτοι ἅπαντα μετῄει πρότερον τὰ ἐγκλήματα ἡ τῷ
8 δήμῳ ἐφεστῶσα ἀρχή. ἀλλ' ὅπως ἀεὶ πλείους τε οἱ συκοφάνται εἶεν καὶ πολλῷ
ἔτι θᾶσσον τῶν οὐδὲν ἐπταικότων ἀνθρώπων τὰ σώματα αἰκίζοιτο, ταύτας δὴ
9 τὰς ἀρχὰς ἐπινοεῖν ἔγνω. καὶ αὐταῖν τὴν ἑτέραν μὲν τοῖς κλέπταις δῆθεν τῷ λόγῳ
ἐπέστησεν, ὄνομα ταυτῇ ἐπιθεὶς πραίτωρα δὴ ‹μων›· τῇ δὲ δὴ ἑτέρᾳ τούς τε παιδε-
ραστοῦντας ἐς ἀεὶ τίννυσθαι καὶ γυναιξὶν οὐ νόμιμα μιγνυμένους ὑπήγγελλε,
καὶ εἴ τῳ τὰ ἐς τὸ θεῖον οὐκ ὀρθῶς ἤσκηται, ὄνομα ταύτῃ ἐπιθεὶς κοιαισίτωρα.
10 ὁ μὲν οὖν πραίτωρ εἴ τινα ἐν τοῖς φωρίοις λόγου πολλοῦ ἄξια εὗρε, ταῦτα δὴ
τῷ αὐτοκράτορι ἀποφέρειν ἠξίου, φάσκων οὐδαμῇ φαίνεσθαι τοὺς τούτων κυρίους.
11 ταύτῃ τε χρημάτων ἀεὶ τῶν τιμιωτάτων διαλαγχάνειν ὁ βασιλεὺς εἶχεν. ὁ δὲ δὴ
κοιαισίτωρ καλούμενος τοὺς παραπεπτωκότας κατεργαζόμενος, ἃ μὲν βούλοιτο,
12 οἱ ἔφερεν, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἧσσον ἐπλούτει τοῖς ἀλλοτρίοις οὐδενὶ νόμῳ. οἱ γὰρ
δὴ τούτων τῶν ἀρχῶν ὑπηρέται οὔτε κατ' ἀρχὰς κατηγόρους ἐπήγοντο οὔτε μάρτυ-
ρας τῶν πεπραγμένων παρείχοντο, ἀλλὰ διηνεκὲς πάντα τοῦτον τὸν χρόνον ἀκατη-
γόρητοί τε καὶ ἀνεξέλεγκτοι ὡς λαθραιότατα ἐντυγχόντες ἐκτείνοντό τε καὶ
ἀφῃροῦντο τὰ χρήματα.|
13 Ὕστερον δὲ ὁ παλαμναῖος οὗτος ταύταις τε καὶ τῇ τῷ δήμῳ ἐφεστώσῃ
ἀρχῇ πάντων ὁμοίως ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐγκλημάτων ἐπέστελλεν, ἐρίζειν σφίσι
πρὸς ἀλλήλους εἰπὼν ὅστις αὐτῶν πλείους τε καὶ θᾶσσον διαφθείρειν ἱκανὸς

GPS || 9 πραίτωρα cf. Malal. 479,19; Ioannes Lydus 265,5; Nov. 13, cap. 7 et Nov. 80, cap. 1

5 ἄγος GP: ἄργος S || συμβεβληκόσι S || ᾗ GP: εἰ S || 6 γὰρ ἀεὶ — πολλὴ τῶν G || 7 οὐχ ἱκανῶν οἱ PS: οἱ οὐχ ἱκανῶν G || 8 ἀνθρώπων PS: om. G || τὰ GP: τά τε S || 9 δήμων Haury: δήμου Alem: δὴ GPS: cf. Nov. 13, cap. 1 καὶ τῇ μὲν ἡμετέρᾳ φωνῇ praetores plebis προσαγορευέσθωσαν, τῇ δὲ Ἑλλάδι ταύτῃ καὶ κοινῇ πραίτωρες δήμων || οὐκ ὀρθῶς GP: ὀρθῶς S || 11 ἀεὶ PS: αἵ G || διαλαγχάνειν Alem: διαλανθάνειν GPS || οἱ ἔφερεν Comp 133,11 et p. 263: βασιλεῖ ἔφερεν Haury: ἔφερεν GPS || 12 οὔτε — οὔτε Dind: οὐδὲ — οὐδὲ GPS || κατ' ἀρχὰς κατηγόρους GP: κατηγόρους S, Haury || ἀκαταγόρητοι Alem: κατήγοροι GPS: ἀκατήγοροι Kraš || λαθραιότατα Alem: λαθραιότατοι GPS || ἐντυχόντες GPS: οἱ ἐντυχόντες Stef II 151, cf. An. 20, 18 || ἐκτείνοντό GPS: ἔκτεινόν Kraš || 13 διαφθείρειν Alem: διαφέρειν GPS

rilor pierderi îngrozitoare, pentru că vindeau mărfurile cu prețuri de patru
ori mai mari și făceau înșelăciuni de nedescris în mînuirea lor.
Apoi a rînduit o mulțime de așa-zise „monopoluri" și vindea bună- 5
starea supușilor celor care erau gata să facă această fărădelege. El lua un
preț pentru un lucru și nu-i mai păsa, ci le îngăduia celor cu care se învoia
să facă tot ce pofteau. La fel și fără să ascundă nimic a făcut și cu toate 6
celelalte dregătorii. Împăratul primea totdeauna o parte din venituri, dar
nu mare, iar dregătorii și cei rînduiți în fruntea treburilor jefuiau după aceea
în voie și pe îndelete pe cei care le cădeau jertfă. Nu i-au fost îndestulă- 7
toare dregătoriile aflate în ființă mai înainte, ci a mai iscodit alte două
în conducerea statului, măcar că toate fărădelegile erau urmărite pînă atunci
de către dregătorul pus în fruntea cetății. A născocit aceste dregătorii cu 8
gînd să sporească tot mai mult numărul pîrîtorilor și să poată chinui mai
repede trupurile unor oameni care n-au greșit cu nimic. Pe unul dintre 9
acești doi dregători l-a rînduit împotriva hoților și i-a dat numele de condu-
cător al mulțimii; iar pe celălalt l-a îndemnat să pedepsească totdeauna pe
bărbații care au legături de dragoste cu bărbați, pe îndrăgitorii femeilor
în afara legii și pe cei care păcătuiesc împotriva lucrurilor sfinte: acestui
dregător i-a dat numele de judecătorul relelor deprinderi. Cînd descoperea 10
furturi mai mari în tîrguri, conducătorul cetății îl vestea îndată pe împă-
rat și zicea că cei care au avut aceste pierderi nu pot fi găsiți nicăieri;
în felul acesta împăratul ajungea stăpîn peste lucrurile lor mai de seamă.
La rîndul său judecătorul relelor deprinderi îi osîndea la moarte pe cei 11
vinovați sau le lua tot ce poftea și se îmbogățea fără temei cu avuția altora.
Slujbașii acestor dregătorii nu aduceau nici pîrîtori, nici martori pentru 12
faptele petrecute, ci tot timpul ucideau în mare taină și luau averile fără
să aibă nevoie de învinovățiri sau dovezi grăitoare.
Mai tîrziu călăul a lăsat în seama acestor dregători și a conducăto- 13
rului mulțimii grija tuturor fărădelegilor, fără deosebire, și i-a îndemnat
să se ia la întrecere care din ei poate răpune cît mai multă lume. Se 14

5 Controlul statului asupra comerțului începuse încă din epoca elenistică. Mai tîrziu, sub împăratul Dioclețian, a apărut un decret care stabilea prețuri maximele pentru mărfuri. Intervenția statului a devenit tot mai cuprinzătoare în secolele următoare, iar Iustinian a preluat aceste forme și le-a dezvoltat numai în anumite laturi ale lor.

7 Alături de *praefectus urbi* a fost numit în anul 535 un *praetor plebis*, cu atribuții judecătorești și de supraveghere a liniștii publice. Vechiul dregător numit *praefectus vigilum* a fost socotit neîndestulător și alături de el a apărut un dregător nou, numit *quaesitor*, care controla provincialii sosiți în capitala imperiului și supraveghea morala publică (*Nov.* 80).

12 Despre abuzurile săvîrșite de dregători este vorba și în alte izvoare istorice bizantine.

13 Nu exista o limită precisă în atribuțiile celor trei dregători numiți *praetor plebis*, *quaesitor* și *praefectus urbi*.

14 εἴη. καὶ αὐτῶν ἕνα μὲν αὐτὸν εὐθὺς ἐρέσθαι φασίν, ἣν ἐς τοὺς τρεῖς τίς ποτε δια-
βάλλοιτο, τίνος ἂν αὐτῶν ἡ τοῦ πράγματος διάγνωσις εἴη· τὸν δὲ ὑπολαβόντα
15 φάναι, ὅστις ἂν αὐτῶν προτερήσας τοὺς ἄλλους φθάνοι. ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ κοιαί-
στωρος καλουμένην ἀρχὴν διέθετο οὐδενὶ κόσμῳ, ἧσπερ διαφερόντως ἐπεμελοῦντο
οἱ πρότερον βεβασιλευκότες, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντες, ὅπως τε τὰ ἄλλα ἔμπειροι καὶ
σοφοὶ καὶ τὰ ἐς τοὺς νόμους μάλιστα εἶεν οἱ ταύτην διαχειρίσαντες καὶ χρημάτων
διαφανῶς ἀδωρότατοι, ὡς οὐκ ἄνευ μεγάλου ὀλέθρου τούτου γε τῇ πολιτείᾳ γενη-
σομένου, εἴπερ οἱ ταύτην τὴν ἀρχὴν ἔχοντες ἢ ἀπειρίᾳ τινὶ ἔχοιντο ἢ φιλοχρη-
16 ματίᾳ ἐφεῖντο. ὁ δὲ βασιλεὺς οὗτος πρῶτον μὲν ἐπὶ ταύτης Τριβωνιανὸν κατε-
στήσατο, οὗπερ τὰ ἐπιτηδεύματα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις διαρκῶς εἴρητο.
17 ἐπεὶ δὲ ὁ Τριβωνιανὸς ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, μοῖραν μὲν αὐτοῦ τῆς οὐσίας
ἀφείλετο, καίτοι παιδός τέ οἱ ἀπολελειμμένου καὶ πλήθους ἐκγόνων. ‹ὅτ'› ἐπεγέ-
νετο τῷ ἀνθρώπῳ ἡ τέλειος ἡμέρα τοῦ βίου, 'Ιούνιλον δὲ Λίβυν γένος ἐπὶ τῆς
τιμῆς κατεστήσατο ταύτης, νόμου μὲν οὐδὲ ὅσον ἀκοὴν ἔχοντα, ἐπεὶ οὐδὲ τῶν
ῥητόρων τις ἦν, γράμματα δὲ Λατῖνα μὲν ἐξεπιστάμενον, Ἑλληνικῶν μέντοι
ἕνεκα οὐδὲ πεφοιτηκότα πρὸς| γραμματιστοῦ πώποτε, οὐδὲ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν
ἑλληνίζειν δυνάμενον (πολλάκις ἀμέλει φωνὴν Ἑλληνίδα προθυμηθεὶς ἀφεῖναι
πρὸς τῶν ὑπηρετούντων γέλωτα ὦφλεν), ἐς δὲ τὴν αἰσχροκέρδειαν δαιμονίως
ἐσπουδακότα, ὅς γε γράμματα μὲν τὰ βασιλέως ἐν δημοσίῳ ἀπεμπολῶν ὡς ἥκιστα
18 κατεδύετο. ἑνὸς δὲ στατῆρος χρυσοῦ ἕνεκα τὴν χεῖρα ὀρέγειν τοῖς ἐντυγχάνουσιν
19 οὐδαμῇ ὤκνει. οὐχ ἧσσόν τε ἢ ἑπτὰ ἐνιαυτῶν χρόνον τοῦτον ἡ πολιτεία τὸν γέ-
20 λωτα ὦφλεν. ἐπεὶ δὲ καὶ 'Ιούνιλος ἐς τὸ μέτρον τοῦ βίου ἀφίκετο, Κωνσταντῖνον
ἐπὶ τοῦδε τοῦ ἀξιώματος κατεστήσατο, νόμων μὲν ὄντα οὐκ ἀμελέτητον, νέον
δὲ κομιδῇ καὶ οὔπω ἀγωνίας δικανικῆς ἐς πεῖραν ἐλθόντα, κλεπτίστατον δὲ καὶ
21 ἀλαζονικώτατον ἀνθρώπων ἁπάντων. οὗτος 'Ιουστινιανῷ ποθεινότατός τε ἄγαν
καὶ φίλτατος ἐν τοῖς μάλιστα ἐγεγόνει, ἐπεὶ καὶ δι' αὐτοῦ κλέπτειν τε καὶ δικάζειν

GPS || 16 ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις cf. I, 24,16 || 19 ἑπτὰ ἐνιαυτῶν: Cum Historia arcana scriberetur anno 550, Iunilus autem, qui successerat Triboniano, tum iam septem annos quaestoris munere functus esset, sequitur Tribonianum non post annum 543 mortuum esse immo conicio uno aut compluribus annis ante hoc tempus eum decessisse, cum ex eis, quae Procopius hic narrat, colligatur Constantinum a. 550 iam aliquantum temporis quaestorem fuisse (Haury).

---

14 ἂν αὐτῶν GS: ἂν αὐτὸν P || φθάνοι PS: φάνοι G || 15 ἐπεμελοῦντο P: ἐπεμελῶντο G: ἐπεμέλοντο S || τε τὰ GPS: τά τε Reiske || καὶ τὰ GPS: τὰ Haury || τούτου γε GS: τούτου P || εἴπερ Alem: οἵπερ G: ὅνπερ PS || 16 εἴρητο GPS: εἴρηται Alem || 17 οὐσίας GPS: οὐσίας τὴν πλείστην Comp 134,14 || ὅτ' Piccolos, Comp 134,16: ὧν Reiske : ἐπεὶ Haury || ὅτ' — βίου eicit Syk I 27 ut iteratum ex 17 ἐπεὶ — ἠφάνιστο || Λίβυν Reiske: Λιβύην GPS: νόμου GP: νόμον S || ὅσον PS: ὃς G || Λατῖνα Alem: Λάντινα GP: Λατινικὰ P(mg.): Λάτινα S || οὐδὲ Alem: οὐδὲν GPS || κατεδύετο Piccolos: κατεδέετο GPS: κατηδεῖτο Reiske

zice că unul din ei l-a întrebat numaidecît: „Dar care din noi trei va
hotărî asupra unei pricini, cînd cineva e pîrît la toţi trei?“. Împăratul
le-a răspuns: „Acela care va fi mai harnic“. El a schimbat fără temei 15
şi dregătoria împărţirii dreptăţii, de care au avut o deosbită grijă, să zic
aşa, mai toţi împăraţii de mai înainte. Mînuitorii ei trebuiau să fie oameni 16
pricepuţi, buni cunoscători ai legilor şi mai ales neprimitori de daruri; căci
s-ar fi ajuns la o mare nenorocire pentru stat, dacă aceşti dregători ar fi
fost nepricepuţi la treburi sau stăpîniţi de patima banilor. Împăratul l-a 17
pus în această dregătorie mai întîi pe Tribonian, despre ale cărui fapte am
scris destul în cărţile de mai înainte. Cînd a murit Tribonian, i-a luat o parte
din avere, deşi rămăseseră în urmă un fecior şi o droaie de nepoţi; iar în
ziua cînd Tribonian a încetat din viaţă, l-a rînduit în această dregătorie pe
Iunilus, născut în Libia. Acesta nu cunoştea legile nici din auzite şi nu
făcea parte din numărul oamenilor meşteri la cuvînt. Ştia limba latină, dar
pentru cunoştinţele de limbă greacă nu trecuse nici pe la dacălul de scris
şi citit şi nu putea vorbi această limbă. Uneori se încumeta în grabă să spună
un cuvînt grecesc, dar trezea rîsetele slujbaşilor aflaţi de faţă. În schimb
rîvnea nebuneşte cîştigul ruşinos şi nu se sfia cîtuşi de puţin să vîndă în
văzul tuturor hotărîrile împăratului. Pentru un singur ban de aur nu stătea 18
deloc în cumpănă să întindă mîna în faţa împricinaţilor. Nu mai puţin 19
decît timp de şapte ani a trebuit statul să îndure această batjocură. După 20
ce şi Iunilus a ajuns la capătul vieţii, împăratul a pus în această cinste pe
Constantin, care nu părea străin de legi, însă era tînăr de tot şi nede-
prins cu luptele de la judecăţi; în schimb s-a dovedit cel mai mare hoţ şi
flecar dintre toţi oamenii. Acesta a ajuns printre dregătorii cei mai iubiţi 21
şi îndrăgiţi de Iustinian, căci cu ajutorul lui împăratul nu pregeta niciodată

---

15 E vorba de dregătorul numit *quaestor sacri palati*, a cărui funcţie era cunoscută de mai multe veacuri şi se ocupa mai ales cu elaborarea legilor şi hotărîrilor din administraţia centrală.

17 Tribonian a prezidat comisiile pentru alcătuirea colecţiilor de legi şi a murit puţin înainte de anul 543.

20 Asprimea cu care Procopius îi judecă pe Iunilus şi Constantin, oameni neinstruiţi ajunşi în posturi foarte înalte, e concludentă pentru concepţia autorului cu privire la înalţii dregători: ei trebuiau să fie buni cunoscători ai legilor, să stăpînească cele două limbi de cultură ale timpului (latina şi greaca), să aibă o cultură aleasă, să ştie a vorbi în public şi să fie cinstiţi. Acesta era şi idealul dorit de Cicero în opera sa *De oratore*. Procopius însuşi l-a realizat în calitatea sa de *assessor* al lui Velisarie.

22 ἀεὶ ὁ βασιλεὺς οὗτος οὐδαμῆ ἀπηξίου. διὸ δὴ χρήματα μεγάλα χρόνου ὀλίγου
Κωνσταντῖνος ἔσχε καὶ ὑπερφυεῖ τινι κόμπῳ ἐχρῆτο, ἀεροβατῶν τε καὶ πάντας
ἀνθρώπους περιφρονῶν, κἂν μέν τινες αὐτῷ πολλὰ βούλοιντο χρήματα προέσθαι,
ταῦτα δὴ κατατιθέντες τῶν οἱ πιστοτάτων τισὶ τὰ σφίσιν ἐσπουδασμένα κατορ-
23 θοῦν ἴσχυον. αὐτῷ μέντοι ἐντυχεῖν ἢ ξυγγενέσθαι τῶν πάντων οὐδενὶ γέγονε δυνα-
τόν, ὅτι μὴ ἐς βασιλέα δρόμῳ ἰόντι ἢ ἀπαλλασσομένῳ ἐνθένδε οὐ βάδην, ἀλλὰ
σπουδῇ τε καὶ τάχει πολλῷ τοῦ μή τινά οἱ ἀκερδῆ ἀσχολίαν τοὺς προσιόντας
προστρίβεσθαι.

κα'

Aërium tributum. Rapacitas praefectorum praetorio. Phocae et Bassi integritas. Praefecturae locatae pretio. Lex de praefecturis gratis dandis. Magistratus conductitii. Scelerati reipublicae praefecti. Barbaris data grassandi copia.

1 Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε βασιλεῖ τῷδε εἶχε. πρὸς δὲ | τοῦ τῶν πραιτωρίων ἐπάρ-
χου ἀνὰ πᾶν ἔτος πλέον ἢ τριάκοντα κεντηνάρια πρὸς τοῖς δημοσίοις ἐπράσσετο
2 φόροις. οἷς δὴ ὄνομα τὸ ἀερικὸν ἐπιτέθεικεν, ἐκεῖνο, οἶμαι, παραδηλῶν, ὅτι δὴ οὐ
τεταγμένη τις οὐδὲ ξυνειθισμένη οὖσα ἡ φορὰ ἐτύγχανε αὕτη, ἀλλὰ τύχῃ τινὶ ὥσπερ
ἐξ ἀέρος ἀεὶ αὐτὴν φερομένην ἐλάμβανε, δέον τῆς πονηρίας τῆς αὐτοῦ ταῦτα
3 ἐπικαλεῖν ἔργα. ὧν δὴ τῷ ὀνόματι οἱ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τεταγμένοι ἀδεέστερον ἀεὶ
4 ταῖς ἐς τοὺς κατηκόους λῃστείαις ἐχρῶντο. καὶ ταῦτα μὲν τῷ αὐτοκράτορι ἀπο-
5 φέρειν ἠξίουν, αὐτοὶ δὲ πλοῦτον βασιλικὸν περιεβάλλοντο οὐδενὶ πόνῳ. ὧνπερ
Ἰουστινιανὸς ἐπιστροφὴν οὐδεμίαν ἐδικαίου ποιεῖσθαι, καιροφυλακῶν ὅπως,
ἐπειδὰν τάχιστα πλούτου τι μέγα περιβάλωνται χρῆμα, ἔγκλημα ὅ τι δὴ αὐτοῖς
ἐπενεγκὼν ἀπροφάσιστον ἀθρόον αὐτοῖς ἀφαιρεῖσθαι τὴν οὐσίαν ἱκανὸς εἴη.
6 ὅπερ καὶ Ἰωάννην τὸν Καππαδόκην εἰργάσατο. ἅπαντες οὖν ἀμέλει ὅσοι τῆς
τιμῆς ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον ἐλαμβάνοντο πλούσιοι ἐξαπιναίως οὐδενὶ γεγένηνται

GPS || 22 ἀεροβατῶν — περιφρονῶν: ἐκ τοῦ Ἀριστοφάνους ἔλαβε τοῦτο. τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐνταῦθα λέγει· ἀεροβατῶ καὶ περιφρονῶ τὸν ἥλιον P(mg.), cf. Aristoph. Nub. 225

21 ὁ βασιλεὺς οὗτος κλέπτειν τε καὶ δικάζειν οὐδαμῆ P || δικάζειν GPS: δεκάζειν Buech 153 || 22 κατατεθέντες P || 23 δυνατὸν γέγονε S || 1 Ταῦτα PS: Ταύτην G || περὶ τούτων τῶν ἀρχῶν τῇδε βασιλεῖ Comp 136,9 et p. 265 || βασιλεῖ GS: τῷ βασιλεῖ P || τῷδε cum τῇδε librarii negligentia permutatum, postea quoddam πη ante illud εἶχε excidisse putat Kall I 260 || 2 ἐπιτέθεικεν P, Reiske: ἐπιτέθεκε G: ἐπιτέθηκε S || 3 λῃστείαις Dind: λῃστίαις GS: ληϊστείαις P || 4 ἀποφέρειν GPS: οὐκ ἀποφέρειν vel ἀποφέρειν οὔτι Syk I 27 || ἠξίουν Alem: ἠξίου GPS || 5 ὅπως GPS: εἴ πως Kall II 521, cf. I, 4,27; 6,4; II, 19,22; VI, 20,5 || περιβάλωνται P, Reiske: περιβάλλωνται S: περιβάλονται G || ἔγκλημα PS: om. G || αὐτοῖς GPS: αὐτοὺς Kraš || ὅπερ καὶ PS: ὅπερ G || 6 τὴν τιμὴν Alem || ὑπὸ Reiske: ὑπέρ GPS || ἐλαμβάνοντο Haury: ἐλάμβανον GPS: ἔλαχον Reiske: μετελάμβανον Syk I 26

să fure și să judece. De aceea în scurt timp Constantin a strîns o avere însemnată 22
și trăia într-un dezmăț fără pereche, privind de sus și nesocotind toată lumea.
Cine voia să-i dea mulți bani îi înmîna unor oameni de încredere de-ai lui
și izbutea să capete tot ce dorea; dar nimeni nu putea să-l întîlnească și să 23
stea de vorbă cu dînsul, decît atunci cînd Constantin se ducea zorit la
împărat sau se întorcea de acolo; însă nu pe îndelete, ci în fugă și cu
multă grabă, în așa fel ca cei veniți la dînsul să nu piardă timpul degeaba.

21

Birul luat din văzduh. Lăcomia conducătorilor dregătoriei de frunte. Purtarea cinstită a lui Focas și Bassus. Dregătorii vîndute. Legea care cerea ca dregătoriile să fie date fără bani. Dregătorii închiriate. Fruntași ai statului — oameni nelegiuiți. Li s-a îngăduit barbarilor să hoinărească și să fure în voie.

Așa stăteau lucrurile sub acest împărat. De la dregătorul numit 1
praetor, în afară de dările obștești, el mai primea în fiecare an peste trei-
zeci de cîntare de aur; iar acestei dări i-a dat numele de „birul din văzduh", 2
vrînd să spună, cred, că această dare nu era rînduită prin lege și nici rămasă
din bătrîni, ci pica așa la întîmplare, ca din văzduh; dar această născocire
trebuia să poarte mai degrabă porecla răutății lui. În numele ei, cei rînduiți 3
în fruntea dregătoriei jefuiau pretutindeni și fără încetare averile supușilor.
În vreme ce căutau să le pună la îndemîna împăratului, se înconjurau ei 4
înșiși, fără nici o trudă, cu averi vrednice de o curte împărătească. Iustinian 5
nu le punea în cale nici o stavilă, ci aștepta clipa potrivită, pînă cînd se îm-
buibau cu avuții multe, apoi le căuta o vină neîntemeiată și izbutea să le
ia toate averile. Așa a făcut cu Ioan din Capadocia. Deci toți fără deosebire 6
cîți au primit această cinste în timpul acela au ajuns pe neașteptate peste
măsură de bogați, în afară de doi, și anume: Focas, cel mai aprig apărător

1 „Birul luat din văzduh" era probabil un adaos sau un supliment la alte biruri și exista de multă vreme ca un obicei al pămîntului, fără să fie specificat de vreo lege. Termenul însuși era de origine populară și putea fi întrebuințat în glumă, cum am spune noi: „Pară mălăiață"...

6 Procopius îl judecă totdeauna cu asprime pe Ioan din Capadocia. Spre a da o satisfacție poporului, Iustinian a numit după destituirea acestuia un om cult și cinstit, pe Focas, dar l-a îndepărtat repede. Bassus a ocupat funcția de *praefectus praetorio* în anul 548, cu cîțiva ani înainte de redactarea operei *Istoria secretă*.

μέτρῳ, δυοῖν μέντοι χωρίς, Φωκᾶ τε, οὗπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην
ἅτε τοῦ δικαίου ἐς τὸ ἀκρότατον ἐπιμελητοῦ γεγονότος· κέρδους γὰρ ὁτουοῦν
οὗτος ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ ἀξιώματι καθαρὸς ἔμεινε, καὶ Βάσσου, ὃς δὴ ἐν χρόνῳ τῷ
7 ὑστέρῳ τὴν ἀρχὴν ἔλαβεν. ὧνπερ οὐδέτερος ἐνιαυτὸν διασώσασθαι τὴν τιμὴν
ἔσχεν, ἀλλ' ‹ἅτε› ἀχρεῖοί τε καὶ τοῦ καιροῦ τὸ παράπαν ἀλλόκοτοι μηνῶν που
8 ὀλίγων τοῦ ἀξιώματος ἔξω γεγένηνται. ἵνα δὲ μὴ τὸ καθ' ἕκαστόν μοι διηγουμένῳ
ἀτελεύτητος ὁ λόγος εἴη, ταῦτα κἀν ταῖς ἄλ|λαις ἐπράσσετο ταῖς ἐν Βυζαντίῳ
ἀρχαῖς.

9 Πανταχόθι μέντοι τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐποίει τάδε. τοὺς
πονηροτάτους τῶν ἀνθρώπων ἀπολεξάμενος ‹ἐς τὸ› διεφθάρθαι ἀπεδίδοτο τὰς
10 ἀρχὰς σφίσι χρημάτων μεγάλων. σώφρονι γὰρ ἀνδρὶ ἢ ξυνέσεως ὁπωστιοῦν
μεταλαχόντι ἔννοια οὐδεμία ἐγένετο χρήματα οἰκεῖα προΐεσθαι, ἐφ' ᾧ δὴ τοὺς
11 οὐδὲν ἠδικηκότας ληΐζηται. τοῦτό τε τὸ χρυσίον πρὸς τῶν ξυμβαλλόντων κεκο-
μισμένος ἐς τὴν ἐξουσίαν αὐτοὺς ἐνεβίβαζε τοῦ τοὺς κατηκόους πάντα ἐργάζεσθαι.
12 ἀφ' ὧν ἔμελλον τὰς χώρας αὐτοῖς ἀνθρώποις ἀπολοῦντες ἀπάσας πλούσιοι τὸ
13 λοιπὸν ἔσεσθαι αὐτοί. οἱ δὲ τὰς τῶν πόλεων τιμὰς ἐπὶ τόκοις ἁδροῖς τισιν ἀπὸ τῆς
τραπέζης δεδανεισμένοι καὶ τῷ ἀποδεδομένῳ ἀπαριθμήσαντες, ἐπειδὴ ἐγίνοντο ἐν
ταῖς πόλεσι, πᾶσαν κακοῦ ἰδέαν ἐς τοὺς ἀρχομένους ἀεὶ ἐνδεικνύμενοι οὐκ ἄλλου
του ἐν ἐπιμελείᾳ καθίσταντο ‹ἢ› ὅπως τοῖς χρήσταις τὰ ὡμολογημένα τελέσειαν
καὶ αὐτοὶ τὸ λοιπὸν ἐν τοῖς πλουσιωτάτοις τετάξονται, οὐκ ἔχοντος αὐτοῖς κίν-
δυνόν τινα ἢ ὕβριν τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τι καὶ δόξης μᾶλλον, ὅσῳ καὶ πλείους
14 τῶν σφίσι παραπεπτωκότων οὐδενὶ ‹λόγῳ› ἀποκτείναντες ληΐζεσθαι ἴσχυον. τὸ
γὰρ τοῦ φονέως τε καὶ λῃστοῦ ὄνομα ἐς τὸ τοῦ δραστηρίου αὐτοῖς ἀποκεκρίσθαι
15 ξυνέβαινεν. ὅσους μέντοι τῶν ἐχόντων ἀρχὰς ᾔσθετο πλούτῳ ἀκμάζοντας, τούτους
δὴ σκήψεσι σαγηνεύσας εὐθὺς ἅπαντα συλλήβδην ἀφῃρεῖτο τὰ χρήματα.

16 Μετὰ δὲ νόμον τοὺς τὰς ἀρχὰς ἔγραψε μετιόντας ὀμνύναι ἦ μὴν καθαροὺς
ἀπὸ πάσης κλοπῆς σφᾶς αὐ|τοὺς ἔσεσθαι, καὶ μήτε τι δώσειν τῆς ἀρχῆς ἕνεκα
17 μήτε λήψεσθαι. ἀράς τε πάσας ἐπέβαλεν, ὅσαι πρὸς τῶν παλαιοτάτων ὠνομασμέ-
18 ναι εἰσίν, ἤν τις τῶν γεγραμμένων ἐκβαίη. ἀλλὰ τοῦ νόμου τεθέντος οὔπω ἐνιαυτὸν

GPS ‖ 6 Φωκᾶ cf. I, 24,18. Phocas erat filius Crateri. cf. Ioannes Lydus 267,5; Chron. Pasch. I 621,9; Malal. 449,5; Theoph. I 180,16 ‖ Βάσσου cf. Georg. Cod. De aed. CP 90 ‖ 16 ὀμνύναι cf. Nov. 8, cap. 7

---

7 ἐνιαυτῷ S ‖ ἅτε add. Haury ‖ 8 τὸ GPS: τὸ ἄγος aut τοῦτο Haury: τὰ Syk I 27 ‖ 9 ἀρχῆς PS: γῆς G ‖ ὁ GP: om. S ‖ τῶν G: om. PS ‖ ἐς τὸ διεφθάρθαι Comp 137,12: διεφθάρθαι GPS, Haury: διέφθειρε καὶ Herw 35,332; Syk I 27 ‖ 10 ληΐζηται Alem: ληΐζεται GPS: ληΐζοιτο Syk I 27 ‖ 11 ξυμβαλόντων Syk I 28 ‖ πάντα PS: πάντας G: πάντα κακ' Herw 35,333 ‖ 12 αὐτοῖς ἀνθρώποις Alem: αὐτῶν ἄνθρωποι οἱ GPS: αὐτῶν τε ἀνθρώπους οἱ ἀπολοῦντες ἅπαντας πλούσιοι Comp 138,6 ‖ 13 ἐγένοντο G ‖ ἢ add. Alem ‖ τετάξονται Dind: τετάξωνται GPS ‖ δέ τι PS: δέ τοι G ‖ λόγῳ add. Alem: νόμῳ Syk I 27 ‖ 14 τε καὶ P: καὶ GS ‖ 15 πλούτῳ: GP: πλούτου S ‖ δὴ S: δὲ GP ‖ ἅπαντα Alem: ἅπαντας GPS ‖ 16 σφᾶς om. P ‖ 17 παλαιοτάτων GP: παλαμναιοτάτων S

al dreptății, deoarece în timpul dregătoriei sale a rămas curat de orice cîștig necinstit; și Bassus, care a primit dregătoria după aceea. Dar nici unul 7
din ei n-a putut să-și păstreze locul timp de un an, ci după cîteva luni au fost scoși din slujbă ca oameni nefolositori și cu totul străini de timpul în care trăiau. Ca să nu mai povestesc despre fiecare pe rînd și să lungesc vorba 8
la nesfîrșit, adaug că asemenea lucruri se petreceau și în celelalte dregătorii ale Bizanțului.

Pretutindeni în împărăția romană Iustinian făcea așa: alegea oamenii 9
cei mai răi și, pentru bani grei, le încredința dregătoriile ca să poată jefui. Unui om cumpănit și cu oarecare judecată niciodată nu i-ar fi trecut prin 10
minte să-și dea averea ca să jupoaie oameni nevinovați. El lua acești bani 11
de la cei cu care se înțelegea și le îngăduia să facă tot ce pofteau cu supușii; iar ei urmau să nimicească ținuturi și oameni și apoi să se îmbogățească. 12
Cei care cumpărau dregătoriile cetăților se împrumutau de la cămătari cu 13
dobînzi mari și numărau banii în mîna celui care le dădea slujbele, apoi se duceau în cetăți și descopereau tot felul de mijloace de jefuire a supușilor. Ei nu aveau altă grijă decît să plătească banii împrumutați și să intre în rîndurile oamenilor celor mai bogați, fără să le pese de vreo primejdie sau să le fie rușine de fapte, ci își făceau chiar un prilej de mîndrie să poată prăpădi și jupui cît mai multă avere și cît mai mulți oameni căzuți în ghearele lor. Cînd spuneai ucigător și jefuitor era pentru ei totuna cu omul faptelor. 14
Dar pe dregătorii pe care îi simțea că au bogății multe, Iustinian îi atrăgea 15
în plasa bănuielilor sale și le lua pe neașteptate toată avuția.

Apoi a făcut o lege: cei care intră în slujbe să jure că vor rămînea cu- 16
rați de orice jaf, că nu vor da nimic și nici nu vor lua ceva pentru slujba făcută; și a mai adăugat toate blestemele cunoscute din strămoși împotriva 17
celor care s-ar abate de la poruncile scrise. Dar n-a trecut un an după rîn- 18
duirea acestei legi și el însuși a călcat în picioare hotărîrile scrise împreună

16 În *Novela* 8 citim formula jurămîntului: „Jur la acest jurămînt că n-am dat și nu voi da nimic pentru dregătoria încredințată mie și nici pentru sprijinirea ei; n-am tăgăduit și nu m-am legat să trimit cuiva ceva din provincie și nici nu voi trimite: nici pentru numirea de către împărat, nici preaslăvitului *praefectus praetorio*, nici celorlalți oameni de seamă din dregătorii, nici ajutoarelor lor și nimănui altcuiva. Am primit dregătoria pe degeaba și doresc să rămîn curat față de supușii preacucernicilor noștri stăpîni. Mă voi mulțumi cu ceea ce mi se va da pe cale legală".

αὐτὸς μὲν τῶν γεγραμμένων καὶ κατηραμένων ὀλιγορήσας καὶ τῆς ὑπὲρ τούτων
αἰσχύνης ἀδεέστερον τὰ τιμήματα τῶν ἀρχῶν οὐκ ἐν παραβύστῳ, ἀλλ᾽ ἐς τὸ
19 δημόσιον τῆς ἀγορᾶς ἔπραττεν. οἱ δὲ τὰς ἀρχὰς ὠνημένοι διώμοτοι μᾶλλον ἢ
πρότερον πάντα ἐσύλων.
20 Ὕστερον δὲ καὶ ἄλλο τι ἐπετεχνήσατο ἀκοῆς κρεῖσσον. τῶν ἀρχῶν, ἅσπερ
ἀξιωτάτας ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλεσι ταῖς ἄλλαις ᾤετο εἶναι, οὐκέτι ἀπεμπολεῖν
ἔγνω ᾗπερ τὰ πρότερα, μισθωτοὺς δὲ διερευνώμενος ἐχειροτόνει, τάξας αὐτοῖς
21 ὅ τι δὴ μισθαρνοῦντας ἀποφέρειν αὐτῷ τὰ φώρια πάντα. οἱ δὲ τὴν μίσθωσιν κεκο-
μισμένοι ἀδεέστερον ξυμφορήσαντες ἐκ πάσης γῆς ἅπαντα ἔφερον καὶ περιήρχετο
22 μισθοφόρος ἐξουσία τῷ τῆς ἀρχῆς ὀνόματι καταληϊζομένη τοὺς ὑπηκόους. οὕτως
ὁ βασιλεὺς ἀκριβολογούμενος τὸν ἅπαντα χρόνον ἐκείνους ἐφίστη τοῖς πράγμασιν
οἳ δὴ πάντων κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον μιαρώτατοι ἦσαν, ἀεί τε τὸ κακὸν τοῦτο
23 ἰχνηλατῶν κατετύγχανεν. ἡνίκα οὖν ἀμέλει τοὺς πρώτους πονηροὺς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς
κατεστήσατο ἐς φῶς τε αὐτῶν ἡ τῆς δυνάμεως ἐξουσία τὴν κακοτροπίαν ἐξή-
νεγκεν, ἐθαυμάζομέν γε ὅπως δὴ κακότητα τοσαύτην ἀνθρώπου φύσις ἐχώρησεν.
24 ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς οἱ χρόνῳ τῳ ἀρχὰς ἐνδεξάμενοι πολλῷ τῷ περιόντι παρελᾶν ἴσχυ-
σαν, διηποροῦντο πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι ὅντινα τρόπον οἱ πρόσθεν πονη-
ρότατοι δόξαντες τοσού|τῳ παραλόγῳ ἅτε αὐτοὶ καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γεγονότες
ἐν τοῖς σφετέροις ἐπιτηδεύμασι, πρὸς τῶν ἐπιγενομένων ἡσσήθησαν, αὖθις τε
οἱ τρίτοι τοὺς δευτέρους ὑπερηκόντισαν πονηρίᾳ τῇ πάσῃ, καὶ μετ᾽ ἐκείνους
ἕτεροι τοῖς τῶν ἐγκλημάτων καινοτομήμασιν ὄνομα χρηστὸν τοῖς φθάσασι προσ-
25 ετρίψαντο. μηκυνομένου τε τοῦ κακοῦ πᾶσιν ἐκμεμαθηκέναι τῷ ἔργῳ ξυνέβη
ὅτι δὴ τοῖς ἀνθρώποις ἐπ᾽ ἄπειρον μὲν ἡ πονηρία φύεσθαι εἴωθε, μαθήσει δὲ τῶν
προγεγενημένων ἐκτρεφομένη καὶ τῇ τῆς παρρησίας ἐξουσίᾳ ἐς τὸ λυμαίνεσθαι
τοῖς παραπίπτουσιν ἐξαγομένη ἐς τοσόνδε ἀεὶ ἐξικνεῖσθαι δοκεῖ ἐς ὅσον δύναται
ἡ τῶν βλαπτομένων σταθμᾶσθαι δόξα.
26 Ῥωμαίοις μὲν οὖν τά γε ἀμφὶ τοῖς ἄρχουσι ταύτῃ πῃ εἶχε. Πολλάκις δὲ
καὶ Οὔννων πολεμίων στρατῷ ἀνδραποδίσασί τε καὶ ληϊσαμένοις τὴν Ῥωμαίων
ἀρχὴν οἱ Θρᾳκῶν τε καὶ ᾿Ιλλυριῶν στρατηγοὶ βεβουλευμένοι ἀναχωροῦσιν ἐπι-
θήσεσθαι ἀπεπήδησαν, ἐπεὶ βασιλέως ᾿Ιουστινιανοῦ γράμματα εἶδον, ἀπεροῦντα

GPS

19 ὠνημένοι GPS: ἐωνημένοι Syk I 27 || πρότερον GP: πρότεροι S || 20 τῶν ἀρχῶν GPS: τῶν γὰρ ἀρχῶν Wahler || ὅ τι GPS: ἅτε Piccolos, Kraš, Syk I 27 || δὴ μισθαρνοῦντας Alem: διαμισθαρνοῦντας GPS || φώρια Piccolos: χώρια GPS: ἐκ τῶν χωρίων Comp 139,14 || 23 κακότητα GPS: malit ἐς κακότητα Haury: non necessarium esse putat Buech 153 || 24 τῳ ἀρχὰς GPS: τῳ ὕστερον ἀρχὰς Kall I 490, Syk I 27 || ἐπιγενομένων PS: ἐπιγενησομένων G || ὑπερηκόντησαν G || καινοτομήμασιν GP: παρανομήμασιν S || 25 τῷ ἔργῳ τούτῳ S || μαθήσει δὲ GPS: μαθήσει τε Syk I 28 || παρρησίας P: παρησίας S: παρουσίας G || δύναται GPS: οὐδὲ δύναται Stef II 151 || 26 ἀπεπήδησαν Herw: ἀνεπήδησαν GPS || ἀπεροῦντα Alem: ἅπερ οὖν τὰ GPS

cu toate blestemele precum și rușinea de asemenea fapte: vindea fără sfială slujbele dregătoriilor, dar nu pe ascuns, ci în fața lumii, în mijlocul tîrgului; iar cei care le cumpărau și jurau, jefuiau și mai rău ca înainte. 19

Mai tîrziu a născocit un lucru nemaipomenit: dregătoriile, pe care 20
le credea cele mai vrednice de luat în seamă din Bizanț și din celelalte cetăți, a hotărît să nu le mai vîndă ca mai înainte, ci căuta și apoi numea oameni plătiți; și rînduia cît să le plătească, iar ei trebuiau să-i aducă toate dările.
Își primeau simbria și apoi luau de pretutindeni toate bunătățile și le adu- 21
ceau la dînsul. Bunul plac, plătit cu bani, se plimba în voie de ici colo sub numele de dregătorie și jupuia supușii. Și așa împăratul avea grijă în tot 22
timpul să pună în fruntea lucrurilor pe oamenii cei mai pătați de sînge în adevărata putere a cuvîntului și izbutea totdeauna să găsească asemenea netrebnici. Cînd a pus în slujbe pe cei dintîi ticăloși, iar bunul plac al puterii 23
a dat la lumină răutatea lor, mai trebuie oare să ne mirăm la cîtă josnicie a ajuns firea omului? Pe aceștia au izbutit să-i întreacă cu mult cei care au 24
primit slujba după aceea, iar lumea se întreba nedumerită: cum se face că ticăloșii de altădată par acum, împotriva așteptărilor, oameni de treabă și liniștiți în purtările lor? Apoi cei veniți mai pe urmă i-au înfrînt cu desăvîrșire în răutate pe înaintașii lor, iar după dînșii au izbutit alții, prin isprăvi năstrușnice, să facă un nume bun celor care fuseseră mai înainte. Nenoroci- 25
rile s-au întins mereu și toți au învățat din împrejurarea aceasta că răutatea este înnăscută oamenilor și nu cunoaște margini: cînd se hrănește cu pilda trecutului și e împinsă de bunul plac al puterii să calce în picioare supușii, ea merge totdeauna pînă unde îi îngăduie cumpăna răbdării celor care sufăr.

Așa stăteau lucrurile în legătură cu dregătoriile romanilor. De multe 26
ori veneau cu oaste dușmanii huni să prindă oameni și să jefuiască împărăția romanilor, iar conducătorii de oști din Tracia și Iliria se sfătuiau să-i lovească la întoarcere, însă țineau seama de scrisoarea împăratului care îi oprea să

20 Sistemul remunerării de către stat a dregătorilor părea pe atunci cu totul neobișnuit, dar a devenit cu timpul un procedeu normal. El a luat ființă acolo unde economia bănească era relativ dezvoltată.

22 Corupția din împărăția bizantină a fost neîntreruptă și a ajuns proverbială. Ea a fost preluată de către turci și a dat naștere la reacțiuni violente din partea supușilor, fără să poată fi stîrpită vreodată.

26 Hunii erau chemați ca aliați să dea ajutor împotriva altor barbari, apoi la întoarcere comiteau abuzuri, ceea ce provoca reacția locuitorilor pe unde treceau. Autoritățile interveneau în favoarea aliaților și-i nedreptățeau pe localnici. Aceste fapte arată starea precară a apărării militare bizantine, cu toate ambițiile nutrite de Iustinian.

σφίσι τὴν ἐς τοὺς βαρβάρους ἐπίθεσιν, ἀναγκαίων αὐτῶν ἐς ξυμμαχίαν Ῥωμαίοις
27 ὄντων ἐπὶ Γότθους ἴσως ἢ ἐπὶ ἄλλους πολεμίων τινάς. καὶ απ' αὐτοῦ οἱ βάρβαροι
οὗτοι ἐληΐζοντο μὲν ὡς πολέμιοι καὶ ἠνδραποδίζοντο τοὺς τῇδε Ῥωμαίους, ξὺν
δὲ τῇ ἄλλῃ λείᾳ καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις ἅτε φίλοι καὶ ξύμμαχοι Ῥωμαίοις ὄντες
28 ἐπ' οἴκου ἀπεκομίζοντο. πολλάκις δὲ καὶ γεωργῶν τῶν ἐνταῦθά τινες, παίδων τε
σφετέρων καὶ γυναικῶν πόθῳ ἐξηνδραποδισμένων ἠγμένοι, ἀθρόοι τε γεγενημένοι
ἀναχωροῦσι πολλοὺς ‹ἐτύγχανον› κτείναντες, καὶ αὐτῶν τοὺς ἵππους ἴσχυ|σαν
ξὺν πάσῃ ἀφελέσθαι τῇ λείᾳ, πραγμάτων μέντοι ἐς πεῖραν ἦλθον ἐνθένδε δυσκό-
29 λων. ἐκ Βυζαντίου γάρ τινες ἐσταλμένοι αἰκίζεσθαί τε αὐτῶν καὶ λωβᾶσθαι τὰ
σώματα καὶ χρήμασι ζημιοῦν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἠξίουν, ἕως τοὺς ἵππους ἅπαντας
δοῖεν οὕσπερ τοὺς βαρβάρους ἀφείλοντο.

κβ'

Ioanni Cappadoci praefecto praetorio subrogatur Theodotus. huic Petrus Barsymes. Eius scelera. Collector. Frumenti putridi distributio. Petrus Theodorae carissimus ob magiae peritiam. Iustiniani levitas. Petrus aerario praeficitur. Nummus aureus diminutus.

1 Ἡνίκα δὲ βασιλεύς τε καὶ Θεοδώρα τὸν Καππαδόκην Ἰωάννην ἀνεῖλον,
ἀντικαθιστάναι μὲν ἐς τιμὴν τὴν αὐτοῦ ἤθελον, ἄνδρα δέ τινα πονηρότερον εὑρεῖν
ἐπὶ κοινῆς ἐν σπουδῇ ἐποιοῦντο, περισκοπούμενοί τε τὸ τοιοῦτο τῆς τυραννίδος
ὄργανον καὶ πάσας διερευνῶντες τὰς τῶν ἀνθρώπων γνώμας, ὅπως ἔτι θᾶσσον
2 τοὺς ὑπηκόους ἀπολεῖν δύνωνται. ἐν μὲν οὖν τῷ παραυτίκα Θεόδοτον ἀντ' αὐτοῦ
ἐπὶ τῆς ἀρχῆς κατεστήσαντο, ἄνδρα οὐ καλοήθη μέν, οὐ σφόδρα δὲ ἀρέσκειν
3 αὐτοῖς ἱκανὸν γεγονότα. ὕστερον δὲ ἅπαν διερευνώμενοι περιήρχοντο. εὗρον
δὲ παρὰ δόξαν ἀργυραμοιβόν τινα Πέτρον ὀνόματι, Σύρον γένος, ὅνπερ ἐπίκλησιν
Βαρσύμην ἐκάλουν· ὃς πάλαι μὲν ἐπὶ τῆς τοῦ χαλκοῦ τραπέζης καθήμενος κέρδη
αἴσχρότατα ἐκ ταύτης δὲ ἐπορίζετο τῆς ἐργασίας, τὴν περὶ τοὺς ὀβολοὺς κλοπὴν

GPS || 2 — 7 Οὗτος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὕπαρχος ἦν, ὃν παραλύσας τῆς ἀρχῆς Πέτρον ἐπέστησε, Βαρσυάμην καλούμενον, ὃς πάλαι μὲν — ἀμήχανα, τοὺς δὲ στρατευομένους — ἀπάσας καὶ ὠνίους τὰς ἀρχὰς ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον προθήσας || 3 εὗρον δέ — κλέψαι Suid s.v. δεξιός || Πέτρον cf. Malal. 491,6; Georg. Cod. De aed. CP. 114,9

27 ξὺν δὲ GPS: ξύν τε Reiske || τε σφετέρων PS: τε καὶ σφετέρων G || 28 γεγενημένοι GPS: ἐπιθέμενοι Reiske || ἀναχωροῦντας Alem || ἐτύγχανον add. Haury || κτείναντες GPS: ἔκτεινάν τε Kraš: ἔκτεινάν τε ἐπιπεσόντες Syk I 27: ἀναχωροῦντας διήκοντας πολλοὺς μὲν ἔκτειναν καὶ Comp 141,13 et p. 269 || 29 ζημιοῦν Alem: ζημίαν GPS || ἅπαντες S || δοῖεν GPS: ἀποδοῖεν Herw || 1 ἤθελον ἄνδρα τινὰ πονηρότερον, εὑρεῖν δ' ἐπὶ Comp 142,3 et p. 269: ἤθελον ἄλλον ἄνδρα Alem || ἐν σπουδῇ PS: om. G || καὶ πάσας P: ἀπάσας GS || 2 τῷ PS: τὸ G || κατεστήσαντο, ἄνδρα P, Kraš: κατέστησαν, τὸν ἄνδρα GS || 3 ἅπαν GPS: ἅπαν αὖθις Comp p. 269 || εὗρον — κλέψαι cf. De Boor, BZ 23,1914, 53 || δὲ GPS: τε Kraš || ἀργυραμοιβόν P, Dind: ἀργυραμειβόν GS || τινα PS: τε G || ὀνόματι GPS: ὄνομα malunt Haury, Comp || Βαρσύμην Alem, Suid: Βαρσυάμην GPS || αἰσχρὰ ἐπορίζετο ἐκ ταύτης Suid

înfrunte barbarii, deoarece romanii aveau nevoie de tovărăşia lor în lupta împotriva goţilor şi altor vrăjmaşi. Şi de atunci înainte aceşti barbari jefuiau 27
ca nişte duşmani şi-i luau în prinsoare pe romanii de acolo, apoi împreună cu alte prăzi şi cu cei prinşi se întorceau acasă ca prieteni şi tovarăşi de arme ai romanilor. Adeseori ţăranii din părţile acelea, împinşi de dorul după copiii 28
şi soţiile lor luaţi în prinsoare, se strîngeau la un loc şi îi măcelăreau pe mulţi dintre duşmanii care se întorceau acasă; ei izbuteau să le ia caii şi toată prada, dar ajungeau să îndure lucruri neplăcute, pentru că veneau oameni trimişi 29
din Bizanţ şi îi chinuiau sau le sfîrtecau trupurile fără întîrziere, pînă cînd înapoiau toţi caii luaţi de la barbari.

22

Lui Ioan din Capadocia, dregătorul numit *praetor*, îi urmează Teodot, iar acestuia Petru Barsymes. Fărădelegile acestuia. Strîngătorul de bani. Împărţirea grînelor putrede. Petru e foarte iubit de Teodora, deoarece se pricepe la farmece. Uşurinţa lui Iustinian. Petru e rînduit în fruntea vistieriei statului. Banul de aur are putere de cumpărare mai mică.

După ce l-au înlăturat pe Ioan din Capadocia, împăratul Iustinian şi 1
Teodora doreau să pună în dregătoria lui un om şi mai rău şi se grăbeau să-l descopere în mulţime. Ei căutau o unealtă de stăpînire nemiloasă şi iscodeau toate gîndurile oamenilor, ca să-şi poată ruina şi mai repede supuşii. Deocam- 2
dată în locul lui Ioan îl puseră în slujbă pe Teodot, un om necinstit, care nu era în întregime pe placul lor. După ce au cercetat şi căutat în toate părţile 3
au găsit la întîmplare un zaraf cu numele Petru, sirian de neam, poreclit Barsymes. Aceasta stătuse mult timp la masa de bronz şi se înfruptase din veniturile ruşinoase ale acestei îndeletniciri, mînuind cu dibăcie furtul din banii altora şi înşelînd mereu pe cei care îi cădeau în cursă: îi umblau repede 4

2 Teodot a fost dregător în anii 541—542, iar Petru Barsymes între anii 543—547. Acesta din urmă era sirian şi prin urmare bine cunoscut lui Procopius, care îi descopere slăbiciunile, dar le pune în parte pe seama sistemului de guvernare de atunci. Spre deosebire de Ioan din Capadocia, un om necinstit şi brutal, dar bun organizator şi plin de idei, Petru Barsymes era un mînuitor dibaci de fonduri şi se pricepea să stoarcă bani prin toate mijloacele, păstrînd ceva din firea şi abilitatea zarafului.

εὖ μάλα τεχνάζων καὶ τοὺς αὐτῷ ξυμβάλλοντας ἀεὶ τῷ τῶν δακτύλων τάχει ἐκ-
4 κρούων. δεξιὸς γὰρ ἦν κλέψαι μὲν τὰ τῶν αὐτῷ περιπεπτωκότων ἀνέδην, ἀλοὺς
δὲ ὀμόσαι καὶ τῶν χειρῶν τὸ ἁμάρτημα τῷ τῆς γλώττης περικαλύψαι θράσει.
5 ἐν δὲ τοῖς τῶν ὑπάρχων στρατιώταις καταλεχθεὶς ἐς τοσοῦτον| ἀτοπίας ἐλήλακεν
ὥστε Θεοδώρᾳ ἀρέσκειν τε ἐν τοῖς μάλιστα καὶ ἐς τῶν ἀδίκων αὐτῇ βουλημάτων
6 ῥᾷστα ὑπουργεῖν τὰ ἀμήχανα. διὸ δὴ Θεόδοτον μέν, ὅνπερ μετὰ τὸν Καππαδόκην
καταστησάμενοι ἔτυχον, τῆς τιμῆς αὐτίκα παρέλυσαν, Πέτρον δὲ ταύτῃ ἐπέστησαν,
7 ὅσπερ αὐτοῖν διεπράξατο κατὰ νοῦν ἅπαντα. τούς τε γὰρ στρατευομένους ἀπο-
στερῶν τὰς συντάξεις ἁπάσας οὔτε αἰσχυνθεὶς οὔτε δείσας πώποτε ὤφθη, ἀλλὰ
καὶ ὠνίους τὰς ἀρχὰς ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον προὔθηκεν, ἀτιμοτέρας τε αὐτὰς
καταστησάμενος ἀπεδίδοτο τοῖς ταύτην δὴ οὐκ ἀποκνοῦσι τὴν ἀνοσίαν ἐμπορίαν
ἐργάζεσθαι, ἐφιεὶς διαρρήδην τοῖς τὰς ἀρχὰς ὠνησαμένοις ταῖς τῶν ἀρχομένων
8 ψυχαῖς τε καὶ οὐσίαις ᾗ βούλοιντο χρήσασθαι. αὐτῷ τε γὰρ εὐθὺς καὶ τῷ τῆς
χώρας καταβεβληκότι τὸ τίμημα ἡ τοῦ συλᾶν τε καὶ ἄλλως ἁρπάζειν ἐξουσία
9 ξυνέκειτο. καὶ προῄει μὲν ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῆς πολιτείας ἡ τῶν βίων ὠνή, ἐπράτ-
τετό τε τὸ συμβόλαιον τῆς τῶν πόλεων διαφθορᾶς ἔν τε τῶν δικαστηρίων τοῖς
προὔχουσι καὶ τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς περιήρχετο λῃστὴς ἔννομος, ὄνομα τῇ
πράξει τιθεὶς τὴν συλλογὴν τῶν ἐπὶ τοῖς τιμήμασι τῆς ὀρχῆς καταβεβλημένων
10 χρημάτων, οὐκ ἐχούσης τινὰ ἐλπίδα τῆς τῶν ἁμαρτανομένων ἐπιστροφῆς. καὶ
πάντων δὲ τῶν τῇ ἀρχῇ ὑπηρετούντων, πολλῶν τε καὶ δοκίμων ὄντων, τοὺς
11 πονηροὺς ἀεὶ ἐς αὐτὸν εἷλκε. τοῦτο δὲ οὐκ αὐτὸς ἐξήμαρτε μόνος, ἀλλὰ καὶ
ὅσοι ταύτην πρότερόν τε καὶ ὕστερον τὴν τιμὴν ἔσχον.
12 Ἡμαρτάνετο δὲ τοιοῦτο κἀν τῇ τοῦ μαγίστρου καλουμένου ἀρχῇ κἀν τοῖς
Παλατίνοις, οἳ δὴ ἀμφί τε τοὺς θησαυ|ροὺς καὶ τὰ πριβάτα καλούμενα τό τε πατρι-
μόνιον ἐπιτελεῖν ἀεὶ τὴν ὑπουργίαν εἰώθασιν, ἐν πάσαις τε συλλήβδην εἰπεῖν
13 ταῖς ἐν Βυζαντίῳ καὶ πόλεσι ταῖς ἄλλαις τεταγμέναις ἀρχαῖς. ἐξ οὗ γὰρ ὅδε ὁ
τύραννος τὰ πράγματα διῳκήσατο, ἐν ἀρχῇ ἑκάστῃ τοὺς τοῖς ὑπηρετοῦσι προσή-
κοντας πόρους πῆ μὲν αὐτός, πῆ δὲ ὁ τὴν τιμὴν ἔχων προσεποιοῦντο [ἐν] οὐδενὶ
λόγῳ, οἵ τε αὐτοῖς ἐπιτάττουσιν ὑπουργοῦντες πενόμενοι τὰ ἔσχατα πάντα τοῦτον
τὸν χρόνον δουλοπρεπέστατα ὑπουργεῖν ἠναγκάζοντο.

GPS || 7 ἀποστερῶν — αἰσχυνθεὶς Suid s.v. σύνταξις, cf. De Boor, BZ 23, 1914, 53 || 12 τῇ τοῦ μαγίστρου καλουμένῃ ἀρχῇ cf. Cassiod. Var. VI 6

---

3 τῷ τῶν δακτύλων om. Suid s.v. δεξιός || 4 μὲν τὰ Alem: μετὰ GPS, Suid || περιπεπτωκότων GPS: παραπεπτωκότων Syk I 25 || ἀνέδην Bernhardy: ἀναίδην GPS || 5 στρατιώταις GPS: στρατηγοῖς Suid || Θεοδώρᾳ GPS: τῷ βασιλεῖ Suid || τε ἐν τοῖς GPS: ἐς τὰ Suid || αὐτῇ GPS: αὐτῷ Suid || βουλευμάτων Suid || 6 Θεόδοτος S || 7 ἐμπορίαν ἐργάζεσθαι S: ἐμπορίζεσθαι πρᾶξιν G: ἐμπορείαν ἐργάζεσθαι P || ᾗ GP: εἰ S || 8 χώρας GPS, Syk I 27: ἀρχῆς Haury || τοῦ GPS: τοῦ τότε Comp 143,12 et p. 270 || 9 ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῆς πολιτείας id est Βυζαντίου, Iustiniani Reiske, praefecti praetorii vel imperatoris Maltr || πόλεων Alem: πολεμίων GPS || περιήρχετο Alem: περιῆρξε. τότε GPS || ὄνομα τῇ πράξει P: ὄνομα τὴν πρᾶξιν G: τῇ πράξει S || 10 καὶ πάντων GPS: ἐκ πάντων Alem || πονηροὺς GPS: πονηροτάτους Haury, cf. An. 21,9 || 12 τοῦ μαγίστρου GP: μαγίστρου S || 13 οὐδενὶ a, Alem, Kraš, Haury, Comp: ἐν οὐδενὶ GPS || αὐτοῖς GPS: αὖ τοῖς Buech 155

degetele şi se pricepea să şterpelească cu nesaţ din agoniseala celor care for-
foteau în jurul lui; dar ştia să jure şi să acopere păcatele mîinilor sale cu
îndrăzneala limbii. După ce a intrat în rîndurile oştenilor de sub conducerea 5
cetăţii de scaun, şi-a desăvîrşit pînă într-atîta meşteşugul neruşinării încît
a ajuns printre oamenii cei mai îndrăgiţi de Teodora, pe care o ajuta repede
în hotărîrile ei nedrepte şi în toate uneltirile. De aceea l-au îndepărtat îndată 6
din slujbă pe Teodot, urmaşul omului din Capadocia, şi l-au pus în locul lui
pe Petru, care le făcea pe toate după gîndul lor. El a jupuit pe oştenii din 7
toate întocmirile, fără să-l vadă cineva vreodată roşind sau înspăimîntîn-
du-se. Scotea la mezat dregătoriile mai ceva ca înainte şi le dădea pe pre-
ţuri scăzute unor oameni care nu stăteau mult la gînduri să facă asemenea
negustorie plină de ocară; în schimb îngăduia cumpărătorilor de dregătorii
să facă tot ce voiau cu sufletele şi averile supuşilor, căci stătea în puterea lui 8
şi a celui care plătea preţul pentru dregătorie să fure şi să jefuiască. Negoţul 9
de vieţi pornea de la capul statului, iar preţul nimicirii cetăţilor era strîns
de către fruntaşii judecătoriilor. Hoţul legiuit cutreiera lumea prin tîrguri
şi dădea acestei fapte numele de „strîngere de bani pentru preţul dregătoriei".
Nu era nici o nădejde de înlăturare a acestor păcate. Dintre toţi slujbaşii 10
dregătoriei sale în care se aflau mulţi oameni de seamă, Petru atrăgea totdea-
una spre dînsul pe cei mai răi; iar lucrul acesta l-a făcut nu numai el, ci 11
toţi cîţi au fost la putere mai înainte şi după aceea.

Asemenea greşeli se făceau şi în dregătoria fruntaşului din conducerea 12
treburilor obşteşti şi la slujbaşii din palat, care lucrau la vistierie, în cămările
împăratului şi la chivernisirea avuţiei sale, precum şi în mai toate dregăto-
riile din Bizanţ şi din celelalte cetăţi ale împărăţiei. De cînd se afla în fruntea 13
treburilor, acest stăpîn nemilos, sau cel care ţinea dregătoria, luau fără nici
un temei toate veniturile cuvenite ajutoarelor lor, iar slujbaşii aflaţi mai
jos erau siliţi în tot timpul acesta să lucreze în cea mai mare sărăcie, ase-
menea sclavilor.

---

7 Lipsa de grijă pentru aprovizionarea şi înzestrarea armatei este criticată în repetate rînduri de către Procopius, fost consilier juridic al lui Velisarie. Iustinian n-a comandat oşti pe cîmpurile de luptă, ci a folosit generali, pe care i-a supravegheat de aproape spre a nu ajunge prea puternici. În schimb a avut în mîinile sale trupele din capitală. El era preocupat de reforme interne şi stăpînit de dorinţa de a construi, iar pentru nevoile armatelor apela mai ales la ajutorul provinciilor periferice unde se aflau oştenii.

13 Fruntaşul din conducerea treburilor obşteşti purta numele de *magister officiorum*, iar slujbaşii din palat se numeau *Palatini*. Şeful lor primea o indemnizaţie pe care o împărţea după bunul plac şi năpăstuia subalternii. Dictatura imperială îşi manifesta slăbiciunile din pricina imposibilităţii unui control venit de jos şi bazat pe oarecare libertate şi spirit de iniţiativă.

14 Σίτου δὲ πολλοῦ κομιδῇ ἐς Βυζάντιον κεκομισμένου ἐσεσήπει μὲν ὁ πλεῖ-
στος ἤδη, αὐτὸς δὲ τοῦτον πόλεσι ταῖς ἑῴαις ἐπέβαλλε κατὰ λόγον ἑκάστῃ, καίπερ
οὐκ ἔχοντα ἐπιτηδείως ἐς βρῶσιν ἀνθρώπων, ἐπέβαλλέ τε, οὐχ ᾗπερ ἀποδίδοσθαι
τὸν κάλλιστον σῖτον εἰώθει, ἀλλὰ καὶ πολλῷ ἀξιώτερον, ἥν τε τοῖς ὠνουμένοις
ἐπάναγκες χρήματα μεγάλα προεμένοις ἐπὶ τιμήμασι φορτικωτάτοις, εἶτα τὸν
15 σῖτον ἐς τὴν θάλασσαν ἢ ἔς τινα ὑδροχόαν ἀπορριπτεῖν. ἐπεὶ δὲ καὶ σίτου ἀκραιφ-
νοῦς τε καὶ οὔπω σεσηπότος μέγα τι πλῆθος ἐνταῦθα ἀπέκειτο, καὶ τοῦτο πλεί-
16 στων τῶν πόλεων ταῖς σίτου ὑποσπανιζούσαις ἀπεμπολεῖν ἔγνω. ταύτῃ γὰρ διπλά-
σια τὰ χρήματα ἐποίει ἅπερ τοῖς ὑποτελέσι τὸ δημόσιον ὑπὲρ τοῦδε τοῦ σίτου
17 τὰ πρότερα ἐλελόγιστο. ἀλλ' ἐπεὶ ἐς νέωτα οὐκέτι ὁμοίως ἡ τῶν καρπῶν φορὰ
ἤκμαζεν, ἐνδεεστέρως μὲν ἢ κατὰ τὴν χρείαν ἐς Βυζάντιον ὁ σιταγωγὸς στόλος
ἀφίκετο, Πέτρος δὲ τοῖς παροῦσι διαπορούμενος, ‹ἐκ τῶν› ἔν τε Βιθυνίᾳ καὶ
18 Φρυγίᾳ καὶ Θρᾴκῃ χωρίων πρίασθαι | μέγα τι χρῆμα σίτου ἠξίου. ἦν τε ἀναγκαῖον
τοῖς ταύτῃ οἰκοῦσι μέχρι μὲν ἐς τὴν θάλασσαν πόνῳ πολλῷ τὰ φορτία φέρειν,
ἐς Βυζάντιον δὲ ξὺν κινδύνῳ αὐτὰ ἐσκομίζεσθαι καὶ βραχέα μὲν τιμήματα δῆθεν
τῷ λόγῳ πρὸς αὐτοῦ φέρεσθαι, τὴν ζημίαν δὲ αὐτοῖς ἐς τοσόνδε μεγέθους καθί-
στασθαι ὥστε ἀγαπᾶν ἤν τις αὐτοὺς ἐῴη τόν τε σῖτον οἴκῳ δημοσίῳ χαρίζεσθαι
19 καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ κατατιθέναι. τοῦτό ἐστι τὸ ἄχθος ὅπερ καλεῖν
συνωνὴν νενομίκασιν. ἐπεὶ δὲ οὐδ' ὧς σῖτος ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὴν χρείαν ἱκανὸς
20 ἐγεγόνει, πολλοὶ τὸ πρᾶγμα ἐς βασιλέα διέβαλλον. ἅμα δὲ καὶ οἱ στρατευόμενοι
σχεδόν τι ἅπαντες ἅτε τὰς εἰωθυίας οὐ κεκομισμένοι ξυντάξεις, θορύβῳ τε ἀνὰ
21 τὴν πόλιν καὶ ταραχῇ πολλῇ εἴχοντο. βασιλεὺς μὲν οὖν ἤδη τε αὐτῷ χαλεπῶς
ἔχειν ἔδοξε καὶ παραλύειν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς ἤθελε διά τε ταῦτα ἅπερ ἐρρήθη καὶ
ὅτι χρήματα δαιμονίως μεγάλα ἠκηκόει αὐτῷ ἀποκεκρύφθαι, ἅπερ ἐκ τοῦ δημο-
22 σίου σεσυληκὼς ἔτυχε. καὶ ἦν δὲ οὕτως. Θεοδώρα δὲ τὸν ἄνδρα οὐκ εἴα. ἐκτόπως
γὰρ τὸν Βαρσύμην ἠγάπα, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, τῆς τε πονηρίας ἕνεκα καὶ τοῦ τοῖς
23 κατηκόοις διαφερόντως λυμαίνεσθαι. αὐτή τε γὰρ ὠμοτάτη ἦν καὶ ἀπανθρωπίας
ἀτεχνῶς ἔμπλεως καί τοὺς ὑπουργοῦντας ἠξίου τὰ ἐς τὸν τρόπον αὐτῇ ἐπιτηδείως
24 ὡς μάλιστα ἔχειν. φασὶ δὲ αὐτὴν καὶ καταμαγευθεῖσαν πρὸς τοῦ Πέτρου ἀκούσιον

GPS || 17 — 19 ἐνδεεστέρως — νενομίκασιν Suid s.v. συνωνή || 19 συνωνὴν cf. Ioannes Lydus 264,7

14 κομιδῇ GS: om. P || ὑδροχόαν GPS: ὑδροχόην Alem, Haury || 15 οὔπω GP: οὕτω S || καὶ τοῦτο GPS: καὶ τούτου Comp 145,3 || πλείστων GP: πλεῖστον S: πλείσταις Alem, Comp 145,3 et p. 271: πλείστου Syk I 27 || πόλεων Alem: πολεμίων GPS || ἅπερ GPS: ἥπερ Alem || τοῦδε PS: τοῦτο δὲ G || 17 ἤκμαζεν Alem: ἢ ἀκμάζειν GPS || τὴν χρείαν G, Kall II 510, cf. An. 15,6; 22,19: χρείαν PS || ἐκ τῶν add. Alem || καὶ Θρᾴκῃ καὶ Φρυγίᾳ S || πρίασθαι Maltr: πειρᾶσθαι GPS, Suid || 18 εἰς τὴν S, Suid || αὐτὰ GPS: ταῦτα Suid || ἥν τις GPS: εἴ τις G(mg.) || οἴκῳ GPS: οἴκοθεν τῷ Suid, Comp 145,15 et p. 271: οἴκοι τῷ Kraš || 19 ἄχθος GPS: malit ἄγος Haury || καλεῖν συνωνὴν Maltr: καλεῖν συνωνεῖν GPS: συνωνὴν καλεῖν Suid || διέβαλλον GPS: διέβαλον Syk I 28 || 20 τι G: om. PS || τὴν om. P || 21 ὅτι GP: ἅπερ S || 22 ἐμοὶ μὲν PS: ἐμοὶ δὲ G || 23 αὐτή PS: αὔτη G || ὡς μάλιστα ἐπιτηδείως G

Cea mai mare parte a grîului adus în Bizanț era putred. El a poruncit 14
pe rînd fiecărei cetăți din răsărit să-l cumpere, măcar că nu era bun pentru mîncare; și le-a îndemnat să-l ia nu cu prețul pentru cel mai bun grîu, ci cu unul mai ridicat. Cumpărătorii cheltuiau bani mulți, luați cu dobînzi grele, și apoi se vedeau nevoiți să arunce grîul în mare sau la canal. Găsind 15
acolo și o mulțime de grîu proaspăt și încă neputrezit, a hotărît să-l vîndă și pe acesta cetăților aflate în suferință de grîne și așa a luat de două ori mai 16
mulți bani decît fusese prețuit acest grîu de către slujbașii statului. În anul 17
următor recolta a fost proastă, iar în Bizanț a sosit o flotă de grîne mai neîndestulătoare decît după nevoie. Petru se afla în încurcătură și a hotărît 18
să cumpere o mulțime de grîne din ținuturile Bitiniei, Frigiei și Traciei. Locuitorii din părțile acelea trebuiau să ducă încărcătura pînă la mare, cu multă trudă, s-o încarce în corăbii și s-o îndrepte spre Bizanț, cu destulă primejdie, și luau pentru ea prețuri într-adevăr mărunte: ei aveau atîta pierdere încît țineau mai mult, dacă le-ar fi fost cu putință, să dea grîul pe degeaba și să mai plătească încă un preț pentru dînsul. Aceasta era sarcina căreia ne-am 19
obișnuit să-i zicem „cumpărătură cu grămada". Dar nici așa nu sosea destul grîu în Bizanț, cît era nevoie, iar mulți s-au plîns împăratului de această lipsă și împreună cu mai toți oștenii, care nu primiseră drepturile cuvenite, 20
cutreierau cetatea și făceau tărăboi însoțit de multă zarvă. Împăratul era 21
supărat pe dînsul și voia să-l îndepărteze din dregătorie, pentru cele spuse mai sus; apoi mai aflase că avea ascunse bogății grozav de mari, furate din visteria statului. Și într-adevăr așa era. Dar împărăteasa nu l-a lăsat, căci 22
îl îndrăgise pe Barsymes din cale afară, mi se pare, din pricina răutății și iscusinței lui deosebite în jupuirea supușilor. Ea era peste măsură de crudă 23
și lipsită de omenie și dorea ca și slujitorii săi s-o urmeze cît mai de aproape în această pornire. Se zice că îl îndrăgise pe Petru fără voia ei, după ce fusese 24
vrăjită, căci acest Barsymes arăta multă tragere de inimă pentru vrăjitorii 25

18 Bitinia se afla pe coasta de nord-vest a Asiei-Mici, în apropierea Bizanțului. Frigia se găsea la sud de Bizanț, iar Tracia, prin valea rîului Hebru, era legată de Marea Egee. Mijlocul cel mai comod de cărăușie era pe atunci transportul pe mare, iar toate cele trei provincii amintite se aflau pe țărmul mării.

19. „Cumpărătura cu grămada" (συνωνή, *coemptio*) era o instituție mai veche decît Iustinian și slujea în timpuri critice la aprovizionarea armatelor sau a populației din orașe.

24 Farmecele și intervenția duhurilor necurate sînt pentru Procopius și pentru contemporanii săi realități neplăcute și necontrolabile, care arată nivelul scăzut al cunoștințelor științifice din vremea aceea. Renumiți prin dibăcia lor de a fermeca și înșela lumea erau mai ales maniheii.

25 αὐτῷ εὐνοϊκῶς ἔχειν. περί τε γὰρ τοὺς φαρμακέας καὶ τὰ δαιμόνια περιέργως
ἐσπουδάκει ὁ Βαρσύμης οὗτος, καὶ τοὺς καλουμένους Μανιχαίους ἐτεθήπει τε
26 καὶ αὐτῶν προστατεῖν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς οὐδαμῆ ἀπηξίου. καίτοι καὶ ταῦτα ἡ βασιλὶς
ἀκούσασα οὐ μεθῆκε τὴν| ἐς τὸν ἄνθρωπον εὔνοιαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔτι διὰ ταῦτα
27 περιστέλλειν τε καὶ ἀγαπᾶν ἔγνω. μάγοις τε γὰρ καὶ φαρμακεῦσι καὶ αὐτὴ ὁμιλή-
σασα ἐκ παιδὸς ἅτε τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτὴν ἐς τοῦτο ἀγόντων διεβίω πιστεύουσά
28 τε τῷ πράγματι τούτῳ καὶ αὐτῷ τὸ θαρσεῖν ἐς ἀεὶ ἔχουσα. λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἰου-
στινιανὸν οὐ τοσοῦτον θωπεύουσα χειροήθη ποιήσασθαι, ὅσον τῇ ἐκ τῶν δαιμο-
29 νίων ἀνάγκῃ. οὐ γάρ τις ἦν εὔφρων ἢ δίκαιος ὅδε ἀνὴρ ἢ ἐς τὸ ἀγαθὸν βέβαιος,
ὥστε κρείσσων ποτὲ τῆς τοιαύτης ἐπιβουλῆς εἶναι, ἀλλὰ φόνων μὲν καὶ χρημάτων
ἔρωτος διαφανῶς ἥσσων, τοῖς δὲ αὐτὸν ἐξαπατῶσι καὶ κολακεύουσιν οὐ χαλεπῶς
30 εἴκων. ἔν τε πράξεσι ταῖς μάλιστά οἱ ἐσπουδασμέναις μετεβάλλετό τε οὐδενὶ
31 λόγῳ καὶ κονιορτῷ ἐνδελεχέστατα ἐμφερὴς ἐγεγόνει. ταῦτά τοι οὐδέ τις τῶν
αὐτοῦ ξυγγενῶν ἢ ἄλλως γνωρίμων ἐλπίδα τινά ποτε ἀσφαλῆ ἐπ' αὐτῷ ἔσχεν,
32 ἀλλὰ μεταναστάσεις αὐτῷ ἐς ἀεὶ τῆς ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα ἐγίνοντο γνώμης. οὕτω
τε καὶ τοῖς φαρμακεῦσιν, ὅπερ ἐρρήθη, εὐέφοδος ὢν καὶ τῇ Θεοδώρᾳ πόνῳ οὐ-
δενὶ ὑποχείριος ἐγεγόνει, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μάλιστα ἡ βασιλὶς ἅτε σπουδαῖον τὰ
33 τοιαῦτα τὸν Πέτρον ὄντα ὑπερηγάπα. ἀρχῆς μὲν οὖν ἧς τὰ πρότερα εἶχε βασιλεὺς
αὐτὸν παρέλυσε μόλις, Θεοδώρας δὲ ἐγκειμένης. οὐ πολλῷ ὕστερον ἄρχοντα
τῶν θησαυρῶν αὐτὸν κατεστήσατο, Ἰωάννην παραλύσας ταύτης δὴ τῆς τιμῆς,
34 ὅσπερ αὐτὴν παρειληφὼς μησί που ὀλίγοις πρότερον ἔτυχεν. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ
γένος μὲν Παλαιστῖνος, πρᾶος δὲ καὶ ἀγαθὸς ἄγαν, καὶ οὔτε πορίζεσθαι χρημάτων
ἀδίκων πόρους εἰδώς, οὔτε τῳ λυμη|νάμενος πώποτε τῶν πάντων ἀνθρώπων.
35 ἀμέλει καὶ διαφερόντως ἠγάπων αὐτὸν ὁ λεὼς ἅπας. διά τοι τοῦτο Ἰουστινιανόν τε
καὶ τὴν ὁμόζυγα οὐδαμῇ ἤρεσκεν, οἵπερ ἐπειδὴ τῶν σφίσιν ὑπουργούντων καλόν
τε καὶ ἀγαθὸν παρὰ δόξαν τινα ἴδοιεν, ἰλιγγίων τε καὶ δυσφορούμενοι ἐς τὰ μάλι-
στα πάσῃ μηχανῇ αὐτὸν ὅτι τάχιστα διωθεῖσθαι ἐν σπουδῇ ἐποιοῦντο.
36 Οὕτω γοῦν καὶ τοῦτον Ἰωάννην ὁ Πέτρος ἐκδεξάμενος θησαυρῶν τε τῶν
βασιλικῶν προὔστη καὶ ξυμφορῶν αὖθις μεγάλων αἰτιώτατος ἅπασι γέγονεν.
37 ἀποτεμνόμενος γὰρ τῶν χρημάτων τὸ πλεῖστον μέρος, ἅπερ ἐν παραψυχῆς λόγῳ

GPS

---

25 Μανιχαίους GP: om. S || ἐτεθήπει Alem: ἐτέθη. ἐπεὶ GPS || 27 διεβίου S || 28 λέγεται PS: λέγουσι G || οὐ τοσοῦτον GP: εἰς τοσοῦτον S || 30 μετεβάλλετό τε GP: μετέβαλε τότε S || 31 ἢ GS: οὐδὲ τῶν P || ἔσχεν GPS: εἶχεν Herw 35,333 || μεταναστάσεις GPS: μεταστάσεις (migrationes) Herw 35,333 || τῆς ἐς GP: ἐς S || 32 τὸν Πέτρον PS: Πέτρον G || 33 αὐτὸν GS: om. P || δὲ Kraš: τε GPS || παραλύσας Alem: παραλύσασα GPS || 34 οὗτος ‹ὁ› Dind || γένος μὲν Παλαιστῖνος Alem: γενόμενος μὲν Παλαιστιναῖος GPS || οὔτε — οὔτε Dind: οὐδὲ — οὐδὲ GPS || ἀδίκων Haury: ἰδικῶν GPS, cf. II, 15,9 || 35 ἰλιγγίων τε GPS, Syk I 27: ἰλιγγιῶντες Alem, Haury, Comp 148,7 || 36 τὸν GP: om. S || συμφορῶν G || 37 ἀποτεμόμενος P

și îndemnurile diavolului. El îi sprijinea pe manihei și nu se sfia deloc să 26
pășească pe față în fruntea lor. Împărăteasa aflase de lucrul acesta, dar nu 27
înceta să-l ajute. De aceea îl apăra și ținea mult la dînsul; căci de copilă trăise între vrăjitori și fermecători, împinsă de nevoile meseriei ei, și credea în lucrurile acestea, iar farmecele îi sporeau totdeauna îndrăzneala. Cică și 28
pe Iustinian l-a fermecat și îmblînzit, nu cu dulceața mîngîierilor, ci cu puterea vrăjilor scornite de diavol. Omul acesta nu era nici cumpănit la minte, 29
nici drept și nici hotărît să facă binele în așa fel încît să poată ține piept unei asemenea încercări. În chip lămurit el se afla stăpînit de patima omorurilor și a bogățiilor și se lăsa ușor amăgit de înșelători și lingușitori; iar în clipele cele mai 30
hotărîtoare se schimba fără nici un temei și se dovedea totdeauna mai ușor ca pulberea. De aceea nici rudele și cunoscuții cei mai apropiați nu aveau o nă- 31
dejde temeinică într-însul, deoarece îl vedeau cum trece mereu de la un gînd la altul în toate treburile sale. În felul acesta, cum am zis, el era o pradă 32
ușoară pentru vrăjitori și a ajuns fără multă greutate sub jugul Teodorei, iar de atunci înainte împărăteasa l-a îndrăgit peste măsură pe acest Petru, care se arăta priceput în asemenea îndeletnicire. Împăratul l-a slobozit cu greu 33
din slujba avută mai înainte și puțin după aceea, la îndemnul Teodorei, l-a pus în fruntea vistieriei statului, după ce l-a înlăturat din această cinste pe Ioan, care o căpătase din întîmplare numai cu cîteva luni mai înainte. Acest Ioan era palestinian de felul lui, un bărbat cumsecade și deosebit de 34
vrednic, care nu știa să tragă foloase de pe urma unor avuții necinstite și nu jefuia niciodată oamenii; de aceea toată lumea îl iubea în chip deosebit 35
și cu tărie, lucru care nu era deloc pe placul lui Iustinian și al soției sale. Cînd, împotriva așteptărilor, vedeau printre slujbașii lor un om de seamă și vrednic, se neliniștеau și se supărau peste măsură: de aceea, căutau să-l îndepărteze cît mai repede și prin toate mijloacele.

Așadar acestui Ioan i-a urmat Petru, care a fost pus în fruntea visti- 36
eriei împărătești și a ajuns un nou prilej de grozave nenorociri pentru toată lumea. El a tăiat cea mai mare parte a mijloacelor bănești date de împărații 37

27 Inteligența ascuțită, pătrunderea psihologică a artei și desăvîrșirea într-o meserie păreau fenomene ieșite din comun și erau atribuite unor forțe oculte.

34 Ioan din Palestina nu apare în alte izvoare. De obicei Procopius vorbește bine de cetățenii din patria sa de naștere pe care îi cunoaște mai de aproape.

37 Prin tăierea ajutoarelor date mulțimii erau atinse și unele persoane aflate în slujba palatului. Cel care împărțea ajutoarele avea putința să le distribuie după bunul său plac și făcea abuzuri. Un alt prilej de îmbogățire era strîngerea dărilor către stat, deoarece înregistrarea lor era probabil defectuoasă.

πολλοῖς χορηγεῖσθαι ἀνὰ πᾶν ἔτος πρὸς βασιλέως ἐκ παλαιοῦ διατέτακται, αὐτὸς
μὲν τοῖς δημοσίοις οὐ δέον ἐπλούτει καὶ μοῖραν ἐνθένδε βασιλεῖ ἀνέφερεν, οἱ
38 δὲ τὰ χρήματα περιῃρημένοι ἐν πένθει μεγάλῳ περιεκάθηντο. ἐπεὶ καὶ τὸ χρυσοῦν
νόμισμα οὐχ ᾗπερ εἰώθει ἐκφέρειν ἠξίου, ἀλλ' ἔλασσον αὐτὸ καταστησάμενος,
πρᾶγμα οὐδεπώποτε γεγονὸς πρότερον.
39 Τὰ μὲν ἀμφὶ τοῖς ἄρχουσι βασιλεῖ ταύτῃ πη εἶχεν. ὅπως δὲ τοὺς τὰ χωρία
40 κεκτημένους πανταχῇ διέφθειρεν ἐρῶν ἔρχομαι. ἀπέχρη μὲν οὖν ἡμῖν τῶν ἐς τὰς
πόλεις ἁπάσας στελλομένων ἀρχόντων ἐπιμνησθεῖσιν οὐ πολλῷ πρότερον καὶ
τούτων δὴ τῶν ἀνθρώπων σημῆναι τὰ πάθη. πρώτους γὰρ οἱ ἄρχοντες οὗτοι τοὺς
τῶν χωρίων κυρίους βιαζόμενοι ἐληΐζοντο, καὶ ὡς δὲ τἄλλα εἰρήσεται πάντα.

κγ'

Sublata vectigalium condonatio. De annona, impositione, descriptione. Barbarorum Byzantii agentium multitudo.

1 Πρῶτον μὲν εἰθισμένον [ὂν] ἐκ παλαιοῦ ἕκαστον τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἔχοντα
οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλάκις τοῖς τῶν| δημοσίων ὀφλημάτων λειψάνοις
τοὺς κατηκόους δωρεῖσθαι πάντας, τοῦ μήτε τοὺς ἀπορουμένους τε καὶ ὅθεν
ἂν ἐκτίνοιεν τὰ λείψανα ταῦτα οὐδαμῇ ἔχοντας διηνεκὲς ἀποπνίγεσθαι μήτε τοῖς
φορολόγοις σκήψεις παρέχεσθαι, συκοφαντεῖν ἐγχειροῦσι τῶν τοῦ φόρου ὑποτε-
λῶν τοὺς οὐδὲν ὀφείλοντας, οὗτος ἐς δύο καὶ τριάκοντα ἐτῶν χρόνον οὐδὲν τοιοῦτο
2 ἐς τοὺς κατηκόους εἰργάσατο. καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῖς μὲν ἀπορουμένοις ἀναγκαῖον
3 ἦν ἀποδρᾶναί τε καὶ μηδενὶ ἔτι ἐπανιέναι. καὶ οἱ συκοφάνται τοὺς ἐπιεικεστέρους
ἀπέκναιον κατηγορίαν ἐπανασείοντες ἅτε τὸ τέλος ἐνδεεστέρως ἐκ παλαιοῦ κατα-
4 βάλλοντας τῆς ἐγκειμένης τῷ χωρίῳ φορᾶς. οὐ γὰρ ὅσον οἱ ταλαίπωροι τὴν και-
νὴν τοῦ φόρου ἀπαγωγὴν ἐδεδίεσαν, ἀλλὰ καὶ χρόνων τοσούτων τὸ πλῆθος οὐδὲν
5 προσῆκον βαρύνεσθαι φόροις. πολλοὶ γοῦν ἀμέλει τὰ σφέτερα αὐτῶν τοῖς συκοφάν-
6 ταις ἢ τῷ δημοσίῳ προέμενοι ἀπηλλάσσοντο. ἔπειτα δὲ Μήδων μὲν καὶ Σαρακη-
νῶν τῆς Ἀσίας γῆν τὴν πολλήν, τῶν δὲ δὴ Οὔννων καὶ Σκλαβηνῶν καὶ ‹Ἀντῶν›

GPS || 38 νόμισμα cf. VII, 1,30

37 οὐ δέον GP: οὐδὲ S || περιεκάθηντο GPS: ἐκάθηντο Herw || 38 ἐπεὶ GP: ἐπείπερ S || ἠξίουν G || 39 πη P, Dind: ποι G: ᾗ S || πανταχῇ S: πανταχοῦ πη GP || 40 ἡμῖν PS: ἡμῖν εἰπεῖν G || τῶν GPS: τὰ ἔργα τῶν Comp 149,2 et p. 272 || εἰς S || πρώτους GP: πρῶτον S || ἄρχοντες PS: ἄνθρωποι G || οὗτοι Alem: οὕτω GPS || εἰρήσεται GPS: ἃ εἴρηται Alem || 1 πρῶτον PS: πρῶτα G || ὂν del. Haury || καὶ πολλάκις GP: πολλάκις S || σκήψεις repetitum est in G || φόρου GP: χώρου S || τοιοῦτο GP: τοιοῦτον S || 2 καὶ μηδενὶ ἔτι Haury: γῆν μηδενὶ ἔτι S: γῆν μηδενὶ ἔτει GP: γῆν καὶ μηκέτι Dind: γῆν καὶ μηδενὶ ἔτι Kraš: καὶ ἐς γῆν μηδένα ἔτι Comp 149,6 et p. 274 || 6 γῆν τὴν GPS: τὴν Reiske || Ἀντῶν add. Alem

din vechime să fie împărțite mulțimii, în fiecare an, ca ajutoare; și s-a îmbogățit în chip necinstit din dările către stat, din care a dat împăratului numai o parte. Iar cei jefuiți de averi și de bani zăceau în mare suferință. Nici banul 38
de aur nu s-a învrednicit să-l scoată cum era obiceiul, ci l-a făcut mai mic, lucru care nu s-a întîmplat niciodată mai înainte.

Așa s-au petrecut lucrurile în legătură cu dregătoriile sub acest împărat. 39
Voi povesti mai departe cum i-a ruinat pretutindeni pe stăpînitorii de pămînturi. Ne-ar ajunge cît am spus ceva mai înainte despre isprăvile dregătorilor 40
trimiși prin toate cetățile, ca să arătăm cît au suferit bieții oameni. Acești dregători au silit și jefuit întîi pe moșieri; dar vom înșira mai departe toate celelalte lucruri.

23

Iertarea dărilor a fost înlăturată. Despre merindele pentru oșteni, despre dările silite și despre condicile de pagube. Mulțimea barbarilor aflați în Bizanț.

Era un vechi obicei al împăraților romani să ierte supușilor (nu o dată, 1
ci de multe ori) toate rămășițele din dările către stat, pentru ca cei aflați la strîmtoare și lipsiți de putința de a plăti aceste rămășițe să nu fie gîtuiți la nesfîrșit, iar strîngătorii dărilor să nu mai aibă prilej de a cere mereu dări de la niște oameni care nu datorau nimic; dar acest împărat n-a făcut nimic asemănător pentru supușii săi timp de treizeci și doi de ani de domnie. De 2
aceea datornicii se vedeau siliți să fugă și să nu se mai întoarcă nici unul pe pămîntul lui; iar înșelătorii îi învinuiau pe oamenii de seamă că de multă 3
vreme plătesc dări mai mici decît ceea ce datoresc pentru locurile lor. Bieții 4
stăpîni se temeau nu atît de adăogirea unei dări noi, cît de faptul că de atîta timp erau îngreuiați de o mulțime de dări necuvenite. De aceea mulți lăsau 5
fără grijă toată averea pe seama înșelătorilor sau a statului și în felul acesta scăpau din încurcătură. Apoi mezii și saracenii jefuiau o mare parte din Asia, 6

1 Iertarea rămășițelor din dările către stat s-a făcut de multe ori, din motive obiective, chiar și în timpul domniei împăratului Iustinian, mai ales în regiunile pustiite de barbari. Acolo populația se rărea și pămînturile rămîneau nelucrate, încît stăpînii nu puteau plăti dările și erau siliți să fugă. Această fugă a proprietarilor e menționată deseori în izvoarele antice. Pămîntul părăsit, împreună cu toate datoriile, era atribuit în mod forțat vecinilor, care se încărcau tot mai mult și ajungeau insolvabili. De aceea se ivea necesitatea de a veni cu o dispoziție oficială de iertare a rămășițelor de impozite.

ξύμπασαν Εὐρώπην ληϊσαμένων, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν καθελόντων ἐς
ἔδαφος, τὰς δὲ ἀργυρολογησάντων ἐς τὸ ἀκριβὲς μάλιστα, τοὺς δὲ ἀνθρώπους
ἐξανδραποδισάντων ξὺν χρήμασι πᾶσιν, ἔρημόν τε τῶν οἰκητόρων καταστησα-
μένων χώραν ἑκάστην ταῖς καθ' ἡμέραν ἐπιδρομαῖς, φόρον μὲν οὐδενὶ τῶν ἁπάντων
7 ἀφῆκε, πλήν γε δὴ ὅσον ἐνιαυτοῦ ταῖς ἁλούσαις τῶν πόλεων μόνον. καίτοι εἰ
καθάπερ Ἀναστάσιος βασιλεὺς ἑπτάετες ταῖς ἁλούσαις τὰ τέλη ἐπιχωρεῖν ἔγνω,
οἶμαι | δ' ἂν οὐδ' ὣς αὐτὸν πεποιῆσθαι τὰ δέοντα, ἐπεὶ Καβάδης μὲν ταῖς οἰκοδο-
μίαις ὡς ἥκιστα λυμηνάμενος ἀπιὼν ᾤχετο, Χοσρόης δὲ ἅπαντα πυρπολήσας
8 ἐς ἔδαφος καθεῖλε, μείζω τε προσετρίψατο τοῖς περιπεπτωκόσι τὰ πάθη. καὶ τούτοις
μὲν τοῖς ἀνθρώποις οἴσπερ τὸ γελοιῶδες τοῦτο τοῦ φόρου ἀφῆκε καὶ τοῖς ἄλλοις
ἅπασι, πολλάκις μὲν δεξαμένοις τὸν Μήδων στρατόν, διηνεκὲς δὲ Οὔννων τε καὶ
βαρβάρων Σαρακηνῶν γῆν τὴν ἑῴαν ληϊσαμένων, οὐδὲν δὲ ἧσσον καὶ ‹τῶν› ἐπὶ
τῆς Εὐρώπης βαρβάρων ταῦτα ἐργαζομένων ἀεὶ καὶ καθ' ἑκάστην τοὺς ἐκείνῃ
9 Ῥωμαίους, βασιλεὺς οὗτος χαλεπώτατος εὐθὺς γέγονε βαρβάρων ἁπάντων. συνω-
ναῖς τε γὰρ καὶ ταῖς καλουμέναις ἐπιβολαῖς τε καὶ διαγραφαῖς οἱ τῶν χωρίων
10 κύριοι τῶν πολεμίων ἀνακεχωρηκότων αὐτίκα μάλα ἡλίσκοντο. ὅ τι δὲ τὰ ὀνό-
ματά ἐστί τε καὶ βούλεται ταῦτα, ἐγὼ δηλώσω.
11 Τοὺς τὰ χωρία κεκτημένους ἀναγκάζουσι τὸν Ῥωμαίων ἐκτρέφειν στρατὸν
κατὰ τὸ μέτρον τῆς κειμένης ἑκάστῳ φορᾶς, τιμημάτων καταβαλλομένων οὐχ
ἧπερ ἐφίησιν ὁ παρὼν τῇ χρείᾳ καιρός, ἀλλ' ᾗπερ ἔξεστι καὶ διώρισται, οὐ διε-
12 ρευνώμενοι δέ, εἴπερ αὐτοῖς ‹τὰ› ἐπιτήδεια ἐν τῇ χώρᾳ ξυμβαίνει. περιέστηκέ τε
τοὺς δειλαίους τούτους ἀνάγκη τὰ μὲν ἐπιτήδεια στρατιώταις τε καὶ ἵπποις ἐσκο-
μίζεσθαι πάντα ὠνουμένους αὐτὰ τιμημάτων πολλῶν ἐς ἄγαν ἀξιωτέρων καὶ ταῦτα
ἐκ χώρας, ἂν οὕτω τύχοι, μακράν που οὔσης [καὶ ταῦτα] ἐς τὸ χωρίον ἀποκομίζειν,
οὗ δὴ τὸ στρατόπεδον ξυμβαίνει εἶναι, μετρεῖν τε τοῖς στρατιωτῶν χορηγοῖς,
13 οὐ καθάπερ πᾶσιν ἀνθρώποις νόμος, ἀλλ' ᾗπερ ἐκείνοις ἂν βουλομένοις εἴη. καὶ
τοῦτό ἐστι | τὸ πρᾶγμα ὅπερ συνωνὴ καλεῖται, ἐξ οὗ δὴ ἅπασιν ἐκνενευρίσθαι
14 τοῖς τῶν χωρίων κυρίοις ξυμβαίνει. φόρον γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τὸν ἐπέτειον οὐχ ἧσσονα

GPS || 7 ἑπταέτες cf. I, 7,35 || 11 ἐπιτήδεια cf. Nov. 130,2

6 εἰς S || τὰς δὲ Alem: τῶν δὲ GPS || 7 καίτοι PS: καί τι G || δ' ἂν GPS, Buech 155, Comp p. 274 : ἂν Haury || καθεῖλεν ἐς ἔδαφος G || περιπεπτωκόσι GPS: παραπεπτωκόσι Syk I 25, cf. An. 22,4 || 8 βάρβάρων GPS, Comp 151,3 et p. 274 || ληϊσαμένων GPS: ληιζομένων Syk I 27 || τῶν add. Haury || ταῦτα GPS: ταὐτὰ Syk I 27 || χαλεπώτερος GPS: χαλεπώτερον Comp 151,6 || εὐθὺς γέγονε GP: ἀεὶ γέγονε εὐθὺς S || 9 συνωναῖς GP: ἢ συνωνῶν S(mg.) || 11 τὸν GS: τὸν τῶν P || κειμένης GPS: ἐγκειμένης Herw 35,333 cf. An. 23,19; 23,22 || ἔξεστι GPS: ἐξετέθη Alem || εἴπερ GP: ἧπερ S || τὰ add. Haury || ξυμβαίνει GPS: ξυμβαίνει εἶναι Syk I 27 || 12 εἰσκομίζεσθαι S || χώρας μακράν που οὔσης, ἂν οὕτω τύχοι G || τύχῃ P || οὔσης καὶ ταῦτα GPS: οὔσης Alem || ἀποκομίζειν GPS: del. Haury || τε GPS: δὲ Syk I 28 || 13 ἅπασι τοῖς τῶν κυρίων ἐκνενευρίσθαι ξυμβαίνει S

iar hunii, sclavinii și anții toată Europa; dărîmau pînă la pămînt unele cetăți, iar pe altele le prădau amarnic de averi, luau oamenii împreună cu toate bogățiile și la fiecare năvală lăsau ținuturile goale de locuitori; dar el n-a iertat dările nici unuia dintre aceștia, decît doar, pentru un an, cetăților căzute în mîna dușmanilor. Împăratul Anastasius a hotărît să ierte pe șapte ani 7
dările cetăților călcate în picioare de vrăjmași, dar cred că nici așa n-a făcut cît trebuia, deoarece Cavades n-a cruțat deloc casele de locuit, cînd s-a tras îndărăt, iar Chosroes a pîrjolit și aruncat la pămînt tot ce-a întîlnit în cale, aducînd și mai multă suferință locuitorilor din părțile acelea. Pentru acești 8
oameni, care au căpătat o iertare a dărilor în batjocură, și pentru toți ceilalți călcați în picioare de oastea mezilor (deoarece barbarii saraceni jefuiau fără încetare pămîntul răsăritului, iar barbarii din Europa făceau la fel romanilor din părțile lor) acest împărat a ajuns repede mai rău decît barbarii.
Îndată după tragerea îndărăt a dușmanilor, stăpînii moșiilor erau loviți de 9
vînzările silite, de așa-zisele sarcini și de dările după condici. Ce sînt și ce 10
urmăresc aceste nume voi arăta numaidecît.

Stăpînii pămînturilor trebuie să hrănească oastea romană în măsura 11
dărilor pe care le are de plătit fiecare, iar prețurile sînt rînduite, nu după cum sînt vînzările în timpul acela, ci după cît e cu putință și cum se hotărăște, fără să se cerceteze dacă au la îndemînă lucrurile de trebuință. Acești 12
nenorociți sînt nevoiți să aducă din altă parte cele trebuitoare pentru oșteni și cai: le cumpără pe toate cu prețuri mult mai ridicate și le duc, dacă se întîmplă, din ținuturi îndepărtate pînă în locul unde se află tabăra, iar aici le cîntăresc în fața căpitanilor oștirii, nu după legea obștească a tuturor oamenilor, ci cum poftesc dînșii. Aceasta e așa-numita cumpărare silită, 13
care a scos din răbdări pe toți stăpînitorii de pămînturi; deoarece în felul 14
acesta erau nevoiți să plătească în fiecare an o dare de cel puțin zece ori mai

7 Domnia lui Anastasius (491—518) s-a bucurat de mai multă liniște și a asanat finanțele imperiului, de aceea Procopius o dă deseori ca model. Cavades era unul dintre feciorii regelui persan Perozes. El i-a urmat la domnie și a invadat adeseori împărăția bizantină. Succesorul său Chosroes, adică „Cel cu inimă nemuritoare", a stăpînit între anii 531—578 și a ajuns unul dintre cei mai însemnați regi din dinastia Sasanizilor, arătîndu-se un vrednic adversar al lui Iustinian și al Teodorei.

13 Despre vînzările silite (συνωναί, *coemptiones*) este vorba și în *Codex Iustinianus* X, 27, 2, în *Novelele* 29 și 30, precum și în opera lui Constantin Porfirogenetul, *Despre ceremonii*, p. 451 (Reiske). Răspîndirea acestor forme de economie se datora în primul rînd lipsei de comunicații și lovea mai ales regiunile interioare și îndepărtate. Conducătorii interveneau cu intenția de a opri specula, însă nu studiau bine particularitățile locale și, în consecință, de multe ori frînau, în loc să ajute. Cei atinși de aceste măsuri erau mai cu seamă proprietarii de pămînturi, pe care Procopius îi apără cu stăruință.

ἢ δεκαπλασίονα ἐγκατατιθέναι σφίσιν ἐπάναγκες, οἷς γε οὐ μόνον, ὥσπερ
εἴρηται, τῷ στρατῷ χορηγεῖν, ἀλλὰ καὶ σῖτον ἐς Βυζάντιον πολλάκις διακομίζειν
ταῦτα πεπονθόσι ξυνέπεσεν, ἐπεὶ οὐχ ὁ Βαρσύμης καλούμενος μόνος τὸ τοιοῦτο
ἄγος ἐξαμαρτάνειν τετόλμηκεν, ἀλλὰ καὶ πρότερον μὲν ὁ Καππαδόκης, ὕστε-
ρον δὲ οἱ μετὰ τὸν Βαρσύμην τοῦτο δὴ τὸ τῆς ἀρχῆς παραλαβόντες ἀξίωμα.
15 Τὰ μὲν οὖν τῆς συνωνῆς ταύτῃ πῃ ἔχει· τὸ δὲ τῆς ἐπιβολῆς ὄνομα ὄλεθρός
τις ἔστιν ἀπρόοπτος ἐξαπιναίως τοῖς τὰ χωρία κεκτημένοις ἐπιγενόμενος
16 πρόρριζόν τε αὐτοῖς ἐκτρίβων τὴν τοῦ βίου ἐλπίδα. χωρίων γὰρ τὸ τέλος τῶν
ἐρήμων τε καὶ ἀπόρων γεγενημένων, ὧν δὴ τοῖς τε κυρίοις καὶ τοῖς γεωργοῖς
ἤδη τετύχηκεν ἢ παντάπασιν ἀπολωλέναι ἢ γῆν πατρῴαν ἀπολιποῦσι τοῖς ἐγκει-
μένοις σφίσι διὰ ταῦτα κακοῖς κρύπτεσθαι, οὐκ ἀπηξίου ἐπιφέρειν τοῖς οὕτω
διεφθαρμένοις παντάπασι.
17 Τοιοῦτο μὲν καὶ τὸ τῆς ἐπιβολῆς ὄνομά ἐστιν, ἐπιπολάσαν ὡς τὸ εἰκὸς
ἐπὶ τὸν χρόνον μάλιστα τοῦτον. τὰ δὲ τῶν διαγραφῶν ὡς συντομώτατα φράσαντι
18 ἀπηλλάχθαι τῇδέ πη ἔχει. ζημίαις πολλαῖς ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τοὺς χρόνους τού-
τους περιβάλλεσθαι τὰς πόλεις <ἦν> ἀνάγκη· ὧνπερ τάς τε ἀφορμὰς καὶ τοὺς τρό-
19 πους ἀφίημι λέγειν ἐν τῷ παρόντι, ὡς μή μοι ὁ λόγος ἀπέραντος εἴη. ταύτας οἱ
τὰ χωρία ἔχοντες ‹ἀπέτινον, τίμημα› κατατιθέντες κατὰ λόγον τῆς ἐγκειμένης
20 ἑκάστῳ φορᾶς. | οὐκ ἄχρι δὲ τούτων αὐτοῖς τὸ κακὸν ἔστη, ἀλλὰ καὶ τοῦ λοιμοῦ
ξύμπασαν περιλαβόντος τήν τε ἄλλην οἰκουμένην καὶ οὐχ ἥκιστα τὴν τῶν Ῥω-
μαίων ἀρχὴν τῶν τε γεωργῶν ἀφανίσαντος μέρος τὸ πλεῖστον, καὶ ἀπ' αὐτοῦ
ἐρήμων ὡς τὸ εἰκὸς τῶν χωρίων γεγενημένων, οὐδεμιᾷ φειδοῖ ἐχρήσατο ἐς τοὺς
21 τούτων κυρίους. φόρον γὰρ τὸν ἐπέτειον οὐδὲ τότε ἀνίει πραττόμενος οὐχ ᾗπερ
22 ἑκάστῳ ἐπέβαλλε μόνον, ἀλλὰ καὶ γειτόνων τῶν ἀπολωλότων τὴν μοῖραν. προσῆν
δὲ αὐτοῖς καὶ τἆλλα πάντα ὧνπερ ἐμνήσθην ἀρτίως ἅτε τοῖς τῶν χωρίων δεδυστυχη-
κόσι τὴν κτῆσιν ἀεὶ ἐγκειμένων, ἔτι μέντοι καὶ τοῖς μὲν στρατιώταις ἀνὰ τὰ κάλ-
λιστά τε καὶ τιμιώτατα δωματίων τῶν σφετέρων ᾠκημένοις ὑπηρετεῖν, αὐτοῖς δὲ
πάντα τοῦτον τὸν χρόνον ἐν τοῖς φαυλοτάτοις τε καὶ ἀπημελημένοις τῶν οἰκιδίων
δίαιταν ἔχειν.

GPS || 15 — 16 τὸ δὲ — παντάπασι Suid s.v. ἐπιβολή || 18 ζημίαις — ἀνάγκη Suid s.v. διαγραφή

14 ἐγκατατιθέναι GPS, Comp 152,5 et p. 274: κατατιθέναι Alem, Haury || ὥσπερ εἴρηται om. G || στρατῷ GS: στρατηγῷ P || τοιοῦτον S || μετὰ τὸν GP: περὶ τὸν S || 15 ἐπιγινόμενος Suid || 16 τὸ τέλος GPS: τέλος Suid || ἢ παντάπασιν GPS: om. Suid || ἢ γῆν GPS: τὴν γῆν Suid || κρύπτεσθαι GPS, Suid: τρύχεσθαι malit Haury: θρύπτεσθαι Werth || ἀπηξίου Suid: ἀπαξιοῦσιν GPS || οὕτω Suid: οὔπω GPS || 17 Τοιοῦτον P || ἐπὶ τὸν GPS: ὑπὸ τὸν Kall I 269 || 18 περιβάλλεσθαι Haury: περιβαλέσθαι GPS: καθυποβάλλεσθαι Suid || ἦν add. Reiske || ἐν τῶ παρόντι ἀφίημι λέγειν S || 19 ἀπέτινον, τίμημα add. Haury: ἔλυον addendum putavit Alem: ἀπεσείοντο Reiske, cf. An. 22,18; 24,18 || κατὰ λόγον Alem: κατ' ὀλίγον GPS || γεγενημένων τῶν χωρίων G || ἐχρήσατο PS: ἐχρήσαντο G || 21 οὐδὲ τότε Alem: οὐ τότε GPS: οὔποτε Haury || πραττόμενον Comp 153,13: εἰσπραττόμενος Alem || 22 προσῆν δὲ Alem: πρὸς τήνδε GPS || ἅτε GPS: ἅτε τῶν ἀρχόντων Syk I 27 || ἔτι PS: ἔστι G

mare; și n-aveau doar de dat numai pentru oaste, cum am zis, ci de multe
ori trebuiau să aducă și grîul din Bizanț; deoarece nu numai cel poreclit
Barsymes cutezase să facă o asemenea ispravă, ci și omul din Capadocia mai
înainte, iar mai tîrziu cei care au ținut această dregătorie după Barsymes.
Așa stau lucrurile cu vînzarea silită; iar ceea ce se cheamă sarcină este 15
o nenorocire nebănuită, căzută pe neașteptate asupra stăpînitorilor de pă-
mînturi și care le taie din rădăcini orice nădejde de viață; căci au fost rînduite 16
dări pentru pămînturile pustii și sterpe, unde stăpînii și țăranii pieriseră cu
desăvîrșire sau își părăsiseră glia strămoșească spre a scăpa în felul acesta
de năpasta căzută pe capul lor; dar împăratul n-a șovăit să pună dări pe niște
oameni scăpătați și loviți în toate chipurile.
Așa arăta ceea ce se numea sarcină, care a luat o largă răspîndire în 17
timpul acela. Despre dările după condici pot spune foarte pe scurt doar atî-
ta. Tocmai în timpurile acelea cetățile erau ținute pe loc de o mulțime de gre- 18
utăți pe care mă feresc să le număr și lămuresc în clipa de față, spre a nu
lungi vorba la nesfîrșit. Ele trebuiau să fie ajutate de moșieri, care urmau 19
să dea anumite ajutoare, pe măsura dărilor pe care le avea de plătit fiecare.
Dar pentru ei nenorocirea nu sfîrșea aici. Măcar că ciuma bîntuise tot pămîn- 20
tul locuit de oameni, atingînd în aceeași măsură și împărăția romană, și
pierise cea mai mare parte a țărănimii, ajungînd pămînturile pustii, împă-
ratul nu arăta nici o milă pentru stăpînii moșiilor. El n-a înlăturat niciodată 21
dările din fiecare an, ci mai cerea de la dînșii și partea datorată de vecinii
care muriseră. Apoi mereu se mai adăugau pentru bieții stăpîni de moșii și 22
alte sarcini de tot felul, după cum am pomenit adineaori, fiind nevoiți să
pună la îndemîna oștenilor odăile lor cele mai frumoase și mai de preț, iar
ei locuiau în tot timpul acesta în încăperile cele mai rele și mai neîngrijite.

---

17 „Dările după condici" sînt menționate și în alte izvoare, fără să știm bine în ce constau și cît de răspîndite erau ele. Termenul διαγραφή avea mai multe sensuri, și anume: 1. scriere, însemnare; 2. schiță, figură; 3. semn pentru a șterge o datorie; 4. listă, registru; 5. prescripție, edict. Probabil se alcătuiau registre cu numele proprietarilor bogați și cu ajutorul lor se ținea evidența contribuțiilor date de către aceștia. Διαγραφεύς era cel care alcătuia și ținea la curent un asemenea registru. Διαγραφή putea fi și chitanța sau dovada de plată a dărilor înscrise în registru.

23 Ἅπερ ἅπαντα ὑπὸ τὴν Ἰουστινιανοῦ τε καὶ Θεοδώρας βασιλείαν τοῖς ἀν-
θρώποις ἀεὶ γίνεσθαι ξυνέβη, ἐπεὶ οὔτε πόλεμον οὔτε τι ἄλλο τῶν μεγίστων κακῶν
24 ἐν τούτῳ δὴ τῷ χρόνῳ λελωφηκέναι τετύχηκεν. ἐπεὶ δὲ δωματίων ἐμνήσθημεν,
οὐδὲ τοῦτο παριτέον ἡμῖν, ὅτι δὴ οἱ κεκτημένοι τὰς ἐν Βυζαντίῳ οἰκίας βαρβάροις
ἐνταῦθα καταλύειν παρεχόμενοι ἑπτακισμυρίοις μάλιστα οὖσιν, οὐχ ὅπως τῶν
σφετέρων ὀνίνασθαι οὐδαμῇ εἶχον, ἀλλὰ καὶ προσετρίβοντο δυσκόλοις ἑτέροις.

κδ'

Vexati milites. Triplex eorum ordo. Quam inique a logothetis habiti. Milites limitanei. Scholarii. Supernumerarii. Domestici et protectores. Quinquennale donativum sublatum.

1 Οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐς τοὺς στρατιώτας αὐτῷ εἰργασμένα σιωπῇ δοτέον, οἷς δὴ
τοὺς ‹πονηροτάτους› ἐπέστησεν ἀνθρώπων ἁπάντων χρήματα σφᾶς ὅτι πλεῖστα
ξυλλέγειν ἐνθένδε κελεύσας, εὖ εἰδότας ὡς μοῖρα τῶν πορισθησομένων ἡ δωδε-
2 κάτη αὐτοῖς κείσεται. ὄνομα | δὲ λογοθέτας αὐτοῖς ἔθετο. οἱ δὲ ἀνὰ πᾶν ἔτος
ἐπενόουν τάδε. τὰς στρατιωτικὰς συντάξεις οὐχ ὁμοίως νόμος χορηγεῖσθαι ἐφεξῆς
ἅπασιν, ἀλλὰ νέοις μὲν ἔτι αὐτοῖς οὖσι καὶ στρατευσαμένοις ἀρτίως ἐλάσσων
ὁ πόρος, πεπονηκόσι δὲ καὶ μέσοις που ἤδη καταλόγου γεγενημένοις ἐπὶ μεῖζον
3 χωρεῖ. γεγηρακόσι μέντοι καὶ μέλλουσι τῆς στρατείας ἀφίεσθαι πολλῷ ἔτι κομπω-
δεστέρα ἡ σύνταξις, ὅπως αὐτοί τε τὸ λοιπὸν ἰδίᾳ βιοῦντες ἐς τὸ ἀποζῆν διαρκῶς
ἔχοιεν, καὶ ἐπειδὰν αὐτοῖς ξυμμετρήσασθαι τὸν βίον ξυμβαίη, παραψυχήν τινα
4 τῶν οἰκείων ἀπολιπεῖν τοῖς κατὰ τὴν οἰκίαν δυνατοὶ εἶεν. ὁ τοίνυν χρόνος τῶν
στρατιωτῶν τοὺς καταδεεστέρους ἐς τῶν τετελευτηκότων ἢ τῆς στρατείας ἀφει-
μένων τοὺς βαθμοὺς ἀεὶ ἀναβιβάζων πρυτανεύει κατὰ πρεσβεῖα τὰς ἐκ τοῦ δημο-
5 σίου συντάξεις ἑκάστῳ. ἀλλ' οἱ λογοθέται καλούμενοι οὐκ εἴων ἐκ τῶν καταλόγων
ἀφαιρεῖσθαι τὰ τῶν τετελευτηκότων ὀνόματα, καίπερ ὁμοῦ διαφθειρομένων,
ἄλλως τε καὶ κατὰ τοὺς πολέμους συχνοὺς γινομένους, τῶν πλείστων. οὐ μὴν
6 οὐδὲ τοὺς καταλόγους ἔτι ἐπλήρουν, καὶ ταῦτα χρόνου συχνοῦ. καὶ ἀπ' αὐτοῦ
περιειστήκει τῇ μὲν πολιτείᾳ τὸν τῶν στρατευομένων ἀριθμὸν ἐνδεέστερον ἀεὶ
εἶναι, τῶν δὲ στρατιωτῶν τοῖς περιοῦσι πρὸς τῶν πάλαι τετελευτηκότων διωθου-

GPS ‖ 1 cf. Agath. 5,14, p. 180; II, 15,9; Nov. 130,1 ‖ 6 cf. Agath. 5,13,7, p. 180

24 ἐμνήσθην G ‖ 1 πονηροτάτους add. Kraš: ληϊστητάτους Comp 154,11 et p. 276: κακίστους Alem ‖ 2 χωρεῖ Alem: χωρεῖν GPS ‖ 3 τῆς PS: τὰς G ‖ στρατείας GP: στρατιᾶς S ‖ τῶν οἰκείων GPS: ἐκ τῶν οἰκείων Alem: ἐκ τῶν οἰκείων πόρων Comp 155,4 et p. 276 ‖ 4 ἀφεμένων G ‖ 5 οὐκ εἴων GP: οἰκείων S ‖ ὀνόματα GS: σώματα P ‖ ὁμοῦ del. Syk I 27 ‖ πολέμους Alem: πολεμίους GPS ‖ τῶν πλείστων GPS: πλείστων Herw ‖ 6 τῶν δὲ S: τῶν GP

Suferințe de felul acesta îndurau fără încetare oamenii în vremea domniei lui Iustinian și a Teodorei, căci în tot timpul acesta n-au lipsit nici războaiele și nici una dintre nenorocirile cele mai grozave. 23 Deoarece am amintit de locuințe, trebuie să mai spun că cei din Bizanț și-au dat casele pe mîna barbarilor aflați acolo, în număr de 70.000, și nu s-au ales cu nimic de pe urma averilor, ba au mai avut de îndurat și alte necazuri. 24

24

Oștenii sînt hărțuiți. Rînduirea lor în trei întocmiri. Cu cîtă nedreptate se poartă cu dînșii logofeții. Oștenii de la hotare. Oștenii de la palat. Oștenii care sînt peste numărul trebuitor. Oștenii de încredere și apărătorii. Darul pentru oșteni tot la cinci ani este înlăturat.

Nu trebuie să uităm nici cele săvîrșite de el împotriva oștenilor. A pus 1
peste ei oamenii cei mai nemernici și le-a poruncit să scoată și să înlăture cît mai mulți dintre dînșii, deoarece ei știau bine că a douăsprezecea parte din prada dobîndită ajunge în mîinile lor. Acestor oameni li se spunea logofeți. În fiecare an ei puneau la cale lucrurile în felul acesta. După lege, în- 2
tocmirile ostășești nu sînt plătite cu aceeași măsură, ci oștenii mai tineri și intrați mai de curînd capătă o leafă mai mică, iar celor mai încercați și ajunși în rîndurile de la mijloc le cade o răsplată mai mare. În sfîrșit, cei 3
bătrîni, aflați aproape de răstimpul cînd sînt sloboziți din oaste, primesc ajutoare cu mult mai însemnate, spre a avea cu ce trăi după aceea în îndestulare la casele lor și a putea lăsa în urmă oarecare avere pentru rudele apropiate, atunci cînd ajung la capătul vieții. Cu timpul oștenii de jos merg îna- 4
inte și ajung în rîndurile celor răposați sau scoși din oaste, însă întocmirile capătă de la stat drepturile cuvenite după vîrsta fiecăruia. Dar logofeții nu 5
ștergeau numele celor morți, cu toate că foarte mulți oșteni se prăpădeau sau mureau în tot felul de războaie, și nu mai umpleau rîndurile întocmirilor, iar asta vreme îndelungată. De aceea numărul oștenilor ajungea tot mai 6
mic, în paguba statului, iar cei rămași în viață erau împiedicați să ajungă

24 Autorul insistă totdeauna asupra greutăților întîmpinate de moșieri, dar trece cu vederea sau pomenește numai în treacăt de impozitele care apăsau asupra orășenilor și meseriașilc . Novela 130 (capitolul 9) vorbește de o ușurare a sarcinilor în favoarea proprietarilor de case din orașe, obligați să întrețină oștenii aflați în garnizoană sau în trecere.

2 Atitudinea autorului față de logofeți și administrația armatei rezultă și din următorul pasaj luat din *Războiul cu goții*, III 1,28—29: „Era un oarecare Alexandru, rînduit în fruntea socotelilor obștești. Romanii numesc această cinste „logofeție", cu un cuvînt grecesc. Acest Alexandru învinuia mereu oștenii de pagube pricinuite avutului obștesc. El îi dădea în judecată pentru asemenea nedreptăți și a ajuns în curînd vestit, din necunoscut cum era; și din sărac, s-a făcut nespus de bogat; a strîns mulți bani pentru împărat, ca nimeni altul, însă a fost cel mai vinovat dintre toți că oștenii erau puțini, calici și fricoși să înfrunte primejdiile".

μένοις ἐπὶ μοίρας παρὰ τὴν ἀξίαν τῆς καταδεεστέρας ἀπολελεῖφθαι, τάς τε ξυντά-
ξεις ἐλαττόνως ἢ κατὰ τὴν προσήκουσαν κομίζεσθαι τάξιν, τοῖς δὲ λογοθέταις
διαλαγχάνειν Ἰουστινιανῷ τῶν στρατιωτικῶν χρημάτων πάντα τοῦτον τὸν χρόνον.
7 Ἔτι μέντοι καὶ ἄλλαις ζημιῶν ἰδέαις πολλαῖς τοὺς στρατιώ|τας ἀπέκναιον,
ὥσπερ ἀμειβόμενοι τῶν ἐν τοῖς πολέμοις κινδύνων, ἐπικαλοῦντες τοῖς μὲν ὡς
Γραικοὶ εἶεν, ὥσπερ οὐκ ἐξὸν τῶν ἀπὸ τῆς ‹Ἑλλάδος› τὸ παράπαν τινὶ γενναίῳ
γενέσθαι, τοῖς δὲ ὡς οὐκ ἐπιτεταγμένον πρὸς βασιλέως σφίσι στρατεύοιντο,
καίπερ ἀμφὶ τούτῳ γράμματα βασιλέως ἐνδεικνυμένοις, ἅπερ οἱ λογοθέται δια-
βάλλειν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἐτόλμων· ἄλλοις δέ, ὅτι δὴ τῶν ἑταίρων ἡμέρας σφίσιν
8 ἀπολελεῖφθαί τινας ξυμβαίη. ὕστερον καὶ τῶν ἐν Παλατίῳ φυλάκων τινὲς ἀνὰ
πᾶσαν στελλόμενοι τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν διηρευνῶντο δῆθεν τῷ λόγῳ ἐν τοῖς
καταλόγοις τοὺς ἐς τὸ στρατεύεσθαι ἐπιτηδείους ὄντας ὡς ἥκιστα, καὶ αὐτῶν τινὰς
μὲν ἅτε ἀχρείους ὄντας ἢ γεγηρακότας ἀφαιρεῖσθαι τὰς ζώνας ἐτόλμων, οἵπερ
τὸ λοιπὸν ἐκ τῶν εὐσεβούντων ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς προσαιτοῦντες τροφὴν
δακρύων τε καὶ ὀλοφύρσεως ἀεὶ προφάσεις τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐγίνοντο πᾶσι,
τοὺς δὲ λοιπούς, ὅπως δὴ μὴ ταὐτὰ καὶ αὐτοὶ πείσωνται, χρήματα μεγάλα ἐπράτ-
τοντο, ὥστε πάντων τοὺς στρατιώτας ἅτε τρόποις ἐκνενευρισμένους πολλοῖς
πτωχοτέρους τε γεγονέναι καὶ οὐδαμῇ ἐς τὸ πολεμεῖν προθυμεῖσθαι ξυνέβη.
9 ὅθεν Ῥωμαίοις καὶ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ πράγματα λελύσθαι ξυνέπεσεν. οὗ δὴ Ἀλέξανδρος
ὁ λογοθέτης σταλεὶς τοῖς μὲν στρατιώταις ταῦτα ἐπικαλεῖν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει
ἐθάρρει, τοὺς δὲ Ἰταλοὺς χρήματα ἔπραττε, τῶν ἐς Θευδέριχον καὶ Γότθους πεπο-
10 λιτευμένων ἀμύνεσθαι φάσκων. οὐ μόνοι δὲ οἱ στρατιῶται πενίᾳ τε καὶ ἀπορίᾳ
πρὸς τῶν λογοθετῶν ἐπιέζοντο, ἀλλὰ καὶ οἱ | πᾶσιν ὑπηρετοῦντες τοῖς στρατηγοῖς
παμπληθεῖς τε καὶ δόξῃ μεγάλοι τὰ πρότερα ὄντες, λιμῷ καὶ πενίᾳ δεινῇ ἤχθοντο.
11 οὐ γὰρ εἶχον ὅθεν τὰ εἰωθότα σφίσι πορίσονται.
12 Προσθήσω δέ τι τούτοις καὶ ἕτερον, ἐπεί με ὁ τῶν στρατιωτῶν λόγος ἐς
τοῦτο ἄγει. οἱ Ῥωμαίων βεβασιλευκότες ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις πανταχόσε τῶν
τῆς πολιτείας ἐσχατιῶν πάμπολυ κατεστήσαντο στρατιωτῶν πλῆθος ἐπὶ φυλακῇ
τῶν ὁρίων τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὴν ἑῴαν μάλιστα μοῖραν ταύτῃ τὰς
ἐφόδους Περσῶν τε καὶ Σαρακηνῶν ἀναστέλλοντες, οὕσπερ λιμιταναίους ἐκάλουν.

GPS || 9 Ἀλέξανδρος cf. VII, 1,28 || 12 οἱ Ῥωμαίων — χαρίζεσθαι Suid s.v. λιμιταναῖοι

6 μοίρας Alem: χεῖρας GPS || παρὰ GP: κατὰ S || ἐλαττόνως PS: ἐλασσόνως G: ἐλάττονας Herw 35,333 || 7 ἀπέκναιον PS: ἐπέκναιον G || τοῖς S: τοὺς GP || Ἑλλάδος add. Alem, Piccolos || στρατεύοιντο PS: στρατεύεσθαι G || ἑταίρων Alem: ἑτέρων GPS: σφετέρων Comp 156,7 || 8 ὄντας ἢ PS: ὄντας καὶ G || ταὐτὰ PS: ταῦτα G || ἐπράττοντο Alem: ἐπράττετο GPS || ὥστε πάντων Isambert: οὔτε πάντων GPS: οὕτω πάντως Alem: ὧν ἐπιλιπόντων Reiske || 9 οὗ δὴ Alem: οὐδαμῇ GPS || ταῦτα GPS || ταὐτὰ Syk I 27 || 11 πορίζονται S || 12 τῶν Ῥωμαίων P || τῆς GPS: τῆς τῶν Suid || καὶ κατὰ GPS, Comp 157,12: κατὰ Haury || Περσῶν Suid: Ῥωμαίων GPS || λιμιταναίους Suid: λιμηταναίους GPS: λιμιτανέους Buech 153

în locurile ținute mai înainte de cei morți și rămîneau pe loc, în ciuda drepturilor pe care le aveau, primind mai puțin decît li se cuvenea. În tot acest timp logofeții luau pentru Iustinian de la gura și din banul oștenilor.

Ei îi mai supărau pe oșteni și cu tot felul de alte necazuri. Ca răspuns 7
la primejdiile înfruntate în războaie îi porecleau pe unii „grecotei", ca și cum ar fi cu neputință să iasă din Grecia oșteni vrednici; altora le ziceau că ar fi oștit fără încuviințare de la împărăție, deși aceștia le aducèau ca dovadă scrisoarea împăratului, pe care logofeții se grăbeau s-o tăgăduiască fără nici o rușine; iar pe alții îi învinuiau că s-au despărțit de soții cu cîteva zile mai
înainte. Mai tîrziu au fost trimiși în toată împărăția romană paznici de la 8
palat, care cercetau cu de-amănuntul întocmirile și căutau oștenii cei mai bicisnici. Unora cutezau să le ia cingătorile ostășești, sub cuvînt că ar fi slăbănogi sau îmbătrîniți: aceștia își cerșeau după aceea hrana de la oameni miloși, în văzul lumii și în mijlocul tîrgului, fiind mereu un prilej de lacrimi și durere pentru toți cîți îi întîlneau în cale; iar de la alții cereau bani mulți, ca să nu pățească și ei la fel; încît, hărțuiți de atîtea necazuri, oștenii au ajuns mai calici decît toți ceilalți cetățeni și nu mai aveau nici o tragere de inimă
pentru luptă. De aceea s-a întîmplat că în Italia treburile romanilor s-au 9
prăbușit la pămînt. Trimis acolo, logofătul Alexandru îndrăznea fără nici o sfială să necăjească oștenii cu măsuri ca acestea și lua bani de la locuitorii din Italia pentru vina că s-au aflat sub stăpînirea lui Theuderich și a goților.
Dar nu numai oștenii au fost împinși la sărăcie și lipsuri de către logofeți; 10
ci și o mulțime de ajutoare ale oștenilor, oameni cu multă trecere mai înainte,
sufereau de foame și sărăcie cumplită, căci n-aveau de unde dobîndi cele 11
trebuitoare pentru viață.

Pentru că a venit vorba de oșteni, voi mai adăuga la acestea și altceva. 12
Împărații de altădată țineau la granițele statului o mulțime de oșteni, puși pentru paza împărăției romane, mai ales în partea de răsărit, spre a înfrunta năvălirile perșilor și saracenilor. Acești ostași se numeau *limitanei* (oșteni
de la hotare). Împătarul Iustinian a arătat față de ei, încă de la început, 13

---

8 Acestor oameni le era luată cingătoarea *(cingulum)*, simbolul apartenenței la tagma ostășească, și li se sista plata drepturilor bănești. Măsura pornea de la nevoia de a realiza economii, dar pricinuia nemulțumiri și slăbea combativitatea oștenilor.

12 Organizarea trupelor de graniță (*limitanei*, de la *limes*) datează din secolul al III-lea. Oștenii căpătau pămînturi aproape de *limes*, fiind obligați să le apere și să le lucreze în același timp. Aceste trupe nu puteau fi mobilizate și manevrate repede și cu ușurință. În schimb împărații dispuneau în interior de oșteni bine organizați, numiți *comitatenses* „însoțitori", pe care le deplasau în grabă unde aveau nevoie. Trupele de *limitanei* n-au dispărut odată cu Iustinian, ci au continuat multă vreme după aceea și s-au generalizat în secolul al VII-lea, odată cu apariția „temelor" bizantine.

13 τούτοις ὁ βασιλεὺς κατ' ἀρχὰς μὲν οὕτω δὴ παρέργως τε καὶ φαύλως ἐχρῆτο,
ὥστε τεσσάρων ἢ πέντε αὐτοῖς ἐνιαυτῶν τῶν συντάξεων τοὺς χορηγοὺς ὑπερημέ-
ρους εἶναι, καὶ ἐπειδὰν Ῥωμαίοις τε καὶ Πέρσαις εἰρήνη γένοιτο, ἠναγκάζοντο
οἱ ταλαίπωροι οὗτοι ἅτε καὶ ‹αὐ›τοὶ τῶν ἐκ τῆς εἰρήνης ἀγαθῶν ἀπολαύσοντες
χρόνου ῥητοῦ τὰς ὀφειλομένας σφίσι συντάξεις τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι· ὕστερον
14 δὲ καὶ αὐτὸ τὸ στρατείας ὄνομα αὐτοὺς ἀφείλετο οὐδενὶ λόγῳ. τὸ λοιπὸν τὰ μὲν
ὅρια τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς φυλακτηρίων ἐκτὸς ἔμεινεν, οἱ δὲ στρατιῶται ἐξαπιναίως
ἔβλεπον εἰς τῶν εὐσεβεῖν εἰωθότων τὰς χεῖρας.

15 Ἕτεροι στρατιῶται οὐχ ἧσσους ἢ πεντακόσιοι καὶ τρισχίλιοι τὰ ἐξ ἀρχῆς
16 ἐπὶ φυλακῇ τοῦ Παλατίου κατέστησαν, οὕσπερ σχολαρίους καλοῦσι. καὶ αὐτοῖς
συντάξεις ἀνέκαθεν πλείους ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασι τὸ δημόσιον ἀεὶ χορηγεῖν εἴωθε.
τούτους οἱ πρότεροι μὲν ἀριστίνδην ἀπολέξαντες ἐξ Ἀρμενίων ἐς ταύτην δὲ τὴν
17 τιμὴν ἦγον. ἐξ οὗ δὲ Ζήνων τὴν βασιλείαν παρέλαβε, πᾶσιν | ἐξουσία ἐγένετο
καὶ ἀνάνδροις καὶ ἀπολέμοις οὖσι παντάπασι τούτου δὴ τοῦ ὀνόματος ἐπιβατεύειν.
18 προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἀνδραπόδοις κατατιθέντες τίμημα τὴν στρατείαν
ὠνοῦντο ταύτην. ἡνίκα τοίνυν Ἰουστῖνος τὴν βασιλείαν παρέλαβεν, οὗτος Ἰου-
στινιανὸς πολλοὺς ἐς τὴν τιμὴν κατεστήσατο ταύτην, χρήματα μεγάλα περιβαλό-
19 μενος. ἐπεὶ δὲ τούτοις τοῖς καταλόγοις οὐδένα ἐνδεῖν τὸ λοιπὸν ᾔσθετο, ἑτέρους
20 αὐτοῖς ἐς δισχιλίους ἐντέθεικεν, οὕσπερ ὑπεραρίθμους ἐκάλουν. ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς
τὴν βασιλείαν ἔσχε, τούτους δὴ τοὺς ὑπεραρίθμους ἀπεσείσατο αὐτίκα μάλα,
τῶν χρημάτων οὐδ' ὁτιοῦν ἀποδοὺς σφίσιν.

21 Ἐς μέντοι τοὺς ἐντὸς τοῦ τῶν σχολαρίων ἀριθμοῦ ὄντας ἐπενόει τάδε. ἡνίκα
στράτευμα ἐπὶ Λιβύην ἢ Ἰταλίαν ἢ ἐπὶ Πέρσας ὡς σταλήσεται ἐπίδοξον εἴη,
καὶ αὐτοῖς ‹ὡς› ξυστρατεύσουσιν ἐπήγγελε συσκευάζεσθαι, καίπερ ἐξεπιστάμενος
ἐπιτηδείως αὐτοὺς ἐς τὸ στρατεύεσθαι ὡς ἥκιστα ἔχειν, οἱ δὲ τοῦτο ἵνα μὴ γένηται
δείσαντες χρόνου οἱ ῥητοῦ τὰς ξυντάξεις ἀφίεσαν. ταῦτα μὲν τοῖς σχολαρίοις

GPS || 15 — 16 Ἕτεροι — εἴωθε Suid s.v. σχολάριοι, cf. Agath. 5,15, 5, p. 183

---

13 ὁ βασιλεὺς GPS: Ἰουστινιανὸς Suid: Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς Haury: βασιλεὺς Kall I 179: ὁ βασιλεὺς οὗτος Stef II 151 || κατ' ἀρχὰς μὲν om. Suid || παρέργως Suid: περιέργως GPS || τε om. Suid || τῶν συντάξεων GPS: συντάξεων Suid || καὶ ἐπειδὰν GPS: ἐπειδὰν δὲ Suid || καὶ ‹αὐ›τοὶ Alem: καίτοι GPS || στρατείας GPS: τῆς στρατείας Kraš || 14 τὸ GPS: τότε Kraš: ὥστε Haury, Comp 158,4 || φυλακτηρίων GPS: φυλακτήρων Syk I 27 || ἔμεινεν GPS: ἔμενεν Syk I 26 || οἱ δὲ δὴ P || 15 ἧσσους GPS: ἧσσον Comp 158,7 || 16 εἴωθε GPS: εἰώθει Syk I 27 || τούτους Alem: τούτοις GPS || πρότερον S || δὲ τὴν GP: δὴ τὴν S || 18 ἀνδραπόδοις GPS, Syk I 27: ἀνδράποδα Alem, Haury, Comp 158,14 || Ἰουστῖνος GP: Ἰουστινιανός S || περιβαλλόμενος G || 19 ἐντέθεικεν GP: ἀντέθηκεν S || ἐκάλουν — ὑπεραρίθμους GP: om. S || 21 Εἰς P || εἴη PS: ἦν G || ‹ὡς› ξυστρατεύσουσιν Reiske: ξυστρατεύουσιν GPS || ἐπιτηδείως GS: ἐπίτηδες P || οἱ δὲ Alem: οὐδὲ GPS || συντάξεις S || ταῦτα μὲν GPS: ταῦτα μέντοι Syk I 27

atît de puţină tragere de inimă şi lipsă de grijă, încît timp de patru sau cinci ani de zile conducătorii întocmirilor au rămas în urmă cu plata; iar cînd s-a făcut pace între romani şi perşi, ca şi cum s-ar fi bucurat şi ei de binefacerile păcii, aceşti nenorociţi au fost siliţi pentru un timp oarecare să dăruiască statului drepturile ce li se cuveneau; apoi le-a fost luat pînă şi numele de oşteni, fără nici o socoteală. După aceea hotarele împărăţiei romane au 14
rămas fără paznici, iar oştenii au ajuns pe neaşteptate să întindă mîinile şi să cerşească de la oamenii obişnuiţi să dea milostenie.

Alţi oşteni, adică nu mai puţini de trei mii şi cinci sute, erau ţinuţi 15
de la început pentru paza palatului şi se numeau oşteni de la curte (*scholarii*).
De mult timp statul obişnuia să le plătească totdeauna drepturi mai mari 16
decît tuturor celorlalţi oşteni; iar împăraţii de mai înainte îi alegeau pe sprinceană dintre armeni şi-i înălţau în această cinste. Dar de cînd a luat domnia 17
împăratul Zenon, fiecare putea căpăta acest nume, chiar şi oamenii nerăzboinici şi cu totul lipsiţi de bărbăţie. Cu timpul pînă şi pentru sclavi putea 18
fi cumpărată această cinste ostăşească. După ce a luat domnia Iustin, acest Iustinian i-a adus pe mulţi în această cinste şi a strîns averi mari. Cînd a 19
aflat că nu mai era nici un loc în aceste întocmiri, a adus alţi două mii, pe care i-a numit oşteni „peste număr"; însă după ce a luat domnia el însuşi, 20
i-a înlăturat îndată pe toţi cîţi erau peste număr şi nu le-a plătit nici o leţcaie.

Pentru cei din numărul oştenilor de la curte a pus la cale cele ce ur- 21
mează. Cînd se vestea că va fi trimisă o oaste în Libia, Italia sau împotriva perşilor, le poruncea şi lor să se pregătească de luptă, deşi ştia bine că nu sînt cîtuşi de puţin destoinici pentru război; iar ei, de teamă să nu li se întîmple aşa ceva, se lăsau păgubiţi de toate drepturile băneşti pentru o bucată de vreme. Lucrul acesta li s-a întîmplat de multe ori oştenilor de la curte. Chiar 22

15 Oştenii de la palat, numiţi *scholarii*, stăteau sub comanda unui *magister officiorum* şi păzeau palatul sau luau parte la parăzi. În suita imediată a împăraţilor se aflau aşa-numiţii *domestici protectores*.

17 Zenon a domnit între anii 474—475 şi 476—491 şi a supravieţuit căderii imperiului roman de apus, întîmplate în anul 476. În domeniul politicii religioase el a încercat o împăcare cu Roma, dar nu a reuşit. În Novela 117, din anul 542, unde e vorba despre drepturile acordate militarilor care iau parte la lupte, sînt cuprinşi şi oştenii de la curte (*scholarii*): „Poruncim ca soţiile să fie întreţinute tot timpul cît oştenii se găsesc în expediţie, chiar dacă nu primesc scrisori sau un răspuns oarecare de la soţii lor... Dacă una dintre aceste femei aude că bărbatul ei a murit şi se gîndeşte să se mărite, să fie pedepsită pentru adulter, atît ea cît şi cel care o vrea de soţie".

22 πολλάκις ξυνηνέχθη παθεῖν. καὶ Πέτρος δὲ τὸν ἅπαντα χρόνον ἡνίκα τὴν τοῦ
μαγίστρου καλουμένου εἶχεν ἀρχήν, ἀεὶ καθ' ἡμέραν αὐτοὺς κλοπαῖς ἀμυθήτοις
23 ἀπέκναιε. πρᾶος μὲν γὰρ ἦν καὶ ὡς ἥκιστα ὑβρίζειν εἰδώς, κλεπτίστατος δὲ ἀνθρώ-
πων ἁπάντων καὶ ῥύπου αἰσχροῦ ἀτεχνῶς ἔμπλεως. τούτου τοῦ Πέτρου κἀν τοῖς
ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην ἅτε τὸν Ἀμαλασούνθης φόνον τῆς Θευδερίχου
παιδὸς εἰργασμένου.

24 Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι τῶν ἐν Παλατίῳ πολὺ ἀξιώτεροι, ἐπεὶ καὶ πλείω τὸ δημό-
σιον αὐτοῖς χορηγεῖν | εἴωθεν ἅτε καὶ μείζω κατατιθεῖσι τοῦ τῆς στρατείας ὀνό-
ματος τὰ τιμήματα, οἳ δὴ δομέστικοί τε καὶ προτίκτορες ἐπικαλοῦνται ‹καὶ›
25 ἀνέκαθεν ἀμελέτητοί εἰσι πολεμίων ἔργων. τάξεως γὰρ καὶ προσώπου ἕνεκα μόνον
ἐν Παλατίῳ εἰώθασι καταλέγεσθαι. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐν Βυζαντίῳ, οἱ δὲ ἐπί τε
26 Γαλατίας ἐκ παλαιοῦ καὶ χωρίων ἑτέρων ἵδρυνται. ἀλλὰ καὶ τούτους Ἰουστινιανὸς
τρόπῳ ἀεὶ δεδισσόμενος τῷ εἰρημένῳ μεθίεσθαι ἠνάγκαζε τῶν προσηκουσῶν
27 σφίσι συντάξεων. ἐν κεφαλαίῳ δὲ τοῦτο εἰρήσεται. νόμος ἦν ἀνὰ πενταετηρίδα
28 ἑκάστην τὸν βασιλέα τῶν στρατιωτῶν ἕκαστον δωρεῖσθαι χρυσίῳ τακτῷ. πέμπον-
τες δὲ ἀνὰ πεντάετες πανταχόσε τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς παρείχοντο στατῆρας
29 χρυσοῦς στρατιώτῃ ἑκάστῳ πέντε. καὶ τοῦτο οὐχ οἷόν τε ἦν μὴ πράσσεσθαι ἀεὶ
μηχανῇ πάσῃ. ἐξ ὅτου δὲ ἀνὴρ ὅδε διῳκήσατο τὴν πολιτείαν, τοιοῦτο οὐδὲν οὔτε
διεπράξατο οὔτε ἐμέλλησε, καίπερ χρόνου δύο καὶ τριάκοντα ἐνιαυτῶν τριβέντος
ἤδη, ὥστε καὶ λήθην τοῦ ἔργου τούτου τοῖς ἀνθρώποις γενέσθαι τινά.

30 Τρόπον δὲ καὶ ἄλλον τῆς ἐς τοὺς κατηκόους λεηλασίας ἐρῶν ἔρχομαι. οἱ
βασιλεῖ τε καὶ ταῖς ἀρχαῖς ἐν Βυζαντίῳ ἢ ὁπλιζόμενοι ἢ γράμματα διαχειρίζοντες
ἢ ἄλλο ὁτιοῦν ὑπηρετοῦντες τάσσονται μὲν ἐν τοῖς καταλόγοις ἀρχὴν ἔσχατοι,
προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἀναβαίνοντες ἀεὶ ἐς τῶν ἀπογινομένων ἢ ὑπεξιόντων
τὴν χώραν τάξεως ἕκαστοι τῆς κατ' αὐτοὺς ἐς τόδε χωροῦσιν, ἕως ἂν τις βαθμοῦ
31 ἐπιβεβηκὼς τοῦ πρώτου ἤδη ἐς τὸ τῆς τιμῆς ἀφίκηται πέρας. καὶ τοῖς ἐς τοῦτο
ἀξιώματος ἥκουσι χρήματα ἐκ παλαιοῦ διατέτακται τοσαῦτα τὸ | πλῆθος ὥστε
πλέον ἀνὰ πᾶν ἔτος ἢ ἐς ἑκατὸν χρυσοῦ ἀγείρεσθαι κεντηνάρια. τούτοις αὐτούς τε
γηροκομεῖσθαι καὶ τῶν ἄλλων πολλοὺς μετέχειν αὐτοῖς ὠφελείας ἐκ τοῦ ἐπὶ
πλεῖστον τῆς ἔνθεν ξυνέβαινε, τῆς τε πολιτείας τὰ πράγματα ἐπὶ μέγα εὐπορίας

GPS || 22 — 23 καὶ Πέτρος — ἔμπλεως Suid s.v. Πέτρος || 23 Ioannes Lydus 2,26, p. 81,18 πρᾶος μὲν γάρ ἐστι (sc. Πέτρος) || ἐμνήσθην cf. An 16,5

---

22 καλουμένην S || ἀεὶ GPS: ἀεὶ καὶ Suid || 23 ἁπάντων ἀνθρώπων Suid || 24 πολὺ GPS: πολλῷ Reiske || κατατιθεῖσιν ὑπὲρ τοῦ Reiske || καὶ add. Reiske || 25 Γαλατίας Maltr: Γαλατ PS: Γάλατας G || Παλατίῳ GPS: παλατίνοις mavult Haury app. || 26 συντάξεων PS: τάξεων G || 28 πανταχόθι S || ἑκάστῳ στρατιώτῃ P || 29 τούτου GP: τοῦδε S || τινά. GPS: Τίνα τρόπον Maltr, Comp p. 280 || 30 μὲν GPS: μὲν πρῶτα Comp 161,4 || ἀρχὴν GPS: ἀρχῆς Comp 161,4 et p. 281 || ἐς τόδε GPS: ἐς τὸ πρόσω Reiske: ἐς τοσόνδε Comp 161,6 et p. 281 || ἕως GS: ὡς P || 31 τούτοις αὐτούς GPS, Syk I 27, Comp 161,10: τούτοις, καὶ αὐτοὺς Reiske, Haury || τῆς ἔνθεν Alem: τοῖς ἔνθεν GPS || τῆς τε GP: τοῖς τε S

și Petru, în tot timpul cît a avut cinstea de ***magister officiorum***, i-a hărțuit zilnic și într-una cu furturi nemaiauzite; căci se arăta blînd, părea prea puțin 23 făcut pentru jignire, însă era cel mai mare hoț dintre toți oamenii și mînjit peste măsură de murdăria nerușinată a poftei de avere. Am amintit și în cărțile de mai înainte că acest Petru a pus la cale uciderea Amalasunthei, copila regelui Theuderich.

Mai sînt în palat și alți osteni, cu mult mai luați în seamă; iar statul le 24 plătește lefuri mai mari, ca unii ce cheltuiesc mai mult pentru cinstea pe care o au în oștire. Ei se numesc „oameni de casă" *(domestici)* și apărători *(protectores)* și sînt cu totul nepricepuți în treburile războaielor; căci sînt rîndu- 25 iți la palat numai de frumusețe și de ochii lumii. Unii dintre ei stau de multă vreme în Bizanț, iar alții în Galatia și în alte ținuturi. Dar Iustinian i-a în- 26 grozit pe aceștia, în felul cum am spus, și i-a silit să se lase păgubiți de lefurile cuvenite. Voi pomeni de acest fapt numai cîteva lucruri mai de căpetenie. Era o lege prin care tot la cinci ani împăratul dăruia fiecărui oștean 27 o anumită sumă de bani. Tot după cinci ani stăpînitorii trimiteau pretutin- 28 deni în împărăția romană și dădeau cîte cinci stateri de aur pentru fiecare oștean. Și era cu neputință să nu se facă rost de acești bani, prin toate mij- 29 loacele și întotdeauna. Dar de cînd omul acesta conduce statul n-a făcut nimic asemănător și nici n-a luat vreo măsură, deși a trecut un răstimp de treizeci și doi de ani, așa încît oamenii au și uitat de toate acestea.

Voi aminti și despre alt chip de a jefui supușii. Cei care slujeau împăra- 30 tului sau dregătorilor din Bizanț ca oșteni, dieci sau altfel de slujitori erau așezați mai întîi în rîndurile cele mai din urmă, apoi cu timpul treceau mereu înainte, în locurile celor răposați sau ieșiți din slujbă, și ajungeau în sfîrșit pînă acolo încît urcau pînă la treapta cea dintîi și cea mai înaltă. Cei ajunși 31 în această cinste primeau de mult timp mai bine de o sută de cîntare de aur pe an, încît se bucurau de o bătrînețe liniștită și aveau din belșug cu ce să hrănesacă și pe alții, iar treburile statului erau îndrumate totdeauna spre o mare îmbelșugare. Dar împăratul acesta le-a luat aproape toate veniturile, 32

25 Galatia era regiunea ocupată de galații de origine celtică după anul 277 înaintea erei noastre și cuprindea o parte din podișul frigian din centrul Asiei Mici, între rîurile Sangarios (azi Saharya) și Halys (azi Kisil Irmak).

27 După devalorizarea monetară din secolul al III-lea era obiceiul ca oștenii să primească sume suplimentare, numite *donativa*. Aceste daruri se făceau în monedă de metal nobil și erau împărțite împreună cu solda mai cu seamă la începutul unei noi domnii sau după o perioadă de cinci ani.

30 Expresia γράμματα διαχειρίζω înseamnă „mînuiesc sau alcătuiesc scrisori, cărți de judecată, acte". Prin ea autorul avea în vedere secretarul sau diacul din dregătoriile mai înalte.

31 Un cîntar *(centenarium)* avea o sută de litre sau pfunzi *(librae)*, iar 1 litră *(libra)* cîntărea 327,45 de grame. Prin urmare cîntarul era totuna cu 32745 de grame sau 32,745 de kilograme. Termenul *centenarium* (sc. *pondus*) apare destul de des în izvoarele latine din epoca tîrzie și a trecut apoi în literatura bizantină.

32 ἀεὶ ταύτῃ ἐχώρει. ἀλλὰ βασιλεὺς ὅδε τούτων αὐτοὺς ἀποστερήσας σχεδόν τι
ἀπάντων, αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις κακὰ ἤνεγκεν. ἀψαμένη γὰρ αὐτῶν
ἡ πενία πρῶτον, εἶτα καὶ διὰ τῶν ἄλλων ἐχώρει, οἷς τι καὶ πρότερον ὠφελείας
33 μετῆν. καὶ ἤν τις τὴν ξυμπεπτωκυῖαν αὐτοῖς ἐνθένδε ζημίαν ἐς ἔτη δύο καὶ τριά-
κοντα διαριθμοῖτο, εὑρήσει τὸ μέτρον ὥνπερ αὐτοὺς ἀποστερεῖσθαι ξυνέπεσε.

κε'

Vexati institores. Nummularii. Sericarii. Serici pretium.

1 Τοὺς μὲν στρατευομένους οὕτως ὁ τύραννος ὅδε διεχρήσατο. ἅπερ δὲ
αὐτῷ ἐς ἐμπόρους τε καὶ ναύτας καὶ βαναύσους καὶ ἀγοραίους ἀνθρώπους, δι'
2 αὐτῶν τε καὶ ἐς τοὺς ἄλλους ἅπαντας εἴργασται, φράσων ἔρχομαι. πορθμὼ δύο
ἑκατέρωθεν Βυζαντίου ἐστόν, ἅτερος μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου ἀμφὶ Σηστόν τε
καὶ Ἄβυδον, ὁ δὲ δὴ ἕτερος ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ Εὐξείνου καλουμένου Πόντου,
3 οὗ τὸ Ἱερὸν ὀνομάζεται. ἐν μὲν οὖν τῷ Ἑλλησπόντου πορθμῷ τελώνιον μὲν ἐν
δημοσίῳ ὡς ἥκιστα ἦν, ἄρχων δέ τις ἐκ βασιλέως στελλόμενος ἐν Ἀβύδῳ καθῆ-
στο, διερευνώμενος μέν, ἥν ναῦς ὅπλα φέρουσα ἐς Βυζάντιον οὐ βασιλέως ἴοι
γνώμῃ, καὶ ἤν τις ἐκ Βυζαντίου ἀνάγοιτο οὐ φερόμενος γράμματα τῶν ἀν|δρῶν
καὶ σημεῖα οἷς ἐπίκειται ἡ τιμὴ αὕτη (οὐ γὰρ θέμις τινὰ ἐκ Βυζαντίου ἀνάγεσθαι
οὐκ ἀφειμένον πρὸς τῶν ἀνδρῶν, οἳ τῇ τοῦ μαγίστρου καλουμένου ἀρχῇ ὑπουρ-
γοῦσι) πραττόμενος δὲ τοὺς τῶν πλοίων κυρίους τέλος δὴ οὐδενὶ αἴσθησιν παρε-
χόμενον ἀλλ' ὥσπερ τινὰ μισθὸν ὁ ταύτην δὴ τὴν ἀρχὴν ἔχων τοῦ ἔργου τούτου
4 λαμβάνειν ἠξίου· ὁ μέντοι ἐπὶ πορθμοῦ τοῦ ἑτέρου στελλόμενος τὸν μισθὸν ἀεὶ
πρὸς βασιλέως κεκομισμένος ἦν καὶ διερευνώμενος ἐς τὸ ἀκριβὲς ταῦτά τε, ἅπερ
μοι εἴρηται, καὶ ἤν τι ἐς τοὺς βαρβάρους κομίζοιτο, οἳ παρὰ τὸν Εὔξεινον ἵδρυνται
Πόντον, ὥνπερ οὐ θέμις ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς ἐς τοὺς πολεμίους κομίζεσθαι. οὐδὲν
5 μέντοι ἐξῆν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ πρὸς τῶν τῇδε ναυτιλλομένων προσίεσθαι. ἐξ οὗ δὲ

GPS || 2 πορθμὼ — προσίεσθαι Suid s.v. πορθμός || Ἱερὸν Arrian. Peripl. 12; De aed. I, 3,10; 11,16 || 3 οὐ — ἀνδρῶν Suid s.v. ἀνάγεσθαι

32 τι ἀπάντων Reiske: διὰ πάντων GPS: δὴ ἀπάντων Alem || 1 ὅδε PS: om. G || αὐτῶν τε GPS: αὐτῶν δὲ Reiske || 2 ἑκατέρωθι P || ἐφ' GP: ἀφ' S || καλουμένου om. Suid || οὗ GPS: ὁ Reiske || 3 οὖν GPS: δὴ Suid || Ἑλλησπόντου πορθμῷ GPS: Ἑλλησπόντῳ Suid || τελώνιον GPS: τελωνεῖον Suid || μὲν — ἥκιστα om. Suid || 3—4 μὲν — μέντοι GPS: ἕκαστα ὁ Suid || ναῦς GP: ναῦν S || καὶ σημεῖα τῶν ἀνδρῶν Comp 162,11 et p. 282 || οὐκ ἀφειμένον — ἀρχῇ Alem: πρὸς τῶν ἀνδρῶν, οἱ τῇ τοῦ μαγίστρου οὐκ ἀφειμένων ἀρχῇ καλουμένου GPS, correxit et transposuit Alem || δὴ Syk I 27: δὲ GPS: del. Haury || δὴ τὴν ἀρχὴν — om. πρὸς βασιλέως PS: om. G || 4 τὸν μισθὸν GPS: μισθὸν Suid || ἦν Haury: εἴη GPS || τε G || ὥνπερ GPS: ἦν γὰρ Reiske

aducînd suferinţe nu numai pentru ei, ci şi pentru alţi oameni; căci sărăcia i-a cuprins mai întîi pe dînşii, apoi a trecut la alţii, care trăiau din averile lor. Iar dacă adună cineva pagubele suferite de aceştia în treizeci şi doi de 33
ani poate afla măsura avuţiilor care le-au fost jefuite.

25

Hărţuirea neguţătorilor, zarafilor şi mătăsarilor. Preţul mătăsii.

Aşa i-a hărţuit pe oşteni acest stăpîn fără milă. Iar acuma voi povesti 1
ce-a făcut el împotriva neguţătorilor, corăbierilor, meşteşugarilor, vînză-
torilor din tîrguri şi tuturor celorlalţi. În cele două laturi ale Bizanţului se 2
află două strîmtori, una spre Helespont lîngă Sestos şi Abydos, iar cealaltă
la gura Pontului Euxin, numită, Hieron, adică „Cea sfîntă". În strîmtoarea 3
Helespontului nu era deloc vamă de stat, dar împăratul trimitea un dregător care stătea în Abydos şi cerceta dacă trece spre Bizanţ vreo corabie cu arme fără voia împăratului sau dacă vine cineva din Bizanţ fără scrisori şi semne de la bărbaţii rînduiţi în această cinste, căci nimeni nu putea părăsi Bizanţul fără încuviinţarea oamenilor puşi sub ascultarea dregătorului numit *magister officiorum*. De la stăpînii de corăbii, vama din Abydos lua o dare cu totul neînsemnată, socotită oarecum drept o răsplată pentru această osteneală a cercetării. Dregătorul aşezat în cealaltă strîmtoare primea tot- 4
deauna leafă de la împărat şi cerceta cu de-amănuntul cele amintite de mine mai sus, precum şi dacă duce careva la barbarii din Pontul Euxin lucruri neîngăduite să treacă din pămîntul romanilor în mîna duşmanilor. Acest

2 Sestos se afla pe malul european, în locul unde ţărmurile se apropiau cel mai mult. Acolo a fost podul construit de Xerxes în anul 480 înaintea erei noastre şi tot pe acolo a trecut Alexandru cel Mare în Asia. Abydos era pe malul asiatic şi avea un trecut îndepărtat. În această porţiune a Dardanelelor se găsesc azi localităţile turceşti Eceabat şi Çanakkale.

3 *Magister officiorum*, unul din dregătorii cei mai înalţi, atestat mai întîi în anul 320, şeful administraţiei centrale în afară de finanţe şi de ceremonialul de la curte, conducătorul gărzilor de la palat, răspunzător de securitatea împăratului, controla activitatea administrativă din tot imperiul, ocrotea şi supraveghea ambasadele străine, controla trupele de la graniţă etc.

Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλείαν παρέλαβε, τελώνιόν τε δημόσιον κατεστήσατο ἐν
πορθμῷ ἑκατέρῳ καὶ μισθοφόρους ἄρχοντας δύο ἐς ἀεὶ πέμπων μίσθωσιν μὲν
αὐτοῖς παρείχετο τὴν ξυγκειμένην, ἐπήγγελλε δὲ χρήματά οἱ ὅτι πλεῖστα ἐνθένδε
6 ἀποφέρειν δυνάμει τῇ πάσῃ. οἱ δὲ ἄλλο οὐδὲν ἢ εὔνοιάν οἱ τὴν ἐς αὐτὸν ἐνδεί-
κνυσθαι ἐν σπουδῇ ἔχοντες ἀπαξάπαντα πρὸς τῶν πλεόντων τὰ τῶν φορτίων
τιμήματα ληϊζόμενοι ἀπηλλάσσοντο.
7 Ἐν μὲν οὖν πορθμῷ ἑκατέρῳ ταῦτα ἐποίει· ἐν δὲ Βυζαντίῳ ἐπενόει τάδε.
τῶν τινά οἱ ἐπιτηδείων προὐστήσατο, Σύρον μὲν γένος, ὄνομα δὲ Ἀδδαῖον, ᾧ
δὴ ἐπήγγελλεν ἐκ νηῶν τῶν ἐνταῦθα καταιρουσῶν ὄνησίν τινά οἱ πορίζεσθαι.
8 ὁ δὲ πλοῖα ἅπαντα τὰ καταίροντα ἐς τὸν Βυζάντιον λιμένα οὐκέτι ἐνθένδε ἠφίει,
ἀλλὰ τοὺς ναυκλήρους ἢ τοῖς τιμήμασιν ἐζημίου νηῶν τῶν σφετέρων ἢ ἀναφορεῖν
9 ἔς τε Λιβύην καὶ Ἰτα|λίαν ἠνάγκαζε. καὶ αὐτῶν οἱ μὲν οὔτε ἀντιφορτίζεσθαι οὔτε
θαλαττουργεῖν ἔτι ἤθελον, ἀλλὰ καύσαντες τὰ σφέτερα πλοῖα εὐθὺς ἄσμενοι
10 ἀπηλλάσσοντο. ὅσοις μέντοι ἐπάναγκες ἦν ἐκ ταύτης δὴ τῆς ἐργασίας τὸν βίον
ποιεῖσθαι, οὗτοι δὴ τριπλασίαν πρὸς τῶν ἐμπόρων τὴν μίσθωσιν κεκομισμένοι
τὸ λοιπὸν ἐφορτίζοντο τοῖς τε ἐμπόροις περιειστήκει ταύτην σφίσιν αὐτοῖς τὴν
ζημίαν πρὸς τῶν τὰ φορτία ὠνουμένων ἰάσασθαι, οὕτω τε λιμοκτονεῖσθαι πάσῃ
μηχανῇ τοὺς Ῥωμαίους ξυνέβαινεν.
11 Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῇδε κατὰ τὴν πολιτείαν ἐφέρετο. ἃ δὲ καὶ ἐς τὰ κέρματα
12 τοῖς βασιλεῦσιν εἴργασται, οὔ μοι παριτέον οἴομαι εἶναι. τῶν γὰρ ἀργυραμοιβῶν
πρότερον δέκα καὶ διακοσίους ὀβολούς, οὓς φόλλεις καλοῦσιν, ὑπὲρ ἑνὸς στατῆ-
ρος χρυσοῦ προΐεσθαι τοῖς ξυμβάλλουσιν εἰωθότων, αὐτοὶ ἐπιτεχνώμενοι κέρδη
οἰκεῖα ὀγδοήκοντα καὶ ἑκατὸν μόνους ὑπὲρ τοῦ στατῆρος δίδοσθαι τοὺς ὀβολοὺς
διετάξαντο. ταύτῃ δὲ νομίσματος ἑκάστου χρυσοῦ ἑβδόμην ἀπέτεμον μοῖραν
‹ἐπ' ὀλέθρῳ› πάντων ἀνθρώπων.
13 Ἐπεὶ δὲ οἱ βασιλεῖς οὗτοι τῶν ὠνίων τὰ πλεῖστα ‹εἰς τὰ› καλούμενα περι-
στήσαντες μονοπώλια, τούς τι ὠνήσασθαι βουλομένους ἀεὶ καθ' ἑκάστην ἀπέ-
πνιγον, μόνα δὲ αὐτοῖς ἀνέφαπτα τὰ τῆς ἐσθῆτος ἐλέλειπτο πωλητήρια, μηχα-
14 νῶνται καὶ ἀμφ' αὐτοῖς τάδε. ἱμάτια τὰ ἐκ μετάξης ἐν Βηρυτῷ μὲν καὶ Τύρῳ πόλεσι

GPS || 7 Ἀδδαῖον: hic videtur esse cuius mentionem faciunt Euagr. V 3; Niceph. Call. XVII 34, cf. Theoph. I 242,9 || 12 τῶν γὰρ — μοῖραν Suid s.v. κέρμα || ἀργυραμοιβῶν — ὀβολοὺς Suid s.v. ὀβολοῦ

5 τελώνιόν GPS: τελωνεῖόν Dind || χρήματα GPS: χρήματα αὐτῷ Comp 163,7 et p. 282 || 6 ἢ — αὐτὸν GPS: ἢ τὴν ἐς αὐτὸν εὔνοιαν Comp 163,8 et p. 282 || οἱ S: om. GP || ἐς PS: ἐπ' G || 7 προὐστήσατο GPS: προὐστήσατο τοῦ ἐνταῦθα λιμένος Comp 163,8 et p. 282 || Ἄδδαιον Dind: Ἀδδεὸν GPS || 8 ἅπαντα GP: om. S || ἐς τὸν PS: ἐς τὸ G || ἐνθένδε PS: om. G || 10 οὗτοι δὴ Haury: οὗτοι δὲ GPS || 12 αὐτὸς ἐπιτεχνώμενος Suid s.v. κέρμα et s.v. ὀβολοῦ || ἑκατὸν ἔτη S || διετάξαντο Maltr: διετάξατο Suid: διεπράξαντο GPS || ταύτῃ Reiske: ταύτην GPS || μοῖραν ἐπ' ὀλέθρῳ Comp 164,15: μοῖραν GPS, Haury: μοῖραν παρανομώτατα Syk I 27, post μοῖραν lacunam indicavit Reiske || 13 εἰς τὰ add. Alem || 14 Βηρυτῷ GP: Βυρητῷ S

bărbat n-avea voie să ia dări de la corăbierii care treceau pe acolo. Dar de 5
cînd a luat domnia Iustinian, a așezat vamă de stat în amîndouă strîmtorile
și trimitea mereu doi dregători plătiți, cărora le dădea o leafă anumită, și
le poruncea să stoarcă de acolo cît mai multe venituri, prin toate mijloacele.
Ei n-aveau altă grijă decît să arate supunerea lor față de împărat și căutau 6
să jefuiască din încărcăturile corăbierilor toate dările cu putință.

Acestea le-a făcut el în cele două strîmtori; iar în Bizanț a pus la cale 7
cele ce urmează. Acolo a rînduit pe unul dintre oamenii lui de încredere, un
sirian de neam, cu numele Addaios, și i-a poruncit să-i aducă dări pentru
toate corăbiile care trăgeau la malul cetății. Acest om nu lăsa să plece nici 8
o corabie din portul Bizanțului fără a sili pe corăbieri să plătească dări pentru
corăbiile lor sau să ducă mărfuri spre Libia și Italia. Unii dintre ei nu voiau 9
nici să plătească și nici să se ostenească pe mare de pomană, ci dădeau foc
corăbiilor și mergeau bucuroși în altă parte. Cei nevoiți să trăiască din aceas- 10
tă îndeletnicire cereau după aceea de la neguțători un preț de trei ori mai
mare pentru căratul mărfurilor; iar neguțătorii la rîndul lor trebuiau să-și
scoată cheltuiala de la cei care cumpărau încărcătura, și în felul acesta se
întîmpla că romanii erau supuși înfometării în toate chipurile.

Așa se petreceau lucrurile în gospodăria statului. Dar socotesc că nu 11
trebuie să trec cu vederea isprăvile acestor împărați în legătură cu banii
mărunți. Înainte vreme zarafii plăteau de obicei două sute zece oboli (numiți 12
folles) pentru un stater de aur; dar ei s-au gîndit la folosul lor și au hotărît
să se dea numai o sută optzeci de oboli pentru un stater. În felul acesta au
trunchiat fiecare ban cu a șasea parte din aurul lui, în paguba tuturor oamenilor.

Acești împărați au prefăcut în așa-zise monopoluri aproape toate măr- 13
furile și gîtuiau mereu cumpărătorii, în fiecare zi. Rămăseseră neatinși doar
neguțătorii de îmbrăcăminte; dar Iustinian și Teodora au născocit și pentru
aceștia cele ce urmează. Era obiceiul că de multă vreme se făceau straie de 14
mătase în cetățile Berytos și Tyros din Fenicia. Neguțătorii, lucrătorii și 15

---

7 Probabil taxele vamale existau deja și au fost numai sporite. Unul dintre motivele acestei sporiri era și dorința de a îmbunătăți instalațiile portuare, după cum rezultă din lucrarea *Despre zidiri* (I, 11, 18—22). Cuvintele „un preț de trei ori mai mare" nu trebuie luate *ad litteram*, dar ridicarea prețului de transport ducea fără îndoială la o scumpire a mărfurilor. Obligațiile de transport spre Libia și Italia erau în legătură cu războaiele de cucerire și treceau drept o acțiune „patriotică", de la care proprietarii de corăbii nu puteau să se sustragă.

12 Valoarea banului de aur numit *stater* sau *solidus* a fost fixată în anul 538 la două sute zece oboli sau *folles*. Devalorizarea acestei monede cu treizeci de oboli însemna o reducere de o șeptime.

14 Berytos era port la Marea Mediterană (azi Nahr Beirut, în Liban). În preajma erei noastre a devenit colonie romană (Colonia Iulia Augusta Berytus) și unul din centrele cele mai importante ale comerțului de mătase. Cetatea Tyros (azi Șur, la 75 km spre sud-vest de Beirut), la început construită pe o insulă stîncoasă, a fost legată apoi de continent, s-a bucurat de autonomie economică (monedă proprie), iar la anul 200 a ajuns capitala provinciei romane Syria Phoenice.

15 ταῖς ἐπὶ Φοινίκης ἐργάζεσθαι ἐκ παλαιοῦ εἰώθει. οἵ τε τούτων ἔμποροί τε καὶ ἐπιδημιουργοὶ καὶ τεχνῖται ἐνταῦθα τὸ ἀνέκαθεν ᾤκουν, ἐνθένδε τε ἐς γῆν ἅπασαν
16 φέρεσθαι τὸ ἐμπόλημα τοῦτο ξυνέβαινεν. ἐπεὶ δὲ | Ἰουστινιανοῦ βασιλεύοντος οἱ ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐργασίᾳ ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλεσι ταῖς ἄλλαις ὄντες ἀξιωτέραν ἀπεδίδοντο τὴν ἐσθῆτα ταύτην, αἰτιώμενοι μεῖζον μὲν ἢ πρότερον ἐν χρόνῳ τῷ παρόντι ὑπὲρ αὐτῆς καταβάλλεσθαι τὸ τίμημα Πέρσαις, πλείω δὲ νῦν τὰ δεκατευτήρια εἶναι ἐν γῇ τῇ Ῥωμαίων, δόκησιν ἅπασιν ὁ αὐτοκράτωρ παρεχόμενος ὅτι δὴ ἐπὶ τούτῳ ἀγανακτοίη, νόμῳ ἅπασιν ἀπεῖπε μὴ πλέον ἢ ὀκτὼ χρυσῶν τῆς
17 τοιαύτης ἐσθῆτος τὴν λίτραν εἶναι. καὶ προστίτημα ἔκειτο τοῖς παραβησομένοις τὸν νόμον τῶν ὑπαρχόντων στερεῖσθαι χρημάτων. ταῦτα τοῖς ἀνθρώποις ἀμήχανά τε καὶ ἄπορα ἐδόκει παντάπασιν εἶναι. οὐ γὰρ οἷόν τε ἦν τοὺς ἐμπόρους μείζονος τιμῆς τὰ φορτία ταῦτα ἐωνημένους ἐλάσσονος αὐτὰ τοῖς ξυμβάλλουσιν ἀποδί-
18 δοσθαι. διὸ δὴ ταύτην μὲν τὴν ἐμπορίαν ἐργολαβεῖν οὐκέτι ἠξίουν, ἐπικλοπώτερον δὲ φορτίων τῶν σφίσιν ἀπολελειμμένων ἐποιοῦντο κατὰ βραχὺ τὰς πράσεις, δηλονότι τῶν γνωρίμων τισίν, οἷσπερ τὰ τοιαῦτα καλλωπίζειν τὰ σφέτερα αὐτῶν
19 προϊεμένοις ἐν ἡδονῇ ἦν ἢ τρόπῳ τῳ ἀναγκαῖον ἐγίνετο. ὧν δὴ ἡ βασιλὶς ἐπιψιθυριζόντων τινῶν αἰσθομένη, καίπερ οὐ βασανίσασα τὰ θρυλλούμενα, ξύμπαντα εὐθὺς τὰ φορτία τοὺς ἀνθρώπους ἀφείλετο, καὶ χρυσίον αὐτοὺς ἐς κεντηνάριον ἐπιτιμησαμένη.** ἄρχει δὲ ταύτης ἔν γε Ῥωμαίοις τῆς ἐργασίας ὁ τοῖς βασιλικοῖς
20 ἐφεστὼς θησαυροῖς. Πέτρον οὖν τὸν Βαρσύμην ἐπίκλησιν ἐπὶ ταύτης καταστη-
21 σάμενοι τῆς τιμῆς οὐ πολλῷ ὕστερον ἐπεχώρουν αὐτῷ πράσσειν ἀνόσια ἔργα. τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας τὸν νόμον ἐς τὸ ἀκριβὲς ἐδικαίου τηρεῖν, τοὺς δὲ τοῦ | ἔργου τούτου τεχνίτας αὐτῷ μόνῳ ἀναγκάζων ἐργάζεσθαι ἀπεδίδοτο, οὐκέτι ἐπικρυπτόμενος, ἀλλ' ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς βαφῆς μὲν τῆς προστυχούσης τὴν οὐγκίαν οὐχ ἧσσον ἢ κατὰ ἓξ χρυσῶν, βάμματος δὲ τοῦ βασιλικοῦ, ὅπερ καλεῖν ὁλόβηρον
22 νενομίκασι, πλέον ἢ τεσσάρων καὶ εἴκοσι χρυσῶν. καὶ βασιλεῖ μὲν ἐνθένδε μεγάλα χρήματα ἔφερεν, αὐτὸς δὲ περιβαλλόμενος πλείω ἐλάνθανεν, ὅπερ ἀπ' αὐτοῦ
23 ἀρξάμενον ἐς ἀεὶ ἔμεινε. μόνος γὰρ ἐς τόδε τοῦ χρόνου ἔμπορός τε ἀπαρακαλύπτως
24 καὶ κάπηλος τοῦ ἐμπολήματος τοῦδε καθίσταται. ἔμποροι μὲν οὖν ὅσοι πρότερον τὴν ἐργασίαν ταύτην μετῄεσαν ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ θαλαττουργοί τε

GPS

15 ᾤκουν PS: ὤκνουν G || 17 ταῦτα τοῖς PS: ταῦτα G || φορτία ταῦτα PS: φορτία G || ἐωνημένους Alem: ἐωνημένοις GPS || αὐτὰ τοῖς PS: αὐτὰ τιμῆς G || 18 οἷσπερ Alem: εἴπερ GPS || καλλωπίζειν GPS: καλλωπίζεσθαι Syk I 27 || 19 χρυσίον GPS: χρυσίου Syk I 27 || ** ἄρχει GPS: ante ἄρχει lacunam indicavit Haury; excidisse putavit haec fere: ὕστερον δὲ καὶ ἐν Βυζαντίῳ οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἱμάτια τὰ ἐκ μετάξης αὐτοὶ ἐργάζεσθαι οὐκ ἀπηξίουν || 20 καταστησάμενος G || 21 τοὺς μὲν GPS, Comp 166, 11 et p. 285: τοὺς μὲν γὰρ Haury || αὐτῷ Haury: αὐτῷ GPS || μόνῳ GPS: νόμῳ Maltr || ἀπεδίδοτο Reiske: ἐπεδίδοτο GPS || οὐγκίαν Alem: οἰκίαν GPS

meşteşugarii acestor ţesături locuiau acolo din vechime, iar mărfurile mergeau în toată lumea. În timpul domniei lui Iustinian cei prinşi în această muncă 16
în Bizanţ şi în celelalte cetăţi vindeau straiul de mătase cu un preţ mai mare, arătînd că acuma în Persia se plăteşte pentru ea mai mult şi că zeciuiala din împărăţia romană a crescut. Dar împăratul le-a dat tuturor să înţeleagă că nu-i place lucrul acesta şi le-a hotărît printr-o lege să nu ia nimeni mai mult de opt bani de aur pentru o litră de asemenea ţesătură. Cei care călcau 17
legea erau ameninţaţi cu luarea averii. Aceste măsuri li s-au părut cu totul neîntemeiate şi lipsite de bun simţ, căci nu era cu putinţă ca neguţătorii să vîndă mărfurile cu preţuri mai mici decît le cumpăraseră. De aceea nici nu 18
mai voiau să audă de asemenea negoţ, dar vindeau pe sub mînă, cîte puţin din mărfurile rămase, şi anume unor cunoscuţi mai apropiaţi, care cheltuiau bucuroşi pentru asemenea podoabe sau aveau nevoie de ele. Împărăteasa a 19
auzit de lucrul acesta de la cîţiva flecari şi nici n-a mai cercetat bine temeinicia zvonurilor, ci le-a luat îndată toate mărfurile, dîndu-le oamenilor pe deasupra o pedeapsă de un cîntar de aur. Astăzi conducerea acestor lucruri din împărăţia romană o are dregătorul rînduit în fruntea comorilor împărăteşti. Puţin după aceea ei l-au pus în această cinste pe Petru, poreclit Barsymes, 20
şi i-au poruncit să facă lucruri neîngăduite. Pe toţi ceilalţi Petru îi îndemna 21
să asculte cu grijă de legi, dar pe meşteşugarii din această muncă i-a silit să lucreze numai pentru dînsul şi vindea (nu pe ascuns, ci în faţă lumii întregi şi în mijlocul tîrgului) uncia de ţesătură de orice culoare cu nu mai puţin de şase bani de aur, iar ţesătura de culoare împărătească, numită olovir, cu mai mult de douăzeci şi patru bani de aur. Şi a adus în felul acesta mulţi 22
bani împăratului, iar el s-a îmbogăţit în taină peste măsură şi a rămas de atunci îmbuibat pînă azi; căci pînă în zilele noastre e singurul neguţător 23
pe faţă şi vînzător cu amănuntul al acestor mărfuri. Cîţi neguţători păşeau 24
mai înainte la această muncă în Bizanţ şi în fiecare cetate, pornind pe uscat sau pe mare, aveau de îndurat, se înţelege, amărăciunile unei asemenea în-

17 Mătasea se aducea din Orient, pe drumuri grele şi îndepărtate; de aceea era foarte scumpă. După pacea cu perşii din anul 532 negoţul cu mătase a luat avînt şi preţurile au crescut. Stăpînirea a fixat mai întîi preţuri maximale, apoi a luat această afacere pe seama statului.

21 Uncia cîntărea aproximativ 35 de grame. Termenul *holoverus* (ὁλόβηρος) este format din două cuvinte (*holos* ὅλος „întreg" şi *verus* „adevărat, autentic") şi înseamnă „cu totul autentic, pe deplin original", adică „mătase pură". Avem aici un exemplu de cuvînt hibrid (creat în epoca tîrzie), în care primul element e grecesc, iar al doilea de origine latină.

23 Autorul ne vorbeşte de negustori mari şi de negustori cu amănuntul, de lucrători simpli şi de muncitori calificaţi. Probabil numai ultimii puteau spera cîştiguri mai bune şi fugeau în Persia, unde industria mătăsii era în floare. Fără îndoială că etatizarea industriei mătăsii lovea în proprietarii şi negustorii mari, nu în meşteşugarii sau muncitorii plătiţi de aceştia.

25 καὶ ἔγγειοι ἐφέροντο ὡς εἰκὸς τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας κακά. ἐν δὲ πόλεσιν ὁ δῆμος σχεδόν τι ὅλος ταῖς εἰρημέναις προσαιτητὴς ἐξαπιναίως ἐγένετο. βάναυσοι γὰρ ἄνθρωποι καὶ χειρώνακτες λιμῷ παλαίειν, ὡς τὸ εἰκός, ἠναγκάζοντο, πολλοί τε ἀπ' αὐτοῦ τὴν πολιτείαν μεταβαλλόμενοι φεύγοντες ᾤχοντο ἐς τὰ Περσῶν ἤθη.
26 μόνος δὲ ἀεὶ ὁ τῶν θησαυρῶν ἄρχων ἐνεργολαβῶν τὸ ἐμπόλημα τοῦτο μοῖραν μὲν βασιλεῖ, ὥσπερ εἴρηται, πόρων τῶν ἐνθένδε ἀποφέρειν ἠξίου, αὐτὸς δὲ τὰ πλείω φερόμενος δημοσίαις συμφοραῖς ἐπλούτει. ταῦτα μὲν οὖν τῇδε κεχώρηκεν.

κς'

Iacent causidici, medici et liberalium disciplinarum magistri. Sublata spectacula, sublati consules. Pauperum vexatio. Romae praetorianis relictum a Theodorico stipendium, itemque frumentum pauperibus D. Petri. Haec Alexander Forficula resecat. Avertit Hephaestus assignatam a Diocletiano pauperibus Alexandrinis annonam.

1 Ὅντινα δὲ τρόπον τῶν πόλεων τοὺς κόσμους καὶ τὰ ἐγκαλλωπίσματα πάντα
2 ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ πόλει ἑκάστῃ καθελεῖν ἴσχυσεν αὐτίκα ἐροῦμεν. πρῶτα μὲν καταλύειν τὸ τῶν ῥητόρων ἀξίωμα ἔγνω. τά τε γὰρ ἔπαθλα αὐτοὺς ἀφείλετο εὐθὺς ἅπαντα, οἷσπερ τρυφᾶν τε τὰ πρότερα καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι τῆς συνηγο|ρίας ἀφειμένοι εἰώθασι, καὶ διωμότους συνίστασθαι τοὺς διαφερομένους ἐκέλευσε,
3 καὶ ἀπ' αὐτοῦ περιυβρισμένοι ἐν πολλῇ ἀθυμίᾳ ἐγένοντο. ἐπεὶ δὲ τῶν τε ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων εὐδαιμόνων δοκούντων εἶναι ἔν τε Βυζαντίῳ τὸ καὶ πάσῃ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ πάσας, ὥσπερ ἐρρήθη, τὰς οὐσίας ἀφείλετο, ἀργεῖν τὸ
4 λοιπὸν τῷ ἐπιτηδεύματι τούτῳ ἐλέλειπτο. οὐ γὰρ εἶχον ἄνθρωποι λόγου ὁτουοῦν οὐδὲν ἄξιον, οὗπερ ἂν καὶ ἀμφισβητοῖεν ἀλλήλοις. αὐτίκα τοίνυν ἐκ πολλῶν μὲν ὀλίγοι, ἐξ ἐνδόξων δὲ λίαν κομιδῇ ἄδοξοι πανταχόθι γεγονότες τῆς γῆς πενίᾳ μέν, ὡς τὸ εἰκός, πολλῇ εἴχοντο, μόνην δὲ ὕβριν τὴν ἀπὸ τοῦ ἔργου φερόμενοι ἀπηλλάσσοντο.

5 Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰατρούς τε καὶ διδασκάλους τῶν ἐλευθερίων τῶν ἀναγκαίων ἀπορεῖσθαι πεποίηκε. τάς τε γὰρ σιτήσεις, ἃς οἱ πρότερον βεβασιλευκότες ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγεῖσθαι τούτοις δὴ τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἔταξαν, ταύτας δὴ οὗτος εἵλετο πάσας. καὶ μὴν καὶ ὅσους οἱ τὰς πόλεις οἰκοῦντες ἁπάσας πολιτικῶν

GPS(usque ad 26 κεχώρηκεν) ‖ 2 ἀξίωμα cf. Malal. 470,19 ‖ διωμότους — ἐκέλευσε Suid s.v. διώμοτος

25 ὅλος σχεδόν τι S ‖ προσαιτητὴς Alem: προσαιτεῖν τὴν GP: προσαιτεῖν S ‖ χειρώνακτες PS: χειρωνάκται G ‖ μεταβαλλόμενοι GPS: μεταβαλόμενοι Syk I 28 ‖ 1 τρόπον τῶν πόλεων Maltr: τῶν πόλεων τρόπον GP ‖ αὐτοὺς ἀφείλετο εὐθὺς P: ἀφείλετο αὐτοὺς G ‖ τοὺς διαφερομένους ἐκέλευσε GP: τοῖς διαφερομένοις ἐκέλευσε τοὺς ῥήτορας Suid ‖ ἀθυμίᾳ Alem: ἀσημίᾳ GP ‖ 3 τῶν τε P: τῶν G ‖ 4 λόγου G: λόγον P ‖ 5 ἐλευθερίων GP: ἐλευθέρων Comp 168,12 et p. 286 ‖ ἀπορεῖσθαι P: στερεῖσθαι G

deletniciri. În cetăţile amintite aproape tot poporul a ajuns pe neaşteptate 25
sărac şi gata să ceară de pomană. Lucrătorii şi meşteşugarii erau siliţi, fireşte, să sufere de foame şi de aceea mulţi lepădau cetăţenia romană şi fugeau în ţinuturile perşilor. Numai stăpînul comorilor împărăteşti putea lucra mai 26
departe în acest negoţ şi lăsa, cum am zis, o parte din venituri împăratului, iar pe cele mai multe le lua el însuşi şi se îmbogăţea din suferinţele poporului. Deci aşa s-au întîmplat lucrurile.

26

Zac neputincioşi apărătorii la judecăţi, medicii şi învăţătorii ştiinţelor vrednice de oamenii liberi. Au fost înlăturate jocurile obşteşti şi consulii. Hărţuirea sărăcimii. Lefurile rămase de la Theuderich pentru paznicii palatului din Roma precum şi grînele pentru săracii de la Sfîntul Petru sînt tăiate de Alexandru Forfecuţă. Hefest înlătură darurile în grîne hotărîte de Diocleţian pentru săracii din Alexandria.

Vom arăta îndată cum a izbutit el să calce în picioare podoabele cetă- 1
ţilor şi toate lucrurile frumoase din Bizanţ şi din fiecare cetate. Mai întîi a 2
hotărît să nimicească tagma apărătorilor la judecăţi, deoarece le-a luat repede toate răsplăţile, cu care puteau mai înainte să se înveselească şi să se înfrumuseţeze după apărare, şi a poruncit ca împricinaţii aflaţi în luptă să caute ei înşişi căile de împăcare. De aceea apărătorii erau trecuţi cu vederea şi se aflau în mare necinste. Deoarece împăratul luase toate averile celor din 3
sfatul bătrînilor şi din rîndurile oamenilor bogaţi din Bizanţ şi din toată împărăţia romană, cum am mai spus, îndeletnicirea de apărător a rămas după aceea într-o stare de lîncezeală, căci oamenii nu mai stăpîneau nimic 4
vrednic de luat în seamă pentru a se înfrunta între ei pe calea judecăţilor. De aceea apărătorii, din mulţi cîţi erau, au ajuns repede şi pretutindeni numai cîţiva inşi, şi din bărbaţii vestiţi de odinioară doar nişte oameni amărîţi şi lipsiţi de orice trecere. Ei trăiau, fireşte, în deplină sărăcie şi nu mai păstrau din îndeletnicirea lor decît amărăciunile.

Dar şi pe medici şi pe învăţătorii ştiinţelor vrednice de omul liber i-a 5
făcut să ducă lipsă de cele trebuitoare, căci Iustinian a luat toate ajutoarele de hrană date acestor bresle din veniturile statului de către împăraţii de mai înainte. El a îndrăznit să răpească şi să amestece în dările de stat pînă şi 6

1 Obiecţiile aduse aici lui Iustinian sînt în contradicţie cu laudele nemăsurate din opera *Despre zidiri*, în care se arată că împăratul a zidit, rezidit sau înfrumuseţat o mulţime de oraşe.

2 Măsurile împotriva avocaţilor erau bine intenţionate şi tindeau să înlăture abuzurile celor care aveau cu ce plăti şi cumpăra judecăţile.

6 Prosperitatea imperiului roman în epoca lui de glorie s-a sprijinit pe oraşele cu administraţie autonomă, dar în vremea lui Iustinian nu mai era posibilă o asemenea politică.

σφίσιν ἢ θεωρητικῶν οἴκοθεν πεποίηνται πόρους, καὶ τούτους μεταγαγὼν φόροις
7 ἀναμῖξαι τοῖς δημοσίοις ἐτόλμησε. καὶ οὔτε ἰατρῶν τις ἢ διδασκάλων τὸ λοιπὸν
ἐγίνετο λόγος οὔτε δημοσίας τις ἔτι οἰκοδομίας προνοεῖν ἴσχυσεν οὔτε λύχνα
ταῖς πόλεσιν ἐν δημοσίᾳ ἐκάετο οὔτε τις ἦν ἄλλη παραψυχὴ τοῖς ταύτας οἰκοῦσι.
8 τά τε γὰρ θέατρα καὶ ἱππόδρομοι καὶ κυνηγέσια ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἅπαντα ἤργει,
οὗ δή οἱ τὴν γυναῖκα τετέχθαι τε καὶ τεθράφθαι καὶ πεπαιδεῦσθαι ξυνέβαινεν.
9 ὕστερον δὲ ταῦτα δὴ ἀργεῖν ἐν Βυζαντίῳ ἐκέλευσε τὰ θεάματα, τοῦ μὴ τὰ εἰωθότα |
χορηγεῖν τὸ δημόσιον πολλοῖς τε καὶ σχεδόν τι ἀναρίθμοις οὖσιν, οἷς ἐνθένδε
10 ὁ βίος. ἦν τε ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ λύπη τε καὶ κατήφεια, ὥσπερ ἄλλο τι τῶν ἀπ' οὐ-
11 ρανοῦ ἐπισκήψασαι πάθος, καὶ βίος πᾶσιν ἀγέλαστος. ἄλλο τε τὸ παράπαν οὐδὲν
ἐφέρετο τοῖς ἀνθρώποις ἐν διηγήμασιν, οἴκοι τε οὖσι καὶ ἀγοράζουσι κἀν τοῖς
ἱεροῖς διατρίβουσιν ἢ συμφοραί τε καὶ πάθη καὶ καινοτέρων ἀτυχημάτων ὑπερ-
βολή.

12 Ταῦτα μὲν οὕτω ταῖς πόλεσιν εἶχεν. ὁ δὲ τῷ λόγῳ λείπεται, τοῦτο εἰπεῖν
ἄξιον. ὕπατοι Ῥωμαίων ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐγινέσθην δύο, ἅτερος μὲν ἐν Ῥώμῃ, ὁ δὲ
13 δὴ ἕτερος ἐν Βυζαντίῳ. ὅστις δὲ εἰς τὴν τιμὴν ἐκαλεῖτο ταύτην πλέον ἢ κεντηνάρια
χρυσοῦ εἴκοσιν ἐς τὴν πολιτείαν ἀναλοῦν ἔμελλεν, ὀλίγα μὲν οἰκεῖα, τὰ δὲ πλεῖστα
14 πρὸς βασιλέως κεκομισμένος. ταῦτά τε τὰ χρήματα ἔς τε τοὺς ἄλλους, ὧνπερ
ἐμνήσθην, καὶ ἐς τῶν βίων τοὺς ἀπορωτέρους ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον φερόμενα καὶ
διαφερόντως ἐς τοὺς ἐπὶ σκηνῆς ἅπαντα τὰ πράγματα ἐς ἀεὶ τῇ πόλει ἀνίστη.
15 ἐξ οὗ δὲ Ἰουστινιανὸς τὴν βασιλείαν παρέλαβεν, οὐκέτι καιροῖς τοῖς καθήκουσι
ταῦτα ἐπράσσετο· ἀλλ' ὅτε μὲν πολλοῦ Ῥωμαίοις ὕπατος καθίστατο χρόνου,
τελευτῶντες δὲ οὐδὲ ὄναρ τὸ πρᾶγμα ἑώρων, ἐξ οὗ δὴ πενίᾳ τινὶ ἐνδελεχέστατα
ἐσφίγγετο τὰ ἀνθρώπεια, τὰ μὲν εἰωθότα οὐκέτι τοῖς ὑπηκόοις παρεχομένου,
τὰ δὲ ὑπάρχοντα τρόποις ἅπασι πανταχόθεν ἀφαιρουμένου.

16 Ὡς μὲν οὖν τὰ δημόσια καταπιὼν ξύμπαντα χρήματα τοὺς ἐκ τῆς συγκλή-
του βουλῆς ὁ λυμεὼν οὗτος ἕκαστόν τε ἰδίᾳ καὶ κοινῇ ξύμπαντας τὰς οὐσίας
17 ἀφῄρηται, διαρκῶς δεδιηγῆσθαι οἶ|μαι. ὡς δὲ καὶ τοὺς ἄλλους εὐδαίμονας δο-
κοῦντας εἶναι συκοφαντίᾳ περιιὼν ἀφαιρεῖσθαι τὰ χρήματα ἴσχυσεν, ἱκανώτατά

GP ‖ 8 θέατρα cf. Malal. 417,2 ‖ 15 τὴν βασιλείαν παρέλαβεν cf. Malal. 426,21; 478,20; Theoph. I 174,16; Chron. Pasch. I 617,18; Cedren. I 642,15; Marcell. Com. ad a. 452 (1); Nov. 105, cap. 2

---

6 θεωρητικῶν GP: θεωρικῶν Syk I 27 ‖ 7 ἐκάετο Kraš : ἑκάστῳ GP: ἑκάστη Alem ‖ 9 ἐν Βυζαντίῳ GP: καὶ ἐν Βυζαντίῳ Stef II 151 ‖ 10 ἦν τε G: ἦν P: ἦν ἦν τε Syk I 27: ἦν δὲ Comp 169,9 et p. 288 ‖ 14 τῶν βίων GP: τὸν βίον Syk I 27, cf. An. 26,10; 26,17 ‖ ἐς τῶν — πλεῖστον P: ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐς τῶν βίων τοὺς ἀπορωτέρους G ‖ 15 ἀλλ' ὅτε μὲν Comp 170,8 et p. 288; Buech 155: ἄλλοτε μὲν GP: ἀλλὰ τὰ μὲν Alem: ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα Haury: ἀλλὰ τὰ μὲν πρῶτα μόνος τις Kraš ‖ ἐξ οὗ GP: αὐτοῦ δὲ ἐξ οὗ Comp 170,9 et p. 288 ‖ εἰωθότα GP: εἰωθότα τοῦ βασιλέως Haury

veniturile strînse de locuitorii cetăților pentru treburile obștești sau pentru jocuri. Și nu mai venea vorba după aceea de medici sau învățători, nimeni 7
nu avea grijă de zidirile obștești, nu mai ardeau în cetăți fînare pentru mulțime și lipsea orice rîvnă pentru locuitorii cetăților. Teatrele, alergările de cai 8
și circurile erau aproape fără viață, adică tocmai locurile unde întîmplător se născuse, crescuse și se plămădise soția împăratului. Mai tîrziu a poruncit 9
ca aceste jocuri să înceteze cu totul în Bizanț, pentru a nu mai plăti din veniturile statului o mare mulțime de oameni, cu neputință de numărat, care trăiau din această îndeletnicire. În sufletul și în casa fiecăruia și pretutindeni 10
în cetate stăruiau numai durerea și tristețea, ca și cum ar fi căzut o nenorocire din înălțimea cerului și pentru toți viața era lipsită de bucurie. Cînd stă- 11
teau la sfat acasă sau în întîlnirile din tîrguri și în biserici oamenii nu vorbeau de nimic altceva decît de nenorociri, suferințe și mereu alte năpăstuiri nemaipomenite.

Așa se petreceau lucrurile în cetăți și orașe. Dar a mai rămas ceva 12
de spus, vrednic de povestirea noastră. În fiecare an se alegeau doi consuli romani, unul în Roma și al doilea în Bizanț. Cel care primea această cinste 13
trebuia să cheltuiască pentru treburile obștești peste douăzeci de cîntare de aur: cîteva le aducea de la dînsul de acasă, iar cele mai multe le lua de la împărat. Acești bani erau întrebuințați pentru cei amintiți, îndeo- 14
sebi cei mai scăpătați în traiul lor, și mai ales cei de pe scenă; și veneau mai întotdeauna în sprijinul tuturor greutăților gospodărești din cetate. Dar 15
de cînd a luat domnia Iustinian, aceste lucruri nu se mai făceau la timpul cuvenit: ci mai întîi a rînduit un consul pentru multă vreme, apoi consulii nu mai vedeau ajutorul decît în vis, din clipa cînd omenirea a fost apăsată mereu de sărăcie: împăratul nu mai dădea supușilor săi bucuriile obișnuite, ci le lua pretutindeni prisosurile, prin toate mijloacele.

Cum a înghițit acest năpăstuitor veniturile statului și a prădat pe rînd 16
și îndeobște toate avuțiile celor din sfatul bătrînilor am arătat, cred, în amănunțime. Cum i-a pierdut pe alți oameni bogați prin pîră mincinoasă și a 17
izbutit să le răpească averile, am spus destule și prea destule lucruri: nu nu-

12 Consulatul s-a menținut multă vreme și chiar Iustinian a fost de mai multe ori consul. Era de fapt numai un titlu onorific, însoțit mai curînd de obligații de natură materială decît de o putere politică reală. Alegerea celor doi consuli din Roma și Bizanț a rămas mult timp un simbol pentru unitatea imperiului. Iustinian a știrbit autoritatea consulului, iar prin refuzul de a-i încredința fonduri pentru spectacole, i-a luat posibilitatea de a se bucura de simpatia poporului. Velisarie a fost consul în anul 534, iar Ioan din Capadocia în anul 538.

15 Sărăcia de care e vorba a urmat după războaiele din Italia și mai ales după ciuma din anul 541, cînd a fost consul Basileios.

μοι εἰρῆσθαι νομίζω, οὐ μέντοι στρατιώτας τε καὶ ἄρχουσι πᾶσιν ὑπηρετοῦντας καὶ τοὺς ἐν Παλατίῳ στρατευομένους, γεωργούς τε καὶ χωρίων κτήτορας καὶ κυρίους καὶ οἷς ἐν λόγοις τὰ ἐπιτηδεύματά εστιν, ἀλλὰ μὴν ἐμπόρους τε καὶ ναυκλήρους καὶ ναύτας βαναύσους τε καὶ χειρώνακτας καὶ ἀγοραίους καὶ οἷς ἀπὸ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐπιτηδευμάτων ὁ βίος, καὶ μὴν καὶ τοὺς ἄλλους ὡς εἰπεῖν ἅπαντας, ἐς οὓς διικνεῖσθαι βλάβος τὸ ἐς τούσδε συμβαίνει.

18 Οἷα δὲ τούς τε προσαιτητὰς καὶ ἀγελαίους ἀνθρώπους καὶ πτωχούς τε καὶ
λώβῃ πάσῃ ἐχομένους εἰργάσατο, αὐτίκα ἐροῦμεν· τὰ γὰρ ἀμφὶ τοῖς ἱερεῦσιν
19 αὐτῷ πεπραγμένα ἐν τοῖς ὄπισθεν λόγοις λελέξεται. πρῶτα μέν, ὅπερ εἴρηται,
ἅπαντα περιβεβλημένος τὰ πωλητήρια καὶ ὠνίων τῶν ἀναγκαιοτάτων τὰ λεγόμενα
καταστησάμενος μονοπώλια πλέον ἢ τριπλάσια τιμήματα πάντας ἀνθρώπους
20 ἐπράττετο. καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐπεὶ ἀνάριθμά μοι ἔδοξεν εἶναι, οὐκ ἂν ἔγωγε λόγῳ
ἀτελευτήτῳ καταλέγειν φιλονεικοίην· ἀπὸ δὲ τῶν τοὺς ἄρτους ὠνουμένων πικρό-
τατα ἐς πάντα τὸν αἰῶνα ἐσύλα, οὓς δὴ καὶ χειρώνακτας καὶ πτωχοὺς καὶ πάσῃ
21 λώβῃ ἐχομένους ἀνθρώπους μὴ οὐκ ὠνεῖσθαι ἀδύνατον. αὐτὸς μὲν γὰρ ἐς τρία
κεντηνάρια φέρεσθαι ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐνθένδε ἠξίου, ὅπως οἱ ἄρτοι ‹ἀξιώτεροι›
ὦσι καὶ σποδοῦ ἔμπλεῳ· οὐδὲ γὰρ ἐς τοῦτο δὴ τὸ τῆς αἰσχροκερδείας ἀσέβημα
22 ὁ βασιλεὺς οὗτος ὀκνηρὸς ἦν· ταύτῃ δὲ τῇ σκήψει οἰκεῖα κέρδη ἐπιτεχνώμενοι
οἷς ἐπέκειτο ἡ τιμὴ αὕτη αὐτοὶ μὲν ῥᾷστα ἐς πλοῦτόν τινα περιίσταντο μέγαν, λιμὸν δὲ τοῖς | πτωχοῖς χειροποίητον ἐν εὐθηνοῦσι χρόνοις ἀεὶ παρὰ δόξαν εἰργάζοντο, ἐπεὶ οὐδὲ σῖτον ἑτέρωθεν τινι εἰσκομίζεσθαι τὸ παράπαν ἐξῆν, ἀλλὰ ἀναγκαῖον ἦν ἅπασι τούτους δὴ ὠνουμένους ἄρτους ἐσθίειν.

23 Τὸν δὲ τῆς πόλεως ὀχετὸν διερρωγότα τε ὁρῶντες καὶ μοῖραν ὕδατος ὀλίγην
τινὰ ἐς τὴν πόλιν εἰσάγοντα ὑπερεώρων τε καὶ οὐδ᾽ ὁτιοῦν αὐτῷ προέσθαι ἤθελον, καίπερ ὁμίλου ἀεὶ ἀμφὶ τὰς κρήνας ἀποπνιγομένου πολλοῦ, καὶ τῶν βαλανείων ἀποκεκλεισμένων ἁπάντων· καίτοι ἐς οἰκοδομίας θαλασσίους τε καὶ ἀνοήτους ἄλλας μέγεθος χρημάτων οὐδενὶ λόγῳ προΐετο, πανταχόθι τῶν προαστείων ἐπι-
τεχνώμενος, ὥσπερ τῶν βασιλείων αὐτοὺς οὐ χωρούντων, ἐν οἷς δὴ ἅπαντες οἱ
24 πρότερον βεβασιλευκότες διαβιοῦν ἐς ἀεὶ ἤθελον. οὕτως οὐ χρημάτων φειδοῖ,
ἀλλὰ φθόρου ἀνθρώπων ἕνεκα τῆς τοῦ ὀχετοῦ οἰκοδομίας ὀλιγωρεῖν ἔγνω, ἐπεὶ

GP || 18 λελέξεται: Procopius videtur in animo habuisse de rebus a Iustiniano in sacerdotes commissis scribere, cf. An. 1,14 (Haury) || 23 cf. Theoph. I 237,8; 239,24

---

17 οὐ μέντοι Haury: ἐν μέντοι GP: καὶ μέντοι Reiske, fortasse scribendum οὐ μόνον Haury || στρατιώτας Reiske: στρατιώταις GP || ἐς τούσδε GP, Comp 171,7 et p. 289: ἐκ τοῦδε Haury || 20 ἐσύλα P, Syk I 27: ἐσύλει G, Haury || 21 ἠξίου ἐνθένδε G || ἀξιώτεροι add. Haury: μικρότεροι add. Comp 172,1 et p. 289 || σποδοῦ P: σπονδοῦ G || ἔμπλεοι G || ἦν Syk I 27: εἴη GP: ᾖει Dind || 22 τοιούτους ἄρτους aut τοὺς ἄρτους scribendum censet Syk I 27: ὀνῆσθαι ἄρτους καὶ ἐσθίειν Comp 172,8 et p. 289 || ὠνουμένοις Maltr || 23 ἄλλας GP: ἄλλους Syk I 27 || μέγεθος G: μεγέθη P || διαβιοῦν ἐς GP: διαβιοῦντες ἀεὶ ἔσχον Comp 172, 16 et p. 289 || ἐς ἀεὶ ἤθελον G: ἔσχον P

mai oștenii, însoțitorii tuturor dregătorilor, paznicii de la palat, țăranii, stăpînii de ogoare, moșierii și meseriașii cuvîntului, ci și negutătorii, conducătorii de vase, corăbierii, lucrătorii, meșteșugarii, vînzătorii din tîrguri, oamenii care se îndeletnicesc cu teatrul precum și toți ceilalți s-a întîmplat că au avut de suferit de pe urma acestui nemernic.

Ce a făcut el împotriva săracilor și gloatei, împotriva cerșetorilor și 18
tuturor năpăstuiților, voi arăta îndată; iar cele săvîrșite împotriva preoților vor fi povestite după aceea. Mai întîi a luat asupra sa toate negoțurile, cum 19
am mai spus, și a pus monopol pe mărfurile de cea mai mare trebuință, făcînd pe oameni să plătească prețuri de trei ori mai mari. Nu voi stărui 20
să dau în vileag toate celelalte isprăvi, căci îmi par peste măsură de multe și n-aș mai sfîrși vorba; dar cel mai amarnic i-a lovit pe cumpărătorii de pîine, cum sînt meșteșugarii, cerșetorii și alți oameni năpăstuiți în toate chipurile și care nu pot trăi fără să cumpere pîine. El a îndrăznit să ia de la gura 21
lor pînă la trei cîntare de aur în fiecare an, deoarece făcea pîinea mai scumpă, amestecată cu cenușă; încît împăratul acesta n-a stat la îndoială să scoată un cîștig rușinos și din asemenea fărădelegi. Cu șiretlicuri de felul acesta cei 22
puși în această cinste opreau cîștigurile pentru dînșii și dobîndeau repede averi mari, dar răspîndeau pretutindeni foametea în rîndurile sărăcimii, chiar și în timpurile cele mai bune; deoarece oamenii sărmani n-aveau cum aduce grîu din altă parte și trebuiau să mănînce cu toții din această pîine cumpărată.

Vedeau că țeava de apă a orașului era spartă și nu mai aducea decît 23
puțină apă în cetate, dar o treceau cu vederea și nu voiau să cheltuiască nimic pentru dînsa, măcar că în jurul fîntînilor se înghesuia o mulțime de lume și toate băile erau închise; iar împăratul cheltuia fără socoteală o sumedenie de bani pentru palatele de pe malul mării și alte zidiri necugetate; și clădea pretutindeni la marginile cetății, ca și cum n-ar mai fi avut loc în palatele în care au dorit totdeauna să-și petreacă viața toți împărații de mai înainte. Și așa a lăsat el în părăsire țeava de apă a cetății, nu de dragul 24

17 Pentru istoria socială a Bizanțului, e interesantă lista dată de Procopius, care se preocupă în primul rînd de soarta marilor proprietari de pămînturi. Totuși cu acest prilej pomenește de toate clasele sociale, spre a arăta imensitatea dezastrului pricinuit de conducerea lui Iustinian și a Teodorei.

18 Cu politica religioasă a lui Iustinian se ocupă tot capitolul următor al lucrării de față.

20 Într-un oraș mare ca Bizanțul, cumpărătorul nu putea cumpăra totdeauna direct de la producător. Grîul era adus de departe, pe mare sau pe uscat, cu mijloace publice sau private, și era comercializat în cantități mari, unde era destul loc pentru abuzuri.

23 Conducta de apă ținea de administrația cetății, nu de palatul imperial; dar autorul pune pe seama lui Iustinian toate calamitățile și neajunsurile epocii sale.

οὐδεὶς ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου Ἰουστινιανοῦ τοῦδε ἑτοιμότερος γέγονεν ἀνθρώπων
ἁπάντων χρήματά τε προσποιεῖσθαι κακῶς, καὶ ταῦτα χειρόνως αὐτίκα δὴ μάλα
25 προέσθαι. δυοῖν τοίνυν ἀπολελειμμένοιν ἔν τε ποτῷ καὶ τοῖς ἐδωδίμοις τοῖς τὰ
ἔσχατα πενομένοις καὶ πτωχοῖς οὖσιν, ὕδατός τε καὶ ἄρτου, δι' ἀμφοῖν αὐτούς,
ὥσπερ μοι δεδιήγηται, βασιλεὺς ὅδε ἔβλαψε, τὸ μὲν ἄπορον σφίσι, τὸν δὲ πολλῷ
ἀξιώτερον ἐργασάμενος.

26 Οὐ μόνον δὲ τοὺς ἐν Βυζαντίῳ προσαιτητάς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἑτέρωθι ᾠκημέ-
27 νων τινὰς ἔδρασε ταῦτα, ὥσπερ μοι αὐτίκα λελέξεται. Ἰταλίαν γὰρ Θευδέριχος
ἑλὼν τοὺς ἐν τῷ Ῥώμης Παλατίῳ στρατευομένους αὐτοῦ εἴασεν, ὅπως τι διασώ-
ζοιτο πολιτείας ἐνταῦθα τῆς παλαιᾶς ἴχνος, μίαν ἀπολιπὼν σύνταξιν | ἐς ἡμέραν
28 ἑκάστῳ. ἦσαν δὲ οὗτοι παμπληθεῖς ἄγαν. οἵ τε γὰρ σιλεντιάριοι καλούμενοι καὶ
δομέστικοι καὶ σχολάριοι ἐν αὐτοῖς ἦσαν, οἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ἀπελέλειπτο ἢ τὸ
τῆς στρατείας ὄνομα μόνον, καὶ ἡ σύνταξις αὕτη ἐς τὸ ἀποζῆν ἀποχρῶσα μόλις
αὐτοῖς, ἅπερ ἔς τε παῖδας καὶ ἀπογόνους Θευδέριχος αὐτοὺς παραπέμπειν ἐκέ-
29 λευσε. τοῖς τε προσαιτηταῖς οἳ παρὰ τὸν Πέτρου τοῦ ἀποστόλου νεὼν δίαιταν
εἶχον, τρισχιλίους σίτου μεδίμνους χορηγεῖν ἀεὶ τὸ δημόσιον ἀνὰ πᾶν ἔτος διώ-
ρισεν· ἅπερ ἅπαντες οὗτοι διαγεγόνασι κομιζόμενοι ἕως Ἀλέξανδρος ὁ Ψαλίδιος
30 ἐς τὴν Ἰταλίαν ἀφίκετο. πάντα γὰρ εὐθὺς οὗτος ἀνὴρ ὀκνήσει οὐδεμιᾷ περιελεῖν
ἔγνω. ταῦτα μαθὼν Ἰουστινιανὸς Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ τήν τε πρᾶξιν προσήκατο
ταύτην καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον διὰ τιμῆς ἔσχεν. ἐν ταύτῃ
Ἀλέξανδρος τῇ πορείᾳ καὶ τοὺς Ἕλληνας εἰργάσατο τάδε.

31 Τοῦ ἐν Θερμοπύλαις φυλακτηρίου οἱ τὰ ἐκείνῃ γεωργοῦντες χωρία ἐκ πα-
λαιοῦ ἐπεμελοῦντο, ἐκ περιτροπῆς τε τὸ ἐνταῦθα τεῖχος ἐφύλασσον, ἡνίκα δὴ
32 ἔφοδος βαρβάρων τινῶν ὡς ἐπισκήψει ἐς τὴν Πελοπόννησον ἐπίδοξος ἦν. ἀλλ'
ἐνταῦθα γενόμενος τότε Ἀλέξανδρος οὗτος προνοεῖν Πελοποννησίων σκηπτό-
33 μενος οὐκ ἔφη γεωργοῖς τὸ ταύτῃ φυλακτήριον ἐπιτρέψειν. στρατιώτας οὖν ἐν-
ταῦθα εἰς δισχιλίους καταστησάμενος οὐκ ἐκ τοῦ δημοσίου χορηγεῖσθαι σφίσι
τὰς συντάξεις διώρισεν, ἀλλὰ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πασῶν πόλεων τά τε πολιτικὰ
καὶ θεωρητικὰ ξύμπαντα χρήματα ἐς τὸ δημόσιον ἐπὶ τῷ προσχήματι τούτῳ μετή-
νεγκεν, ἐφ' ᾧ ἐνθένδε οἱ στρτιῶται οὗτοι σιτίζοιντο, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔν τε ἄλλῃ

GP || 30 cf. VII, 1,30

---

24 χρήματά τε P: χρήματα G || 27 αὐτοῦ Reiske: αὐτοὺς GP || ἐνταῦθα P: om. G || μίαν GP, Comp 173,12: μικρὰν Haury || 28 ἦσαν δὲ Alem: ἦσαν δὴ GP || σιλεντιάριοι P, Alem: σελεντηνάρια G || ἀπελέλειπτο G corr...: ὑπελέλειπτο GP || ἀπογόνους αὐτῶν Θευδέριχος παραπέμπειν Comp 173,13 et p. 290: Θευδώριχος G || οὗτος ὁ ἀνὴρ G (ὁ superscr.) || 31 Τοῦ — φυλακτηρίου Alem: Τοὺς — φυλακτηρίους GP || 33 ἐς θεωρητικὰ GP: θεωρικὰ Syk I 27; Herw 35,333 || ἀπ' αὐτοῦ GP: ὑπ' αὐτοῦ Herw 35,333

chibzuinței pentru averea statului, ci spre a face rău oamenilor, căci de cînd e lumea asta nici unul dintre toți muritorii n-a fost mai prost mînuitor de bani ca Iustinian, care îi aduna la el prin mijloace necinstite spre a-i irosi apoi nebunește îndată după aceea. Celor necăjiți din cale-afară și calicilor 25
nu le mai rămăseseră ca mîncare și băutură decît două lucruri: pîinea și apa; dar, cum am spus, împăratul i-a păgubit în amîndouă, deoarece a făcut de n-aveau la îndemînă apă, iar pîinea era cu mult mai scumpă.

A pregătit asemenea isprăvi nu numai cerșetorilor din Bizanț, ci și 26
unor locuitori din alte ținuturi, cum voi arăta numaidecît. Cînd a cucerit 27
Italia, Theuderich a lăsat la locul lor oștenii de strajă de la palatul din Roma ca să păstreze acolo o urmă a statului de odinioară, și plătea fiecărui oștean o leafă zilnică; iar aceștia erau în număr destul de mare. Între ei se aflau 28
„tăcuții" *(silentiarii)*, oștenii de casă *(domestici)* și oștenii de strajă *(scholarii)*, cărora nu le mai rămăsese nimic din rînduiala oștirii decît numele, iar leafa aceasta abia le ajungea să trăiască, dar Theuderich le poruncise s-o treacă copiilor și urmașilor acestora. Pentru cerșetorii care abia își duceau 29
viața în preajma bisericii apostolului Petru a rînduit ca statul să le dea în fiecare an trei mii de medimni de grîu: toți aceștia au primit sprijin pînă ce a sosit în Italia Alexandru „Forfecuță", căci acest om a hotărît fără nici 30
o șovăială să le ia toate ajutoarele. Cînd a aflat de lucrurile acestea, Iustinian împăratul romanilor, a încuviințat fapta lui și l-a ținut pe Alexandru în și mai multă cinste decît înainte. În această călătorie Alexandru i-a „lucrat" pe greci, după cum urmează.

La Termopile străjuiau din vechime țăranii din părțile acelea, care 31
păzeau cu schimbul zidul de acolo, cînd se bănuia că se pregătește o năvală a barbarilor în spre Pelopones. Ajungînd acolo, acest Alexandru s-a prefăcut 32
că are grijă de cei din Pelopones și a spus că straja de la Termopile nu poate fi lăsată pe seama unor lucrători de pe ogoare. De aceea a așezat acolo 33
două mii de oșteni și a hotărît ca ei să nu primească lefuri de la stat, ci pentru această treabă a luat pe seama statului toate veniturile pentru scopuri cetățenești și jocuri din toate cetățile Greciei spre a hrăni cu ele pe

27 Theuderich a intrat în Ravenna în anul 493, și în scurtă vreme, a cucerit toată Italia. El a păstrat în Roma vechea gardă a palatinilor, urmașii vechilor pretorieni, din care nu mai rămăsese decît un nume.

29 Un medimn avea aproximativ cincizeci de litri, iar trei mii de medimni circa o mie cinci sute de hectolitri.

30 Alexandru, poreclit „Forfecuță", a sosit în Italia în anul 537, după cucerirea Romei de către Velisarie.

31 Termopile (adică „Porțile calde") erau o trecătoare îngustă pe țărmul de sud al golfului Malic și constituiau singura trecere ușoară de la nord spre Grecia centrală și meridională. Acolo au avut loc lupte cu perșii în anul 480, cu galii în anul 279 și cu romanii în anul 191 înaintea erei noastre, apoi în al doilea război mondial între 22 și 24 aprilie 1941.

πάσῃ Ἑλλάδι καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν Ἀθήναις αὐ|ταῖς οὔτε τις ἐν δημοσίῳ οἰκοδομία
34 οὔτε ἄλλο ἀγαθὸν ‹οἷόν τε ἦν› γίνεσθαι. Ἰουστινιανὸς μέντοι τὰ τῇδε διῳκημένα
τῷ Ψαλιδίῳ οὐδεμιᾷ μελλήσει ἐπέρρωσε.
35 Ταῦτα μὲν οὖν τῇδε κεχώρηκεν. ἰτέον δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πτω-
χούς. Ἥφαιστός τις ἐν τοῖς ἐνταῦθα ῥήτορσιν ἐγεγόνει, ὅσπερ παραλαβὼν τὴν
Ἀλεξανδρέων ἀρχὴν τὸν μὲν δῆμον τοῦ στασιάζειν κατέπαυσε, φοβερὸς τοῖς
στασιώταις φανείς, ἔσχατα δὲ ἐσχάτων κακὰ τοῖς τῇδε ᾠκημένοις ἐνδέδεικται
36 πᾶσι. πάντα γὰρ εὐθὺς τὰ τῆς ‹πόλεως› πωλητήρια ἐς τὸ καλούμενον μονοπώλιον
καταστησάμενος ἄλλον μὲν ἐμπόρων οὐδένα ταύτην δὴ τὴν ἐργασίαν ἐργάζεσθαι
εἶα, μόνος δὲ ἁπάντων αὐτὸς γεγονὼς κάπηλος παρεδίδοτο τὰ ὤνια πάντα, δηλον-
ότι τὰς τούτων τιμὰς τῇ τῆς ἀρχῆς ἐξουσίᾳ σταθμώμενος, ἀπεπνίγετό τε τῇ τῶν
ἀναγκαίων σπάνει ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων πόλις, οὗ δὴ καὶ τοῖς τὰ ἔσχατα πενο-
μένοις τὰ πρότερα εὔωνα διαρκῶς ἐγεγόνει πάντα. μάλιστα δὲ αὐτοὺς ἀμφὶ τῷ
37 ἄρτῳ ἐπίεζε. τὸν γὰρ σῖτον αὐτὸς ἐξ Αἰγυπτίων ὠνεῖτο μόνος, οὐδὲ ὅσον ἐς μέδιμ-
νον ἕνα ἑτέρῳ ἐνδιδοὺς πρίασθαι, ταύτῃ τε τοὺς ἄρτους καὶ τὰ τῶν ἄρτων τιμή-
38 ματα διετίθετο ᾗπερ ἐβούλετο. πλοῦτον ‹μέγαν› τοίνυν καὶ ἀμύθητον αὐτός τε
39 δι' ὀλίγου περιεβάλετο καὶ βασιλεῖ τὴν ἀμφὶ τούτῳ ἐπιθυμίαν ἐνεπλήσατο. καὶ
τῶν μὲν Ἀλεξανδρέων ὁ δῆμος δέει τοῦ Ἡφαίστου τὰ παρόντα σφίσιν ἡσυχῇ
ἔφερον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ αἰδοῖ τῶν οἱ ἐς ἀεὶ ἐσκομιζομένων χρημάτων ἐν τοῖς
μάλιστα ὑπερηγάπα τὸν ἄνθρωπον.
40 Βουλεύσας δὲ Ἥφαιστος οὗτος ὅπως τὴν βασιλέως διάνοιαν πολλῷ ἔτι
41 μᾶλλον ἐξελεῖν δύνηται, προσε|πετεχνήσατο τάδε. Διοκλητιανὸς Ῥωμαίων
γεγονὼς αὐτοκράτωρ σίτου μέγα τι χρῆμα δίδοσθαι παρὰ τοῦ δημοσίου τῶν Ἀλε-
42 ξανδρέων τοῖς δεομένοις ἀνὰ πᾶν ἔτος διώρισε. ταῦτα ὁ δῆμος τηνικάδε διαδασά-
43 μενοι ἐν σφίσιν αὐτοῖς ἐς ἀπογόνους τοὺς ἄχρι δεῦρο παρέπεμψαν. ἀλλ' Ἥφαιστος
ἐνθένδε μυριάδας ἐς διακοσίας ἐπετείους μεδίμνων τοὺς τῶν ἀναγκαίων ὑποσπα-
νίζοντας ἀφελόμενος τῷ δημοσίῳ ἐντέθεικε, βασιλεῖ γράψας ὡς οὐ δικαίως οὐδὲ
44 ᾗ ξυμφέρει τοῖς πράγμασι μέχρι νῦν ταῦτα οἱ ἄνδρες οὗτοι κομίζοιντο. καὶ ἀπ'
αὐτοῦ βασιλεὺς μὲν ἐμπεδώσας τὴν πρᾶξιν διὰ σπουδῆς αὐτὸν μείζονος ἔσχεν,
Ἀλεξανδρέων δὲ ὅσοι ταύτην εἶχον τοῦ βίου ἐλπίδα, ταύτης δὴ ἐν τοῖς ἀναγκαιο-
τάτοις τῆς ἀπανθρωπίας ἀπώναντο.

GPS(inde ab 35 ἰτέον δὲ καὶ)

33 ἐν δημοσίῳ οἰκοδομία οὔτε ἄλλο ἀγαθὸν γίνεσθαι G: οἰκοδομία ἐν δημοσίῳ οὔτε * οὔτε ἄλλο ἀγαθὸν γίνεσθαι P: ἐν δημοσίῳ οἰκοδομία ἀνενεώθη οὔτε ἄλλο ἀγαθὸν οἷόν τε ἦν γίνεσθαι Haury: γενέσθαι ξυνέβη Maltr: οἰκοδομία τὴν μὲν πόλει οὔτε ἄλλο τι ἀγαθὸν τοῖς πολίταις γίνεσθαι aut γίνεται Comp 175, 3—4 et p. 290 ‖ 36 πόλεως add. Alem: ἀγορᾶς add. Comp 175,11 et p. 290 ‖ ἄλλον Haury: ἄλλων GPS ‖ εἶα PS: εἴωθε G ‖ παρεδίδοτο GPS: ἀπεδίδοτο Reiske ‖ 37 ἐνδιδοὺς PS: διδοὺς G ‖ 38 πλοῦτον μέγαν Kum I 27, cf. An. 11,18: πλοῦτον GPS ‖ καὶ om. Haury, Comp ‖ περιεβάλετο PS: περιεβάλλετο G ‖ 39 ἔφερον Kraš: ἔφερεν GPS ‖ 40 προσεπιτεχνάσατο S ‖ δημοσίου S: δήμου GP ‖ τῶν G: om. PS ‖ 42 διαδασάμενοι Petavius ad Synes. p. 58: διαδικασάμενοι GPS ‖ παρέπεμψαν Alem: παραπέμψαι GPS ‖ 43 οὐ δικαίως οὐ δὲ καίως S ‖ ᾗ Reiske: εἰ GPS ‖ 44 βασιλεὺς S: βασιλεῖ GP

oștenii de la Termopile. De atunci înainte, în toată Grecia și nu mai puțin în Atena, n-a mai putut fi înălțată nici o clădire din veniturile obștești și nici nu s-a făcut vreo treabă de oarecare însemnătate; iar Iustinian a întă- 34
rit fără nici o șovăială hotărîrile luate acolo de către Forfecuță.

Așa s-au petrecut lucrurile acestea. Dar să trecem acum la cerșetorii din 35
Alexandria. Acolo se ivise printre apărătorii de la judecăți un oarecare Hefest, care a luat conducerea și a pus capăt răscoalelor populare, deoarece a băgat groaza în răzvrătiți, dar a adus locuitorilor de acolo cele mai mari nenorociri din cîte sînt pe lume; căci a rînduit repede monopol pe toate negoțurile din cetate 36
și n-a lăsat pe nici un negustor la treburile sale, ci numai el singur cumpăra și vindea toate mărfurile, rînduind, se înțelege, prețurile cu puterea pe care o avea în mînă. Cetatea Alexandria suferea din pricina lipsei celor trebuitoare, acolo unde mai înainte toate mărfurile fuseseră destul de ieftine, chiar și pentru cei aflați în cea mai mare suferință. Dar acum erau strîmtorați mai 37
ales pentru că lipsea pîinea, căci numai el cumpăra grîu din Egipt și nu lăsa pe nimeni altul să aducă nici măcar un singur medimn: în felul acesta hotăra și punea prețurile pîinii după cum voia el. De aceea a strîns în scurt timp o avere 38
nemaipomenită și împlinea cu ea pofta împăratului. De frica lui Hefest, poporul 39
din Alexandria îndura în liniște nenorocirile de față, iar împăratul nu se sfia în fața avuțiilor care curgeau mereu spre dînsul și ținea la acest om peste măsură.

Dar acest Hefest a socotit să-și atragă și mai mult bunăvoința împăra- 40
tului și a pus la cale cele ce urmează. Dioclețian, după ce a ajuns împărat 41
al romanilor, a hotărît să dea în fiecare an, pe seama statului, o mare cantitate de grîne săracilor din Alexandria. Oamenii din popor le împărțeau 42
între ei și au lăsat acest obicei urmașilor pînă în ziua de astăzi. Dar Hefest 43
a luat de la gura săracilor aproape două milioane de medimni pe an, le-a trecut pe seama statului și a scris împăratului că acești oameni au primit pînă acum grîul pe nedrept și nu li se cuvine. Iustinian a împiedicat după 44
aceea o asemenea înfăptuire și l-a îndrăgit tot mai mult pe Hefest; iar cei din Alexandria, cîți nutreau din ea o nădejde de viață, au simțit această neomenie în lucruri de cea mai mare trebuință.

35 În Alexandria erau numeroase ateliere meșteșugărești. În ele lucrau muncitori de origini diverse și care vorbeau tot felul de limbi, printre care domina, se înțelege, limba greacă. Măsurile lui Hefest cad într-o epocă de criză și sînt o expresie a stagnării economice din timpul acela.

41 Dioclețian a domnit între anii 284—305 și era de origine modestă, născut în Dalmația. S-a preocupat de soarta provinciilor orientale și a îmbunătățit sistemul șoselelor din aceste ținuturi. Sistemul tetrarhiei inaugurat de dînsul în anul 293 n-a dat rezultatele scontate. Dispoziția privind împărțirea de grîne locuitorilor din Alexandria a fost dată nu mult după anul 297, cînd a fost înăbușită răscoala lui Achilleus.

43 Două milioane de medimni înseamnă aproape nouă sute cincizeci de mii de hectolitri, adică o cantitate destul de însemnată, care apăsa greu asupra economiei egiptene.

κζ'

Rhodo Alexandriae praefectus Pauli eiusdem urbis antistitis impulsu et Iustiniani iussu Psoem diaconum necat. Sententia Vigilii papae Paulus deicitur solio. Iustinianus Rhodonem, Theodora Arsenium capite plectunt. Vigilii constantia. Faustinus Samarita reus ab imperatore absolvitur.

1 Τὰ μὲν οὖν Ἰουστινιανῷ εἰργασμένα τοσαῦτά ἐστιν, ὥστε μηδὲ τὸν πάντα
2 αἰῶνα τῷ περὶ αὐτῶν λόγῳ ἐπαρκεῖν δύνασθαι. ὀλίγα δέ μοι ἄττα ἐκ πάντων ἀπολε-
ξαμένῳ εἰπεῖν ἀποχρήσει, δι' ὧν αὐτοῦ ἔνδηλον καὶ τοῖς ὄπισθεν γενησομένοις
τὸ ἦθος ἅπαν διαφανῶς ἔσται, [καὶ] ὡς εἴρων τε ἦν καὶ οὔτε θεοῦ οὔτε ἱερέων
οὔτε νόμων αὐτῷ ἔμελεν, οὔτε δήμου κατεσπουδασμένου αὐτῷ δοκοῦντος εἶναι,
οὐ μὴν οὔτε τινὸς τὸ παράπαν αἰδοῦς ἢ τοῦ τῆς πολιτείας ξυμφόρου ἢ ὅτου τι
προὔργου ἐς αὐτὴν γένοιτο, ἢ ὅπως σκήψεώς τινος τὰ πρασσόμενα τυχεῖν δύναιτο,
οὔτε ἄλλο τι αὐτὸν ἐσῄει, ὅτι μὴ μόνη ἀφαίρεσις τῶν ἐν πάσῃ γῇ κειμένων χρη-|
μάτων. ἄρξομαι δὲ ἐνθένδε.
3 Ἀρχιερέα κατεστήσατο Ἀλεξανδρεῦσιν αὐτὸς Παῦλον ὄνομα. ἐτύγχανε
4 δὲ Ῥόδων τις, Φοῖνιξ γένος, ἔχων τηνικάδε τὴν Ἀλεξανδρείας ἀρχήν. ᾧ δὴ ἐπέ-
στελλεν ἐς ἅπαντα Παύλῳ ὑπηρετεῖν προθυμίᾳ τῇ πάσῃ, ὅπως δὴ ἀτελεύτητον
5 μένοι τῶν πρὸς αὐτοῦ ἐπαγγελλομένων μηδέν. ταύτῃ γὰρ τῶν Ἀλεξανδρέων
τοὺς ‹αἱρετικοὺς› ἑταιρίζεσθαι αὐτὸν ἐς τὴν ἐν Καλχηδόνι σύνοδον ᾤετο δυνατὸν
6 ἔσεσθαι. ἦν δέ τις Ἀρσένιος, Παλαιστῖνος γένος, ὅσπερ Θεοδώρᾳ τῇ βασιλίδι
ἐν τοῖς μάλιστα ἀναγκαιοτάτοις ἐπιτήδειος γεγονώς, καὶ ἀπ' αὐτοῦ δύναμίν τε
πολλὴν μεγάλα τε περιβαλόμενος χρήματα ἐς βουλῆς ἀξίωμα ἦλθε, καίπερ μια-
7 ρώτατος ὤν. οὗτος Σαμαρείτης μὲν ἦν, τοῦ δὲ μὴ τὴν ὑπάρχουσαν προέσθαι δύνα-
8 μιν ὀνόματος ἀντιλαβέσθαι τοῦ Χριστιανῶν ἔγνω. ὁ μέντοι πατήρ τε καὶ ἀδελφὸς
τῇ τούτου δυνάμει θαρσοῦντες διαγεγόνασι μὲν ἐν Σκυθοπόλει, περιστέλλοντες
τὴν πάτριον δόξαν, γνώμῃ δὲ αὐτοῦ ἀνήκεστα τοὺς Χριστιανοὺς εἰργάζοντο
9 πάντας. διὸ δὴ οἱ πολῖται σφίσιν ἐπαναστάντες ἄμφω ἔκτειναν θανάτῳ οἰκτίστῳ,

GPS || 3 Quae sequntur, narrat Liberatus Brev. cap. 23, cf. Cyrill. Scythopolit. In vita S. Sabae ed. Cotelerius, Eccl. Graec. Monumenta III. Paris. 1686). Cedren. I 655,22. Theoph. I 222,18 Cramer, Anecd. II 110.

1 οὖν S: om. GP || ὥστε S: ὡς GP || μηδὲ Dind: μήτε GPS || τῷ Reiske: τὰ GPS || 2 ἀποχρήσει εἰπεῖν G || καὶ del. Dind, Comp 177,8 || ἔμελλεν G || οὔτε Kraš: οὐδὲ GPS || ὅτου GPS: ˌὅπως Syk I 27: ὅπου Comp 177,11 et p. 291 || τι delendum putat Haury || σκήψεώς GP: ἐκ σκήψεώς S: ἐπισκήψεως Reiske || μόνη ἡ Comp 177,12 || χρημάτων κειμένων S || 3 αὐτὸς GP: om. S || 4 μένοι Dind: μείνοι GPS || πρὸς GP: πρὸ S || 5 αἱρετικοὺς add. Haury: εὐδοκιμωτέρους vel λογιμωτάτους add. Alem: πρώτους vel πλείστους Reiske: ἱερεῖς Isambert: πλείστους Comp 178,1 || 6 Παλαιστῖνος S: Παλαιστηνὸς G: Παλαιστινὸς P || τε PS: om. G || περιβαλόμενος P, Syk I 28: περιβαλλόμενος GS || 8 θαρροῦντες G || ἀνήκεστα GPS: τὰ ἀνήκεστα Kall I 257, cf. IV, 4,1; 27,31 || πάντας GPS: πάντα Kall I 257, cf. II 43,3

27

La îndemnul lui Paul, arhiepiscop al cetății, și din porunca lui Iustinian, conducătorul Rodon din Alexandria ucide pe diaconul Psoes. La sfatul papei Vigilius, Paul este îndepărtat din scaun. Iustinian ia capul lui Rodon, iar Teodora lui Arsenius. Statornicia lui Vigilius. Samariteanul Faustinus este iertat de împărat pentru vina pe care o are.

Isprăvile lui Iustinian sînt atît de grozave și așa de multe la număr 1
încît nici o întreagă veșnicie n-ar ajunge să le poți povesti pe toate. De 2
aceea va trebui să aleg din toate numai cîteva, din care se va vădi în chip lămurit, pentru oamenii de după noi, toată plămădeala ființei sale; deoarece era prefăcut și nu-i păsa nici de Dumnezeu, nici de preoți, nici de legi și nici de popor, de care părea că avea grijă; și nu se sinchisea deloc nici de binele statului și nici de propășirea lui, sau cum ar putea să-și ascundă faptele; deoarece nu se gîndea la nimic altceva decît să prade avuțiile din toată lumea. Voi începe cu acestea.

A pus în fruntea locuitorilor din Alexandria un arhiereu cu numele 3
Paul. Se întîmpla că pe atunci conducerea cetății Alexandria o avea un
oarecare Rodon, sirian de neam. Împăratul l-a rugat să-l sprijine din toată 4
inima pe Paul spre a înfăptui orice hotărîre luată de arhiereu. Așa credea 5
Iustinian că va putea cîștiga de partea sa pe rătăciții din Alexandria în
sprijinul celor hotărîte la întîlnirea din Calcedon. Era un oarecare Arsenius, 6
palestinian de neam, care o ajutase pe împărăteasa Teodora în lucruri de cea mai mare trebuință și de aceea se bucura de multă putere, stăpînea averi mari și ajunsese la treapta de senator, cu toate că se dovedise un ticălos
de rînd. El era samaritean, dar pentru a nu pierde puterea s-a hotărît să 7
treacă cu numele de partea creștinilor. Tatăl și fratele său trăiau în Scytho- 8
polis și se bizuiau pe puterea lui: își păstrau mai departe credința strămoșească și în numele lui puneau la cale tot felul de grozăvii împotriva crești-

3 Neînțelegerile religioase dădeau mult de lucru împăraților și amenințau unitatea statului. În anul 537 Iustinian l-a rînduit patriarh în Alexandria pe Paul din Tabannes spre a înfrunta rezistența ereticilor de acolo și a-și cîștiga bunăvoința papei Vigilius. Teodora sprijinea în taină pe eretici și lupta pentru înlăturarea lui Vigilius. Dar autorul nostru nu înfățișează disputele religioase, ci comportarea imorală a lui Iustinian și dă în vileag amănunte interesante pentru cunoașterea vieții economice și sociale din împărăția bizantină.

5 Sinodul din Calcedon, din preajma Bizanțului, a avut loc în anul 451 și a luat decizii importante, care au devenit apoi temeiul credinței oficiale din împărăția bizantină. Iustinian căuta să apere dogmele stabilite de acest sinod spre a întări unitatea statului.

7 Samaria era o regiune în nordul Palestinei care a păstrat o anumită autonomie față de Ierusalim, iar în concepția religioasă a mers pe drumul ei propriu. Samaritenii respectau numai cele cinci cărți ale lui Moise și respingeau adaosurile sau interpretările ulterioare.

10 κακά τε πολλὰ ξυνηνέχθη Παλαιστίνοις ἐνθένδε γενέσθαι. τότε μὲν οὖν αὐτὸν
οὔτε Ἰουστινιανὸς οὔτε βασιλὶς κακόν τι ἔδρασαν, καίπερ αἰτιώτατον γεγονότα
δυσκόλων ἁπάντων, ἀπεῖπον δὲ αὐτῷ ἐς Παλάτιον μηκέτι ἰέναι· ἐνδελεχέστατα γὰρ
11 τούτου δὴ ἕνεκα πρὸς τῶν Χριστιανῶν ἠνωχλοῦντο. οὗτος Ἀρσένιος βασιλεῖ χα-
ριεῖσθαι οἰόμενος οὐ πολλῷ ὕστερον ξὺν τῷ Παύλῳ ἐς τὴν Ἀλεξάνδρειαν στέλ-
λεται, ὡς δὴ τά τε ἄλλα | ὑπηρετήσων καὶ τὴν ἐς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς πειθὼ ξυγκα-
12 τεργασόμενος αὐτῷ δυνάμει τῇ πάσῃ. ἰσχυρίζετο γὰρ ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον,
ἡνίκα οἱ τοῦ Παλατίου ἀποκεκλεῖσθαι ξυνέπεσε, τῶν ἐν Χριστιανοῖς οὐκ ἀμελέ-
13 τητος γεγονέναι δογμάτων ἁπάντων. ὅπερ τὴν Θεοδώραν ἠνίασε· τὴν ἐναντίαν γὰρ
ἐσκήπτετο τῷ βασιλεῖ ἐς τοῦτο ἰέναι, ὥς μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις εἴρηται.
14 ἐπεὶ οὖν ‹ἐν› Ἀλεξανδρεῦσιν ἐγένοντο, διάκονόν τινα Ψόην ὄνομα Ῥόδωνι
Παῦλος παρέδωκε τεθνηξόμενον, φάσκων δὴ αὐτὸν μόνον οἱ αὐτῷ ἐμποδὼν
15 ἵστασθαι τοῦ μὴ τὰ βασιλεῖ δεδογμένα ὑποτελέσαι. τοῖς δὲ βασιλέως γράμμασι
Ῥόδων ἠγμένος, συχνοῖς τε οὖσι καὶ λίαν σπουδαίοις, αἰκίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον
16 ἔγνω. ‹καὶ› ὃς ὑπὸ τῆς βασάνου κατατεινόμενος αὐτίκα θνήσκει. ἅπερ ἐπεὶ ἐς
βασι‹λέα ἦλθεν›, ἐγκειμένης ἰσχυρότατα τῆς βασιλίδος, ἅπαντα βασιλεὺς ἐπὶ
Παύλῳ τε καὶ Ῥόδωνι καὶ Ἀρσενίῳ εὐθὺς ἐκίνει, ὥσπερ τῶν πρὸς αὐτοῦ τούτοις
17 δὴ τοῖς ἀνθρώποις ἐπηγγελμένων ἐπιλελησμένος ἁπάντων. Λιβέριον οὖν τῶν
ἐκ Ῥώμης ἄνδρα πατρίκιον καταστησάμενος ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων ἀρχῆς καὶ τῶν
δοκίμων ἱερέων τινὰς ἐς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἔστειλε τὴν τοῦ πράγματος ποιησομέ-
νους διάγνωσιν, ἐν οἷς καὶ ὁ Ῥώμης ἀρχιδιάκονος Πελάγιος ἦν, τὸ Βιγιλίου τοῦ
18 ἀρχιερέως ὑποδὺς πρόσωπον, ἐπιτεταγμένον οἱ τοῦτό γε πρὸς τοῦ Βιγιλίου· τοῦ τε
φόνου ἐληλεγμένον Παῦλον τῆς ἱερωσύνης εὐθὺς καθεῖλον, φυγόντα δὲ Ῥόδωνα
ἐς Βυζάντιον τήν τε κεφαλὴν ἀφείλετο ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ χρήματα ἐς τὸ δημόσιον
ἀνάγραπτα ἐποιή|σατο, καίπερ τρισκαίδεκα ἐπιστολὰς τοῦ ἀνθρώπου ἐνδειξαμέ-
νου, ἅσπερ αὐτῷ βασιλεὺς ἔγραψε σπουδάζων τε καὶ διατεινόμενος ἄγαν ἐπαγ-
γέλλων τε ἅπαντα τῷ Παύλῳ ὑπηρετεῖν ἐπιτάττοντι καὶ μηδ' ὁτιοῦν ἀντιτείνειν,
19 ὅπως ἐπὶ τῇ δόξῃ ἐπιτελέσαι τὰ δόξαντα δυνατὸς εἴη. Ἀρσένιόν τε Λιβέριος

GPS || 13 cf. An. 10,15

9 Παλαιστίνοις Haury: Παλαιστινοῖς P: Παλαιστηνοῖς GS || 10 οὔτε — οὔτε Dind: οὐδὲ — οὐδὲ GPS || ἀπειπὼν G || τῶν PS: om. G || ξυγκατεργασόμενος Alem: συγκατεργασάμενος G: ξυγκατεργασάμενος PS || 12 δογμάτων GS: πραγμάτων P || 13 εἴρηται Reiske: εἰρήσεται GPS || 14 ἐν add. Alem || ἐγένοντο GP: ἐγένετο S || *Psoum* Liberat. || αὐτῷ del. Reiske, Comp || μὴ GPS: δὴ Comp 179,8 || 15 καὶ add. Haury: ἀλλ' add. Comp 179,11 || 16 βασι‹λέα ἦλθεν› Alem: βασι GP: * S || βασιλεὺς GPS: ὁ βασιλεὺς Alem: del. Syk I 28 || 17 τῶν ἐκ Haury: τὸν ἐκ GPS || Ἀλεξανδρέων Alem: Ἀλεξάνδρου GPS || Ἀλεξάνδρειαν Reiske: Ἀλεξαδρέων GPS || ποιησομένους P, Alem: ποιησαμένους GPS || ἦν Πελάγιος P || τὸ Dind: τοῦ GPS || 18 ἐληλεγμένον Syk I 28: ἐληλεγμένου GPS: ἐληλειγμένους οἱ μὲν Comp 180,3 et p. 253 || τὸ PS: τὸν G || καίπερ GP: καίτοι S || ἅσπερ GP: ὥσπερ S || ὅπως Alem: ὅμως GPS

nilor. De aceea cetățenii s-au răsculat și i-au ucis pe amîndoi cu moartea 9
cea mai de plîns; și de aici s-au ivit o mulțime de nenorociri pentru locuitorii din Palestina. Nici Iustinian și nici împărăteasa nu i-au făcut atunci 10
vreo neplăcere, deși era vinovat de toate fărădelegile, dar l-au rugat să nu mai vină niciodată la palat; căci din pricina lui stăteau foarte prost în ochii creștinilor. Socotind că poate face pe placul împăratului, acest Arsenius a 11
fost trimis nu mult după aceea în Alexandria, împreună cu Paul, spre a da ajutor, între altele, să-i înduplece din toate puterile pe cei din Alexandria. El arăta stăruitor că în timpul acesta, cît s-a întîmplat să-i fie închise por- 12
țile palatului, a cercetat cu mare grijă toate învățăturile creștinilor. Știrea 13
a supărat-o pe Teodora, deoarece ea lăsa să se înțeleagă că merge în această treabă pe o cale cu totul potrivnică decît împăratul, așa cum am povestit mai înainte. După ce au ajuns în Alexandria, Paul a dat pe mîna 14
lui Rodon, spre a fi ucis, pe un diacon cu numele Psoes, spunînd că numai acesta îl împiedică să nu poată împlini poruncile împăratului. Rodon s-a 15
lăsat îndemnat de scrisorile lui Iustinian, multe la număr și deosebit de stăruitoare, și a hotărît să-l supună la chinuri; și fiind pus la încercări, omul a încetat din viață. Cînd a auzit împăratul, la îndemnul atotputernic al 16
împărătesei, a aruncat îndată toată vina pe Paul, Rodon și Arsenius, ca și cum uitase de toate poruncile date aceastor oameni. A pus în fruntea celor din 17
Alexandria pe Liberius, un patrician din Roma, și l-a trimis acolo împreună cu cîțiva preoți de vază spre a cerceta această faptă; iar printre ei era și arhidiaconul Pelagius din Roma, o față bisericească aflată sub oblăduirea arhiereului Vigilius și rînduită de acesta. După ce au dovedit omorul, l-au înlăturat 18
îndată pe Paul din cinstea sa ecleziastică; iar lui Rodon, fugit în Bizanț, împăratul i-a luat capul și a trecut averile sale pe seama statului, cu toate că omul arăta treisprezece scrisori în care împăratul îi scria să caute și să aibă deosebită grijă să împlinească toate poruncile lui Paul și să nu-i stea cu nimic împotrivă, spre a putea înfăptui tot ce credea el de folos în spri-

14 Populația creștină din Alexandria vorbea în bună parte grecește, iar numele Psoes rămîne o dovadă în această privință. Arsenius (adică „Bărbătosul") este și el un nume grecesc, iar Rodon înseamnă în grecește „buchet de trandafiri". În schimb Liberius, omul trimis de la Roma, purta un nume latinesc. Supușii împărăției se înțelegeau între ei prin mijlocirea uneia din cele două mari limbi de cultură ale timpului: greaca și latina. Numele proprii circulau cu ușurință dintr-o parte în alta a imperiului, cum ne arată numeroasele nume latine păstrate în izvoarele bizantine, precum și numele grecești care au stăruit în lumea occidentală.

γνώμῃ Θεοδώρας ἀνεσκολόπισε, καὶ αὐτοῦ τὰ χρήματα δημοσιοῦν βασιλεὺς
ἔγνω, καίπερ οὐδὲν αὐτῷ ἐπεγκαλεῖν ἔχων ἢ ὅτι ξὺν τῷ Παύλῳ δίαιταν εἶχε.
20 Ταῦτα μὲν οὖν εἴτε ὀρθῶς εἴτε ἄλλῃ πῃ αὐτῷ εἴργασται, οὐκ ἔχω εἰπεῖν,
21 ὅτου δὲ δὴ ἕνεκα ταῦτά μοι εἴρηται αὐτίκα δηλώσω. ὁ Παῦλος χρόνῳ τινὶ ὕστερον
ἐς Βυζάντιον ἥκων ἑπτά τε χρυσοῦ κεντηνάρια τῷ βασιλεῖ τούτῳ προέμενος
22 ἠξίου τὴν ἱερωσύνην ἀπολαβεῖν ἅτε αὐτὴν οὐδενὶ νόμῳ ἀφῃρημένος. Ἰουστι-
νιανὸς δὲ τά τε χρήματα ἐδέξατο πράως καὶ τὸν ἄνθρωπον ἐν τιμῇ ἔσχεν, ἀρχιε-
ρέα τε ὡμολόγησεν Ἀλεξανδρεῦσιν αὐτὸν καταστήσεσθαι αὐτίκα δὴ μάλα, καίπερ
ἑτέρου τὴν τιμὴν ἔχοντος, ὥσπερ οὐκ εἰδὼς ὅτι δὴ τοὺς αὐτῷ ξυνοικήσαντάς τε
23 καὶ ὑπουργεῖν τετολμηκότας ἔκτεινέ τε αὐτὸς καὶ τὰς οὐσίας ἀφείλετο. ὁ μὲν
οὖν Σεβαστὸς ἐς ἄγαν διατεινόμενος τὸ πρᾶγμα ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο, Παῦλος δὲ
24 διαρρήδην ἐπίδοξος ἦν τὴν ἱερωσύνην ἀπολήψεσθαι μηχανῇ πάσῃ. ἀλλὰ Βιγίλιος
τηνικάδε παρὼν εἴκειν βασιλεῖ τὸ τοιοῦτον ἐπιτάττοντι οὐδαμῇ ἔγνω. ἔφασκε
γὰρ οὐχ οἷός τε εἶναι ψῆφον τὴν οἰκείαν αὐτὸς ἀνάδικον διεργάσθαι, τὴν Πελα-
25 γίου παραδηλῶν γνῶσιν. οὕτως ἄλλου οὐδενὸς τῷ βασιλεῖ τούτῳ ὅτι μὴ χρημάτων
ἀφαιρέσεως ἀεὶ ἔμελεν. εἰρήσεται δὲ καὶ ἄλλο | τοιόνδε.
26 Φαυστῖνος ἦν τις, Παλαιστῖνος γένος, Σαμαρείτης μὲν γεγονὼς ἄνωθεν,
27 ὀνόματος δὲ τοῦ Χριστιανῶν ἀντιλαμβανόμενος ἀνάγκῃ τοῦ νόμου. οὗτος ὁ Φαυ-
στῖνος ἔς τε βουλῆς ἀξίωμα ἦλθε καὶ τῆς χώρας τὴν ἀρχὴν ἔσχεν, ἧσπερ αὐτὸν
παραλυθέντα οὐ πολλῷ ὕστερον ἔς τε τὸ Βυζάντιον ἥκοντα τῶν τινες ἱερέων διέ-
βαλλον ἐπενεγκάμενοι ὡς Σαμαρειτῶν νόμιμα περιστέλλει, καὶ Χριστιανοὺς δρά-
28 σειε τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ ᾠκημένους ἀνόσια ἔργα. Ἰουστινιανὸς δὲ ἀγριαίνεσθαί τε
καὶ δεινὰ ποιεῖσθαι διὰ ταῦτα ἐδόκει, ὅτι δὴ αὐτοῦ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἔχοντος
29 τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ὑφ᾽ ὁτουοῦν διασύροιτο. οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς συγκλήτου
βουλῆς τὴν διάγνωσιν πεποιημένοι τοῦ πράγματος φυγῇ τὸν Φαυστῖνον ἐζημίω-
30 σαν, βασιλέως ἐγκειμένου σφίσι. βασιλεὺς δὲ πρὸς αὐτοῦ χρήματα ὅσα ἐβούλετο
31 κεκομισμένος ἀνάδικα εὐθὺς τὰ δεδικασμένα ἐποίησε. Φαυστῖνος δὲ αὖθις τὸ
πρότερον ἀξίωμα ἔχων, βασιλεῖ τε ὡμίλει ἐπίτροπός τε καταστὰς τῶν ἐν Παλαι-
στίνῃ τε καὶ Φοινίκῃ βασιλικῶν χωρίων ἀδεέστερον ἅπαντα κατειργάζετο ὅσα

GPS

20 αὐτῷ GPS: αὐτοῖς Comp 180,3 || 21 ὕστερον PS: om. G || τε Maltr: τι GPS || αὐτὴν — νόμῳ GP: οὐδενὶ αὐτὴν τρόπῳ S || 22 ὑπουργεῖν GP: ὑπουργείσαν S || αὐτὸς ἔκτεινέ τε αὐτοὺς Comp 181,4 || 23 πάσῃ PS: τῇ πάσῃ G || 24 τὸ P: τῶ GS || διεργᾶσθαι GPS: διεργάσασθαι Herw 35,333 || 25 ἔμελεν S: ἔμελλεν GP || 26 Παλαιστῖνος Maltr: Παλαιστηνὸς GS: Παλαιστινὸς P || 27 ἔς τε PS: ἐς G || τινες GPS: τινες ἐκεῖ Comp 181,16 et p. 295 || περιστέλλει GPS: περιστέλλοι Syk I 28 || 28 ποιεῖσθαι PS: ποιεῖν G: πονεῖσθαι Comp 182,2 et p. 296 || ὁτουοῦν P: ὁτοοῦν G: ὁτιοῦν S || 29 ἐκ S: om. GP || 30 αὖθις om. P, add. P(mg.) || 31 ἐν Παλαιστίνῃ τε καὶ Φοινίκῃ Alem: ἐκ Παλαιστίνης τε καὶ Φοινίκης GPS

jinul credinței. La cererea Teodorei, Liberius l-a răstignit pe Arsenius, iar 19
împăratul a trecut averile sale pe seama statului, măcar că n-avea pentru ce să-l învinuiască, decît doar că s-a aflat împreună cu Paul.

Dacă toate acestea au fost bine făcute sau nu n-aș putea spune; dar 20
voi arăta îndată de ce am vorbit despre ele. Paul a venit puțin mai tîrziu 21
în Bizanț, a dat acestui împărat șapte cîntare de aur și i-a cerut să-i dea îndărăt cinstea ecleziastică din care ar fi fost înlăturat, chipurile, fără nici
un temei legiuit. Iustinian a luat banii cu dragă inimă, l-a ținut în cinste 22
și s-a arătat gata să-l pună cît mai repede arhiereu în Alexandria, ca și cum ar fi uitat că el însuși i-a ucis și răpit de averi pe cei care au lucrat împreună
cu dînsul și l-au sprijinit. Împăratul se străduia din răsputeri și grăbea lucru- 23
rile, iar Paul era pe deplin încredințat că va primi îndărăt cinstea bise-
ricească prin toate mijloacele. Dar Vigilius, care se afla atunci în Bizanț, 24
a respins cu tărie porunca împăratului și a zis că nu poate călca în picioare
o hotărîre luată de el însuși, spre a îmbrățișa credința lui Pelagius. Așa- 25
dar împăratul acesta n-avea altă grijă decît să ia averile oamenilor. Voi arăta și altă întîmplare asemănătoare.

Era un oarecare Faustinus, palestinian de neam, dar de obîrșie sama- 26
ritean, care a îmbrățișat cu numele și de nevoie credința creștină. Acest 27
Faustinus a ajuns la cinstea de senator și a avut conducerea ținutului, dar a fost înlăturat puțin după aceea și a venit în Bizanț. Cîțiva preoți l-au pîrît că stăruie în credința samariteană și a iscat tot felul de fărădelegi împo-
triva locuitorilor din Palestina. Iustinian părea amărît de faptul acesta și 28
înfuriat că în timpul domniei sale numele de creștin a ajuns să fie sfîr-
tecat pînă într-atîta. Cei din sfatul bătrînilor au cercetat lucrurile și l-au 29
pedepsit pe Faustinus cu surghiunul, la îndemnul împăratului. Dar Iusti- 30
nian a luat de la el bani cîți a poftit și a înlăturat îndată hotărîrea judecății,
iar Faustinus a primit din nou cinstea avută mai înainte: el se înțelegea 31
bine cu împăratul și își făcea fără sfială toate mendrele ca chivernisitor și cîrmuitor al moșiilor împărătești din Palestina și Fenicia, lucrînd după

24 Pelagius era colaboratorul lui Vigilius și trimis special (*apocrisiarius*) pe lîngă curtea lui Iustinian. Mai tîrziu, cu ajutorul lui Iustinian, el a ajuns papă (556—561) în locul lui Vigilius, înlăturat de conducerea bizantină cu ajutorul trupelor din Italia de către Velisarie și prin zelul Antoninei.

26 Procopius cunoaște mai bine evenimentele din patria sa, dar nu ne dă putința să tragem vreo concluzie în privința originii sale etnice. El respectă credințele străvechi și nu aprobă prozelitismul bisericii oficiale.

32 οἱ αὐτῷ βουλομένῳ εἴη. ὅντινα μὲν οὖν Ἰουστινιανὸς τρόπον τὰ Χριστιανῶν
δικαιώματα περιστέλλειν ἠξίου, καίπερ οὐ πολλῶν εἰρημένων ἡμῖν, ἀλλ' ἐκ τῶν-
33 δε βραχέων ὄντων τεκμηριοῦν ἔστιν. ὅπως δὲ καὶ τοὺς νόμους οὐδεμιᾷ ὀκνήσει
κατέσειε χρημάτων κειμένων βραχυτάτῳ δηλωθήσεται λόγῳ.

κη'

Priscus Emesenus falsarius. Praescriptio centenaria ecclesiis data. Longinus Prisci fraudem deprehendit. Hebraeos vexat Iustinianus.

1 Πρίσκος τις ἐν τῇ Ἐμεσηνῶν ἐγένετο πόλει, ὅσπερ ἀλλότρια γράμματα
μιμεῖσθαι εὐφυῶς ἐξηπίστατο, τεχνίτης τε ἦν περὶ τὸ κακὸν τοῦτο δεξιὸς ἄγαν.
2 ἐτύγχανε δὲ ἡ τῶν Ἐμεση|νῶν ἐκκλησία τῶν τινος ἐπιφανῶν κληρονόμος γεγε-
3 νημένη χρόνοις τισὶ πολλοῖς ἔμπροσθεν. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ πατρίκιος μὲν τὸ
4 ἀξίωμα, Μαμμιανὸς δὲ ὄνομα, γένει λαμπρὸς καὶ περιουσίᾳ χρημάτων. ἐπὶ δὲ
Ἰουστινιανοῦ βασιλεύοντος ὁ Πρίσκος διερευνησάμενος πόλεως τῆς εἰρημένης
τὰς οἰκίας πάσας, εἴ τινας εὕρέ τε πλούτῳ ἀκμάζοντας καὶ πρὸς ζημίαν χρημάτων
μεγάλων διαρκῶς ἔχοντας, τούτων διερευνησάμενος ἐς τὸ ἀκριβὲς τοὺς προπά-
τορας, γράμμασιν αὐτῶν παλαιοῖς ἐντυχών, βιβλίδια πολλὰ ὡς παρ' ἐκείνων
γεγραμμένα πεποίηται, ὁμολογούντων πολλὰ χρήματα τῷ Μαμμιανῷ ἀποδώσειν
5 ἅτε παρακαταθήκης λόγῳ ταῦτα πρὸς ἐκείνου κεκομισμένων. τό τε ὡμολογημένον
ἐν τούτοις δὴ τοῖς καταπλάστοις γραμματείοις χρυσίον ξυνῄει οὐχ ἧσσον ἢ ἐς
6 ἑκατὸν κεντηνάρια. καὶ ἀνδρός δέ τινος, ὅσπερ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τηνικάδε τοῦ
χρόνου καθήμενος, ἡνίκα ὁ Μαμμιανὸς περιῆν, δόξαν τε πολλὴν ἐπι τῇ ἀληθείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ ἔχων, ἅπαντα ἐπετέλει τὰ τῶν πολιτῶν γραμματεῖα, ἕκαστον οἰκείοις ἐπισφραγίζων αὐτὸς γράμμασιν, ὅνπερ ταβελλίωνα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, τὰ γράμματα δαιμονίως μιμησάμενος τοῖς διοικουμένοις τὰ πράγματα τῆς Ἐμεσηνῶν ἐκκλησίας παρέδωκεν, ὡμολογηκόσι μοῖραν αὐτῷ τινα κεῖσθαι τῶν ἐθένδε

GPS(usque ad 33 ὅπως) || 1—9 ὅσπερ — ἀποκεκλεῖσθαι Suid s.v. Πρίσκος || 6 ἅπαντα — γράμμασιν Suid s.v. ταβελλίων

32 τὰ Χριστιανῶν τρόπον S || 33 κειμένων GP: προκειμένων Reiske, sed cf. An. 28,6 || 1 γράμματα G: πράγματα P || εὐφυῶς GP: ὑπερφυῶς Suid || 3 ἦν δὲ Suid: ἤδη GP || μὲν Suid: εἶεν GP || τὸ ὄνομα Suid || 4 ἐπὶ δὲ Suid: ἐπεὶ οὖν GP || βασιλεύοντος GP: om. Suid || διερευνησάμενος GP: διαριθμησάμενος Suid, Comp 183,5 || οἰκίας GP: οὐσίας Suid: οἰκίας καὶ τὰς οὐσίας Comp 183,6 || τινας Suid: τι GP || τε πλούτῳ GP: πλούτῳ τε Herw 35,334 || ἀκμαζούσας — ἐχούσας G || περιακμάζοντας Suid || μεγάλην Suid || εἰς Suid || παραθήκης Suid || πρὸς GP: παρ' Suid || κεκομισμένοι Suid || 5 τό τε GP: τὸ δὲ Syk I 28 || ὡμολογημένον Suid: ὡμολογημένων GP || χρυσίον om. Suid || ξυνῄει Dind: ξυνίει GP, Suid || 6 τοῦ χρόνου GP: χρόνου Suid || ἐπὶ τῇ G: ἐπὶ P: ἐπί τε Suid || τῇ ἄλλῃ om. Suid || ἕκαστον GP: ἕκαστον αὐτῶν Suid || αὐτὸς om. Suid || τῆς GP: τῆς τῶν Suid || ὡμολογηκόσι Suid: ὡμολογηκότων GP

dorința inimii sale. Așadar iată cum se învrednicea Iustinian să apere drep- 32
turile creștinilor, deși n-am pomenit multe fapte; dar puținele cîte le-am
spus sînt o dovadă îndestulătoare. Cum a călcat în picioare legile, fără nici 33
un pic de rușine, în fața banilor, voi arăta foarte pe scurt în cele ce urmează.

28

Plastograful Priscus din Emesa. Îngăduința de o sută de ani dată bisericilor. Longinus descoperă fărădelegile lui Priscus. Iustinian hărțuiește evreii.

În cetatea Emesa trăia un oarecare Priscus, care plăsmuia de minune 1
scrisorile altora și era mare meșter în această îndeletnicire răufăcătoare.
Se întîmplase că biserica de acolo ajunsese cu cîțiva ani mai înainte moște- 2
nitoarea unui om de seamă, anume Mamian, un patrician dintr-o familie
vestită și cu multă avere. În timpul domniei lui Iustinian acest Priscus 3
cerceta toate casele din amintita cetate și căuta oameni bogați care să poată
fi înșelați cu sume destul de însemnate; și scotocind cu grijă hîrtiile lăsate de 4
strămoșii acestor familii dădea peste scrisori vechi și plăsmuia tot felul de
cărți, chipurile, scrise de ei, care arătau că datoresc o mulțime de bani
lui Mamian, luați de la acesta cu împrumut. Aurul mărturisit în aceste scri- 5
sori ticluite se ridica la nu mai puțin de o sută de cîntare. În vremea cînd 6
trăia Mamian, lucra în tîrg un bărbat cu multă trecere pentru simțul său
de dreptate și alte lucruri bune. El alcătuia toate scrisorile cetățenilor și
le întărea pe fiecare cu semnătura sa, iar romanii îi ziceau acestui om „scrii-
tor de tăblițe" *(tabellio)*. Priscus a plăsmuit cu o dibăcie diavolească scrisul
acestui bărbat și a dat hîrtiile pe mîna celor care chiverniseau averile bise-
ricii din Emesa, iar aceștia au făgăduit să-i dea o parte din cîștigurile dobîn-
dite în felul acesta. Pentru că legea se împotrivea, deoarece toate pricinile 7

32 Procopius pune aici degetul pe rană, deoarece Iustinian căuta să arate că este cel mai mare apărător al creștinismului și al bisericii oficiale; dar pofta sa de bani era fără margini și nu se oprea nici în fața lucrurilor celor mai sfinte. Cine altul putea fi o asemenea ființă, conchide autorul, decît stăpînul iadului, „conducătorul duhurilor necurate"?

33 Autorul pare obosit și grăbit să încheie această scriere.

1 Emesa, oraș în Siria pe malurile fluviului Orontes (azi Homs, cu aproximativ 100000 de locuitori, dintre care 20000 creștini). A fost cucerită de romani în secolul întîi și a ajuns mai tîrziu la oarecare însemnătate politică, iar Iulia Doamna, soția împăratului Septimius Severus era originară de acolo. Din familia ei se trăgea și împăratul Severus Alexander. În Emesa au activat doi episcopi cunoscuți, și anume Eusebios (în jurul anului 359) și Nemesios (pe la 400). În anul 636 a fost cucerită de arabi.

5 O sută de cîntare, adică aproximativ treizeci și două de kilograme.

6 *Tabellio* (de la *tabella* „tăbliță, contract, act") era omul care întocmea contracte, testamente, acte de căsătorie, documente de vînzare-cumpărare, cf. Tertulian, *Virg. vel.* 12 : *tabellae sponsalium, nuptiarum.*

7 ποριοθησομένων χρημάτων. ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος ἐμποδὼν ἵστατο, τὰς μὲν ἄλλας
δίκας ἁπάσας ἐς τριακοντοῦτιν παραγραφὴν ἄγων, ὀλίγας δὲ ἅττας [καὶ] τὰς
ὑποθηκαρίας καλουμένας τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν μήκει ἐκκρούων, μηχανῶνται
8 τοιάδε. ἐς Βυζάντιον ἀφι|κόμενοι καὶ χρήματα μεγάλα τῷ βασιλεῖ τούτῳ προέμε-
νοι ἐδέοντο σφίσι τὸν τῶν πολιτῶν ὄλεθρον οὐδὲν ὠφληκότων ξυγκατεργάζεσθαι.
9 ὁ δὲ τὰ χρήματα κεκομισμένος μελλήσει οὐδεμιᾷ νόμον ἔγραψεν, οὐ χρόνοις
τὰς ἐκκλησίας τοῖς καθήκουσιν, ἀλλ' ἐνιαυτῶν ἑκατὸν πλήθει δικῶν τῶν αὐταῖς
προσηκουσῶν ἀποκεκλεῖσθαι, καὶ ταῦτα οὐκ ἐν Ἐμέσῃ μόνον κύρια εἶναι, ἀλλὰ
10 καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. Ἐμεσηνοῖς τε τὸ πρᾶγμα τοῦτο διαιτᾶν ἔταξε
Λογγῖνόν τινα δραστήριόν τε ἄνδρα καὶ τὸ σῶμα ἰσχυρὸν ἄγαν, ὃς καὶ τὴν τοῦ
11 δήμου ἀρχὴν ἐν Βυζαντίῳ ὕστερον ἔσχεν. οἱ δὲ τῆς ἐκκλησίας τὰ πράγματα διοι-
κούμενοι τὰ μὲν πρῶτα τῶν τινι [τῶν] πολιτῶν δίκην κεντεναρίοιν ἐκ βιβλίων
τῶν εἰρημένων λαχόντες δυοῖν, κατεδικάσαντο τοῦ ἀνθρώπου εὐθύς, ὅ τι καὶ
ἀπολογήσαιτο οὐδαμῇ ἔχοντος διά τε χρόνου τοσόνδε μῆκος καὶ ἄγνοιαν τῶν
12 τότε πεπραγμένων. ἐν πένθει δὲ μεγάλῳ ἐκάθηντο οἵ τε ἄλλοι ξύμπαντες ἄνθρωποι
ὁμῶς τοῖς συκοφάνταις ἐκκείμενοι καὶ πάντων μάλιστα οἱ τῶν Ἐμεσηνῶν λογι-
13 μώτατοι. τοῦ δὲ κακοῦ ἐς τοὺς πλείστους ἤδη τῶν πολιτῶν ἐπιρρέοντος προμή-
14 θειάν τινα τοῦ θεοῦ ξυνηνέχθη γενέσθαι τοιάνδε. Πρίσκον ὁ Λογγῖνος τὸν τοῦτο
δὴ τὸ σκαιώρημα ἐργασάμενον ἅπαντα δμοῦ κομίζειν οἱ τὰ γράμματα ἐκέλευσεν,
15 ἀναδυόμενόν τε τὴν πρᾶξιν ἐρράπισε δυνάμει τῇ πάσῃ. ὁ δὲ ἀνδρὸς ἰσχυροῦ λίαν
τὴν πληγὴν οὐδαμῇ ἐνεγκὼν ἔπεσεν ὕπτιος, τρέμων δὲ ἤδη καὶ περιδεὴς γεγονώς,
ὅλως τε Λογγῖνον ᾐσθῆσθαι τὰ πεπραγμένα ‹ὑπονοῶν› ὡμολόγει, οὕτω τε τῆς
σκαιωρίας ἁπάσης ἐς φῶς ἐνεχθείσης τὴν συκοφαντίαν πεπαῦσθαι | ξυνέβη.
16 Ταῦτα δὲ οὐ μόνον ἐς τοὺς νόμους ἀεὶ καὶ καθ' ἑκάστην εἰργάζετο τοὺς
Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ οὓς Ἑβραῖοι τιμῶσι καταλύειν ὅδε βασιλεὺς ἐν σπουδῇ εἶχεν.
17 ἦν γάρ ποτε αὐτοῖς ἐπανιὼν ὁ χρόνος τὴν Πασχαλίαν ἑορτὴν πρὸ τῶν Χριστιανῶν

GP || 7 ἐς τριακοντοῦτιν: Nov. 9 cum enim antiqua iura triginta annorum metis temporales exceptiones circumcludebant et, si hypotheca fuerat, paulo longiora eis spatia condonabant, nos... centum tantummodo annorum lapsu temporalem exceptionem eis opponi sancimus... Nov. 111 || 9 Haec lex (Nov. 9 Ut ecclesia Romana centum annorum habeat praescriptionem) data est anno 535, Nov. 111 „invocat (anno 541) constitutionem, quae praescriptionem centum annorum locis venerabibus dederat". Malal. 482,1

---

7 παραγραφὴν Suid: παράγραφον GP || καὶ del. Haury, Syk I 28 || καλουμένας GP: πάσας Suid || μηχανῶνται τοιάδε om. Suid || 8 μεγάλα om. Suid || τούτῳ GP: Ἰουστινιανῷ Suid || ἐδέοντο — ἔγραψεν GP: μελήσει οὐδεμιᾷ ἔπεισαν γράψαι νόμον Suid || ὠφληκότων Haury: ὠφεληκότων GP: ὠφειληκότων Herw || 9 ἐκκλησίας GP: ἐκκλήτους Suid || δικῶν Suid: δοκῶν GP || ἐν Ἐμέσῃ P, Alem, Heis 970: ἐν Ἐνμέσε G || κύρια P: κύριοι G || 11 τῶν del. Reiske, Comp || τοῦ ἀνθρώπου — ἀπολογήσαιτο — ἔχοντος Haury: τοὺς ἀνθρώπους — ἀπολογήσαιντο — ἔχοντας GP || 12 λογιμώτατοι Haury: λογιώτατοι GP || 15 ὅλως G(mg.): ὅλης G: ὅλος P || ὑπονοῶν add. Reiske: τὰ οἱ κακῶς πεπραγμένα ὑπονοῶν Comp 185,9 et p. 296 || ὡμολόγει Alem: ὁμολογῶν GP: ἐξωμολόγει Reiske || 17 Πασχαλίαν G: Πασχάλιον P

se stingeau şi erau şterse după treizeci de ani, iar cîteva, de pildă cele care
priveau zălogirile, după patruzeci, ei au pus la cale cele ce urmează. S-au 8
dus în Bizanţ, au dat împăratului sume mari de bani şi i-au cerut să lucreze
împreună cu dînşii la pierderea unor cetăţeni care n-aveau nici o vină. Ius- 9
tinian a luat banii şi fără nici o sfială a alcătuit o lege prin care bisericile
erau oprite de la drepturile cuvenite lor, nu după răstimpul obişnuit, ci
abia după o sută de ani, iar hotărîrea aceasta avea putere nu numai în
Emesa, ci în toată împărăţia romană. Pentru îndreptarea lucrurilor din 10
Emesa împăratul l-a rînduit pe un oarecare Longinus, un bărbat hotărît
şi foarte puternic la trup, care a ajuns mai pe urmă conducătorul poporului
din Bizanţ. Pe temeiul cărţilor amintite mai sus, cei care chiverniseau averile 11
bisericii au cerut mai întîi o datorie de două cîntare de la un cetăţean şi
au cîştigat îndată judecata, deoarece omul nu putea să se apere, din pri-
cina timpului îndelungat şi a necunoaşterii faptelor petrecute mai de mult.
Toţi ceilalţi, şi mai ales oamenii de seamă din Emesa, erau în mare suferinţă, 12
deoarece cădeau pradă pîrîtorilor. Dar tocmai cînd nenorocirea i-a atins 13
pe cei mai mulţi dintre dînşii, s-a întîmplat că a venit mila lui Dumnezeu
în felul acesta. Longinus i-a poruncit lui Priscus, uneltitorului acestei fără- 14
delegi, să aducă în acelaşi timp toate scrisorile sale, iar el pregeta să facă
lucrul acesta. Atunci a început să-l bată cu vergile, din toate puterile. Priscus 15
n-a fost în stare să ţină piept loviturilor date de acest bărbat zdravăn
şi a căzut la pămînt, cu faţa în sus: tremurînd de frică şi temîndu-se că
Longinus cunoaşte în amănunţime toate isprăvile sale, a mărturisit. Aşa s-a
întîmplat că a ieşit la lumină toată fărădelegea şi s-a pus capăt uneltirilor.

Aşa făcea acest împărat totdeauna şi în fiecare zi, nu numai faţă de 16
legile romanilor, ci s-a grăbit să calce în picioare şi obiceiurile sfinte ale evre-
ilor. Dacă se întîmpla vreodată că sărbătoarea paştilor lor cădea înainte de 17

---

7 Hotărîrea legiferată în *Codex Iustinianus* I 2, 23 din anul 530 cerea un termen de treizeci de ani, iar cea consemnată în *Novela* 9, din anul 535, ridica acest termen la o sută de ani; mai tîrziu (în anul 541) împăratul a coborît din nou acest răgaz la patruzeci de ani (*Novela* 111). Nu ştim dacă aceste oscilări au avut vreo legătură cu afacerea din Emesa. *Novela* 9 a fost adresată papei Ioan din Roma şi ni s-a păstrat numai în limba latină. Ea spune, printre altele: „Legile vechi fixau un termen de treizeci de ani, iar dacă era vorba de ipoteci acordau un termen ceva mai lung. Noi excludem însă de la acest termen sfintele biserici, mai ales cînd e vorba de pierderi şi datorii şi hotărîm un termen de o sută de ani". În *Novela* 111 din anul 541 citim: „Poruncim ca acum pentru sfintele biserici şi mănăstiri, pentru azilurile de străini şi orfani, pentru orfelinate şi case de protecţie a cerşetorilor termenul de prescripţie să fie de patruzeci de ani".

16 Procopius arată mai multă înţelegere faţă de evrei decît faţă de samariteni şi le recunoaşte anumite deosebiri de ritual sau de concepţie de viaţă. Iustinian ţinea seama în primul rînd de interesele statului şi dorea o uniformizare a imperiului, în toate domeniile. De aceea nu tolera sectele şi ereziile creştine, dar nici religiile sau credinţele necreştine.

ἀγαγὼν τύχοι, οὐκ εἴα ταύτην τοὺς Ἰουδαίους καιροῖς τοῖς καθήκουσιν ἄγειν,
οὐδέ τι ἐν ταύτῃ ἐξοσιοῦσθαι τῷ θεῷ ἢ ἐπιτελεῖν τῶν ἐν σφίσιν αὐτοῖς νομίμων.
18 πολλούς τε αὐτῶν οἱ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τεταγμένοι ἅτε προβατείων κρεῶν ἐν τούτῳ
γευσαμένους τῷ χρόνῳ, τῆς ἐς τὴν πολιτείαν παρανομίας ὑπάγοντες χρήμασιν
19 ἐζημίουν πολλοῖς. ἔργα μὲν οὖν καὶ ἄλλα τοιαῦτα Ἰουστινιανοῦ ἀνάριθμα ἐξε-
πιστάμενος οὐκ ἂν τι ἐνθείην, ἐπεὶ πέρας δοτέον τῷ λόγῳ. ἀποχρήσει γὰρ καὶ
δι' αὐτῶν τὸ τοῦ ἀνθρώπου ἦθος σημῆναι.

κθ'

Iustiniani dissimulatio rixam gravissimam parit. Eudaemonis et Euphratae hereditates occupat. Lex de heredibus senatorum. Iniqua Iustiniani sententia. Praesente illectus pecunia nec Venetis favet.

1 Ὅτι δὲ εἴρων τε καὶ κατάπλαστος ἦν, αὐτίκα δηλώσω. τὸν Λιβέριον τοῦτον,
οὗπερ ἐμνήσθην ἀρτίως, παραλύσας ἧς εἶχεν ἀρχῆς, Ἰωάννην ἀντ' αὐτοῦ κατε-
2 στήσατο Αἰγύπτιον γένος, ἐπίκλησιν Λαξαρίωνα. ὅπερ ἐπεὶ Πελάγιος ἔγνω Λιβε-
ρίῳ φίλος ἐς τὰ μάλιστα ὤν, τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεπυνθάνετο εἴπερ ὁ ἀμφὶ Λαξα-
3 ρίωνα λόγος ἀληθὴς εἴη. καὶ ὃς εὐθὺς ἀπηρνήσατο μηδὲν πεπραγέναι τοιοῦτο
ἀπισχυρισάμενος, γράμματά τε αὐτῷ πρὸς Λιβέριον ἐνεχείρισεν, ἐντελλόμενος
4 βεβαιότατα τῆς ἀρχῆς ἔχεσθαι, καὶ μηδενὶ αὐτῆς τρόπῳ μεθίεσθαι. οὐ γὰρ ταύτης
ἐθέλειν ἐν τῷ παρόντι αὐτὸν παραλῦσαι. ἦν δέ τις τῷ Ἰωάννῃ ἐν Βυζαντίῳ θεῖος,
Εὐδαίμων ὄνομα, ἐς τε τὸ τῶν ὑπάτων ἀξίωμα ἥκων καὶ χρήματα περιβεβλημένος
5 πολλὰ ἐπίτροπος τέως τῆς βασιλέως οὐσίας ἰδίας. οὗτος Εὐδαίμων ἐπειδὴ ταῦτα
ἠκηκόει ἅπερ | ἐρρήθη, καὶ αὐτὸς βασιλέως ἀνεπυνθάνετο εἰ ἐν βεβαίῳ τῷ ἀδελ-
6 φιδῷ τὰ τῆς ἀρχῆς εἴη. ὁ δὲ ὅσα οἱ πρὸς Λιβέριον ἐγέγραπτο ἀρνησάμενος, πρὸς
τὸν Ἰωάννην γράμματα γράψας ἀντιλαβέσθαι τῆς ἀρχῆς δυνάμει πάσῃ ἐπέστελλεν.
7 οὐδὲ γὰρ οὐδ' αὐτῷ νεώτερον ἀμφ' αὐτῇ βεβουλεῦσθαι. οἷσπερ ὁ Ἰωάννης ἀνα-
πεισθεὶς Λιβέριον ἀναχωρεῖν τοῦ τῆς ἀρχῆς καταγωγίου ἅτε αὐτῆς παραλελυ-
8 μένον ἐκέλευεν. Λιβέριος δὲ αὐτῷ πείθεσθαι οὐδαμῇ ἔφασκεν, ἡγμένος δηλονότι
9 τοῖς βασιλέως καὶ αὐτὸς γράμμασιν. ὁ μὲν οὖν Ἰωάννης τούς οἱ ἑπομένους ὁπλί-
σας ἐπὶ τὸν Λιβέριον ᾔει, ὁ δὲ ξὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν εἰς ἀντίστασιν εἶδε. μάχης

GP || 1 Λιβέριον cf. An. 27,17

17 ἐξοσιοῦσθαι G: ἐξισοῦσθαι P || 18 παρανομίας P, Alem: παρανόμως G || 19 Ἰουστινιανοῦ Alem: Ἰουστινιανῷ GP || 3 τῆς ἀρχῆς G: ἀρχῆς P || καὶ Alem: ἢ GP || 4 πολλὰ G: μεγάλα P || ἰδίας οὐσίας P || 5 ταῦτα P: ταῦτ' G || ἀδελφιδῷ P, Reiske: ἀδελφῷ G || 6 Λιβέριον P: Βελισάριον G || πάσῃ P: τῇ πάσῃ G || 7 οὐδ' Dind: οὔτ' G: ὅ, τ' P: οὐδὲν γὰρ Comp 187,6 et p. 299 || 8 πείθεσθαι GP: πείσεσθαι Syk I 28 || 9 αὐτὸν P: αὐτὸν G || ἀντίστασιν P, Dind: ἀνθίστασιν G

paştile creştinilor, el nu-i lăsa s-o sărbătorească la timpul cuvenit şi nici nu le îngăduia atunci să aducă jertfe lui Dumnezeu sau să îndeplinească ceva din cele legiuite. Mulţi dintrei ei erau învinuiţi de hulă împotriva sta- 18
tului şi pedepsiţi cu sume mari de bani de către cei rînduiţi în fruntea dregă-
toriilor, pentru că mîncau carne de miel. Mai cunosc şi alte isprăvi ale lui 19
Iustinian de felul acesta, să nu le poţi număra, dar nu le mai povestesc, deoarece trebuie să pun un capăt povestirii mele. Dar şi din cele amintite pînă aici ne ajunge să cunoaştem firea şi năravurile acestui om.

29

Prefăcătoria lui Iustinian pricinuieşte o încăierare cît se poate de neplăcută. El pune mîna pe moştenirile lui Eudemon şi Eufratas. Legea despre moştenitorii senatorilor. O hotărîre nedreaptă a lui Iustinian. El e ademenit de banii aduşi de faţă şi nu-i cruţă nici pe „albaştri".

Iustinian era înşelător şi prefăcut, după cum voi arăta mai departe. 1
Pe acest Liberius, pomenit adineaori, l-a scos din slujba pe care o avea şi
l-a pus în locul lui pe Ioan, născut în Egipt şi poreclit Laxarion. Cînd a auzit 2
de lucrul acesta Pelagius, cel mai bun prieten al lui Liberius, l-a întrebat
pe împărat dacă zvonul despre Laxarion este adevărat. Iustinian a tăgăduit 3
repede şi l-a încredinţat că n-a luat nici o hotărîre de felul acesta, apoi i-a înmînat o scrisoare pentru Liberius, în care îi poruncea să-şi apere cu dîrzenie dregătoria şi să n-o lase din mînă cu nici un preţ, deoarece nu doreşte
să-l scoată dintr-însa în clipa de faţă. Ioan avea în Bizanţ un unchi cu 4
numele Eudemon, ajuns la treapta de consul şi înconjurat de multe bogăţii,
deoarece chivernisise pînă atunci averile din casa împăratului. Aflînd de cele 5
amintite mai sus, acest Eudemon l-a întrebat şi el pe împărat dacă dregă-
toria nepotului său este bine întemeiată. Iustinian a tăgăduit cele scrise lui 6
Liberius şi a alcătuit o scrisoare către Ioan, în care îi poruncea să-şi ia în primire dregătoria prin orice mijloace, deoarece n-a luat altă hotărîre
mai nouă cu privire la dînsa. Înduplecat de aceste cuvinte, Ioan a poruncit 7
lui Liberius să se îndepărteze de pe locul dregătoriei sale, ca unul care a
fost scos dintr-însa. Dar Liberius i-a răspuns că nu va da ascultare hotărîrii 8
sale în nici un fel, fiind îndemnat şi el, se vede, de scrisoarea împăratului.
Ioan şi-a înarmat însoţitorii şi a năvălit asupra lui Liberius, iar acesta împre- 9

1 Faptele povestite în acest capitol par a fi fost adăogite mai pe urmă. Ele aveau de scop să discrediteze şi mai mult pe Iustinian, că ar fi fost inconsecvent, nesincer şi lacom. În genere legislaţia lui Iustinian urmărea întărirea statului, în dauna marilor latifundiari, spre a micşora influenţa acestora şi a împiedica ivirea unor pretendenţi la tronul imperial. În lupta împotriva aristocraţiei funciare Iustinian se sprijinea pe „oamenii noi" *(homines novi)* şi pe reprezentanţii bisericii.

τε γενομένης, ἄλλοι τε πολλοὶ πίπτουσι καὶ Ἰωάννης αὐτὸς ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων.
10 Εὐδαίμονος οὖν ἰσχυρότατα ἐγκειμένου, μετάπεμπτος εὐθὺς ἐς Βυζάντιον ὁ Λιβέ-
ριος ἦν, ἥ τε σύγκλητος βουλὴ τὴν διάγνωσιν ποιουμένη τῶν πεπραγμένων, ἀπε-
ψηφίσατο τοῦ ἀνθρώπου, ἐπεὶ αὐτοῦ οὐκ ἐπελθόντος, ἀλλ' ἀμυνομένου τὸ μίασμα
11 ξυνηνέχθη γενέσθαι. βασιλεὺς μέντοι οὐ πρότερον ἀπέστη ἕως αὐτὸν ἐζημίωσε
χρήμασι λάθρα.
12 Οὕτω μὲν οὖν Ἰουστινιανὸς ἀληθίζεσθαί τε ἠπίστατο καὶ εὐθύγλωσσος ἦν.
ἐγὼ δὲ πάρεργόν τι τοῦδε τοῦ λόγου εἰπεῖν οὐκ ἄπο τοῦ καιροῦ οἴομαι εἶναι. ὁ μὲν
γὰρ Εὐδαίμων οὗτος ἐτελεύτησεν οὐ πολλῷ ὕστερον, ξυγγενῶν μέν οἱ ἀπολελειμ-
μένων πολλῶν, οὔτε διαθήκην τινὰ διαθέμενος οὔτε τι ἄλλο τὸ παράπαν εἰπών.
13 ὑπὸ χρόνον δὲ τὸν αὐτὸν καί τις ἄρχων γεγονὼς τῶν ἐν Παλατίῳ εὐνούχων ὄνομα
Εὐφρατᾶς ἀπελύθη τοῦ βίου, ἀδελφιδοῦν μὲν ἀπολιπών, οὐδὲν δὲ ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ
14 διαθέμενος τῇ αὑτοῦ πολλῇ ἐς ἄγαν οὔσῃ. ἄμφω δὲ βασιλεὺς τὰς | οὐσίας ἀφεί-
λετο, κληρονόμος γεγενημένος αὐτόματος καὶ οὐδὲ τριώβολόν τινι τῶν νομίμων
15 κληρονόμων προέμενος. τοσαύτῃ αἰδοῖ ἔς τε τοὺς νόμους καὶ τῶν ἐπιτηδείων
16 τοὺς ξυγγενεῖς ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐχρῆτο. οὕτως καὶ τὰ Εἰρηναίου πολλῷ ἔμπρο-
σθεν τελευτήσαντος δικαίωμα οὐδ' ὁτιοῦν ἐπ' αὐτοῖς ἔχων ἀφείλετο.
17 Τούτων δὲ τὸ ἐχόμενον ὑπὸ χρόνον τε τὸν αὐτὸν γεγονὸς οὐκ ἂν σιωπῴην.
Ἀνατόλιός τις ἦν ἐν Ἀσκαλωνιτῶν τῷ λευκώματι τὰ πρωτεῖα ἔχων. τούτου τὴν
παῖδα γαμετὴν γυναῖκα τῶν τις Καισαρέων πεποίηται, Μαμιλιανὸς ὄνομα, οἰκίας
18 ἐπιφανοῦς ἄγαν. ἦν δὲ ἡ κόρη ἐπίκληρος, ἐπεὶ μόνης αὐτῆς Ἀνατόλιος ἐγεγόνει
19 πατήρ. νόμῳ δὲ ἄνωθεν διωρισμένον, ἐπειδὰν βουλευτὴς τῶν τινος πόλεων οὐκ
ἀπολελειμμένων οἱ παίδων γόνου ἄρρενος ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθείη, τῶν ἀπολε-
λειμμένων ὑπὸ τούτου χρημάτων τὸ μὲν τεταρτημόριον δίδοσθαι τῷ τῆς πόλεως
βουλευτηρίῳ, πάντων δὲ τῶν ἄλλων τοὺς κληρονόμους τοῦ τετελευτηκότος ἀπό-
νασθαι, γνώρισμα ἤθους τοῦ οἰκείου κἀνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ ἐνδεικνύμενος,
νόμον ἔναγχος ἐτύγχανε γράψας, ἔμπαλιν τὰ τοῦ πράγματος διοικούμενον ὅπως
δή, ἐπειδὰν βουλευτὴς ἄπαις τελευτῴη γόνου ἄρρενος τῆς οὐσίας οἱ μὲν κληρο-
νόμοι τὸ τέταρτον ἔχοιεν, τἄλλα δὲ πάντα τό τε δημόσιον καὶ τὸ τῆς πόλεως
20 λεύκωμα φέροιντο. καίτοι οὐδεπώποτε δημόσιον ἢ βασιλεὺς ἀφ' οὗ γεγόνασιν

GPS (inde ab 12 Οὕτω μὲν) || 10 ἥ τε — γενέσθαι Suid s.v. ἀπεψηφίσατο || 13 cf. VIII, 3,19 || 19 τό τε δημόσιον cf. Nov. 38 cap. 11

10 ἦν GP: malit ᾔει Haury || ἐπελθόντος Suid, Kraš: ἐλθόντος GP || 11 χρήμασι Herw: χρήματα GP || 12 οὕτω GP: οὕτως S || μὲν οὖν Ἰουστινιανὸς G: οὖν om. P: Ἰουστινιανὸς οὐ μόνον S || ἦν GPS: εἶναι Alem || μέν οἱ GP: μέντοι S || οὔτε GP: οὔτε δὲ S || 13 χρόνον δὲ Syk I 28: χρόνον τε GPS || αὑτοῦ Dind: αὐτοῦ GPS || 15 ἐχρῆτο PS: ἐχρᾶτο G || 16 οὕτως Alem: οὗτος GPS || δικαίωμα Alem: διακαιώματα GPS || 17 ἐχόμενον GPS: ἑπόμενον Comp 144,18 || τε τὸν GS: τὸν P || τῷ PS: om. G || 19 δίδοσθαι GS: ἀποδίδοσθαι P || κἀνταῦθα τοῦ οἰκείου S || τὰ τοῦ GS: τοῦ P || διοικούμενον GP: διοικούμενα S || τελευτῴη Kraš: τελευτῶν GPS

ună cu cei din jurul său au fost nevoiţi să se împotrivească. S-a dat o luptă aprigă şi au căzut mulţi dintre ei, printre care şi Ioan, care avea dregătoria. Eudemon a stăruit din răsputeri şi Liberius a fost chemat îndată în Bizanţ. 10
Sfatul bătrînilor a cercetat cum s-au petrecut lucrurile şi l-a surghiunit pe Liberius, ţinînd seama şi de faptul că el nu înfruntase, ci numai se apărase în această încăierare. Dar împăratul nu s-a liniştit pînă nu l-a pedepsit în 11
taină cu luarea averii.

Aşa înţelegea Iustinian să spună adevărul şi să vorbească fără înconjur. 12
Cred însă că e nimerit să mai adaug ceva la cele povestite. Acest Eudemon a murit nu mult după aceea, lăsînd în urmă o mulţime de rude, dar n-a alcătuit un testament şi nici n-a rostit o singură vorbă despre avere. Tot 13
în vremea aceea a încetat din viaţă şi un conducător din rîndurile scopiţilor de la palat, cu numele Eufratas. Acesta a lăsat în urmă un nepot de frate, însă n-a luat nici o hotărîre cu privire la averea lui, care era foarte însemnată. Împăratul le-a luat la amîndoi averile, după ce s-a făcut cu de 14
la sine putere moştenitorul lor şi n-a dat urmaşilor legiuiţi nici un singur ban. Cu atîta lipsă de ruşine se purta acest împărat faţă de legile statului 15
şi de rudele prietenilor săi. Tot aşa a pus mîna şi pe avuţiile lui Irineu, mort 16
cu mult mai înainte, fără să aibă nici un drept asupra lor.

N-aş vrea să trec sub tăcere şi o altă întîmplare petrecută tot în tim- 17
pul acela. Era un oarecare Anatol, aflat pe primul loc în sfatul cetăţenilor din Ascalon. Copila lui s-a măritat cu un bărbat din Caesarea, numit Mamilian, dintr-o casă foarte binevăzută. Fata era moştenitoarea lui după lege, 18
deoarece tatăl ei, Anatol, o avea numai pe dînsa. De multă vreme se hotă- 19
rîse printr-o lege că, atunci cînd moare cineva din sfatul cetăţilor şi nu lasă moştenitori de parte bărbătească, un sfert din averile lui să fie date cetăţii, iar toate celelalte să fie împărţite între moştenitorii celui răposat. Dar împăratul a arătat şi aici cît îi putea năravul. A venit repede cu o lege ieşită de curînd şi a întors lucrurile altfel, hotărînd că atunci cînd moare cineva din sfatul cetăţilor şi nu lasă urmaşi de parte bărbătească un sfert din ave-

11 Liberius, patrician şi senator onorat cu înalte demnităţi civile şi militare, se bucură de simpatia lui Procopius, după cum se vede şi din *Războiul cu goţii* I, 4, 23—24: „Unii dintre solii întorşi din Italia au povestit împăratului toată întîmplarea, iar dintre toţi, mai cu seamă Liberius, un bărbat deosebit de frumos şi vrednic şi în stare să spună adevărul".

13 Eudemon şi Eufratas n-au lăsat moştenitori direcţi şi nici testamente. După lege, averile lor urmau să treacă pe seama statului. Procopius critică aici nu temeiurile juridice ale hotărîrii lui Iustinian, ci numai pe cele morale.

17 Procopius insistă şi aici asupra temeiului moral şi nu juridic al întîmplării. El cunoştea, probabil, pe Mamilian în chip direct, deoarece acesta era din cetatea de naştere a scriitorului, anume Caesarea, în Palestina, pe malul mării, cam la 110 km de Ierusalim, la mijlocul drumului între porturile moderne Jaffa şi Haifa. Oraşul se înfiripase sub Ptolemei şi s-a numit la început *Cetatea lui Straton*, apoi în anul 10 al erei noastre a primit numele *Caesarea*.

21 ἄνθρωποι χρημάτων βουλευτικῶν μετασχεῖν ἔσχε. τούτου τοίνυν κειμένου τοῦ
νόμου, Ἀνατολίῳ μὲν ἐπεγένετο ἡ τέλειος ἡμέρα τοῦ βίου, ἡ δὲ τούτου παῖς τὸν
τούτου κλῆρον πρός τε τὸ δημόσιον καὶ τὸ τῆς πόλεως βουλευτήριον κατὰ τὸν
νόμον ἐνείματο, καὶ αὐτῇ γράμματα βασιλεύς τε αὐτὸς καὶ Ἀσκαλωνιτῶν οἱ τοῦ
λευκώματος ἔγραψαν, | τῆς περὶ τούτων αὐτὴν ἀφιέντες ἀντιλογίας ἅτε τὰ σφίσι
22 προσήκοντα κεκομισμένοι ὀρθῶς καὶ δικαίως. ὕστερον καὶ Μαμιλιανὸς ἀπελύθη
τοῦ βίου, ὅσπερ Ἀνατολίῳ κηδεστὴς ἐγεγόνει, παιδός οἱ ἀπολελειμμένης μιᾶς,
23 ἥπερ καὶ μόνη τὴν τοῦ πατρὸς οὐσίαν, ὡς τὸ εἰκός, ἔσχε. μετὰ δὲ καὶ αὕτη περιούσης
ἔτι οἱ τῆς μητρὸς ἀφίκετο ἐς τὸ μέτρον τοῦ βίου, ἀνδρὶ μὲν ξυνοικισθεῖσα τῶν
24 λογίμων τινί, μήτηρ δὲ οὔτε θήλεος οὔτε ἄρρενος γενομένη γόνου. ἀλλ' Ἰουστινιανὸς πάντων ἀντελάβετο τῶν χρημάτων εὐθύς, ἐκεῖνο ἀποφθεγξάμενος τὸ θαυμάσιον, ὡς τὴν Ἀνατολίου παῖδα γυναῖκα γραῦν οὖσαν τοῖς τε τοῦ ἀνδρὸς καὶ
25 τοῖς τοῦ πατρὸς πλουτεῖν χρήμασιν οὐχ ὅσιον εἴη. ὅπως δὲ ἡ γυνὴ μὴ ἐν τοῖς προσαιτηταῖς τὸ ἐνθένδε τετάξεται, στατῆρα χρυσοῦν ἐς ἡμέραν ἑκάστην τὴν γυναίκα φέρεσθαι ταύτην διώρισεν, ἕως ἂν περιῇ, τοῦτο θέμενος ἐν τοῖς γράμμασι, δι' ὧν τὰ χρήματα ἐληΐσατο ταῦτα, ὡς τὸν στατῆρα προεῖται τῆς εὐσεβείας ἕνεκα τοῦτον· « ἔθος γάρ μοι », ἔφη, «τά τε ὅσια καὶ εὐσεβῆ πράττειν».
26 Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἀπόχρη λέγειν, ὅπως μὴ ὁ λόγος κατακόρως ἔχοι,
27 ἐπεὶ οὐδενὶ ἁπάντων ἀνθρώπῳ γε ὄντι δυνατὸν ἀπομνημονεῦσαι. ὅτι δὲ οὐδὲ Βενέτων τῶν οἱ ἐσπουδασμένων δοκούντων εἶναι λόγον τινὰ πεποίηται χρημάτων
28 παρόντων, ἐγὼ δηλώσω. Μαλθάνης τις ἐγεγόνει ἐν Κίλιξι Λέοντος ἐκείνου γαμβρός, ὅσπερ εἶπεν, ὥσπερ μοι ἔμπροσθεν εἴρηται, τὴν τοῦ καλουμένου ῥεφερενδαρίου τιμήν. τοῦτον βίας ἀναστέλλειν ἐπέστελλε τὰς ἐν Κίλιξι. ταύτης τε τῆς
29 σκήψεως ὁ Μαλθάνης λαβόμενος ἀνήκεστα κακὰ Κιλίκων τοὺς πλείστους εἰργάζετο, καὶ τὰ χρήματα ληϊζόμενος τὰ μὲν τῷ τυράννῳ ἔπεμπε, τοῖς δὲ αὐτὸς ἐδι-
30 καίου πλουτεῖν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τὰ σφίσι παρόντα σιωπῇ | ἔφερον, Ταρσέων δὲ ὅσοι Βένετοι ἦσαν τῇ ἐκ βασιλέως παρρησίᾳ θαρσοῦντες ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς

GPS ‖ 28 ἔμπροσθεν εἴρηται cf. An. 14,16; 17,32

21 τοῦ αὐτοῦ κλήρου τὸ μέρος πρὸς Comp 189,14 et p. 300 ‖ αὐτὴν Alem: αὐτοὺς GPS ‖ κεκομισμένοι Alem: κεκομισμένῳ GPS ‖ 22 ὕστερον G: ἐς ὕστερον PS ‖ Ἀνατολίου P ‖ μόνη PS: om. G ‖ 23 ἄρρενος S: ἄρσενος GP ‖ 24 ἀντελάβετο Herw: ἀνελάβετο GPS ‖ τοῦ ἀνδρὸς — πατρὸς PS: τοῦ πατρὸς καὶ τοῖς τοῦ ἀνδρὸς G ‖ 25 ἔφη PS: om. G ‖ 26 μὲν PS: om. G ‖ ὅπως μὴ GP: ὅπερ μοι S ‖ οὐδενὶ Haury: οὐδὲ GPS ‖ 27 δὲ οὐδὲ Comp 190,17; Syk I 28: δὲ οὐ GPS ‖ εἶναι δοκούντων S ‖ παρόντων χρημάτων S ‖ 28 Μαλθάνης. Alemannus adnotat: „In inscriptione novellae 142 est Μαρθάνη, in epistula Iustiniani et actis synodi Mopsuestenae, Marthanii“ ‖ ἔμπροσθεν S: om. GP, post εἴρηται spatium vacuum in P ‖ ῥεφερενδαρίου Kraš: ῥαιφερενδαρίου GPS ‖ 29 τοῦτον GPS: τούτῳ Kraš ‖ αὐτὸς GP: αὐτὸν S ‖ 30 βασιλέως PS: βασιλίδος G, Comp 191,8 et p. 302

rile sale să le ia moștenitorii, iar toate celelalte să cadă în seama statului
și a sfatului cetății; măcar că niciodată de cînd e lumea nici statul și nici 20
împăratul nu avuseseră parte din averile rămase de la cei din sfaturile cetă-
ților. În vreme ce mai era încă în ființă această lege, lui Anatol i-a venit 21
sorocul zilei celei din urmă a vieții: copila a împărțit moștenirea, după lege,
între stat și sfatul cetății, iar împăratul și cei din sfatul cetățenilor din Asca-
lon i-au răspuns în scris că sînt mulțumiți cu această împărțeală și că au
primit bine și după dreptate tot ce li se cuvine. Mai tîrziu a încetat din 22
viață și Mamilian, ginerele lui Anatol, lăsînd numai o copilă, care a moș-
tenit, potrivit obiceiului, toată averea tatălui ei. Apoi, în vreme ce mamă-sa 23
mai trăia încă, a ajuns și ea la capătul vieții, după ce fusese măritată cu
un bărbat de seamă, însă nu născuse copii, nici băieți și nici fete. Dar Ius- 24
tinian a pus îndată mîna pe toate averile, dînd o lămurire vrednică de mirare,
și anume că fata lui Anatol era acum babă bătrînă și nu-i ședea bine să se
îmbogățească cu avuțiile bărbatului și tatălui ei. Pentru ca femeia să nu 25
ajungă după aceea în rîndul cerșetoarelor, a luat hotărîrea ca această ființă
să primească cîte un ban de aur pe zi, cît timp va trăi, adăugînd în scri-
soarea prin care o miluia că acești bani i se plătesc din evlavie: „Am obi-
ceiul, zicea el, să fac lucruri plăcute lui Dumnezeu și cucernice".

Dar despre acestea ajunge cît am spus, ca să nu ne cadă greu de atîta 26
vorbă, deoarece nimeni pe lume nu le-ar putea aminti pe toate. În fața banilor 27
Iustinian nu-i cruța nici pe „albaștri", care aveau aerul că-l sprijină, după
cum voi arăta în cele ce urmează. În Cilicia trăia un oarecare Malthanes, 28
ginerele lui Leon, despre care am spus mai înainte că avea cinstea de așa-
zis referendar. Împăratul l-a însărcinat să pună capăt răscoalelor din Cilicia. 29
Malthanes s-a slujit de acest prilej pentru a pricinui celor mai mulți cilicieni
răutăți de nedescris: el jefuia averile, apoi le trimitea pe unele stăpînului
nemilos, iar cu altele se îmbogățea el însuși. Unii îndurau în tăcere nenoro- 30
cirile, dar „albaștrii" din Tarsos, în nădejdea unui sprijin din partea împă-

21 Cînd vorbește de sfatul cetățenilor din Ascalon, Procopius folosește termenul λεύκωμα creat după modelul latinului *album*. Aceasta era la început o tablă albă de lemn pe care se notau știrile de seamă aduse la cunoștința cetățenilor. Exista un *album praetoris*, un *album senatorium* (în care erau trecute numele tuturor senatorilor), un *album decurionum*, un *album iudicum*, precum și *alba collegii*, *veteranorum*, *pontificum* etc. Termenul λεύκωμα apare și în alte izvoare și este o dovadă a continuității culturii romane în cadrul împărăției bizantine.

28 Cilicia se afla în Asia Mică, la vest de Siria, și avea la apus munți înalți și prăpăstioși, iar în răsărit o cîmpie destul de întinsă și roditoare. Din munți se obținea lemnul pentru construcții, încălzit, export și corăbii.

30 Tarsos a devenit în anul 66 capitala Ciliciei, în anul 260 a fost cucerit de perși, iar în anul 276 jefuit de goți. Acolo a fost înmormîntat împăratul Iulian (363) și a stăruit multă vreme o minoritate păgînă. Orașul era așezat pe actuala colină Gözlü Kulé.

31 ἀγορᾶς ἐς τὸν Μαλθάνην οὐ παρόντα σφίσι πολλὰ ὕβριζον. ὅπερ ἐπεὶ ὁ Μαλθάνης ἔγνω, πλῆθος στρατιωτῶν ἐπαγόμενος ἐς Ταρσὸν εὐθὺς ἀφίκετο νύκτωρ περιπέμπων τε τοὺς στρατιώτας ἐς τὰς οἰκίας ὄρθρου βαθέος καταλύειν ἐκέλευεν.
32 ἔφοδον δὲ οἰόμενοι ταύτην οἱ Βένετοι εἶναι, ἐκ τῶν παρόντων ἠμύνοντο. ξυνέβη τοίνυν ἄλλα τε κακὰ ἐν σκότῳ γενέσθαι καὶ Δαμιανόν, ἄνδρα ἐκ βουλῆς, τοξεύματι
33 βληθέντα πεσεῖν. ἦν δὲ ὁ Δαμιανὸς οὗτος τῶν τῇδε Βενέτων προστάτης. ὅπερ ἐπεὶ ἐς Βυζάντιον ἦλθεν, οἵ τε Βένετοι δυσφορούμενοι θορύβῳ ἀνὰ τὴν πόλιν πολλῷ εἴχοντο, καὶ βασιλέα μὲν ἀμφὶ τῷ πράγματι ἠνώχλουν ἄγαν, Λέοντα δὲ
34 καὶ τὸν Μαλθάνην ξὺν δεινοτάταις ἀπειλαῖς πολλὰ ἐδυσφήμουν. καὶ αὐτοκράτωρ οὐδέν τι ἧσσον ἀγριαίνεσθαι ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις ἐσκήπτετο. γράμμα οὖν εὐθὺς ἔγραψε, ζήτησίν τε καὶ τίσιν τῶν τῷ Μαλθάνῃ πεπολιτευμένων κελεύων γενέσθαι.
35 ἀλλὰ Λέων αὐτῷ χρυσίου προέμενος πλῆθος τοῦ τε θυμοῦ αὐτίκα καὶ τῆς ἐς τοὺς Βενέτους στοργῆς ἔπαυσε, τοῦ τε πράγματος ἀνεξετάστου μενενηκότος Μαλθάνην βασιλεὺς ἐς Βυζάντιον παρ' αὐτὸν ἥκοντα ξύν τε πολλῇ φιλοφροσύνῃ εἶδε καὶ
36 ἐν τιμῇ ἔσχεν. ἐξιόντα δὲ οἱ Βένετοι ἐκ βασιλέως τηρήσαντες πληγὰς αὐτῷ προσετρίψαντο ἐν Παλατίῳ καὶ διαχρήσασθαι ἔμελλον, εἰ μὴ αὐτῶν τινες διεκώλυσαν,
37 οἵ γε πρὸς Λέοντος χρήματα ἤδη κεκομισμένοι λάθρα ἐτύγχανον. καίτοι τίς οὐκ ἂν ταύτην τὴν πολιτείαν ἐλεεινοτάτην καλοίη, ἐν ᾗ βασιλεὺς μὲν δωροδοκήσας ἀνεξέταστα κατέλειψε τὰ ἐγκλήματα, στασιῶται | δὲ βασιλέως ἐν Παλατίῳ ὄντος ἐπαναστῆναι τῶν τινι ἀρχόντων οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἐτόλμησαν, ἀδίκων τε χειρῶν
38 ἐπ' αὐτὸν ἄρξαι; τίσις μέντοι τούτων δὴ ἕνεκα οὐδεμία οὔτε εἰς τὸν Μαλθάνην ἐγένετο οὔτε εἰς τοὺς αὐτῷ ἐπαναστάντας. ἐκ τούτων δὲ ὅπῃ τις βούλοιτο τὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως τεκμηριούσθω ἦθος.

λ'

Quae olim ratio cursus publici. Sublati a Iustiniano veredarii plurimis in locis et exploratores. Eius ridiculum. Salutandi imperatoris et Augustae mos. Regiae frequentia.

GPS

---

31 ὄρθρου PS: ὄρθου G || 32 ἐκ τῶν GS: τῶν P || ἐκ βουλῆς GS: ἐν βουλῇ P || 33 βασιλέα GS: βασιλεῖ P || ξὺν PS: om. G || 34 οὖν PS: μὲν οὖν G || ἔγραψε S || 35 θυμοῦ Haury: μώμου GPS: διωγμοῦ Reiske, cf. Haury 2, p. 42 || εἰς G || 36 πληγὰς P, Alem: πληγὴν S: πληγ' G || Παλατίῳ καὶ PS: Παλατίῳ G || αὐτῶν PS: τῶν G || 37 ᾗ Alem: οἷς GPS || 38 οὔτε — οὔτε Dind: οὔτε — οὐδὲ GP: οὐδὲ — οὐδὲ S || ὅπῃ Kraš: ὅτι GP: ὅ, τι S: εἰ Reiske || βούλοιτο GPS: γνῶναι βούλοιτο Comp 192,17 et p. 303 || τεκμηριούσθω Alem: τεκμηριοῦσθαι GPS

rătesei, s-au adunat în mijlocul tîrgului și au rostit o mulțime de cuvinte aspre împotriva lui Malthanes, care nu se afla de față. Cînd a auzit Malthanes 31
a adus oaste multă, a intrat repede în Tarsos, în timpul nopții, a rînduit oștenii în jurul caselor și le-a poruncit să înceapă jafurile în zorii zilei. „Al- 32
baștrii" au crezut că e năvală tîlhărească și au început să se apere din răsputeri. Printre multe alte nenorociri petrecute în întuneric s-a întîmplat că a căzut și Damian, un bărbat din sfatul cetății, care a fost străpuns de o săgeată. Cînd știrea aceasta a ajuns în Bizanț, „albaștrii" s-au înfuriat 33
și făceau o mulțime de tărăboi prin cetate; ei îl supărau mereu pe împărat cu plîngerile lor și ocărau în tot felul cu vorbe înfricoșătoare pe Leon și Malthanes. Împăratul era și el amărît de cele întîmplate: a scris îndată o scri- 34
soare și a poruncit să se facă cercetări și să fie pedepsite toate isprăvile lui Malthanes. Dar Leon i-a trimis o mulțime de bănet și i-a molcomit îndată 35
mînia și dragostea față de „albaștri": lucrurile au rămas necercetate, iar la sosirea sa în Bizanț Malthanes a fost primit de împărat cu deosebită bunăvoință și păstrat în cinstea pe care o avea. La ieșirea de la împărat, 36
„albaștrii" l-au pîndit și au început să-l lovească, acolo în palat; și l-ar fi omorît, dacă n-ar fi fost împiedicați de cîțiva dintre dînșii, care căpătaseră bani pe ascuns de la Leon. Cine ar mai putea tăgădui că nu-i vrednic de toată 37
mila un stat ca acesta, în care împăratul e mituit cu daruri și lasă fărădelegile necercetate, iar răzvrătiții îndrăznesc să ridice mîini nelegiuite împotriva unui dregător și-l bat fără nici o sfială chiar în palatul împăratului. Pentru 38
aceste fapte n-au suferit pedepse nici Malthanes și nici cei care s-au ridicat împotriva lui. Dar din ele își poate face oricine o închipuire despre felul cum arăta împăratul Iustinian.

30

Care era pe vremuri rostul poștei de stat. În o mulțime de locuri Iustinian a înlăturat surugiii și iscoadele. O întîmplare hazlie. Obiceiul de a se închina împăratului și împărătesei. Înghesuiala de la palat.

---

37 Autorul e nemulțumit: nu de sistemul de stat, ci de acțiunile și lăcomia împăratului Iustinian. Împotrivirea sa e totală, pătimașă și neînduplecată, mergînd pînă la ideea înlăturării cu forța a celor doi suverani. Opoziția și-a pus un timp nădejdi în persoana lui Velisarie, iar acesta a fost așteptat în două rînduri să pună mîna pe putere: prima oară cu prilejul îmbolnăvirii lui Iustinian; și a doua oară, după izbînzile sale din Africa și Italia. Dar el n-a cutezat o asemenea înfruntare; de aici amărăciunea și critica directă a lui Procopius.

1 Εἰ δέ τινα καὶ τοῦ τῆς πολιτείας ξυμφόρου ποιεῖται λόγον, τὰ ἐς δρόμον
2 τε αὐτῷ τὸν δημόσιον καὶ τοὺς κατασκόπους εἰργασμένα δηλώσει. οἱ μὲν γὰρ
Ῥωμαίων αὐτοκράτορες ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις γεγενημένοι, προνοήσαντες ὅπως
ἅπαντά τε σφίσιν ἀπαγγέλλοιντο τάχιστα καὶ μηδεμιᾷ διδῷτο μελλήσει, τά τε
πρὸς τῶν πολεμίων ἐν χώρᾳ ἑκάστῃ ξυμπίπτοντα καὶ ταῖς πόλεσι κατὰ στάσιν
ἢ ἄλλο τι ἀπρόοπτον συμβαίνοντα πάθος τά τε πρὸς τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἄλλων
ἁπάντων πανταχόθι πρασσόμενα τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ὅπως τε οἱ τοὺς φόρους
παραπέμποντες τοὺς ἐπετείους διασώζοιντο βραδυτῆτός τε καὶ κινδύνου χωρίς,
3 δημόσιον ὀξύν τινα πανταχόσε πεποίηνται δρόμον τρόπῳ τοιῷδε. ἐς ἡμέρας
ὁδὸν εὐζώνῳ ἀνδρὶ σταθμοὺς κατεστήσαντο, πὴ μὲν ὀκτώ, πὴ δὲ τούτων ἐλάσσους,
4 οὐ μέντοι ἧσσον ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἢ κατὰ πέντε. ἵπποι δὲ ἵσταντο ἐς τεσσαρά-
κοντα ἐν σταθμῷ ἑκάστῳ. ἱπποκόμοι δὲ κατὰ λόγον τοῦ τῶν ἵππων μέτρου ἐτετά-
5 χατο ἐν πᾶσι σταθμοῖς. συχναῖς δὲ ἵππων δοκιμωτάτων ὄντων διαδοχαῖς ἐλαύ-
νοντες ἀεὶ οἷσπερ ἐπίκειται τὸ ἔργον τοῦτο, δέκα τε, ἂν οὕτω τύχοι, ὁδὸν ἡμερῶν
ἀμείβοντες ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἔπρασσον ἅπαντα | ὅσα μοι ἀρτίως δεδήλωται· πρὸς
δὲ καὶ οἱ τῶν χωρίων πανταχῆ κύριοι, ἄλλως τε κἂν ἐν μεσογείοις τὰ χωρία
6 ὄντα ἐτύγχανεν, εὐδαιμονέστατοι ἐπ' αὐτοῖς ἐν τοῖς μάλιστα ἦσαν. τοὺς γὰρ
ὄντας ἐκ τοῦ περιόντος σφίσι καρποὺς ἵππων τε καὶ ἱπποκόμων τροφῆς ἕνεκα
7 τῷ δημοσίῳ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἀποδιδόμενοι, χρήματα μεγάλα ἐφέροντο. ξυνέβαινέ τε
διὰ ταῦτα τῷ δημοσίῳ δέχεσθαι μὲν ἀεὶ τοὺς ἐγκειμένους ἑκάστῳ φόρους, ἀντιπα-
ραδέχεσθαι δὲ αὐτοὺς τοῖς ἐσκομίζουσιν αὐτίκα δὴ μάλα, καὶ προσῆν τὸ γεγε-
νῆσθαι τῇ πολιτείᾳ τὰ δέοντα.
8 Τὰ μὲν οὖν πρότερα ταύτῃ πη εἶχεν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὗτος πρῶτα μὲν
τὸν ἐκ Καλχηδόνος ἄχρι ἐς Δακίβιζαν καθελὼν δρόμον ἠνάγκασε πάντας ἐκ
9 Βυζαντίου εὐθὺς ἄχρι ἐς τὴν Ἑλενούπολιν οὔτι ἐθελουσίους ναυτίλλεσθαι. πλέον-
τες οὖν ἐν ἀκάτοις βραχείαις τισίν, οἵαις διαπορθμεύεσθαι τῇδε εἰώθασι, χειμῶ-
νος, ἂν οὕτω τύχοι, ἐπιπεσόντος, ἐπὶ μέγα κινδύνου χωροῦσι. τῆς γὰρ ἀναγκαίου
σπουδῆς ἐγκειμένης σφίσι καιροφυλακεῖν τε καὶ προσδέχεσθαι μέλλουσαν τὴν
10 γαλήνην ἀδύνατά ἐστιν. ἔπειτα δὲ κατὰ μὲν τὴν ἐπὶ Πέρσας ὁδὸν φέρουσαν τὸν
δρόμον ἐπὶ σχήματος τοῦ πρόσθεν ὄντος εἴασεν εἶναι, ἐς δὲ τὴν λοιπὴν ξύμπασαν

G(usque ad 1 ποιεῖται) PS, quare hinc afferam lectiones cod. g || 2 φόρους ἐπετείους cf. Ioannes Lydus 254,16

1 ποιεῖται GPS: ἐποιεῖτο Alem || 2 χρόνοις PS: χωρίοις g || ἀπαγγέλλοιντο PS, Syk I 26; Stef II 152, cf. An. 2,5; 2,30; 12,2: ἀπαγγέλοιντο g: ἐπαγγέλλοιντο Dind, Haury || διδῷτο PS: διδότω g: διδοίητο Comp 193,5 || ξυμβαίνοντα S || πρασσόμενα πανταχόθι P || τε καὶ gP: καὶ S || 3 σταθμοὺς gP: σταθμούς τε S || πὴ — πὴ Dind: πῆ — πῆ PS: πῆ — ποῖ g || 5 ὄντα gPS: ταῦτα Alem: εἶναι Comp 194,2 et p. 304 || ἐτύγχανεν ὄντα P || εὐδαιμονέστατοι Alem: εὐδαιμονέστατα gPS || ἐπ' αὐτοῖς Alem: ἐπ' αὐτοὺς gPS: ἀπ' αὐτοῦ Alem in notis censoriis || 6 ὄντας om. Comp 194,3 et p. 304 || 7 ἀντιπαραδέχεσθαι gS: ἀντιπαρέχεσθαι P, Reiske || 8 ἄχρις S || τὴν om. S || 9 οἵαις Alem: οἷαι gPS || 10 ὄντος PS: οὗτος g || εἴασαν S

De avea el oarecare tragere de inimă pentru bunul mers al împără- 1
ției, vor arăta măsurile luate împotriva poștei de stat și a surugiilor. Împă- 2
rații romani de altădată se îngrijeau să știe tot, cît mai repede și fără nici o întîrziere: mișcările puse la cale de dușmani în fiecare țară, răscoalele din cetăți și orice întîmplare neplăcută iscată împotriva conducătorilor și tuturor celorlalți dregători din cuprinsul împărăției romane. Pentru ca dările strînse în fiecare an să fie trimise repede și fără primejdie, ei au rînduit pretutindeni o poștă de stat, care alerga cu iuțeală în felul acesta. La o cale cît putea 3
merge într-o zi un bărbat bine pregătit de drum așezau locuri de popas cu opt, șapte sau șase slujbași, însă niciodată mai puțin de cinci. În fiecare loc 4
de oprire se aflau pînă la patruzeci de cai și la toate popasurile așteptau surugii, aduși cu socoteală, după numărul cailor. Oamenii însărcinați cu treaba 5
aceasta schimbau des caiii, de altfel foarte buni, alergau mereu și se întîmpla că străbăteau pînă la capăt un drum de zece zile într-o singură zi, în felul cum am spus mai sus. În afară de aceasta, stăpînii de moșii, mai ales unde pămînturile se aflau înlăuntrul împărăției, trăgeau pretutindeni mari foloase de pe urma lor; căci în fiecare an vindeau statului roadele de prisos pentru 6
hrana cailor și surugiilor și cîștigau mulți bani. De aceea se întîmpla că 7
statul primea la timp dările puse pe fiecare, iar moșierii erau plătiți repede din aceste venituri, încît statul avea la îndemînă cele de trebuință.

Așa stăteau lucrurile altădată. Dar împăratul acesta a înlăturat mai 8
întîi poșta dintre Calcedon și Dacibiza și i-a silit pe toți cîți porneau zoriți din Bizanț spre Elenopolis să apuce, fără să vrea, pe drumul mării: ei 9
pluteau în corăbii mici, cum obișnuiesc cei care trec pe acolo; iar cînd se întîmpla că venea furtună, ajungeau în mare primejdie; căci trebuiau să se grăbească și nu puteau aștepta clipa potrivită cu vreme frumoasă. Poșta 10
care mergea spre Persia a lăsat-o în aceeași stare ca mai înainte, dar pe toate celelalte drumuri pînă în Egipt a pus pentru calea de o zi numai

---

1 Poșta de stat *(cursus publicus)* își avea originea în împărăția perșilor, de unde a trecut la greci, la romani și apoi la bizantini. Ea era organizată cu ajutorul unor curieri rapizi sau în felul cum o descrie Procopius. Locurile de popas în care se făcea schimbarea cailor se numeau *mutationes*, iar cele în care se petrecea noaptea se chemau *mansiones* (de unde cuvîntul francez *maison*). Persoanele care călătoreau aveau nevoie de o aprobare oficială (un soi de bilet de călătorie), care purta numele de *diploma* sau *evectio*. Statul nu putea susține totdeauna cheltuielile și obliga în acest scop autoritățile locale, adesea prin impuneri silite, încît acest *cursus publicus* a ajuns pe alocuri o povară.

8 Calcedon, oraș în Bitinia, nu departe de Constantinopol, pe coasta Asiei Mici, la ieșirea din Bosfor spre sud, azi Kadiköy. Dacibiza se afla de asemenea în Bitinia, mai spre sud-est. Elenopolis era așezat în valea rîului Draco din Bitinia, pe latura de miazăzi a golfului Astakos, în fața orașului Nicomedia (azi Izmit). Acest nume a fost dat în cinstea mamei împăratului Constantin cel Mare, care se chema Elena. Restrîngerea circulației s-a făcut din motive de economie și spre a nu greva prea mult cetățile locale, dar poșta spre Persia, importantă din punct de vedere strategic și economic, a rămas în funcțiune.

ἔω μέχρι ἐς Αἴγυπτον ἐν ἡμέρας ὁδῷ σταθμὸν ἕνα κατεστήσατο μόνον, οὐχ ἵππων
11 μέντοι, ἀλλ' ὄνων ὀλίγων. διὸ δὴ τὰ μὲν ξυμβαίνοντα ἐν χώρᾳ ἑκάστῃ μόλις τε
καὶ ὀψὲ τοῦ καιροῦ καὶ ὀπίσω τῶν πραγμάτων ἐσαγγελλόμενα ἐπικουρίας οὐδεμιᾶς
τυγ|χάνειν εἰκός, οἱ δὲ τοὺς ἀγροὺς κεκτημένοι καρπῶν τῶν σφετέρων σεσηπότων
τε καὶ εἰκῇ κειμένων ἀνόνητοι ἐς ἀεὶ γίνονται.
12 Τὰ δὲ τῶν κατασκόπων ταιοαῦτά ἐστιν. ἄνδρες πολλοὶ ἐν δημοσίῳ τὸ ἀνέ-
καθεν ἐσιτίζοντο, οἳ δὴ ἐς τοὺς πολεμίους ἰόντες ἔν τε τοῖς Περσῶν βασιλείοις
γινόμενοι ἢ ἐμπορίας ὀνόματι ἢ τρόπῳ ἑτέρῳ, ἔς τε τὸ ἀκριβὲς διερευνώμενοι
ἕκαστα, ἐπανήκοντες ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν πάντα τοῖς ἄρχουσιν ἐπαγγέλλειν
13 ἠδύναντο τὰ τῶν πολεμίων ἀπόρρητα. οἱ δὲ προὔμαθον ἐφύλασσόν τε καὶ ἀπρό-
οπτον οὐδὲν ξυνέπιπτε σφίσι. τοῦτο δὲ τὸ χρῆμα κἀν τοῖς Μήδοις ἐκ παλαιοῦ
ἦν. Χοσρόης μὲν οὖν μείζους, ὥσπερ φασί, πεποιημένος τὰς τῶν κατασκόπων
14 ξυντάξεις προμηθείας τῆς ἐνθένδε ἀπήλαυσεν. οὐδὲν γὰρ αὐτὸν ‹ἐλάνθανε τῶν
ἐν Ῥωμαίοις γινομένων. ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς οὐδ' ὁτιοῦν ἀναλώσας καὶ αὐτὸ τὸ›
τῶν κατασκόπων ὄνομα ἐξέτριψεν ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς, ἐξ οὗ δὴ ἄλλα τε πολλὰ
ἡμαρτήθη καὶ Λαζικὴ πρὸς τῶν πολεμίων ἑάλω, Ῥωμαίων οὐδαμῆ πεπυσμένων
15 ὅποι ποτὲ γῆς ὁ Περσῶν βασιλεὺς ξὺν τῷ στρατῷ εἴη. ἀλλὰ καὶ καμήλους παμπλη-
θεῖς τὸ δημόσιον ἐκ παλαιοῦ τρέφειν εἰώθει, αἳ δὴ τῷ Ῥωμαίων στρατῷ ἐπὶ πολε-
16 μίους ἰόντι ἅπαντα φέρουσαι τὰ ἐπιτέδεια εἵποντο. καὶ οὔτε τοῖς γεωργοῖς τότε
ἀγγαροφορεῖν ἐπάναγκες ἦν οὔτε τι ἐνδεῖν τοῖς στρατιώταις τῶν ἀναγκαίων ξυνέ-
βαινεν, ἀλλὰ καὶ ταύτας περιεῖλεν Ἰουστινιανὸς σχεδόν τι ἁπάσας. διὸ δὴ ἐπὶ
τοὺς πολεμίους ἰόντος τὰ νῦν τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ γεγενῆσθαί τι τῶν δεόντων
ἀδύνατον.
17 Τὰ μὲν οὖν σπουδαιότατα τῇ πολιτείᾳ ἐ[πε]φέρετο τῇδε. οὐδὲν | δὲ χεῖρον
18 καί τινος αὐτοῦ τῶν γελοίων ἐπιμνησθῆναι. τῶν ἐν Καισαρείᾳ ῥητόρων Εὐάγ-
γελός τις ἦν οὐκ ἄσημος ἀνήρ, ὅσπερ ἐπιφόρου οἱ τοῦ τῆς τύχης πνεύματος γενο-
19 μένου χρημάτων τε ἄλλων καὶ χώρας πολλῆς κύριος γέγονεν. ὕστερον δὲ καὶ
κώμην ἐπιθαλασσίαν τινά, Πορφυρεῶνα ὄνομα, τριῶν χρυσίου κεντηναρίων
ἐπρίατο. ταῦτα μαθὼν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀφείλετο αὐτῷ τὸ χωρίον εὐθὺς

gPS

10 μέχρι gP, Kall III 160: μέχρις S || 11 μὲν PS: om. g || ἐν χώρᾳ gS: ἡ χώρα P || ἑκάστῃ μόλις Alem: μόλις ἑκάστῃ gPS || 12 ἢ ἐμπορίας S: ἐμπορίας gP || ἔς τε gP: ἐς S || ἐπαγγέλλειν gPS: ἀπαγγέλλειν Syk I 26 || 13 προὔμαθον gS: προμαθόντες P || ἐκ παλαιοῦ gP: τὸ παλαιὸν S || τὰς τῶν S: τὰς πρὸς τῶν gP || συντάξεις g || 14 ἐλάνθανε — αὐτὸ τὸ add. Haury: τῶν ἔν γε Ῥωμαίων τῇ ἀρχῇ τότε γινομένων ἢ καὶ βεβουλευμένων λέληθεν. ὁ δὲ δὴ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς καὶ αὐτὸ τὸ add. Kraš: ὁ δὲ δὴ — καὶ αὐτὸ τὸ eicit Stef II 152 || οὐδαμῆ PS: οὐδαμοῦ g || 15 παμπληθεῖς gP: παλαιοὺς S || τρέφειν gP: ἐκτρέφειν S || ἀγγαροφορεῖν PS: ἀγροφορεῖν g || τῶν ἀναγκαίων PS: ἀναγκαίων g || 17 τῇ πολιτείᾳ gP: τῆς πολιτείας S || ἐφέρετο Reiske: ἐπεφέρετο gPS || χεῖρον Reiske, Haury: οἷον gPS, cf. De aed. 3,7,19; 4,4,3: εὐάρεστον οἷον Comp 196,13 et p. 306 || 18 Εὐάγγελός PS: Εὐαγγέλιός g || οἱ τοῦ S: τοῦ gP || 19 ἐπιθαλασσίτιν P || τινὰ S: om. gP || Πορφυρεῶνα Alem: Πορφιρίωνα gPS || χρυσίου Kraš : χρυσίων gPS || αὐτῷ τὸ gPS: τὸ Haury

cîte un singur schimb de poştă, trasă nu de cai, ci de cîţiva măgari. De 11
aceea ştirile despre întîmplările din fiecare ţară ajungeau anevoie şi cu întîrziere, mult timp după ce aveau loc, şi nu puteau fi trimise ajutoare; iar stăpînii de moşii priveau cum le putrezesc roadele sau rămîn nefolosite şi erau mereu în pagubă.

Cît despre iscoade lucrurile stăteau aşa. De mult timp statul hrănea 12
o mulţime de bărbaţi, care se duceau în ţara duşmanilor şi, după ce ajungeau la perşi, sub numele de neguţători sau în alt chip, cercetau cu amănunţime fiecare ungher, apoi se întorceau pe pămîntul romanilor şi vesteau conducătorilor toate tainele vrăjmaşilor. Romanii aflau din vreme, se păzeau 13
şi nu li se întîmpla nimic nebănuit. Se zice că Chosroe avea întocmiri mari de iscoade şi trăgea foloase din această purtare de grijă; căci nu-i scăpa nimic din ce se petrecea la romani. În schimb Iustinian nu cheltuia nici un ban 14
şi a înlăturat de pe pămîntul romanilor pînă şi numele de iscoadă; de aceea s-au făcut multe greşeli, iar Lazica a fost luată de duşmani, pentru că romanii habar n-aveau în ce parte se afla regele perşilor cu oastea lui. Din timpuri 15
străvechi statul avea obiceiul să hrănească o mulţime de cămile care însoţeau oastea romană în drum spre duşmani şi cărau toate cele de trebuinţă. Pe atunci nici ţăranii nu erau siliţi să facă corvezi şi nici oştenilor nu li 16
se întîmpla să ducă vreo lipsă; dar Iustinian a înlăturat aceste animale aproape cu totul. De aceea în zilele noastre, cînd oastea romană porneşte împotriva duşmanilor nu poate fi înzestrată cu ceea ce are nevoie.

Deci lucruri de cea mai mare însemnătate pentru stat se petreceau 17
în felul acesta. Dar nu strică să amintim şi o întîmplare hazlie. Printre retorii 18
din Caesarea era un oarecare Evanghel, bărbat vestit, care fusese purtat de un vînt prielnic al soartei şi ajunsese stăpîn pe averi mari şi pămînturi întinse. Mai tîrziu a cumpărat cu trei cîntare de aur un sat la marginea mării, 19
cu numele Porfireon. Cînd a auzit împăratul Iustinian de lucrul acesta, i-a luat îndată locul, i-a dat numai o mică parte din preţul cumpărăturii şi a

12 Serviciul de informaţii, atît de necesar pentru apărarea unui imperiu întins, nu putea fi desfiinţat, ci numai redus într-o oarecare măsură. Probabil Iustinian s-a bizuit pe diferitele tratate de neagresiune încheiate cu perşii sau n-avea la îndemînă destule mijloace financiare.

14 Lazica, adică ţara lazilor, se afla în Colhida, din regiunea munţilor Caucaz, mai ales în bazinul apusean al rîului Phasis (azi Rion), care se varsă în Pontul Euxin (Marea Neagră). Această ţară poartă azi numele de Lazistan (cu capitala Kutais) şi este aşezată în partea de nord-vest a Republicii Sovietice Georgia.

19 Un cîntar (κεντηνάριον = *centenarium*) avea o sută de litre (λἰτραι = *librae*), adică treizeci şi trei de kilograme. Prin urmare preţul satului era de o sută kilograme aur. Acest sat se afla undeva pe ţărmul răsăritean al Mării Mediterane, între porturile Haifa şi Iafa.

ὀλίγην [αὐτῷ] τινα τοῦ τιμήματος προέμενος μοῖραν, καὶ τοῦτο ἀποφθεγξάμενος,
ὡς Εὐαγγέλῳ ῥήτορι ὄντι οὐ μήποτε εὐπρεπὲς εἴη κώμης τοιαύτης κυρίῳ εἶναι.
20 ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, ἀμηγέπη αὐτῶν ἐπιμνησθέντες, παυσόμεθα λέγειν.

21 Τῶν δὲ πρός τε Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ νεοχμηθέντων
καὶ ταῦτά ἐστι. πάλαι μὲν ἡ σύγκλητος βουλὴ παρὰ βασιλέα ἰοῦσα τρόπῳ τοιῷδε
προσκυνεῖν εἴθιστο. πατρίκιος μέν τις ἀνὴρ παρὰ μαζὸν αὐτοῦ προσεκύνει τὸν
22 δεξιόν. βασιλεὺς δὲ αὐτοῦ καταφιλήσας τῆς κεφαλῆς ἐξίει, οἱ δὲ λοιποὶ ἅπαντες
23 γόνυ κλίναντες βασιλεῖ τὸ δεξιὸν ἀπηλλάσσοντο. βασιλίδα μέντοι προσκυνεῖν
οὐδαμῆ εἴθιστο. παρὰ δὲ Ἰουστινιανόν τε καὶ Θεοδώραν τὰς εἰσόδους ποιούμενοι
οἵ τε ἄλλοι ἅπαντες καὶ ὅσοι τὸ πατρικίων ἀξίωμα εἶχον ἔπιπτον μὲν εἰς τὸ ἔδαφος
εὐθὺς ἐπὶ στόμα, χειρῶν δὲ καὶ ποδῶν ἐς ἄγαν σφίσι τετανυσμένων τῷ χείλει
24 ποδὸς ἑκατέρου ἁψάμενοι ἐξανίσταντο. οὐδὲ γὰρ ἡ Θεοδώρα τὴν ἀξίωσιν ἀνεδύετο
ταύτην, ᾗ γε καὶ τοὺς πρέσβεις προσίεσθαι Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων,
χρήμασί τε αὐτοὺς δωρεῖσθαι, ὥσπερ ὑπ' αὐτῇ κειμένης τῆς Ῥωμαίων ἀρ|χῆς,
25 οὐδαμῆ ἀπηξίου, πρᾶγμα οὐ πώποτε γεγονὸς ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου. καὶ πάλαι
μὲν οἱ τῷ βασιλεῖ ξυγγενόμενοι αὐτόν τε βασιλέα καὶ τὴν γυναῖκα βασιλίδα ἐκά-
λουν, ἀρχόντων τε τῶν λοιπῶν ἕκαστον ὅπη αὐτῷ ἀξιώματος πέρι τὰ παρόντα
26 ἔχοι. ἢν δέ τις τούτοιν ὁποτέρῳ ἐς λόγους ξυμμίξας βασιλέως ἢ βασιλίδος ἐπι-
μνησθείη, ἀλλ' οὐ δεσπότην τε ἀποκαλοίη καὶ δέσποιναν, ἢ καὶ μὴ δούλους τῶν
τινας ἀρχόντων ὀνομάζειν πειρῷτο, τοσοῦτος δὴ ἀμαθής τε καὶ τὴν γλῶτταν
ἀκόλαστος ἐδόκει εἶναι, καὶ ἅτε ἡμαρτηκὼς τὰ πικρότατα καὶ ὑβρίσας ἐς οὓς
ἥκιστα ἐχρῆν ἐνθένδε ἀπῄει.

27 Καὶ τὰ πρότερα μὲν ὀλίγοι τε καὶ μόλις ἐν βασιλείοις ἐγίνοντο, ἐξ ὅτου
δὲ οὗτοι τὴν βασιλείαν παρέλαβον, ἄρχοντες ὁμοῦ καὶ ‹οἱ› λοιποὶ ξύμπαντες

gPS

19 ὀλίγην αὐτῷ PS: ὀλίγην g || Εὐαγγελίῳ g || 21 ἐπὶ τῇ πολιτείᾳ PS: om. g || νεοχμηθέντων gPS: νεοχμωθέντων Dind || ξύγκλητος S || βασιλέα Herw: βασιλεῖ gPS || εἰσιοῦσα Herw || εἴθιστο S: ἠβούλοντο g: εἴθισται P || 22 τὴν κεφαλὴν gP || ἐξήει g || ἅπαντες ἐς S. || 23 χειρῶν δὲ S: χειρῶν gP || σφίσι PS: om. g || 24 προσίεσθαι Piccolos: προΐεσθαι gPS || οὐ πώποτε g, Herw 35,334: πώποτε οὐ PS || 25 ξυγγενόμενοι gPS: ξυγγενέσθαι βουλόμενοι Comp 198,3 et p. 308 || ὅπη gP: ὅποι S || τὰ παρόντα S: τάδε gP: τοῦ ἀξιώματος πέρι τάδε ἔχοι Comp 198,3 et p. 308 || 26 τούτοιν P: τούτων S: τούτων οἱ g || βασιλέως gP: βασιλέα S || πειρῷτο ὀνομάζειν g || τοσοῦτος PS: τοσοῦτο g: οὗτος Alem: ὁ τοιοῦτος Stef II 152 || δὴ Alem: δὲ PS: τε g || τε PS: om. g || καὶ ἅτε gPS: ὥστε ἅτε Comp 198,9 et p. 308 || ἀπῄει gPS: ἀπιέναι Comp 198,10 et p. 308 || 27 ἐν βασιλείοις P, Alem: ἐν βασιλεῖ g: ἐς βασιλ S || οἱ add. Haury, Comp

adăugat doar atîta că „unui retor ca Evanghel nu-i stă bine să stăpînească un sat ca acesta". Dar despre asta am vorbit destul și nu mai stăruim. 20

Printre înnoirile aduse de Iustinian și Teodora în conducerea statului 21
sînt și cele ce urmează. Înainte vreme, cînd sfatul bătrînilor se ducea la împărat, obișnuia să se închine în felul acesta. Unul dintre patricieni se pleca 22
în spre partea dreaptă a pieptului împăratului, care îl săruta pe cap și îl lăsa să plece, iar toți ceilalți îndoiau numai genunchiul drept și apoi se îndepărtau; dar nu obișnuiau niciodată să se închine împărătesei. În schimb 23
toți cîți intrau la Iustinian și Teodora, pînă și cei din treapta patricienilor, se aruncau repede cu fața la pămînt, întindeau cît puteau mîinile și picioarele, sărutau încălțămintea împăratului și împărătesei și apoi se ridicau. Teodora ținea la această cinste și nu se sfia deloc să iasă în întîmpinarea 24
solilor trimiși de perși sau de alți barbari și să le dea daruri, ca și cum împărăția romanilor ar fi fost sub oblăduirea ei, lucru ce nu se mai întîmplase de cînd e lumea. Mai înainte, cînd vorbea cineva cu împăratul, îi 25
zicea „împărate" și soției sale „împărăteasă", iar celorlalți dregători după cinstea pe care o avea fiecare în clipa aceea. Dar cînd îi era îngăduit cuiva 26
un cuvînt cu unul din aceștia doi și, venind vorba de împărat sau de împărăteasă, dacă nu încerca să le zică „stăpîne" și „stăpînă", iar unora dintre dregători „robii lor", un asemenea om trecea drept lipsit de învățătură și fără frîu la limbă: el pleca de acolo ca unul care a făcut o greșeală amarnică, deoarece a supărat pe cei care nu se cuvenea cîtuși de puțin să-i atingă.

În timpurile de mai înainte puțini oameni și anevoie ajungeau în pala- 27
tul împăratului; dar de cînd au luat domnia aceștia doi, conducătorii sta-

---

21 Prosternarea (προσκύνησις) la pămînt și sărutarea pămîntului sau încălțămintei suveranilor era un obicei oriental și părea grecilor o exagerare barbară. Introducerea acestui obicei în ceremonialul curții bizantine a impresionat în chip neplăcut pe reprezentanții clasei stăpînitoare și a trezit nemulțumiri, care au găsit un ecou în opera lui Procopius. Înalții dregători și judecătorii supremi vedeau în ea o înjosire și o scădere a prestigiului personal în fața mulțimii.

22 Informațiile date de Procopius întregesc în chip util știrile cuprinse în opera lui Constantin Porfirogenetul intitulată *De caerimoniis aulae Byzantinae*. Ceremonialul era tradițional, însă nu rigid cu totul, deoarece varia în funcție de puterea, temperamentul sau capriciile suveranilor.

23 Influența Teodorei s-a făcut simțită în toate domeniile și rezultă în mod lămurit din lectura cărții de față. Terminologia de la curte a trecut apoi în cancelariile marilor dregători și a episcopilor și a stăruit pînă în zilele noastre. Studiul ei mai atent, în felul cum s-a reflectat în limbile sud-est europene, confirmă știrile oferite de izvoarele bizantine. Urmașii lui Iustinian și ai Teodorei au continuat și dezvoltat aceste obiceiuri.

27 Deplasarea puterii din cancelariile dregătorilor în cele ale împăratului a fost cu putință și din pricina energiei de care a dat dovadă acesta din urmă, dar a avut ca urmare și un control direct asupra economiei statului, ceea ce a îngăduit o operă de construcție și de înfrumusețare, care face cinste epocii.

28 ἐν Παλατίῳ ἐνδελεχέστατα διατριβὴν εἶχον. αἴτιον δὲ ὅτι πάλαι μὲν ταῖς ἀρχαῖς
29 τά τε δίκαια καὶ νόμιμα πράσσειν γνώμῃ αὐτονόμῳ ἐξῆν. οἵ τε οὖν ἄρχοντες διοι-
κούμενοι τὰ εἰωθότα ἐν τοῖς καταγωγίοις τοῖς αὐτῶν ἔμενον, οἵ τε ἀρχόμενοι βίαιον
30 οὐδὲν οὔτε ὁρῶντες οὔτε ἀκούοντες βασιλέα, ὡς τὸ εἰκός, ὀλίγα ἠνώχλουν. οὗτοι
δὲ ἅπαντα ἐπὶ πονηρῷ τῶν κατηκόων ἐφ' ἑαυτοὺς ἐς ἀεὶ ἕλκοντες ἅπαντας σφίσι
δουλοπρεπέστατα προσεδρεύειν ἠνάγκαζον· ἦν δὲ ἰδεῖν εἰς ἡμέραν σχεδόν τι
ἑκάστην τὰ μὲν δικαστήρια πάντα ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀνδρῶν ἔρημα, ἐν δὲ τῇ
βασιλέως αὐλῇ ὄχλον τε καὶ ὕβριν καὶ ὠθισμὸν μέγαν καὶ δουλοπρέπειαν ἐς
31 ἀεὶ ξύμπασαν. οἵ τε αὐτοῖν ἐπιτήδειοι δοκοῦντες εἶναι τήν τε ἡμέραν διηνεκῶς
πᾶσαν καὶ τῆς νυκτὸς ἐς ἀεὶ πολλήν τινα μοῖραν ἐνταῦθα ἑστῶτες ἄυπνοί τε καὶ
ἀπόσιτοι παρὰ καιροὺς τοὺς εἰωθότας γινό|μενοι διεφθείροντο, ἐς τοῦτό τε αὐτοῖς
32 τὴν δοκοῦσαν εὐδαιμονίαν ἀποκεκρίσθαι ξυνέπεσε. τούτων μέντοι ἀφειμένοι
πάντων διεμάχοντο πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνθρωποι, ὅπῃ ποτὲ Ῥωμαίων τὰ χρήματα
33 εἴη. οἱ μὲν γὰρ ἰσχυρίζοντο ἐν βαρβάροις ἅπαντα εἶναι, οἱ δὲ βασιλέα ἔφασκον
34 ἐν οἰκίσκοις πολλοῖς καθείρξαντα ἔχειν. ὁπηνίκα οὖν ἢ ἄνθρωπος ὢν ὁ Ἰουστι-
νιανὸς ἀπέλθῃ τοῦ βίου, ἢ ἅτε τῶν δαιμόνων ἄρχων ἀπολύσῃ τὸν βίον, ὅσοι τηνι-
κάδε περιόντες τύχωσι, τἀληθὲς εἴσονται.

gPS

29 αὑτῶν Haury: αὐτῶν gPS || βασιλέα P: βασιλεῖ g: βασιλ S || 30 οὗτοι gP: οὗτος S || ἅπαντας PS: ἅπαντα g || ἦν δὲ gP: ἦν τε S || βασιλέως S: τοῦ βασιλέως g: βασιλείῳ P || 31 εἶναι PS: om. g || 32 οἱ ἄνθρωποι PS: ἄνθρωποι g || ὅπῃ PS: ὅποι g || 34 ἢ ἅτε — βίον: inculcata esse putat Rühl 293, cf. An. 12,14 || ἀπολύσῃ P: ἀπολύσει gS, Comp 199,14

tului împreună cu ceilalţi dregători stăteau mereu în palat. Pricina era aceea 28
că altădată ei puteau împărţi dreptatea şi ascultau de legi după cum se
pricepeau: dregătorii rînduiau lucrurile potrivit datinilor, iar supuşii nici 29
nu vedeau şi nici nu auzeau de silnicii şi de aceea numai rareori îl supărau
pe împărat. Dar Iustinian şi Teodora au luat toate treburile pe seama lor, 30
pentru totdeauna, spre nenorocirea supuşilor, şi i-au silit pe toţi să se ploconească înaintea lor, ca cei mai din urmă dintre sclavi. Aproape în fiecare zi puteai vedea toate tribunalele aproape goale de oameni, în schimb la curtea împăratului era o mulţime de lume, gălăgie, înghesuială şi pretutindeni
o slugărnicie desăvîrşită. Cei care îi slujeau trebuiau să stea acolo mereu 31
la îndemînă, nedormiţi şi nemîncaţi, toată ziua şi o parte din noapte şi îşi măcinau sănătatea: la atîta ajunsese fericirea pe care păreau că o dobîndi-
seră. Iar oamenii care nu ştiau nimic de toate acestea se întrebau între dînşii: 32
„Oare unde-s avuţiile romanilor?" Unii răspundeau cu tărie că toate se află 33
în mîinile barbarilor, iar alţii ziceau că le-a închis împăratul în cămările sale
fără număr. Cînd va părăsi Iustinian lumea noastră ca om sau cînd căpe- 34
tenia duhurilor necurate dintr-însul va pune un capăt vieţii sale pe pămînt, atunci cei care vor mai trăi întîmplător în vremea aceea vor putea afla adevărul.

---

33 Autorul îşi încheie lucrarea cu o ironie (unde-s bogăţiile noastre?) şi cu o speranţă (toate nenorocirile au un sfîrşit).

34 Supravieţuitorii vor afla adevărul de la alţii, dar şi din cartea lui Procopius, care numai atunci va putea ieşi la lumina zilei.

INDICES

Numeris Romanis significantur libri de bellis. Numerus primus capitulum, numerus secundus paragraphum indicat. Aed. = De aedificiis.

a) INDEX NOMINUM

Αβάντιος, cf. Ἀμάντιος

Ἄβυδος: urbs in Hellesponto prope Constantinopolim 25,2—3

Ἀδδαῖος (Ἀδδεός codd.): Syrus Iustiniano carus 25,7

Ἀθῆναι: ubi domus publica restituta non est 26,33

Αἴγυπτος: praefectus Aegypti 12,1; inde venit Theodora 12, 30; ibi exsulat Ioannes Cappadox 17,40; hinc usque ad fines Persarum Saraceni imperium Byzantinum vexaverunt 18,22; qualis fuerit eo cursus publicus 30,10; Αἰγύπτιος γένος 29,1; ἐξ Αἰγυπτίων: frumentum emunt Byzantini 26,37

Ἀκάκιος: Theodorae Augustae pater, ursarius 9,2

Ἀλαμούνδαρος: eum Iustinianus ad defectionem invitat 11,12

Ἀλεξάνδρεια: urbs Aegypti, Alexandriae pauperes annona privati a Diocletiano ipsis assignata 26,35 sqq.; illic acta circa Paulum patriarcham 27,3 sqq.

Ἀλέξανδρος ὁ Ψαλίδιος: logotheta, dictus Forficula, vexat milites 24,9; Romanos et Peloponnesios 26,27 sqq.

Ἀμαλασοῦνθα: Theoderici regis Italiae filia, occiditur 16,1 et 5 et 6; 24,23

Ἀμάντιος: eunuchus occiditur 6,26

Ἀμάσεια: urbs Ponti terrae motu eversa 18,42

Ἀνάζαρβος: urbs Ciliciae terrae motu corruit 18,41

Ἀναστασία: Theodorae Augustae soror 9,3

Ἀναστάσιος: 1. imperetor, avunculus Hypatii, prudentissimus et parcissimus 19,5; Amidenos liberaliter habet et vectigal eis in septennium remittit 23,7; exercitum in Isauros mittit 6,5; Iustinum praetorianis praefecit 6,11; eius opes Iustinianus exhausit 19,7—8; illo regnante pater Theodorae mortuus est 9,3. 2. Theodorae Augustae nepos 4,37; Ioanninae Belisarii filiae stuprum affert 5, 21—23

Ἀνατόλιος: Ascalonita 29,17

Ἀνδρέας: episcopus Ephesi 3,4

Ἀνθέμιος: Occidentis imperator, eius nepos 12,1

Ἄνται: Romanis infensi 11,11; 18,20; 23,6 (Haury)

Ἀντιόχεια: urbium Orientis principes, luxu plena, horribili terrae motu concussa 18,41; a Chosroe capta 2,25; ibi factio Venetorum 12,28

Ἀντωνίνα: uxor Belisarii, mulier vaferrima, eius genus et educatio 1,11 et 13 et 16 et 25; Ioanni Cappadoci dolum struit et eum insidiis capit 1,14; 2,15; 3,7; 4,18; eius adulteria 1,13; flagitia cum Theodosio filio adoptato 1,13 sqq.; Photio filio insidiatur 2,3; in delatores saevit 1,27; Constantino molitur necem 1,25 et 28; luget pro Theodosio amisso 1,38; in Orientem proficiscitur 2,17; in custodiam datur a Belisario 3,1; Belisario reconciliatur 3,12; liberata amasium recipit 3,15—18; maritum habet supplicem 4,29; ipsum quoquoversus sequitur 2,2; Ioanninam filiam negat Anastasio sponso 5,23; ipsius aetas 4,41; eius neptis est sponsa Sergio 5,33; Constantinum occidit 1,29; in Italiam proficiscitur 1,31; Byzantii 2,1; a Theodosio non disce-

dit 2,5; 3,4; 4,18 et 19; Antonina et Belisarius 2,14; 4,23; 4,38; 5,13–14; Antonina et Theodosius;5,20, Byzantium petit 5,23
Ἀραβία: ibi miles Romanus 17,17
Ἀρέθας: Gabalae filius, regis Saracenorum, adiungit se Belisario 2,23 et 28
Ἀρειανοί: eorum templa a Iustiniano expilata 11,16–20; iidem sacris in Africa interdicti 18,10
Ἄρειος: haereticus 11,16
Ἀρεόβινδος: 1. maritus Preiectae, neptis Iustiniani, in Africam mittitur 5,31. 2. famulus Theodorae 16,11
Αρμένιοι 24,16
Ἀρσένιος: pseudochristianus 27,6 et 11 et 16; in crucem agitur 27,19
Ἀσία 26,3
Ἀσκαλωνῖται: eorum princeps senatus fuit Anatolius 29,17 et 21
Ἀσσυρία: vastatur ab Aretha 2,25
Ἀστέριος: ὁ τῶν Πρασίνων ὀρχηστής 9,5

Βάκχος: Sergii pater 5,28
Βαλεριανός: Damiani avunculus, in Armeniam missus 2,30
Βανδίλοι: gens Gothica, in Africa cum Romanis contendit 18,6 et 9
Βαρσύμης, cf. Πέτρος Βαρσύμης
Βασιανός: nobilis a Theodora necatur 16,18–21
Βασίλειος: pater Ioannis Edesseni 12,6
Βάσσος: praefectus praetorio 21,6
Βεδεριάνα: Iustini patria 6,2
Βελισάριος: Antoninae maritus 1,11; calumniam apud imperatorem capit 18,9; iubet Constantinum interfici 1,28–30; rem male gerit in Perside 2,21; Nabedem vincit apud Nisibim 2,28; Aretham in Assyriam mittit 2,23; Sisauranum castellum capit 2,18; Chosroi obsidem dat Ioannem Edessenum 12,6; revocatur Byzantium, comitatus equitum ei redimitur 4,13–14; erat ignavissimus 4,22 et 25; 5,1–2 et divitissimus 4,33; infelix in altera expeditione Italica 3,30–31; 4,42 et 43; quam comes stabuli aere suo confecit 4,39; summe tunc avarus 5,4; ab Herodiano pecunias petit 5,5; Italiam afflictam relinquit 5,17; quo loco nata sit eius uxor 1,11; Theodosium adoptat 1,15–16; Antoninam deprehendit in adulterio 1,18; Theodosium interfici iubet 1,22; Antoninam stulte amat 1,20; 5,26; Theodosium, uxoris amasium, revocat, Macedoniam prodit 1,26; ad Theodosii necem Photium privignum suum hortatur 2,6–11; uxorem dat in custodiam 3,1: accitus Byzantium 3,4; iterum exauctoratur 4,13 et 15–16; indigne habitus se ad pedes coniugis abicit 4,30; magna opum parte privatur 4,17 et 31; domestica publicis praeponit 2,21; eius ingenium 5,24; cf. etiam 1,10 et 24 et 31 et 42; 2,1 et 4–5; 2,37; 3,8; 3,12; 3,14; 4,4; 4,20; 4,29;4,31–32; 4,38; 4,40; 5,9; 5,13–14; 5,16; 5,18; 5,20
Βένετοι: factio Circensis, illis favet Iustinianus 7,1 et 6; 18,33; et Theodora 10,16; 17,3; eorum habitus 7,8 et 17 et 22; rixae et caedes 18,33; 29,36; flagitia 7,15; Theodorae matri ursarii munus tradunt 9,7; modestissimi fiunt 7,3; 9,43; Veneti Antiochiae 12,28; et Tarsi 29,30; cf. etiam 9,33; 10,18; 10,19; 17,2; 18,17; 29,27; 29,32 29,33; 29,35
Βηρυτός: urbs serici opificio ac mercatura celebris 25,14
Βιγίλιος: Reparati frater, pontificatum Romanum occupat, roganti Iustiniano non paret 27, 17 et 24
Βιθυνία: ibi emit frumentum Petrus Barsymes 22,17
Βιταλιανός: Patricioli filius, tyrannus, occiditur ab Iustiniano 6, 27—28
Βλησχάμης: Persa, praesidii Sisauranensis praefectus 2,28
Βούζης: Cutzis frater, in Oriente pugnat, deinde in carcerem truditur 4,4–12; 17,1
Βρεττανία: insularum maxima 19,33
Βυζάντιον, Βυζάντιοι: Byzantii mare infestat cetus immanis 15,37, cf. etiam 1,11; 1,34; 1,35; 1,42; 2,5; 2,14; 2,15; 2,22; 3,4; 3,5; 3,15; 3,23; 4,1; 4,2; 4,6; 4,16; 4,40; 5,9; 5,13; 5,19; 5,23; 5,36; 6,2; 6,3; 7,39; 8,1; 9,2; 9,28; 9,30; 11,40; 12,1; 12,24; 12,32; 16,1; 17,7; 17,19; 18,8; 18,20; 18,32; 19,2; 19,11; 19,14; 20,1; 21,8; 21,20; 21,29; 22,12; 22,14; 22,17–18; 23,14; 24,25; 24,30; 25,2–3; 25,7–8; 25,16; 25,24; 26,1; 26,3; 26,9; 26,12; 26,26; 27,18; 27,27; 28,8; 28,10; 29,4; 29,10; 29,33; 29,35; 30,8

Γαλατία: ibi aluntur protectores 24,25
Γαλλία, Γάλλοι: eam Visigothi, deinde Franci habent 18,16–17
Γελίμερ: capitur a Belisario et Byzantium portatur 4,32 et 34
Γερμανοί: olim omnes Rheni accolae, Procopii aetate Franci dicebantur 18,17
Γερμανός: Iustiniani ex fratre nepos, patricius, socer Ioannis, nepotis Vitaliani, invisus Theodorae 5,8; 5,9
Γήπαιδες: gens Gothica, Sirmium capiunt tenentque 18,18

Γότθοι, Γοτθικός: Italiam incolunt et cum Byzantinis contendunt 5,16; 16,1; 18,16; 21,26;24,9, cf. etiam 5,6
Γραικοί: ita per contemptum vocantur imperatoris duces ac milites 24,7

Δακία: Daciae fines, regni limes Gothici 18,16
Δακίβιζα: oppidum Bithyniae 30,8
Δαμιανός: senator Tarsi, princeps Venetorum 29,32—33
Δάρας: urbs ab Anastasio Augusto condita, ab imperatore Iustiniano protecta 12,9
Δημοσθένης: patricius 12,5
Διογένης: civis Byzantius, quem exagitat Theodora 16,23—25
Διοκλητιανός: eius in pauperes Alexandriae largitas 26,41
Διονύσιος: eius heres facti sunt Iustinianus et Theodora 12,6
Διτύβιστος: Iustini commilito 6,2
Δομετιανός: eius unica statua, ipsius uxori concessa, Iustinianum refert vultu 8,13—21

Ἑβραῖοι: a Iustiniano vexantur 28,16
Ἔδεσσα: urbs Mesopotamiae, Scirto alluitur 18,38, cf. etiam 12,6
Εἰρηναῖος: eius mortui rem familiarem dempsit Iustinianus 29,16
Ἑκήβολος (sive Ἑκηβόλιος): homo Tyrius, concubinam habuit Theodoram 9,27; 12,30
Ἑλενόπολις: urbs Bithyniae 30,8
Ἑλλάς: a barbaris vastata 18,20 24,7; 26,33 (Piccolos)
Ἕλληνες: sic decebantur etiam ei qui antiquos Graecorum deos colebant 11,31
Ἑλληνὶς φωνή 20,17
Ἑλληνικὰ γράμματα; ἑλληνίζειν 20, 17
Ἑλλήσποντος: quomodo ad Hellespontum actum sit cum institoribus 25,2—3
Ἔμεσα, Ἐμεσηνοί: quid ibi fecerit Priscus falsarius 28,1—2; 28,6; 28,9—10
Ἑρμογένης: magister officiorum 17,32
Εὐάγγελος: causidicus a Iustiniano iocose emungitur 30,18—20
Εὐγένιος: Antoninae sicarius, Silverium papam occidit 1,27
Εὐδαίμων: exconsul 29,4—12
Εὐνομιανοί: secta 1,15
Εὔξεινος Πόντος: Πόντος ὁ Εὔξεινος 25,2; 25,4
Εὐρώπη: pars orbis 18,22; 23,8
Εὐφημία: Augusti Iustini uxor, primum nomen deponit 9,49; impedit matrimonium Iustiniani cum Theodora 9,47; eius mores 9,48—49
Εὐφρατᾶς: eunuchus 29,13
Εὐφράτης: flumen in Armenia 3,31
Ἔφεσος: urbs, ibi templum S. Ioannis Evangelistae 1,22; 1,37; 2,14; 2,17; 3,9

Ζαβεργάνης: legatus Persarum 2,32—33
Ζαχαρίας: propheta, Photium e carcere liberat 3,27
Ζήνων: 1. Isaurus, pater Leonis Iunioris Augusti, scholarios temere asciscit 24,17. 2. Anthemii imperatoris nepos 12,1—3
Ζίμαρχος: Iustini commilito 6,2

Ἠπειρῶται: mentio fit 18,42
Ἥριον 15,36
Ἡρωδιανός: peditum dux, se et Spoletium Totilae dedit 5,5—6
Ἥφαιστος: Alexandriae praefectus 26,35; 26,39; 26,40; 26,43

Θεοδόσιος: 1. senator, ad praesepe damnatus 3,9. 2. Antoninae amasius, in baptismo ab ipsa adoptatur 1,15—16; eum interfici iubet Belisarius 1,22; Ephesum fugit 1,22; aerarium Ravennae et Africae expilat 1,33; eius simultas cum Photio 1,31; 2,14; confugit in templum Ioannis Evangelistae 3,3; fit monachus 1,37; a Photio in Ciliciam mittitur 3,5; Antoninae redditur 3,12; 3,15 et 19; eius obitus 3,20; cf. etiam 1,15; 1,20; 1,26; 1,32; 1,36; 1,39; 1,40—41; 2,3; 2,5; 2,17; 3,3; 3,9; 3,13—15; 3,16—17; 3,19
Θεόδοτος ὁ Κολοκύνθιος: praefectus urbis, iniquissime habitus 9,37—43
Θεόδοτος: praefectus praetorio 22,2 et 6
Θεοδώρα: Augusta, uxor Iustiniani, quo genere nata sit 9,2—10; Comitoi sorori deservit in circulis 9,9; scenae addicitur 9,11; 26,28; mimorum socia et prostibula planipes 9,13; meretrix famosa 9,13; devitatur ab omnibus 9,25; Heceboli concubina 9,27; 12,30; immaturum partum abigere solita 17,16; adamata a Iustiniano, fit opulentissima 9,31; magicis artibus cum illo agit 2,28; marito carissima, Ioanni Cappadoci infensa 9,47; Amalasunthae reginae parat exitium 16,1—4; ad Zaberganem litteras dat 2,33—34; Belisarium Byzantium arcessit 3,4; Belisarium cum Antonina in gratiam redire cogit 3,12; Photium verberari iubet 3,12; et in carcere includit 3,22; in carcere obscurissimo Buzen retinet 4,8; eius ad Belisarium litterae 4,27; magna opum parte Belisarium privat 4,17 et 31; rixas movet Christianis 10,15; Prisco insidiatur 16,7—10; Areo-

bindum famulum cruciat 16,11; Basianum crudelissime necat 16,18—19; Diogenem exagitat 16,23—24; Callinicum Ciliciae praefectum in crucem agit 17,2 — 5; Ioannem filium nothum occidit 17,23; et Arsenium 27,19; habebat multos delatores 16,14; Petrum Barsymem amabat 22,26; patricium male accipit 15,25—27; itemque Leontem et Saturninum 17,32 et 36—37; Silverii papae nece reconciliatur Antoninae 1,14; huic amasium reddit 3,15—17; eiusdem gratia multos interimit 3,7; ipsumque Belisarium indigne habet 4,13—15; 4,20—22; cuius filiae procurat stuprum 5,23; mulieribus adulteriis patrocinatur 17,24—25; nobiles feminas vexat 17,8—9; matrimonia nobilium curat 17,28; Venetis favet 9,33; 10,16; 17,3; sua facinora studiose celat 16,12; meretrices ad meliorem frugem adigit 17,5; sacerdotes et magistratus creat 17,27; asylum violat 3,25; 16,20; 17,10; eius familiaritas cum magis et veneficis 22,27; et cum daemonibus 12,28; Persarum aliorumque barbarorum legatos admittebat et pecunia donabat 30,24; in Heraeum secedit 15,36; eius sorores 9,3; forma corporis 10,11; mores 15,1—30; corporis cura 15,6—7; ipsa daemon habita 12,14; fastus 15,13—14; pedum oscula 15,15; 30,23; crudelitas et odium in infensos 15,3—4; 15,22; eius odium in Germanum 5,8; in Ioannem Cappadocem 17,38; somnium de sua fortuna 12,31

Θεόδωρος: Diogenis amicus, vexatur a Theodora 16,25—27

Θερμοπύλαι: angustiae, earum praesidium 26,31

Θεσσαλονίκη: flumini Rhechio proxima, ibi aurigae erant Antoninae avus et pater 1,11

Θευδάτος: filius Amalafridae, regis Italiae, Amalasuntham occidit 16,5; in eum mittitur Belisarius 4,43

Θευδέριχος: Gothorum rex, patricius et consul, Amalasunthae pater 24,23; eius largitas in milites et pauperes 26,27 — 28; in eum male se gerebant Italiani 24,9

Θρᾴκη: illam vastant Antae et Sclaveni 18,20; erat patria Theodosii a Belisario adoptati 1,15; e Thracia frumentum coemit Petrus 22,17; strategi 21,26

Ἴβωρα: oppidum Ponti terrae motu eversa 18,42

Ἱερόν (Ἱερεῖον): locus Byzantio proximus 25,2

Ἱεροσόλυμα: urbs in collibus, eo fugit Photius 3,28; a Iustiniano mittitur Theodotus 9,42

Ἱλαρά: femina Byzantina, cuius heredem se facit Iustinianus 12,5

Ἰλλυριοί: haec terra vastatur ab Hunnis 18,20; 21,26; a Sclavenis et Antis 18,20; 6,1

Ἰνδαρώ: meretrix, Theodorae a consiliis 17,34

Ἰόνιος κόλπος 18, 20

Ἰουδαῖοι: templum habebant a Salomone extructum, vexantur a Iustiniano 28,17

Ἰουλιανός: apud Samaritanos tyrannus 11,27;

Ἰούνιλος: quaestor, legum peritus 20,17; 20,20

Ἰουστινιανός: Iustini ex sorore nepos, Vigilantiae frater et Preiectae avunculus, eius mater 12,18; Theodoram coniugem summe amat et ei omnia indulget 9,31; eiusdem artibus magicis paret 22,28; cum Iustino avunculo consors imperii 9,52—53; pacem cum Chosroë perpetuam sancit 11,12; Belisarium male revocat ex Africa 18,9; factioni Venetae favet 7,1; 9,33; Alexandrum in Italiam mittit 26,29; studia theologica 18,29; eius ieiunia ac vigiliae 12,27; 13,28—29; figit ac refigit leges 13,20; 14,9; illas exarmat 7,31; quaesturam deformat 20,15; magistratus et cetera omnia mutat 11,2; 20,7; praefecturas pretio locat 21,9 et 16 et 19; amat improbos 13,24—25; 22,1; sceleratos rei publicae praeficit 21,22—25; seditiosos fovet atque ornat 7,41—42; instituit monopolia 20,5; 25,13; ministrorum officia sibi summit 14,3—5; aerarium Romae exhaurit 8,4; 19,6 se ad barbarorum mores componit 14,2; ipsos auget largitionibus 8,5—6; 11,5; 19,15; sacerdotibus impense favet 13,4—5; habitus ipse daemon 12,14 et 28; 18,1 et 36; et a daemone genitus 12,18—19; ambulare sine capite et mutare figuram visus 12,20—23; qualis monacho apparuerit 12,24—26; ad omnia perturbanda natus 18,12; 11,1; auctor malorum rei publicae 6,19 et 23; bellorum 18,28—29; iactat suam pietatem 29,25; assentatores audit 13,10—12; rebus nomen suum indit 11,2; Domitianum vultu reddit 8,13—15; eius mores 8,22—24; 29,1; erat perfidus 13,18; periurus 13,26; implacabilis 13,2—3; affabilis 13,1; 15,11; Theodotum interficere studet 9,39; Theodoram in matrimonium ducit 9,51; Vitaliano fidem publicam violat 6,26—28; Amantium et Vitalianum necat 6,26 et 28; et Rhodonem 27,18; innumerabilesque homines 18,3—5; subditis affingit crimina 19,11; eius avaritia 10,22; 11,13; avaritia somnio declarata 19,1—3; avaritia ductus consules abolet 26,15; tollit spectacula 26,9; magistratus divitiis privat 21,15; sacerdotia vendit 27,22; vectigalia severe exigit 11,30; 23,6;

templa Arianorum expilat 11,18 — 20 ; Zenonem 12,1—3; Tatianum, Demosthenem, Hilaram 12,5; Ioannem 12,10; senatores 11,41; 12,12; eorumque heredes 29,24; raptas pecunias effundit statim 8,31; 11,3; 19,15; aquae ductum restaurare neglegit 26,23; praesente pecunia nec Venetis favet 29,27—29; sanguinis avidus 6,25; 11,13; rerum Venereariarum studiosissimus 12,27; vexat causidicos, medicos aliosque 26,2—5; pauperes 26,18; astrologos 11,37; mercatores 25,1—3; nummularios 25,11—12; sericarios 25,16—17; milites 24, 1—3; 18,11; officiales magistratuum 24,30; Hebraeos 28,16—17; rixas movet Christianis 10,15; aegrotat 4,1; 9,34; Belisario divitias invidet 4,33; Solomonem Iuniorem caedis absolvit 5,36; Christianos perducere conatur, ut idem sentirent de Christo 13,7; iudicibus liberam iuris dicendi potestatem adimit 14,5; a referendariis decipitur 14,11; obnoxius est Leonti 14, 16—17; duos magistratus novos instituit 20,7; exploratores et veredarios tollit 30,8—10 et 14; camelos publicos 30,16; Evangelum iocose emungit 30,19; Iustiniani cum Theodora matrimonium 9,51; et consensio 10,13; 13,9; 15,19; 2,35; lex de praefecturis gratis dandis 21,16; decreta in haereticos, gentiles, Samaritas 11,14 et 24; in masculorum corruptores 11,34; lex de senatorum heredibus 29,19; simulat se dissentire a Theodora 10,14; et 23; 27,13; rapinarum artes 11,41; in ligatores 10,16—17; ellemosynae ex rapinis 13,6; pietas qualis 13,4 et 6—7; levitas 13,10; 16,1—3; ira 13,2; amor et odium 13,15—17; dicta 12,9; 20,14; 29,24; oratio barbara 14,2; insanae substructiones 8,7; illius animi mores nihil rei publicae profuerunt 13,31—32

Ἰουστῖνα: Germani filia, Ioanni desponsa 5,8

Ἰουστῖνος: quo genere et qua ex patria 6,2; miles praetorianus mortem evadit divinitus 6,3—5; praetorianis praeficitur 6,11; Anastasio Augusto succedit 6,11; senio confectus et rei publicae tractandae rudis 6,11; legem matrimonialem abrogat 9,51; ut subscribere solitus 6,15—16; stolidus 6,12 et 18; 9,50; principatus anni 9,54

Ἴσαυροι: arma capiunt in imperatorem Anastasium 6,4

Ἰταλία, Ἰταλοί: Italia maior quam Africa 18,13; Itali vexantur ab Alexandro 24,9; 18,13—15; et a Belisario 5,4, cf, etiam 1,33; 1,34; 4,42; 5,1; 5,13; 5,17; 5,19; 6,25; 16,2; 16,5; 18,17; 24,9; 24,21;25,8 26,27

Ἰωάννης: 1. apostolus, eius templum Ephesi 3,3. 2. puer Basilii, Edessenus, datur obses Chosroi 12,6—10. 3. Vitaliani nepos, missus in Italiam ad Belisarium redire non vult 5,7; spondetur ipsi Iustina 5,8—10. 4. Theodorae filius, de medio tollitur 17,16—23. 5. natus in Cappadocia, archiepiscopus 6,26. 6. Cappadox, praefectus praetorio, singulari vir ingenio ac perditis moribus, agricolas vexat 23,14; Theodoram defert 17,38; dolis Antoninae irretitur 2,16; 2,37; 4,18; re familiari privatur 21,5; coactus obolos mendicare, Antinoopolim deportatur 17,40. 7. ὁ Κυρτός: dux Romanus Anastasii aetate 6,5. 8. ὁ Λαξαρίων: Alexandriae praefectus 29,1—3. 9. Palaestinus, aerarii praefectus, Theodorae invisus, ob virtutem 22,33—36. 10. ὁ Φαγᾶς: Belisarium accusat 4,4

Ιωαννίνα: Belisarii filia 4,37; 5,21—23

Καβάδης: filius Perozis, Persarum regis, Zame filium Chosroi detinat 2,26; aedificiis hostium parcit 23,7

Καισάρεια: urbs Palaestinae, Procopii patria 11,25; ibi rhetores 30,18 et civis 29,17

Καλλίγονος: leno 3,2; 3,5 et 15

Καλλίνικος: 1. urbs Mesopotamiae, diruitur a Chosroe 3,31. 2. Ciliciae secundae praefectus 17,2

Καλχηδών: urbs in Asia Minore 19,2; 30,8; concilium illic habitus 27,5

Καπιτώλιον: in via, quae in Capitolium ferebat, statua Domitiani posita erat 8,20

Καππαδόκης, cf. Ἰωάννης 6

Καρχηδών: urbs Africae 1,18; 5,34; eius palatium 1,33

Κιλικία: regio Asiae, Cilix fuit Leon 14,16; in Ciliciam mittitur Theodosius 3,5; Ciliciae praefectus fuit Callinicus 17,2; Ciliciae urbs nobilissima est Anazarbus 18,41; Cilices vexavit Malthanes 29,28—29

Κολοκύνθιος, cf. Θεόδοτος

Κολχίς: in eam irrupit Chosroes Cabadis 2,26; foede vastatur 18,24

Κομητώ: Theodorae soror 9,3; prostibulum 9,9

Κόρινθος: urbs Graeciae, eius moenia terrae motus corruerant 18,42

Κουαδράτος: Theodorae nuntius 4,24 et 26

Κτησιφών: urbs 2,25

Κύδνος: flumen, Tarsum interluit 17,41; 18,40

Κύζικος: urbs, eius episcopus Eusebius in foro occiditur 17,41

Κύριλλος: dux Romanus, Saturnini pater 17,32

Κυρτός, cf. Ἰωάννης 7
Κωνσταντῖνος: 1. quaestor 20,20.2. Thrax, comes stabuli, Belisarii iussu occiditur 1,28; Antoninam offenderat 1,24

Λαζική: olim Cholchis, multis firmata munitionibus 2,26; ibi Chosroes 2,29—31; 30,14; Romanorum calamitas 18,24
Λαξαρίων, cf. Ἰωάννης 8
Λατίνων φωνή 6, 15; Λατῖνα γράμματα 20, 17
Λευάθαι: ex illis octoginta a Sergio ad epulas invitati orta rixa occiduntur 5,28 et 34
Λέων: 1. factione Asparis, Marciano Augusto succedit 6,2. 2. Cilix, referendarius 14,16—22; 17,32; 29,28 et 33—36
Λίβανος: mons 12,6
Λιβέριος: senator Romanus Theudati regis ad Iustinianum legatus, Alexandriam mittitur 27,17—19; de praefectura cum Ioanne contendit 29,1—10
Λιβύη: minor quam Italia 18,13; eius calamitas 18,7; 5,28; 6,25; cf. etiam 1,16; 5,29; 5,31; 5,33; 12,30; 18,5; 18,8—9; 18,14; 18,22; 20,17; 24,21; 25,8
Λογγῖνος: praefectus urbi, Prisci falsari fraudes detegit 28,10 et 15
Λουππικίνη: Iustini uxor 6,17
Λύχνιδος: oppidum Epiri 18,42

Μακεδονία: 1. famula, Antoninam defert 1,21; 1,26. 2. meretrix, Theodorae amica 12,28—30
Μαλθάνης: Cilix, gener Leontis referendarii 29,28—38
Μαμιλιανός: civis Caesariensis 29,17 et 22
Μαμμιανός: ecclesiam Emesenam heredem instituit 28,3—6
Μανιχαῖοι: secta 11,26; 22,25
Μαρτῖνος: magister militum Orientis 4,13
Μασσαγέται: quomodo composuerint capillos 7,10
Μαυρούσιοι: plurimi perierunt in bellis contra Iustinianum 18,7
Μετάνοια: nomen monasterii meretricum paenitentium 17,5 (Haury)
Μῆδοι: milites 2,26; 2,31; 23,8; contra Belisarium pugnant 4,38; eorum patria et mores 3,30; 11,11; 23,6; 30,13
Μοντανοί: haeretici, sese incendunt 11,14; 11,23

Ναβέδης: Persa, praefectus praesidio Nisibeno 2,28
Νεῖλος: amnis, Asiam ab Africa dividit 18,39
Νέρων: imperator 1,9
Νίκα: tessera et nomen seditionis Byzantinae 12,12; 19,12
Νίσιβις: urbs munitissima, ibi Belisarius confligit 2,24 et 28

Οὐεσπασιανός: Augustus, Titi pater et Domitiani 8,13
Οὐίττιγις: rex Gothorum in Italia, eius mentio fit 4,32; 4,34; 4,43
Οὖννοι, Οὐννικὰ ἔθνη: vagi, deformes aspectu, quidam Persarum socii 2,29; hos Iustinianus corrumpere nititur 11,12; in imperium Romanum invadunt 18,20; 21,26; 23,6; ibi multi cadunt 18,26; a Iustiniano muneribus aucti 8,5—6; 11,5—6; Hunnicus habitus 7,8—10 et 14; cf. etiam 11,12; 18,20; 18,25; 21,26; 23,6 et 8

Παλαιστίνη, Παλαιστῖνος γένος: ab Hebraeis occupata, dives ac felix, eam turbant Samaritae 11,24; 27,27; ibi agri imperatoris 27,31; Palaestinus natione 27,6; 27,26; 22,34
Παλατῖνοι: Palatini 22,12
Παλάτιον: Constantinopoli palatium 3,15; 3,19; 4,7; 4,13; 4,17; 4,20; 4,24; 6,3; 6,26; 9,49; 12,20; 12,26; 14,10; 14,13; 14,18; 24,8; 24,15; 24,24; 26,17; 27,10; 27,12; 29,13; 29,36; 29,37; 30,27; Romae palatium 26,27; Ravennae 1,33; Cartagine 1,33
Πασχάλια, Πασχαλία: Paschale festum 9,53 (Haury); ante hoc tempus festum nonnullos dies cibis abstinebat Iustinianus 13,29; 28,17
Παῦλος: Alexandriae episcopus 27,3—11; damnatus ac detrusus solio non restituitur 27,16—23; eius mentio fit 27,3
Παφλαγών: cognomen contumeliosum (Priscus) 16,7
Πελάγιος: diaconus Romanus, Iustiniano carissimus, archidiaconus 27,17 et 24; 29,2
Πελοπόννησος: vexata a barbaris 26,31—32
Πεντάπολις: regio Africae 9,27
Πέρσαι: barbae species 7,9; exploratores alunt de publico 30,12; Petram expugnant in Lazica 2,26; Chosroi insidias parant 2,31; Persarum irruptiones in imperium Romanum 18,23; eorum mentio fit 2,15; 2,28; 2,36; 11,12; 12,6; 18,22; 18,25; 24,2; 24,12—13; 25,16; 25,25; 30,10 et 14; 30,24
Περυσία: urbs ad viam Flaminiam in Italia, 5,17
Πέτρα: urbs in Lazica a Iustiniano condita a Chosroe capta 2,26
Πέτρος: 1. Sanctus, Apostolorum princeps, pauperes Romae 26,29. 2. Petrus Patricius

Illyrius patria, Thessalonicensis, Iustiniani legatus 16,2; eius rapinae 24,22—23. 3. dux, accusat Belisarium 4,4. 4. Petrus Barsymes, veneficus et manichaeus, Theodorae carus 22, 22—25; praetorio praeficitur 22,6; et aerario 22,33; fuit dives 22,37; 25,22

Πηγάσιος: medicus Laribensis 5,33—38

Πισίδαι: oppidum Philomede 18,42

Πολύβοτος: Phrygiae oppidum terrae motu evertitur 18,42

Πολύθεοι: qui multos deos colunt 11,26

Ποντικοί: Ponti prima urbs erat Amaseia 18,42

Πόντος: Pontus Euxinus 25,2

Πορφυρεών: pagus Phoenices 30,19

Πορφύριον: cetus immanis, capitur 15,37

Πραισίδιος sive Πρεσίδιος: a Constantino spoliatus Belisarium adit 1,28

Πράσινοι: factio, cum Venetis rem publicam evertunt 7,4; a Venetis conciduntur 7,26; eorum ursarius erat Acacius, Theodorae pater 9,2—3; eorum magister orchestrae Asterius 9,5; Theodorae matrem repellunt 9,7; a Iustiniano et Theodora vexantur 11,36; 18,34; 19,11; eorum mentio fit 16,18; 16,23; 17,41

Πρίσκος: 1. Emesenus falsarius 28,1—4 et 14. 2. Iustiniano ab epistulis, adigitur ad sacerdotium 16,7—10

Πρόκλος: quaestor, Iustini aetate omnia administrabat 6,13; causam dicit Theodoti 9,41

Προκόπιος: Procopius Caesariensis, auctor huius historiae, damnat haereticos, gentiles, Samaritas 11,14; quid senserit de Fortuna 4,44—45; de Christianis honorifice loquitur 27,28

Ῥαβέννα: urbs munitissima, quantas opes Belisarius rapuerit 1,33; eius mentio fit 5,4

Ῥόδων: praefectus Alexandriae 27,3; necatur a Iustiniano 27,15—18

Ῥωμαῖοι: a Iustiniano vexantur 6,23; a barbaris 11,10; eorum res gestae aliis quoque locis narrantur cf. 1,1; 1,30; 2,21—22; 2,24—25; 2,28—29; 2,30—31; 3,19; 3,30—31; 4,2; 4,38; 5,2; 5,6—7; 5,15; 5,17; 5,28—29; 5,36; 6,1; 6,11; 6,17; 6,19; 6,25; 7,1; 7,6; 7,8; 8,1; 8,5—6; 8,9; 8,15; 8,30; 8,33; 9,1; 9,32; 9,39; 10,2; 11,5; 11,7; 11,13—14; 11,17; 11,23; 11,38; 12,5; 12,7; 12,9; 13,32; 14,5; 14,19; 15,9; 15,17; 16,16; 18,8; 18,17; 18,20—21; 18,22—23; 18,25—27; 18,30; 18,31; 18,34; 18,36—37; 18,45; 19,15—16; 21,9; 21,26—27; 23,1; 23,8—11; 23,20; 24,8—9; 24,22—24; 24,28; 25,4; 25,10; 25,16; 25,19; 26,3; 26,12; 26,15; 26,30; 27,28; 28,9; 28,16; 30,2; 30,12; 30,14; 30,16; 30,24; 30,32

Ῥώμη: urbium Occidentis maxima, consul Romanus 26,12; Palatini 26,27; archidiaconus 27,17; eam perdidit Belisarius 5,3; alia mentio fit 8,14

Σάβαρος: Iuliani pater 11,27

Σαββατιανοί: secta 11,14

Σαββάτιος: Iustiniani pater, in Thracia natus 12,18

Σαμαρεῖται: populus ad montem Garizin, eorum seditio 11,24; 18,34; alia mentio fit 27,7; 27,26—27

Σαρακηνοί: Saraceni Romanis infesti 11,11; 18,22—25; 23,6; alia mentio fit 2,28; 23,8; 24,12

Σαρδανάπαλος: rex Assyriae, eius insania 1,9

Σατουρνῖνος: Hermogenis filius 17,32; eius matrimonium 17,32—36

Σεβαστός: id est Iustinianus 27,23

Σελεύκεια: urbs Asiae Minoris 18,41

Σεμίραμις: regina Assyriae, eius licentia et libido 1,9

Σέργιος: Bacchi filius et Solomonis ex fratre nepos, arguitur peierasse per evangelia 5,28; erat sponsus nepti Antoninae 5,33; imbellis 5,32

Σηστός: urbs contra Abydum, ibi consistuntur publicani 25,2—3

Σικελία: insula, eam recipit Belisarius 1,21, cf. etiam 5,4

Σιλβέριος: papa, Vittigi fidem pollicitus, interfectus a Theodora 1,14; 1,27

Σίρμιον: Pannoniae urbs in Gepaedum potestate 18,16 et 18

Σισαυράνων φρούριον: castellum ultra Nisibin, Romani capiunt 2,18; quantum distet, a finibus Romanis 2,24; a Persis capitur

Σκλαβηνοί: ab eis multa patiebantur Romani 11,11; 18,20; 23,6; multi perierunt in Romanorum finibus 18,25—26

Σκύθαι: populus, eorum terra vastissima ac inhabitata 18,21

Σκυθόπολις: urbs Palaestinae 27,8

Σκιρτός: flumen, Edessam alluit atque inundat 18,38

Σολόμων: 1. foederatorum dux, in conflictu cum Mauris occumbit 5,29—30. 2. Bacchi filius 5,33—38

Σοφίας νεώς: eius mentio fit 9,35; 17,9

Σπολέτιον: oppidum ad viam Flaminiam 5,6

Συρακοῦσαι: urbs Siciliae, eius mentio fit 1,21

Συρία: provincia Romana; Σύρον γένος 22,3; 25,7

Ταρσός: Ciliciae urbs, inundatione Cydni vexatur 18,40; eius Veneti 29,30–31
Τάρταρον: 4,7
Τατιανός: senator 12,5
Τίγρης, Τίγρητος, acc. Τίγριν: flumen Asiae Minoris 2,23; 2,25; 2,28
Τουτίλας: rex Gothorum 5,2; 5,6
Τριβωνιανός: natione Pamphylus, quaestor, doctissimus, avarissimus, legum nundinator 13,12; 20,16–17
Τύρος: urbs opificio et mercatura serici celebris 25,14; eius civis Hecebolus 9,27

Ὑπάτιος: οὐκ ἀφανὴς ἀνήρ, occiditur a seditiosis 9,35

Φαγᾶς, cf. Ἰωάννης 10
Φαυστῖνος: Samarita, reus absolvitur 27,27–31
Φιλομηδή: urbs Pisidiae 18,42
Φοινίκη: Phoenicia, ibi antiquitus serica texebantur 25,14; ibi fuerunt agri Caesariani 27,31
Φρυγία: ibi incolebant Montani 11,23; coemitur frumentum 22,17; Polybotus 18,42
Φωκᾶς: praefectus praetorio 21,6
Φώτιος: Antoninae filius, Belisarii privignus 1,31; matris insidiis petitur 1,34; eius adulteria defert 2,5; Photius et Belisarium iurant alterum alteri numquam defuturum esse 2,13; Antoninae amasium in Ciliciam mittit 3,2; et in vincula conicit 3,5; ob id male accipitur 3,12; infirma valetudine utebatur 3,13; elapsus e carcere fit monachus 3,23 et 29; ipsius natura et mores 1,32; cf. etiam 2,1; 2,3; 2,6; 2,14; 3,8; 3,9; 3,11; 3,22; 4,41; 5,25; 5,27; 17,1

Χαλκηδών, cf. Καλχηδών
Χερρόνησος: paeninsula Thracica, eius incolae 18,20
Χοσρόης: tertius filius Cabadis, Persarum rex, pacem conficit cum Romanis 11,12; ingenium ac mores 18,28; contra eum mititur Belisarius 2,1; Petram expugnat 2,26; Callinicum diruit 3,31; Ioannem Edessenum obsidem accipit 12,7; eius irruptiones in imperium Romanum 18,23; Persarum tumultum sedat proditis Theodorae Augustae litteris 2,31–32; exploratores optime alit 30,13; omnia ferro ignique delevit 23,7; cf. etiam 2,25; 2,29; 2,34; 2,36; 3,30; 4,38; 18,23
Χριστιανοί: eorum mysteria 6,27; a Samaritanis pessime habiti 27,8; eorum pontifices non resistebant Theodorae 3,26; eis rixas movent Iustinianus et Theodora 10,15; eorum sunt multae sectae 11,14; Christiani debuerunt fieri Samaritae 27,26; quinam Christianus fuerit Iustinianus 27,32; Christianorum mentio fit 1,16; 2,16; 3,24; 10,15; 11,25; 11,30; 11,32–33; 19,11; 27,7; 27,10; 27,12; 27,27; 28,17
Χριστός: de eo quid senserit Iustinianus 13,4 et 7; eius nomen violari noluit Iustinianus 27,28
Χρυσομαλλώ: 1. meretrix, Theodorae a consiliis 17,33–34. 2. altera meretrix 17,34

Ψαλίδιος: Forficula, cognomen Alexandri 26,29 et 34
Ψόης: diaconus, affectus supplicio 27,14

INDEX VERBORUM MEMORABILIUM

ἀβασανάστως: sine dolore, sine timore 14,5
ἄβατος: in accessibilis 10,5
ἀβέβηλον χωρίον: locus, quo adire fas non est 3,25
ἀβελτερία: ignorantia, stultitia 11,23; 14,17
ἀγγαρεύομαι: cogo. τῆς φύσεως αὐτὸν ἀγγαρευομένης 13,29
ἀγγαροφορέω: angariam facio. οὔτε τοῖς γεωργοῖς τότε ἀγγαροφορεῖν ἐπάναγκες ἦν 30,16
ἀγείτων: sine vicinis, solitarius. ἀγείτονα οἰκίδια 3,21
ἀγέλαιος: homo de plebe. ἀνδρῶν... ἀγελαίων 4,21; ἄνδρας... ἀγελαίους 17,8; ἀγελαίους ἀνθρώπους 26, 18
ἀγέλαστος: serius. βίος... ἀγέλαστος 26,10
ἄγλωττος: sine lingua, indoctus 6,18
ἀγνωμοσύνη: ignorantia 5,24
ἀγοραῖος: homo de foro, indoctus. ἀγοραίους ἀνθρώπους 25, 1; 26, 17
ἄγος: piaculum, scelus. ὑπουργήσαντός οἱ ἐς ἅπαν τὸ ἄγος 1, 27; τὸ κοινὸν ἄγος ἁπάντων ἀνθρώπων 10, 3; 5, 24; 20, 5; 23,14
ἀγριαίνομαι: pro ἀγριαίνω 1,13; 27,28; 29,34
ἀγριόω: ferum facio 10,9; 13,3
ἀγρός: ager. οἱ δὲ τοὺς ἀγροὺς κεκτημένοι 30, 11
ἄγροικος: agricola 9,48; 11,21
ἄγω: ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας τὴν δίωξιν ἦγεν 11,31
ἀγωνία: pugna, contentio. ἀγωνίας δικανικῆς 20,20
ἀγώνισις = ἀγωνία 1,4

ἀδεέστερος 1,4
ἀδελφιδοῦς: filius fratris, nepos 5,7; 6,19; 29,5 et 13
ἀδῄωτον χωρίον: locus non vastatus 2,28; 11,10
ἄδικος: χειρῶν ἄρχειν ἀδίκων 17,2
ἀδρός: grandis, crassus. χρήμασιν ἀδροῖς 3,5; 19,15; σῶμα ἀδρόν 7,13; τόκοις ἀδροῖς 21,13; φόρον ἀδρόν 11,30
ἀερικόν: tributum, quod praefectus praetorio annuum exigebat 21,2
ἀεροβατέω: incedo per aerem. ἀεροβατῶν τε καὶ πάντας ἀνθρώπους περιφρονῶν 20,22; 13,11
ἀείρρυτος: semper fluidus 12,13
ἀήθης 8,23; 12,20
ἀθλιώτεροι 6,24
ἀθῷος: incolumis 5,33
αἰδοῖα 9,20; 11,36
αἰκίζειν, αἰκίζεσθαι 3,2; 3,8; 11,31; 15,22; 16, 11; 20,8; 27,15
αἰκισμοί 3,12; 16,26
αἵρεσις: haeresis 11,14;19,11
αἱρετικός: haereticus 11,16; 18,34; 27,5
αἰσχροκέρδεια 14,5; 20,17; 26,21
ἀκατηγόρητος: in iudicium non vocatus, indicta causa. ἀκατηγόρητοί τε... ἐκτείνοντο 20,12
ἄκατος: parvum navigium 7,37; 30,9
ἀκερδία = ἀκέρδεια 13,10
ἀκοή: auditio, fama. ἀκοῆς κρείσσων inauditus, 11,16; 21,20; οὐδὲ ὅσον ἀκοὴν ἔχειν τινός: ne auditu quidem cognitum habere aliquid 19,13; 20,17
ἀκόλαστος τὴν γλῶτταν 30,26
ἀκοσμία 19,8
ἀκραιφνής: purus, verus, integer 18,25; 22,15
ἀκρασία 15,9
ἀκρατίζομαι: prandeo 15,7
ἀκριβολογούμενοι 16,25; 21,22
ἄκριτος: infinitus. φόνων ἀριθμὸν ἄκριτον 13, 7
ἀκροχολία pro ἀκραχολία 13, 2; 17,31
ἀλιτήριος: sceleratus. δαίμων τις ἀλιτήριος 12,27
ἀλλόκοτος: inusitatus,alienus. τοῦ καιροῦ τὸ παράπαν ἀλλόκοτοι 21,7
ἀμάθητος = ἀμαθής 6,11
ἁμαρτάς: peccatum 2,10; 17,5
ἀμαρτύρητος: non testatus 1,5; 16,28
ἀμαστίγωτος: flagellis non caesus 17,26
ἀμβλύσκω = ἀμβλίσκω 17,16
ἀμβλυώττω 4,12
ἄμβλωσις: abortus. παιδοκτονίας πολλὰς ἐθελουσίων ἀμβλώσεων 10,3
ἀμηγέπη 12,27; 30,20
ἀμνημόνευτος 16,12
ἀμύθητος: ineffabilis, immensus 11,18; 20,4; 24,23; 26,38
ἀμφισβητέω 8,11; 26,4
ἀναγκαῖος: ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις in summo discrimine 5,20; 27,6
ἀνάγραπτος: τὰ χρήματα ἀνάγραπτα ποιεῖν 12,29; 13,2; 27,18
ἀνάγω = ἐπάγω 2,29
ἀναδέομαι: innecto, redimio, mihi paro 2,9; 10,6
ἀναδύομαι: recuso 5,19; 18,12; 28,14; 30,23
ἀναθολόω: perturbo. ξυγχεῖν τε καὶ ἀναθολοῦν 18,12
ἀναίρεσις: caedes. πρὸς τὴν ἀναίρεσιν ἑτοιμότατος 4,25
ἀναίσθητος: ἀναίσθητον κτῆσιν 8,31
ἀναισχυντοποιός: is, qui obscoeno iocandi genere utitur 9,22
ἀνακυκλέω: per certa spatia renovo 11,9
ἀναλέγομαι: lego 2,36; 4,29
ἀναλογοῦν pro ἀναλοῦν 19,9; 26,13
ἀναλφάβητος: qui ne litteras quidem novit, omnino illitteratus 6,11
ἀνανεόμαι: renovo 26,33
ἀναξυρίδες 1,20; 7,14
ἀναπετάννυμι: τὴν ἐξουσίαν... ἀναπετάσασα efficiens, ut licentia pateat 10,16
ἀναπλάσσω: fingo. αἰτίας 15, 20; ἐπιστολήν 12,10
ἀναποδίζω: pedem refero, retrocedo 1,4; 12,25
ἀναπυνθάνομαι 29,2
ἀνασκολοπίζω 17,3; 27,19
ἀνασοβέω: perturbo 9,50
ἀναστέλλω: propulso, impedio. τὴν ὁρμήν 2,36; βίας 29,29
ἀνασύρω 9,17
ἀναφορέω = ἀναφέρω 25,8
ἀναχαιτίζω: ἀνεχαίτισέ τε καὶ διέφθειρεν ἅπαντα 18,15; 1,6
ἀναχωρέω: confugio, recedo 8,9; 8,25; 10,9;
ἀνδραποδίζω 18,21; ἀνδραποδισμός 8,29; ἀνδραποδώδης 3,12; 4,22; 15,13
ἀνδρονῖτις 4,24
ἀνέκλητος 3,7
ἀνεμπολεῖν χρημάτων τὰς δίκας 14,17
ἀνέννаος ποταμός 19,10
ἀνεξέλεγκτος 17,24; 20,12; ἀνεξελέγκτως 14,12; 16,21
ἀνεξέταστα... ἐγκλήματα 29,37; 29,35
ἀνέπαφος: intactus, integer. ἀνέπαφον οὐδένα παντελῶς εἴασε 6,23
ἀνέφαπτος: intactus, integer. χωρίον γὰρ ἀβέβηλον πώποτε ἀνέφαπτον αὐτῇ οὐδὲν γέγονεν 3,25; ἀνέφαπτα τὰ τῆς ἐσθῆτος ἐλέλειπτο 25,13
ἀνέχω: assurgo, emineo 8,6
ἀνεψιαδῆ: filia consobrini vel consobrinae, sive patruelis 17,32
ἀνεψιός 5,8
ἀνθέλκω: in diversum traho 14,10
ἀνθρωποδαίμων: daemon humano indutus corpore 12,14

ἀνθρωποειδής 17,16
ἀνθρωπόμορφος: humanam formam habens 18,1
ἀνίημι: praetermitto 18,33; 19,13
ἀνοιμώζω 17,12
ἀνόνητος: fructum non capiens 30,11
ἀνταίρω χεῖρας: 11,27
ἀντιβολέω 15,33; ἀντιβόλησις 16,22
ἀντίδικος 8,11; 14,12
ἀντιλεγόμενα 10,15; 10,19
ἀντιπαραδέχομαι 30,7
ἀντισηκόω: rependo, compono 8,30
ἀντίστασις: εἰς ἀντίστασιν ἰδεῖν arma spectare 29,9
ἀντιστασιῶται 7,22; 7,25; 10,16
ἀντιστατέω 2,25
ἀντιστρόφοι γενόμενοι: res in contrarium vertentes 17,24
ἀντιτείνω 16,8; 27,18
ἀντιφθέγγομαι 15,26
ἀντιφιλοτιμέομαι 8,8
ἀντιφορτίζομαι: vicissim onus porto, lucror. τίμημα τοῦ ἔργου τούτου ἀντιφορτισάμενος 20,5
ἀνυμέναιος 17,31
ἀνύποιστος 12,24; 15,13; 16,20; 17,14
ἀξιόχρεως 1,5; 10,4; 16,25
ἀξιόω 1,36
ἀξίωμα τῆς βουλῆς 3,9; 23,14; 27,16; 27,27; ῥητόρων ἀξίωμα 26,2; ὑπάτων ἀ. 2,7
ἀξίωσις πολιτείας 17,15
ἀξιώτερος: carior. σῖτον ἀξιώτερον 22,14; τιμημάτων ἀξιωτέρων 23,12; ἀ. ἐσθῆτα 25,16; οἱ ἄρτοι ἀ. 26,21; ἄρτον ἀ. 26,25
ἀπαγόρευσις νόμου: lex, qua id vetatur 16,22
ἀπαγωγή: vectura, solutio 23,4
ἀπαλλαξείω: liberari cupio. 4,40; 6,2; 17,20
ἀπαλλάσσομαι 8,11
ἀπανθρωπία: inhumanitas 8,18; 13,18; 15,1; 15,21; 22,23; 26,44
ἀπάνθρωποι 15,22
ἀπαξάπαντα: semel omnia, universa omnia. 11,8; 13,22; 18,43; 19,1; 25,6
ἀπαρακαλύπτως 11,12; 14,5; 20,6; 25.23
ἀπαρέσκω 17,31
ἀπαριθμέω 21,13
ἀπειλή 7,37; 29,33
ἀπεμπολέω: vendo 11,6; 14,17; 19,16; 20,5; 21,20; 22,15
ἀπέραντος 14,1; 15,25; 22,18
ἀπερριμένοις... ἀνδράσι 17,11
ἀπέρχομαι: ὁπηνίκα... ἀπέλθη τοῦ βίου 30,33
ἀπημελημένοι 23,22
ἀπισχυρίζομαι: assevero 29,3
ἀπόβλεπτος: conspicuus, illustris. 9 13
ἀπόβλητοι δόξαι 11,14
ἀποδειλιάζω τὸν ὄγκον τοῦ ἔργου 1,5
ἀποδημέω 1,42
ἀποζάω 26,28
ἀποθρίζω 1,37; 3,29; 16,9
ἀποκείρω 7,8
ἀποκεντάω: confodio (obscoene) 9,23
ἀποκναιόμενος μερίμναις, τόκοις 4,22; 12,13
ἀποκόπτω 7,20
ἀποκτιννύναι, 17,16
ἀπολύομαι τοῦ βίου: morior 17,32; 29,13;29,22
ἀποπνίγεσθαι: dirumpi 1,32; 23,1; 26,23; 26,36
ἀποπορεία: profectio 2,31
ἀπόρρητα 3,2; 14,4; 15,12; 26,14
ἀποσεμνύνομαι: me effero 17,37
ἀποσκύζω: suscenseo 10,17
ἀπόστολος 3,3
ἀποτάττομαι: desero 5,6
ἀποτίννυμι: solvo, reddo 17,25
ἀποφέρω 4,43; 5,24
ἀποφθέγγομαι: iacio 29,24; 30,19
ἀπρόοπτος: improvisus 23,15;30,13
ἀραιόω: τῷ τῆς ἐσθῆτος ἠραιομένῳ laxa veste 7,13
ἀργυραμοιβός 22,3; 25,12
ἀργυρολογέω 23,6
ἀρέσκειν τὴν γυναῖκα 1,23
ἀριθμὸς τῶν σχολαρίων 24,21
ἀριστίνδην 24,16
ἀρκοτρόφος: pastor ursorum 9,2
ἀρρενωπός 16,1
ἄρρητον, ἄρρητα 1,3; 16,12
ἀρχάγγελος 16,18
ἀρχαιότροπος: exoletus 13,25
ἀρχή: ἡ τῷ δήμῳ ἐφεστῶσα ἀρχή praefectus urbi 20,7 et 13; ὃς καὶ τὴν τοῦ δήμου ἀρχὴν ...ἔσχεν qui praefectus urbi erat 28,10
ἄρχων: τοῦ Ῥωμαίου στρατοῦ 4,2; 4,3; 5,30; 15,13
ἀρχιδιάκονος 27,17
ἀρχιερεύς 3,4; 6,26; 27,3; 27,17; 27,22
ἀσηκρέτις: scriba imperatoris. τὸν τῶν ἀπορρήτων γραμματέα... ἀσηκρέτις καλοῦσι τὸ ἀξίωμα τοῦτο 14,4
ἀσμένεστα 17,26
ἀστεῖος ἀνήρ 16,23
ἀστίβητος: non tritus 14,14
ἀσχάλλω 12,21; 12,30
ἀσχολία ἀκερδῆ 20,23
ἀταξίας ἐμβάσης 7,39
ἀτελεύτητος 15,39; 21,8; 26,20; 27,4
ἀτοπία: pravitas, nequitia 22,5
ἀτραπὸς ἄβατος 10,5
ἄτρεπτος ἐχθρός 13,16
ἄτρητος 17,36
ἄττας 28,7
ἀτυχημάτων κοινοτέρων 26,11
ἀτεχνῶς 24,23
αὐθαδιάζομαι, αὐθαδίζομαι: meo arbitratu ago 14,5; 15,2
αὐλήτρια: tibicina 9,2
ἄυπνος 13,28; 15,11; 30,31

αὐτογνωμονέω: meo arbitratu ago 17,27
αὐτόματος κληρονόμος: is, qui vi et fraude hereditatem occupat, 12,11; 29,13
αὐτονόμῳ γνώμῃ 14,5; 30,28
αὐτόπτης 8,2; 18,7
αὐτόφωρος 1,18
ἀφανίζω ἐξ ἀνθρώπων: interficio 3,20; 5,38; 6,5; 16,4; ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζομαι: necor, morior 12,21; 15,4; 17,23; 20,17; 29,19
ἀφορμὴ στάσεως 19,11; ἀφορμὰς ἔχειν 11,19; 23,18
ἀφοσιόω 17,22
ἀφροδίσια 12,27
ἀχανής 3,18
ἄχραντος 17,10
ἀωρὶ νύκτωρ 12,27; 16,17
ἀωρία: πραγμάτων ἦν ἀωρία πολλή illa aetas alienissima erat ad res gerendas 14,1
ἄωρος 17,16

βάδην 20,23
βαδίζω ὁδούς 14,14
βαθμοὺς ἀναβιβάζειν 24,4; 24,30
βάθρον 9,9
βαμβαίνω: balbutio 1,4
βάμμα βασιλικόν 25,21
βάναυσοι ἄνθρωποι 25,1; 25,25; 26,17
βάραθρον 4,8
βαρβαρίζω 14,2
βαρέω: gravo 14,10
βασανίζω 25,19
βάσανος 8,25; 27,15
βασίλειοι 30,12; 30,27
βασιλίς = βασιλεία 14,14
βασίλισσα 17,10
βάσιμος 9,51
βασκανία: criminatio 9,26
βαφή: color 6,15; 25,21
βδελυρός 10,5; 17,8
βιαίᾳ χειρί 14,13
βιβλίδια 28,4
βλακεύω: luxurior 9,15
βλάσφημος οἰωνός: avis infelix, infausta 9,26
βλέμμα 19,11
βουβών: tumor inguinis 9,20
βουλευτήριον 29,19; 29,21
βουλευτικῶν χρημάτων: rei familiaris senatorum 29,20
βουλῆς ἀξίωμα 27,6
βρενθύομαι 9,23
βρέφος 17,16
βροτολοιγῷ 12,14
βρόχος 3,9
βρωμάομαι: rudo 3,10
βρῶσις 22, 14
βωμολόχως: scurriliter 9,15

γαλήνη 30,9
γεγηρακότες: veterani milites 24,3; 24,8
γείνομαι 2,10; 5,18
γελοιάζω: iocor 9,15
γελοιώδης: ridiculus 23,8
γελωτοποιία: iocatio, ridiculum. τὰ σπουδαιότατα εἰς γελωτοποιίαν μεταβάλλειν 15,24
γεωργέω 18,7; 26,31; γεωργοί 21,28; 23,16; 23,20; 26,17; 26,32; 30,16
γῆ πατρῴα 23,16
γηρακομέω = γηρακοβοσκέω 24,31
γόνυ: ἐς γόνυ ἐλθεῖν labefactari 7,1; 14,19
γοργός: vegetus, acer 10,11; 16,1
γράμματα ἀλλότρια 28,1
γραμματεῖα τῶν πολιτῶν 28,6; καταπλάστοις γραμματείοις 28,5
γραμματιστής 17,37
γραφίς, γραφίδος 6, 15—16
γρυλλίζω: grundio, ululo 17,4
γυναῖκα γραῦν οὖσαν 29,24
γυναικοκράτεια = γυναικοκρατία 5,26
γυναικονῖτις: gynaeceum 4,6 15,27

δαημονέστατοι μάρτυρες 1,5
δαιμόνια σπουδάζω 22,25; ἐκ τῶν δαιμονίων ἀνάγκῃ 22,28; τὰ δαιμόνια 12,15; δαιμονίως 12,27; 14,16; 16,11; 20,17; 22,21; 28,6; δαιμόνων ἄρχων = Iustinianus 12,26; 12,32; 30,34; τοῦ πονηροῦ δαίμονος 18,37
δανείζω 21,13; 15,31
δάκτυλος: ἄκρῳ δακτύλῳ ἀπογευσάμενος 13, 28; ἵσταντο... ἐπ' ἄκρων δακτύλων 15,14
δεδίσσομαι 1,36
δεκαπλασίων,-ίονος: decies tanto plus 23,14
δεκατευτήριον: domus, in qua persolvitur decima 25,16
δεξαμενή: receptaculum. τὴν θείαν δεξαμενήν baptisterium 3,24
δεξιόομαι: dono 28,17
δεσμωτήριον 17,25
δέσποινα 10,7; 30,26
δημόσιον οἴκημα: horreum publicum 22,18; 30,12; τὸ δημόσιον χορηγεῖν 24,24; ἐν τῷ δημοσίῳ τῆς ἀγορᾶς 25,21; 29,30; ἐς τὸ δημόσιον ἀνάγραπτον ποιεῖν 15,22; ἐν δημοσίῳ ἀπολιπεῖν 19,7; ἀφειλόμενος τῷ δημοσίῳ 26,43; τῷ δημοσίῳ χαρίζεσθαι 24,13; χρήματα δημόσια 19,4; δημοσιοῦν 27,19; τὰς οὐσίας δημοσιώσαντες 11,20; 12,12
διαβόω 9,42; 12,13
διαβόητος: infamis 9,29
διάβολος: διαβόλοις ἐπ' ἀλλήλοις γενέσθαι 4,3; διαβόλως χρῆσθαι necare 2,5
διάγνωσιν ποιεῖσθαι 29,10
διάγραφή: descriptio 23,9; 23,17

διαδαίομαι 4,13; 26,42
διαθήκην διαθέμενος 29,12
διαθρυλλέω: divulgo 5,27; 12,4
δίαιταν ἔχειν 23,12; 26,29; 27,19; δίαιταν τάσσειν 28,10
διαιτάω 14,4; 14,13
διάκονος 27,14
διαλαγχάνω τινί τινος: communico aliquid cum aliquo 6,27; 14,8; 20,1 et 11; 24,6
διαλέγομαι: mihi lego. διαλέγεσθαι τὰς τῶν εὐδαιμόνων οὐσίας ἠξίουν 12,12
διαλλάσον: differentia 12,15
διαλοιδορέομαι: διαλοιδορησάμενος 16,18
διαμισθαρνέω = μισθαρνέω 21,20
διανίστημι τοὺς Χριστιανοὺς: Christianos alium contra alium incito 10,15
διαπαρθενεύω 17,36; διαπεπαρθενευμένη 5,21
διάπειρα 9,23
διαπράττω 2,17; 17,38
διαπορθμεύομαι: transeo 30,9
διαπύρου ἔρωτος ἡσσηθείς 3,1; διάπυρος ἐραστής 8,26; ἔρωτι ἀλλήλοιν διαπύρῳ 5,22
διαριθμέω 1,4
διαρκῶς ἔχω τινός 19,17; 24,3
διαρρήδην 1,36; 22,7; 27,23
διασκευάζομαι: ἐπιστολὰς διεσκευασμένοι cum epistolas confinxissent 12,5
διατείνομαι: contendo 11,12; 27,18
διατριβὴν ἔχω: sum aliquo loco, versor in aliqua re 1,31; 2,5; 15,36; 30,27
διαύλους ποιοῦμαι: inambulo 12,21
διαφεύγω: διέφυγον μὴ δοῦναι τὴν δίκην poenam effugerunt 8,10
διαχειρίζω γράμματα 24,30;
διαχειρίζομαι: neco 1,22; 3,1
διαχρήσασθαι: necare 1,13; 16,5
διδάσκαλοι 26,5; 26,7
διερρωγότα 26,23
δικαιώματα Χριστιανά 27,32
διηνεκές 13,32; 15,14; 20,12; 23,1
δικαστήρια 30,30
διπλάσιος: τὴν μὲν προῖκα ἐν διπλασίῳ (= διπλασίαν) ἀποτιννύναι 17,25
δίπυροι ἄρτοι 6,3
δίστομος: anceps. ξιφίδια δίστομα 7,15
διχοστατέω 5,7
διώμοτος: iuratus 5,28; 8,25; 21,19; 26,2
δόγμα τὸ πάτριον 11,26; τῶν ἐν Χριστιανῶν δογμάτων 27,13
δόκιμος 27,17; 30,5
δολώσεις μηχανώμενοι 20,4
δομέστικοι: milites domestici 24,24; 26,28
δόξα: religio. δόξα παλαιά 11,15; ἡ πάτριος δόξα 11,21; 27,8; δόξα ὀρθή 11,19
δορυάλωτος 2,28; 4,32; 12,7
δορυφόρος: hastatus, custos corporis, miles cohortis praetoriae 3,5; 4,13

δουλοδιδάσκαλος: servorum magistra 15,16
δουλοπρέπεια 15,16; δουλοπρεπής 22,13
δρόμος ὁ δημόσιος: cursus publicus, cursus vehicularius 30,1; 30,2; 30,8; 30,10
δυσθαναθέω 12,13; 16,17
δύσνους 13,24
δύσοδος: invius 2,26
δυσφημέω 29,33
δυσφορέομαι 10,6; 10,18; 12,30; 22,35
δυσχωρίαι 2,26
δυσωπέω: perterreo 2,12
δύω 4,24
δωμάτιον: domuncula 4,22
δωρέω 8,9
δωροδοκέω 14,6; 14,15; 29,37

ἐάω: τὸν ἄνδρα οὐκ εἴα prohibuit maritum 22,22
ἔγγειος 25,24
ἐγγοητὴ γυνή 9,47
ἐγγόνη: neptis 5,33
ἔγγονος κηδεστή 5,23
ἐγγύη 5,18; 9,51
ἐγγυητὴ γυνή 1,12; 9,47
ἐγείρω: μέγα τὸ βλάβος ἠγείρετο magnum detrimentum inferebatur 20,3; ἐγρηγορέναι 13,32
ἐγκαλλωπίζω 26,2; ἐγκαλλωπίσματα 26,1
ἔγκαιροι λόγοι 16,3
ἐγκελεύω 7,13
ἔγκειμαι: τοὺς ἐγκειμένους ἑκάστῳ φόρους tributum, quod cuique impositum erat 30,7; τῆς ἐγκειμένης τῷ χωρίῳ φορᾶς 23,19; 23,11; ἐνέκειτο pro ἐπέκειτο 9,21
ἔγκλημα 13,22; 15,21; 17,24; 29,37
ἐγκρυφιάζω: celo, occulto 1,36
ἐγχειρέω 2,14; 2,31
ἔγχοτον... ἔχθος 1,25
ἐδώδιμα 15,8; 26,25
ἐθελοκακέω 3,31
εἰκών: imago, umbra. ἡ βουλὴ ὥσπερ ἐν εἰκόνι ἐκάθητο 14,7
εἱρκή 3,11
εἰσαγωγεύς: admissionalis 12,26
εἰσιτητός: εἰσιτητά τινί ἐστι fieri potest, ut aliquis ingrediatur 2,3; 15,13
εἰσκομίζω: confero. αἰδοῖ τῶν οἱ ἐσκομιζομένων χρημάτων 26,39
εἰσποιητὸν ποιεῖν 1,16
ἕκαστος: ἀεὶ καθ' ἑκάστην (ἡμέραν) 13,32; 19,15; 25,13; ἀεὶ καὶ καθ' ἑκάστην 23,8; 28,16
ἐκδέχομαι: τὸν Ἰωάννην ὁ Πέτρος ἐκδεξάμενος Ioanni Petrus succedens 22,36
ἐκεχειρία 19,16
ἐκκολάπτω 6,15; 8,14
ἐκκρούω: prohibeo, fallo, disturbo 11,32; 22,3; 28,7

ἐκλέγω: dico (in quaestione) 3,12
ἐκλύω: ἐκλελυμένον τὸν ἱμάντα 1, 20
ἐκνενευρίσθαι 23, 13; ἐκνενευρισμένοι 24, 8
ἐκπηδάω 16, 27
ἐκπίπτω: ἐκπεσοῦσα ἀνδρὶ ἐς κοίτην 9, 4
ἐκπλήσσω 7, 32
ἐκπολεμῶσθαι 17, 38
ἐκρήγνυμι: μάχλον τινὰ βιώσασα βίον καὶ τὸν τρόπον ἐξερρωγυῖα 1, 12; κεκρυμμένως ἐξερρωγέναι 1, 36
ἐκτόπως: ἐκτόπως ἐρασθείς 1, 17; καταστὰς ἐκτόπως εἰς αὐτὴν ἐρωτόληπτος 4, 41; 3, 11; 22, 22
ἐκφέρω δάκρυα profundo lacrimas 8,24
ἐλαττόνως: minus 24,6
ἐλευθέρια: studia liberalia 26,5
ἕλκω: ἅπαντα ἐφ' ἑαυτοὺς ἕλκοντες 30, 30
ἐμβάλλομαι: αὐτῷ ἐλπίδας ἐμβαλομένη 13,19
ἐμβιβάζω ἐς τὴν ἐξουσίαν licentiam do 10,20, 21, 11; εἰς τὴν ναῦν ἐμβιβάς 16, 17
ἐμμελῶς 15, 34
ἔμμισθοι 11, 7
ἐμπεδόω 5, 25; 26, 44
ἐμπόλημα 25, 15; 25, 23; 25, 26
ἐμποιέομαι ἐπίδειξιν ostento 7,28
ἐμπορία 25, 18; 30, 12
ἔμποροι 25, 1; 25, 15; 25, 17; 26, 17; 26, 36
ἔναγχος 2, 32; 3, 7
ἐναντίος: ἀπ' ἐναντίας ἐλθεῖν adversari, obviam ire 9, 47; 14, 9; 14, 22; 17, 43; τὴν ἐναντίαν (ὁδὸν) ἰέναι 10, 15; 27,12
ἐναντίωμα 2, 17; 10, 10; 18, 26
ἐνδεῖ μοι = δεῖ μοι 10, 3
ἐνδελεχέστατα 17, 27
ἐνδηιούμενος 19, 10
ἐνδιαθρύπτομαι: iocor, luxurior, 9,15
ἐνδιδύσκομαι: induo 7,11
ἐνεδρεύω, 1, 34
ἐνεργολαβέω: administro 20,5; 25,26
ἐνέχυρα 11, 5
ἔννομος λῃστής 22, 9
ἐνοχλέω 27, 10; 29, 34; 30, 29
ἔνσπονδος 11, 12
ἐντομαί 6, 16
ἐντροπή: cura, administratio 11,30
ἐξελέσθαι: eximere, liberare 16,22
ἐξαμβλίσκω: abortum facio 9,19
ἐξαίσια δύναμις 9, 31; ἐξαίσιος ἔρως 2, 29
ἐξαμαρτάνω 1, 13
ἐξανίσταμαι: surgo 6,7
ἐξαντλέω: exhaurio 19,15
ἐξαπατέω 2, 16
ἐξάπινα = ἐξαπιναίως 9, 39
ἐξαρτυόμενος 18, 29
ἐξεργάζομαι, 5, 18
ἐξίτηλος: τὸ τοῦ σώματος ἐξίτηλον macies corporis 7,13
ἐξκνεῖσθαι 21, 25
ἐξοικίζω τὸν πλοῦτον 8, 33
ἐξοσιόομαι: res divinas procuro 28,17
ἔπαθλα 26, 2
ἐπαμφοτερίζω 14, 23
ἐπάναγκες 10, 19
ἐπανασείω: minor, intento 5,5; 23,3
ἔπαρχος τῶν πραιτωρίων 21, 1; ἔπαρχος τῆς πόλεως praefectus urbi 9,37; τῷ δήμῳ ἔπαρχον ἐν Βυζαντίῳ ἐφίστη 20,1
ἐπεγκαλῶ τινί τι: exprobro alicui aliquid 27,19
ἐπειγομένη 5, 18
ἐπειλημμένοι 20, 4
ἐπεκλέγθμαι 6, 3
ἐπεμβαίνω: τοῖς νόμοις ἐπεμβαίνειν leges migrare 9,46
ἐπέχω: mando, negotium do 17, 23
ἐπιαπόλλυμαι: ἐπιαπολέσθαι 9, 39
ἐπιβάλλω: ἀρὰς δὲ πάσας ἐπέβαλεν 21, 17; αὐτὸς δὲ τοῦτον (τὸν σῖτον) πόλεσι ταῖς ἑῴαις ἐπέβαλε... ἐπέβαλέ τε ipse onus id emendi urbibus in Oriente sitis imponebat 22,14
ἐπιβατεύω: occupo, mihi vindico τῆς τιμῆς 9, 51; τῶν οὐ προσηκόντων 8, 31; ὀνόματος 24, 17
ἐπιβολή: cum agri vacabant, Iustinianus vectigal, quod ex eis antea redierat, possessoribus finitimorum imponebat hoc dicebatur ἐπιβολή (Haury) 23,9; 23,15; 23,17
ἐπιδημιουργός = δημιουργός 25, 15
ἐπιδρομή 11, 6
ἐπιεικής 2, 25
ἐπιθαλάσσια 5, 1
ἐπίκειταί τι: aliquid est alicuius, imperatum est 26,22; τὸ ἔργον 6, 14; 30, 5; τὰ σφίσιν ἐπικείμενα quae eis imperata erant 1,23
ἐπίκληρος παίς 5, 20; 29, 18;
ἐπικληρώτερος 25, 18
ἐπικλίνω 18, 40
ἐπικναίω 24,7
ἐπικράτησις: victoria de, expugnatio 6,25; 18,9
ἐπιλαβούσης νυκτός: nocte interveniente 6,8
ἐπιμελητὴς τοῦ δικαίου iustitiam colens 21,6
ἔπιπλα 12,12
ἐπιρρώννυμι: confirmo. Ἰουστινιανὸς τὰ τῇδε διῳκημένα ἐπέρρωσε 26,34
ἐπισκήπτω: invado, ingruo 8,1; 12,28; 12,31; 15,37; 18,23; 26,10; 26,31
ἐπιστολογράφος: epistularis, ab epistulis 16,7
ἐπιστροφή: animadversio 11,35
ἐπιφέρω τὸ τέλος: finem impono 23,16
ἐπιφραγγίζω 28,6
ἐπιχωρέω: remitto 23,7
ἐπιχωριάζω 2,28
ἐπιψιθυρίζω: insusurro 25,19
ἐπυρρία 8,12
ἐπωμίδες 7,14

ἔργον πεποίηται: operam dedit ut 15,24; 13,32
ἐργολαβεῖν 25,18
ἐρεσχελεῖν 2,4
ἐρυθριάω 13,2
ἐρωτόληπτος 4,40; 16,11 (Haury); 1,18
ἐσάγαν sive ἐς ἄγαν 19,6; 27,23
ἑσπέριος: ἐν τῇ ἑσπερίᾳ: in Occidente 12,1
ἐσχατιάς 16,16
ἐσχατογέρων 9,50
ἑταιρία 7,23 ἑταῖροι 7,23; ἑταιρίζομαι: ad societatem, amicitiam mihi adiungo 11,12
εὐαγγέλια 5,28
εὐδαίμονες: opulenti 11,3; 11,40; 12,12; 19,11 26,3; 26,17; 30,5
εὐδαιμονία 13,31; 30,31
εὐέφοδος: (Iustinianus) 22,32
εὐήθεια 1,35
εὔζωνος ἀνήρ 30,3
εὐθύγλωσσος: vir rectae linguae 29,12
εὔκολος: habilis, facilis ἦν ἐς μὲν τὰς διαβολὰς εὔκολος ἄγαν calumniis aures eius nimis patebant 8,28; τῷ τῆς διανοίας εὐκόλῳ prompto ingenio 15,11;
εὐνή: ἐς ευνὴν ἥξειν 12,32
εὐνοικῶς ἔχειν 22,24
εὐπαράγωγος 8,22; 8,26
εὐπάρυφοι 7,11
εὐπατρίδης = εὔπατρις 15,22; 16,1; 17,11
εὔσαρκος 8,12
εὔωνα 26,36
ἐφέλκω: ἐς τὴν πρᾶξιν τὸν ἄνδρα ἐφεῖλκε 13,19
ἑῷος: orientalis τῶν ἐν τοῖς ἑῴοις λογίμων 12,29; ἡ ἑῴα: Oriens 4,13; 4,38
ἕως: oriens 2,17

ζηλοτυπία 16,1
ζοφώδης: obscurus 3,9; 3,21
ζώνη: cingulum (στρατιώτας) ἀφαιρεῖσθαι τὰς ζώνας (milites) cogere cingulum deponere 24,8

ἤθη πάτρια 2,25
ἠλιθιάζω: desipio 9,50
ἡμερινός 15,8
ἡνία 7,39
ἡνίοχοι 1,11

θαλαττουργέω: res maritimas ago 25,9
θαλαττουργοί 25,24
θαρρεῖν ἔχειν 1,2; 1,5
θεάματα 26,9
θέατρα 26,8
θεῖος: ὁ θεῖος Ἰουστῖνος 19,4; τῇ θείᾳ ἐξουσίᾳ 17,28; ξὺν τῷ θείῳ 9,51
θεραπαινίδες 1,17
θεωρητικὰ πολιτικά 26,6; θεωρητικὰ χρήματα 26,33
θηριοκόμος: is cui vivarium in cura est 9,2; 9,7
θής, θῆτος: mercenarius 9,21
θησαυρῶν ἄρχων 25,26; τοῖς βασιλικοῖς θησαυροῖς 25,19
θοίνη: ἐπὶ θοίνην 5,28
θρυλλούμενα 25,19
θυγατριδοῦς: filius filiae, nepos 4,37; 5,18; 5,20
θυλάκιον: parvus saccus 1,27
θυμέλη: theatrum 1,11; 10,12
θωπεύω 22,28; θώψ, θωπός 13,10; θωπεία 16,26; 17,42

ἴασις 2,32
ἰατροί 26,5; 26,7
ἱδρόω 4,22
ἵδρυμαι: habito 24,25
ἱεραὶ γυναῖκες 19,11; ἱερὸς λόγος 1,16
ἱεροσύνη 27,21; 27,23
ἱλεόομαι = ἱλάσκομαι 13,3
ἰλλιγιάω 4,22; 22,35
ἱπποδρόμιον = ἱππόδρομος 7,13; 8,2
ἱπποκόμος: ἄρχων τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων comes stabuli 4,39 11,7 30,4 et 6
ἱστορία 1,8
ἰσχιάζω: γελαιάζουσά τε καὶ βωμολόχως ἰσχιάζουσα 9,15
ἰχνηλατέω: indago 21,22

καθαρός: nobilis, purus 2,31; καθαρὸς ἀπὸ 21,16
καθειμέναις... ὀφρῦσιν 13,2
καθίζω: τὸν ἄνδρα ἐς ταύτας δὴ ἐπαγομένη τὰς ὀλοφύρσεις ἐκάθισεν maritum in eundem fletum adduxit 1,39
καθίημι: ἐς θάλασσαν καθῆκε τὸ σῶμα 7,38
καθίστημι: τῶν καθεσταμένων = τῶν καθεστώτων 6,21
καινοτόμημα: novitas τοῖς τῶν ἐγκλημάτων καινοτομήμασιν novis criminibus 21,24
καιροφυλακέω 21,5; 30,9
κακοδαιμονέω 9,10
κακοπάθεια 2,31; 16,17; 17,11
κακοτροπία: improbitas 8,13; 8,27; 21,23
καλοήθης: bonus 22,2
καλλωπίζω 12,2; 25,18
καλὸς καὶ ἀγαθὸς 17,27; 21,24; 22,35
κάμηλοι 30,15
κάπηλος 25,23; 26,36
καραδοκέω 4,23
κατὰ βραχύ 19,17; 25,18
κατάγειον δωμάτιον 1,19
καταγέλαστος 9,49
καταγώγιον: praetorium 29,7; 30,29
καταδαρθάνω 13,30

καταδιαιτάομαι: causam teneo 8,11
καταδικάζομαι 28,11
καταδύομαι: erubesco 1,13; 10,3; 20,17
καταίρω: νηῶν καταιρουσῶν 25,7; πλοῖα καταιρόντα 25,8
καταθέω τι 11,6; 18,20
κατακομάω τινί: superbio aliqua re 7,9
κατακορής 1,16; 13,28; κατακόρως 1,35; 19,5; 29,26
καταλέγω ὀνόματα 12,11; καταλέγομαι 24,25
καταληίζομαι: expilo 21,21
καταλλάττω 15, 4
κατάλογος: numerus, legio. ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις 6,3; τῶν στρατιωτῶν τοὺς καταλόγους 11,2; ἐκ τῶν καταλόγων ἀφαιρεῖσθαι 24,5; ἐν τοῖς καταλόγοις 24,8; 24,19; τοὺς καταλόγους ἐπλήρουν 24,5; τάσσονται ἐν τοῖς καταλόγοις 24,30
καταλούομαι: lavor 15,7
καταμαγεύω: cantionibus devincio 22,24
καταμαραίνω 16,17
καταναλόω = καταναλίσκω 8,4
καταπίνω: devoro 18,9; 26,16
κατάπλαστος: fictus 1,42; 28,5; simulator 8,24; 29,1
καταπράττομαι 1,34; 5,4
καταπροίεμαι: prodo 1,21; 2,13
κατασείω: concutio, labefacto 12,14; 27,33
κατάσκοπος: πλήθη κατασκόπων 1,2; 16,14; κατασκόπων συντάξεις 30,13; κατασκόπων ὄνομα 30,14
κατασπουδάζω: κατεσπουδασμένος εἰμί τινι studiosus est aliquis mei 7,2; 18,33; 13,8
κατατείνω: ὑπὸ τῆς βασάνου κατεινόμενος extortus 3,13; 27,15; ἐκ τῆς βασάνου καταταθείς 17,43
κατατρίβω: dego. τὸν ἄλλον χρόνον 13,30
κατατυγχάνω τινί 21,22
καταφιλέω: osculor 30,22
κατεργάζομαι 1,14; 1,24
κατηγόρημα 1,26; κατήγορος 15,23; 16,24; 20,12
κατήφεια: demissio animi 26,10
κατορρωδέω 4, 36; 17, 42
κάτοχος γὰρ τῷ πόθῳ τούτῳ γεγενημένη 1, 18
κειμήλια χρυσᾶ 11, 18
κείσεσθαι 14, 18
κελευθεύς 10, 17
κεκρυμμένως 1, 25; 1, 36; 3, 5
κεντηνάριον: centenarium 1, 33; 4, 31; 11, 12; 19, 7; 25, 19; 26, 13; 26, 21; 27, 21; 28, 5
κέρματα 25, 11
κεφάλαιον: ἐν κεφαλαίῳ 18, 35; 24, 26; ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῆς πολιτείας 22, 8
κηδεστής 5, 10; 29, 22; ἔγγονος κηδεστής 5, 23
κήλη: hernia 15, 34
κινέω: ἅπαντα ἐπὶ Παύλῳ... ἐκίνει 27, 16
κλέπτης 20, 9; κλεπτίστατος 20, 20; 24, 23
κληρονόμος 12, 3; 12, 5; 12, 11; 19, 11; 28, 2; 29, 14; 29, 19
κλῆρος 4, 14; 29, 21
κλίνω: τῷ ταῦτα οὕτω δεδόσθαι κεκλιμένοι ἐνεχώρησαν 10, 9
κνίζω 4, 33
κοιαισίτωρ; quaesitor 20,9; 20,11
κοιαίστωρ: quaestor 6, 13; 9, 41; 14, 3; 20, 15
κοῖλος: ἐν κοίλῃ νηί 12, 2
κοινολογέομαί τινί τι 4, 6; 15, 12
κοίτη: ἐς κοίτην ἐλθεῖν 7, 36
κοιτών, κοιτῶνος: cubiculum 1,21
κολοβός: parvus 8, 12; 10, 11
κολυμβήθρα: lavacrum, fons sacer 17,9
κομιδῇ: maxime 22, 14
κομπώδης: atrox, foedus κομπωδεστέρας... ἐπιτεχνᾶσθαι τὰς συμφοράς 13, 32
κομψεύομαι: iacto aliquid, superbio aliqua re 17,25
κονιορτός 13, 10; 22, 30
κόρος: ἐς κόρον ἐλθεῖν satiari 12, 27; κόρον λαμβάνειν 9, 16
κόρρη: κατὰ κόρρης 9, 14
κρατύνεσθαι τυραννίδα 10,23
κρεουργέω: κρεουργήσασα postquam in frustra concidit 1,27; 8,13; 8,18
κρήνη 26,23
κρόταφος 7, 10
κτήτωρ: possessor 26,17
κυέω 9, 19; 17, 16
κυκάω 8, 4
κυνηγήσιον: amphitheatrum 9, 2; 9, 6; 26, 8
κωκύω 1, 38; 17, 33
κώμη: κώμη ἐπιθαλασσία 30, 19; κῶμαι παμπληθεῖς 11, 18

λαβυρινθῶδες οἴκημα 4, 7
λαγνεύω 9, 16; 17, 25
λαμβάνομαι: τῆς τιμῆς ἐλαμβάνοντο hanc dignitatem inibant 21,6
λάφυρον 1, 19
λεηλασία: expilatio, τῆς τῶν κατηκόων λεηλασίας 19, 17; τῆς ἐς τοὺς κατηκόους λεηλασίας 24, 30
λεηλατέω 2, 28
λείψανον: residuum. τοῖς τῶν δημοσίων ὀφλημάτων λειψάνοις... ὅθεν ἂν ἐκτίνοιεν τὰ λείψανα 23, 1
λεύκωμα: album senatorium, senatus 29,17; 29,21; τὸ τῆς πόλεως λεύκωμα 29, 19
λήθαργος: σιωπῇ ὥσπερ ληθάργῳ 16, 10
λήθη: ἐν λήθῃ τε πολλῇ καὶ ὀλιγωρίᾳ γενόμενος 4, 41
ληστεία 21, 3; ληστής 11, 27
λίθος ἔντιμος 11, 18
λιμιτάναιος: miles limitaneus 24,12
λιμοκτονεῖσθαι 25, 10
λιπαρέω τινά: oro aliquem 3,17; 12,26

λιταὶ ἱκέσιοι 13, 3
λίτρα: libra 12, 8; 25,16
λογίζομαι 17, 20
λόγιμοι 1, 30; 2, 36; 12, 29; 16, 16; 29, 33; λογιμώτατοι (λογιώτατοι codd.) 28, 12
λογισμός: λογισμοὺς τῶν βεβιωμένων καταπραττόμενος rationem vitae reposcens 5,4
λογογράφος 10, 4
λογοθέτης: censitor, publicarum rationum minister 18,15; 24,1 (definitio); 24,5—7; 24,9—10
λόγος ἀμαρτύρητος 1, 5; οὐδενὶ λόγῳ nulla de causa 19,11; 22,30; 24,13; 26,23
λοιδορία 16, 19
λορδόομαι: λορδουμένη tergum obscoene ita curvans, ut alvus promineret 9,23
λουτρὸν τὸ θεῖον divina lavatio 1,16
λουτρών, λουτρῶνος: lavacrum; τὸν θεῖον λουτρῶνα lavacrum sacrum 17,9
λοχμώδης: silvosus 2,31
λυμέων 26, 16
λυμηνάμενος 22, 34; 23, 7
λυσσάω 5, 2
λύτρα 12, 8
λύχνα ταῖς πόλεσιν ἐν δημοσίῳ ἐκάετο 26, 7
λωβᾶσθαι τὰ σώματα 21, 29
λώβη 26, 18; πάσῃ λώβῃ ἐχόμενος 26, 20
λωποδυτέω 7, 15
λωφάω 9, 34; 15, 5

μαγγανεία: τὸν ἄνδρα μαγγανείαις πολλαῖς κατείληφεν 1, 13; 3, 2
μαγγανεύματα 2, 2
μαγγανεύω 1, 26
μάγιστρος: magister officiorum 16,5; 17,32; 22, 12; 24, 22; 25, 3
μαζός: παρὰ μαζόν 30, 21
μάθησις: τὴν μάθησιν τῶν οἱ ἀναγκαίων ποιησαμένη obscoene 1,12
μαίνομαι 1, 19
μαλθακίζω 3, 1
μαλθακός = μαλακός 5, 32
μάμμη: avia 12, 8
μάργαρον = μαργαρίτης 12, 2; 3, 16—17
μάρτυρες τῶν πράξεων 1, 5; μάρτυρες τῶν πεπραγμένων 20, 12
μαστρόπειον: lupanar 9,10
μάχλος βίος 1, 12
μαχλοσύνη 1, 20
μεθίημι τὸν πόλεμον desisto bello 18,29
μειζόνως 15, 6
μενενηκώς 29, 35
μεστός: ἐπικαλέσασα... μεστὴ ἐγεγόνει exprobrando satiata erat 4,5; 13,3
μεστόω 13, 3
μεταβάλομαι: muto δόξης τῆς πατρίου 11, 21; δόγμα τὸ πάτριον 11, 26
μετακαλέω: arcesco 11, 5; νόμον ἀπολωλότα restituo 14, 10
μετακομίζομαι = κομίζομαι 11, 30
μεταμπίσχομαι: τὴν δόξαν speciem prae me fero, simulo 10,17; μ. τὸν βίον aliud vitae genus ineo 16,1
μεταμφιάζομαι 17,5
μεταμφυέννυμαι τὸν βίον aliud vitae genus ineo 17, 5
μετανάστασις: mutatio. μεταναστάσεις αὐτῷ ἐς ἀεὶ τῆς ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα ἐγίνοντα γνώμης 22, 31
μέταξα: serica. ἱμάτια ἐκ μετάξης 25, 14
μεταξύ = ἥμισυ 2, 24
μέτειμι: allicio. ἀρχὴν μέτειμι peto magistratum 17, 27; 21, 16
μετεωρολόγοι 11, 37
μέτρον: numerus 18, 3; 18, 7; 18, 13; 18, 22; 24, 33; ἀφικνέομαι ἐς τὸ μέτρον τοῦ βίου morior 20, 20; 29, 23
μηκυνομένου τοῦ κακοῦ 7, 19
μηχανήματα 10, 23; μηχανόομαι 25, 13; 28, 7
μιαιφονία 18, 27; μιαιφόνος 18, 29
μιαρώτατος 10, 5; 27, 6
μίασμα 1,27; 7,24; 10, 9, 29, 10; μεγάλα μιάσματα 10, 3
μίγνυμαι 1, 17
μίμησις: imitatio. ἡ ἐς τῶν προγεγενημένων τὰ κακὰ μίμησις 1, 7
μίμοι 9, 13; 9, 23
μισητία 9, 10; 9, 16
μισθαρνέω 14, 21; 17, 5; 21, 20
μισθοφόρος 21, 21; 25, 5
μίσθωσις = μισθός 25, 5; 28, 10
μισθωτός 21, 20
μνηστή: sponsa 4,37
μοίρα: factio 7, 1; 24, 6
μοιχαλίς, -ίδος 1, 36
μοιχεία 17, 24; μοιχεύτρια 1, 13; 17, 25; μοιχός 17, 25
μοναστήριον 17, 5
μοναχός 1, 37; 3, 29; 12, 24; τὸ τῶν μοναχῶν ἐπιτήδευμα 1, 41
μόνη: κατὰ μόνας 2,2; 7,4
μονοπώλιον 20, 5; 25, 13; 26, 19; 26, 36
μυθολογίας ἀποίσομαι δόξαν 1, 4
μυριάδας μυριάδων μυρίας φημὶ ἀπολωλέναι 18, 4
μυστήρια: mysteria 18, 10; τῶν ἐν Χριστιανῶν μυστηρίων 6, 27
μωροκακοήθης: homo malignus, qui ipse facile decipitur 8,22

ναυκλῆροι 25, 8; 26, 17
ναῦται 26, 17
ναυτίλλομαι 5, 1; 25, 4; 30, 8
νεοχμέω 30, 21

νεοχμόω 6, 21
νευρὰ βοιεία 16, 26
νέωτα: ἐς νέωτα 22, 17
νόμιμα 28, 17; τὰ κοινὰ νόμιμα πάντων ἀνθρώπων 2, 31
νομοθετικῆς πολητήρια 14, 10
νυκτερεύω 12, 28
νύκτωρ 4, 9
νωθής 8, 3

ξαίνω 3, 12; 11, 37; 17, 37
ξυγγένεια 6, 9
ξυγκαταρτών 17, 37
ξυγκατεργάζομαι 27, 11; 28, 8
ξυγκείμενα ἐκ λίθων ἐντίμων 11, 18
ξυγχέω 7, 1
ξυγχώρησις 9, 46
ξυλλήβδην εἰπεῖν 11, 8; 18, 31
ξύλλογοι 9, 9
ξυναγώγιμον δεῖπνον 9, 16
ξυνδιάζω 9, 16
ξυνοικέω 1, 13
ξυσκοτάζω 7, 15
ξυστρατατεύω 24, 21

ὄγκος: magnitudo, copia 1,5 ἀποδειλιάζω τὸν ὄγκον τοῦ ἔργου 1, 5
ὀγκόομαι: superbio 17, 37
ὁδός: ὁδῷ ἰέναι 1, 34; 5, 17; ὁδῷ προϊὸν τὸ κακόν 14, 18
ὀδύρομαι 9, 41; 17, 4
οἱ αὐτῷ = ἑαυτῷ 14, 23
οἰκέομαι: habito 5, 4; 18, 7
οἰκέτης 4, 13
οἰκίδιον 3, 17
οἰκίσκος 30, 33
οἰκοδομίαι θαλάσσιοι 19, 6
οἰκονομικώτατος 19, 5
οἰκτίζω 4, 13
οἴκτιστος: ἀπολωλέναι θανάτῳ οἰκτίστῳ 1, 2
οἰκτρός 4, 20
οἰμογή: ξὺν οἰμογῇ 16, 20
ὀκνηρῶς: segniter. ὀκνηρῶς ἐς ἄδικον φόνον ἰέναι 16, 5; 18, 29; ὀκνηρότερον παρανομήσουσι 1, 8
ὄκνησις: οὐδεμιᾷ ὀκνήσει 1, 27; 8, 29; 9, 14; 19, 15; 21, 29; 24, 7; 26, 30; 27, 33; 29, 37
ὀλιγανθρωπότατα 18, 22
ὀλιγωρέω 7, 32
ὀλόβηρος: holoverus. βάμματος δὲ τοῦ βασιλικοῦ, ὅπερ καλεῖν ὀλόβηρον νενομίκασι 25, 21
ὀλολυγή 1, 38
ὀλοφύρομαι 1, 38
ὀλόφυρσις: lamentatio 1,39; 24, 8
ὁμιλέω: ὡμιληκυῖα 1, 12
ὁμόζυξ, ὁμόζυγος: coniunx 13, 17; 22, 35
ὁμολογέω 27, 22
ὅμορος 13, 4
ὀξυθυμόω = ὀξυθυμέω. ὀξυθυμωθείς 2, 6
ὀξυρεγμία 4, 23
ὀπίσω τῶν πραγμάτων 30, 11
ὁπωστιοῦν ξυνέσεως 21, 10
ὀργάω: concupisco. ἡνίκα ὀργῴη τὸ γύναιον cum irata erat muliercula 16, 22; ἐς λόγον τόνδε ὀργῶντα ἀνεχαίτιζε 1, 6
ὀρθότιτθος: virgo, quae habet mammas rectas. τὸ δὴ λεγόμενον ὀρθότιτθον οὖσαν 10,2
ὄρθρος: mane. ὄρθρου βαθέος 29, 31
ὅρια: limes. τὰ μὲν ὅρια τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς 24, 14
ὅρος: ὅρων τῶν Ῥωμαίων 2, 23
ὀρρωδία: 4, 22; ὀρρωδίᾳ πολλῇ 5, 2
ὀρρωδέω 4, 16
ὀρχηστής: orchestrae magister 9,5
ὀρχηστρίς 17, 34
ὅσον: οὐδὲ ὅσον: nullam in partem 3,31; 20, 17; 26, 37
ὅστις: ὅτι δὴ nescio quid 5, 34; 21, 20; nescio quod
ὅτι δὴ ἔγκλημα 8, 9; 21, 5
ὁτουοῦν λόγου 26, 4; παρ' ὁτῳοῦν 1, 32; ὁτῳοῦν ἄλλῳ 13, 17; 14, 8; 15, 29
οὐ: οὐ... ὀνομάζεται 25, 2
οὐγκία: uncia 25, 21
οὐδός: ἀμεῖψαι τὸν ἐκείνῃ οὐδόν 12, 25
ὀφείλω: ὠφληκώς 7, 33; οὐδὲν ὠφληκότων (ὠφεληκότων codd.) 28, 9
ὄφλημα 7, 33; 15, 29
ὀφλισκάνω 5, 27; 28, 8
ὀφρυάζω: supercilia constringo, tumeo inani superbia 16,8
ὀχέομαι: ἐπ' ἐλπίδος μεγάλων ἀγαθῶν 16, 4
ὀχετός: aquaeductus 26, 23; 26, 24
ὀχλέω 11, 18
ὀχύρωμα: ἦν τε οὐδὲν τοῖς ξυμβεβηκόσιν ὀχύρωμα, οὐ νόμος, οὐχ ὅρκος, οὐ γράμματα 14, 19
ὀψιαίτατα 15, 7
ὄψις ὀνείρου 6, 5; 6, 7; 6, 9

παιδάρια 1, 21; 16, 25; 18, 6
παιδεραστεῖν 11, 34; 16, 19; 20, 9
παιδεραστία 19, 11
παιδία 1, 26
παιδίσκη 5, 21
παιδοκτονία: parricidium liberorum 10,3
παίζω: παιζόντων παιδίων 14, 14
παλαίειν λίμῳ 25, 25
παλαμναῖος: vexator 18, 29; 18, 37; 20, 13; δαίμονες παλαμναῖοι 12, 41
παλλακή 6, 27

παμμεγέθης 6, 6
πανδημεί 16, 28
πανήγυρις 7, 29
παράβυστος: ἐν παραβύστῳ secreto 1, 17; 7, 27; 21, 18
παραγραφή: praescriptio, exceptio 28,7
παραγωγή 14, 11
παραδίδομαι: παρεδίδοτο = ἀπεδίδοτο, quod conicit Reiske, 23,36
παραθρασύνω 12, 30
παρακαταθήκη: repositio 28, 4
παράλογον 21, 24
παραλύω τῆς ἀρχῆς 5, 33; 22, 21
παραμυθέομαι: consolor me 1,9
παρανομέω 1, 8; 14, 9; παρανομία 9, 44; 28, 18; παράνομος 8, 11
παραπέμπω: hereditate relinquo 11, 15; 26, 28; 26, 42; ἐς τριγέναιαν παραπέμπω 15, 4; κινδύνους ἐκ κινδύνων παραπέμπω 30,2
παραπέτασμα 8, 31; 13, 6
παραπίπτω: ὁ παραπεπτωκώς qui obviam fit, qui incidit in manus alicuius 13,3; 15,22; 16,15; 16,22; 20,11; 21,13
παραπλήξ, παραπλῆγος 12, 26
παραπομπός: is, qui deducit 1,5; 3,5
παραψυχή: 17, 14; 24, 3; 26, 7; ἐν παραψυχῆς λόγῳ 22, 37
παρεδρεύω: sum assessor 6,13; 13,12
παρελάω: supero 21, 24
παρέργως 24, 13
παρέχω αἴσθησιν: significationem do 12,19; παρέχομαι αἴσθησιν 7, 13; 25, 3; παρέχομαι δόκησιν 16, 10; 25, 16
παρηγορέω: consolor 12, 30; 17, 13
παρρησία 7, 20; 9, 46; 14, 5; 29, 30
παστάς, παστάδος 17, 31
πατρίκιος 15, 25; 15, 26; 15, 27; 15, 29; 27, 17; 28, 3; 30, 21; πατρικίων ἀξίωμα 9, 30; 30, 23; πατρικία 3, 16
πατριμόνιον 22, 12
πάτριος: δόξης τῆς πατρίου 11, 21; δόγμα τὸ πάτριον 11, 26
πατρῷος: γῆς τῆς πατρῴας 11, 23; 11, 39
πατρωός: vitricus 2, 7
πεζῇ ἑταίρα 6,11
πέλας: τοὺς πέλας 10, 19; 13, 4
πένθιμος 1, 38
πεντάετες: ἀνὰ πεντάετες sexto quoque anno 24,28
πενταετηρίς, πενταετηρίδος quinquennium 24,27
περιαλγέω: abunde doleo 7, 40
περιβάλλομαι: χρήματα μεγάλα περιεβάλλετο 1, 32; ἔχθος μέγα περιεβάλλετο 1, 30
περιδεής 2 8, 15
περιελίσσω: circumago περιελίξαντες 6, 16; 16, 26
περιέπω: ὅς περιεῖπεν τὴν τοῦ καλουμένου ῥεφερενδαρίου τιμήν 29, 28
περιέργως 16, 12; 22, 25
περιίσταμαι: ἐς τοῦτο τύχης περιειστήκει τούτῳ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ πράγματα 15, 10; ἐς πλοῦτόν τινα περιίσταντο μέγαν 26, 22
περικαλύπτω 22, 4
περιλαμβάνω: καὶ τοῦ λοιμοῦ ξύμπασαν περιλαβόντος τήν τε ἄλλην οἰκουμένην 23, 20
περίπατος 13, 30; περιπάτους ποιεῖν 12, 21; ἐκ τοῦ περιπάτου φιλοσόφων 8, 23
περιπέμπω 29, 31
περιτροπή: ἐκ περιτροπῆς 11, 8; 20, 31
περιώδυνος: magno dolore affectus 1,24
περόνη: περόνας χρυσᾶς 7, 15
πήγνυμαι 17, 33
πιστόομαι τινά: fidem do alicui ὅρκων αὐτοὺς πλήθει πιστωσαμένη 2, 16
πλάστης 8, 19
πλημμελῶς 14, 14
πλησμονή: κολάσεως πλησμονή 15, 3
πνιγηρός 15, 13
ποιέομαι = προσποιέομαι 10, 23; 17, 45
ποινὴ ξυγκειμένη 14, 20
πολιτεία 2, 31; πολιτεύομαι 29, 34
πολιτικὰ καὶ θεωρητικὰ χρήματα 26, 33
πολυθεία: multorum deorum cultus 19,11
πομπεύω: ludibrii causa cum pompa duco aliquem 11,36—37
πονηρός: ἐπὶ πονηρῷ τινος, ἐπὶ τῷ πονηρῷ τινος ut detrimentum alicui afferatur 13,32; 30,30
πορίζομαί τινί τι: comparo alicui aliquid 25,7; mihi comparo 9,27
πόρνη 17, 5; πορνεύω 1, 11; 5, 23
πορθμός 25, 2 — 5; 25, 7
πόρος 20, 1; 20, 3; 26, 6
πραίτωρ δήμων 20, 9
πραιτώριοι: praetoriani 21,1
πρᾶξις: τῶν πράξεων τὰς δηλώσεις 1, 1; μάρτυρες τῶν πράξεων 1, 5
πριβάτα: privata, res familiaris imperatoris 22,12
προαγωγός 5, 27
προάστεια 15, 36
προβάλλομαι: βασιλέα σφίσι προβεβλημένοι rege constituto 11,27
προίεμαι: amitto. τοῦ μὴ τὴν ὑπάρχουσαν προέσθαι δύναμιν 27, 7
προίξ: τὴν προῖκα 17, 25
προνοητικώτατος 19, 5
προπάτωρες 28, 4
προπηλακίζω 2, 4
πρόρρησις 7, 32
πρόρριζον τὴν πολιτείαν ἐξέτριψεν 9, 1
προσαιτητής: mendicus 25, 25; 26, 18; 26, 26; 26, 29; 29, 25
προσεδρεύω 15, 13

προσεπιπέμπω: praeterea immitto 18,15
προσεπιτεχνάομαι: praeterea comminiscor 26,40
προσήκω: οὐδὲν προσῆκον quamquam non decet 2, 31; 17, 37; 23, 4
προσθαρρέω: confido 14, 22
προσίεμαι: οὐδὲν προσίεσθαι nihil lucri accipere 25, 4
προσκυνέω 15, 15; 15, 27
προσουδίζω: χαμαί humi prosterno 5, 15
προστάτης 16, 7; Βενέτων προστάτης 29, 33; προστάτης τῶν στασιωτῶν 7, 41
προστίμημα: impensa, quae insuper facienda est 25,17
προστρίβομαι: atterendo infero, addo. ξύγχυσίν τε καὶ ἀκοσμίαν 19, 8; μείζω τὰ πάθη 23, 7; ἀκερδῆ ἀσχολίαν 20, 23; πληγάς 23, 24; ὄνομα χρηστόν 21, 24; προσετρίβοντο δυσκόλοις ἑτέροις conterebantur aliis malis 23, 24; 19, 8; 29, 36
προσχωρέω: ὄνομα προσχωρεῖ τινι aliquis nominatur 4, 45
πρόσωπον: τάξεως καὶ προσώπου ἕνεκα... καταλέγεσθαι 24, 25
προτίθημι: propono. ὠνίους τὰς ἀρχὰς προὔθηκεν 22, 7
προτίκτωρ: protector 24, 24
πρόχειρος 1, 31
πρυτανεύω: constituo. αὐτὴ (ἡ τύχη) πρυτανεύει τὰ πράγματα 10, 9; πρυτανεύσης τῆς ἀνάγκης 17, 27; 24, 4; ἐκ θεοῦ ῥοπῇ πρυτανεύεται τὰ ἀνθρώπεια 4, 44; πρυτανεύειν συντάξεις 24, 4
πτωχοί 26, 35
πυρριάω: rubeo. ἐπυρρία γὰρ καὶ δυοῖν ἡμέραιν ἀπόσιτος ὢν 8, 12
πωλητήρια 14, 10; 20, 1; 20, 4; 25, 13; 26, 19; 26, 36

ῥαιφερενδάριος codd. v. ῥεφερενδάριος
ῥαΐζω 4, 3
ῥαπίζω 9, 14; 28, 14
ῥεφερενδάριος: referendarius 14,11; 17, 32; 29,8
ῥέω: ἐπὶ μέγα ῥεύσας ὁ χρόνος longe lapsum tempus 1,4
ῥῆσις 15, 35
ῥητός: χρόνου ῥητοῦ 24, 13; 24, 21
ῥήτορες 30, 18
ῥιπίζω 7, 6; 11, 13
ῥιπτέω: abicio = ῥίπτω 9, 21
ῥόθιος 8, 7; ῥοθίοις τισὶ θαλασσίοις 19, 15
ῥοπή: momentum. τῇ ἐκ θεοῦ ῥοπῇ 4, 44; ἡ τῆς δίκης ῥοπή 14, 10
ῥυθμίζω: accommodo 14, 5
ῥύομαι 4, 19
ῥύπος: ῥύπου αἰσχροῦ ἔμπλεως 24, 23; 19, 3

σαγηνεύω: capio 21, 15
σαίρω 1, 13; σεσηρώς 13, 3
σημαίνω: τοῦ λόγου τὰς αἰτίας σημῆναι δεήσει 1, 3
σήπω 22, 15; 30, 11
σιδηροφορέω: ferrea arma fero 7,15
σιλεντιάριος: silentiarius. οἱ σιλεντιάριοι καλούμενοι 26, 28
σισύρα: floccata vestis. σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες 6, 3
σιταγωγὸς στόλος 22, 17
σιτήσεις 26, 5
σιτίζομαι: edo aliquid, vescor aliqua re 26,33
σιωπάω 2, 16; ἐν σιωπῇ εἶχον 1, 21; σιωπῇ ἔμενον 17, 26
σκαιώρημα 28, 14; σκαιωρία 28, 15
σκέλος: ἐπὶ θατέρου σκέλους ἑστάναι in uno pede stare i.e. in summo periculo esse, periclitari 5,15
σκήπτομαι: simulo 5, 19; 29, 43; ἔσκηπτον pro ἐσκήπτοντο 14, 8
σκορπιαίνομαι ἔς τινα: saevio in aliquem 9,26
σκορπιώδης: scorpioni similis ἦν γὰρ (ἡ Ἀντωνίνα) σκορπιώδης τε καὶ ὀργὴν σκοτεινή 1, 26
σκοτεινός: ὀργὴν σκοτεινή ea, quae dissimulat iram 1,26
σκότιος: σκότιος ὀργήν is, qui dissimulat iram 1,26
σκυθρωπός 4, 16
σκώμματα 13, 12
σκώπτρια: imitatrix, ea, quae imitatione illudit aliquem 9,13
σμικρολογία: ὑπὸ σμικρολογίας 18, 29
σπήλαιον 11, 10
σπουδάζω: οἱ ἐσπουδασμένοι ei, qui diliguntur ab aliquo 13, 16; 15, 23; 29, 27 τὰ ἐσπουδασμένα τινί eae res, quibus studet aliquis 20,22
σπουδή: ἐν σπουδῇ ἔχειν 1, 13; 1, 23; 2, 23; 3, 31; 8, 4; 13, 7; 14, 18; 16, 23; 17, 8; 25, 6; 28, 16; ἐν σπουδῇ γίγνομαι 17, 10; ἐν σπουδῇ ποιέομαι 2, 3; 13, 25; 27, 23
σταθμάω 2, 8; 8, 30; 21, 25; 26, 36
σταθμός: libra. σταθμὸς ἀργύρου 12, 2
στάσις 18, 11; κατὰ στάσιν 30, 2
στασιῶται 9, 43; 10, 15; 26, 35
στατήρ 24, 28; 25, 12; 29, 25
στέμματα 9, 6
στιβάς, στιβάδος: triclinium. ἐπὶ τῆς στιβάδος 4, 22
στοά: ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ 14, 13
στόλος: ὁ σιταγωγὸς στόλος 22, 17
στόμα: ἐπὶ στόμα πίπτειν 2, 6; 4, 29
στοργή: studium 2, 8; 19, 11; 29, 35
στρατεία: τῆς στρατείας ἀφιέσθαι 24, 3; 24, 4; τοῦ τῆς στρατείας ὀνόματος 24, 24; 26, 28

στρατεύομαι: ἐπὶ τὸ στρατεύεσθαι 6, 2; 24, 21; 26, 17; 26, 27; οἱ στρατευόμενοι 25, 1
στρατιῶται 24, 12; 26, 17; στρατιῶται... φρουρὰν ἔχοντες 14, 13
στρατιωτικαὶ συντάξεις 18, 11
στρατόπεδον: castra 2, 19; 4, 2; 10, 9; 23, 12
στρέφω: ἔστρεφεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν sollicitabat animum eius 1,36
συγκαταδαρτάνω: concumbo 17, 36
συγκατεργαζομένη 12, 16
σύγκλητος βουλή: senatus 8, 13; 10, 6; 11, 17; 12, 12; 14, 7; 17, 7; 26, 3; 29, 10; οἱ ἐκ τῆς συγκλήτου βουλῆς senatores 11, 40; 26, 16; 27, 29; τοῖς ἐκ τῆς βουλῆς 19, 12
συγκοιτάζομαι: concumbo 9, 16
σύγχυσις: perturbatio 19, 8
συκοφάνται 20, 8; 23, 3; 28, 12; συκοφαντέω 16, 23; 23, 1; συκοφαντία 26, 17; 28, 15
συλάω 22, 8; συλέω 1, 33; 22, 21
συλλογή: exactio. τὴν συλλογὴν τῶν ἐπὶ τοῖς τιμήμασι τῆς ἀρχῆς καταβεβλημένων χρημάτων 22, 9
συμβάλλω: negotior 15, 25; 20, 5; 21, 11; 22, 3
συμβόλαιον 7, 31; 12, 9; 22, 9
συμμετρέομαι τὸν βίον: morior 2, 6; 19, 5;24, 3
συμμορία: manus ordinata (sine certo numero) 7,15; 11,9
συμφορά: δημοσίαις συμφοραῖς 25, 26
συναγώγιμος, ξυναγώγιμον δεῖπνον = συναγώγιον 9, 16
συνδιόλλυμι: συνδιολωλέναι una perisse 18,43
συνδυάζομαι: coëo 9, 16
συνθεάτρια: ea, quae simul in theatro vitam agit 9,26
συνίσταμαι: litigo 10, 19
σύνοδος: synodus 27, 5
σύνοικος: coniunx 14, 8
σύνταξις: stipendium 22, 7; 22, 20; 24, 6; 26, 28; στρατιωτικαὶ συντάξεις 24, 2; κομπωδεστέρα σύνταξις 24, 3; συντάξεων χορηγοί 24, 13; τὰς συντάξεις ἀφίεσαν 24, 21; τῶν προσηκουσῶν συντάξεων 24, 26; μικρὰ σύνταξις 26, 27; τὰς συντάξεις διορίζειν 26, 33; κατασκόπων συντάξεις 30, 13
συνωνή: coemptio 22,12—13 (definitio); 22, 19; 23, 9; 23, 15
συστρέφω: 10, 11
συσκευάζομαι 24, 21
σφαλερός: ἐν τῷ τῆς διαίτης σφαλερῷ 7, 28
σφετερίζομαι 19, 9
σχολάριοι: scholarii. Ἕτεροι στρατιῶται οὐχ ἧσσους ἢ πεντακόσιοι καὶ τρισχίλιοι τὰ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ φυλακῇ τοῦ Παλατίου κατέστησαν, οὕσπερ σχολαρίους καλοῦσι 24, 15; τῷ τῶν σχολαρίων ἀριθμῷ 24, 21; 26, 28
σῶστ;, ον: praemium vitae servatae 5,35
ταβελλίων, ταβελλίωνος: tabellio 24,6
τάγμα: ordo. τῷδε (sc. τῶν πατρικίων) τῷ τάγματι ordini patriciorum 15,29
τακτός: δωρεῖσθαι χρυσίῳ τακτῷ 24, 27
ταλαιπωρέω 13, 32
τάξις: τὴν αὐτῶν ἐκλιπόντες τάξιν 14, 14; τάξεως καὶ προσώπου ἕνεκα... καταλέγεσθαι 24, 25
ταρσός 4, 30; 15, 15
τέθηπα: ἐτεθήπει 22, 25
ταμεῖον = ταμιεῖον 19, 7
τεκμηριόω 13, 15; 27, 32; 29, 38
τέλειος: supremus. ἐπεγένετο ἡ τέλειος ἡμέρα τοῦ βίου (τινί) mortuus est 20, 17; 29, 21
τελωνεῖον, τελώνιον: teloneum 25, 3; τελωνεῖον δημόσιον 25, 5
τερατεύομαι: comminiscor et praedico 8,9
τεταρτημόριον 29, 19
τεχνάζω 8, 24; 9, 19; 22, 3
τεχνῖται 25, 15; 25, 21
τηρέω 4, 7; 29, 36
τιμή: πόλεων τιμάς 21, 13; ἐν τιμῇ 29, 35
τίμημα: pretium 24, 18; 24, 24; 25, 8; 25, 16; τριπλασίονα... τιμήματα 20, 2; πολαπλάσια τὰ τιμήματα 20, 4; ἐπὶ τιμήμασι φορτικωτάτοις 22,14; φορτίων τιμήματα 25,6; τριπλάσια τιμήματα 26,37; τῶν ἄρτων τιμήματα 26,37
τιμητής: censor 18, 10
τιτθός: mamma 9,18; ὑπὸ τιτθοῦ τρεφόμενος 2,6
τίομαι: αὐτὸν τοῦ λόγου ἐτίσατο 1, 29
τόκος: ἐπὶ τόκοις ἁδροῖς 21, 13
τόξευμα = τόξον. τοξεύματι βληθείς 29, 32
τραγῳδιδάσκαλος pro τραγῳδοδιδάσκαλος 1, 4
τράπεζα: τῆς τοῦ χαλκοῦ τραπέζης mensae aerariae 22,3
τριακοντοῦτις: ἐς τριακοντοῦτιν παραγραφήν 28, 7
τρίβος 15, 9
τριγένεια tertia suboles i.e. nepotes 15,4
τριγονία 14, 7
τριπλασίων, τριπλασίονος: triplex 20, 2
τριώβολον 17, 5; 29, 14
τρύπημα, τρυπήματος: foramen (obscoene) 9,18
τρυπάω 9, 18
τρυφάω: οἵσπερ τρυφᾶν... εἰώθει 26, 2
τυμβογέρων: senex capularis 6,11
τυραννίς: τῆς τυραννίδος ὄργανον 22, 1; 7, 31; 10, 23
τυραννέω 1, 8; 9, 51; 11, 36

ὑδροχόα: cloaca ἐς τὴν ὑδροχόαν 22, 14
ὕδωρ: ὑδάτων ποταμίων 12, 16
υἱωνός: filius filii, nepos 12,1; 12,8
ὑπαισθάνομαι: animadverto 17,17
ὕπαρχος = ἔπαρχος. ἐν τοῖς τῶν ὑπάρχων στρατιώταις 22, 5
ὑπασπιστής: scutarius, miles cohortis praetoriae 3,5; 4,13

ὕπατος: consul. ὑπάτων ἀξίωμα 2, 7; 29, 4; ἐξ ὑπάτων γενόμενος 4, 8; ὕπατοι Ῥωμαίων 26, 12; 26, 15
ὑπέκκαυμα 9, 32
ὑπεξιόντες 24, 30
ὑπεραγαπάω: unice diligo 22,32; 26,39
ὑπερακοντίζω: supero 21, 24
ὑπεράριθμος: supernumerarius 24,19—20
ὑπερηδόμενος 19, 15
ὑπερήμερος 18, 11
ὑπέρογκος: insignis 4, 33
ὑπεροράω τινός: despicio aliquem 9,50
ὑπηρετέω 2, 12
ὑποβάλλομαι: suggero 14, 16
ὑποδύομαι πρόσωπον: induo personam 27, 17
ὑποθηκάριος: hypothecarius 28,7
ὑπόκειμαι: ὑποκείμενος expositus 13, 10
ὑποκρίνομαι: ὑποκρίνασθαι γνώμην τελεώτατος artificio simulationis eruditissimus 8,24
ὑπόνομος: cloaca 19, 3
ὑποσπανίζω χρημάτων 19, 5; 26, 43
ὑπόσχεσις 13, 21; 13, 26
ὑποτελέω: perficio 27, 14
ὑποτοπάζω = ὑποτοπέω 2, 17
ὑποχείριος 5, 17
ὑπόχλωρος: suppalidus 10, 11
ὑπτίοις χερσίν 10, 8
ὑφίημι: remitto. ὑφειμένῃ φωνῇ 13, 2

φαλλός 17, 35
φάντασμα 12, 20
φαρμακεύς 1, 12; 9, 39; 22, 35; 22, 27
φάτνη 3, 9; 3, 10
φειδώ: οὐδεμιᾷ φειδοῖ inclementer 11, 30; 23,20
φενακισμοί 14, 11
φιλόκαλος 7, 18
φιλοχρηματία 13, 18; 14, 16; 15, 19; 18, 29; 20, 15
φιλόψυχος: vitae amans 4, 22
φοίνιος: φοινίοις ἐπιβουλαῖς insidiis capitalibus 1,34
φόλλις: follis. δέκα καὶ διακοσίους ὀβολούς, οὓς φόλλεις καλοῦσιν 25, 12
φορά 21, 2; 23, 19; κειμένη φορά 23, 11
φορολόγος: vectigalium exactor 12,13; 23,1
φόρος: φόρος ἐπέτειος 23, 13; 23, 21; φόρος δημόσιος 26, 6; φόρος πικρός 12, 12; 18, 10; ἐγκείμενοι φόροι 30, 7
φορτία 25, 10; 25, 17; 25, 18; φορτίων τιμήματα 25, 6; τὰ φορτία φέρειν 22, 18
φορτίζομαι 25, 10
φορτικός: ἐπὶ τιμήμασι φορτικωτάτοις 22, 14
φορυτός 19,3
φυγή: φυγῇ ζημιοῦν 15, 22
φυλακτήριον 24, 14; 26, 31; 26, 32
φυσάω 5, 32
φωράω 1,2; 17, 26
φώρια: furtum 20, 6; 20, 10; 21, 20

χαλαρός 3, 9
χαλεπαίνω 1, 25
χαλεπῶς ἔχειν 13, 1
χαλκός: ἐπὶ τῆς τοῦ χαλκοῦ τραπέζης ad mensam, in qua nummi cyprii permutabantur 22,3
χαριεῖσθαι 27, 11
χεῖλος, ἄκρῳ χείλει 15, 15; τῷ χείλει ποδῶν 30, 23
χείρ: ἐς χεῖρας ἐλθόντας 2, 30; 11, 28
χειριδωτός: manicatus 9, 9
χειροήθης 1, 14; 22, 28
χειρόνως: peius 26, 24
χειρῶναξ, χειρώνακτος 25, 25; 26, 17; 26, 20
χήρα 17, 8; 17, 12
χιτωνίσκος χειριδωτός 9, 9
χλευάζω τινί τι 5, 27; 9, 15; 15, 23
χορηγέω τινί τι 24, 16; 24, 24; 26, 29
χορηγός: χορηγοῦ γενέσθαι χρημάτων μεγάλων 12, 30; τῶν συντάξεων τοὺς χορηγούς 24,13
χρόνος: χρόνου interiecto spatio 12,23
χρυσώματα 12, 2
χώρα: χώρας πολλῆς κύριος γέγονε 14, 19; 30, 18; τὰς χώρας ἀπολοῦντες 21, 12
χωρίον: praedium 11, 30; 12, 12; 18, 10; 22, 39; 22, 40; 23, 12; 23, 16; 23, 19; 23, 20; 23,22; οἱ τῶν χωρίων κύριοι 23, 9; 23, 13; 30, 5; οἱ τὰ χωρία κεκτημένοι 23, 11; 23, 15; γεωργούς τε καὶ χωρίων κτήτορας καὶ κυρίους 26, 17; χωρία γεωργεῖν 26, 31; τῆς ἐγκειμένης τῷ χωρίῳ φορᾶς 23, 3; βασιλικῶν χωρίων 27, 31; χωρίον = κώμη 30, 19
χῶρος 11, 10

ψευδομαρτυρέω 17, 44; ψευδομάρτυρες 17, 40
ψῆφος: ψήφους διδόναι 7, 32; 14, 5

ὠθισμός 30, 30
ὠμοτάτη 22, 23
ὤνια 20,1; 25,13; 26,19; 26,26; ἐν τοῖς ὠνίοις 20,4
ὥρα: hora 13, 30
ὠρακιάω = ὠχριάω 10, 11

c) GRAMMATICA QUAEDAM

adiectiva (comparatio periphrastica): χώρα ἡ πάσης γῆς ἀγαθὴ μάλιστα 11, 29; αἰσχρότατος 22, 3; αἴσχιστος 9, 27; 15, 10; 15, 30
aoristi formae: ἀπαλεῖψαι (codd.) = ἀπολεῖψαι (coniect.) 8,18; διαλοιδορησάμενος 16,18; κατέλειψε 29, 37

compositum pro simplici: διαμισθαρνέω = μισθαρνέω 21, 30

εἰ + coni.: οὐδὲν γὰρ αἰσχρόν, εἰ μόνον τὸ κερδαίνειν προσῇ, ἐδόξασέν οἱ αὐτῷ ἐπαμφοτερίζοντι ἔσεσθαι 14, 23

ἢν = ἐάν: ἢν μὴ Φώτιος ἐκπεδὼν γένηται 1, 31; ἤν τις... δύνηται 1, 32; ἢν τῳ ἑτέρῳ ἡ παῖς αὐτῇ ξυνοικίζοιτο 5, 23; ἢν μέντοι τις... πειρῷτο 13, 3

futuri formae: δεηθησόμενος (S δεησόμενος) 12, 25; ἐπιμνήσομαι 15, 25; τεθνήξονται 13, 17

media pro activis: ἀγριαίνομαι 27, 28; 29, 34; δυσφορέομαι 10, 6; 10, 18; 12, 30; 22, 35; ἐγχειρίζομαι 6, 15; ἐμπίμπλαμαι 26, 38; περισκοπέομαι 4, 21; 22, 1; activum pro medio: χαριεντίζειν 9, 14

stilistica: συμβαίνειν + inf. ἀποκεκρίσθαι ξυνέβαινε 13, 33; 21, 14; ἀναποδίζειν ξυμβαίνει 1, 4; ξυμβαίνει... διακεκρίσθαι 12, 15; ξυμβαίνει... εἶναι 2, 24; λιμοκτονεῖσθαι... ξυνέβαινεν 25, 10; ξυνέβαινε πάσχειν 17, 30; ἁλῶναι ξυνέβη 6, 22; διεφθάρθαι ξυνέβη 2, 27; ἀπολωλεκέναι ξυνέβη 13, 24; ξυνέβη... ἀφανισθῆναι 12, 10; γενέσθαι ξυνέβη 12, 12; διαχειρίσαι... ξυνέβη 1, 33; διεφθᾶρθαι ξυνέβη 2, 26; 5, 29; 17, 24; 18, 7; διχοστατῆσαι ξυνέβη 5, 7; γεγράφθαι ξυνέβη 8, 14; ἐκμεμαθηκέναι... ξυνέβη 21, 25; κατατυχεῖν συνέβη 4, 14; νοσῆσαι ξυνέβη 4, 1; 9, 35; πεπαῦσθαι ξυνέβη 28, 15; περιεῖναι ξυνέβη 6, 10; τετράφθαι ξυνέβη 9, 29; συμφέρειν + inf. ξυνηνέχθη γενέσθαι 1, 1; 1, 28; 2, 15; 2, 19; 11, 11; 18, 31; 18, 37; 29, 10; διαφυγεῖν... ξυνηνέχθη 6, 23; ἐπιπεσεῖν ξυνηνέχθη 4, 1; ξυνηνέχθη... ξυμπεσεῖν 5, 17; ξυνηνέχθη παθεῖν 1,8; 17,14; τυγχάνειν + inf. ἀποκεκρίσθαι τετύχεκε 19, 16; τετύχεκε γενέσθαι 1, 1; 18, 36; διαφθαρῆναι τετύχεκε 6, 22; διολωλέναι τετύχεκεν 12,17; ξυμπίπτειν + inf. ἀπολωλέναι ξυνέπεσε 2,27

d) INDICE DE NUME PROPRII ŞI DE MATERII

Abydos, oraş de coastă, nu departe de Bizanţ 25, 2—3
Acacius, paznic de animale în circ, tatăl Teodorei 9, 2—3
Addaios, sirian, strînge dări 25, 7
adultere 17, 24—26
agrafe de aur 7, 15; de bronz 7, 18
Africa pustiită de bizantini 18, 5—6
ajutoare de hrană date medicilor 26, 5
alai pe uliţe 11, 36—37
Alamundar şef, hun 11, 12
albaştrii, partid politic în imperiul bizantin, simpatizaţi de Iustinian 7, 1—6; poartă plete 7, 8; şi straie deosebite 7, 11—13; umblă înarmaţi şi ucid 7, 15; 7, 17; jefuiesc şi omoară 7, 19; ajung dregători 7, 23—24; acceptă serviciile bărbatului mamei împărătesei Teodora 9, 7; în conflict cu Hypatios 9, 34; abuzuri 10, 19; 12, 28; 17, 2—3; urmăriţi de Iustinian 29, 27; albaştrii din Tarsos 29, 30—33
album senatorium 29, 21
alergări de cai 7, 13; 26, 8
Alexandria, oraş în Egipt 26, 35—36; 26, 41; 26, 44; are un arhiereu propriu 27, 3; 27, 11
Alexandru trimis ca logofăt în Italia 24, 9; apare exigent şi e poreclit Forfecuţă 26, 29; trimis şi în Grecia 26, 31—34
Amalasunta, fiica lui Teuderich, îi urmează la tron şi este asasinată din ordinul Teodorei 16, 1; 16, 6; 24, 23
amanet 28, 7
Amantius, conducătorul eunucilor de la palat, ucis de Iustinian 6, 26
Amasia, oraş în Asia încercat de cutremure 18, 42
Anastasia, sora cea mai mică a Teodorei 9, 3
Anastasius, 1. împărat între anii 491—518, prudent şi econom 6, 4; 9, 3; 19, 5—7; îl numeşte pe Iustin şef al gărzilor de la palat 6, 11; iartă dările 23, 7; 2. nepot de soră al Antoninei, căsătorit cu Ioanina, fata lui Velisarie 4, 37; 5, 22
Anatol, dregător din Ascalon, are o singură fată 29, 17; moare 29, 21; moştenirea lui 29, 22
Anazarbos, oraş încercat de cutremure 18, 41
Andrei, episcop de Efes, trădează pe Teodosie 3, 4
Anthemius, bunicul lui Zenon, împărat în Occident 12, 1
Antiohia, oraş în Asia Mică, încercat de cutremure 18, 41; şi de albaştri 21, 28
Antonina, soţia lui Velisarie, originea şi educaţia ei 1, 11—13; relaţii cu Teodora 1,14; ajută la îndepărtarea lui Silverius şi Ioan

din Capadocia 1, 14; 4, 18; relaţiile ei cu fiul adoptiv Teodosie 1, 16—24; prigoneşte pe Constantin 1, 25 şi 29; ucide sclavi 1, 27; pleacă în Italia 1, 31; are un fiu 1, 32; alte relaţii cu Teodosie 1, 34—42; 3, 17—18; pleacă în Orient 2, 1 şi 17; înşeală bărbatul 2, 2—3; unelteşte 2, 4; alte fapte urîte 2, 9; legături cu Teodora 2, 14—17; 4, 19; însoţeşte pe Velisarie 3, 1; revine în Bizanţ 3, 4; prinde pe Ioan din Capadocia 3, 7; căsnicia ei 3, 12—15; duşmăneşte pe Ioan Vitalian 5, 14; căsătoria fetei sale 5, 23; are o nepoată logodită cu Sergiu 5, 33
anţi, populaţie slavă la nord de Dunăre, pustiesc imperiul bizantin 11, 11; 18, 20; 23, 6
apărători *(protectores)* 24, 24; apărători = avocaţi 26, 2—4
apeduct în Bizanţ 26, 23
Areobind, 1. sclav din palat, urmărit de Teodora 16, 11—12; 2. bărbatul Preiectei, nepoata lui Iustinian, e trimis în Africa, unde moare, 5, 31
Aretas, căpitan de oaste sub ascultarea lui Velisarie 2, 23; trece Tigrul 2, 28
Arhanghel (biserică) 16, 18
arhiereu în Alexandria 27, 3
arieni, sectă creştină, au biserici şi averi mari, sînt urmăriţi de Iustinian 11, 16; 18, 11
armata şi Iustinian 24, 1—33; întreţinută de moşieri 23, 11—12; 30, 16
armeni atacaţi de huni, 2, 29; paznici la palat 24, 16
Arsenius din Palestina, favoritul Teodorei 27, 6; trimis în Alexandria 27, 11—19
Ascalon, oraş în Asia Mică 29, 17; 29, 21
Asia 23, 6
Asiria 2, 25
Asterios, îndrumător în circ, la verzi 9, 5
Atena 26, 33
audienţe la Teodora 15, 14—15
averi sub Anastasius 19, 5; averi confiscate 13, 6; 20, 12
avocaţi 26, 2
avorturi 17, 16
avuţii multe la arieni 11, 16; avuţii date barbarilor 19, 13; avuţii pierdute 30, 33
azil în biserici 9, 42; 16, 18; 17, 9; azil pentru prostituate 17, 6

Bacchus, tatăl lui Sergiu 5, 28
bani de aur 20, 18; 25, 21; bani împrumutaţi 21, 13; îşi pierd valoarea 22, 38; bani mărunţi *(folles)* 25, 12
barbari, primesc subvenţii 11, 6; vin în Bizanţ 23, 24; jefuiesc imperiul 11, 7; au multe căpetenii 11, 9
Barsymes, vezi Petru
Bassianus şi Teodora 16, 18—20
Bassus, dregător cinstit 21, 6
băi 26, 23
Bederiana, patria lui Iustin 6, 2
Berytus, oraş în Asia Mică, produce mătase 25, 14
bir = impozit 12, 12; birul din văzduh 21, 2; biruri aspre 18, 10
biserici, Născătoarea de Dumnezeu 2, 23; Sf. Petru 26, 29; Sf. Sofia 3, 24; 9, 35; 17, 9; Sf. Ioan din Efes 3, 3; sînt loc de azil 11, 23; 18, 18
Bitinia, exportă grîu 22, 17
Bizanţ, capitala Imperiului, are hipodrom 1, 11; biserici 3, 24; 9, 35; 17, 9; importă grîu 22, 19; are un conducător 28, 10; alte menţiuni 1, 34—35; 1, 42; 2, 5; 2, 15; 2, 22; 3, 1; 5, 13; 12, 1; 12, 24; 12, 31; 16, 1; 18, 20; 19, 11; 19, 14; 20, 1; 21, 8; 21, 20; 21, 29; 22, 17; 23, 14; 24, 24—25; 25, 2; 25, 7; 25, 16; 26, 1
Blescham, şef pers prins de Velisarie 2,28
Bosfor, strîmtoare 19, 2—3
Bostan, v. Teodot
botez (Teodosie) 1, 16
Britania 19, 13
Buzes, căpitan sub Velisarie 4, 4; închis de Teodora 4, 6; 4, 8—12; 17, 1

Caesarea, oraş în Palestina 29, 17; 30, 18
Calcedon, oraş în Asia Mică 19, 2; sinod 27, 5; staţie de poştă 30, 8
calici 26, 25
Caligon, eunuc, însoţeşte pe Fotie în Efes 3, 2; vine în Bizanţ 3, 5; restituit stăpînei sale 3, 15; 5, 27
Calinic, 1. oraş în Mesopotamia pe malul Eufratului, cucerit de Chosroe 3, 51; 2. guvernator în Cilicia 17, 2; răstignit din ordinul Teodorei 17, 3
Capadocia, provincie în Asia Mică 1, 14
Capitoliu, în Roma, 8, 20
Cartagina, oraş în Africa 1, 18; capitala vandalilor 1, 32
Cavades, rege persan 23, 7
cazne sub pămînt 3, 9—10
călători perşi la romani 2, 28
călugări în Efes 1, 37; în audienţă la Iustinian 12, 24; călugăriţe (iubiri de) 19, 11
cămătari 15, 31
cămile în alai 11, 37; în armată 30, 15
căsătorii silite 17, 7—29
centura de castitate 1, 20
ceremonie la curte 30, 21—24

cerşitori 26, 10; 26, 26; 26, 29; 26, 35
cititori în stele 11, 37
cheltuieli cu albaştrii 7, 42
Chersonesul tracic 18, 20
Chosroe, rege persan 2, 1; năvăleşte în Colchida 2, 25; 2, 26; are relaţii cu hunii 2, 29; vine în Lazica, 2, 31; 2, 32; jefuieşte 2, 34; 23, 7; are spioni 30, 13; citeşte o scrisoare a Teodorei 2, 36; învinge pe Velisarie 3, 30; cucereşte oraşul Calinic 3, 31; relaţii cu Iustinian 11, 12; nu eliberează pe Ioan 12, 7; portretul său 18, 23—28
Cidnos, rîu în Tarsos 18, 40
Cilicia, provincie în Asia Mică 3, 5; 14, 16; 17, 2; 18, 41; 29, 28; 29, 29
cingători ostăşeşti 7, 15; 7, 18; 24, 8
circ 1, 11; 26, 8
Ciril, tatăl lui Saturninus 17, 32
ciumă în Bizanţ, 4, 1; 6, 22; 18, 44
cîntare de aur 19, 7—8; 21, 1; 24, 31; 25, 19; 26, 13; 26, 21; 27, 21; 28, 5; 28, 11
cîntăreaţă din lăută 9, 12
clădiri la marginea mării 8, 8
Colchida, în Caucaz 2, 25; atacată de Chosroe 2, 26; 18, 24
Colocynthios, v. Teodot
Comitò ,sora mai mare a Teodorei, ajunge actriţă 9, 3; 9, 9
comori 19, 6; 25, 19; 25, 26
conducător al mulţimii 20, 13; conducător de vase 26, 17; conducătorul duhurilor necurate 12, 31; 30, 21; conducere de stat 7, 30—31
confiscări de averi 8, 10—11; 13,2
Constantin 1. dregător, jurisconsult 20, 20; are averi mari 20, 22; 2. trac, căpitan de oaste ucis din ordinul Antoninei 1, 24; 1, 28
consuli 26, 12; 26, 15; 29, 4
contraste de culori 8, 23
corăbii 25, 3; corăbieri 25, 1; 25, 4; 25, 6; 25, 9; 26, 17
Corint, oraş încercat de cutremure 18, 42
corupţie 13, 24; 20, 22—23; 21, 4; 21, 6
credinţa şi Iustinian 13, 4—5
creştini 10, 15; 27, 7; 27, 8; 27, 28; 27, 32
crimele albaştrilor 7, 19; 7, 28; 7, 29
Crisomalò are o fată 17, 33; dansatoare 17, 34
Ctesifon, oraş la est de Tigru 2, 25
cucernicie la Iustinian 13, 7
cumpărare cu grămada 22, 19
cursus publicus 30, 1—2
cutremure 12, 17; 18, 41
Cvadrat, curierul Teodorei 4, 24 şi 26

Dacia (hotare) 18, 16
Dacibiza, staţie de poştă în Asia Mică 30, 8
Damian din Tarsos, moare 29, 32
Daras, cetate la hotarele cu Persia 12, 9
dascălul de scris şi citit 20, 17
datini 11, 1; 11, 26; 14, 1; 18, 12
dănţuitoare 9, 12
dări 21, 2; 23, 3; 23, 9; dări iertate 23, 1; dări obşteşti 21, 1; dări de stat 25, 6
decăderea moravurilor 21, 24
demoni 30, 34
Demostene şi moştenirea sa 12, 5—6
denunţuri 7, 26
depopulare 11, 29—30
desagii lui Iustin 6, 2
desfrîu 1, 12; 7, 35
destin 4, 44
dieci de taină 13, 4
Diocleţian împăratul şi grînele pentru Alexandria 26, 41
Diogene, acuzat de Teodora şi achitat de popor 16, 23—28
Ditibist, trac, prieten de tinereţe cu Iustin 6, 2
doliu (forme de) 1, 38
domestici (oşteni) 24, 24; 26, 28
Domiţian împăratul, cum a murit 8, 13; *damnatio memoriae* 8, 13—17; soţia sa 8, 19
dregători 17, 13; 20, 6; 20, 12; 21, 8; 22, 12; 25, 4; 28, 18; 30, 27; dregătorii cu însoţitori 26, 17; dregătorii de stat 17, 15; dregători aleşi de Teodora şi Iustinian 15, 13; 17, 27; dregătoria de frunte 21, 1; dregătorii vîndute şi cumpărate 11, 2; 21, 9; 21, 21; 21, 23; 22, 9; dregătorul cetăţii Bizanţ 20, 1; 24, 30; dregătorul împotriva hoţilor 11, 37; 20, 9; dregătorul dreptăţii 20, 15; dregătorul tezaurului 25, 19; dregătorii fură şi se îmbogăţesc 20, 3; 20, 6; 20, 7—9; 22, 35
drept cutumiar 21, 2; drept de moştenire abolit pentru sectari 11, 1—5
dreptcredincioşi 11, 19
duhuri necurate 12, 14; 12, 21; 30, 34
Dumnezeu 4, 44; 10, 10; 13, 4; 13, 23; 18, 3

Edesa, oraş în Asia Mică 12, 6; 18, 38
Efes, oraş în Asia Mică 1, 22; 1, 37; 3, 2; are episcop 3, 4
Egipt (călătoria Teodorei în) 12, 30; are un guvernator 12, 7; 30, 10
Elenopolis, oraş în Asia Mică 30, 8
elini (păgîni) 11, 31
Emesa, oraş în Siria, pe malul rîului Orontes (azi Homs) 28, 1; 28, 7; 28, 9—10; 28, 12
epiroţi 18, 42
episcopi 17, 41
erezii 11, 14
Eudemon, unchiul lui Ioan Laxarion 29, 4—5; 29, 12—13

Eufemia, soția împăratului Iustin, numită și Lupicina 9, 47—49
Eufrat, fluviu 3, 31
Eufratas, eunuc 29, 13
Eugen, sclav, ajută pe Antonina la uciderea lui Silverius 1, 27
eunomieni, sectă religioasă 1, 15
eunuci la palat 4, 13; 6, 26; 12, 26; 15, 34
Europa 18, 22; 23, 6; 23, 8
Evanghel din Caesarea, cumpără un sat 30, 18
evrei 28, 16

facțiuni (partide) în circ 7, 1
faptele arată dragostea 2, 8
farmece 1, 22; 1, 13; 1, 26; 3, 2; 22, 24
Faustinus, palestinian 27, 26; 27, 30
fărădelegi 1, 14
făuritori de tragedii 1, 4
femei măritate maltratate 7, 37—38; femei ușoare 17, 5
Fenicia 25, 14
Filomede din Pisidia 18, 42
fîntîni 26, 23
flautistă 9, 12
flotă comercială 22, 17
Focas, dregător cinstit 21, 6
folles, bani mărunți 25, 12
forul roman 8, 20
Fotie, fiul Antoninei 1, 31; 2, 1; 2, 3; batjocorit de însoțitorii lui Velisarie 2, 4; descoperă vina Antoninei 2, 5; complotează împreună cu Velisarie 2, 6; 2, 13—14; sărac și orfan 2, 7; vrea să ucidă pe Teodosie 2, 12; trimis în Efes 3, 2; el trimite pe Teodosie în Cilicia 3, 5; este pedepsit de Teodora 3, 12—13; fuge din închisoare 3, 21—29; se călugărește 3, 28; e uitat de Velisarie 3, 30; 4, 41; 5, 24
Frigia, furnizează grîne 22, 17; are secte 11, 23; 18, 42
fugari romani în alte țări 7, 22; 11, 23; 11, 38, 25, 25

Galatia (provincie) 24, 25
Galia 18, 17
Gelimer, șef vandal prins de Velisarie și adus în Bizanț 4, 32—34
gepizi în Sirmium 18, 18
Germanus, are o fată de măritat 5, 9; e persecutat de Teodora 5, 8
gînsaci în teatru 9, 21
Gîrbovul, v. Ioan
goți 5, 6; 5, 16; 16, 1; 18, 16; 21, 27; goți în Italia 24, 9
greacă (limba) 20, 17
Grecia 18, 20; 24, 7
grecotei 24, 7
grîne importate 24, 24; 26, 29; din Egipt 26, 37
guvernator în Egipt 12, 2

Hecebol din Tir, comandant în Pentapole din Africa, amantul Teodorei 9, 27; 12, 30
Hefest, dregător iubit de Iustinian 26, 35—44
Helespont (strîmtoare) 25, 2—3
Heraion, localitate lîngă Bizanț 15, 36
Hermogene, tatăl lui Saturninus 17, 32
Herodian, șef militar înfruntat de Velisarie în Italia 5, 5—6
Hieron (strîmtoare) 25, 2
homosexualitate 11, 34; 16, 23; 20, 9
Hristos 13, 4; 13, 7
huni, luptă cu armenii 2, 29; primesc bani de la Iustinian 8, 5; pătrund în imperiu 21, 26—27; pustiesc 23, 6; vin ca soli în Bizanț 11, 5; alte mențiuni 11, 12; 18, 20; 18, 25; haine hunice în Bizanț 7, 14
Hypatios, dregător ucis de albaștri 9, 35

idoli 11, 32; 19, 11
ierosilie 20, 9
iertarea dărilor 23, 8
Ierusalim, are monahi 3, 28—29; loc de exil 9, 42
Ilara, lasă averea lui Iustinian 12, 5
iliri 18, 20
Iliria, pustiită de huni 21, 26
Indara, femeie de la curte 17, 34
inscripții din Roma *(damnatio memoriae)* 8, 14
intoleranță religioasă 13, 7
inundații 18, 40
Ioan, 1. din Capadocia, îndepărtat cu ajutorul Antoninei 1, 14; 2, 15—16; 3, 7; 4, 18; 17, 38; 22, 1; i se iau averile 21, 5; închis în Egipt 17, 40—44; aduce grîne în Bizanț 23, 14; 2. arhiepiscop de Constantinopol 6, 26; 3. apostol (numele unei biserici din Efes) 3, 3; 4. poreclit Gîrbovul (Kyrtos) 6, 5; 6, 7; 5. Ioan Laxarion, dregător 19, 1; 29, 4; 29, 9; 6. Ioan Mîncăul (Fagas) 4, 4; 7. Ioan din Palestina, dregător cinstit 22, 34; 8. Ioan, fiul lui Sisiniol 5, 31; 9. Ioan, fiul Teodorei 17, 17; 17, 20; 10. Ioan, fiul lui Vasile, lasă moștenitor pe Iustinian 12, 6; e dat ca ostatec perșilor 12, 6; 12, 8—10; 11. Ioan, nepotul lui Velisarie 5, 7; 5, 9; 5, 10; 5, 14
Ioanina, fata lui Velisarie, căsătorită cu Anastasie, nepotul lui Iustinian 4, 37; 5, 21
Ionică (mare) 18, 20
ipoteci 7, 33
Irineu, pierde averea 29, 16
isaurii luptă cu romanii 6, 4
iscoade 1, 2; 16, 13—15; 30, 12

Istoria secretă 30, 34
Italia 1, 31; 1, 34; pustiită de Velisarie 4, 42; 5, 1; 16, 2; alte mențiuni 18, 13; 24, 9; 24, 21; 26, 27
Iulian, răscoală țăranii 11, 28
Iunilus, dregător, nu știe grecește 20, 17; 20, 20; 20, 23
Iustin, împărat, trac de origine 6, 2; luptă împotriva isaurilor 6, 5; scapă de la moarte 6, 10; comandant al gărzilor 6, 11; nu știe carte; cum semnează 6, 12—16; căsătorit cu Lupicina 6, 17; caracterul și purtările sale 6, 18; 8, 2—3; 9, 50; 19, 4; 19, 8; moare de boală 9, 53; are ca ajutor pe nepotul său Iustinian 11, 5; 12, 29; 24, 18
Iustina, fata lui Germanus, vrea de bărbat pe Ioan, nepotul lui Vitalian 5, 9
Iustinian, ajută pe Iustin, apoi ajunge împărat 1, 4; 6, 10; 8, 4; face fărădelegi 1, 10; ia din prada de război 1, 19; se îmbolnăvește de ciumă 4, 1; 4, 3; suspectează pe Velisarie 4, 35; caracterul și chipul său 6, 1—28; sprijină pe albaștri 7, 1; e temut de toți 7, 32; face greșeli la conducerea statului 7, 39—40; irosește banii publici 8, 4; 8, 5; 8, 32; construiește mult 8, 7; ia averile 8, 8—9; 8, 31; chipul său 8, 12—21; răutăcios, viclean și susceptibil 8, 22; fățarnic și mincinos 8, 24; șovăielnic 8, 25—26; rău 8, 27; criminal 8, 28; 8, 30; sărăcește imperiul 8, 33; căsătorit cu Teodora 9, 1; sprijină pe albaștri 9, 33; exilează pe Teodot 9, 38—42; schimbă legea căsătoriilor 9, 51; portretul său 10, 4—5; dezbină creștinii 10, 15—16; unit cu soția sa 10, 18—23; jefuiește 10, 20—22; schimbă totul 11, 1; 11, 2; ucide 11, 3; diplomația sa 11, 5—12; fură bisericile 11, 20; ia averile 12, 2; primește moșteniri 12, 11; este un duh necurat 12, 14; 12, 18—23; 12, 26—27; 12, 31; 30, 24; distruge 12, 16; mănîncă puțin, umblă mult 12, 27; 13, 28; accesibil și prietenos cu publicul 13, 1; 15, 11—12; nemilos 13, 2; evlavios 13, 4; caracterul lui 13, 10; lingușit 13, 11; pervers 13, 14—15; schimbă justiția 13, 21; 13, 24; distruge totul 13, 32; intervine în acte 14, 3; înșelat de refendari 14, 12; exploatează țările cucerite 18, 9; provoacă vecinii 18, 29; religia 18, 29; ia averile 19,1; cheltuitor 19, 6; călău 20, 13; el și dregătorii 20, 21; alege oameni răi 21, 9; confiscă averile dregătorilor necinstiți 21, 15; vinde dregătoriile 21, 18; face războaie 23, 23; el și armata 24, 1—33; pofta de averi 24, 23; hărțuiește negustorii 25, 1—4; mînuiește prost banii publici 26, 24; netemător de Dumnezeu 27, 1—2; pradă 27, 2; face fărădelegi 28, 19; schimbă legile 28, 9; 29, 29; nesincer 29, 12; confiscă un sat 30, 19; persecută pe albaștri 29, 27; schimbă ceremonialul la curte 30, 23—26; concentrează toată puterea în mîinile sale 30, 30
Ivora din Pont, oraș încercat de cutremu e 18, 42

îmbrăcăminte 1, 38; 7, 15; 7, 17; 25, 13
împricinați 20, 18; 26, 2
încăpere subpămînteană 1, 19; 3, 9; 4, 7
însoțitorii dregătorilor 26, 17
întîmplare, destin 10, 8—9
întocmiri de oșteni 11, 2
înțelepciune (Sofia) 17, 9
învățători 26, 7

jertfe 11, 32
jocuri publice 26, 6; 26, 9
judecătorul relelor deprinderi 20, 10—11
judecăți 7, 32; 10, 19; 14, 4—5; 14, 13; 26, 4
jurămînt la intrarea în slujbă 21, 16
justiția 7, 32; 13, 21; 14, 5; 14, 16—23

Kyrtos v. Ioan

latină (limbă) 6, 15; 20,17
Laxarion v. Ioan 5
lazi, populație în Caucaz 18, 24; Lazica, țara lor 2, 26; 2, 29; 2, 31; 30, 14
lăcașuri sfinte, loc de azil 7, 29
lăncierii lui Velisarie 4, 13
lefuri pentru oșteni 24, 26; lefuri de stat 25, 5
legile călcate 7, 30; 27, 33; legile romane 28, 16; 29, 15; lege împotriva samaritenilor 11, 24; lege contra homosexualității 11, 34; legi schimbate 11, 2; 14, 9; 14, 20
Leon 1. împărat 6, 2; 2. cilician 14, 16—17; referendar 17, 32; 3. socrul lui Malthames 29, 28; 29, 33; 29, 36
levatieni, populație din Africa 5, 28; 5, 34
Liban 12, 6
Liberius prefect de Alexandria 27, 17; 27, 19; 29, 1; 29, 3; 29, 10—11
Libia 1, 16; 5, 28; 5, 33, 12, 30; 18, 8—9; 18, 33; 20, 17; 24, 21; libieni 5, 29; 18, 7
limitanei, oșteni la hotare 24, 12
locuințe sechestrate 23, 24
logofeți 18, 15; 24, 1; 24, 5; 24, 7; 24, 10
Longinus, dregător în Bizanț 28, 10; 28, 14
lucrători 25, 15
Lupicina, soția împăratului Iustin 6, 17; 9, 49
Lychnidus (azi Ohrida) 18, 42

Macedonia, 1. sclava lui Velisarie 1, 21; 2, 12; 2. dansatoare 12, 28; găzduiește pe Teodora 12, 30
magister, titlu 16, 5; *magister officiorum* 24, 22; 25, 3
Malthanes din Cilicia, ginerele lui Leon 29, 28—33; 29, 35—36; 29, 38
Mamian, lasă o moștenire bisericii din Emesa 28, 2—4; 28, 6
Mamilian din Caesarea 29, 17; 29, 22
manihei, sectă religioasă 11, 26; 22, 25
mansiones, stații de poștă 30, 3
Martin, comandant militar 4, 13
masageți, cum se tund 7, 10
măgari la poștă 30, 10
mărfuri (monopol) 26, 19; mărfuri confiscate 25, 19
mărgaritare 3, 16—17
mătase (monopol) 25, 14
medici 26, 5—7
medimn (măsură) 26, 29; 26, 37; 26, 43
meseriași 26, 17
meșteșugari 25, 1; 25, 15; 25, 20; 26, 20
mezi = perși, năvălesc în Colchida 2, 26; 2, 31; mezii și romanii 11, 11; 23, 6
Mîncăul v. Ioan 6
modă hunică în Bizanț 7, 14
molimă în Bizanț 8, 1; 12, 17
monahi 1, 37; 1, 41
monede de aur 1, 32
monopoluri 20, 5; 25, 13; 25, 22; 26, 19; 26, 36
montaniști, sectă religioasă 11, 14; 11, 23
moșieri 22, 40; 23, 19; 26, 17
moșii 12, 12; moșii împărătești în Palestina 27, 31
moșteniri ilegale 7, 35
mutationes, stații de poștă 30, 1

Nabed, șef persan 2, 28
negustori 20, 1; 20, 4; 25, 1—4; 25, 10; 25, 13; 26, 17; 26, 36
Nero, împărat 1, 9
Nica (răscoală) 12, 12; 19, 12
Nisibis, oraș la frontiera cu perșii, dincolo de Tigru 2, 24; 2, 28
nuntă la greci și romani 17, 12; 17, 31

oameni de casă 24, 24; oameni noi 17, 14—15
olovir, țesătură de mătase 25, 20
operă de artă 1, 6
oșteni la granițe 24, 12; oșteni la curte *(scholarii)* 6, 3; 10, 8; 24, 15; 24, 21; oșteni de strajă 26, 28; oșteni de casă 26, 28; oștenii intervin în justiție 14, 13; alte mențiuni 26, 17; 30, 16

Paflagonia 16, 7
Palestina 22, 34; 27, 9; 27, 27; 27, 31; palestinian 27, 6; 27, 26
palatul și oamenii lui 1, 40; palate 11, 3
palestră 9, 23
pantaloni la albaștri 7, 14
partide politice 18, 33
Paști (sărbătoare), nu se fac urări 9, 53; 13, 29; Paștile creștinilor și evreilor 28, 17
patricieni 3, 16; 15, 29; 15, 32; 30, 21
Paul, arhiereu în Alexandria 27, 3—4; 27, 16; 27, 18—19; 27, 21—22
paznici la palat 24, 8; 26, 17
părăsirea ogoarelor 23, 5
părțile rușinoase tăiate 11, 36
Pegasiu, șef militar ucis în Libia 5, 33—35; 5, 38
Pelagius, arhidiacon din Roma 27, 17; prieten cu Ioan Laxarion 29, 2
Pelopones 26, 31
pensie de stat 29, 25
Pentapole, provincie în Africa 9, 27
peripateticieni (filozofi) 8, 23
Persia 2, 15; 18, 22; 25, 16; 25, 25; 30, 10
perși, prinși de romani 2, 28; 2, 36; 24, 13; în Lazica 2, 31; poartă plete 7, 9; alte mențiuni 18, 23; 24, 21; 30, 12
Perusia, oraș în Italia 5, 17
Petra, cetate în Caucaz 2, 26
Petru, 1. apostol 26, 29; 2. Petru Barsymes, protejat de Teodora 22, 22; 22, 36—37; 23, 14; 25, 20; 3. căpitan în oastea lui Velisarie 4, 4; 4. sol în Italia, ucide pe Amalasuntha, ajunge *magister officiorum* 16, 2—5; 24, 22—23
Pisidia, provincie în Asia Mică 18, 42
pîine coaptă în spuză 6, 2
pîrîtori 20, 8
plastograf 28, 1
podoabele cetăților 26, 1; podoabe de aur la sectari 11, 18
politeiști 11, 26
Polybotos, cetate în Frigia 18, 42
Pont 18, 42; Pontul Euxin 25, 2; 25, 4
poporul și Iustinian 27, 2
Porfireon, sat lîngă Caesarea 30, 18
poșta de stat *(cursus publicus)* 30, 1—7; 30, 10
prada de război 1, 19; 24, 1
Praesidius, șef militar ucis de Constantin 1, 28
prăvălii 20, 1; 20, 4
preoți 13, 4—5; 26, 18; 27, 2; 27, 28
prescriere judiciară 28, 7; 28, 9
prețuri mari la mărfuri 20, 2; 20, 4; 25, 16
Priscus, 1. secretar imperial 16, 7—8; 2. plastograf din Emesa 28, 1; 28, 3; 28, 6; 28, 15
Proclos, șef de cancelarie sub Iustin 6, 13; apără pe Teodot 9, 41

Procopius și opera sa 1, 1; 1, 3; 1, 5–6; în Africa 18, 7
producția de mătase 25, 22–24
prostituție 27, 5
protectores 24, 24
Psoes, diacon din Alexandria 27, 14
pumnale 1, 28

Ravenna, oraș în Italia, palatul goților 1, 32; 5, 4
răscoala Nica 12, 12; răscoale țărănești 11, 22; 11, 27; 18, 11; răscoale în Bizanț 18, 32
războaie 11, 13
răzvrătiri 11, 13; 12, 12; 19, 11
răzvrătiți 7, 39; 9, 43; 29, 37
referendari 14, 11; 29, 28
retori în Caesarea 30, 17
Rodon, prefect de Alexandria 27, 3; 27, 15; 27, 16; 27, 18
Roma, capitala Italiei 5, 3; 26, 12; 26, 27; 27, 17
romani 2, 22; prizonieri la perși 2, 25; 2, 29; 2, 31; dau bani barbarilor 19, 16; aliați cu hunii 21, 26; relații cu perșii 24, 13; în Italia 5, 2; 5, 15; fug la barbari 11, 38; alte mențiuni 8, 6; 18, 24

sabatieni, sectă religioasă 11, 14
Sabbatius, tatăl lui Iustinian 12, 18
samariteni, sectă religioasă 11, 24; 27, 7; 27, 26
saraceni, populație în Asia Mică 2, 28; 11, 11; 18, 22; 18, 25; 23, 6
sarcini 23, 9; 23, 17; 24, 22
Sardanapal, rege oriental 1, 9
sate cumpărate 30, 19; sate și moșii 11, 18
Saturninus, căsătorit cu o fată a Crisomalei 17, 33; fiul lui Hermogene 17, 32; 17, 37
sărăcime 26, 18; 26, 22
scholarii (oșteni de pază la palat) 24, 15; 26, 28
scenă 26, 14
Scirtos, rîu lîngă Edesa 18, 38
sclavi 1, 17; 1, 27; 7, 34; însoțesc pe stăpîni la teatru 9, 10; 9, 16; 11, 35; sclavi acuzatori 16, 24; cumpără titluri 24, 18; 30, 30
sclavini, trib slav 11, 11; pustiesc imperiul 18, 20; 18, 25; 23, 6
scopiți la palat 15, 34
scriitori de mituri 1, 4; scriitori de tăblițe 28, 6
scumpirea prețurilor 20, 2
scutieri 4, 13
Scythopolis, oraș 27, 8
Seleucia, provincie și oraș în Asia Mică 18, 41
Semiramida, regină orientală 1, 9
senatul roman 12, 5; 14, 7; 26, 3; 27, 6; 27, 29; senatori 11, 41; 27, 27
Sergiu, fiul lui Bacchus, șef militar în Libia 5, 28; molatec și nerăzboinic 5, 32; logodit cu nepoata Antoninei 5, 33
Sestos, oraș lîngă Bizanț 25, 2
sfetnici imperiali 10, 20
Sicilia cucerită de Velisarie 1, 21; 5, 4
silentiarii 26, 28
Silverius, ucis de Antonina 1, 14; 1, 27
Siracuza, oraș în Sicilia 1, 21
sirieni 25, 7; 27, 3
Sirmium, oraș în Pannonia 18, 16; sub gepizi 18, 17
Sisauranon, cetate la granița cu perșii 2, 18; 2, 24; 2, 28
Sisiniol, tatăl lui Ioan 5, 31
slugărnicie 30, 30
slujbași, slujitori 1, 17; 20, 4; 20, 12
soartă 4, 44; 10, 8–10
Sofia (biserică) 3, 24; 9, 35
Solomon, șef militar înfrînt în Libia 5, 29–30; frate cu Sergiu 5, 33; răscumpărat de la levatieni 5, 34–35; face o crimă, dar e iertat de împărat 5, 36–38
sorți (aruncați) 4, 14
spioni 30, 12
Spoletium, oraș în Italia 5, 6
stateri de aur (monedă) 23, 28
statul — împărăția unor copii care se joacă 14, 14
stăpîni de pămînturi 22, 39; 23, 11; 23, 14; 23, 22; 24, 22; stăpîni de corăbii 25, 3; stăpîni de ogoare 26, 17
stele, știința despre ele 11, 37
straie de mătase 25, 14; 25, 16
strigăte în teatre 7, 13
strîngători de biruri 12, 13; 23, 1
suita împărătesei 15, 36
supranumerarii milites 24, 19
surghiun 16, 12–16; 17, 23
surugii 30, 1; 30, 7

tabellio 28, 6
Tarsos, oraș în Asia Mică 18, 40; 29, 30
Tatian, lasă o moștenire lui Iustinian 12, 5
teatre 26, 8; 26, 17
Teodora, soția lui Iustinian 1, 4; 1, 10; 1, 14; 1, 40; intervine în diplomație 2, 32–35; colaborează cu Iustinian 2, 35; 3, 4; are închisori speciale 3, 21–22; violează azilul bisericilor 3, 24–25; bănuiește pe Velisarie 4, 5; 4, 6; 4, 17; 4, 19; 4, 24–28; 4, 31; 4, 35; urăște pe Germanus 5, 8; 5, 11; 5, 18; lacomă de averi 5, 20; pune la cale căsătorii 5, 21; 5, 23; exploatează 6, 1; portretul ei: e fiica lui Acacius, are două

surori, intră în teatru, e desfrînată, dar plăcută și glumeață; însoțește pe Hecebol în Libia, cunoaște lipsurile, călătorește în Orient, cunoaște pe Iustinian 9, 1—54; dobîndește mare putere 9, 31; căsătoria ei întîmpină rezistență 9, 47; ajunge împărăteasă 9, 53; viața ei ca împărăteasă 10, 1—2; ucide prunci 10, 3; stăpînită de duhuri necurate 12, 28; neomenoasă 15, 1—5; își îngrijește mult corpul 15, 6—8; răzbunătoare 15, 9—10; îndărătnică 15, 17; crudă 15, 21—22; Teodora și femeile ușoare 17, 5; are un copil 17, 17; alege dregătorii și vlădicii 17, 27; protejează pe anumiți oameni 22, 5—24; folosește farmece 22, 32; schimbă ceremonialul de la curte 30, 24—26

Teodosie, 1. fiul adoptiv al lui Velisarie și amantul Antoninei 1, 14; 1, 15; 1, 20; 1, 22; 1, 23; 1, 26; 1, 31; 1, 32; 1, 34; fuge în Efes 1, 36—37; se călugărește 1, 37; 1, 39; 1, 40; 2, 3; 2, 5; 2, 14; 2, 17; 3, 3; are averi mari 3, 5; 3, 13; 3, 15; reținut la palat 3, 18—19; moare de ftizie 3, 19—20; 2. însoțitor al lui Fotie spre Efes, senator 3, 9

Teodot, poreclit Colocynthios (Bostan) 9, 37; dregător 9, 38—42; 16, 25; 22, 2; 22, 6

Termopile, strîmtoare 26, 32—33; 26, 31

Tesalonic, oraș cu hipodrom 1, 11

testamente falsificate 12, 4—6

Teudat, rege got 4, 43

Theuderich, rege got 24, 9 și 23; 26, 27; 26, 28

Tigru (fluviu) 2, 23; 2, 25; 2, 28

Tracia 18, 20; pustiită de huni 21, 26; exportă grîu 22, 17

Tribonian, jurist și dregător înalt 13, 12; 20, 17

tribunale 30, 30

Tutila, rege got 5, 2

Tyros, oraș în Asia Mică 25, 14

țărani, se răscoală 11, 22; 11, 27; 26, 17; luptă împotriva hunilor 21, 28; se răresc 23, 16; 23, 20

țeavă de apă în cetăți 26, 23—24

țesături de mătase 25, 15—16; 25, 20

uncie *(uncia)* 25, 20

Valerian șef, militar 2, 30

vamă de stat 25, 3

vandali 18, 6; 18, 9

Vasile, tatăl lui Ioan, lasă moștenirea lui Iustinian 12, 6

vărsări de sînge 12, 17

vecini 13, 4; 24, 21

vedenie în vis 19, 1

Velisarie, comandant militar, căsătorit cu Antonina, 1, 11; 5, 32; comite nereguli 1, 10; casa lui 1, 15; cucerește Sicilia 1, 21; urmărește pe Teodosie, amantul Antoninei 1, 22; 1, 23; 1, 26; 2, 6; 2, 10; 2, 11; 2, 14; ucide pe Constantin 1, 28; relații cu Nabed 2, 28; în Italia 1, 31; în Orient 2, 1; 2, 15; 2, 18; 2, 19; 2, 37; egoist și lacom 2, 20—21; în dizgrație 3, 4; 3, 13; 3, 30; 4, 2; 4, 13; 4, 15—17; 4, 20—21; reabilitat 4, 24—38; bogat 4, 34; numit din nou șef militar 4, 38; pleacă în Italia 4, 39; 4, 40; așteptat să pună mîna pe putere 4, 40; 18, 9; eșecuri în Bizanț 5, 17; relații cu perșii 12, 6—7

verzii, partid politic nesimpatizat de Iustinian 7, 4; 7, 26; 9, 2; 9, 7; 16, 18; 16, 23; 17, 41; 18, 34; 19, 11

vestiar (averi) 19, 6

veterani 24, 3

Vigilius, papă 27, 17; 27, 24

vistierie 22, 21; vistiernic 16, 11

Vitalian, comandant militar sub Anastasius, ucis de Iustinian 6, 27—28

Vittigis, rege got prins de Velisarie și adus în Bizanț 4, 32—34; 4, 43

vînzări silite 23, 15—16; 25, 1

vlădici aleși de Teodora 17, 27

vrăjitori 22,24; 22, 32

Zabergan, sol persan la Teodora 2, 32—33

Zaharia, proroc, apare în vis lui Fotie 3, 27

zarafi 22, 3

zălogiri 28, 7

zeciuială 25, 16

Zenon, 1. împărat 24, 17; 2. guvernator în Egipt 12, 1—3

Zimah, trac, prieten cu Iustin 6, 2

CUPRINSUL

	Pag.
INTRODUCERE	5
PROCOPIUS DIN CAESAREA, *ISTORIA SECRETĂ*	21
INDICE	235

Redactor : STELLA NICOLAU
Tehnoredactor : DUMITRU ION

Bun de tipar 18.1.1972 ; hîrtie scris I A. Format 16/70×100 de 80 g/m². Coli de tipar 16,75. C.Z. pentru bibliotecile mari 9(495.02) „0527 : 0565“ (0031) C.Z. pentru bibliotecile mici 9(495.02) „05“.

Tiparul executat sub comanda nr. 1557 la
Întreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918“,
Str. Grigore Alexandrescu nr. 89–97
București
Republica Socialistă România

Lei 16,50

EA PROCOPIUS DIN CAESAREA ISTORIA SECRETĂ